

BRIEVEN

EN

GEDENKSCHRIFTEN

VAN

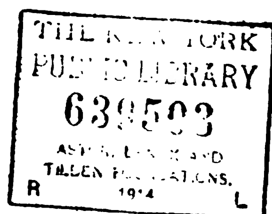
GIJSBERT KAREL VAN HOGENDORP

UITGEGEVEN DOOR

MR. H. GRAAF VAN HOGENDORP

VIJFDE DEEL
1813—MAART 1815

'SGRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
1901

BRIEVEN

EN

GEDENKSCHRIFTEN

VAN

GIJSBERT KAREL VAN HOGENDORP.

BRIEVEN

EN

GEDENKSCHRIFTEN

VAN

GIJSBERT KAREL VAN HOGENDORP.

UITGEGEVEN DOOR

MR. H. GRAAF VAN HOGENDORP.

VIJFDE DEEL

1813—MAART 1815

'SGRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
1901.

GIJSBERT KAREL VAN HOGENDORP

NA 1813.

BRIEVEN EN GEDENKSCHRIFTEN

UITGEGEVEN DOOR

Mr. H. GRAAF VAN HOGENDORP.

EERSTE DEEL

1813—MAART 1815.

'SGRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
1901.

Gedrukt ter 's GRAVENHAAGSCHE BOEK- EN HANDELSDRUKKERIJ
voorheen GEBR. GIUNTA D'ALBANI.

VOORREDE.

De laatste deelen van de „Brieven en Gedenkschriften van „Gijsbert Karel van Hogendorp" worden hiermede het belangstellend publiek aangeboden. Zij bevatten het tijdvak van December 1813 tot 5 Augustus 1834, het gedeelte van G. K.'s leven, waarin hij als Staatsman voor zijn Vaderland mocht werkzaam zijn in actieven dienst of in ruste.

Daarmede is deze arbeid afgeloopen.

Noode neem ik er afscheid van.

Ik kan dit echter niet doen zonder een woord van dankbetuiging voor de ondervonden medewerking.

In de eerste plaats zij mijn eerbiedige hulde aangeboden aan Hare Majesteit de Koningin voor de hooggewaardeerde welwillendheid, waarmede het Haar behaagd heeft mij te veroorloven verschillende stukken uit het archief van Hoogst Derzelver Kabinet in dit werk op te nemen.

Geen geringe dankbaarheid gevoel ik voor de tegemoetkomende wijze, waarop de thans oud-Minister Mr. W. H. de Beaufort mij toegang verleend heeft tot de correspondenties aan het Departement van Buitenlandsche Zaken voorhanden uit den tijd van Zijn eersten Ambtsvoorganger.

Evenzeer betuig ik mijne erkentelijkheid voor de veelzijdige hulp mij geschonken door den Bibliothecaris der Koninklijke Bibliotheek, Dr. W. G. C. Bijvanck, waardoor hij mij den arbeid vergemakkelijkt heeft.

Aan allen verder, die mijn werk bevorderden, mijn hartelijken dank.

'sGravenhage, December 1901.

H. VAN HOGENDORP.

INHOUD.

DEEL V.

INLEIDING.

In het huis op den Kneuterdijk te 's Gravenhage thans gemerkt n°. 8, neemt een man van vijftigjarigen leeftijd plaats aan de schrijftafel. Een hoog, eenigszins naar achteren loopend voorhoofd, een fijne, rechte neus, scherpe, maar toch peinzende oogen, en vaste, gesloten lippen wijzen op een helder hoofd, een ontwikkeld denkvermogen, een juisten blik en een groote wilskracht. Voor zich op de tafel heeft hij liggen een schijnbaar onaanzienlijk handschrift op quarto papier, ten titel voerende „Grondwet voor het Koninkrijk Holland, 1806." Hij heeft het eerst onlangs geschreven, en wij bevinden ons in het jaar 1812; vanwaar dan dat „Koninkrijk Holland" en dat jaartal 1806? Gijsbert Karel van Hogendorp dacht aan de toekomst en dat wist men; hij moest zich kunnen dekken, daarom nam hij den schijn aan zich met het verleden bezig te houden voor het geval de Fransche politie een huiszoeking bij hem mocht ondernemen. Hij was bij haar een verdachte.

Had hij dat te danken aan een bepaalde daad?

Neen, maar aan een geheel leven van toewijding aan Nederland en aan het Huis van Oranje.

Uit. een oud geslacht gesproten, dat in de 18e eeuw tot de Regentenfamiliën van Rotterdam behoorde, was zijn vader in

moeielijkheden geraakt en had door aanbeveling van den Stadhouder Prins Willem V een voordeelige betrekking op Java bekomen; zijn moeder stond in hooge gunst bij de Prinses van Oranje; hij zelf had zeer vroeg de aandacht der Hooge Vrouwe getrokken; Hare genegenheid mocht hij in latere jaren behouden, totdat leeftijd en omstandigheden die van weerszijde veranderden in vriendschap en hoogachting, gepaard met dankbaarheid.

Door Haar voorspraak werd hij op 10-jarigen leeftijd aan de cadettenschool te Berlijn geplaatst. Later bevorderd tot vaandrig en page van Prins Hendrik van Pruissen, ontwikkelde hij reeds vroeg uitnemende eigenschappen, waarbij zelfonderzoek en zelfkennis geen geringe rol vervulden. Zijn groote lust tot studie bracht hem in aanraking met een zoo voortreffelijk man als Biester, den vriend van Lessing en Nicolaï, en deed hem in diens omgang leiding en aanmoediging bij zijn streven vinden. De eerzucht een groot man te worden ontwaakte en deed hem alles met moed en volharding aangrijpen, wat voor het bereiken van zulk een hoog doel nuttig kon zijn.

Hij wist echter nog niet wat hij worden zoude; zijn opleiding wees de militaire loopbaan aan; zijn neiging tot geschiedenis en staatsrecht deed hem onbestemd gevoelen, dat zijn toekomst ook elders kon liggen. Daar riep zijn moeder hem naar het vaderland terug.

Negen jaren had hij in den vreemde verkeerd zonder ooit zijne familie te zien, en was van knaap jongman geworden. Opmerkelijk genoeg was zijn hart Nederlandsch gebleven, niettegenstaande de langdurige verwijdering, en een drukke correspondentie met de moeder had de familiebanden bestendigd en nauwer aangehaald. Toch kostte het eerste bericht van zijn aanstaanden terugkeer hem tranen; maar spoedig erkende hij hoe wenschelijk het was voor hem den Hollander nog een deel van zijn vorming in het eigen land te ontvangen, ten einde niet een vreemdeling in den kring der zijnen te blijven. Hoe hij zijn Vaderland dienen zoude was hem nog niet duidelijk; aanvankelijk

vervulde hij de plaats van vaandrig met rang van luitenant bij de garde van den Stadhouder in de compagnie van den Erfprins.

Zoo kwam hij in de groote wereld der kleine residentie. Hij voelde er zich niet gelukkig; voor salonheld bezat hij geen gaven, en de garnizoensdienst kon hem niet bekoren. Hij keerde dus tot de boeken terug en maakte zich te huis in de ingewikkelde staatsinrichting dier dagen; hem ontbraken echter leiding en aanmoediging, want men keurde die studiën beneden de waardigheid van een gardeofficier. Een groot generaal te worden, een Turenne, een Marlborough, vroeger zijn ambitie, hij zag wel in, dat daarvoor geen gelegenheid bestond; de groote dagen der Republiek waren voorbij; haar leger kon thans slechts dienen om de grenzen te bewaken en te verdedigen. Maar in den burgerlijken staatsdienst kon een betere toekomst voor hem liggen.

Anderhalf jaar sleepte hij zich onbevredigd door het leven voort. De zorgvolle moeder bemerkte dien toestand; er moest een afleiding gevonden worden; zij sloeg een reis naar Amerika voor, Amerika, het land waar zoovelen toen den blik henen richtten, dat onlangs zich losgemaakt had van het moederland, dat als nieuwe staat zich vormde naar de nieuwe begrippen, die in Europa slechts als theoriën door de lucht fladderden, maar dáár in de praktijk konden beoordeeld worden; een jong land, waar alles van meet af aan werd opgebouwd, zoodat het mechanisme van staat en maatschappij in zijn eerste beginselen kon gezien en beter begrepen worden. In velerlei opzicht was die reis nuttig voor hem, al ware het alleen wegens de les, die hij er uit putte, dat hetgeen goed is voor het ééne land, daarom nog niet geschikt is voor het andere.

Op zijn terugreis kwam hij door Londen en zag daar den 25-jarigen William Pitt als Lord Chancellor in het Parlement; een schok ging door zijn ziel: als zoo iets ook voor hem weggelegd was! Zijn neiging om den militairen dienst te verlaten was steeds grooter geworden; maar krijgsmanseer verbood hem

er dadelijk gevolg aan te geven. Jozef II bedreigde de Zuidelijke grenzen om de vrije vaart op de Schelde te verkrijgen. Het leger der Republiek lag in Brabant. Wij vinden dus den inmiddels tot kapitein bevorderden jongeling te Breda terug, maar gebogen over het Corpus Juris; want van jongs af is hij gewoon zich den weg af te bakenen, en dien stelselmatig te bewandelen. Hij wil te Leiden in de rechten gaan studeeren en doet dat ook toen het krijgsgevaar voorbij was. Onder leiding van Prof. Pestel volbracht hij zijn studiën binnen den tijd van een jaar en promoveerde 30 September 1786. Zijn dissertatie droeg hij op aan den Erfprins; een stout stuk voor die tijden.

De volkspartij, die in de Republiek steeds bestaan heeft naast de Prinsen- en Statenpartij, maar weinig gelegenheid heeft gehad zich te doen gelden, was door den loop der tijden tot grooter ontwikkeling gekomen. De drang naar meerderen invloed der geregeerden op den loop der zaken, vooral in Frankrijk gevoeld, deed zich ook hier gelden, en vond een vruchtbaren bodem in de misbruiken der oligarchie en in de zwakke houding van den Stadhouder. Hoewel kundig en ontwikkeld miste deze de noodige veerkracht om het schip van Staat door bewogen wateren te sturen. Bij dezen geen heil ziende had de partij van het volk zich gevoegd bij die der Staten. Met kracht werd nu beider doel nagestreefd om de macht van den Stadhouder te fnuiken. Reeds in 1785 had Willem V den Haag verlaten en zich te Nijmegen gevestigd; zijn invloed verminderde met den dag; de stroom was tegen hem en zijn Huis. In die omstandigheden durfde een jong man, die nog carrière moest maken, zich openlijk voor het Huis van Oranje te verklaren! Hij deed het, gedreven niet alleen door de erkentelijdheid voor ondervonden weldaden, maar ook door de overtuiging geput uit zijne historische studiën, die hem hadden doen inzien dat het welzijn van Nederland gelegen was in de vereeniging met dat Doorluchte Huis.

Weldra zoude hij dit ook op andere wijze toonen. Het droeve jaar 1787 was aangebroken. In de woelingen en wrijvingen der

partijen nam hij een werkzaam deel. Hij vroeg zijn ontslag uit den dienst, daar hij door zijn beginselen in een scheeve positie tegenover zijn superieuren dreigde te geraken, en vestigde zich als advokaat.

De zaken vloeiden niet naar hem toe; hij had dus veel vrijen tijd; werkzaam van aard als altoos was hij weldra druk in de weer in belang van het land. De omstandigheden liepen hem mede. Men kon best gebruiken iemand bekend bij den Stadhouder en diens geheele omgeving, op de hoogte van de staatsinstellingen en voorzien van militaire kennis. Hij werd de tusschenpersoon tusschen de Prinsgezinden in den Haag en den Stadhouder en diens Gemalin te Nijmegen en te Amersfoort, later de raadgever van den Hertog van Brunswijk bij diens tocht in de Republiek. Hij had daardoor alle draden in handen, kende alle personen, wist alle bijzonderheden en vormde daarnaar zijn oordeel aangaande hetgeen gedaan moest worden. Als hij dan zijn meening nederschreef in nota's voor vorstelijke handen bestemd, geleken die stukken naar zijn eigen bekentenis soms meer op instructien dan op bescheiden en nederige raadgevingen.

Kwam de herinnering aan Pitt soms bij hem op?

De ontgoocheling met haar heilzame maar moeielijke lessen kon niet uitblijven. Toen de zaken weder in het spoor waren gekomen werd hij behandeld als het werktuig, dat zijn dienst heeft gedaan en nu niet meer noodig is. Blijkbaar had hij zich voorgesteld eenig hoog staatsambt te kunnen verkrijgen en hij moest zich tevreden stellen met de betrekking van Pensionaris van Rotterdam, eervol genoeg voor iemand van zijn jaren, maar nu met zekeren weerzin en spijt aanvaard. Het was nuttig voor hem in het gareel te leeren loopen, zijn hooge vlucht te bedwingen, zijn aspiraties te ordenen, onder anderen te staan. Hij zoude immers nog genoeg gelegenheid vinden met de zaken in het groot bekend te worden door den omgang met den Raadpensionaris van de Spiegel en in de vergaderingen der Staten van Holland.

De gebeurtenissen van 1795 sneden zijn loopbaan af; de Oranjeklant werd ambteloos burger. Hij moest het leven van eene andere zijde leeren kennen en lange jaren van teleurstelling, van smart, van onvoldaanheid doormaken, doch altijd met het oog op de toekomst, met de zekerheid in het hart, dat een blijde morgen eens weder dagen zoude.

Als hoofd van het Amsterdamsche handelshuis zijner schoonmoeder werd hij koopman en leerde zoo den handel van nabij kennen; hij vatte den arbeid met ijver aan; maar zijn geest wederstreefde; de kantoorstoel met de dagelijksche kleine beslommeringen kwam niet met zijn aanleg overeen; zijn „cher commerce" kon hem niet bevredigen, vooral niet in zoo ongunstige tijden, die alle aangewende moeite verijdelden en den met inspanning verkregen vooruitgang vernietigden.

Hij vatte een groot plan op: aan de Kaap de Goede Hoop zoude hij een volkplanting stichten, aan duizenden behoeftigen arbeid en levensonderhoud bezorgen, en een geregelde vaart op het moederland openen. Ook dat mislukte buiten zijn schuld en bezorgde hem slechts een groot financieel verlies. Strijdensmoede trok hij zich op zijn buitenplaats Adrichem bij de Beverwijk terug om betere dagen af te wachten en zich intusschen aan de opvoeding zijner kinderen te wijden.

Het waren benauwde jaren voor hem; zijn tijdgenooten kwamen vooruit, geraakten in hooge ambten en eereposten, en zelf bleef hij buiten alles. Getrouw aan zijn beginselen stond hij die voor waar de gelegenheid zich aanbood. Zoo had hij dat in 1801 gedaan.

Het verdrag van Luneville had den vrede op het vaste land hersteld in 1800; de onderhandelingen, die tot den vrede van Amiens zouden leiden, waren aan den gang; de preliminaires waren geteekend in September 1801. Te gelijkertijd vond in de Bataafsche Republiek eene verandering in de regeering plaats, waardoor het Staatsbewind aan het roer kwam, onder toelating, zoo niet met goedkeuring, van den Eersten Consul Bonaparte.

Hogendorp was van oordeel, dat alle Mogendheden het herstel van onzen ouden regeeringsvorm op de bouwvallen der democratie, maar in verbeterden vorm, gaarne zouden zien, en dat Bonaparte een eenhoofdige regeering zoude wenschen; indien dus eene groote meerderheid der natie zich voor Oranje uitsprak, dan kon deze zaak op het Congres te Amiens worden geregeld. Een inwendige aandrang, waaraan hij geen tegenstand kon bieden, dreef hem tot eene Verklaring aan het Staatsbewind, gedagteekend 27 October 1801 (zijn 39ste verjaardag), inhoudende, dat hij tot een groote meerderheid behoorde, die alle Constitutien afkeurde, waarbij het Huis van Oranje niet met de erflijke waardigheid van hoofd van den Staat werd bekleed. Doch de meerderheid, waarop hij zich beriep, bestond uit de stillen in den lande, die huiverig waren zich uit te spreken; want eerst zes jaren waren voorbijgegaan sedert den hevigen storm, die al wat Oranje was en heette had weggevaagd.

Hij bleef alleen staan, blootgesteld aan de gevaren, die hem van de zijde eener vinnige partij bedreigden. Maar vertrouwende op zijn goed recht liet hij zich niet beangstigen; hij toonde geen zwakheid en bleef ook ongemoeid. De herinnering aan deze daad heeft in latere dagen steeds gewaarwordingen van reine vreugde bij hem opgewekt.

De drie jaren op zijn buitenplaats doorgebracht gingen niet voor hem verloren, al scheen oppervlakkig zijn leven zonder nut te zijn. Onder de mannen in eer en aanzien waren ook eenige zijner vrienden, die hem gaarne raadpleegden over de onderwerpen in behandeling; menig stuk door hen ingediend is aan Hogendorp's pen ontvloeid. Het was ook een tijd van zelfonderzoek en van rustige studie, twee zaken, die nooit zonder nut zijn. De eischen van de opvoeding zijner kinderen maakte echter aan dat verblijf een einde. Hij moest zich in een stad gaan vestigen, voor hem zelven was het onverschillig waar. De keus viel op 's Gravenhage, door het vertrek van Koning Lodewijk naar Amsterdam en Utrecht een provinciestad geworden, en in

het najaar van 1809 werd het huis op den Kneuterdijk betrokken, dat getuige zoude zijn van verschillende gewichtige gebeurtenissen in Nederlands geschiedenis. Doch niets scheen toen zulk een toekomst te voorspellen. Wel hield hij zich nog altijd bezig met studien over de Vaderlandsche geschiedenis en de toen nog jonge wetenschap der staathuishoudkunde, maar als bezigheid, niet als middel om tot eenig doel te geraken; thans 47 jaren oud zoude hij wel niet meer eenige rol in de wereld vervullen, zou zijn naam in de geschiedenis niet voortleven. Zoo meende hij althans. Was de veer dan werkelijk gebroken? Hij ging de moeielijke oefenschool van het leven door; hij had leeren werken; nu leerde hij ook wachten. Hoe feller de loutering, hoe edeler het metaal.

Zoo was de man gerijpt, die wij aan de schrijftafel hebben aangetroffen, een machtige persoonlijkheid, veelzijdig ontwikkeld door aanhoudende wisseling zijner levensomstandigheden, en gestaald door de smart; maar steeds Nederlander, ook als er geen Nederland bestond.

Van 1795 af heeft hij uitgezien naar den dag der verlossing; herhaaldelijk heeft hij gemeend dat die zoude aanbreken; telkenmale moest hij ervaren, dat de tijd nog niet rijp was. Nu echter, in 1812, zeide zijn staatsmansinstinct hem dat de bevrijding niet lang meer kon uitblijven. Veel onreins en onheiligs was in den smeltkroes van ellende en onderdrukking vernietigd; wie vroeger in heftigen strijd tegenover elkander stonden, waren tot elkander gebracht; de eenheid van den Staat, die in het Gemeenebest zoozeer ontbroken had, was tot stand gekomen. Het verzet *tegen* Oranje had de natie tot rijpheid gebracht om *met* Oranje een nieuwen regeeringsvorm aan te nemen. Hij had dit reeds in 1795 voorzien. Nu was die tijd gekomen; er ontstond gisting en beroering in de diepte al bleef de oppervlakte nog kalm; als dat gisten tot koken en bruisen zoude overslaan, dan moesten er leiders gereed zijn om verwarring te voorkomen en recht en orde te handhaven, opdat de

uitbarsting ook vruchtbaar zoude zijn. Hij wilde zich daartoe voorbereiden. Wie wist, wat de omstandigheden mede zouden brengen?

Een eerste vereischte was eene duidelijke omschrijving van de rechten en verplichtingen der verschillende staatsmachten. In 1787 reeds had hij zijn wensch gebracht onder de woorden: grooter macht voor den Prins van Oranje, maar geregeld en gewaarborgd door de wetten. Die gedachte was de korte inhoud van eene „Memorie in den zomer van 1795"; zij was het hoofdthema eener studie in 1799: „de Unie van Utrecht herzien". Bij zijne Verklaring aan het Staatsbewind in 1801 kwam hij openlijk uit voor „eene Grondwet met eene gelijke verbindende „kracht voor Prins, Regenten en volk."

Ten deele onbewust ging Hogendorp met zijn tijd mede. De hiërarchische regeeringsvorm der oude geschiedenis had met de komst van het christendom plaats gemaakt voor de voogdij van de kerk en van de alleenheerschers; maar daarom was de ontwikkeling der menschheid niet stil blijven staan. Na kindschheid en jongelingsjaren te hebben doorgemaakt, was zij tot meer volledigen wasdom gekomen, tot zelfbewustheid van haar kracht en haar bevoegdheid, niet om zelf te regeeren, maar om invloed uit te oefenen op den gang van zaken. De regeerende machten hebben dit niet begrepen. De banden, die de ontwikkeling tegenhielden, zijn toen niet losgemaakt maar verscheurd, en veel schoons en reins is door ruw geweld bezoedeld en tijdelijk onkenbaar gemaakt. Hogendorp heeft in latere jaren erkend, dat hij te dicht bij de gruwelen der Fransche Revolutie gestaan had en te veel geleden had onder de daarop gevolgde dwingelandij om toen ter tijd de ware beteekenis van het gebeurde te vatten. Maar dit heeft hij toch wel gevoeld, dat een nieuwe tijd was geboren, die nieuwe vormen eischte; dat nieuwe begrippen zich baan hadden gebroken, die niet meer ter zijde gesteld konden worden. Daarom wilde hij echter het oude gebouw niet omverwerpen; hij wenschte alleen het verouderde af te breken en die

deelen naar eisch van den tijd te herstellen. Vóór alles hield hij de historische lijn vast om het nieuwe uit het oude te doen voortkomen.

In dien geest had hij een Ontwerp-Grondwet gereed gemaakt in 1812, maar er boven geschreven „voor het Koninkrijk Holland", en het jaartal 1806. De Fransche politie had het oog op hem, den bekenden Oranjeman; als zij soms een huiszoeking bij hem mocht ondernemen, dan kon hij dit gevaarlijk stuk doen voorkomen als vrucht eener onschuldige bezigheid op zijn studeerkamer tijdens de komst van Koning Lodewijk. Dit ontwerp deelde hij aan eenige vertrouwde vrienden mede, en naar aanleiding van de daarop ontvangen aanmerkingen werkte hij het geheel om. Toen bergde hij beide stukken weg, totdat de tijd gekomen zoude zijn om er gebruik van te maken.

Doch niet alleen in het studeervertrek, ook daarbuiten trof hij maatregelen van voorbereiding. Het was geen samenzwering, die hij op touw zette; hij stelde zich alleen in betrekking met vele gelijkgezinden in en buiten de stad zijner inwoning. Veel moet er in die dagen zijn verhandeld en besproken, en slechts weinig er van is tot ons gekomen. Het was geen tijd om iets aan het papier toe te vertrouwen, en toen eenmaal de omwenteling was tot stand gebracht, hielden andere onderwerpen de aandacht bezig. Hogendorp zelf maakt van die voorbereidingen slechts melding in eenige algemeene bewoordingen.

Onwillekeurig richtten zich de oogen op hem als den man, die bij eene omwenteling leiding aan de zaken moest geven; op den 17 November 1813 werd zijn huis de plaats der vereeniging. Van hem ging de kracht uit, die alles moest bezielen en leiden; hij was het middenpunt waarom alles zich bewoog.

Men heeft geroemd den moed in die dagen door hem ten toon gespreid, en zeker was die niet gering; maar toch wil de vraag zich opdringen, wanneer die moed grooter geweest is, vóór of nà den 17 November? Want toen de voorbereidingen rijpten moesten hoe langer hoe meer personen er bij betrokken

worden en natuurlijk was de geheele toeleg toen spoedig bij de politie bekend met de namen der leiders. Meer dan veertien dagen lang ging Hogendorp voort in het aangezicht van een Fransch Prefect, een Fransche politie, een Fransch garnizoen, en alsof de dag der verlossing reeds daar was vertrouwde hij den 10 November zijne overleggingen aan het papier, waarbij hij tot de slotsom komt, dat alleen heil te wachten is van krachtig doorzetten; een stuk, dat slechts aan den rechter behoefde voorgelegd te worden om een vonnis uit te lokken. Hij was er ten volle van overtuigd; er zat voor hem geen vergiffenis op.

De opstand is spoedig en voorspoedig afgeloopen; toch stonden de zaken soms zeer hachelijk. Maar hij wist van geen wijken; steeds toonde hij dezelfde kalmte, nuchterheid en moed, dezelfde onverdroten werkkracht. Terwijl zijn zoons onder de eersten waren om met Oranje getooid op straat te verschijnen en zich dus bloot stelden om als oproermakers gevat en gestraft te worden, ontving hij zijn vrienden bij zich aan huis en begon hij reeds handelend op te treden. Gedwee en volgzaam waren die vrienden echter niet, althans niet allen. Hij wilde een Staten-Generaal zamenstellen uit de oud-regenten van vóór 1795; maar zij waren een twintig jaar ouder geworden en hadden de voortvarendheid wel wat verloren, zoo zij die ooit bezeten hadden. Een andere vergadering, twee dagen later gehouden, liet mede de zaak zoo als die was. Op verschillende plaatsen werd goed voor orde en rust gezorgd, maar er moest meer wezen, er moest een Algemeen Bestuur tot stand komen zoude de opstand aan de bedoeling beantwoorden.

Kon de historische lijn niet streng worden doorgetrokken, dan moest van den nood een deugd worden gemaakt en op onhistorische wijze in de leemte worden voorzien. Hogendorp aanvaardde met van der Duijn het Algemeen Bestuur op uitnoodiging van de officieren der schutterij. Verscheidene zijner vrienden, die in het eerst zich mede op den voorgrond hadden gesteld, vluchtten naar Engeland; laat ik liever zeggen, zij gingen naar Engeland

om te zien hoe het stond met de toezending van troepen en wapenen; maar Hogendorp wist van geen wijken; hij bleef op de bres en was vast besloten, die tot het laatste toe te verdedigen. Dit was genoeg bekend; vandaar, dat er onder de burgerij een afspraak bestond om, mocht het misloopen, hem op te lichten en in veiligheid te brengen, daar hij voor zich zelf naar die veiligheid toch niet zou omzien. Moeielijk was de taak, die hij aanvaardde; maar hij vatte die op met beslistheid en vertrouwen; waar zwarigheden werden geopperd, daar ruimde hij die uit den weg; waar de moed dreigde te zinken, daar trachtte hij dien te doen herleven; waar gehandeld moest worden, daar gaf hij de richting aan. Dubbel moeielijk was de taak, omdat hij niet op eigen verantwoordelijkheid handelde, maar in naam van den uitgeroepen Souvereinen Vorst.

Met smachtend verlangen werd naar diens komst uitgezien. Eindelijk verspreidde zich den 30 November het gerucht, dat de Prins voor den wal was. Stirum ging naar Scheveningen; Hogendorp's tweede zoon, de oudste tehuis, spoedde er zich te paard heen.

Wie kent niet de beschrijving van 's Prinsen intocht te 's Gravenhage. Dat blijde gejubel, Hogendorp kon het vernemen, waar de tocht niet ver van zijn huis voorbijkwam, maar het was hem ontzegd er bij te zijn; een aanval van podagra, gevolg van de inspanning der laatste weken, hield hem aan zijn stoel gekluisterd. De Prins ging naar het huis van Stirum, gebruikte daar het middagmaal, hield er open hof voor wie hem wilde verwelkomen; eindelijk op herhaalde wenken van van der Duyn ging hij naar Hogendorp.

„Ik wachtte lang en had niemand bij mij"; zoo schrijft deze. Welk een wereld in die korte woorden; welk een teleurstelling! Doch daar treedt de Prins dan toch binnen, en Gijsbert Karel begroet hem, steekt de hand uit „in verwachting van de zijne; die hand kwam ook, maar niet ongevraagd, en het is bij die reis gebleven." Zonderling die eerste ontmoeting tusschen Vorst en Dienaar na al wat in de laatste jaren, vooral in de laatste weken was voorgevallen. Van waar die terughoudendheid, om niet te zeggen

stugheid van de zijde van den Prins? Wie geeft daarop een afdoend antwoord? Zij waren elkander niet onbekend; van 1781 tot 1795 hadden zij elkander dikwerf ontmoet; in 1794, toen de Prins opperbevelhebber was van het leger, dat onze grenzen tegen de Franschen verdedigde, hadden zij een geregelde correspondentie gevoerd. Waren er bij den Prins minder aangename herinneringen aan die jaren? Hogendorp was een vurig bewonderaar van Prinses Wilhelmina; heeft dit bij de bekende partijschap ten Hove den Erfprins indertijd gehinderd? Een aangename, eenigermate vertrouwelijke, verhouding had er in die dagen niet bestaan tusschen die twee; maar zij kenden elkander, en zelfs zeer goed. Nu, na bijna 20 jaren, was de tijd van het wederzien gekomen; daar stonden zij tegenover elkander.

Wie was de Prins voor Gijsbert Karel? De wettige vertegenwoordiger van het Huis van Oranje, dat blijkens de geschiedenis zoo nauw met het welzijn van Nederland verbonden was; de Vorst, in wiens naam hij den opstand had verwekt en geleid, en dien hij nu begroette als deelgenoot van de gevaren waarin de jonge Staat nog verkeerde; de man in wiens handen hij nu de teugels van het bewind zoude nederleggen.

Wie was Gijsbert Karel voor den Prins? De man, die in 1787 zich zeer verdienstelijk had gemaakt en ijverig had gewerkt, maar met zijn wijsheid en voortvarendheid voor den Stadhouder en diens omgeving wel wat zwaar op de hand was geweest, meer dan met zijn jonge jaren overeenkwam; die als Pensionaris van Rotterdam zich voelde, en een deftigheid aannam, waarover Prinses „Willemijntje" hem in vertrouwelijke brieven onderhield, en waarmede zij hem in gezelschap wel eens plaagde; die in 1799 tijdens den Engelsch-Russischen inval in Noord-Holland stil op zijn buitenplaats aan de Beverwijk was gebleven en zich niet te Alkmaar bij de redders van het Vaderland had gevoegd; die nu wel bewijzen gegeven had van zijn vroegere kracht en voortvarendheid, maar ook van den machtigen invloed, welke van zijn persoonlijkheid uitging.

Wie was de Prins voor zichzelf? De zoon van den Erfstadhouder Willem V, die gaarne vorstelijke praal ten toon spreidde, volgens de meening van sommige vreemdelingen wel wat meer, dan met zijne positie in de Republiek overeenkwam, en van Prinses Wilhelmina, die, bij al haar beminnelijkheid en kloek verstand, van het Pruissische hof de daar geldende begrippen had medegebracht; — opgevoed derhalve in de opvatting dier dagen, dat een Vorst een verheven standpunt inneemt bijna boven het bereik van het verdere menschdom. Hij kwam nu in het Vaderland terug, niet in de eenigszins onbestemde waardigheid van Stadhouder, maar als Souverein.

Doch met welken regeeringsvorm?

De Prins herinnerde zich nog zeer goed de Republiek der Vereenigde Nederlanden; maar was er niet na 1787 reeds veel te doen geweest over een blijvende regeling van wetgevende en uitvoerende macht? zoude nu zijn gezag als Vorst, als alleenheerscher aan banden worden gelegd door zulk een democratisch ding, dat men een Grondwet noemde? In plaats van verwelkomd te worden door den man, die hier alles bij zijne afwezigheid had geregeld, die dus de teugels van het bewind in zijne handen had te leggen, moest hij nu naar hem toegaan? Speelden hem wellicht minder aangename herinneringen aan diens persoonlijkheid voor den geest? Hoe het zij; die eerste ontmoeting was kenschetsend voor het vervolg. Vorst en Dienaar verdroegen zich nog eenige jaren; zij arbeidden te zamen aan de wederoprichting van het Staatsgebouw; maar van eenige hartelijkheid in de onderlinge verhouding was geen sprake, geen verhouding als tusschen de Prinses-Moeder en Gijsbert Karel.

Intusschen was de Prins verstandig genoeg om te begrijpen, dat hij niet beter kon doen dan Hogendorp als zijn rechterhand te gebruiken, daar deze personen en toestanden, waaraan hij vervreemd was geraakt, ter dege kende. Zoo ontstond er een dagelijksche omgang, hetzij door mondelinge bespreking aan het Hof en bij ongesteldheid van G. K. in diens woning op den

Kneuterdijk, hetzij door een wisseling van brieven en briefjes, soms vier van weerszijde op één dag. Deze geheele correspondentie is bewaard gebleven en bevat tal van bijzonderheden betreffende de geschiedenis dier tijden.

Een groot deel er van heeft betrekking op het ontstaan der Grondwet van 1814 en de herziening van 1815.

Dadelijk na diens komst had Hogendorp aan den Prins overhandigd het ontwerp eener Grondwet door hem in gereedheid gebracht. De Staatsregeling spoedig vast te stellen was naar zijn meening van het uiterste belang, daar niets blijvenden vorm kon erlangen tenzij eerst de grond gelegd was. Hij ontstelde dus niet weinig toen hem uit goede bron werd medegedeeld, dat de Prins voornemens was voor alsnog geen vaste regeling in te voeren en de zaken gaande te houden tot op het sluiten van den vrede. Het kostte hem echter weinig moeite den Vorst te overtuigen, dat zijn belang medebracht gebruik te maken van de heerschende geestdrift. Dus werd het ontwerp door hem ter hand genomen; hij deelde zijn aanmerkingen mede, verzocht eenige andere deskundigen hunne gedachten er over ten beste te geven en teekende den 21 December 1813 een Besluit, houdende benoeming eener Commissie voor het ontwerpen eener Grondwet, waarbij de Schets van Gijsbert Karel als leiddraad zoude genomen worden. Daarbij was de bepaling gevoegd, dat deze Commissie den 27ste haar werkzaamheden zoude aanvangen.

Deze Schets was echter niet het ontwerp door Hogendorp den Souvereinen Vorst overhandigd, maar een stuk geheel omgewerkt naar aanleiding der ontvangen opmerkingen.

Dat alles geschiedde in twaalf dagen van 15 tot 27 December. Op laatstgemelden datum hadden de Commissieleden de Schets gedrukt in handen, nog wel voorzien van wat wij zouden noemen eene uitvoerige memorie van toelichting. Bij velen zoude zulk een arbeid alle andere bezigheid uitsluiten; bij Hogendorp ging het tusschen de bedrijven door. Hij had de leiding van de Buitenlandsche aangelegenheden en was tevens de raadsman

voor den algemeenen gang van zaken in een ontredderden boedel, die tot orde moest worden gebracht. En bovendien werd hij nog steeds door podagra gekweld. Zooveel werkzaamheid en werkkracht dwingt eerbied af.

In de zittingen der Commissie heeft Hogendorp niet veel gesproken; hij hield de leiding in handen en liet het woord aan anderen; slechts als het er op aankwam gaf hij zijn zienswijze te kennen en verdedigde zijn stelsel.

Bij de herziening in 1815 had hij het niet zoo gemakkelijk; de Zuidelijke broeders waren, na eene twintigjarige vereeniging met Frankrijk meer met de nieuwe begrippen doortrokken; met hun beweeglijk temperament, vreemd aan de oude toestanden der Noordelijke Provinciën, aan welke zij waren toegevoegd, wilden zij geheel nieuwe dingen invoeren, en theoriën in de wet nederleggen, die minder met de historische lijn overeenkwamen. Er was heel wat geduld en handigheid noodig om tot een gewenschten uitslag te komen; en verscheidene zaken werden wegens groot verschil van meening onbeslist gelaten en tot later verschoven. Want de Grondwet moest spoedig tot stand komen uit hoofde van de vereeniging van alle Nederlanden tot één Koninkrijk, en dat in een tijd die werkelijk niet gunstig was voor lange en rustige beraadslagingen, en waarin het geschutvuur van Waterloo de gemoederen niet tot kalmte stemde.

Bij al die werkzaamheden was Gijsbert Karel intusschen in zijn element: behandeling van Staatszaken, toepassing van beginselen, ontwikkeling van breede lijnen, hooge politiek, hij groeide er in; alle wenschen zijner jeugd waren dan eindelijk vervuld na eindeloos wachten, na grievende teleurstellingen, na smartelijke ervaringen; hij mocht zijn Vaderland dienen; hij zag het beminde Huis van Oranje op den troon; hij kon in velerlei opzicht leiding aan de zaken geven, hij, van wien de Mey van Streefkerk aan den Koning getuigde, dat Z. M. nooit een dienaar als dezen zoude vinden, die bij een breede opvatting der hoofdlijnen tevens zoo vertrouwd was met de bijzonderheden.

Men heeft het aan Hogendorp dikwijls tot grief gemaakt, dat hij bij het behandelen van zaken zoo stijfhoofdig vasthield aan eigen meening. Toch erkent hij zelf in menige vergadering tot andere zienswijze te zijn gekomen door het licht, dat uit de beraadslagingen voortkwam; hij rekent het zich tot plicht nooit met een vooraf genomen besluit ter vergadering te verschijnen, maar steeds het gemoed open en vrij te houden voor het oordeel van anderen. Vergist men zich misschien, waar men spreekt van „eigen meening"? Er zijn zaken, waarover men slechts een meening, een subjectieve opinie, hebben kan, welke even veel waarde heeft als die van een ander. Maar er zijn ook onderwerpen, die men met een helderen blik, gesteund door nauwgezette studie doorgronden kan; is men zoover gekomen, dan bestaat er niet meer een meening, maar de erkenning van een feit, waarvoor alle meening wijken moet. De groote menigte laat zich niet in met langdurige onderzoekingen en overwegingen; zij neemt als waarheid aan wat door zoogenaamde deskundigen soms met groote oppervlakkigheid wordt vastgesteld, en vindt de menschen lastig en stijfhoofdig, die de algemeene opinie onjuist achten en strijdig met de feiten. De macht der waarheid is intusschen zoo groot, dat het licht toch eenmaal doorbreekt en het bewijs geleverd wordt, dat die lastige en stijfhoofdige menschen niet aan een „eigen meening" vasthielden, maar aan de waarheid hulde brachten. Was dat ook niet het geval met Hogendorp? De vrije handel, de openbaarheid der financiën tot verhoeding van het dreigend staatsbankroet, de vrije arbeid op Java, om slechts enkele onderwerpen te noemen, zijn door zijn tijdgenooten niet begrepen maar door hem voorgestaan.

Reeds vroeger hebben wij kunnen opmerken, dat zijn blik ver vooruit reikte. Tot in hoogen ouderdom is die eigenschap hem bijgebleven De eenheid van Duitschland, hoewel eerst in 1870 tot stand gekomen, werd door hem voorzegd. In 1821 zag hij in verbeelding de steden aan den Rijn versierd met kaden langs den stroom, waar de bewoners de frissche lucht

en het schoone uitzicht konden genieten; in de tweede helft der eeuw zijn die tot stand gekomen. Toen in 1834, kort voor zijn dood de eerste spoorwegen werden aangelegd, noemde hij op 71 jarigen leeftijd die uitvinding „une révolution auprès de „tant d'autres que nous avons vues", hoewel staatslieden en staathuishoudkundigen in dien tijd er weinig waarde aan hechtten; en toch kan er moeielijk een grooter omwenteling in het verkeer en daardoor in de maatschappelijke toestanden worden aangewezen, dan die, welke door de locomotief is veroorzaakt.

Zoo zag hij ook duidelijk, dat de nieuwe toestanden eischten een invloed van de geregeerden op het bestuur; en hij verlangde een openbare en openhartige behandeling van regeeringszaken in de Staten Generaal, daar hij, wel verre van een democraat of demagoog te zijn, toch zeker een tegenstander was van de alleenheerschappij van den Vorst. Hierin verschilde hij ten eenenmale van den Koning. Deze, eveneens kind der 18de eeuw, hield zijnerzijds vast aan het goddelijk recht van den Vorst, zooals dit toen werd opgevat; hij had daarvan een bewijs gegeven toen hij in 1814 talmde met het aannemen van de Koninklijke waardigheid, omdat hij dan volgens zijn eigen verklaring zoo verre boven zijn omgeving zoude komen te staan, dat een aangename omgang er door afgesneden zoude worden; hij achtte het zijn plicht die waardigheid hoog te houden door zelf en alleen te regeeren; niemand mocht aan die macht raken; regeeringszaken gingen hem alleen aan; hij trok daarom alles zooveel mogelijk naar zich toe en was afkeerig van wat naar openbaarheid in staatszaken zweemde. Waar de zienswijze zoo uiteenloopend was kon een botsing niet uitblijven.

Gedurende den voorloopigen toestand na November 1813 had Hogendorp de leiding der Buitenlandsche aangelegenheden gehad; maar zijn wankele gezondheid maakte hem daarvoor ongeschikt; daarenboven strookten weinig met zijn aanleg de dagelijksche kleine beslommeringen van administratie en expeditie, toen wellicht meer dan nu de werkkring van het hoofd van een minis-

terieel Departement. Toen de Grondwet van 1814 was tot stand gekomen en den 6den April van dat jaar de tijdelijke inrichting door een bestendige werd vervangen, ontving Hogendorp den post van Vice-President van den Raad van State en kreeg hij zitting in de Staten Generaal, toen nog uit één Kamer bestaande. Hij kwam er weinig, daar gezondheid en drukke bezigheden hem daarin verhinderden. De werkzaamheden waren ook weinig belangrijk; men was nog niet vertrouwd met het werktuig, dat in de handen was gegeven, men wist het nog niet te gebruiken. Vroeger was de regeering en de Souvereiniteit bij de Staten Generaal en bij de Provinciale Staten geweest; nu was de Souvereiniteit bij den Vorst; wat had men dan eigentlijk te doen?

Na 1815 zouden de Zuidelijke broeders daar verandering in brengen met hun levendigheid, hun woordenrijkdom, hun min of meer liberale, zelfs revolutionaire begrippen; er kwam meer kleur en teekening in de vergaderingen; er ontstond eene oppositie. Het was noodig dat de gedachten duidelijk werden uitgesproken, zoude de strijd vruchtbaar zijn; het gold hier de grondslagen, waarop het Staatsgebouw zou worden opgetrokken. Eens vooral wilde Hogendorp uiteenzetten, welke zijne beginselen waren, ten einde bij de beraadslagingen kort en toch duidelijk te kunnen zijn en herhalingen zooveel mogelijk te vermijden.

Met dit doel stelde hij op zijn Advies van 17 April 1816, bestemd voor zijne medeleden van de Staten Generaal, doch voor verdere belangstellenden geen geheim. Maar dit advies was niet in den geest des Konings.

De groote Mogendheden hadden in 1815 de Zuidelijke Nederlanden met de Noordelijke Provincien vereenigd om redenen van Europeesche staatkunde; naar den wensch der bevolking werd niet gevraagd. Het was nog de tijd, waarin Vorsten meenden, blinde gehoorzaamheid van hunne onderdanen te mogen eischen; maar dat lag niet in den aard van de Zuidelijke Nederlanden. In 1789 waren zij reeds in vollen opstand tegen hun landheer

Jozef II geweest en hadden overwogen of zij een zelfstandigen staat zouden vormen, dan wel zich vereenigen met de Republiek der Zeven Gewesten. Korten tijd daarna waren zij bij Frankrijk ingelijfd en hadden twintig jaren lang al de lotgevallen van dat land medegemaakt; zij waren daardoor van den Franschen geest doortrokken, maar hadden zich dien eigen gemaakt in den minder verfijnden Waalschen vorm. Het was niet in alle opzicht hun wensch afgescheiden te worden van het groote Frankrijk om deel uit te maken van het kleine Nederland, waarvan zij zooveel verschilden door afkomst, overlevering, geschiedenis en ontwikkeling. De aanzienlijke geslachten voelden zich gekrenkt het hoofd te moeten buigen voor een Prins van Oranje, die toch niets meer in afkomst was dan zij zelf; de industrieelen vreesden voor het verloopen hunner ondernemingen, wanneer de geest des koophandels den boventoon ging voeren en lage invoerrechten zoude medebrengen, terwijl zij gaarne hooge invoerrechten zagen. De roomsche geestelijkheid wilde meer macht hebben in den staat en vreesde de maatregelen van een Protestantschen Koning. Veel tegenstand, veel wantrouwen, veel afkeer viel dus te overwinnen. De koning wilde zich de genegenheid zijner nieuwe onderdanen verzekeren door hun zooveel mogelijk in het gevlei te komen, zelfs al noemden de Noordelijke Provinciën dit verwaarloozing hunner belangen. Die taak was niet gemakkelijk.

En nu kwam dit Advies, dat zoo weinig met zijn zienswijze strookte en voor de Zuidelijke broeders niet bijzonder aangenaam kon zijn. Hij verzocht dus, dat er nog een weinig gewacht zoude worden met het ronddeelen van dit stuk. Hogendorp gaf daarin toe, maar toen er eenige weken voorbijgegaan waren en de tijd der discussies in de Staten Generaal naderde achtte hij zich niet meer gebonden; zijn geheele arbeid zoude te vergeefs zijn geweest als zijn medeleden het stuk nu niet in handen kregen. Een vrij scherp schrijven van den Koning volgde onmiddellijk, waarin hem onder het oog werd gebracht, dat een dienaar

zijn Vorst behoorde te steunen in diens arbeid en hem geen moeielijkheden in den weg mocht leggen; stelde hij eenigen prijs op de leiding van den Raad van State, dan zoude hij verstandig handelen met het advies niet verder rond te zenden. Ook hieraan gaf Hogendorp gehoor; de exemplaren die nog niet waren uitgereikt, bleven in berusting. Na rijp beraad echter verzond hij zijn verzoek om ontslag als Vice-President van den Raad van State, daarbij opgevende redenen van gezondheid.

Het was niet de eerste maal, dat Gijsbert Karel zulk een schrijven gereed had gemaakt. Reeds in April of Mei 1814 was zulk een aanvraag neergeschreven maar niet verzonden. Toen schijnt de aanleiding meer van persoonlijken aard geweest te zijn, en kon het geschrevene weder in de portefeuille worden geborgen. Nu echter 'gold het een beginsel. Zooals de zaken onder Willem I begrepen werden was het moeielijk te gelijker tijd lid der Staten Generaal en dienaar der Kroon te zijn. De volksvertegenwoordiger had tot plicht in 's Lands belang voor zijn gevoelen uit te komen; de dienaar der Kroon behoorde geen andere zienswijze te hebben dan die van zijn Meester. In het gevoel van de heiligheid zijner overtuiging, van zijn eigen kracht, van de intrinsieke waarheid zijner beginselen had Hogendorp daar geen acht op geslagen. Maar nu gingen zijne oogen open; het was hem duidelijk, dat hij moest kiezen; dienaar der Kroon te blijven, maar dan ook afstand te doen van zijn zelfstandigheid; of zijne eervolle staatsbetrekking neder te leggen, en zich te vergenoegen met de geringere positie van lid der Staten-Generaal; maar dan ook volkomen vrij te zijn om voor zijn beginselen te strijden. Hoe gehecht ook aan het Huis van Oranje en daardoor aan den persoon des Konings, stond toch het belang van het Land bij hem boven aan. Daarenboven al mocht de oneenigheid thans worden vereffend, hij voelde wel, dat op den duur eene goede verhouding niet bewaard kon blijven; daarvoor waren beider persoonlijkheden te uiteenloopend of hadden wellicht hun karakters te veel overeenkomst.

Er waren ook andere machten in het spel om Vorst en Dienaar van elkander te verwijderen. Wie uitsteekt boven de massa wekt nijd en tegenzin. G. K. had les défauts de ses qualités; wij hebben gezien hoe de jonge Pensionaris van Rotterdam reeds „deftig” was; en die deftigheid is hem in latere jaren bijgebleven; die er zich aan stootten waren geneigd er een anderen naam aan te geven; zij meenden ook ongunstige beschouwingen te mogen maken als Hogendorp uit hoofde zijner kwaal het voorrecht verkreeg om ten Hove van een zetel gebruik te maken, zelfs al stond de Koning; of in de Staten-Generaal zijn adviezen in zittende houding uit te brengen, adviezen, die sterk indruischten tegen hetgeen door alle fatsoenlijke lieden als echte munt werd aangenomen, — tegen hetgeen de Koning verlangde! Daar kwam nog bij, dat eenige aanzienlijken in November 1813 tegen de Omwenteling hadden geprotesteerd; maar die was gelukt en hunne voorzichtigheid was beschaamd geworden; wat is er meer noodig om tot heimelijken nijd en wrok te stemmen!

Het was den Koning niet aangenaam in het laatst der maand Augustus 1816 dit verzoek om ontslag te ontvangen; het schijnt hem zelfs eenigszins te hebben verrast; herhaaldelijk deelde hij den wensch mede, dat het in nadere overweging genomen zoude worden; want het lag voor de hand dat hij weinig eer zoude inleggen met het te verleenen. De zaak werd twee maanden lang sleepende gehouden, totdat Hogendorp den 27 October nogmaals sterk aandrong op de inwilliging van zijn verzoek, om redenen van gezondheid. Onder dagteekening van 7 November 1816 werd het verleend in de meest vleiende bewoordingen met toekenning van een ruim pensioen en met behoud van den titel en rang van Staats-Minister. Dit laatste was toen iets nieuws; de beteekenis scheen te zijn, dat de persoon in questie gelijken rang met hooge functionarissen in actieven dienst zoude hebben en zitting zoude kunnen nemen in den Kabinetsraad, wanneer zijn advies gewenscht werd.

Iemand schreef in dien tijd hoe jammer het was, dat dit

ontslag niet tien dagen later was verleend, op den 17den November; dan zoude het een nog schooner effect gemaakt hebben.

Gijsbert Karel trad dus terug tot den kring van ambtelooze burgers. Een Zuidelijk lid der Tweede Kamer omschreef eenige jaren later die daad: „Vous qui avez sacrifié les honneurs à l'honneur." Zich zelf te blijven was zijn doel geweest; zich zelf te blijven bij den arbeid, die nog steeds onder handen was: de voltooiing van het Staatsgebouw; hij had er de grondslagen van gelegd; hij meende als vrij man in de Staten-Generaal de beste gelegenheid te vinden om aan den verderen bouw mede te werken. Doch ook in de Tweede Kamer ontbraken noch de moeielijkheden, noch de grievende bejegeningen. Partijman was hij niet, en oppositie voeren om de oppositie lag niet in zijn aard; hij toetste alle voorstellen aan zijne beginselen en beoordeelde ze naar hun eigen waarde; en als hij meende, dat de regeering een verkeerden weg insloeg, dan verhief hij een waarschuwende stem.

Hij bewoog zich voornamelijk op het gebied der Staathuishoudkunde, al schonk hij zijn aandacht ook aan andere onderwerpen; het waren vooral de financiën, die hem bezig hielden en wier bestuur zijn goedkeuring niet kon wegdragen. Hij kwam vaak in botsing met regeeringsvoorstellen en deed daarbij de minder aangename ervaring op dat zijn afkeurende adviezen door andere tegenstanders der regeering werden misbruikt tot doeleinden, waarvoor hij ze niet had bestemd. Dit plaatste zijn houding in een nog onaangenamer daglicht; zij werd op zeer duidelijke wijze van Hoogerhand afgekeurd. Al het mogelijke werd gedaan om zijn stem te smoren.

Reeds in 1816 bij gelegenheid van het ontslag uit den staatsdienst had de Koning aan Hogendorp aangeboden een plaats in de Eerste Kamer der Staten Generaal. Schijnbaar was deze positie eervoller; want de Eerste Kamer werd door den Koning benoemd en heette aanzienlijker te zijn dan de Tweede. Maar juist door die Koninklijke benoeming bestond zij geheel uit nederige volgelingen, onder wie een andersdenkende zijn stem te vergeefs

zoude verheffen, een stem, die daarbuiten toch niet gehoord werd, want de zittingen waren niet openbaar. Hogendorp bedankte derhalve voor de toegedachte eer en gaf als reden op, dat hij met het lidmaatschap der Tweede Kamer te vreden was; daar kon hij nog het meeste nut stichten, want wat hij sprak werd het geheele land door gehoord.

Maar daaraan juist moest een einde komen.

Toen in den zomer van 1817 de Staten der Provincie Holland te Haarlem vergaderd waren o. a. voor de verkiezing van leden van de Tweede Kamer verscheen er een Koninklijk Besluit, dat Hogendorp benoemde tot lid der Eerste Kamer. Bij de mededeeling hiervan aan Provinciale Staten werden deze te gelijkertijd uitgenoodigd in de ontstane vacature te voorzien. Gijsbert Karel doorzag het spel; te gelijkertijd met een brief aan den Koning, waarin hij, hoewel met dankbetuiging voor de bedoeling, dit eerbewijs niet aannam, deelde hij aan den Gouverneur der Provincie mede, dat zijn zetel in de Tweede Kamer volgens rooster van aftreding eerst in 1819 vacant werd. Deze kennisgeving kwam nog tijdig aan.

Was het nu niet gelukt, dan zou in 1819 een derde poging in het werk gesteld worden. Van der Duijn, toen Gouverneur van Zuid-Holland, ontving den wenk, dat het den Koning aangenaam zou wezen indien Hogendorp niet herkozen werd; zulke wenken werden toen ter tijd meer gegeven en niet zonder vrucht; maar in dit geval was het te vergeefs, want van der Duijn weigerde er zich naar te gedragen, en het mandaat werd hernieuwd. De juiste datum van van der Duijn's weigering is niet gebleken; er bestaat echter wel reden eenigen zamenhang te vermoeden tusschen deze geschiedenis en het Koninklijk Besluit van 22 Mei 1819, waabij aan Hogendorp rang en titel van Staats-Minister ontnomen werd, daar de Koning de vruchten van zijn ondervinding en beproefde kunde niet noodig had.

Onder zulke omstandigheden was de arbeid in de Tweede Kamer nu juist niet aangenaam. Toch zoude Hogendorp er eene

keer voldoening van hebben. Het was in 1821. Na verschillende proefnemingen droeg de regeering een financieel stelsel voor, dat geheel was in den geest van Gijsbert Karel. Deze tijding bereikte hem te Parijs; de voorgenomen badkuur te Wiesbaden werd uitgesteld en de terugreis naar Brussel aanvaard. Hij ondersteunde de Regeering in de verdediging van haar plan en droeg dus het zijne er toe bij, dat het aangenomen werd. Ten Hove werd hij met onderscheiding ontvangen; maar de ondervonden grievende bejegening werd niet goedgemaakt. De hoop, dat zijne beginselen nu in praktijk zouden worden gebracht, bleek alras ijdel te zijn; het stelsel werd wel aangenomen, maar bij de uitvoering van alle beteekenis beroofd.

Zoo gleden de jaren voort. Door tal van wetten en maatregelen naderde het Staatsgebouw de voltooiing; maar het was niet zoo als Hogendorp het gewenscht had. Hij was nu de 60 jaren voorbij; zijn zwak lichaam kon niet meer tegen ingespannen arbeid; de strijd door hem gestreden was voor het toen levend geslacht vruchteloos geweest; strijdensmoede legde hij in 1824 de werkzaamheden in de Staten-Generaal ter zijde en gaf in 1825 zijn wensch te kennen niet herkozen te worden.

De ouderdom kwam met hare gebreken; de hand weigerde van lieverlede de pen te voeren; de beenen werden te zwak om het lichaam te dragen. Maar de geest bleef helder tot het laatste toe. Mannen van wetenschap zag hij gaarne om zich heen, en zijn briefwisseling getuigt van de menigvuldige onderwerpen, die hem belang inboezemden.

Staatszaken hielden hem bezig alleen voorzoover die algemeene beginselen betroffen. Eenmaal echter zoude hij zijn stem nog doen hooren. Het was in 1830, toen de Zuidelijke Provinciën, te kwader ure met ons vereenigd, in opstand kwamen. Hij zag zijn landgenooten op verkeerde wegen geraken, ten prooi aan onjuiste voorstellingen. In een aantal brochures, zeer kort op elkander gevolgd, wees hij de richting aan, die zijns inziens moest worden vastgehouden. Maar men luisterde niet, of als

men later deed waar hij op gewezen had, dan was het gunstig oogenblik voorbij. Op nieuw teleurgesteld trok hij zich nu voor goed terug.

Om zijn tijd aangenaam door te brengen en zijn nog altijd werkzamen geest bezigheid te verschaffen ondernam hij een groot werk over de Maatschappelijke Orde en al het goede, dat het menschdom daardoor genieten kan, terwijl hij uit de geschiedenis wil nagaan, wat vàn dit goede genoten is of nog genoten wordt. Hij stelde zich niet voor, dat hij dezen arbeid ten einde zoude brengen. Het is hem dan ook niet gegund geweest. Den 5 Augustus 1834 blies hij na een kort lijden den laatsten adem uit.

Zoo eindigde een leven rijk aan groote gedachten, aan nooit rustenden arbeid, aan tegenspoeden zonder tal. Gijsbert Karel van Hogendorp is een tragische figuur. Toegerust met groote gaven van verstand en hart heeft hij met die gaven gewoekerd; altijd zich zelf meester, altijd den blik vooruit, wist hij waar hij heen wilde en langs welken weg hij zijn doel wilde bereiken. Telkens scheen het aanvankelijk te gelukken; maar altijd ontmoette hij een hoogere macht, die hem toeriep: tot hiertoe en niet verder! De hinderpalen waren te machtig, zij sloten den weg af, zij waren onoverkomelijk. Dan, het was om op nieuw te beginnen. Slechts tweemalen werd het hem gegund volkomen in zijn element te zijn en de vleugels uit te slaan. In 1787, toen hij als jong mensch deel nam in den strijd door de patriotsche beweging verwekt, en hij hoewel in ondergeschikte sfeer zijn volle werkzaamheid in gedachte, woord en daad kon ontplooien. In 1813, toen hij, maar nu aan het hoofd der zaken, de drijfkracht was, die het geheele mechanisme in geordende beweging bracht. Telkenmale scheen hij op weg te zijn de groote carrière te maken, die hij zich had voorgespiegeld, telkenmale werd zijn hoop verijdeld door de omstandigheden. Machtige persoonlijkheden komen zelden tot hun recht, tenzij de omstandigheden bijzonder medeloopen; zij zijn de zaaiers van den oogst,

die eerst na jaren, dus gewoonlijk op hun graf, zal rijpen; hun lot is dat des zaaiers, „gaande al weenende." Door zijn tijdgenooten miskend, omdat hij boven hen uitstak en dus zag wat zij niet zagen, is hij door een later geslacht beter begrepen geworden, toen de tijd zijn pogen ontdaan had van het gebrekkige en zwakke, dat al onze daden aankleeft, en dat zoo dikwijls het edelste en schoonste en reinste, waarnaar wij trachten, in den weg staat.

Zijn persoonlijkheid beter te doen kennen door een geslacht, dat hem nog niet vergeten is en dat zijn naam in eere houdt, is het doel waarmede dit werk is begonnen en nu ten einde wordt gebracht. Moge het een bijdrage zijn om zijn beeld duidelijk af te malen en een aanmoediging tevens voor hen, die even als hij een warm hart toedragen aan Nederland en Oranje.

Mei 1901.

H. VAN HOGENDORP.

Geheime Aanteekeningen
1813—1816.

Toen G. K. na de gebeurtenissen van 1816 meer over zijn eigen tijd kon beschikken vatte hij de pen op en stelde te boek wat hij in de laatste jaren doorleefd had. „Niet voor de weereld geschreven maar voor eigen gebruik" moge bij het lezen der volgende bladzijden steeds in het oog gehouden worden. Had G. K. voor de drukpers geschreven, hij zoude zich waarschijnlijk soms anders hebben uitgedrukt. Nu de jaren zijn vervlogen, bestaat er echter geen bezwaar deze aanteekeningen in het licht te geven, zooals zij daar liggen, behoudens weglating van eenige kleine bijzonderheden, die voor het publiek van geen beteekenis en voor de geschiedenis van geen nut zijn. G. K. geeft er den naam aan van

GEHEIME AANTEEKENINGEN.

MAART 1817—OCTOBER 1820. [1])

Inleiding.

Voorleden najaar heb ik mijn ontslag uit het ministery genomen, en mij bepaald tot mijne werkzaamheid in de Tweede Kamer van de Staten Generaal. De reis naar Brussel niet kunnende aannemen uit hoofde van mijn lichaamsgestel, en naderhand zeer ziek geworden, heb ik egter deze betrekking niet uit het oog verloren, maar zeer uitvoerige Aanteekeningen op de Begrooting van 1817 voor mijne Medeleden geschreven. Thans heb ik tijd én lust om de redenen van mijn ontslag te ontvouwen, en ik meen, dat ik dit niet beter doen kan, dan

1). Deze getallen geven hier en bij de Hoofdstukken aan wanneer het geschrift is opgesteld. H. v. H.

met den loop van mijn Ministery te boek te stellen, waaruit die redenen dan van zelve te voorschijn zullen komen.

Mijne werkzaamheden menigvuldig zijnde geweest, zal ik de volgende orde in mijn verhaal waarnemen ten einde de meest mogelijke klaarheid daar in te brengen: 1° de Opstand, 2° het Ministery van Buitenlandsche Zaken, 3° de Grondwet, 4° de Raad van Staten, 5° de Staten Generaal, 6° de Herziening der Grondwet, 7° de Wederkomst van Bonaparte, 8° het Koninkrijk,

Voor de weereld schrijf ik dit niet; maar voor mij alleen, opdat ik mijn gehouden gedrag te allen tijde aan mij zelven moge verantwoorden. De tijd wischt zooveel uit, zelfs in weinige jaren, en de omstandigheden veranderen zodanig, dat ik dit memorandum nog in mijnen leeftijd mogelijk zal nodig hebben, om mij te kunnen overtuigen, dat ik wel gehandeld heb.

1°. DE OPSTAND. [1])

Van het oogenblik af, dat de Franschen in het land gevallen zijn, heb ik mijne gedachten laten gaan over de wijze, op welke zij er wederom uit zouden geraken.

Ik werd hun tegemoet gezonden, in Januari 1795, door de Regeering van Rotterdam, nadat het Huis van Oranje vertrokken, en naar alle zijden last gegeven was, om geen verderen weerstand te bieden. Te Dort sloten zij mij en den Burgemeester van IJzendoorn genoegzaam op bij den Hoofdofficier van den Brandelaar, terwijl zij op Rotterdam aftrokken. Wij hielden dan lange gesprekken over de gebeurtenissen van den tijd, daar wij niets anders te doen hadden. Mij heugt, dat de Heer van den Brandelaar mij eens zeide: indien ik U wel begrepen heb, zo is Uwe verwagting deze, dat eindelijk de Prinsge-

1) Hoewel dit gedeelte reeds gebruikt is bij de samenstelling van Deel IV der Brieven en Gedenkschriften komt het wenschelijk voor het hier opnieuw af te drukken ten einde aan het geheel der „Geheime Aanteekeningen" geen afbreuk te doen. H. v. H.

zinden en Patriotten de handen in een zullen slaan, om er de Franschen uit te jagen.

Onlangs heeft een van mijn nabestaanden mij herinnerd, dat ik hem bij het invallen der Franschen gezegd had, dat ik hun twintig jaren gaf, om hier den meester te spelen. Zij zijn er niet eens de volle twintig jaren gebleven. Mijn gezegde heugt mij echter niet meer.

De gebeurtenissen werkten sterk mede, om mijne hoop op verlossing wakker te houden.

Eerst sloeg de Aartshertog Karel de Franschen uit Duitschland. Daarna werd het Congres van Rastad opgebroken. Iets later zuiverde Souwaroff Italië, en ontscheepte het Anglo-Russisch leger in Noord-Holland. Kort na den vrede van Amiens begon Engeland den oorlog weder. Daarop volgde Oostenrijk, vervolgens Pruissen. In Spanje leden de Franschen een groote nederlaag. Oostenrijk kwam nogmaals op. Eindelijk begon de oorlog tegen Rusland. Mijne hoop was áltijd des te levendiger, omdat ik zag hoe menigmaal het geluk der Revolutie aan een zijden draad hing, zo als den 18 Fructidor te Parijs, 1799 in Zwitserland en Noord-Holland, te Marengo, te Wagram, te Friedland. Op het laatst had ik de algemeene meening wel tegen mij, omdat dezelve het Rijk van Napoleon voor gevestigd hield, maar in mijn hart bleef de hoop. Nadat wij ingelijfd waren, zeide ik eens tot mijne Moeder, dat alles rondom mij en ik zelf overwonnen was, dog dat mijn hart, als eene citadel niet gestreken had. In 1812 kwam de Heer van der Hoop van Amsterdam bij mij eten, waartoe ik hem, ik weet niet meer om welke reden, bewogen had, terwijl de ware was, dat ik hem voor den man aanzag, die bij eene omwending aan het hoofd der Amsterdammers zoude staan. Ik verhaalde hem mijne vooruitzigten op den Russischen oorlog, namelijk de vernietiging des Franschen legers in de onmetelijke vlakten en zijn antwoord was: „dat alles KAN gebeuren".

Mijne hoop was egter niet het eenigste, en ik ben ook werksaam geweest, als de gelegenheid gunstig was.

De Franschen waren slegts weinige weeken in het land geweest, toen het gerugt in Rotterdam ontstond, dat de Pruissen op marsch waren om ze daar uit te jagen. Ik ging voor eigen zaken over den Haag naar Amsterdam, en maakte eenige afspraak op mogelijke gebeurtenissen, meer bepaaldelijk met den Admiraal van Kinsbergen en gewezen Hoofd-Officier Calkoen.

In 1799 landde het Anglo-Russisch leger in Noord-Holland. Ik was toen 's zomers buiten te Adrichem bij de Beverwijk. De eenigste aanspraak, die ik bij die gelegenheid ontving, was van den Heer J. Clifford op zijn buiten bij Velsen zijnde. Hij had aangenomen om de tijding van de landing terstond naar Gelderland te bezorgen, van waar zij aan den Erfprins moest, en hij verzocht mij hem te waarschuwen, als zo veel nader aan het toneel wonende. Dan ik liet het daar niet bij. Ik besloot om mij bij de Engelschen te voegen, zoo rasch als zij tot mij genaderd waren. Ik huurde kamers voor mijne vrouw en kinderen te Crommenie, in het Waterland, werwaarts zij zig agter door de Plaats zouden begeven hebben, als de Franschen terugtrokken. Ik zelf wilde in de Plaats schuilen totdat zij voorbij waren en dan den Engelschen Generaal opzoeken. Dan het kwam er niet toe. Reeds vóór de capitulatie der Engelschen daagde er een last op uit den Haag, dat ik met de Boreels, Deutz en anderen naar Amsterdam moest vertrekken. De reden, waarom ik de Engelschen wilden afwagten en hun niet te gemoet ging, was dat ik ze niet vertrouwde, omdat ik in hun manifest niets gevonden had van de teruggave der Koloniën. Ik liet dus alles daarvan afhangen, of zij tot mij zouden doordringen.

In 1801 deed ik meer. De vrede van Luneville was gesloten en de preliminaires met Engeland daarop gevolgd. Men handelde te Amiens. Bij deze handelingen hoopte ik iets te kunnen bedingen. Volgens den vrede van Luneville mogten wij en Zwitserland onzen eigen regeringsvorm kiezen. Ik begeerde de natie op te wekken, om het Huis van Oranje in te roepen met

eene Grondwet. Had de groote meerderheid zig daar op verklaard, zo zou Engeland daarop moeten aangedrongen hebben, en Oostenrijk de hand geboden. Een request ter teekening te leggen was onuitvoerlijk, zo als juist gebleken was met de verklaringen tegen eene nieuwe regering, die men ons pas weder opgedrongen had. Maar bij diezelfde nieuwe Staatsregeling had elk burger het regt verkregen, om zijn gevoelen aan de Regeering bekend te maken. Dit deed ik dan voor mij alleen, in mijne bekende verklaring, die ik zelf in den Haag bragt. Daermede was de weg aan elk gewezen, en elk kon zien, dat hem hetzelfde vrij stond. Maar niemand volgde het voorbeeld, verschrikt door een besluit van het Staatsbewind, hetwelk mijne Verklaring in de handen van den Procureur Generaal stelde, die er egter op berigtte zo als het behoorde. Ik had dezen uitslag binnen 's lands niet afgewacht, om naar buiten te werken, maar mijne Verklaring aan de Ministers te Londen, Weenen, Berlijn en Petersburg gezonden. In Londen kwam mijne Verklariug zeer wel vertaald in de couranten met eene goede inleiding. Van Petersburg en Weenen heb ik nooit iets gehoord. Te Berlijn gaf de Koning aanstonds last aan den Graaf von Haugwitz om de zaak ter kennis van den Franschen gezant Beurnonville te brengen, en hem te verzekeren, dat hij er niets vooraf van geweten had. Teffens moest de Pruissische Consul Generaal te Amsterdam mij vermanen om stil te zitten, en op die voorwaarde bescherming van den Koning toezeggen. Aan den Franschen Ambassadeur in den Haag, Semonville, gaf ik zelf mijne verklaring, en wij spraken er twee uren lang over, doch verder heb ik er geen gevolg van bemerkt. Ik zond ze mede aan het Huis van Oranje. Prins Willem de Vijfde antwoordde mij uit Duitschland in beleefde, afgepaste uitdrukkingen. De Prinses schreef mij uit Londen een hartelijken brief, besluitende egter met de aanmerking, dat het Huis van Oranje niets aan de herstelling hebben zou, zo lang als Belgie Fransch bleef. De Erfprins, heden onze

Koning, heeft noch toen, noch sedert een woord daaromtrent jegens mij gerept. Zo ging deze stoute stap te niet, waarvan ik mij beloofd had, dat de groote meerderheid der Natie zig bekend maken, en de groote Hoven voor ons opkomen zouden. Inmiddels heeft dezelve naderhand dit nut gehad, dat ik algemeen bekend was en de oogen op mij gevestigd waren ten tijde van den opstand. In 1812 zeide Jufvrouw Agnes Fagel mij, dat zij in een gezelschap, alwaar van de mogelijkheid eener verandering in het vervolg gehandeld werd, gehoord had, dat er niemand buiten mij dezelve kon aanbrengen.

Na den vrede van Amiens moest ik stilzitten. Bij de vredebreuk in 1803 wakkerde mijne hoop aan, en hoe meer Buonaparte landen veroverde, hoe nader ik zijnen val zag. Ik bereidde alles voor, in de stilte van mijn vertrek. Ik schreef eene verhandeling over de vraag, of Frankrijk sterker of zwakker werd door zijne veroveringen en besloot ontkennenderwijze. Ik schreef de *Discours sur l'histoire des Provinces-Unies* en rigtte dezelve aan onzen tegenwoordigen Prins van Oranje, tot zijn onderwijs als hij wedergekomen zoude zijn. Dit werk hield mij bezig tot den Slag van Leipzig toe, en bragt mij in de schoonste stemming. Ik ontwierp de Grondwet. Eindelijk, met den Russischen Oorlog, begon ik mij tegen eenige vrienden te uiten.

Het vermaarde Bulletin maakte een diepen indruk op de gemoederen. Daar volgden vele onderhandsche berigten op, meest in het hoogduitsch, die ik voor mijne vrienden vertaalde. Men sprak vertrouwelijk met elkanderen. Dan Buonaparte herstelde zig in aanzien te Parijs, en ruime conscriptien en zogenaamde vrijwillige giften van paarden enz. waren er het gevolg van. Dit werkte sterk op het gemeen, vooral ten platten lande. Ik bemerkte duidelijk eene gisting, waarvan ik de trappen gedurig gadesloeg, oordeelende, dat dezelve tot een algemeenen opstand leiden kon, en dat de hoofden dan gereed dienden te zijn. Vergiffenis zat er nooit op, en was het zwaard eens getrokken, zo moest de schede weggeworpen Ik liet nooit de gelegenheid

ontglippen, om door houding, blikken, een woord op zijn pas, den publieken geest te ondersteunen. Mijne meening daaromtrent deelde ik vrijmoedig mede aan den Heer van der Duijn, en sprak hem aan als Hollandsch Ridder, als den eenigste uit de Ridderschap, die zig aan het hoofd kon stellen. Na zo vele Staatsverwisselingen, sedert den inval der Franschen voorgevallen, zag ik nergens een vast punt om eene Regering op te vestigen, dan de oude erfelijke Regenten. Met den Graaf van Stirum sprak ik zeer openhartig, maar hij was in geene Ridderschap geweest en ik hield hem dus buiten de politieke bijeenkomsten, daar hij zeer wel te vrede mede was. Als oud-militair zogt hij het heil in de wapenen, en vertrouwde op mij, om voor de politieke vormen te zorgen. Zo waren ook de Heeren van der Duijn, Changuion, de Jonge en anderen, buiten de militaire voorbereidingen, en het onderling vertrouwen groeide er door aan.

In April 1813 kwam er een gerugt van den kant van Rotterdam, dat het geheele platte land naar de wapenen greep; waarop de boeren van de zijde van Alphen optrokken en zig meester van Leiden maakten. In den Haag begon een opstand op de Turfmarkt. De gerugten liepen naar Noord Holland, en de opstand spreidde zig uit over Zaandam en andere plaatsen. Dan, de zwakke garnisoenen, de garde van den Prefect, eenige Zwitsers van Utregt ontboden, bragten alles in rust. Hier was er onder mijne oogen een gevegt in het Heulstraatje voorgevallen, waarbij eenige uit het volk sneuvelden. Was de overwinning aan de zijde van het volk geweest, zo zouden wij ons toen aan het hoofd gesteld hebben.

Geen mensch wist den oorsprong van dezen eersten onbekookten opstand op te geven. Ik gis, dat dezelve met eene geheel onbekende omstandigheid samenhangt. Eenigen tijd te voren was de Heer Repelaer bij mij gekomen terwijl ik aan het podagra te bed lag. „Deze nagt," zeide hij, „heb ik een „vriend van Dort bij mij gehad, om mij te vragen of het

„geraden zoude zijn, aan de boeren van het Overmaassche den „teugel te vieren, alzo zij allen willen opstaan, de rijkste met „de armste in grooten getale. Ik heb het egter vooralsnog af- „geraden, en dus zal er niets van komen." Het is deze gisting welke denkelijk de Rotterdamsche gerugten heeft doen ontstaan. Het is in het Overmaassche ook niet bij bloote woorden gebleven, en in de Beijerlanden is er een opstand geweest, dien de Prefect niet zonder bloedstorting gedempt heeft.

Toen dit alles over was, gevoelde ik in mijn hart, dat de goede zaak er veel bij gewonnen had. Nu was het klaar, dat er kracht in de Natie zat om op te staan tegen de overheersching, en dat er gebruik van een gelukkig oogenblik zou kunnen gemaakt worden. Lieden van aanzien hadden zich daarin niet gemengd, maar ik had het genoegen en de hoop van vele in hunne oogen gelezen, en de vriend van Dordt was een fatsoenlijk man geweest. De geheele opstand was onder het geroep van Oranje boven, en met Oranje linten aangeheven, zodat geen mensch twijfelen kon aan het bestaan der oude liefde tot dat Huis. Er waren nogthans zulke twijfelingen geopperd geworden door mijne vertrouwde vrienden, die meenden dat het Huis in dien langen tijd wel kon vergeten zijn. Een hunner zelfs verbeeldde zig, dat de Prins geen zin in zijne herstelling hebben zou. Ik agtte nog het een, noch het ander en ging altijd mijnen gang, zonder veel te twisten. Eindelijk bleek mij nog bij deze gelegenheid, dat het Fransch Bewind niet meer vast in zijne schoenen stond en niet dorst door te tasten, hetzij dat de instructiën van Parijs flaauw en dubbelzinnig waren, hetzij dat de Bewindslieden voor hun leven vreesden.

Naast dezen opstand, uit den boezem van het volk ontstaan, en zonder eenige aanvoering, was er omtrent ten zelfden tijde een groot gewoel te Amsterdam geweest, daar stoute ontwerpen onder scheenen te schuilen. De Heer van Enghuizen, van daar komende, verhaalde mij, dat er openlijk en door geheele troepen oranjeliedjes op straat gezongen werden. Al sedert eenigen tijd

was er gesproken van medailles, andere zeiden dukaten, met de beeltenis van Willem den Zevenden, waarmede de jonge Erfprins, toen in Spanje, bedoeld werd; dog niemand had ze zelf gezien. Op eenen nagt werd er een plakkaat te Amsterdam gemaakt, daar 's ogtends veel volk bij vergaderde, totdat de Politie het afscheurde. Het was eene aanspraak van Willem den Zevenden. Ik heb toen en 't sedert gedagt, dat de Heer Valckenaer eene revolutie wilde maken, waarbij die jonge Prins zoude zijn ingeroepen geworden en men hem voorwaarden naar goeddunken zoude voorgeschreven hebben. Er liepen althans gerugten van een provisioneel Bestuur, waerin Valckenaer zoude zitten. Ik verklaarde aanstonds aan mijne vrienden, dat wij ons naar mijn inzien aan het geboorteregt moesten houden, omdat dit na eene zo groote en algemeene omkeering van alles, het eenig plegtanker was om wederom op goede grondslagen iets wettigs op te bouwen en om alle de gemoederen op één punt te vereenigen.

Deze woelingen eindigden, zo als de boerenopstand, met een militaire vierschaar, die eenige onbekende menschen, op de willekeurigste wijze, tot den dood veroordeelde en op staanden voet het vonnis uitvoerde; welke handelwijze een diepen indruk naliet bij het volk, en daardoor de goede zaak bevorderde.

Het duurde niet lang of er kwamen uit Parijs bevelen, om alle de aanzienlijke jongelieden tot Gardes d'honneur uit te kippen. Dezelve moesten zig op eigen kosten uitrusten, en het bleek naderhand, dat zij gemeene ruiters wierden. Of dit denkbeeld in het hoofd van Bonaparte, of van een zijner ministers ontstaan zij, is onzeker gebleven. De uitvoering van den last stond eerst zagt te zijn, en zou maar geld voor plaatsvervangers gekost hebben; maar strengere bevelen brachten daar verandering in. Mijn oudste zoon werd mede benoemd. Hij weigerde volstandig zijne toestemming, wat moeite ook de Prefect en de Gouverneur, Prins van Plaisance, aan hem besteedden. Ik was verwonderd over het gewigt, dat zij aan die toestem-

ming hegtten, en heb tot het laatste oogenblik toe getwijfeld, dat zij een stelligen last hadden. In Juny werd hij met eenige andere weigerenden door Gendarmes naar Metz gevoerd. Nu staken de fatsoenlijke lieden de hoofden bijeen, zonder onderscheid van partij, en ik werd bij deze gelegenheid vertrouwelijk bekend met de Heeren van Maanen, Elout, Donker Curtius. Het is niet te beschrijven welk een nadeel de Fransche Regeering zig met dezen maatregel gedaan heeft, en onder mijn lijden over de mishandeling van mijnen zoon kwam er gedurig een vertroostend gevoel bij mij boven, dat de nationale geest zich vormde en dat de Franschen de algemeene vijand wierden.

Inmiddels had Bonaparte zijne legers hersteld en voerde ze wederom aan langs deze zijde der Elbe. Ik had een spoediger voordringen der Russen en verklaren van Oostenrijk en Duitschland verwagt. Aan de volken schijnt dit minder gehaperd te hebben, dan aan de Vorsten, die in vele betrekkingen ingewikkeld waren, en allerhande belangen te regelen hadden. Nog minder had ik gedagt, dat Bonaparte met zijne rekruten overwinningen behalen en de Russen over de Elbe werpen zou, Daar zat dan niet anders op, dan wederom naar de uitkomst te wagten. Deze was lang niet zonder hoop, alzo de Russen en Pruissen, na elke nederlaag, langzaam terugtrokken, en nieuwe slagen nodig wierden.

Ik nam mijne „Discours" wederom bij de hand, ik beschreef dien zomer de koele en beraden wijze, op welke Prins Maurits de groote zaak te Utregt besliste, en ik werd bevestigd omtrent de voorbeschikking van alle gebeurtenissen door de overweging van de godsdienstige geschillen van die tijden. Den mensch is niets overgelaten, dan de vrije keuze omtrent het doen van zijnen pligt, en ik besloot den mijnen te doen. Mijn zoon had mij bij zijn vertrek deze laatste woorden gezegd: „Vader, laat niets om mijnentwil;" doelende op hetgeen hij van mijne voornemens wist.

Ik bemerkte wel aan mijne vrienden, dat de zaken wissel-

vallig stonden, en ik liet ze begaan zo als hun geest getuigde. Kwamen zij bij mij zo waren zij altijd even welkom. Verzameld had ik ze nooit, zelfs niet veel van den eenen met den ander gesproken. Bij toeval ontmoetten zig sommige bij mij, en dan brak ik het ijs, om ze met elkanderen vertrouwd te maken. Door den Heer Changuion onderhield ik eenige gemeenschap te Amsterdam met de Heeren van der Hoop en May, altijd mondeling. Op den ijver van Rotterdam rekende ik even vast als op den Haag, als het eens tot de daad zoude komen. Op dezen zelfden grondslag bouwde ik met opzigt tot het Buitenland. Ik weigerde volstrekt, om eenige gemeenschap naar buiten aan te leggen, omdat dezelve slegts dienen kon om ons te verraden. Ik was te wel bekend met de Staatkunde van Europa in de laatste drie eeuwen om niet te weten dat onze onafhanklijkheid van Frankrijk door alle de mogendheden begeerd werd. Die eene revolutie maken willen, vinden daarbij weinig geloof. Die ze gemaakt hebben, winnen oogenblikkelijk agting en vertrouwen. In 1801 had ik ook met den slag gewaarschuwd en had er mij wel bij bevonden. Onafhankelijkheid van Frankrijk alleen was niet mijn doel, maar eene ware en algemeene, behoudens de natuurlijke betrekkingen tusschen meer of min sterken. Deze nu liep gevaar door alle heimlijke verstandhouding, omdat de hoofden van een verdrukt volk slegts beschermelingen kunnen zijn van gevestigde Regeringen. Ik heb reeds gezegd, dat ik niet veel twistte, en om dit des te beter voor te komen, deelde ik zulke denkbeelden zeer spaarzaam mede. Ik sprak meest in algemeene uitdrukkingen met mijne vrienden en liet mij ongelijk met dezelve in. Daar bestaat in zulke tijden eene gemeenschap zonder woorden, de harten geraken met elkanderen bekend, en men verstaat zig met de bloote oogen omtrent belangen, die algemeen gevoeld worden.

In den loop van dezen zomer 1813 kwam de Heer van der Hoop nog eens bij mij; ik liet hem twee stukken lezen, namelijk de memorie in het Fransch over de gemeenschappelijke belangen

van Engeland en Holland, en het ontwerp voor eene Provisioneele Regering. Van het eerste zeide hij: dat zijn groote denkbeelden, en van het tweede, dat de Regering in minder handen moest zijn. Ik wilde eene vergadering van Staten-Generaal bijeenroepen, daar alle notabelen in zouden opgenomen worden, en die openlijk zitten en raadplegen zou. Mijn oogmerk was, dat alle de partijen zich zouden vereenigen, dat elk man van aanzien zig voor de zaak verklaren, dat de opstand en de groote maatregelen regt nationaal worden zouden. Ik oordeelde, dat vele menschen eene korte verschijning in den Haag zouden maken, dog door de deelneming aan de vergadering gebonden zouden zijn. Het bestuur zou wel gebleven zijn in handen van den Raadpensionaris, die het beleid van de vergadering had, en van de Ministers, die leden van dezelve waren. Ik ontving ook een belangrijk bezoek van den Heer Bentinck van Buckhorst, die van zijn buitengoed in Overijsel met Gendarmes naar Amsterdam was vervoerd geweest, omdat men eenen brief van den Prins aan hem onderschept had, waarbij deze hem zijn vertrek naar Engeland, en nog meer in bedekte uitdrukkingen meldde. Hij wierd eindelijk ontslagen, omdat er niets van zijne zijde begaan was. Wandelende in mijnen tuin gaf hij mij ongemeen veel licht door losse woorden, naar den aart van die tijden, en met dat onbepaald vertrouwen, welk de vrienden van het Vaderland toen aan elkanderen bond. Een bezoek van een anderen aart kreeg ik toen van den Heer A. Warin, die te Parijs was geweest met den Maire van Brienen om, zo als men het toen in de wandeling noemde, goed en bloed aan te bieden. Het aanbod van Amsterdam was egter zo koel geweest, als de omstandigheden eenigszins toelieten. De Heer Warin was in het kabinet van Bonaparte geweest, als bloote toehoorder. Ik vraagde welken indruk hij op hem gemaakt had? Van eene rots, antwoordde hij, die zig in beweging stelt en alles verplettert wat hem tegenstaat. Uit zig zelve verhaalde hij mij, dat hij de tehuisreis gedaan had met den Staatsraad Appelius, dat zij veel ge-

sproken hadden over den oorlog en staat van Frankrijk, en beide van gedagten waren, dat de Bondgenooten nooit den Rijn zouden durven overtrekken, alzo dezelve een courtine geleek, verdedigd door twee bastions, Holland en Zwitserland. Op dit zeggen riep ik uit in mijn hart: wij zullen het eene bastion doen springen!

Zo verliep de zomer, totdat op het laatst van October de tijding van den slag van Leipzig kwam. [1]) Deze tijding maakte het volk rijp voor den opstand, maar liet nog eene groote beschroomdheid onder de fatsoenlijke lieden. Nu trokken de Franschen op ons terug; nu stond de geslagen, doch aanzienlijke magt tusschen ons en de bondgenoten. Het voorbeeld van Hamburg, dat zich te vroeg verklaard en de Franschen teruggekregen had, baarde schrik.

Daar de gisting onder het volk evenwel bij den dag toenam, zag ik wel, dat eene uitbarsting naderde, en zonder dezelve noch te bevorderen noch tegen te houden, paste ik slegts op om niets te verzuimen van hetgeen nuttig kon zijn bij deze onvermijdelijke gebeurtenis.

Aan het hoofd van de nationale garde van den Haag stond de overste Tulling van Oldenbarneveld, zoon van een zeer welgezind man, in zijn leven mijn goede kennis. Van de gezindheid van den Heer Tulling bekwam ik de sterkste verzekering uit den mond van den Heer Changuion, aan wien ik opdroeg om hem in kennis te brengen met den Graaf van Stirum. De Prefekt scheen den Heer Tulling te vertrouwen, maar niet de garde, welke omtrent drie honderd man sterk, dog slegts een

---

[1]) Van Assen schrijft dienaangaande aan H. Bosscha in een brief dd. 11 April 1814. . . . .'Ik zal ten minste nimmer den dag van den 3en (November) vergeten, toen de officieele tijding in den Moniteur ons den beslissenden slag bij Leipzig vermeldde.

Ik hield juist dien dag het middagmaal bij den Heer van Hogendorp met den Heer van der Duin van Maasdam. Na den eten kwam terstond de Heer Frans de Jonge. De stille en geheimzinnige gesprekken, die deze Heeren te zamen hielden, en hun verwijderen na de studeerkamer van den Heer van Hogendorp, die hun zeker opstel scheen te willen mededeelen, deed mij weldra vermoeden, dat men groote maatregelen voor de toekomst had ontworpen, en iets gewigtigs wilde te voorschijn brengen. H. v. H.

vierde gedeelte gewapend was. Wij wisten egter waar de wapenen ook voor de anderen lagen.

Na de vernieling der Fransche armee in Rusland had men overal cohortes opgerigt, die zig naderhand, in schijn vrijwillig, tot den dienst buiten'slands aangeboden hadden. In den Haag was zulk eene cohorte gecommandeert geworden door den Heer Sweerts de Landas, mijn ouden kameraad van de Hollandsche Gardes, bij de dertig jaren geleden. Hij had zijn borstzieke zoon niet anders weten te redden van de Garde d'honneur. Ik onderhield zijne kennis met het oog op het vervolg, en hij scheen dit te begrijpen. Thans was hij op zijn buitenhuis onder de rook van Gorkum.

Met den Graaf van Stirum kwam ik er nu voor uit, dat het tijdstip op handen was, en dat wij onze kragten dienden te monsteren. Naar zijn oordeel was er egter weinig van fatsoenlijke lieden te wagten, en het strelende, zeide hij, van zigzelve te redden had geen vat op de meesten hunner. In den burgerstand daartegen was een groote drift gaande, en menig een aanvraag kregen de Heeren van Stirum en Changuion, zelfs op straat, of het dan nog geen tijd was?

Ik had aan den Majoor de Jonge, broeder van den bovengenoemde, opgedragen, om te vernemen naar den staat der vestingen in deze Provintie en naar de bewaarplaatsen van wapenen. Hij stond eenigzins verbaasd. Ik ging dus de zaak ook zelf na, en bevond dat de Forten aan den Helder, Naarden, Gorkum, den Briel en Helvoetsluis in goeden staat en min of meer van voorraad en garnisoen voorzien waren, dat men daar de wapenen meestal bijeengebragt had, dat er wapenen en voorraad waren bij de Marine te Amsterdam en Rotterdam, en dat er eenige troepen lagen in Amsterdam en den Haag. Ik vertrouwde, dat bij een algemeenen opstand alles in onze handen vallen en de zee oogenblikkelijk open zijn zoude.

Naar mate nu alles levendiger wierd en er vele gerugten liepen, bekroop den Heer Repelaer de vrees, dat ik te schielijk

zoude zijn. Hij drong aan op eene bijeenkomst van vier of vijf vrienden, waar ook de Graaf van Stirum en Majoor de Jonge zouden verschijnen. Ik had zo lang de politieken en militairen uiteen gehouden, doch stemde toe om maar de eenigheid te bewaren. In deze bijeenkomst hoorde ik maar aan, omdat de voorzigtigheid den toon voerde, en in mijn oog de grootste stoutheid alleen ons redden kon. Ik stemde toe in eene kas, die aan den Majoor opgedragen werd, om vertrouwde officieren naar den IJssel uit te zenden, ten einde ons egte kondschap van den aanmarsch der bondgenooten te bezorgen. Zo had ik al te voren ingewilligd, dat elk vier vertrouwden zoude kiezen, die van hem alleen weten zouden, en dat elk van die vier wederom denzelfden gang zoude gaan. Maar ik zelf stelde geen prijs hoegenaamd op die aardigheden, en deed er niets aan.

Inmiddels had ik op de zekerste wijze vernomen door middel van den Heer van Spaen van Voorstonde, die wel iets bij mij veronderstelde en begunstigen wilde, dog zonder het aan zigzelve te durven bekennen, dat de Generaal Bülow met infanterie en artillerie te Munster was Genoegzaam even zeker was ik onderrigt, dat de Generaal Winzingerode met een corps te Bremen stond en een detachement te Lingen had. De Kosakken kwamen overal aan den IJssel, en te Zwol over dezelve. Daarentegen zakten de Franschen den linker Rijnoever af, en de Hertog van Tarente sloeg zijn hoofdquartier op te Nijmegen.

Alle de Fransche ambtenaren tusschen de Elbe en den IJssel geraakten op de vlugt; vele derzelven kwamen over Groningen en Friesland over de Zuiderzee naar Amsterdam. De schrik voor de Kosakken werd gevolgd en verlevendigd door den schrik voor onzen opstand, dien zij uit onze oogen scheenen te lezen. Zo gejaagd door inwendige angst zetten zij hunne vlugt voort en deelden hunne gemoedsbeweging mede aan de Fransche ambtenaren in Holland. De Prefekt zond zijne vrouw vooruit en al zijn goed stond ingepakt. Wij vernamen er dage-

lijks naar of de Franschen weg waren. Sommigen hunner wapenden zig in de huizen, en bragten daarmede het volk op de gedagten om ze weg te jagen. Wij hadden voor Sousprefekt eenen jongeling, die bij de herneming van Hamburg gesnoefd had, dat de Keizer geen steen in die stad op den anderen laten moest, en die nu aan eenen vriend verklaarde, dat hij wel zijn leven veil had voor den Keizer, maar dat het denkbeeld van door het volk verscheurd te worden afgrijslijk was. Ik leide aan iemand, die een besogne met hem had, de vraag in den mond, of het geen tijd was om te vertrekken, en zijn antwoord was: nog niet. De Heer Ampt, Directeur van de Politie, zeer wel gezind, en die mij naderhand zijne briefwisseling vertoonde, nam meer dan eene gelegenheid waar, om de woede van het Haagsche gemeen te beschrijven, namentlijk in den moord der de Witten, en hij bereikte er zijn oogmerk mede.

Vervolgd door zulke denkbeelden, leide de Prefekt een besogne aan, waarin notabelen van alle kleuren geroepen wierden, om een Bestuur in te stellen tot behoud der rust. De Graaf van Stirum werd ook gepolst, dog hij verklaarde er niet van te willen hooren, en deze ronde weigering bragt de zaak tot eene crisis. Als ik daar ging, zeide hij, zoude ik zoetjes aan met de Franschen moeten mededoen en mijn eigen volkje onderdrukken. Nu kon de prefekt niet langer blind zijn omtrent onze gezindheid, maar hij dorst ons niet aan uit vreeze voor het volk. Naderhand heb ik uit de briefwisseling van den Heer Ampt gezien, dat hij, Ampt, gelast werd van den Directeur Generaal te Amsterdam, om mij te vatten, en dat hij het keerde met eene voorstelling, dat er van een ziekelijk en podagreus man, die schier altijd t'huis zat, niets te vrezen was, terwijl men slegts het gemeen op de been brengen, en juist datgeen veroorzaken zou, dat men wilde voorkomen.

Wij naderden aan het midden van November, en onderwijl de algemeene verwagting van groote gebeurtenissen gespannen

was, verhaalde men op eens, dat Buonaparte met de Keizerin en den Senaat gevat was. Onwaarschijnlijk was de zaak niet, na zijne tweede terugkomst zonder leger en vervolgd tot aan den Rijn door zijne vijanden, die nu het Fransche grondgebied bedreigden. Zij vond des te meer geloof, terwijl tog elk het wenschte. Het moest zelfs in den Moniteur staan, deze en gene had het daarin gelezen en men toonde afschriften van het artikel. De eerste Fransche en Hollandsche amptenaren zelfs werden er mede bedrogen, zo te Amsterdam als hier en elders. Toen de ongegrondheid van het gerugt eindelijk bleek, gevoelden sommigen, dat zij zig in de vreugde kenbaar gemaakt hadden, anderen, dat een zo algemeen verlangen toonde, hoe gemakkelijk het juk nu te breken zij; en de opstand was in het eind wederom merklijk bevorderd. Ik heb sedert reden gehad om te geloven, dat de Heer Falck onder de verspreiders was, en ik gis, dat het een Valkenaer's stukje is.

Omtrent gelijktijdig had de Generaal Molitor het garnisoen van Amsterdam, misschien elf honderd man sterk, tot zig in Utrecht getrokken. Ik had al lang weinig samenhang tusschen de burgerlijke en militaire Besturen ontdekt. Molitor had slegts den vijand in het oog, en dagt om geene verantwoording, dan voor eenen krijgsraad. Voor de verdediging van het land, en voor de zekerheid van zijne terugtogt, was de stelling van Utregt zeer geschikt; maar Amsterdam geheel aan zigzelf over te laten, was een staatskundige misstap. Het maakte een diepen indruk, en ik was aanstonds bedagt op een middel om ons meester te maken van ons garnisoen, hetwelk geen aanstalte maakte om af te trekken. De Heer H. de Perponcher, die lang in Engeland gediend had, onderzogt bij nagt de gelegenheid der kazerne, dog verklaarde, dat er geen aanval op te wagen was. Het krijgsvolk hier en overal bestond uit alle wapenen en alle natien, en er waren Pruissen onder, na den slag van Jena geworven of gedwongen. De Fransche generaals konden er dus weinig op vertrouwen, maar alle poging tot

omkooping kwam mij onvoorzigtig voor. Wij toonden er eene zwakheid mede, die den schrik voor den volksopstand bij de Franschen verminderen moest.

Deze schrik was nu op zijn hoogst, de Bondgenoten waren op onze grenzen, de publieke geest was gewenscht, en bij het minste lugtje, dat de Franschen kregen, kon dit alles veranderen, en dan hadden wij den langen winter in het vooruitzigt, gedurende welke zij zig regt nestelen konden tot ons verderf. Ik ontbood derhalve den Heer May van Amsterdam, en gaf hem den 14den te kennen, dat het tijd was om bij hem te beginnen, en dat wij hier eene Regering zouden opzetten. Twee dagen te voren was de Heer Singendonck, zwager van Falck, uit Amsterdam bij den Heer Repelaer gekomen, om te vragen, of wij gereed waren. De Heer Repelaer vond hem bij mij; ik antwoordde van ja. Ik vraagde hem, of de naam van Staten Generaal aangenaam zoude zijn, dog dat wist hij niet. Opening van zaken gaf ik noch aan hem noch aan den Heer May. Het is niet te zeggen hoe weinig men in die dagen behoefde te spreken, om elkander te verstaan. Het denkbeeld van opstand was in alle de hoofden, op dit beginsel rustten alle vertrouwelijke gesprekken; omtrent de zaak was men het eens, omtrent den tijd wenschte men het te worden.

Den 15den werd het levendig te Amsterdam, de Douaniershuisjes werden verbrand [1]); de Gouverneur, de Prefekt en de geheele Fransche boedel pakten in; doch ik hoorde er niets van voor den 17den 's morgens vroeg, toen de Graaf van Stirum het mij kwam verhalen. De Heer Tulling had het hem

---

[1]) Noot van G. K. De Heer Chad, onder het schrijven van zijn verhaal der omwenteling, was zeer nieuwsgierig om te weten of de opstand in Amsterdam van zelf begonnen was, of aangestookt. Ik had het toen te druk om daar naar te vernemen en wees hem aan Falck. In 1817, eerst heb ik het aan den Heer Changuion gevraagd, die tusschen mij en den Heer May ging. De Heer Changuion verklaarde mij toen, dat May de man was, die den 16den de Douanie huisjes deed in den brand steeken, en dat hij onmiddelijk aan de Provisionele Regering verzekerde, dat zij slegts met oranje-kokarden had te verschijnen om het volk meester te zijn.

overgebragt uit den mond van onzen Prefekt, die verklaard had ook te willen vertrekken en hem, Tulling, het behoud der rust op te dragen, door zodanige middelen als men goed zoude vinden. Nu hebben wij het in handen, zeide Graaf van Stirum, nu is het onze tijd. Ik had al vroeger op zijn verzoek eene Publicatie gereed gemaakt, en hij was ze al eens komen halen, bij gelegenheid van een ijsselijk leven, dat de turfdragers voor het Stadhuis maakten. Nu stak hij ze wederom in den zak, nam eene oranjekokarde uit de hand van mijne oudste dogter, en stapte met dit sein op den hoed mijn huis uit. Hij was bezield van eene edele geestdrift; alles gehoorzaamde op zijne wenken; met slaande trom en vliegend vaandel trok hij den Haag door, onder het uitroepen van den Prins van Oranje en het afkondigen der Publicatie. Van alle zijden kwam de Oranjekleur voor den dag, en de Haag vlagde als bij eene overwinning. De Prefekt hield zich schuil in zijn huis tot 2 ure, totdat de vlag van den toren waaide; toen vlugtte hij door een agterweg, op een paard van de gardes d'honneur. De vlag was uitgestoken op den toren op last van de Burgemeesteren van 1795, de Heeren Slicher, 't Hoen en Bachman, die met eene bewonderenswaardige koelbloedigheid hunne stoelen hadden ingenomen, daar zij negentien jaar geleden uitgejaagd waren. Het denkbeeld was algemeen: de Franschen verlaten ons en er moet eene Regering zijn. Inmiddels hield het garnizoen zig stil en de Generaal Bouvier kwam de optogt van den Graaf van Stirum aanzien, hetwelk hem kwalijk zou bekomen zijn, had deze niet alle mishandeling verboden.

Mijne vrienden vloeiden weldra van zelve tot mij, en vonden er eene oproeping aan alle de oud-regenten van 1795, om des anderen daags bij mij te vergaderen. De Heer van der Duijn, die reeds in April te voren gereed gestaan had, was de eerste, met eene groote oranjekokarde op den hoed.

Van dit ogenblik werd mijn huis het middenpunt van alle werksaamheid, en ik stond iedereen te spraak, om bij allen

de goede gezindheid en den moed te onderhouden en te regelen. Des agtermiddags werd ik bezogt door een Hollandsch officier in Franschen dienst, die van wege den Generaal Bouvier kwam verzoeken, om de nodige bevelen, dat hij en zijne manschappen fatsoenlijk behandeld zouden worden. Ik gaf hem aanstonds een briefje ten dien einde voor den Graaf van Stirum. Toen zeide hij mij, dat de Generaal onze manoeuvre zeer mooi vond, maar gevraagd had of de Heeren niet te vroeg begonnen hadden. Ik antwoordde hierop met een kalm lachje. In mijn hart voelde ik wel, hoe hachelijk het stond.

Wij hadden de Nationale Garde uit den bovengenoemden voorraad gewapend, of veelmeer hare officieren hadden dit uit zigzelve gedaan. Wij hadden al lang oude soldaten, onderofficiers, jagers van wapenen voorzien. Eene uitgelezen bende lag dag en nagt bij den geweermaker Bronkhorst gereed. Eindelijk konden wij staat maken op het gezamentlijke volk. Wij waren dus bereid tot eenen strijd, die moorddadig kon worden. Bij de geestdrift in den opstand was de kans in ons voordeel; maar zo als dezelve bekoelde, moest een garnisoen van omstreeks vijfhonderd man met twee stukken geschut de overhand behouden. Deze magt was door den Generaal verzameld op het Binnenhof, als op eene citadel, van waar hij parlamenteerde, onder voorgeven, dat hij om bevelen naar Utregt gezonden had. Wij onderhielden het leven op straat en zetten posten uit rondom het Binnenhof. Laat in den avond kwam er een hoop volks onder mijne ramen voorbij, zingende „die Hogendorp is een meesterknaap". Dog ik nam het compliment niet aan, zo lang als het garnizoen niet opgeruimd was. Eindelijk verzogt de Generaal om met den Graaf van Stirum en den Commandant der Nationale Garde te spreken. Zij gingen tot hem op het Binnenhof, dat in zijn oog een groot bewijs van hunne kragt moet geweest zijn, en hij nam aan om 's ogtends vroeg uit te trekken, mits verzekerd tegen alle belediging van het gemeen. Hij werd tot Rijswijk toe verzeld

door den Overste Tulling en nog een officier, tot welke hij bij het afscheid zeide, dat hij nooit van hoofden van het volk gehoord had, die het zo in hunne handen hadden als wij. Deze lof was verdiend, want ik had in alle agterstraten doen bekend maken, dat men den Prins dienst zoude doen, met geene rust te breken, en daar werd letterlijk aan voldaan, niettegenstaande er te Amsterdam een oogenblik geplunderd was.

Bevrijd van het Fransche bewind en van de Fransche gewapende magt, kon ik mij nu geheel aan het opzetten van eene Regering overgeven. Ik hield op de beleide vergadering mijn Ontwerp gereed, en ik had mede te voren eene aanspraak op schrift gesteld, strekkende tot betoog van hetzelve. Onder de uitgenoodigden had de Heer van Kijfhoek een weigerenden brief aan den Heer van der Duyn geschreven. De Heeren van Hekeren tot de Kloese, Spaen van Voorstonde, Hope en Steengragt hadden mij genoegsaam een protest gezonden. Nogthans had de Heer van Hekeren zig eenige dagen te voren, als het ware, bij mij aangeboden; dog ik had er op gezwegen, omdat hij met den Graaf van Stirum twee masten op een schip zou geweest zijn. De Heer van Hoogstraten kwam van Rotterdam een kort bezoek bij mij afleggen, met de woorden: beschouw mij als iemand, die uit het Fransche rijk een uitstapje naar het Vorstelijk 's Gravenhage doet. Ik liet alles naast mij nedervallen en ging mijnen gang. Op de vergadering, den 18den, kwam er niemand buiten Hollanders, dan de eenige Heer van Aylva, en uit Amsterdam de Heer Falck alleen, geheel op het laatst. Hij zag met graagte mijn Ontwerp in, dat ik hem alleen vertoonde, omdat hij sprak als een man. Ik had het nooit zoover in de vergadering brengen kunnen, dat men af wilde wijken van het denkbeeld van rustbewaring in de afwezigheid van het Fransch Bewind. Eindelijk besloot men wederom te komen, en wel den 20sten, omdat de Heer Falck den volgenden dag te Amsterdam moest zijn. Nu zouden er Notabelen bij gevraagd worden, ook buiten oude regenten. Hiermede was ik al een stap verder ge-

vorderd, en hoopte mijne Staten-Generaal op eens uit alle partijen saam te stellen. Den 20ste kwamen noch de Heer van Aylva, noch de Heer Falck, maar daartegen onderscheiden Notabelen, zo als de Heeren van Leyden en Elout. De Heer Fannius Scholten nam het woord op, nog eer ik er was, en betoogde, dat de opstand geschied, de Regering verdreven, het garnisoen uitgejaagd, en geene vergiffenis te wagten was; de zaak doorzetten bleef alleen over. Alles vrugteloos. Mijne woorden hadden mede geene kragt. De Heer Repelaer las eene concilliatoir voor, hetwelk op eene federatieve rustbewaring uitliep. Ik verzogt, na met veel geduld allen aangehoord te hebben, dat degenen, die de zaak doorzetten wilden, mij in de naaste kamer geliefden te volgen, en daar bescheidde ik ze weder tegen den avond. Ik zal niet beschrijven hoe van dit uitgezocht hoopje al wederom de een voor en de ander na afdroop, maar liever melden, dat de Heer 's Jacob van Rotterdam zig deed aandienen en voordroeg, dat de Natie zich diende te wapenen, en daar alleen heil in te zoeken was; alsmede kort daarop de Graaf van Stirum, stoutmoedig verklarende, dat als er geen Regering kwam, hij eene militaire Regering instellen zou. Ik besloot dezen dag met den Graaf van Stirum tegen den anderen ogtend om agt uur te bestellen, en de Heeren van der Duyn en d'Escury van Heinenoord te bewegen, om naar Amsterdam te vertrekken, ten einde den Raad over te halen om een voorbeeld te stellen.

Intusschen waren deze vier dagen besteed geweest, alsof er eene Regering bestond. De Heeren J. Fagel en H. de Perponcher waren naar Engeland vertrokken met eenen brief van mij aan den Prins, nader mede geteekend door de Heeren van der Duyn, Repelaer, enz. Het spijt mij, dat ik er geene copy van heb, daar mij geen tijd toe overschoot, want nooit heb ik minder tijd gehad, noch meer tijd besteed, dan in die dagen. Ik had den brief geschreven met een oogmerk om de Engelsche Natie regt op te winden, en dit gelukte volkomen Volgens alle be-

rigten is de geestdrift in Londen en over geheel Engeland luidrugtiger nog geweest dan hier, en geen wonder, daar kwam er geen gevaar bij. De kapitein Wautiers was naar Munster vertrokken, met een anderen brief aan den Prins, omdat deze volgens de gerugten naar Duitschland overgestoken was. De Generaal Bülow zond den Heer Wautiers naar Frankfort, maar nam aanstonds den marsch naar den IJssel aan. Mijn brief werd te Frankfort geopend door den Heer van Gagern en aan de Keizers en Koningen vertoond. Dezelfde middelen hadden dezelfde uitwerking als in Londen. Ook van dezen brief heb ik tot mijn leedwezen geene copij. Voor binnen 's lands had ik het stukje „Holland is vrij, de Bondgenoten trekken op Utregt, de Engelschen zijn geroepen", geschreven, en dit ware Manifest van den Opstand, schoon ongeteekend, drukte zo wel en innig het algemeen gevoelen uit, dat iedereen het beleed. De Heer Fagel nam het mede en de Engelschen plakten het aan de hoeken der straten in Londen aan; de Prins nam er den inhoud zijner eerste Publicatie uit. Bij deze zedelijke middelen hadden wij er ook stoffelijke gevoegd. De helft van het Haagsche garnisoen verliet den Generaal tusschen Rotterdam en Gorcum en nam dienst bij ons. Dit voorbeeld werd ook elders gevolgd. Wij rigtten uit de Nationale Garde eene Oranje Garde op, die dagelijks aangroeide, zelfs met eenige ruiters. Daarnaast namen wij Rustbewaarders voor den stedelijken dienst aan. Op dezen voet hoopte ik overal voort te gaan, en eindelijk uit vele gewapende troepjes een legertje bij een te brengen.

Alles kwam nu aan op het besluit omtrent eene Regeering, en ik zag wel, dat ik den last op mijne schouders laden moest, en dat mijne Staten Generaal in rook verdwenen waren. Des avonds laat, nadat mijne vrouw naar bed was gegaan, opende ik mijn hart aan mijne kinderen. Mijne oudste dogter bad mij uit aller naam om de opdragt der Regering aan te nemen. De eenparige denkwijze in mijn huisgezin versterkte

mij algemeen onder alle moeijelijkheden. Bij den tegenstand van mijnen oudsten zoon tegen de garde d'honneur hadden wij allen slegts eenen zin gehad. Dezer dagen waren mijne vrouw en dogters dagelijks in het bosch gaan wandelen, als of er niets gebeurde, en dit had veel vertrouwen gewekt. Ik had mijne zonen, vóór de inlijving met Frankrijk, in de wapenen doen onderwijzen, met den zoon van mijnen neef den Generaal van Sandick, en zij trokken dagelijks op dien tijd in een peloton door den Haag naar de Koekamp, daar zij eindelijk afvuurden onder mijne inspectie. Zij reden wel te paard, schermden en gingen op de jagt. Mijn oogmerk was, dat zij ten bekwamen tijde voor hun vaderland zouden strijden. Toen mijn oudste zoon inzag, dat er geen ontkomen aan de garde d'honneur was, verzogt hij mij alleen te spreken. Ik merkte wel, dat de anderen van zijn voornemen wisten, en zij bleven buiten de deur op den gang staan. De voordragt was om met eenige jonge vrienden den Generaal Lorcet te overrompelen, hem om te brengen en voorts met zakken geld naar de kasernen te gaan. Van den eersten dag van den opstand af, waren zij alle volijverig geweest, het eerst met Oranje op straat en altijd verlangende om dienst te nemen. Hun Gouverneur gaf hun het voorbeeld, nam de gevaarlijkste lasten op zig, en trok eindelijk met de vrijwillige cavallerie naar de voorposten. Alzo ik mijne vrouw en kinderen in het uiterste gevaar bragt, was het mij veel waard zulk een moed bij allen te ondervinden.

De Graaf van Stirum kwam op zijnen tijd, den 21sten, nog eenigzins gemelijk en bedugt voor verder uitstel. Ik verklaarde hem in korte woorden, dat ik gereed was, als hij en zijne officieren mij wilden oproepen. Hij ging aanstonds de noodige schikkingen maken. Inmiddels ontving ik den Heer Canneman, die mij eene Memorie gezonden had, betogende de noodzakelijkheid van eene Regering en wapening en de middelen daartoe aanwijzende. Onderwijl ik mijne goedkeuring aan hem mededeelde, werd de Graaf van Stirum aangemeld, en ik ver-

zocht den Heer Canneman te blijven. Toen hij mij hoorde tot antwoord geven de bekende Publicatie, eindigende met de woorden „God helpt degene, die zich zelve helpen", en mij zag rondgaan om met elk de handen te schudden, geraakte hij in eene groote geestdrift, verzogt ook om mijne hand, en ging aanstonds aan het werk, namelijk de Publicatie van afzwering van Buonaparte, eenen brief aan Gogel, om zijnen dienst te eischen onder straf van hoogverraad, en eene aanstelling van Falck tot Secretaris Generaal, stukken die ik denzelfden avond tekende. De heer van der Duyn in Amsterdam zijnde, bleef mij niemand over, dan de Heer Changuion, om mede te doen. Voor den eersten kon ik het op mij nemen en bij zijne terugkomst des volgenden daags keurde hij alles met vreugde goed. De ander wilde uit zedigheid zig niet tot ons gezellen, en nam bij voorbaat het Secretariaat op zig. Als vervolgens de gewapende magt voor mijn huis kwam, ging ik met Changuion de deur uit, en onder een militair muziek werd de eerste Publicatie van het Algemeen Bestuur afgelezen. Vervolgens trok de Graaf van Stirum andermaal den Haag door onder geen minder gejuich dan de eerste reis. Dien avond, op het Zondags souper van den Heer Hope, werd hard op mij gevallen; dog de Heer van Voorstonde zei, dat ik het begonnen had en doorzetten moest, en dat hij mij zou prijzen, al zette ik de kroon op mijn hoofd.

Een ogenblik voor de plegtigheid het Voorhout rondwandelende, kwam ik den Heer E. van der Hoeven tegen, die mij hartelijk zijnen dienst aanbood. Ik verzogt hem om wat aan mijn huijs te vertoeven, nam hem mede in den kring voor de Publicatie, en droeg hem toen op om naar het Russisch Hoofdkwartier te gaan, een last, waarvan hij zig zo wel gekweten heeft, blijkens zijne brieven en uitvoerig verslag.

Ik kan hier de aanmerking niet onderdrukken, dat de geest, die mij bezielde, op de natuurlijkste wijze overging tot allen, die ik aansprak. Zo deed elk wonderen in zijn kring, zonder

bepaalde voorschriften, die den mensch even benauwd maken, als de geestdrift hem boven zigzelven verheft.

Dienzelfden middag had ik den Generaal Sweertz van Landas bij mij ten eten; ik deelde hem mijne gedagten over de vestiging van een hoofdquartier te Rotterdam mede, en met zijn koel hoofd was hij egter aanstonds gereed, en begeerde eene orde voor den Admiraal Kikkert, alsof het een brief van aanbeveling geweest was. Zulk eene bedaardheid om de gevaarlijkste zaken als iets gewoons te doen, heb ik toen meer ontmoet, en bevonden, dat zulke menschen de regte zijn. Veel praats en veel omslag bragt nooit tot iets goeds. Ik behoef hier geen voorbeelden op te noemen; ik heb aan die zich verdienstelijk gemaakt hebben, eene ruime hulde gedaan in mijn Berigt aan den Prins, daar ik mij hier gerust op beroepen kan. Des anderen daags trok de Generaal Sweertz onder mijne ramen voorbij, aan het hoofd van infanterie, cavallerie en artillerie, een legertje in miniatuur.

Op dezelfde wijze ondernamen wij nu een corps naar Leiden uit te zenden, waarvan de oranjegarde de pit was. Mijn oogmerk was, dat elk Generaal de vrijwillige giften zou ontvangen, tot eene krijgskas en deels vrijwilligers aannemen, deels bataillons aanwerven, opdat de legers gedurig aanwassende, de vijand uit Gorcum en Utregt verjaagd zoude worden. Van Vlaardingen kwam men mij zeggen, dat negen honderd man gereed stonden om dienst te nemen, van Rotterdam tien duizend. Dog de Regering van Rotterdam aarzelde, hoezeer aangesteld, zo als te Amsterdam, en zij wilde, op het voetspoor van deze de rust bewaren. De Heer van der Hoop schreef mij; wij werken hier in een stillen geest. Ik liet de stillen in rust, en werkte voort met de voortvarenden. De Graaf van Stirum werd aangesteld tot Commandant-Generaal van de gewapende magt in Holland, de Heer 's Jacob tot Commissaris-Generaal in Rotterdam, de Heer Canneman tot Commissaris-Generaal van de Finantiën, de Heer Falck aanvaardde zijnen post, en Gogel vlugtte naar Parijs.

Het optreden van een Algemeen Bestuur wekte den moed op vele plaatsen, en al wie iets goeds wilde uitvoeren kwam bij mij. Ik had geene rust bij dag of nagt. Hoe ik dit uitgehouden heb begrijp ik nog niet. Aanslagen op de vloot van Texel, op de forten van den Helder, op den Briel, op Hellevoetsluis, op Utregt, enz. volgden onophoudelijk op elkander. Dezen geest levendig te houden scheen mij toe mijn hoofdwerk te moeten zijn. Sommigen boden zig aan, om op de Engelsche vloot te kruissen, ten einde dezelve te verwittigen en zij verkregen pinkjes te dien einde. Zulk eene algemeene beweging maakte een grooten indruk op de Franschen te Gorcum, tot binnen welke stad zig dagelijks de een of ander waagde, om mij kondschap te bezorgen. De Franschen dagten, dat wij twintig duizend man gewapend hadden, en verwonderden zig van waar wij de wapenen kregen. Dit onderhield de vreeze onder hen en deed ons tijd winnen, om ons in staat te stellen en om hulp van de bondgenoten te ontvangen.

Nu wij voor Geldmiddelen en Oorlog aanvankelijk gezorgd hadden, wilde ik iets omtrent de Justitie beproeven. Ik was eenige dagen voor de uitbarsting te Amsterdam bij den President van Manen geweest, en had hem een tafreel gemaakt van de opkomende Bondgenoten, die als een stroom niet meer te stuiten waren. Ik had vrij klaar doen zien, dat het nu onze tijd was, om liever mede te doen dan ons te laten veroveren, en vooral met ronde woorden gezegd, dat als de Franschen niet vertrokken, daar de weg nog open was, zij gevaar liepen aangehouden te worden. Repelaer, die mede was gegaan, was verwonderd over mijne stoutheid. Onverwagts wordt de Procureur Impérial Jaquinot aangekondigd, wij maken hem plaats en ontmoeten hem op de trap. De Heer van Manen was inmiddels in de beste stemming, die ik wenschen kon voor dit bezoek. Ook bleef de Heer Jaquinot niet lang. Thans zag ik den President voor het eerst weder. Hij ontving mij allervriendelijkst. Welk eene verandering, riep hij uit, men moet Mijn-

heer van Hogendorp zijn om zoo iets uit te voeren! Hij kon egter nog niet besluiten om mede te doen en haalde mij het voorbeeld aan van den Spaanschen opstand, onder welken jaren lang regt gedaan was in den naam van Philips den 2den. Wij konden, zeide hij, door middelen van politie kragt aan onze wetten geven. Volgens mijne gewoonte liet ik het daarbij, genoegsaam zeker, dat hij zoveel mede zou werken als hij doen kon, zonder zig openlijk bloot te geven.

De eerste krijgsbedrijven vielen onderscheiden uit. De Franschen hernamen Dordt, en werden er wederom uitgedreven. Een eerste aanslag op Den Briel mislukte, en eerst na de komst van den Prins werd de burgerij het garnisoen meester. De zware batterij van Ooltjensplaat namen de boeren onder aanvoering van den Haagschen vrijwilliger Adams in. Te Papendregt werd dapper gestreden. Eindelijk heisten wij onze vaderlandsche vlag op de Maze, eerst onder het leidelijk toezien van den Admiraal Kikkert, naderhand onder zijn beleid. Aan deze zijde hielden wij ons derhalve staande; maar erger zag het er uit aan de andere. Woerden werd gemakkelijk ingenomen, dog niet behouden, en de ingezetenen daarop deerlijk mishandeld. Verscheiden Hagenaren waren gekwetst, gesneuveld of krijgsgevangen, en onder de laatste de Overste Tulling. Wij zorgden aanstonds voor de vrouwen en kinderen, die het nodig hadden. Dog de veiligheid van den Haag zelve scheen gevaar te lopen, en de Graaf van Stirum ontbood den Generaal Sweerts met zijn geheel corps. Dit kwam op en nu scheenen wij in denzelfden staat te zijn als den eersten dag, zo niet erger.

Het was egter beter gesteld dan wij konden weten. De Russen en Pruissen rukten aan, de Generaal Molitor was er van verwittigd, en dit verlamde zijne werkzaamheid tegen ons. Er was aan onze zijde slegts een goede houding nodig, om den aanval af te weeren, die na eenige dagen zonder aanmerkelijke versterking niet meer geschieden kon. En om deze hou-

ding aan te nemen, zodat de vijand er voor stil stond, was er genoeg voorbereid, genoeg in beweging, kragt genoeg voorhanden. Gaan wij dit in de bijzonderheden na.

De Generaal Sweerts had de werf van Rotterdam ingenomen en den Admiraal Kikkert arrest aangezegd. Er waren kanoneerboten uitgerust, de toegang van de flotille van Hellevoetsluis naar Rotterdam was gesperd, een kruidschip was bij Dort veroverd, alle de boeren van het Overmaassche waren op de been, de veeren van den IJssel en de Lek waren bezet. De Admiraal Kikkert, beter onderrigt door den Admiraal Melvill, was bij mij gekomen, had mij gevraagd, wie, als hij Napoleon afzwoer zijn Souverein was, op mijn antwoord „de Prins van Oranje", mij de hand gereikt en zig voor ons verklaard, een kragtige oproeping aan het zeevolk gedaan, en hartelijk medegewerkt. De flottille was van Helvoet naar Willemstad verzeild, niet zonder verlies van volk en vaartuigen, die tot ons overkwamen. De Prefekt had wel te Gorcum eene versterking van vijftienhonderd man uit Antwerpen ontvangen, dog dezelve bestond meest uit Nationale Gardes, en nu was het daarmede gedaan alzo wij meester van Dort en van de Maas waren. Hij onderhield eene briefwisseling met de Sousprefects van Rotterdam en den Briel, ofschoon beide Nederlanders, dog zij werd dagelijks moeielijker. Hij zag af van zijn ontwerp om op Rotterdam te trekken, en deed slegts eenige pogingen op Gouda, om van daar den Haag te bestoken, dog de gezindheid te Nieuwpoort, Schoonhoven, Gouda, en op het geheele Platte Land, alsmede naderhand de verschijning van Kosakken, van Engelsche Mariniers, van den Prins zelven in den Haag, stuitten telken reize zijnen voortgang.

De Generaal de Jonge was uit Woerden gedreven, dog niet vervolgd geworden, en het bleek duidelijk uit vele berigten, dat de Generaal Molitor slegts den rug vrij had willen houden, zonder meer. Het Platte Land van Woerden tot Leiden was zeer wel gezind, en te Leiden was er eene partij vol moeds,

aangevuurd door Professor Kemper. Ik hoopte op hulp van Amsterdam, hetzij tot bijstand van Leiden, hetzij om Woerden van de andere zijde in toom te houden. Ieder uur kon de wind veranderen en de Engelsche vloot voor de wal brengen.

Een blijk van den goeden geest van het Platte Land hadden wij voor ogen, in de uitwerking onzer Publicatie, bij welke alle de dorpen opgeroepen waren, om uit de Notabelen Provisioneele Regeringen aan te stellen. Dit ging alles geregeld en liep af, zonder dat van die dorpen een hooger gezag ingeroepen werd. In sommige steden was er eenige dobbering, eigentlijk veroorzaakt door de beschroomdheid der groote steden om het stelsel van rustbewaring en van handeling met de Franschen vaarwel te zeggen. Op Amsterdam waren de ogen gerigt; dog aldaar zowel als te Rotterdam werd alles rijp door den tijd, en met dezen te winnen was men zeker van den uitslag. Erkenden deze beide steden het Algemeen Bestuur, zo was er maar ééne stem in de geheele Provincie van Holland, zo was de Publicatie van Afzweering de algemeene geloofsbelijdenis, De stedelijke regeeringen alleen hielden het nog tegen, maar zij werden zo gedrongen om toe te geven, dat het einde ligt te voorzien en nabij was. Op de eerste verschijning der Bondgenoten kon het niet missen.

Uit deze voordracht volgt, dat ons grootste gevaar van de zijde van Gorcum was. Deze stad is eene vesting en Utregt niet, deze stad had hulp bekomen uit Antwerpen, zij had de Bondgenoten later te wagten, zij behoorde tot de Prefektuur van de Maas, de Prefekt had er zich opgesloten, hij onderhield van daar onderscheiden verstandhoudingen, tot midden in den Haag, en sprak nog als gezaghebber. Drong hij wederom door tot in den Haag, zo was Rotterdam afgesneden en Amsterdam omcingeld; want de Admiraal Verheull aan den Helder, de Generaal Molitor te Utrecht en het garnizoen van den Haag gaven zig de hand. Daarom droeg ik zorg, dat de Generaal Sweerts wederom zijnen post hervatte en op Gorcum paste. Ik

schreef naar Leiden aan den Generaal de Jonge, met opgave van alle de hulpmiddelen, die hij gebruiken moest. Ik wederstond aan den Burgemeester Heldewier van Leiden, die in commissie bij mij kwam, om bevel te verkrijgen tot ontruiming van die stad. Ik bevestigde den Burgemeester Slicher van den Haag in het voornemen, om zig geenszins met den Prefekt in te laten.

Zo veel moeds had de Prefekt geschept uit de herovering van Woerden, dat hij aan twee zijner Raden van Prefektuur in den Haag, de Heeren Stratenus en J. van Hees opdroeg om ons tot eene capitulatie te bewegen, terwijl de gewezen Adjoint-Maire van Riemsdijk dezelfde boodschap aan Burgemeesteren deed. De Heer Slicher kwam er mij een ogenblik van spreken, om zig slegts te overtuigen, dat ik het eens met hem was. De Heer van der Duijn had de beide Raden aan mijn huis ontvangen, onderwijl ik den Vijverberg omwandelde, en wij verstonden elkander aanstonds om er geen antwoord op te geven. Aan den Heer van der Staal, als Maire van Wassenaar, schreef de Prefekt, dat er honderd duizend man in optogt tegen ons waren, en die brief werd mij al lachende gebragt. Wie moed had werd door mij daarin bevestigd; wien de moed ontzonk, dien tragtte ik op te beuren. Bergen van zwarigheden heb ik in die dagen opgeruimd.

Op eenen avond zeide de Heer Fannius Scholten tot mij: „ik heb u den geheelen dag gadegeslagen; ik zie dat er bij u geen wankelen is; ik vertrouw op uw beleid; ik zal naar Amsterdam gaan en zien, dat ik den boel omzet; is het niet langer hier te houden, zo zend mijne vrouw na." Den volgenden ogtend ontmoette hij den Heer Kemper bij mij; zij spraken af om samen te gaan, en binnen de vier en twintig uren na hunne aankomst was Amsterdam voor de goede zaak verklaard, en daarmede geheel Holland gewonnen.

De wijze op welke dit geschieden moest was geheel aan deze Heeren overgelaten, in hunne hoedanigheid van Commissarissen

Generaal van het Algemeen Bestuur. Reeds op den dag van de aanvaarding van dit Bestuur waren de twee Heeren Voûte bij mij geweest, klagende over de lauwheid der Provisioneel Regering, en verzekerende, dat de kooplieden de zaak als gewonnen beschouwden en hunne speculatien begonnen. Ik antwoordde, dat ik hoopte, dat de zee den volgenden dag open zoude zijn. Dit ware ook het geval geweest, indien mijne pogingen aan den Helder gelukt en de Regering van Amsterdam toegevallen ware. Dan dienzelfden avond kwam de Heer van der Duijn onverrigter zake van die stad terug, en de Admiraal Verheull betragtte een volmaakt stilzwijgen op alle mijne brieven en boodschappen. Nu zetten de Commissarissen Generaal evenwel de zaak door, omdat zij in drie of vier dagen zoveel rijper was geworden en de Russische hulp naderde. Deze hulp bestond in de infanterie van den Generaal Graaf Benkendorf, die uit Overijssel over de Zuiderzee moest komen, en waarop de Generaal van der Plaat afgezonden was. Dan de eerste, die onverwagt kwam, was een hoopje Kozakken, door den Heer van der Hoeven voorbij Amersfoort ontmoet en bewogen om op Amsterdam af te trekken. De eerste daad van Commissarissen Generaal, na de aanvaarding van hun post, was deze Kosakken te gemoet te rijden en ze in te laten. Derzelver kommandant zeide lachende tot hen: de Heeren zijn mij eenige minuten vooruit geweest. Deze Kosakken maakten een onbeschrijfelijken indruk, niet alleen in Amsterdam, maar in geheel Holland, en zij bragten zelfs iets toe om de Franschen binnen Woerden te houden. Dat de zaak binnen in Amsterdam rijp was, bleek klaar uit eene Commissie door de Regering aan het Algemeen Bestuur gezonden, zijnde de Heeren van Slingelandt en Brugmans. Zij erkenden, dat wij slegts een woord te zeggen hadden, om de stad te doen verklaren, en baden ons er van af te zien. Zij hadden de Commissarissen Generaal op den weg ontmoet, en niet van dezelve kunnen verkrijgen, om de reis vooreerst te staken. Ik hoorde ze met groot genoegen aan,

bescheidde ze tegen den volgenden ogtend op eene samenkomst met den Heer van der Duijn, en ontving den avond van dienzelfden dag de tijding, dat de Publicatie van Afzweering afgekondigd, de Generaal Kraaijenhof tot Gouverneur, en de Admiraal Verdoren tot Bevelhebber op de Zuiderzee, onder goedkeuring van het Algemeen Bestuur, aangesteld waren.

Het verrigte werk in den Haag en te Rotterdam had dus tot rigtsnoer gediend, eenige politieke en militaire hoofden hadden de handen ineen geslagen, en de Heer Maurits van Hall stelde in de Societeit een glaasje in op Nederland en Oranje. Alle de partijen waren het daarmede eens, en grooter eenigheid in politieke zaken was er nimmer te Amsterdam bekend geweest.

Ik ontmoette in dien tijd geen Amsterdammer zonder zijn oog op den Helder te rigten, opdat alle middelen van zagtheid en geweld mogten gebruikt worden, ten einde meester van de Vloot en van de Forten te worden. Op de matrozen konden wij staat maken, op vele officieren ook, zelfs van het garnizoen. Dan Verhuell zond alles weg, dat niet fransch of franschgezind was; hij strooide dik kruid op de schepen en hield ze onder het bereik van zijn geschut in de Forten; hij zond een scheepje af naar Frankrijk, kreeg antwoord, en juichte er om met een algemeen salvo. Ongelukkig was het eerste ogenblik van geestdrift verloren geraakt. Althans heeft een Noord-Hollander mij in der tijd gezegd, dat er vier duizend boeren gereed hadden gestaan, om op de Forten en de Vloot aan te vallen, en dat zij alles bij verrassing zouden ingenomen hebben. Nu duurde het maanden lang en werd eerst beslist met het innemen van Parijs.

Amsterdam, Rotterdam waren over, de meeste steden en het geheele platteland hadden zig verklaard, als een bedenkelijke angst zig begon te openbaren in den Haag. Men werd gewaar, dat het aan wapenen en voorraad ontbrak, en dat de bewaarplaatsen van dezelve, Naarden, Gorcum, den Brielle, enz. in

handen van den vijand bleven. Een aanhoudende oostewind hield alles uit Engeland tegen. Utregt en de IJssel bleven door de Franschen bezet. De Graaf van Stirum kwam mij meer dan eens midden in den nagt daarover onderhouden. De Burgemeester 't Hoen berigtte mij in persoon, dat er een groot gemor onder het volk was. Het was nu de zevende dag van het Algemeen Bestuur, de elfde van den Haagschen opstand. Een koopman van Londen had het gewaagd, om naar Scheve ningen over te steken en de reis naar Rotterdam door te zetten. Van hem kreeg ik aangename berigten, omtrent de hulp, die wij te wagten hadden; maar bij anderen was de indruk schielijk uitgewischt. Dan nu kwam de Heer Cator met den eersten brief van den Prins, dien ik aanstonds vertaalde en in beide talen uitgaf. Dit werkte meer uit en tot in Friesland toe, waar de Heer van Assen door mij gezonden was om wapenen en voorraad, dog nu eerst regt gehoor vond. De Heer Cator bevestigde alle de berigten van den Heer Grant, en nu was ik zeker van spoedige hulp uit Engeland, niet alleen van troepen maar ook van wapenen en voorraad. Vernemende welk eene behoefte wij aan deze hadden, bood de Heer Cator zig aanstonds aan om ons te helpen. Binnen het uur was hij vertrokken met eenige pinkjes, die hij opgevuld terugbracht en ogenblikkelijk met een dubbel getal weder uitzeilde. Zijn ijver werd slegts overtroffen door zijne bekwaamheid, bij een gezond oordeel voegt hij kunde van omgang, daarbij verstaat hij in den grond het engelsch en hollandsch. Scheveningen was onze zeehaven, bij ontstentenis van den Helder, en onder de voortdurende aanslagen op den Briel en Helvoet. Pronk deed er de grootste diensten, met zo veel vuur als bedaardheid. Nu was ik vol moeds, maar in den Haag won de mismoedigheid zodanig veld, dat sommigen den brief des Prinsen voor verdicht hielden. De Directeur Ampt zeide: de menschen willen soldaten zien. Deze verschenen des anderen daags. Eenige Kosakken kwamen uit Amsterdam, en bivouakeerden in het Voorhout. Teffens lieten eenige Engelsche oor-

logschepen het anker vallen voor Scheveningen, en de mariniers van dezelve, tweehonderd man, landden dien dag of den volgenden, zonder egter verre buiten den Haag te mogen trekken. Nu had ik op mijne kamer den Engelschen zeekapitein, den Russischen kozakkenofficier, met eenige Hollandsche militairen. Juist agt dagen geleden hadden wij het bestuur aanvaard, mijne toezeggingen waren aan het vervullen, ja, wij hoorden al van de Pruissen, en benoemden den Graaf J. van Byland en den Heer H. van Zuijlen van Nijevelt om hun te gemoet te gaan. En zo begon de angst te bedaren, en wij konden die houding bewaren, daar alles op aankwam.

In mijn gemoed was ik bedroefd, dat wij de Bondgenoten in het hart van Holland zagen. Naar Utregt had ik ze van het begin bescheiden. Niet over de Zuiderzee naar Amsterdam had ik de Russen gewenscht, maar over den IJssel naar Utregt, en op ditzelfde punt wilde ik onze vrijwilligers geleid hebben uit den Haag en uit Amsterdam. Daarom had ik een uitvoerig besluit ter oprigting van de legers van Utregt en Gorcum in de nieuwspapieren geplaatst; niet alleen om den vijand op zijne eigen wijze en met een vreeslijken ophef te bedremmelen, maar voornamelijk om de landzaten op te wekken en aan onze Generaals volk te bezorgen. Toen het met den Generaal de Jonge mislukt was, stelden wij den Generaal Kraijenhof in zijne plaats aan, dog al wat wij van hem vernamen, was, dat hij een defensief plan noodzakelijk keurde. Veel vroeger hadden de Amsterdammers het volgens ditzelfde beginsel met Naarden bedorven, honderde gewapende douaniers van de Elbe en Weser en Eems doorlatende, die zij op het IJ hadden dienen te stuiten, en die zij tegen het volk beschermden, zo dat zij zig veilig binnen Naarden verzamelden. In Naarden waren duizende geweren, en daar hadden wij een legertje kunnen oprigten. Op den dag, dat de Franschen Woerden heroverden, trokken de Pruissen in Doesburg, zodat wij ons allen de handen te Utregt hadden kunnen geven, indien er overal dezelfde geest geheerscht

had, als de eerste dagen in den Haag. Dan al was het zo mooi niet uitgevallen, het stond nu tog wel.

Alzo de Prins nog niet kwam, hielden wij ons bezig met de noodigste ministeriën in te rigten: oorlog, finantiën, binnenlandsche zaken. De Publicatie van Afzweering had den grondslag voor de finantiën, de zenuw van den oorlog, aanstonds gelegd. Naar mate de Heer Canneman aan het werk ging, ondervond hij de noodzakelijkheid van een binnenlandsch ministerie, en bragt mij den Heer van Stralen, als den eenigsten bekwamen man daartoe, bij afwezigheid van den Heer van de Capellen. Voor den oorlog stelden wij den Heer Bentinck van Bockhorst aan, die door de Russen Gouverneur van Overijssel gemaakt was, en voor wien de Graaf van Stirum het waarnam, met den heer Piepers als Secretaris. Onze Ministers droegen den zedigen naam van Commissaris-Generaal. Nu dagt ik, dat wij haast meester zouden zijn aan deze zijde der rivieren, en dat het tooneel van den oorlog in Brabant overgebracht zoo worden. Daar wilde ik vijfduizend man onder den naam van Oranje-Legioen, en gecommandeerd door den Generaal Perponcher, bij het leger der Bondgenoten voegen. De wervingen daartoe waren aan den gang en men begon recruten te oefenen. Geld was er iets in de kassen gevonden, een ton of twee en de vrijwillige giften bragten iets op. Meer zou er van deze laatsten gekomen zijn, indien de gevers niet naar de gewone percepteurs waren verwezen geworden, hetwelk hun tegen de borst stond. Wij hadden dit aan den Heer Canneman toegegeven. De Heer Scholten schreef ons uit Amsterdam, dat wij bij leening millioenen konden bekomen. Alles nam dus eene vaste gedaante aan, en op de aanvankelijke geestdrift volgde een geregeld bestuur, hetwelk naar zijne wijze tot hetzelfde doel kon leiden.

Uit Gorcum kwamen nog altijd ontrustende tijdingen, en de schrik bleef onder de Hagenaars, sedert dat zij hun gebrek aan wapenen bemerkt hadden. In het eerst stond alles op en joeg schrik onder den vijand. Thans was er zonder wapenen niets

te doen, dog ik was zeker, dat zij zouden komen. In dit vertrouwen zonden wij Commissarissen naar de Provintiën, om dezelve onder ons bestuur te vereenigen, naar het voorbeeld van Amsterdam.

Zo vergingen twee dagen, als op den tienden van onze regeering, 30 November, terwijl ik aan tafel zat, het gerugt levendig werd, dat de Prins voor de wal was. Kort daarna kwam de Heer de Perponcher het mij bevestigen, en gaf mij de stellige verzekering van alle hulp, ook van geld. De Heer Canneman was bij mij, en bood zig aanstonds aan om naar Amsterdam te gaan en daar de uitroeping als Souverein voor te bereiden. Ik gaf hem mijne brieven, zo even van den Ambassadeur Fagel uit Londen ontvangen, mede als een credentie, daar hij goed gebruik van maakte.

Het vooruitzigt van nog dienzelfden avond den Prins te zien, verwekte een levendig gevoel in mijn hart. De zaak stond zo voordeelig, dat alle verandering mij bedenkelijk voorkwam. Aan de andere zijde was ik letterlijk uitgeput; sedert eenige dagen was er podagra uitgekomen, en ik hield het huis; zodat het wenschelijk werd, dat de regte Baas de teugels in handen nam.

De Prins kwam en volgde den Graaf van Stirum in zijn huis om er te eten. Ik wagtte lang, door het podagra aan mijn stoel geklonken, en had niemand bij mij. Naderhand zeide mij de Heer van der Duin, dat hij den Prins verscheiden malen opgewekt had om naar mij toe te gaan. De Graaf van Stirum beet mij ook in het oor, dat de fatsoenlijke lieden niet opgekomen waren. Lord Clancarty, Engelsch Ambassadeur, verzelde den Prins. Deze trad eindelijk binnen, aangekondigd door de hoezees van het volk, en gevolgd door den Graaf van Stirum en eenige anderen, dog zonder Lord Clancarty. Hij hield in zijne hand een langen blikken koker, dien hij mij overgaf. Ik zeide hem, dat nu alle mijne wenschen vervuld waren, en strekte eene hand uit in verwagting van de zijne. De hand kwam ook, maar niet ongevraagd, en het is bij die reis gebleven. In den koker

stak zijn eerste Publicatie, meestal genomen uit mijn *Holland is vrij*. Ik heb dezelve nog in handen, en gis dat ik op dat ogenblik de Nederlandsche Natie verbeeldde; zodat dit stuk als het ware, het eerst maatschappelijk verdrag was tusschen Vorst en volk.

Nu hoop ik, zeide de Admiraal Melvill, dat wij onze oude Constitutie weder zullen krijgen. Ja, riep de Graaf van Stirum uit al lachende, en nog iets meer.

Men liet den Prins alleen bij mij, hij verhaalde mij hoe het in Engeland stond, en ik gaf hem de laatste berigten van hier. Hij ging slapen in het huis van den Heer d'Escury naast het mijne.

Den volgenden dag kwam de Generaal Bülow in den Haag, om krijgsraad te houden met den Prins en met den Generaal Phul, die met Z. H. uit Engeland gekomen was. Bülow had Arnhem stormenderhand ingenomen, en daarop was Utregt ontruimd, alwaar een detachement van Kraijenhof nog vóór de Pruissen binnentrok. Ik was genoodzaakt mijn bed te houden, en de krachten gingen hard achteruit. De Prins verhaalde mij den uitslag van den Krijgsraad, namelijk, dat als er een sterke magt opdaagde, dit land niet te houden was. Deze verklaring werd aan de Bondgenoten gezonden en kon niet dan een goeden indruk maken tot voortzetting van den veldtogt. Zij scheenen daar zeer genegen toe, zo als bleek uit de zending herwaarts van Prins Frederik, dien zij oordeelden, dat nog vóór zijnen vader aankomen zou, en dien de Prins Hardenberg breedvoerig onderrigtte, hoe hij zig te gedragen had. Alreeds de Kapitein Wautiers had mij een antwoord van den Baron van Gagern gebragt, den wensch behelzende, dat onze Regeering zig geconstitueerd had, en dringend op de benoeming van een Gezant bij de Bondgenooten. Wat later kwam de Heer van der Hoeven tehuis, uit het hoofdkwartier van den Kroonprins van Zweden, en meldde mij, dat dezelve verklaard had, dat wij hier gehandeld hadden, als of wij hier hadden gezeten in het Kabinet der Bondgenoten.

Niet lang na den Prins kwam de Heer Repelaer uit Engeland terug. Hij was derwaards vertrokken den dag onzer aanvaarding van het Algemeen Bestuur, en schreef ons uit Scheveningen om ons te prijzen en aan te moedigen. Hij zou de hulp bespoedigen. De Heeren de Jonge, d'Escury van Heinenoord en anderen volgden. Hij werd bij Lord Castlereagh toegelaten, die tot hem zeide, dat als wij ons hadden laten heroveren door de Bondgenooten, ons lot onzeker zou geweest zijn, maar nu wij opgestaan waren, konden wij staat maken op alle de hulpmiddelen van Groot-Brittanje.

De winterveldtogt, die aanstonds een aanvang nam, drukte den zegel op al het voorgaande, en toen de Heer van Spaen van Voorstonde in December den Keizer van Oostenrijk aan den Bovenrhijn inhaalde, zeide deze tot hem: wij gaan eene afwending met tagtigduizend man voor Holland maken. Mijne ontwerpen waren dan met dien uitslag bekroond, waarmede ik mij gevleid had; de oorlog werd overgebragt in Frankrijk; wij namen er deel aan als een Staat; wij behoorden onder de Bondgenoten; verder moesten de wapenen ons lot met dat der Bondgenoten beslissen.

Het duurde vier maanden eer dit beslist was door de verovering van Parijs, en inmiddels hadden wij niet alleen menig een ongerust oogenblik omtrent de groote krijgsbedrijven in Frankrijk, maar ook in onze huizen waren wij niet altijd veilig. Gelukte het Buonaparte de Bondgenoten terug te werpen over den Rhijn, zo kon er een sterke magt op ons afgezonden worden, en dan vond deselve meest alle sterke plaatsen door Franschen en onwaardige Nederlanders bezet. Wij waren dan oproerigen en op het schavot gebragt. Nu zelfs, als wij tijdingen van overwinningen bekwamen, hadden wij den vijand menigmaal op den hals. Zo hield Lord Clancarty een oorlogschip bij de hand, om te dienen, indien de Prins het hier niet houden kon. In de eerste dagen, terwijl de Prins te Amsterdam was, kwam Lord Clancarty aan mijn bed en las

mij eene depêche voor, houdende, dat de engelsche Gardes ingescheept waren. Hij verzogt mij dienvolgens om kwartieren voor dezelven te bestellen. Ik deed het, en de zaak maakte een groot gerucht. Naderhand bekende hij mij, dat dit slegts een krijgslist van den engelschen Generaal was geweest, om de Franschen, die in optogt van Gorcum waren, zand in de oogen te strooien, hetwelk ook gelukte. Een andermaal berigtte mij de Graaf van Stirum, dat de Pruissen, van de Franschen tot ons overgelopen, dreigden den Prins te vatten en voor eenen prijs over te leveren. Later kreeg ik eenen courier van Bremen, met de tijding, dat Davoust uit Hamburg gebroken en in vollen marsch op Holland was. De Hertog van Cambridge verzamelde aanstonds de geheele landweer van Hannover, en Davoust bleef thuis. Vroeger bedagt, had dit kunnen gelukken.

Onze opstand was eigentlijk eerst voltooid door de verovering van Parijs op het laatst van Maart, door de afzetting van Buonaparte en door zijnen afstand bij het verdrag van Fontainebleau, in het begin van April. Het zegel werd er op gedrukt door de overeenkomst met den Graaf van Artois, Luitenant-Generaal van het Koninkrijk, 23 April, waarbij aan alle fransche garnisoenen buiten Frankrijk bevel werd gegeven ter ontruiming, en eindelijk door den vrede van Parijs, 30 Mei 1814.

Buiten's lands bragt ons deze opstand tot onze oude onafhankelijkheid en nationaal bestaan, binnen's lands tot de Souvereiniteit van het Huis van Oranje met de Grondwet. Deze gevolgen van denzelven zullen wij onder andere hoofden verhandelen.

Hier blijft slegts aan te merken, dat ik deze grootste daad van mijn leven verrigt heb met een opgeruimd vertrouwen op den Goddelijken bijstand. Ik was lang gewend mijn hart steeds in voor- en tegenspoed tot God te verheffen, en mijne diepste ontwerpen eigentlijk met Hem alleen aan te leggen.

Veel is er in die dagen tot Hem door mij gebeden. Zijne ondersteuning heb ik levendig gevoeld. Op eenen avond trad ik mijn slaapkamer in, onzeker of de voorzigtigheid niet eischte, dat ik een boel papieren verbrandde. Eene plotselinge gerustheid, die tot in het binnenste van mijn hart doordrong, hield mijne handen terug, en ik sliep schielijk in, alsof er geen gevaar voor de deur was.

2° HET MINISTERY VAN BUITENLANDSCHE ZAKEN.

Ik had eenige dagen het bed gehouden met podagra en lag nog pijnlijk op een kanapee, toen de Heer van der Duijn mij kwam aankondigen, dat de Prins mij het portefeuille van Buitenlandsche Zaken gegeven had, zo evenwel, dat ik er niets tegen had. Ik nam het aan met een lachje, en zeide, dat iemand met mijn lichaamsgestel daar niet op den duur voor berekend was.

Toen ik het hardst ziek was, kwam de Heer Delprat eens bij mij. Ik zeide hem, dat ik af was, en dat de natuur volstrekt rust vereischte. Hij heeft mij naderhand meermalen betuigd, dat hij niet begrijpen kon, hoe een man, die zoveel energie betoond had, zo flaauw kon geworden zijn. Het een was juist de oorzaak van het ander.

Al ziek en bedlegerig had ik mij met alles bemoeid, alzo de Prins eerst op den 6den December de Regering had willen aanvaarden, niettegenstaande hij op den 2en in persoon te Amsterdam als Souverein was uitgeroepen geworden.

Deze uitroeping geschiedde in een groote geestdrift en alles ademde Nederland en Oranje; dog het volk wist eigenlijk niet, of het de Prins of de Erfprins was. Onder fatsoenlijke lieden, op het Stadhuis vergaderd, terwijl de Prins naderde, werd zelfs de vraag gehoord, wien hebben wij nu, Willem den Zesden

of den Zevenden? Op deze omstandigheid zag, geloof ik, hetgeen van den Erfprins gemeld wordt in de Publicatie.

Naar mijn oordeel heeft de Heer Kemper zig op dien tijd allerverdienstelijkst gemaakt bij het Vaderland, door de stellige verzekering van eene Constitutie aan de Natie bij monde van den Prins gegeven, en waarvan ik de bewoordingen aan hem toeschrijf.

Na zijn terugkomst uit Amsterdam bleef de Prins eenigen tijd zeer twijfelachtig en onbeslist in al zijn doen. Hij klaagde telkens tegen den Heer van der Duijn, dat er zo weinig gedaan was, en scheen ontevreden over zig zelven. Zijne eerste Besluiten liet hij tekenen door den Heer van der Duijn, en vond den naam van Falck te gemeen. Hij had het oog op den Heer J. Fagel voor Secretaris van Staat, dog deze vertoefde in Engeland, en was bij zijne terugkomst niet greetig naar een zo moeilijken post. De Heer van der Duijn pleitte met mij voor Falck, en deze werd eerst bij voorraad en naderhand voor goed aangesteld. Ik had veel met Falck op, uit hoofde van zijn gedrag in den Opstand, ik had zijne vlugheid ondervonden als Secretaris van het Algemeen Bestuur, en ik oordeelde, dat de Prins geen beter kiezen kon. Evenwel toen hij van Amsterdam was gekomen om zijn post bij het Algemeen Bestuur te aanvaarden, en ik hem om den hals vloog, was ik getroffen geweest over zijn gebrek aan hartelijkheid. Naderhand heb ik klaar gezien, dat bij hem het hoofd de groote en schier eenige rol speelt. Hij schijnt zelfs met opzet het hart te onderdrukken en zocht overal aanleiding tot spot. Van zijn denkwijze omtrent Godsdienst had ik niet den minsten argwaan, en was verwonderd toen ik hem vrijgeest hoorde noemen. De Prins, die talenten hoog schatte, en knap bediend wilde zijn, kreeg allengs zin in Falck, en zijn aanvankelijk wantrouwen verdween. Als de Prins twijfelde of hij iets tekenen zou, nam Falck in het begin wel het oogenblik waar, dat ik bij hem zat, om het hem voor te leggen. De Heer van der Duijn zeide mij naderhand: de tegen-

zin voor Falck is geheel verdweenen. Naarmate de invloed van Falck toegenomen is, en ik dit meer uit de openbare meening dan uit eigen waarnemingen bemerkte, heb ik mij wel gevraagd, of ik wel gedaan heb, hem zo sterk voor te staan. Dit weet ik, dat ik het uit bloote overtuiging van het algemeen nut gedaan heb, en even zeker ben ik, dat het vertrouwen van den Prins minder was, dan men dagt, en dat Falck lang niet op alles werd geraadpleegd, noch zelfs van alles onderrigt. Op dien tijd vooral, toen de Prins nog zoo weinig vast stond, en mijne ziekelijkheid eer verergerde, kon ik Hem geen betere *manus ministra* geven, om de zaken aan den gang te houden. Zijn titel was eerst Algemeen Secretaris, hij werd later Secretaris van Staat en is nog niet Minister. Aan hem heb ik duidelijk waargenomen, dat het vertrouwen van Willem I zekere palen heeft, bij tijden meerder of minder kan zijn, dog op den duur nooit volkomen is. In den begin kon ik daaromtrent aan mijzelven geen waarnemingen doen, omdat het vertrouwen in mij onbepaald scheen; dog het duurde niet lang of de Prins sprak mij van iets, dat ik niet thuis kon brengen, waarop hij zeide: ik heb verzuimd U daarmede bekend te maken, ik doe de zaken af en denk er dan niet meer om. Wat later bleek mij dat hij rapporten van buiten 's lands ontving, daar hij mij niets van mededeelde. Bij die gelegenheid herinnerde ik mij, dat Hij alreeds in de eerste dagen tot mij gezegd had: ik neem Lord Clancarty mede naar Amsterdam, ten einde hem onder het oog te houden. Met dit al schrijf ik zijn vroegere besluiteloosheid en aanhoudend wantrouwen gedeeltelijk toe aan zijn zenuwgestel.

Op de verschijning van den Prins was de Heer van Manen openlijk toegevallen, en voortaan werd er geen regt meer gedaan op naam van Napoleon. De regterlijke magt bleef geheel in werking.

Tot Commissaris Generaal van de Marine werd de Heer van der Hoop aangesteld. Op de vraag van den Prins droeg ik hem

jongere lieden voor, dog Hij zeide, dat hij namen nodig had, zooals Steengracht, van der Hoop, enz.

Hiermede was er van een Kabinetsraad saamgesteld, namelijk de Heeren van Manen (Justitie), Bentinck (Oorlog), Canneman (Financien), van Stralen (Binnenlandsche Zaken), van der Hoop (Marine), en Falck, die de pen voerde. Het duurde eenige weken voordat ik dien kon bijwonen, en alzo de Heer van der Duijn de Buitenlandsche Zaken voor mij waarnam, zat hij ook voor mij in den Raad.

In deze Raad waren Geldmiddelen en Oorlog al wederom het eerst aan de beurt. De Heer Canneman stelde eene wet voor eene Landmilitie op, die vier maal zooveel volk eischte als eene Fransche Conscriptie. Dezelve werd verzagt, en viel nogthans scherp genoeg uit. Teffens klaagde de Engelsche Ambassadeur (Lord Clancarty) bij mij, dat de Admiraal Young zoo veel jonge lieden in de vrije deelen van Zeeland genegen vond tot den dienst, maar dat er geen werving bestond. Ook kwam later de Graaf Otto van Stirum van eene zending aan den Kroonprins van Zweden thuis, en betuigde mij zijn leedwezen, dat de rekruten voor het Oranje-legioen niet meer te zien waren, terwijl hij ze al vrij gevorderd gelaten had. Nog later zeide mij de Pruissische Gezant van Brockhausen, dat onze Landmilitie goed en onze Armee slegt zoude zijn, omdat de eerste geen landzaten overliet voor de laatste. Ik begreep van den begin af, dat ik mij niet met zaken van oorlog bemoeien moest, alzo de Vorsten heden zelve Generaals en Ministers van dat departement willen zijn. Ik leidde egter een goed woord in voor de officieren door het Algemeen Bestuur bij de Land- en zeemagt aangesteld, meestal uit hoofde van hun vrijwillig aanbod met verhoogde rangen. Dog de Prins agtte daar weinig op, en stelde ze op nieuw aan naar goedvinden. Ik vond er toen dit op, als dezulken bij mij klaagden, dat zij door ons in den Opstand in massa waren aangesteld, en dat zij het nu in een geregeld leger werden, waarbij zij de keus hadden om al of

niet aan te nemen. De Prins zeide mij eens: zij moeten wel. Ik droeg hem voor, om de oude getrouwen tot een legioen te vereenigen, dog Hij antwoordde, dat dit te kostbaar zoude uitvallen. Nadat er een maand twee drie verlopen waren, klaagde Lord Clancarty, dat wij met geen gewapende magt voor den dag kwamen. De Prins klaagde bij mij, dat Lord Clancarty hem zoo hard aangesproken had. Toen werd er een berigt van hetgeen gedaan was opgesteld en eene Conferentie aangelegd tusschen Lord Clancarty, Bentinck en mij. Het berigt is onder mijne papieren. In de Conferentie had ik het geluk Lord Clancarty te vrede te stellen, en bij die gelegenheid zeide hij: *you are not a noisy people.* In de daad stonden wij met vijf en twintig duizend man wel gewapend op te treden, toen de oorlog in Parijs een einde nam. Ik had altijd gewenscht, dat wij vroeger met onze vijf en twintig duizend man aangekomen waren. Ook wilde ik een aanbod van de Zwitsers aannemen om ons aanstonds twee duizend man te leveren, mits zij den kortsten weg naar het Oostenrijksche leger in Frankrijk zouden inslaan en tot den vrede onder den Prins van Schwarzenberg dienen; dog de Prins had er geen zin in. Buiten de Militie en werving voor de Linie hadden wij een algemeenen Landstorm, schier geheel met pieken gewapend, en die rondom de vestingen opgeroepen werd om dezelve te blokeeren. Bij een stouten uitval was dit volk zelden bestand.

Voor de Geldmiddelen werd hoofdzakelijk gezorgd door instandhouding van de directe belastingen, afschaffing der *droits réunis,* en wederinvoering der indirecte belastingen van Gogel. De Heer Canneman heeft mij nog onlangs gezegd, dat het hem veiligst voorgekomen was, diezelfder ordonnantien wederom in werking te brengen, welke vóór de overheersching bestonden, en daar men toen aan gewend geraakt was. Inmiddels was men het Gemaal ontwend en dit middel baarde veel misnoegen in de Land-Provintien, waar het den landman te veel tijd doet verliezen. Ja zelfs in Amsterdam morde het

gemeen daartegen. Ik sprak er den Prins over aan, dog hij oordeelde niet te moeten agteruit gaan. De Regering van Amsterdam vond er egter eene verzachting op, en in de Land-Provintien getroostte men zig de geringe opbrengst. De *droits réunis* werden overal door de Bondgenooten afgeschaft, als de hatelijkste belasting, en om de volksgunst te winnen, zodat men hier niet minder kon doen. De indirecte belastingen, in de plaats gesteld, werden met regt voorgedragen als oorlogslasten, noodzakelijk tot onze redding. Eene vrijwillige geldligting tegen een half p.c. 's maands bragt weinig op, de vrijwillige giften eenige millioenen. De Prins had tweemaal honderd duizend pond sterling van Engeland bekomen om het huishouden te beginnen, dog van welke ik geen gewag bij het Parlement heb zien maken en daar men ook hier weinig van geweten heeft. Ik vond bij Lord Clancarty veel genegenheid om ons geld in Engeland te bezorgen, en hij scheen zelfs te begeeren, dat wij om eene leening verzoeken zouden. De Prins was er des te meer tegen. Ik zag er geen kans toe uit hoofde van den lagen wissel; wij zouden voor het pond sterling geen tien guldens gemaakt hebben, en hadden het nu, bijvoorbeeld, met geen twaalf kunnen koopen. Het vooruitzigt van zulk een verlies schrikte al te veel af. Ik kreeg voorslagen uit Engeland tot leeningen op onze kolonien, hetwelk mij verdagt voorkwam. Inmiddels waarschuwde ik den Prins van tijd tot tijd, dat indien hij geld van Engeland noodig had, het ogenblik gunstig was om het te krijgen. De vrede kwam spoediger dan wij hopen konden, en daarmede was de zwarigheid over.

In beide deze vakken van Oorlog en Financien waren er nogal ampten te begeven. Voor de armee kwamen er vele officieren op van den ouden en nieuwen tijd, en er werden twee partijen geboren, die hoe langer hoe meer tegen elkander opstonden. Exercitie, administratie, toon en houding verschillen hemelsbreedte. De Prins had grooter gedagte van de nieuwe, in de wandeling fransche partij. De Heer van Brockhausen

keurde het niet goed, en oordeelde, dat het veiliger ware meer op getrouwheid, dan op bekwaamheid te zien. De Prins schijnt geen vreze voor ontrouwe te koesteren. In de Financien waren de meeste posten bij de Konvooijen en Licentien te begeven, en de Heer Canneman werd beschuldigd van niet dan gewezen patriotten te plaatsen. De Prins deed lijsten opmaken van in 1795 afgezette amptenaren, en er werden Besluiten genomen dat en hoe deze zouden invallen bij openingen, niet alleen in 's Lands ampten, maar ook in Steden en dorpen. De uitvoering is egter moeielijk geweest, en ik heb vele klagten zien inkomen en nieuwe Besluiten nemen om aan de oude kragt bij te zetten. Daar was onder de amptenaren der Revolutie, vooral in de Bureaux, een *esprit de corps*, een partijgeest, strekkende om al wat niet van hunne kleur was uit te sluiten. Ik hoor daar nog dagelijs klagten over. Mijn eerste plicht was, naar mijn oordeel, om diegenen te helpen bevorderen, die vrijwillig opgekomen waren in den Opstand, en ik heb ze geholpen zonder ooit te vragen, of zij voordezen Prinslieden of Patriotten geweest waren. Daarna heb ik gezorgd voor de afgezette Prinslieden, voor de Uitgewekenen om wille van het Huis van Oranje en de goede zaak. Maar de tegenpartij is talrijk, zit er meestal vast in, weet den loop van zaken te wel, en is halstarrig. De Prins had veel op met de bekwaamheid van die lieden, en degene, die negentien jaren stil gezeten hadden, werden als onbekwaam veragt. Iemand, die in 1795 uit een postje gegaan was, verhaalt, dat de Prins hem gezegd heeft, dat hij beter gedaan had, niet daar uit te gaan. Nogthans moest men toen haat aan het Stadhouderschap zweeren. Heden hoor ik menigmaal aan sollicitanten zeggen: wij weten wel, dat men niet verre komt met bewijzen van vroegere getrouwheid over te leggen. Een Hollander in Engeland kreeg in de eersten maanden van den Opstand deze tijding uit Holland: het gaat hier vrij wel, maar de Prins is Patriotsch geworden. Indien wij niet allen onder wierden, en gedurig plaats maakten voor een volgend geslagt,

zo geloof ik, dat de ontevredenheid vele vijanden aan het Huis van Oranje zou verwekken; maar nu zal deze reden van ongenoegen uitsterven, en het geheugen daarvan zal alleen overgaan tot volgende geslagten.

Meer zoude ik van het bestuur van zaken in den beginne kunnen zeggen, indien ik niet genoegzaam de geheele maand van December ziek ware geweest. De Prins kwam dikwijls bij mij, met papieren in den zak. Eens op weg naar mijn huis zijnde, ontmoette hij mijn neef van Hogendorp, en zeide hem, dat hij naar mij toeging. Hij bragt mij zijn beide zonen, naar mate zij aankwamen. Het is meestal uit deze bezoeken, dat ik een oordeel op kon maken. Toen ik beter werd bezwoer Bentinck mij om tog in den Kabinetsraad te komen. Er werd een ogenblik in bedenking genomen, om den Raad in mijn huis te houden; dog een briefje van Falck onderrigtte mij, dat de Prins het om de gevolgen naliet; of Falck hieronder gewerkt heeft, komt mij thans voor eene vraag te zijn; maar toen agtte ik hem volkomen opregt en mij toegenegen. Bentinck drong nu nog meer bij mij aan, klagende dat van der Duijn zig niet liet horen, en dat alle de andere Patriotten waren. Zo kwam de oude Partijgeest wederom voor den dag, en zo is hij nog aanwezig, ofschoon wij altijd opgaven, dat hij voor eeuwig vergeten was. Dat hij niet kon ophouden te bestaan, ligt in het menschelijk hart; dat hij zooveel van zijn kragten verloren heeft, is te verwonderen en doet eer aan onze natie.

Ik bemoeide mij zoveel ik kon met mijn buitenlandsch ministery, en dicteerde de brieven, zoals ik maar eenigzins weder tot kragten gekomen was. Lord Castlereagh kwam over om zig naar het Hoofdquartier in Frankrijk te begeven, waardoor de geheele politiek van Europa zig op een enkel punt vestigde. Wij hadden er den Heer van Spaen van Voorstonde, die egter niet in de geheime samenkomsten toegelaten werd. Daar zaten slegts de Ministers van de vier groote Mogendheeden, Oostenrijk, Engeland Rusland en Pruisen, aan de eene,

Frankrijk aan de andere zijde. Maar de Pruissische gezant Baron van Humbold, was teffens geäccrediteerd voor onzen Prins als Vorst van Naussau, welke uitvinding van den Baron van Gagern hier zeer te pas kwam, alzo Z. H. zeer belangrijke brieven van den Heer van Humbold over de handelingen met Frankrijk ontving. In andere omstandigheden zoude ons eerste oogmerk geweest zijn om algemeen erkend te worden; dog dit oogmerk was geheel bereikt door onzen Opstand in zulke omstandigheden. Wij hadden den wensch van de Mogendheden vervuld, wij hadden den Prins uitgeroepen, Engeland had hem aanstonds eenen ambassadeur herwaarts medegegeven, en zijne Gezanten werden nu overal wel onthaald, zonder eenige voorafgaande handeling. Daar onze Gezanten niet verschenen, namen de brieven van den Prins de plaats in, en alle de antwoorden waren even hartelijk. Ons tweede oogmerk, namelijk om ons vorig grondgebied weder te krijgen, ontmoette evenmin zwarigheid in zover het recht betrof, dat door alle de Mogendheden erkend werd; en toen bij de overeenkomst van 23 April alle de fransche garnisoenen ingetrokken werden, viel Maastricht in onze handen even als Naarden en de Helder. Omtrent de kolonien zelve gaf Lord Castlereagh alle verzekering aan den Prins. Ik had deze snaar niet met hem geroerd, omdat ik al vroeger en in de eerste dagen daarover geschreven had aan den ambassadeur Fagel en tot antwoord gekregen, dat wij onze kolonien nog niet konden bewaren, dog dat wij zo verre zijnde, dezelve met vrugt zouden kunnen wedereischen. Van dat ogenblik agtte ik het beter, om zo lang geheel daarvan te zwijgen. Maar het schijnt, dat Lord Castlereagh deze verzekering ongevraagd gegeven heeft. Althans hij had twee uren bij mij gezeten, om over alle onze zaken te handelen, en was opgestaan met de woorden: „nu zijn wij, geloof ik, den kring rondgelopen, en ik moet mij nog kleeden voor het middagmaal bij den Prins." Ik kwam aan het Hof vóór hem en Z. H. zeide mij: „het is mij lief, dat hij zo lang bij U gebleven is, hoe langer hoe beter." Na

den eten verhaalde Z. H. mij de verzekering omtrent de Kolonien, er bij voegende, dat Engeland denkelijk voor de Kaap geld bieden zou. Een derde oogmerk was een goed einde aan den oorlog te helpen maken, waarbij het ons sprekend belang was, dat Buonaparte viel en de Bourbons hunne oude plaats hernamen. Ik vond den Prins zeer genegen om zijne herstelling aan Lodewijk XVIII te melden als aan den Koning van Frankrijk. Ik onthaalde zeer wel eenen Heer de Serres, die van wege Lodewijk hier gekomen en mij door Robert Fagel voorgesteld was. Toen de Graaf d'Artois naar het groote hoofdquartier reisde, en ik weder door het podagra thuis gehouden werd, zond ik hem den Heer van Zuylen van Nijevelt, Secretaris van mijn Departement, om hem welkom te heeten. Hij wilde aanstonds bij mij geleid zijn. Hij kwam des avonds, de Heer van Zuylen ging met twee kaarsen vooruit de trap op; ik had er nog vier opgestoken in mijne kamer, en deze geringe vertoning maakte eenen aangenamen indruk op den vermoedelijken erfgenaam der fransche kroon, zodat hij mij nog 's anderen daags voor het goed onthaal liet bedanken. Diep waren die Prinsen gevallen, en niemand dagt nog, dat zij zo nabij weder aan den troon waren. De Graaf d'Artois bleef een half uur bij mij met den Graaf d'Escars en den Heer de Serres. Deze hoorde mij met genoegen uitweiden over de vereeniging van alle de partijen en de vergetelheid van oude twisten. Hij vroeg „et vous vous en trouvez bien?" De Graaf d'Escars leide mij uit, dat de meeste (Fransche) uitgewekenen thuis gekomen en zig met de bezitters hunner goederen verstaan hadden, dat weinigen buiten 's lands gebleven waren en met eenige millioenen konden schadeloos gesteld worden, dat men de constitutie genoegzaam bewaren en alle amptenaren behouden kon. Op dezen voet waren ook de manifesten ingerigt. De graaf d'Artois sprak met veragting van het zedelijk karakter van Talleyrand, en verklaarde dat een man, die zig als bisschop zo gedragen had, daardoor alleen alle agting en vertrouwen voor het vervolg verbeurd had. Henen-

gaande stond hij voor mij en zeide: „je me flatte que nous serons toujours bons amis." Ik antwoordde: „et bons voisins, Monseigneur." Waarop hij hernam: „et bons voisins." Als een blijk van zijne deftigheid en goede houding kan ik de woorden van den Heer Perpoucher aanhalen: „de engelsche prinsen, zeide hij, schudden u de hand, dat er de elboog zeer van doet, maar deze geeft de hand op eene vriendelijke wijze, waarin teffens doorstraalt, dat hij u eer aandoet." Niet lang na hem kwam de Douairière Katharina van Oldenburg, zuster van Keizer Alexander, hier door. Aan tafel bij de Prinses Moeder ijverde Lady Mary van Reede luide voor de Bourbons, en ik moedigde haar zo veel aan als mijne betrekking toeliet. Des anderen daags hoorde de Prins het mij met genoegen verhalen.

Mijne uitdrukking van „bons voisins" zag op een ander oogmerk, dat wij nog hadden, op de vereeniging van alle de Nederlanden, waardoor wij buren van Frankrijk stonden te worden. Bij zijn tweede bezoek had de Prins mij reeds medegedeeld, dat de Oostenrijksche gezant te Londen, Baron van Wessenberg, hem de gereedheid van zijn hof betuigd had, om van zijne Nederlanden af te zien, en dezelve onder het Huis van Oranje te brengen. Vervolgens onderhield hij mij meermalen over de middelen, die men nu reeds kon aanwenden om de Belgen te winnen. Ik zeide hem, dat men naar mijn oordeel, de Geestelijkheid diende gerust te stellen en de genegenheid van de groote heeren te winnen. Van de gezindheid van Engeland op dit stuk zeide Z. H. niets, en Lord Clancarty sprak er mij ook niet over. Onverwagts kwamen er twee Gentenaren in den Haag, de Heeren Bouwens en Huytten, katoenfabriekanten, zo het mij voorkwam. Zij spraken van een Committee van opstand, zij verlangden eene verklaring van de hulp, die men hun bewijzen zou, en van de rechten, die men hun Land in zou ruimen. De Heer Falck schijnt dit het eerst aangeknoopt te hebben en Z. H. scheen mij toe te verlangen, dat ik er op gehoord werd. Ik schikte alles zo, dat de Prins er slegts in voorkwam als

naburig Vorst, betrokken in den oorlog tegen Frankrijk, en belang stellende in de vrijheid van dat Land, met één woord als Beschermer, niet als Souverein. De zendelingen kregen de begeerde verklaring, en de Heer H. van Zuylen van Nyevelt werd als Commissaris Politiek naar het hoofdquartier van den Generaal Bulow gezonden, om eenen opstand in te rigten en uit te spreiden in overeenstemming met de krijgsbedrijven. In Brussel was een Graaf A. B. C. van Bylandt, die er sedert eenige jaren woonde, bezig om de gemoederen voor te bereiden, waartoe hij zig met veel ijver had aangeboden. Deze werd ontdekt en gevangen gezet, hetwelk de zaak rugtbaar maakte. De Ambassadeur Fagel, juist uit Londen overgekomen en zeer gemeenzaam met Lord Clancarty, hoorde dezen klagen over gebrek aan verstandhouding, en verkreeg verlof van den Prins, om de laatste brieven van H. van Zuylen aan den Lord te wijzen. Nu was alles bekend, en nu werd ik gewaar, dat de Engelschen andere inzigten hadden. De Prins schreef mij, dat hij bij mij komen zou met Lord Clancarty en den Ambassadeur Fagel. Deze verscheen het eerst en betuigde mij zijn leedwezen, dat er zoo vroeg al oneenigheid ontstaan was. Ik antwoordde, dat ik er schijn noch schaduw van ontdekt had, en dat ik met Lord Clancarty als met eenen broeder omging. Nu werd ik verwittigd, Lord Clancarty kwam en bragt brieven van Lord Aberdeen mede, die als Ambassadeur den Keizer van Oostenrijk volgde, en ontevreden was over onze gezanten. De Prins van de Nederlanden, schreef hij, heeft hier al die onderhandelaars, die geen van allen weten, wat zij willen. In den grond wilden de Engelschen alles voor ons doen, en leiden den last van onze gezanten, om alles met de hunnen te overleggen, zo uit, dat zij alleen het woord ook voor ons zouden voeren. De Prins kwam het laatst en was zeer nederig, latende zelfs den armstoel naast mij aan Lord Clancarty, die er beschaamd over scheen, en dien niet aannam. Lord Clancarty zeide, dat hij altijd gedagt had, dat van Zuijlen Commissaris voor de levensmiddelen

was. Hij drong aan en verkreeg, dat hij herroepen zoude worden. Wij bedierven alles, zeide hij, bij den Keizer van Oostenrijk, die de Nederlanden vrijwillig moest afstaan. De Prins ging het eerst weg, ik bragt hem aan de trap, en daar zeide hij tot mij: er zat immers niets anders op. Lord Clancarty afscheid nemende, zeide: ik hoop dat wij voortaan altijd gezamenderhand zullen werkzaam zijn. Ik was geraakt en verborg het niet. Des anderen daags kwam Fagel weder, en ik verweet hem met drift, dat hij ons aan vernedering bloot gesteld had, alzo wij Zuijlen uit eigen beweging hadden kunnen terugroepen. Fagel werd boos en antwoordde, dat ik die taal tegen den Prins kon voeren. Wij werden egter schielijk wederom goede vrienden, omdat hij zag, dat ik alles in opregtheid meende; ook wees hij mij kort daarna een eigenhandigen brief van Lord Bathurst, houdende, uw vriend Hogendorp is *a warm hearted man*, die in deze zaak wat te verre gegaan was, dog met de beste inzigten. De Prins, op de eerste conferentie, zooals ik er twee in de week bij hem had, was zeer ingetogen, en zijn gezicht was geheel vertrokken, als ik Lord Clancarty noemde. Toen, meen ik, heb ik voor de eerste reis dat gevoel van schrik voor hem gehad, dat hij opzettelijk verwekt, zooals hij mij te voren wel toevertrouwd had, wanneer hij van iets af wil zijn, een gevoel dat in het vervolg nog levendiger bij mij is geworden, naarmate hij het meer verwekte, en dat ik eindelijk niet langer heb kunnen noch willen verdragen. Mijne houding (en ik alleen had houding bewaard) maakte geen kwaden indruk op Lord Clancarty. Hij verzocht mij ten eten bij hem met Lady Castlereagh, die er logeerde, en allen waren zij er bij uitnemendheid beleefd. Toen Zuylen terug kwam, bragt ik hem bij Lord Clancarty, die hem vraagde, of hij nu een eind aan alle briefwisseling had gemaakt, doch geen woord over die zaak met mij wisselde, en mij uitmuntend wel behandelde. Toen berigtte ik het aan den Prins, en zeide hem dat Zuijlen hem alles nader uitleggen zou. Daarmede was Zuijlen bewaard en dit heeft hij ook bij alle gelegenheden erkend.

Inmiddels was de kans voor Belgie verloren om zig zelf vrij te maken, en ook wij hebben, helaas, die vrijheid van dat land ten duurste mede betaald. Hoe weinig lust er toe was onder dien landaart, is mij nog nader gebleken uit de rekeningen van de Heeren Bouwens en Huytten, die zovele duizend franken stelden voor eenen opstand door hen verwekt, terwijl wij Antwerpen aanvielen en er het hoofd stietten. In den vertoonden brief van den Heer van Zuijlen was onder anderen een berigt van dien mislukten aanval, waardoor Lord Clancarty nog meer geraakt kan geworden zijn. Zuylen was geen bewonderaar van het werk, en hetgeen hij mij mondeling van den Generaal Bulow meldde, schetste ook geen grooten man. Wij moesten uitscheiden met deze Belgische omwenteling op het oogenblik, dat de Pruissen op Brussel marcheerden en zij zig niet genoeg konden verwonderen over de geestdrift van het volk voor Prins Frederik en over het algemeen dragen van Oranje in alle de steden en dorpen waar zij doorkwamen. De hertog van Clarence plaatste Prins Frederik voor hem in de schouwburg te Brussel, opdat hij de toejuiching van het parterre ontvangen zou. Ik verhaalde dit aan Lord Clancarty om hem te polsen en hij antwoordde: *the Duke of Clarence has sometimes very odd manners.* De Graaf van Nesselrode, of een ander russisch minister, moet diezelfde zaak een *scandale* genoemd hebben. Kortom Belgie moest zig niet vrij maken, maar vrij gemaakt worden, en op ditzelfde tijdstip eischte Rusland voor het eerst van zijne geheele schuld ontlast te worden, hetwelk Lord Castlereagh toen meldde, dat hij geweigerd had. Mij bleef nog de taak over, om een pampbletje goed te maken, dat Zuylen had uitgegeven om de Belgen op te winden, dat de Prins aan Lord Clancarty had gewezen, en daar deze eerst naderhand over klaagde op de berigten van zijnen zendeling in Belgie. Ik moest dit blaadje door den Heer van Voorstonde aan de Oostenrijksche Ministers doen overhandigen en bij hen verloochenen. Ik deed het met zulk eene deftigheid, dat de Prins mij schreef: ik heb het met

het grootste genoegen gelezen, en dat Lord Clancarty geheel tot zwijgen werd gebragt. De depêche viel in vijands handen, en kan daar zelfs niet dan een goeden indruk gemaakt hebben. De Oostenrijksche Ministers hebben er nooit naar gevraagd, en ik werd bevestigd in het denkbeeld, dat zij door de Engelschen als een Bullebak waren gebruikt. Ik had toch met Lord Castlereagh over de geheele zaak gesproken, in gevolge van hetgeen ik te voren aan den ambassadeur Fagel geschreven had. Lord Castlereagh mogt onze pogingen wel lijden, mits de Belgen zig slegts van Frankrijk losmaakten en zig nog niet aan den Prins overgaven, om Oostenrijk niet te beledigen. Hij was tegen het dragen van Oranje, en dit had ik aan den Heer van Zuylen geschreven, zooals ik hem van de geheele gezindheid der Engelschen verwittigd had. Maar alzo de Pruissen met Oranje kokardes introkken, kon niemand die kleur aan de Belgen verbieden. Ik had deze zaak met ijver begonnen, omdat ik het mooi vond, eerst de Noordelijke, dan de Zuidelijke Nederlanden door eenen opstand te bevrijden, maar bij de uitkomst kreeg ik den aanvankelijken afkeer voor het ministerieel bedrijf.

Behalve deze onderscheiden oogmerken, die uit de omstandigheden geboren waren, dagt ik ook om een vast stelsel van politiek, dat wij dienden aan te nemen en sprak er altemets met den Prins over. Ik had mijne memorie van 1812 door den ambassadeur Fagel aan Lord Castlereagh gezonden, nadat de Prins ze goedgekeurd had, hetwelk nogthans flauwelijk geschied was, en alsof hij niet veel er van onthouden had. Lord Castlereagh daartegen, die ze niet bij de hand had, vraagde mij om nog een afschrift er van. De Prins scheen ongenegen tot het aannemen van een vast stelsel, en te oordeelen dat de omstandigheden te veranderlijk zijn. Hij stelde in mijne handen eenige gedachten van den Baron von Gagern, om te dienen van advies. Ik besloot daaruit ten voordeele van vriendschap met Pruissen, en de Prins had het denkelijk juist andersom verwagt. Mijn grondslag was altijd: Frankrijk de natuurlijke vijand, de stoor-

der van het evenwigt van Europa, en dit evenwigt ons behoud. Ik heb dit volgehouden tot het laatste oogenblik toe, zo als nader blijken zal.

De tijdingen uit Frankrijk waren in het midden van den winter zeer vreedzaam, en het scheen, dat Buonaparte zig schikken wilde, als hij eensklaps de onderhandelingen af brak op de voordeelen, die hij op Blucher behaald had. Ingevolge van het geleden verlies door dezen besloot men in het groote hoofdquartier om alle de agtergelegen troepen onder hem te vereenigen, en agter hem een nieuw leger bijeen te trekken onder den Kroonprins van Zweden, welke eindelijk te Luik aangekomen was. De Kroonprins had in November de verzekering aan den Heer van der Hoeven gegeven, dat hij binnen zes weken in Brabant zoude zijn, en aangeraden om er inmiddels onze zendelingen te verspreiden; maar hij vergat zijne belofte in den winterveldtogt tegen de Deenen ter verovering van Noorwegen. Nu moest onze Erfprins aan het hoofd van onze troepen tot hem stoten, om in de eerste plaats Antwerpen in te nemen. De Prins had daar geen zin in, en de Erfprins nog minder. Lord Clancarty sprak er mij uitvoerig over, en Bentinck bad mij dringend, om het den Prins aan te raden. Ik begreep, dat het lot van den oorlog aan deze ontwerpen hing, dat de Kroonprins uit hoofde van de subsidiën onder de Engelschen stond, en dat deze het opregt met ons meenden, al wilden zij te veel den meester spelen. In eene conferentie met den Prins en Bentinck advyseerde ik uitvoerig om er in te komen, Bentinck hoorde met ongemeen genoegen toe, en de Prins willigde in. Des anderen daags onderhield ik den Erfprins, die tot mij zeide: ik heb al eens, toen ik in Spanje was, onder den Kroonprins moeten dienen, maar heb het geweigerd; nu zal ik het doen, en (opstaande) het aanstonds aan mijnen vader gaan zeggen. Lord Clancarty kwam bij mij en betuigde mij zijne verwondering over de schielijke verandering. Dan de gelukkige keer der zaken in Frankrijk deed het er niet toe komen. Deze keer

heeft de Generaal Janssens mij aldus uitgelegd: Buonaparte marcheerde in den rug van de Bondgenooten, hij riep het volk in massa op, hij stond de garnisoenen der grensvestingen aan zig te trekken, als de keizer van Rusland, die anders geen veldheer is, het denkbeeld opperde om op het blootgegeven Parijs te trekken. Een vertrouwd corps Russische cavallerie van vijftienduizend man werd als een scherm geposteerd, om de beweging van het leger te maskeeren, en het is opmerkelijk, dat er ook niet een enkel man gedeserteerd is, die het plan had kunnen verraden. Nu moest Marmont op Montmartre voor de overmagt bukken; Parijs werd verovęrd en Buonaparte afgezet. De Generaal Janssens kan dit wel geweten hebben, alzo hij mij daarbij verhaalde, dat hij in den winter eene colonne van zevenduizend man te Mésières georganiseerd had, dat dezelve half in de pan gehakt was te Arcy-sur-Aube, dat Buonaparte hem op het slagveld tot Graaf verheven had, dat hij in het midden van Maart aan Buonaparte verklaard had zijn afscheid te moeten vragen, om zijn herboren Vaderland te dienen; dat deze in het begin wonderlijk opgezien, dog het hem op het laatst toegestaan had. Hij zeide mij nog, dat verscheidene maarschalken hem op marsch gepolst hadden omtrent zijne gezindheid voor Buonaparte, dog met groote omzigtigheid, behalve de Hertog van Tarente, die hevig uitgevaren was. Is dit het opgevatte denkbeeld van een zo gewichtige gebeurtenis, als de verovering van Parijs, aan de fransche zijde, het volgende heb ik er van gehoord aan de zijde der Bondgenooten. De Hofmaarschalk, Graaf van Tolstoi, zeide mij op het Paviljoen van Haarlem, na het middagmaal bij de Prinses Moeder, zittende te samen in een vensterbank in het gezigt van Keizer Alexander, dat het vrugteloos zijn zou groote ontwerpen in dien veldtogt op te zoeken, dat de Voorzienigheid alles gedaan had, dat Buonaparte was verblind geworden, dat Caulaincourt, met wien hij te Petersburg vertrouwelijk kennis gemaakr had, hem dit in eigen woorden geschreven had bij het afbreken der onderhandelingen te Châtillon-sur-Seine.

voorkamer opgehouden had. In den zaal vond ik de Hofheeren en Prins Frederik; de Prins was in de binnenkamer met de Prinses en de Prinsessen-Moeder en Zuster. Hij bescheide mij boven in zijn kabinet; hij had weinig te zeggen, wist van niets, moest brieven lezen en ik vertrok weinig onderrigt. Ik kan dus van deze groote zaak met geringe kennis spreken, en slegts naar de ware toedragt gissen. Een zekere afkeer van Pruissen lag er dunkt mij op den grond. De Prins was langen tijd te Berlijn geweest en in en uit den Pruissischen dienst. Hij had er deel genomen in de politieke partijen. Hij had weinig agting voor de werkeloosheid van den Koning. De Koning was op hem gebeten geweest, toen hij met eene maitres leefde. Robert Fagel verhaalde mij al in 1808, dat hij den koning, sedert dezelve aan de regering gekomen was, niet meer als zijn zwager behandelde, maar met den hoed in de hand. De Prinses-Moeder heeft mij verhaald, dat de Prins zig op het slagveld van Jena aanbood, om de plaats van den gekwetsten Hertog van Brunswijk in te nemen; dog dat de koning het weigerde. De Prins klaagde mij eens, dat Pruissen ons Land had willen meester worden; dog bemerkende, dat ik er niets van wist, gaf hij mij geene uitsluiting. Zijne Duitsche schadevergoedingen wilde hij behouden, en Hij zeide mij eens aan tafel: dat en dat hebben de Pruissen van mij gestolen. Den afstand van zijne Nassausche Erflanden aan Pruissen deed Hij natuurlijk ongaarn. Uit alle deze omstandigheden gis ik, dat Hij geen Kleef noch Gulik, noch iets Pruissisch hebben wilde, maar liefst die Nederlanden, waarvan Oostenrijk gaaf afgezien had, en waarover in het vervolg geen twist te vrezen was. Inmiddels werd daardoor het Koninkrijk der Nederlanden onmatig in de lengte gerekt, een voortdurend frontier, steunende op Luxemburg, een Bondsvesting in vreemde handen, met drie vierden van de bevolking roomschgezind. Het heeft mij bedroefd en doet dit nog, dat zo groote vaderlandsche belangen behandeld zijn zonder eenige nationale medewerking, noch van den Kabinetsraad, noch van den Raad van State, die in April ingesteld

was, noch, zoveel ik weet, van den Minister van Buitenlandsche zaken. De groote Mogendheden hebben wel de vereeniging van de Nederlanden vastgesteld als een Europeesch belang, om het evenwicht tegen Frankrijk te verzekeren, en in zo verre moesten wij het ons laten welgevallen; maar dit kon op meer dan eene wijze geschieden, en wij hadden een woord in te brengen in de regeling der grenzen. Dit woord nu heeft de Prins alleen gevoerd, en Hij heeft het eerste ontwerp, naar mijn inzien, niet verbeterd. In den zin van Europa zelfs, vind ik het niet verbeterd, omdat de aanraking van Frankrijk en Duitschland, namentlijk door Pruissen tusschen de Maas en de Moezel, mij verkieslijk voorkomt boven de afscheiding door een langen strook van de Nederlanden, die op zig zelven nooit in staat zijn om er den vijand buiten te houden, en altijd Duitschland tegen Frankrijk of Frankrijk tegen Duitsland zullen noodig hebben. [1]) Zo weinig dagt de Prins om den afstand zijner Nassausche Staten, dat hij dezelve aan Prins Frederik beschikte, en dat de Erfprins bij eene akte ten voordeele van dezen er van afzag. Daarom werd bij het Congres van Weenen Luxemburg van de Nederlanden afgezonderd en den Prins toegelaten, om zig daar door Prins Frederik te doen opvolgen. Nogthans moest de tak van Nassau-Weilburg dezelfde erfregten op Luxemburg houden als te voren op de Nassausche Staten. Nu is Luxemburg met de Nederlanden vereenigd, en Prins Frederik krijgt domeinen; maar het kan te eeniger tijd er van afgescheiden en Nassausch worden. Deze zaak nader inziende, vind ik, dat de ingezetenen van Luxemburg hadden behoren gevraagd te zijn. Eenigzins zijn zij het geweest door de stemming op de Grondwet, die zij ook gaarne hebben aangenomen. Bij de bovengemelde akte zouden de Nassausche Staten wederom aan den Erfprins gebleven

---

[1]) De Prins zeide mij eens, dat Luxmburg noodig is voor de defensie van de Maas en dit zou als zijn beweegreden kunnen gelden; dog ik ben verre van die stelling toe te staan; en al ware ze gegrond, zo hebben wij geen militair bezit van de stad en vestingwerken.

zijn, indien Prins Frederik zijn Vader in de Nederlanden opgevolgd ware. Daar was toen kans toe, uit hoofde van het besloten huwelijk van den Erfprins met de Prinses Charlotte van Engeland. Zolang als deze zaak vooruit ging, vertrouwde de Prins mij alles. Ik droeg den Heer van der Duijn voor, om het verdrag te gaan tekenen, en aan deze omstandigheid verdank ik eenige narigten, die ik anders zeker niet bekomen zoude hebben. Zo als er moeielijkheden kwamen, hield het vertrouwen op; en deze begonnen al vroeg. Toen ik er van verwittigd was, kon ik de verlegenheid begrijpen, die Prins en Prinses getoond hadden, als ik er met hen over sprak. Zo verre was het egter op het einde van Maart gebragt, dat Lord Clancarty, bij het aannemen der Grondwet te Amsterdam, den Prins verzocht het den Notabelen aan te kondigen. Ik leide de volmagt op den Heer van der Duijn den Prins ter tekening voor, dog moest ze doen overschrijven, omdat hij oordeelde, alleen te moeten tekenen, zonder mij. Naderhand kwam het stuk uit Engeland, terug om er mijne tekening bij te hebben. De Prins had dus ongelijk gehad omtrent de zaak, maar nog meer had ik te klagen omtrent zijne wijze van doen. Men zou gezegd hebben, dat het iets groots was, daar ik in gefeild had. Nogthans zou Hij al knorrende getekend hebben, indien de Erfprins het gedaan had. Nadat de Heer van der Duijn eenigen tijd te Londen geweest was, ging er de Erfprins ook naar toe, en kwam eindelijk met een blaauwtje t'huis. Hij wilde niet beloven, dat de Prinses altijd in Engeland zou blijven, eene voorwaarde, uitgevonden om het huwelijk af te maken. Mevrouw van Esdorff heeft mij onbewimpeld verzekerd, dat de Prins Regent zijne dogter op het vaste land wilde hebben, om dan vrij te hertrouwen en haar van de kroon te versteken. De Raadslieden van de Prinses van Wallis schijnen toen iets daartegen verzonnen te hebben; zo als ook de Heer Brougham in een P. S. aan den Heer van IJzendoorn de eerste narigt van de gemaakte zwarigheid gegeven heeft. Lord Clancarty zeide mij, dat eene hofdame van Prinses

Charlotte veel op haren geest vermogt had, dog dat zij verwijderd was, en dat hij nog de hoop niet opgaf. De Heer van der Duijn heeft mij de Prinses beschreven als eene virago, met vrije manieren, daar men zig hier te lande geen denkbeeld van maakt. Toen de zaak geheel af was, verzogt de Regent den Prins nog, dat men zig van wederzijde zes maanden vrij houden zou, of het ook wederom kon aangeknoopt worden. Men heeft gedacht, dat de Hertogin Weduwe van Oldenburg, die toen te Londen was, er onder geroeid kan hebben, ten einde het huwelijk met Rusland, in de plaats te stellen, en eenen van hare broeders aan Prinses Charlotte uit te huwen. Beide de Russische Groothertogen waren toen bij de hand, dog gingen niet naar Engeland. Volgens Falck had egter een Russisch generaal een woord in Londen losgelaten. Keizer Alexander bezogt Engeland kort daarna, kwam van daar herwaards, ging zeer vertrouwelijk om met den Erfprins, spotte met hem te Rotterdam over de Engelsche manieren. De Engelsche meester van mijn zoons zeide hun toen, dat de Erfprins met de zuster van den Keizer trouwen zou; en dit zeggen, toen geene de minste aandagt waardig, bewaarheidde zig het volgend jaar. Toen de Graaf van Heert de Keizerin Moeder om hare toestemming verzogt, antwoordde zij, dat zij den jongen Prins in het oog had gehouden van den tijd af, dat hij in Spanje was geweest. Hierop doelde de Vader, als ik hem met de toestemming geluk wenschte, en Hij er ontevreden uitzag, in deze wooren: wij kunnen maar zeggen, *que nous avons été joués*.

Ik ben verre vooruit gelopen met dit verhaal, dog houde mij liever aan de zaken dan aan den tijd. Heden is de afstand groot tusschen 1814 en 1816, en in het vervolg is dezelve nietig. Uit dit verhaal blijkt klaar, hoe weinig de geheele Familie genegen is tot vertrouwen en dat alle de leden prijs schijnen te stellen op den naam van zwijger, door den tweeden Willem den eersten van den ouden ontleend. Somwijlen gaat het hart open, maar het sluit zig schielijk. De oudste zoon heeft reeds veel van de

ingetogenheid van den Vader, en de jongste neemt ze ook aan. Ik heb dikwerf getwijfeld of de Moeder gelukkig was, of in gestadige vreze leefde; maar zij heeft ook dit voor mij weten te verbergen. Zij neemt altijd de grootste ongedwongenheid met Haren man aan; dog eens, dat de Heeren van Nagell, van Manen en ik, na den eten, over politiek met Haar begonnen te spreken, kon zij hare groote verlegenheid niet verbergen, en zag met de zigtbaarste verlegenheid naar Hem om, of Hij het ook bemerkte, Prins Frederik toonde mij meer dan eens zijne beschroomdheid om de minste vrijheid te nemen. Van hem zeide zijn Vader mij, geen jaar geleden, dat Hij alles van hem verkrijgen kon, en dat hij geheel anders was dan Willem. Deze heeft een kop, en er bestaat een ontzag over en weder.

Als ik begon te bemerken, dat de Prins alles alleen besliste, zeide ik tot Falck dat Hij naar mijn oordeel er niet toe gewassen was, en dat Hij ten minsten het groote werk met twee of drie vertrouwelingen overleggen moest. Maar, voer ik voort, de hand op mijn hart leggende, hier ontbreekt het Hem; ik weet wel dat men door te veel vertrouwen bedrogen worden kan, dog daar loopt Hij geen gevaar van. De Prinses Moeder heeft vertrouwen, en op Haar maak ik staat en op Haar alleen. Dit vertrouwen gaat gepaard met een groot karakter en vloeit er uit voort. Zij gevoelt zigzelve en is daardoor onbeschroomd. Dan des te meer wordt zij door Haren zoon gevreesd, en de bekommering van door Haar beheerscht te worden, of slegts aanleiding te geven, dat men het vermoede, maakt, dat Hij haar buiten alles houdt. [1]) Zij daarentegen heeft aanstonds

---

[1]) Prof. van Assen teekent hieromtrent op: Z. K. H. noemde het hotel, waar de beide Prinsessen woonden, het oude-Dameshuis, als Hij er zijne bezoeken moest afleggen. De oude Prinses schijnt steeds zekere ongerustheid gegeven te hebben aan Z. K. H., dat zij zich weder met de landzaken wilde bemoeijen. Ik vermoed dit door vrees indruk gemaakt heeft tegen v. Hogendorp.

H. van Stralen sprak eens aan tafel (in 1814) met grooten ophef van de gebeurtenissen van 1787 en later, en wat de oude Prinses hem zeide, en wat de oude Prinses deed en welke order de Prinses hem gaf. Z. K. H. had altijd gezwegen, doch vroeg op eens: waar was mijn Vader toen, Mijnheer van Stralen? H. v. H.

Hare partij daaromtrent genomen, zij heeft zig met niets bemoeid; zij heeft desniettemin Haar geheel gedrag naar zijne wijze van doen ingerigt; zij heeft nooit over Hem bij mij geklaagd, en het sterkste, dat zij gezegd heeft, is geweest bij gelegenheid, dat de Hertog van Wellington zig in 1815 weinig tegen Hem uitliet, en Hij dit niet aardig vond: *nous voulons tout savoir et nous ne disons jamais rien* Zo lang als de Prins mij nog vertrouwen toonde, was ik verlegen in mijnen omgang met de Prinses Moeder; dog deze verlegenheid nam af met het vertrouwen van den Prins, en is thans geheel over. Hij kan egter niet klagen, dat ik Haar ooit te veel gezegd heb. De Hertogin van Brunswijk geniet meer vriendschap van Haren Broeder, dog is ook voor Hem in de vlugt en op verre na niet in het geheim. Zij heeft ook veel van zijne omzigtigheid, en lang niet de schranderheid van de Moeder. Van hart is zij het liefste mensch dat er leeft. . . . . . Het is mogelijk, dat de vaste en onverbloemde wijze, op welke ik mij hieromtrent (eene particuliere zaak) tegen den Prins uitgelaten heb, den besten indruk op zijn gemoed gemaakt heeft. Als ik Hem met beschroomdheid aangesproken heb, of mij door zijne opzettelijke houding beschroomd heb laten maken, zo is het altijd anders uitgevallen. Ook hierin kan veel physieks zijn, en ik heb dit meer opgemerkt met zwakke zenuwgestellen. Inmiddels hetzij dan physiek of moreel, is het humeur van den Vorst ongemeen veranderd door de omstandigheden. Dit is bemerkt geworden door allen, die Hem te voren gekend hadden en ook door die Hem nu eerst hadden leeren kennen. Men hoorde gedurig de vraag hoe zijn humeur was; men schrikte voor eene deliberatie in de Staten Generaal, die niet naar zijnen zin was, omdat hij dan van kwaad humeur werd. Mij is meermalen gezegd, dat ik alleen Hem nog de waarheid dorst te zeggen. Ik voelde egter wel, dat dit niet altijd duren zou, en dat ik een zeker ascendent door den tijd zou kwijt raken. Het denkbeeld van uit zijnen dienst te gaan is al vroeg bij mij opgekomen, en aan

mijne kinderen heb ik van de eerste dagen van zijne komst af gezegd, dat ik nooit zeker van mijn ampt was.

Ik kan de dagteekening gemakkelijk in de brieven vinden, maar ik geloof, dat het zo vroeg als Februari 1814 was, dat de Prins mij over de ongeschiktheid van mijn ligchaamsgestel voor het ministery van Buitenlandsche Zaken schreef, en wenschte, dat ik eenen anderen post uitkoos. Kort daarop zond hij mij den Heer van der Duijn, om mij de vicepresidentie van den Raad van State voor te stellen, als het eerste ampt in de ontworpen Constitutie. De ogen van allen, had Hij gezegd, waren op mij gerigt, en ik moest het eerste ampt in den Staat hebben. Ik aarzelde wederom geen oogenblik. Vervolgens kwam de Prins zelf bij mij, en toen verhaalde ik Hem hetgeen ik een jaar geleden aan mijne vrienden gezegd had omtrent mijne ongeschiktheid tot een ministerieelen post. Wel nu, antwoordde Hij, dan zal dit ampt aan dat van Raadpensionaris kunnen subintreeren. Hij vraagde wijders naar mijne gedagten omtrent mijnen opvolger, en ik noemde Hem den Heer van Spaan van Voorstonde, die Hem wat langzaam voorkwam. Nogthans stelde Hij hem op de lijst van het Ministery, die Hij mij uit Amsterdam zond, onder de deliberatien van de Notabelen. Maar eenige dagen later kondigde Hij mij aan, dat Nagell het worden zou, omdat hij meer energie had. De Heer van Nagell was vier maanden lang op Ampsen in Gelderland gebleven, als iemand, die zien wilde waar het naartoe liep. In Maart kwam hij in den Haag, en ik ontmoette hem het eerst bij de Prinses-Moeder ten eten, dog herkende hem met moeite. Zijne vriendelijkheid voor mij was groot en is het lang gebleven. Men zogt toen naar eenen President voor de Notabelen; de Heer Elout oordeelde, dat het een groot heer uit Gelderland zijn moest, en de Prins verlangde, dat ik eens onderzoeken zou, of de Heer van Nagell er bekwaam toe was. Ik deed dit op eenen ogtend, dat hij mij een bezoek gaf. Hij kwam mij voor daar genegen toe te zijn, mits beleefdelijk verzogt. Ik ben altijd te rond in

zulke zaken geweest, om veel te weten van de wijze, op welke dezelve gemeenlijk behandeld worden. Het bleek egter, dat ik deze niet kwalijk aangevat had, alzo de Heer van Nagell zig niet alleen dit Presidie liet welgevallen, maar ook vervolgens het Portefeuille van Buitenlandsche Zaken aannam. Hij verzogt mij om onderrigt van den staat van zaken, en bedankte mij voor de edelmoedige wijze van hem dit te hebben gegeven. De Prins zeide mij: het zal wel met u beide gaan, want in 1787 heb je al te samen gewerkt. In den begin kwam hij mij om mijne gedagten vragen, en op mijn verzoek gaf hij mij eens 's weeks alle de ontvangen brieven te lezen. Het eerste ging allengs over, het tweede heeft voortgeduurd tot mijn ontslag toe.

Ik had den Prins moeten beloven, om mijn Ministery, zo als men heden spreekt, georganiseerd over te geven. Ik leide hier de hand aan, zo als ik gereed was met de Grondwet. Ik maakte eene behoorlijke hierarchie, bepaalde de traktementen, maakte instructien voor elk amptenaar, stelde een beredeneerd berigt daarvan op en herhaalde bij deze gelegenheid het politiek stelsel, zo als ik het hierboven aangestipt heb, dog met de vereischte uitvoerigheid. Het doet mij leed, dat ik er geene copy van gehouden heb. Ik had het gedicteerd aan den Heer Leclercq, den kundigsten van het Departement, een allerbraafsten man, wien ik daarbij tot Secretaris doodverwde, en die het sedert geworden is. Hij schreef zo schielijk bijna als ik stelde; mij viel het schrijven te moeielijk, en vandaar, dat ik geen minuten heb. Voor het werktuigelijke van de organisatie heeft hij mij veel opgegeven, dat ik door eenige ondervinding had leeren schatten. Mijn eigen instructie en alle de eeden waren er bij, en ik gaf het bundel over aan den Prins in den vollen Kabinetsraad. Dit deed ik omdat Hij wenschte de instructien voor alle de Ministeriën te hebben, en daar eene commissie toe had willen benoemen, zo dat mijn voorbeeld nu den anderen tot opwekking dienen moest. Op mijn aanbod om den eed te doen, riep Hij met een zigtbaar genoegen uit: dat is wat nieuws, en nam aan

de stukken aanstonds te onderzoeken. Na weinige dagen kreeg ik alles terug, goedgekeurd en zonder eenige verandering geteekend. Falck scheen geraakt over eene vergelijking, die ik aangesteld had tusschen alle de divisien en bureaux van Koning Lodewijk en mijne eenvoudige inrigting, dog ik liet mij in geen twist met hem in. Ik had slegts twee afdeelingen, voor het politieke en den koophandel, en de Heer van Nagell verklaarde zig aanstonds een vijand van den koophandel. Hij wilde vervolgens de organisatie veranderen, maar de Prins antwoordde: wij zullen het zo laten als de Heer van Hogendorp het ingesteld heeft.

De vijandschap van den Heer van Nagell voor den Koophandel zit in zijn bloed, en daar hij zeer driftig is, en zig geheel niet meidt voor zijn onderhoorigen, werd dit aanstonds bekend, en trof des te meer, naar mate ik de vriend van den Koophandel geweest was. Onze betrekkingen buiten 's lands zijn, naar mijn oordeel, hoofdzakelijk mercantiel, en dit straalt door in de instructie van den Minister. De staatkunde van Europa bestaat egter op zigzelve, en daarom had ik ze afgescheiden. Maar ons aandeel in de politiek dient te strekken ter bevordering van onzen handel. Dit verband moet wonen in het hoofd van den Minister, die het werk der beide afdeelingen onder zijne ogen heeft. Koophandel en Kolonien waren aanvankelijk geen byzonder Departement, maar ik advyseerde op die zaken met den Heer Canneman. De Prins begeerde zulk een Departement op te rigten en mijne gedagten daaromtren te weten. De Raad van Koophandel en Kolonien werd opgerigt, doch de Directeur Generaal eerst later benoemd. Ik zag er vooral de noodzakelijkheid van in, toen wij de kolonien terug kregen, en de schikkingen inzonderheid voor Oost-Indie gemaakt werden. Dit gebeurde in den nazomer 1814, terwijl de Prins te Brussel was, hetwelk nog meer verwarring veroorzaakte. Toen drong ik aan op die aanstelling, ten einde alles onder één hoofd te brengen, te meer daar de Prins eerst Falck had doen voorzitten in den Raad van

Koophandel en nu van der Hoop daartoe benoemde, die er voor uitkwam, dat hij zig weinig met zulk een voorbijgaande bezigheid wilde ophouden. Falck gaf mij te kennen, dat hij mij daartoe voorgedragen had. Mijn keus viel bepaaldelijk op Goldberg, omdat ik zeker was van zijne koloniale beginselen. Goldberg heeft zig bij Nagell weten bemind te maken door zijne menschenkennis, en zo zijn de zaken van koophandel meestal in zijne handen gevallen. Zij gaan daardoor iets beter dan ik verwagten kon; maar nogthans is het Gode geklaagd, dat ons voornaamste nationaal belang zo verwaarloosd wordt. Ik zal er nader op terugkomen.

Toen Lord Clancarty uit Amsterdam kwam, meldde ik hem de verandering in mijne ministery en hij was er wezenlijk bedroefd om, uitroepende, dat er eene ware vriendschap tusschen ons ontstaan was. Ik dagt wel, ziede hij, dat Nagell uw opvolger zou zijn; waaruit blijkt, dat de Prins er hem niet stellig van onderrigt had. Zo zeide mij ook de Heer Röell: op uwen brief heb ik begrepen, dat ik het binnenlandsch ministery krijgen zou. De Prins liet zig niet uit, en wel hoe langer hoe minder. De wijze op welke van Stralen vernam, dat hij afgedaan had, was pijnlijk, alzo hij ziek te bed liggende het eigenhandig briefje van den Prins ontving. De Prins schreef toen brief op brief aan de Ministers, en Bentinck kreeg ze midden in den nagt, daar ik verschoning van verzogt. Het kabinet van den Prins had een uiterlijk van een papierfabriek: er werden gedurig zware pakken in- en uitgedragen. Hij zeide mij: „ik houd van de menigte van papieren"; en van Berlijn en Fulda weet ik, dat Hij dagen lang in de papieren zitten kon. Hij stelde altijd zoveel prijs op geschreven stukken, dat Hij zelden iets gedrukts las. Zijne gezondheid leed zigtbaar van al het kabinetswerk, dog hij verklaarde, dat dit er nu een paar jaren zo door moest. Door in alle vakken zelf te werken, is Hij meester in alle vakken geworden. Welhaast liet Hij aan niemand toe om buiten zijn vak te gaan, en wie met hem sprak van zaken

buiten zijn vak, was zeker van kwaad bescheid te krijgen. Zo werden de Ministers eindelijk bloote commiezen, en de Raad van Ministers, of het Kabinet, had geen werk meer. Nu en dan werden er zaken gebragt zonder eenigen samenhang en zelden van gewigt, totdat de Heer van der Hoop met regt kon zeggen: daar zijn Ministers, en geen Ministery.

Ik heb na mijn afscheid uit de Buitenlandsche Zaken nog een paar maal iets verrigt in die gewigtige betrekkingen. Lord Castlereagh verzogt in den zomer 1814 den ambassadeur Fagel om instructien te vragen, ten einde te handelen over de teruggave der Kolonien. De Prins riep eenige Ministers in zijn Kabinet, mij, de Heeren van Nagell, Falck, den Generaal Janssens, om de instructien, door den Heer Nagell ontworpen, te beoordeelen. Ik twijfel of de Generaal Janssens toen reeds Minister van Oorlog was, en meen zeker, dat hij als gewezen Gouverneur van de Kaap en van de Oost, misschien als gedoodverwd tot dezen laatsten post, was geroepen. Ik herinner mij zeer wel, dat ik den volgenden dag mijne groote verwondering aan Falck betuigde, over zo gewigtige Staatsbelangen met eenen man gezeten te hebben, die vier maanden onder Buonaparte tegen ons gestreden, en hem in de laatste week van zijn regeering eerst verlaten had. De ontworpen instructien strekten om alle onze oude Kolonien terug te vragen, Ceylon bij den vrede van Amiens afgestaan, en Negapatnam in 1783. Ons regt daarop werd betoogd. Ik was van oordeel, dat wij op de edelmoedigheid der Engelschen en niet op ons regt moesten bouwen. De instructien werden egter verzonden, en welras kwam de tijding, dat Lord Castlereagh, op het hooren van onze eischen de handeling afgebroken en verklaard had, dat deze zaak met alle de anderen in Weenen zou verhandeld worden. Daarmede hingen wij af van alle de strijdende belangen, en verloren een kostelijken tijd. Ik nam de pen op en schreef een hartelijken brief aan Lord Castlereagh. Ik zond hem aan Z. H., die er flauw op antwoordde, dog zonder zig tegen te verklaren. Ik wees hem aan Falck,

die hem overschoon vond, en bad te verzenden. Uit de Engelsche couranten zag ik vervolgens, dat den eenen dag in het Hoogerhuis door Lord Liverpool verzekerd werd, dat de zaak naar Weenen ging, en den anderen, dat zij in Londen afgedaan zoude worden. Niet lang duurde het of het verdrag van 12 Augustus 1814 was gesloten. De Prins inmiddels naar Brussel vertrokken zijnde, willigde er in door de pen van Falck. De Heer van Nagell was er woedend over, en vroeg zijn ontslag, dog liet zig door den Prins overhalen om te blijven. Ik beken, dat de verkoop van Berbice, Demerary en Essequebo hard was, en die van de Kaap daarentegen voordeelig. Maar ik twijfel geenszins of het ware te Weenen erger gelopen, buiten en behalve het verlies van tijd. De Russische schuld en de schadevergoeding van Zweden waren ons tog reeds door de Mogendheden op den hals gelegd, en de Prins had mij al lang gevraagd, op welke W.-I. kolonien wij het meest dienden te staan; waarop ik Suriname genoemd had als de meest Hollandsche. Wij behielden de vaart op de afgestane kolonien met betrekking tot de Hollandsche planters; en de menige Engelsche planters, die de kolonien onder den oorlog met Engelsch kapitaal waren komen bewonen, konden waarlijk niet als onze oude onderdanen, noch hunne plantagien als ons koloniaal eigendom teruggeëischt worden. Door de afschaffing van den slavenhandel is het verderf van de West-Indien te voorzien, zodat de Oost voor het vervolg schier alles is. De Oost nu kregen wij geheel terug; de ruiling van Banca tegen Cochin was ons zeer voordeelig; en naar mate van onze kragten hebben wij thans kolonien genoeg, indien wij ze wel besturen. Maar de Heer van Nagell ziet den slavenhandel niet aan als afgeschaft, is ook zeer op dien handel gesteld en beschouwt Demerary als veel meer waard dan Java.

Het andermaal, dat ik mij met de groote politiek bemoeid heb, is geweest na den slag bij Waterloo en voor den tweeden vrede van Parijs, 10 November 1815. Men wist niet hoe men Frankrijk behandelen zou, als vriend of vijand. Lodewijk de

XVIIIe was de bondgenoot der Mogendheden gebleven, en Buonaparte was overwonnen en gevangen. De Franschen deden zig als vrienden op; dog was de slag van Waterloo anders uitgevallen, zo waren zij wederom op Weenen getrokken. Bij den eersten vrede had men algemeen geklaagd over de verkeerde edelmoedigheid van Alexander; nu riep men dat deze nieuwe oorlog er het gevolg van was. Men wilde Frankrijk kleiner maken, en het terugbrengen tot zijne oude palen van voor den Westphaalschen vrede. De Baron van Gagern had reeds in 1813 te Frankfort een pamphlet uitgegeven, om aan te toonen met de woorden van Flassan, dat alle de vergrootingen van Frankrijk sedert drie eeuwen bloote overwinningen waren, en dat die heerschzugtige natie door de wapenen verliezen moest, hetgeen zij door de wapenen gewonnen had, wilde men de rust van Europa verzekeren. Nu haalde hij den dertigjarigen oorlog aan, waarin vreemde volken voor de vrijheid van Duitschland en desselfs verlossing van het juk van Oostenrijk waren opgekomen, en bij den vrede geheele Duitsche gewesten verkregen hadden. Hoeveel meer kon men thans met regt veroverde landen terugeischen, daar het Fransche volk zig voor Buonaparte verklaard en de Bourbons een tweede reis weggejaagd had? De oorlog was begonnen tegen Buonaparte alleen, maar voortgezet tegen Frankrijk, omdat Frankrijk in weerwil van alle waarschuwingen partij tegen Europa gekozen had. Oostenrijk en Pruissen wilden dezen weg in, dog Engeland en Rusland begrepen, dat de rust van Europa het anders vorderde, dat men het nooit eens zoude worden over de verdeeling der heroverde landen, dat de Franschen in het vervolg nooit stil zouden zitten, totdat zij er wederom meester van waren, dat deze natie vooral op de eer gesteld was en niet diende verbitterd te worden, dat Frankrijk de kosten van den oorlog betalen en men eenige jaren lang zijne grenzen bezetten moest, dat hieruit een gemeen belang van de Mogendheden werd geboren, en dat dit gemeen belang den vrede in Europa ten minste zolang bewaren zou, totdat

Frankrijk afbetaald had. Rusland kon daarbij een bijzonder belang hebben, b.v. om den schrik voor Frankrijk bij Oostenrijk en Pruissen te onderhouden, hetwelk reeds vermoed werd in 1814. Engeland kon een ander bijzonder belang hebben, te weten, om Frankrijk sterk te laten tegen Rusland, tot behoud van het evenwigt op het vaste land. Immers op het Congres van Weenen onder de harde stribbelingen over Polen en Saxen, die Rusland en Pruissen zig te Kalisch genoegzaam toegeëigend hadden, was er in de eerste dagen van Januari 1815 een verbond tusschen Engeland, Oostenrijk en Frankrijk gesloten, waarmede Talleyrand zijn vaderland wederom in den ouden luister op het groot tooneel van Europa hersteld had. Eer dit verbond geratificeerd was, kwam Buonaparte opdagen, maar al te wel onderrigt van de verschillen op het Congres, dog tot zijn ongeluk, vermits zijne stoute onderneming de Mogendheden wederom tegen hem vereenigde. Door zijnen val waren de zaken nu wederom juist op hetzelfde standpunt gebragt als te Weenen; inmiddels was aldaar het Congres tot een algemeen verdrag voor Europa op den 9den Junij gekomen. Zoude men nu dat groote werk, door gunst van de omstandigheden alleen zo verre gebragt, wederom van den grond op beginnen, en zig bloot stellen aan twist en oorlog onder de Bondgenooten? Ik zag daartegen in de eerste plaats het gevaar van mijn Vaderland in de grootheid van Frankrijk; ik twijfelde niet meer aan de gezindheid der Fransche natie, om ten minste Belgie te heroveren, nadat Buonaparte met zo veel gemak wederom den troon beklommen had; ik agtte voortaan, zo als in vroegere dagen, het evenwigt van Europa verbroken, als de Nederlanden Fransch waren; de kragt van Frankrijk kwam mij niet zo noodzakelijk voor om Rusland te wederstaan, alzo de wederstand uit vereenigde kragten moest bestaan, en hetgeen Frankrijk verloor aan Duitschland en anderen toeviel, die allen mede in het onderstelde verbond tegen Rusland begrepen waren, weshalve de gezamenlijke kragt dezelfde bleef. Op deze gronden schreef ik wederom aan Lord Castlereagh

te Parijs, met overleg van den Koning en den Heer van Nagell; wat daar op gevolgd is weet ik niet; dan overtuiging heb ik zeker niet te weeg gebragt. Frankrijk moet eenen oorlogslast betalen van zevenhonderd millioenen franken; het leger van bezetting, honderd vijftig duizend man sterk, wordt geschat op achthonderd millioenen onderhoud, en daar komt de schande van een vijfjarige bezetting bij, al hetwelk de gemoederen in eene gedurige verbittering houdt. Het verlies van veroverde landen zou denkelijk minder gesmert hebben en dan zouden noch de belastingen zoo zwaar drukken, noch de schuld in de vijf jaren tot twee honderd millioenen renten opgeklommen zijn. Welk eenen indruk deze omstandigheden maken, is te zien uit eene menigte pamphletten, waarvan ik zo even *La Coalition et la France* gelezen heb, hetwelk openlijk aanraadt, om de verdragen te breken en tot de wapenen te vliegen.

Onder mijne politieke werkzaamheden heb ik van den begin af den koophandel altijd behartigd. Ik sprak aanstonds met den Heer Canneman af, wat er noodig was om de zeebrieven gereed te houden. Het plakaat van 1725 nam wederom de plaats in van de Fransche douanes. De veranderingen, die Lodewijk Napoleon daarin gebragt had ten gunste van het fabriekstelsel, werden ongelukkig mede afgekondigd; dog vroeg in den zomer onder den bekenden naam van jaarlijksche belastingen en ontlastingen, ijverde ik in den Raad van State om ze daaruit te werpen. De Graaf van Bylandt Halt was mij daar zeer behulpsaam in, benevens de Heer Goldberg, dien ik er bijriep uit den Raad van Koophandel. Later werd het verhoogde Last- en Veilgeld door den Prins geheel afgeschaft, ten einde op de Begrooting van 1815 een begin te maken van ontlasting. Hij verraste mij daarmede, en ik beloofde er mij veel goeds uit.

Lord Clancarty gaf mij in de eerste weken te kennen, dat Engeland niet begeerde, dat wij om zijnentwil kwade vrienden met de Amerikanen waren, en dat wij eenen gezant konden benoemen. Ik dagt, dat Engeland door ons middel vrede maken

wilde; dog Lord Clancarty ontkende alle oogmerk van dien aart. De Prins evenmin als ik kon de beweegreden gissen van den haast, dien de Engelschen met dit werk maakten. Ik kon niet anders denken, dan dat zij grooten prijs stelden, dat wij algemeen bekend werden, en dat zij dit niet ligt te gemoet zagen van de Amerikanen. De Heer Changuion kon eerst laat vertrekken om het ijs, maar werd in Amerika met geestdrift ontvangen. Ik oordeelde, dat ons oud verdrag van handel, in 1783 gesloten, niet meer gelden kon, alzo het op de toenmalige vijandschap met Engeland gegrond geworden was. In Amerika was men gezind om er een nieuw te maken. Dan de Heer van Nagell heeft een hekel aan de Amerikanen, en dit, bij zijnen afkeer van den handel, heeft hem de herroeping van den Heer Changuion doen bewerken, waardoor het verdrag van koophandel ook uitgesteld bleef. Nu werd er hier met den Amerikaanschen Minister over gehandeld, daar wij slegts eenen Chargé d'Affaires in Amerika hebben. Ik heb menigmaal moeite aan deze zaak gedaan, zo bij den Koning als den Heer van Nagell, dog geen antwoord bekomen, noch vrugten er van gezien.

Lord Clancarty, met wien ik uitvoerig gesproken had over de middelen om onze Vaart en Handel schielijk aan den gang te helpen, ten einde den oorlog te kunnen voeren en gaarne de lasten te dragen, schreef uitvoerig daarover naar Engeland, en bragt mij onverwagts en na weinige dagen de aangenaamste berigten. De Prins Regent had order gesteld om onze koopvaardijschepen te konvoyeeren, zijne consuls moesten ons overal de behulpsame hand bieden, inzonderheid bij de Barbareschen, en de Engelsche ambassadeur te Constantinopel moest ons bekend maken bij de Porte. Ik gaf kennis daarvan aan onze kooplieden te Amsterdam door den Baron van der Capellen, die er Commissaris Generaal geworden was. Dog deze liet toe, dat de geheele zaak in de courant geplaatst werd, waarvan ik de gevolgen vreesde. Hij bekende schuld, en verzogt mij edelmoedig om alles op hem te werpen, indien er geklaagd werd. Dit ge-

schiedde wel niet, dog de Engelsche kooplieden maakten er een groot misbaar van, hetwelk zeker eenigen indruk op het Ministery zal verwekt hebben. Wij verkregen tevens de vaart met licenten op onze W. I. kolonien, mits betalende dezelfde lasten als de Engelschen, de uitgaande regten in onze eigen kas. Wat later verzogt ik om een licent voor een schip naar Batavia, en de vaart werd voor onze schepen vrijgesteld op denzelfden voet als voor Engelsche particuliere schepen.

Lord Clancarty klaagde hard over de invoering van alle de veranderingen in het plakaat van 1725, daar ik hierboven van gewaagd heb, en met naam over Canneman, die het onder mijne ziekte voorgedragen had. Canneman stond hem in het geheel tegen en had volgens hem niets van een *Gentleman*. Hij wierp verre weg het aanbod van een som gelds voor de vreemde Gezanten, als goedmaking van de belastingen op hunne vertering, en eischte vrijheid van deze. Nieuw zijnde in de diplomatieke loopbaan, wist hij niet, dat dit hier en elders was gebruiklijk geweest, en bragt op dit stuk de beginselen van Wattel voor den dag, die de Heer van Nagell hem aantoonde, dat in Engeland zelf niet aangenomen waren. Hij dwong ons om de inkomende regten op het Engelsche klipzout gelijk te stellen met die op het zout van Frankrijk, Spanje en Portugal. Die inkomende regten stonden gelijk met een verbod, ten einde onze vaart op de zuidelijke landen en in de middellandsche zee te bevorderen, alzo wij in het zout altijd een wisse thuislading vonden. Ik weerde mij zolang als ik kon, dog oordeelde, dat er vrij wat grooter belangen (in April 1814) nog voor te staan waren, en dat men eindelijk toegeven moest. De ambassadeur stemde toe, dat wij de inkomende regten zo hoog konden stellen als wij goed vonden, maar zonder onderscheid van land, en dat wij vooral het zout niet zwaarder konden belasten, omdat het uit Engeland kwam. Wij trekken veel meekrap, zeide hij mij, uit Holland; zullen wij die nu zwaarder belasten omdat Holland nabij is, en de Levantsche meekrap ontlasten, om onze scheep-

vaart te bevorderen? Dit was gesproken op den man af, en moest wel degelijk voor eene bedreiging gelden. Naderhand las ik egter in het Engelsch tarief, dat de Hollandsche meekrap vrij wat boven de Turksche belast is. Ik hoop dit eens bij gelegenheid te pas te brengen, alzo onze scheepvaart nog hard blijft klagen over de ontlasting van het Engelsche zout. Op andere punten had ik het geluk om hem door een lange Nota, de eerste van mijn Ministery, volkomen den mond te stoppen. Ik had moeite gedaan, om met een volledig stuk voor den dag te komen, en ik heb naderhand nimmer van de wederlegde voorstellingen gehoord.

Als Minister van Buitenlandsche Zaken genoot ik een tafelgeld van twaalfduizend gulden, of een duizend in de maand. Daarmede heb ik den Prins eer gedaan. Gedurig gaf ik partijen, [1]) middags, avonds, baals, concerten, waar de geheele vorstelijke familie kwam, behalve de Prins zelve. Ik heb er vrij wat bijgelegd, omdat niet alleen geen mensch mededeed, maar de Prins ook agterbleef, zo omdat zijn huis klein was, als omdat de Prinses er niet van hield. Van een bal aan den Erfprins heeft de Hertog van Clarence veel ophef gemaakt, en Hij verklaarde,

---

[1]) Emma Sophia, Countess Brownlow geeft in haar „Sight-reminiscences of a Septuagenarian" (1867) een verhaal van zulk een partij. Men vergete niet, dat de Novemberdagen 1813 slechts twee maanden achter den rug waren en dus de hoogere gezelschapskringen nog geen tijd hadden gehad zich te vormen, terwijl de schrijfster, in gezelschap van Lord en Lady Castlereagh hier te lande aangekomen, wel vertrouwd zal geweest zijn met de Engelsche societeit, die de invloeden van revolutie en vreemde overheersching niet had ondervonden.

26 Jan. 1814. We dined at Court, and afterwards went to a „thé" given by Madame Hogendorp, wife of the Minister of Foreign Affairs. This was the first large party I had been at in Holland, and it gave me no wish for a second. In the beginning of the evening the ladies sat on chairs placed against the wall all round the room, while the gentlemen stood in the centre. This agreable state of things continued till the card tables, to the number of twenty six, were brought in, when every creature, young and old, played at whist! I, who just knew the game enough to follow suit, had the pleasure of being placed at a table with three gentlemen I had never seen before, and to add to this pleasure, the one I played with seemed very cross; but good luck was on our side and we won. Nothing could well be more stupid, and most glad was I, when the party came to an end. H. v. H.

dat het Souper niet mooier in Engeland zou geweest zijn. Ik zag wonderlijk op toen ik bemerkte, dat ik mijn tafelgelden met de Buitenlandsche Zaken kwijt was. Na eenige maanden zeide ik aan den Prins, dat ik ze geheel tot vertoning besteed had, ik zelfs op dien voet was blijven leven, dog dat ik dit uit mijn eigen beurs niet volhouden kon, en bij ontstentenis van tafelgeld uitscheiden zou. Hij was verlegen en antwoordde, dat Hij er om denken zou. Falck kwam er mij over spreken; ik zeide hem, dat ik gedagt had, dat het tafelgeld mijnen post als den eersten volgen zou, en dat ik het begeerde niet om het geld, dat ik tog geheel uitgaf, maar om de eer. Den volgenden dag ontving ik een Besluit van verhooging van traktement met drie duizend guldens (op de tien). Ik schreef aanstonds aan den Prins, dat ik die som besteden zou als tafelgeld. Niet lang daarna vernam ik, dat alle de Ministers ook zooveel opslag bekomen hadden, en toen ik eens in den Kabinets Raad tot zuinigheid op eene zaak advyseerde, zeide de Prins: dan moet men ook niet meerder vragen. Op deze wijze ben ik afgekomen van mijn tafelgeld, daar ik prijs op stelde, omdat ik er op eene ruime wijze door leven konde en velen menschen beleefdheid doen. Nooit had ik mij verbeeld, dat de Prins mij van zulk een genoegen berooven zou, nadat ik het vier maanden genoten had. Het is altijd onaangenaam zijn staat te verminderen, en ik moest dit in het aangezigt van de wereld doen; ik moest zien, dat dit voorregt tot eenen ander overging. De Heer van Nagell leide het anders aan, en stak de zeven eerste maanden in den zak, zonder eenige vertooning te maken. Heden trekt hij twintig duizend guldens tafelgeld.

3°. DE GRONDWET.

Mei 1817.

Tegen het midden van December kwam de Heer Repelaer mij zeggen, dat de Prins te kennen gegeven had tot den vrede toe de zaken te willen besturen met een blooten Kabinets Raad. Ik kon dit naauwelijks geloven en mijne hand nog niet tot mijn gebruik hebbende, dicteerde ik aan mijne dogter eenen brief aan den Prins. Dezelve was op zijn best geschreven, als Hij zelf binnen trad. Ik las Hem den brief voor en binnen weinige dagen was er eene Commissie voor de Grondwet benoemd.

Ik had mijn Ontwerp aan den Prins overgegeven, en de Heer Falck verhaalde mij in den tijd, dat Z. H. hem gevraagd had, of dit het laatste woord van den Heer van Hogendorp was. Hij antwoordde, dat het immers den naam van een Ontwerp voerde.

Bij deze merkwaardige gelegenheid moet ik eens voor al herinneren, dat ik op dien tijd eene groote zedelijke kragt bezat en meer zelfs dan ik mij bewust was. Ik bemerkte het altemets, en schreef het toe aan den betoonden moed, waarmede ik veertien dagen als op het slagveld gebivouaqueerd had. Wie de bewondering der menschen wekken kan, verkrijgt een groot ascendent; en niets wekt meer de bewondering dan moed. Van mijnen moed heb ik ook altijd het meest hooren spreken.

Bij den Prins werkte denkelijk in deze zaak de bewustheid van de gezindheid in Engeland veel uit. Het bleek kort daarna, dat Lord Grenville en zijne partij de Souvereiniteit zeer afkeurden, waar omtrent ik onder anderen eenen brief van den Ambassadeur Fagel bewaard heb. Het gelukte mij egter, door de mededeeling der Grondwet vooral, deze Heeren geheel te bekeeren. Mijn crediet bij het Engelsch Ministery was toen groot, en het Engelsch Volk, daar het Ministery veel naar luistert, maakte eenen afgod van mij.

Eer de Commissie haar werk begon, gaf de Prins mij eenige

bedenkingen in geschrifte op, en stelde eenen avond om er over te spreken. Hij bragt den Erfprins mede, die, van de reis komende, in slaap viel onder het gesprek en verlof bekwam om naar bed te gaan. De Prins bleef tot twee of drie uuren in den nagt, en Falck verweet Hem des anderen daags, dat Hij mij om het leven bragt.

Op de meeste punten kon ik genoegzaam toegeven, dog op het stuk van Adel niet. De Prins wilde een algemeenen Nederlandschen Adel invoeren, en ik begeerde dien Provintiaal. Ik wilde twaalf erfelijke Rijksgraven in de Staten Generaal brengen, en Hij had geenen zin in zoo groote heeren. Wij gaven beide toe, Hij den algemeenen Adel en ik de Rijksgraven. Bij deze gelegenheid zeide ik onbewimpeld, dat wij in Holland onder geene Edelen van andere Provintien wilden bukken, dat in Holland de opstand tegen Spanje en voor Willem den Isten begonnen was, dat in 1672 Holland het gehouden had tegen Lodewijk XIV en voor Willem III, dat Holland Willem IV groot had gemaakt, en dat Holland nu wederom het spit had afgebeten. Dat alles, herhaalde ik, hebben Uwe brave Hollanders gedaan. Van dit oogenblik af heb ik den Prins altijd genegen gevonden tot de Provintiale Ridderschappen, en om die van Holland uit Hollandsche aanzienlijke geslagten aan te vullen.

De Prins begeerde den titel van Koning niet, of nog niet, en Hij zeide aan den Heer van der Duijn, dat Hij daarmede te verre boven alle menschen verheven en buiten den omgang gebragt zou zijn. Hij heeft ook veel gehegt aan den naam van Oranje, die overal de geestdrift wakker maakte en onderhield, en die niet meer te vinden was in den titel van Koning der Nederlanden. Daarom werd, in mijn Ontwerp, Souvereine Vorst in plaats van Koning gesteld, hetwelk geene verandering bragt in het wezen der zaak. De Souvereiniteit uit den boezem der Staten overgebragt tot het Hoofd van den Staat was eigentlijk de karakteristieke trek van mijn Ontwerp. De overweging der Vaderlandsche geschiedenissen had mij

geleerd, dat alle de inwendige onlusten en partijschappen, alle de zwakheid der Regering in de buitenlandsche betrekkingen geboren waren uit de overneming der Souvereiniteit door de Staten. Vooreerst werd zij daardoor gesmaldeeld in zeven, en dan nog waren er in elke Provintie schier Souvereine onderdeelen. Vandaar de noodzakelijkheid van een uitmuntend Hoofd, als eene uitzondering op de Souvereiniteit tot een gemeenen band. Beter was de oude Regering vóór de Republiek met een Souverein Hoofd, met de uitzonderingen aan de zijde der Staten, ter bepaling zijner magt en bescherming der nationale vrijheid. Onze voorouderen hadden voor deze uitzonderingen, onder den naam van Privilegien, de wapenen opgevat, en dezen moesten nu in eene Grondwet verzameld en klaar beschreven worden; deze Grondwet moest door den Souverein bezworen worden, zo als oudtijds de Privilegiën, eer Hij de Regering aanvaardde. Wijders behield ik alles, en toen het ook in de Commissie zo verre kwam, dat men den geest van het Ontwerp begon te vatten, zeide de oude Heer van Lijnden van Blitterswijk eens in zijn advijs deze merkwaardige woorden: vermits ik zie, dat wij eene Republiek zullen blijven, enz. Naderhand hebben de oude Patriotten aan den Prins gezegd, dat hunne partij Hem Souverein had gemaakt, en dat zijne partij voor de oude Constitutie was geweest; eene logen, zo er ooit eene uitgevonden is. Mijn Ontwerp met den naam van Koning en geheel in den geest der Souvereiniteit gesteld, is door alle mijne vrienden goedgekeurd geweest, en daar was niet een Patriot onder.

Ik heb meermalen opgemerkt, dat de grootste Demokraten de ijverigste voorstanders der onbepaalde Monarchie zijn geworden. Zij wilden eenheid in het Bestuur, eerst de eene Souvereine Natie, en toen den Monarch. Nu was het Souvereine Volk slegts een woord zonder betekenis, of veel meer het betekende een Souverein Bestuur. Hooge ambten begeerden zij, groote magt en inkomsten daaraan verbonden, kon het zijn zonder een Hoofd en anders met een Hoofd. Zo waren egter niet de opregte

mannen onder de oude Patriotten gezind geweest, en onze laatste onlusten hadden een beter doel gehad, namelijk de versterking van de uitvoerende magt, met een vaste omschrijving derzelve. Daarom had ik in mijne Verklaring van 1801 aan het Staatsbewind, dit beginsel tot een grondslag gelegd, begrijpende, dat het geschikt was om alle de partijen te vereenigen. In onze Commissie had ik aanstonds alle de oude Regenten aan mijne zijde; de Heer Elout voegde zig allengs daarbij; dog de Heer van Maanen het laatst. Hij meende eerst, dat men alles kon behouden zo als het was, en den Prins slegts behoefde in de plaats van den Keizer te stellen; en wij waren al verre gevorderd, toen hij nog beweerde, dat als wij het Ontwerp, dat ons slegts tot eenen leiddraad was opgegeven, door waren, wij hetzelve nog in zijn geheel door een ander vervangen konden. Maar al vorderende in hetzelve kregen er de leden meer zin in, en als het werk af was, scheen de Heer van Maanen zelf niet om zijne stellingen te denken.

Had ik het niet gereed gehad, zo zouden de omstandigheden, de menschen, de denkbeelden van het ogenblik veel invloed op het werk gehad hebben. Maar nu stond het gebouw vast en verdedigde zig zelf. Het was de vrugt van lange overdenkingen, en geboren uit vele opstellen, van tijd tot tijd met een rijp overleg, en in de stilte van het kabinet, uit mijne pen gevloeid. Onmiddelijk na de omkeering in 1795, en oordeelende, dat dezelve niet bestand zijn, maar plaats maken zou voor een herstel, zo als in 1787, schreef ik eene Memorie over den geest van het oude Bestuur, waarin de wijze, op welke de zaken behandeld werden, zodanig uitgelegd is, als men dit nergens vinden zal. Op deze beschrijving volgde een onderzoek der middelen, om de gebreken te verhelpen, en deze kwamen neder op eene meerdere kragt van het Algemeen Bestuur, toen genaamd de Generaliteit, en op de bescherming van den Koophandel als de bron van algemeene welvaart. Naderhand bragt mijn jongste broeder mij eene vertaling, door hem in het fransch gemaakt voor den

Raadpensionaris van de Spiegel, van een Ontwerp van dezen, om de Unie van Utregt te verbeteren, welk ontwerp hij te Lingen in 1799 of 1800 opgesteld had voor de Bondgenoten, welke ons toen reeds verlossen wilden. Ik nam de pen wederom op, en maakte van dit stuk, daar naar mijn inzien de laatste hand aan ontbrak, eene volledige Grondwet, dog met de Souvereiniteit bij de Staten en eenen Stadhouder. Ik liep vervolgens de Vaderlandsche Historie, Slingeland en andere publicisten nog eens door en verzamelde alle de bewijzen tot betoog van dit stuk. Dan toen de Natie, door de huldiging van Koning Lodewijk, aan eenen Souvereinen Vorst gewend, en de denkbeelden van volkssouvereiniteit geheel ter zijde gesteld waren, wierp ik de oude kluisters af en stelde de Grondwet op, zo als ik dezelve aan den Prins bij zijne komst in 1813 overgaf. Dit werk was sterk in zig zelf en ook zonder mijne voorspraak; het leende mij eene kragt in de voordragt, die ik anders niet gehad zoude hebben, en het is de grondslag van ons Staatsgebouw gebleven.

De Staten der Provincien, en de zamenstelling van deze uit Ridderschappen en Steden baarde eerst eene groote verwondering, zelfs bij den Prins, die veel van de nieuwe denkbeelden aangenomen had, dog die in het vervolg veel oude denkbeelden voorgestaan heeft. Het gelukte mij het onderscheid te doen gevoelen van algemeene en bijzondere belangen, van het bestuur van staatszaken en van plaatselijke zaken, en als gevolg daaruit tastbaar te maken, dat het plaatselijk bestuur bij de Staten der Provintien blijven moest. Oudtijds was alles plaatselijk behandeld geworden en met de revolutie alles algemeen. Tusschen deze uitersten lag de wijsheid in het midden. De Heer Elout gevoelde dit het eerst, en advyseerde eens in deze woorden: alzo wij Staten van de Provintien ingesteld hebben, zo laten wij hun ook eene behoorlijke magt geven. Toen begreep ik, dat ik het met hem gewonnen had. De Ridderschappen zijn diep geworteld in den tegenwoordigen staat der Maatschappij, die wij met geene theorieën veranderen kunnen. Er bestaat eene aristo-

kratie, en om onschadelijk, om zelfs nuttig te zijn, dient zij geregeld te worden. Ik had voor om den adelstand veel meer uit te breiden, opdat dezelve in waarheid het platte land vertegenwoordigen mogt; dog alzo dit niet eensklaps geschieden kon, willigde ik naderhand in den stand der Eigenerfden, die wel niet in de Grondwet genoemd, dog ook niet uitgesloten werd. De steden waren altijd zuilen van 's lands welvaart geweest, en in de laatste tijden zeer vervallen. In alle de fransche constitutien stond Amsterdam gelijk met Scheveningen, en beide waren communes. De stedelijke Regeringen waren in minagting gevallen, en daaruit dienden zij opgeheven te worden. Dit is in de eerste plaats geschied door de Grondwet en vervolgens hebben wij ook gezien, dat de benoemingen tot de Staten der Provintien en tot de Regeringen der Steden zeer op prijs zijn gesteld. Met zulke oude denkbeelden wederom in eer te brengen, heb ik den revolutionairen geest kragtig onderdrukt, en tot herstel van een goeden staat der maatschappij het meest toegebragt. Deze diensten aan mijn Vaderland bewezen worden heden niet naar waarheid erkend, dog zullen het in het vervolg beter worden.

De Staten der Provintien verkiezen de leden der Staten Generaal, dog geven hun geenen last. Gaarne had de Prins een wettige invloed op deze verkiezing gekregen, en hij ontbood eene subcommissie tot de redactie in zijn Kabinet, om ook over dit punt te spreken. Ik stelde Hem bij die gelegenheid voor, dat Hij invloed had èn op de kiezers, èn op de gekozenen, door de begeving van alle de ampten van het Algemeen Bestuur; dat de Stadhouders weinig of geen baat gevonden hadden bij den invloed op de aanstelling der Stedelijke Regenten, omdat deze zig daardoor niet gebonden agtten; dat zij zig vele vijanden daarmede hadden gemaakt, en dat de menschen meer vooruit dan agteruit zagen. De Heer Elout ondersteunde met fijn verstand en rondborstige taal hetgeen hij mijne menschkundige aanmerkingen noemde, en de Prins berustte in de zaak.

In deze conferentie sprak de Heer van Aylva met een beklemd hart over den Godsdienst van den Souvereinen Vorst. Daar was al veel over te doen geweest in de Commissie. De Heer van Lynden van Blitterswijk had een beredeneerd voorstel gedaan van een heerschenden Godsdienst, dog hetzelve den volgenden dag wederom ingetrokken. De Heer Lampsins bleef bij dit gevoelen. De groote meerderheid had besloten om daar niets van te melden. Nu deed de Heer van Aylva nog eene poging bij den Prins, dewelke oordeelde, dat Hij alleen de vrijheid niet derven mogt, om eene Godsdienst naar zijn geweten te belijden. Hij liet zig egter overhalen, vooreerst omdat Hij voor zig wel geen gebruik van die vrijheid maken zou om te veranderen, en mogelijk ook op de verzekering van den Heer Aylva, dat vele Notabelen op deze uitlating de geheele Grondwet afstemmen zouden. Op deze wijze is het artikel ontstaan, dat de Souverein den Hervormden Godsdienst belijden moest. Ik zag bij die gelegenheid welk een sterken indruk op de gemoederen eene diepe overtuiging maakt en hoe welsprekend dezelve zig uit. Eene bedaarde voordracht zoude hier niets ter wereld uitgewerkt hebben, en zelfs de schoonste taal zou te kort geschoten zijn, maar eenige woorden uit het hart overwonnen. Elk zweeg en de Heer Elout zeide mij naderhand: ik had medelijden met den staat van den Heer van Aylva.

Reeds in de eerste dagen van de Commissie was er eene Subcommissie benoemd geworden, om te onderzoeken welke Domeinen aan het Huis van Oranje konden afgestaan worden. De Prins was te vrede geweest met een millioen vast inkomen, dog begeerde, dat de helft van deze som uit Domeinen zoude voortkomen, en dat Hem deze Domeinen als patrimoniaal goed werden afgestaan om desnoods tot een huwelijksgoed van kinderen te worden gebruikt. Of men dit verlangen kwalijk begrepen heeft, of heeft willen misvatten, weet ik niet; maar zeker is het, dat het denkbeeld ontstond en doorging, om de Domeinen toe te voegen boven het millioen. Inmiddels heeft de

Prins tot heden toe om geene Domeinen gevraagd en het geld getrokken.

Ik kan niet nalaten hier aan te merken, hoe ruim de Prins en zijn Huis door de Natie bedeeld zijn. Domeinen, die een half millioen opbrengen, de waarde van land tot 4 pct gerekend, zijn twaalf en een half millioen waard. Indien men de som, die de Vereenigde Nederlanden na de tiercering konden opbrengen, op vijf en dertig millioenen begroot, zo schoot er na de betaling der interesten van de schuld niet veel meer over, dan twintig millioenen voor alle de staatsuitgaven. Van deze nu een millioen aan den Souverein voor de inrigting van zijn huis alleen, en eene ton gouds aan den Kroonprins af te staan, was mooi; een half millioen daarop te leggen was zeer ruim. Daar werd een zomer en winterverblijf bijgevoegd; en inmiddels waren in de daad alle de gebouwen van de Domeinen in handen van den Prins gevallen, ja al het kostelijk mobilair van dezelve, en dit was gezamentlijk gesteld onder beheer der Hof Commissie. Toen de Russen op het Loo kwamen, eischten zij ten minsten het mobilair, als franschen eigendom, dog lieten zig beduiden, dat het al tot den Prins overgegaan was, eer Hij nog onder ons verkeerde. Wij hebben langen tijd aan het Hof gegeten met zilver, daar het fransche wapen op stond. Amsterdam zelfs heeft het zogenaamd Paleis afgestaan, ik weet niet regt op welken voet. Den eersten dag, dat de Prins naar Amsterdam ging, moest ik Hem op dit stuk advyseeren. Het was 's morgens vroeg, en ik lag aan het podagra in mijn bed. Toen ik de vraag wel begrepen had, antwoordde ik in geschrift, dat Amsterdam Z. H. heden Souverein maakte, en dat Z. H. wel aan Amsterdam zijn geliefde Stadhuis teruggeven mogt. Lodewijk Napoleon namelijk had het zig toegeëigend. Ook in dit Paleis was een schat van meubelen. Het mobilair altoos zou nooit op zulk eene wijze in handen van den Prins gevallen zijn zonder den Opstand en zonder de uitsluiting van vreemde beschikkingen over onze zaken, als een gevolg van den Opstand.

De rijke toelage aan den Souverein liet ik gaan zonder eenige bemoeienis en gelijk als de stroom vloeide; maar op de nationale vrijheden kon ik niet zo gemakkelijk zijn als op de penningen. Nogthans maakten de omstandigheden dit werk zeer moeielijk. De geestdrift voor het Huis van Oranje was groot onder het volk, de oude Prinsgezinden kenden naar gewoonte geen palen aan de op te dragen magt, en de Revolutionairen waren voor niets zoo bang als voor oude instellingen. Bij deze gezindheid van het volk kon ik het niet op de openbare meening laten aankomen. De oude Prinsgezinden mogten, voor dezen, reden voor hun gedrag gehad hebben, toen de Souvereiniteit bij de Staten bleef; maar nu dezelve in het Huis van Oranje was overgegaan, behoorden zij het anders te begrijpen. De Revolutionairen droomden van niets dan van de leer der Souvereiniteit, omdat er de geliefde eenheid uit voortvloeide. Ik had eenige aanmerkingen op mijn Ontwerp geschreven, zoodra als ik het opgesteld had, en dezen liet ik nu achter hetzelve drukken, in de hoop, dat zij deszelfs egten geest zouden doen kennen. Reeds voor dat de Commissie aan den gang kwam, werd dit stuk door de Heeren van Maanen en Elout gelezen, die er veel over peinsden. De laatste kwam er mij lang over spreken en ging zeer voldaan van mij weg. De Heer Falck vraagde mij in grooten ernst, of Elout mij niet had doen terugkomen van het denkbeeld van Adel, en ik antwoordde, dat ik hem integendeel overtuigd had. De Heer van Lynden van Blitterswijk zeide mij eens: „het zoude gemakke„lijk in de Commissie gaan zonder die advokaten, maar als „het aan hen komt beginnen de zwarigheden. Wij zijn die „menschen niet gewoon bij onze deliberatiën, en ik bewonder „U van hen zo te staan, gij blijft hun niets schuldig." Op één stuk van gewigt slegts heb ik moeten onderdoen, dog daar vielen mij sommige Prinsgezinden af. Ik had gesteld, dat het beleid der Vergadering van de Staten-Generaal bij eenen Raadpensionaris zijn zoude, te verkiezen door den Souverein uit

een drietal en voor vijf jaren. Dit zou aan de Staten-Generaal veel klem gegeven hebben, dog ik verloor het met, zoo mij wel heugt, eene enkele stem. Ik meende te bemerken, dat de Prins zelf er zijne vrienden tegen opgezet had. De Heer van Maanen advyseerde er het sterkst tegen, en vóór eenen President. Toen hij het gewonnen had, zeide hij, dat hij dezen President eene groote vertooning wilde toeleggen, dat hij maaltijden geven moest, enz. Ik verzette mij daartegen, omdat hij het hoofd der vergadering, vertegenwoordigende het volk der Nederlanden, en dus het hoofd des volks zou zijn, staande tegenover den Souverein, die het eenige hoofd blijven moest. De Raadpensionaris zoude slegts Minister van de Vergadering, en agter alle de leden geplaatst geweest zijn. Toen ik dit aan den Prins overbragt, zag hij er zeer verwonderd uit. Daar ik op alle de andere punten de nationale vrijheid genoegsaam verzekerd agtte, getroostte ik mij deze misrekening.

Op de jaarlijksche toestemming in de Lasten had de Prins deze aanmerking gemaakt, dat wij te gevaarlijk gelegen waren om ons geheele bestaan jaarlijks aan de onzekerheid van eene toestemming bloot te stellen. Van daar het onderscheid, dat er gemaakt werd tusschen de gewone uitgaven voor den staat van vrede, die eens voor altijd zouden vastgesteld worden, en de buitengewone uitgaven, die meestal op eenen staat van oorlog zien, en die jaarlijks zouden ingewilligd worden. Alzo de klem van de toestemming eigentlijk in deze laatste uitgaven gelegen is, vond ik daar geene zwarigheid in. Men wil toch nooit de renten der schuld, de justitie, de troepen onbetaald laten; maar nieuwe troepen, nieuwe schepen, magazijnen en dergelijken, wil men niet bekostigen zonder te weten waarom. Met één woord de Staten Generaal willen geen oorlog gevoerd hebben, zonder de kosten in te willigen, en daarmede is het regt van vrede en oorlog in behoorlijke palen gehouden.

Toen onze taak afgeweven, en wij het ontwerp aan den Prins overgegeven hadden, kon deze het gaaf aannemen, omdat Hij

alles te voren zorgvuldig overwogen had. Ik vertoonde het toen eerst aan den Engelschen Ambassadeur, die met eenige verwondering zeide: nu mag men in waarheid verzekeren, dat wij ons niet in uwe inwendige zaken inlaten, alzo ik voor het eerst van de Grondwet hoor, als zij gereed is. Zijn oordeel over dezelve was, dat elk zig gelukkig agten mogt, die onder zulk een Constitutie leefde. Hij had mij eenen raad, ik meen van wegen Lord Bathurst, te geven, namelijk, dat de Souverein de officieren van de armee mogt ontslaan naar goedvinden, omdat dit regt in de Kroon van Engeland gevestigd de besmetting van de fransche revolutie gestuit had, wanneer een aantal Opperofficieren met dezelve ingenomen, door den Koning waren ontslagen geworden. Ik las hem het artikel voor, waarmede reeds aan zijn verlangen voldaan was. Evenzo ging het met een paar aanmerkingen van Lord Malmesbury, die veel hart voor ons land behouden had en die mij eene geheele Memorie zond. Onze Grondwet behaagde hem zeer; het Ministery, de Oppositie zelve, gaven hun genoegen te kennen. Vooral was men ingenomen met mijne Aanmerkingen op dezelve, die men verlangde in druk te zien. De Ambassadeur Fagel werd er over aangesproken en schreef er over; doch het werd met stilzwijgen beäntwoord. Toen liet het Ministery het stuk in de Engelsche couranten zetten, en zo is het voor het eerst hier overgekomen. De fransche vertaling er van heeft, naar ik reden heb om te denken, indruk te Berlijn gemaakt, en zal niet zonder invloed zijn op de Pruissische Constitutie.

Ter invoering van de Grondwet waren er twee dingen nodig: 1°. dat zij aangenomen werd; 2°. dat alle de ambtenaren werden aangesteld. Dit een en ander had zijne zwarigheden. De wijze op welke zo vele Constitutien waren aangenomen in grondvergaderingen, en met het stilzwijgen als goedkeuring uit te leggen, was met regt in minagting geraakt. De aanstelling van zo vele ambtenaren, middelijk of onmiddelijk door het volk, moest aanleiding geven tot vernieuwing van partijschap, niet

voor of tegen het Huis van Oranje, maar onder deszelfs oude en nieuwe vrienden. Vandaar het besluit om Notabelen bijeen te roepen, en om alle de eerste aanstellingen aan den Prins op te dragen.

Zes honderd Notabelen werden door den Prins aan het volk voorgesteld, en de Lijsten in alle de Districten ter bezigtiging gelegd, om daartegen te kunnen opkomen, hetwelk nergens geschiedde, alzo de keuze over het algemeen goed was. Namen de Notabelen de Grondwet aan, zo mogt men besluiten, dat zij aangenaam was aan de Natie. Dat zij dit was, kon men reeds te voren bemerken; er is geen twist van het minste belang over dezelve ontstaan. Op het laatst van Maart vergaderden de Notabelen te Amsterdam, waarmede bedoeld werd, die stad eer aan te doen, en, om zo te spreken, als Hoofdstad in te wijden. Men had er een ogenblik ongerustheid over het aannemen, hetwelk bij de Roomschgezinden haperde, die egter in al te kleinen getale waren. Ik was er niet tegenwoordig, hoezeer de Prins begeerd had, dat ik de Grondwet in eene redevoering bij de Notabelen aanprijzen zoude. Dan ik kon mij noch aan de koude blootstellen, noch op de beenen staan. Bij deze zelfde gelegenheid is de oude Heer Bisdom onder den last van de plechtigheid bezweken, en ik kende mijn lichaamsgestel genoeg, om hetzelfde te dugten. Ik droeg derhalve den Heer van Maanen als spreker voor, en bood mij aan om naar Amsterdam te gaan voor het kabinetswerk; hetwelk de Prins niet aannam Bij zijne terugkomst vond ik hem koeler, en ditzelfde heb ik opgemerkt na elke afwezigheid.

De aanstelling der ambtenaren voor de eerste reis moest door de Notabelen opgedragen worden, volgens een voorstel van den President De Heer van Nagell deed het niet en de Prins vergaderde zijne vrienden, om te overleggen wat nu te doen. Nagell eischte eerst, dat men verklaarde, dat hij er niet van verwittigd was geweest, en dit geschiedde eenparig. Toen verklaarde hij, dat de vergadering door hem ontbonden was,

en dat hij geen nieuwe deliberatien aanleggen zou, als te gevaarlijk. De Prins deelde toen aan de Notabelen mede, dat Hij de zaak op zig nam; en zodanig was de Natie op dien tijd gestemd, dat er door niemand op gevallen is.

Onder de deliberatien van de Notabelen was de Prins een examen van Stadsscholen in eene kerk gaan bijwonen met de natuurlijkste houding van onverschilligheid. Daar ontving Hij de boodschap, dat de Grondwet aangenomen was, en toen eene Commissie Hem dezelve bragt, gaf Hij, zo als mij berigt is, een zeer goed antwoord. Anderzins spreekt Hij zeer slecht in het publiek en kan de woorden niet vinden. Bij deze gelegenheid was Hij mogelijk niet verlegen, omdat Hij geen tijd had om zig te bedenken.

Bij de benoeming van Staten Generaal en Raad van Staten plaatste Hij vele aanzienlijken en oude Regenten, die tot dusverre buiten ampten geweest waren, hetwelk zijne oude vrienden eenigzins op een gelijken voet met de nieuwe bragt. Het was tijd om de revolutionaire tint van de Regering weg te nemen. De lijsten werden al voor het vertrek naar Amsterdam gemaakt, in het Kabinet, waar ik met Falck alleen geroepen was. Te Amsterdam is er egter nog al verandering in gekomen. Het besogne had mij niet aangestaan, omdat er zo lugtig over heengelopen werd, en egter zo lang duurde. Dit schijnt eene tegenstrijdigheid maar is er geene. Er werden namelijk geene redenen voor of tegen van eenig gewigt aangebragt, en nogthans werd er lang getwijfeld. Falck zeide mij eens: wat zoude men er in het publiek van zeggen, als men wist van welke geringe toevalligheden de grootste benoemingen afhangen. De Prins heeft mij meermalen betuigd, dat de menigvuldige aanstellingen hem verveelden.

Eer de Notabelen nog vergaderd waren, droeg Hij mij een nieuw werk op, als President van eene nieuwe Commissie. De Grondwet had de Provintiale Inrigting slechts geschetst, en bepaald, dat dezelve door Commissien in iedere Provintie uitge-

werkt, en dan door den Prins bekragtigd zoude worden. Ik sprak Hem daar omtrent aan, in mijnen geest van onderscheiding van het Algemeen en Plaatselijk Bestuur en van den invloed daarvan op de algemeene welvaart. Hij verlangde mijne denkbeelden op schrift en kreeg ze denzelfden dag. Falck bragt mij den volgenden dag een besluit, waarbij de bovenvermelde Commissie benoemd was, om Hoofdtrekken vast te stellen voor de Provintiale Commissien. Wij stelden ze vast, de Prins keurde ze goed en de Leden van de Commissie werden Presidenten elk van de Commissie zijner Provintie. Zo zijn de Reglementen voor de Staten der Provintien, Ridderschappen, Steden en Eigenerfden ontstaan; en ook dezen uitmuntenden dienst heb ik mogen bewijzen, ofschoon Falck mij spottende gezegd had: hier is het Besluit, daar zo vele welvaart uit voortvloeien moet.

4⁰. DE RAAD VAN STATE.

Mei 1817.

Onderwijl iedereen naar Amsterdam gegaan was en ik schier alleen in den Haag overbleef, kwam ik eenigzins tot nadenken. Ik voelde mij moei en afgemat van zoveel werk. Het was tegen het begin van April met zeer mooi weder, en ik schepte veel lugt en spande mijn gemoet uit. Naauwlijks vijfde half maanden waren voorbij sedert den dag van den Opstand; en niettegenstaande twee zware ziekten had ik tot de vestiging van den Staat, tot de Grondwet, in de Buitenlandsche Zaken, mijne kragten mede besteed De oude Heer van Blitterswijk betuigde meer dan eens zijne verwondering over mijne werkzaamheid. De Generaal van Suchtelen, in russischen dienst, zeide mij: op den Prins en u berusten alle zaken. De Prinses Moeder klaagde, dat zij mij nooit zag; ik zond Haar mijn oudste dogter, om de verzekering van mijne verknogtheid te geven, en Zij zeide tot deze: uw vader wil niets met mij te doen hebben, maar als hij

niet bij mij komt, zal ik naar hem gaan. Nu genoot ik voor het eerst eene rust, die mij vreemd geworden was. Ik heb altijd de gewoonte gehad om het verrigte te overdenken, en den geheelen winter had ik daar geenen tijd toe gevonden. Toen de Groot-Hertogin van Oldenburg mij over den opstand onderhield, sprak ik met genoegen en geestdrift, dog gevoelde, dat ik die zaak zelfs niet klaar voor den geest had. Mijn gedagten waren slegts levendig voor het vervolg en ik spoedde altijd vooruit. Het was tijd, dagt mij, om het geledene in het geheugen te herroepen. Dan dit is mij veel later eerst vergund, en ik heb het niet voor nu pas kunnen doen. Had het langer geduurd, zo vrees ik, dat de denkbeelden gedeeltelijk zouden uitgewischt geworden zijn. Op dien tijd had ik tenminste geene kragt om de pen op te vatten, ja zelfs werd ik in mijne peinzingen gestoord door eenen courier uit Bremen met de valsche tijding van Davoust's optogt (uit Hamburg). De Erfprins kwam vooruit van Amsterdam, met den Erfprins van Nassau, die thans regeert. Deze jonge Prinsen zagen wonderlijk op, toen zij zulk eene tijding hoorden. Wij gingen naar het Huis in 't Bosch de geheele vorstelijke familie te gemoet. De Regeering van den Haag en de enkele hier gebleven amptenaren, aldaar verzameld, verzogten mij om eene aanspraak te doen uit aller naam. Ik deed dit met een uiterlijk gelaat, zo als de omstandigheid gebood, en met een mes in het hart. De Erfprins verloor mij niet uit het oog, en zeide mij eindelijk: verwittig tog den Prins van de tijding. Ik gaf dezen eenen wenk, dat ik Hem alleen moest spreken, en ging met Hem in een kabinet. Hij scheen er weinig geloof aan te slaan. Lord Clancarty en de Engelsche Generaal kwamen mij in den Haag daar over aanspreken en sloegen het mede in den wind. *Never*, zeide ik, — en Lord Clancarty viel mij in de reden met *Never fear*. Ik hernam: *never despise your ennemy*.

Op dit ogenblik was de groote zaak alreeds beslist en Parijs ingenomen. Zo wonderlijk waren de beste en slegtste tijdingen dezen geheelen winter op elkanderen gevolgd, en de voor- en

nadeeligste zaken tegelijk gebeurd. De Heer Pipers, Secretaris Generaal van Oorlog, deelde mij de bedenkelijke berigten mede, die hij met een courier naar Amsterdam zond, terwijl de Prins er met de Notabelen was. Men vergelijke de dag-teekeningen der groote gebeurtenissen, zo zal men gedurig de strijdigste dingen zien samentreffen, vooral onder den Opstand. Woerden werd door de Franschen hernomen op den dag, dat Amsterdam zig voor ons verklaarde en dat de eerste Kosakken er binnen trokken. Wanneer de Prefekt ons uit Gorkum opeischte tot eene capitulatie, naderden de Bondgenoten met rasche schreden, en als hij ons nog dagt te overvallen, vertoonden zig de Engelsche vlooten. De Opstand was de eerste oorzaak van alles; zonder denzelven waren de Russen en Pruissen niet in beweging geraakt en had de Admiraal Young zijnen gevaarlijken stand bij Zierikzee nooit genomen. De Prins zelf had zich in geen langen tijd durven te vertonen. Even zo als ons Land, door den Opstand, in eens het toneel werd van een levendigen strijd, die gunstig voor ons uitviel, even zo ook werd Frankrijk het toneel van een veel grooter strijd, die de Bourbons herstelde. De Graaf van Meerfeld, Generaal in Oostenrijkschen dienst, kwam midden in den winter hier door, van het groot Hoofdquartier naar Londen gaande, om daar als Ambassadeur te blijven. Na den eten aan het Hof liet hij zig door den Ambassadeur Fagel aan mij voorstellen, en zeide mij onder anderen: indien de Bondgenoten in het hart van Frankrijk zijn, is het Uw werk. De Generaal van der Plaat, zwager van den Generaal Kraijenhof, aan de Bondgenoten te gemoet gezonden uit Amsterdam, ontmoette den Generaal Bulow reeds op marsch, en kwam mij in de eerste dagen van December bezoeken. Wij deelden elkanderen onze verrigtingen mede, en hij besloot met deze woorden: gij hebt het alles gedaan.

Mijne laatste berigten uit Parijs, als Secretaris van Staat voor de Buitenlandsche Zaken, waren de herstelling Lodewijk den XVIII[den]. Ik gaf het Portefeuille over op denzelfden tijd,

dat Buonaparte zijnen afstand deed. Van dit ogenblik af werden onze binnenlandsche zaken van veel grooter gewigt, en ik mogt mij verblijden van het eene toneel tot het andere over te gaan. De Grondwet stond ingevoerd te worden; orde en welvaart binnen 's lands eischten de geheele aandagt der Regering. Vermits nu de Prins niet goedvond, om over het geheel van het Bestuur met anderen te raadplegen, zo was dat gedeelte, waarvan ik aan het hoofd gekomen was, als Vice-President van den Raad van State, door de omstandigheden het gewigtigste geworden.

Dit beginsel om het geheel van het Bestuur, het overzigt van alle deelen, voor zig alleen te houden, was nog niet tot volkomen rijpheid bij den Prins gekomen, maar het lag in zijn karakter, en moest zig met den tijd ontwikkelen. Hij begon met de mindere zaken en klom op tot de meerderen. Stirum en Bentinck zeiden mij al vroeg: de Prins houdt er niet van, dat men Hem over zaken spreekt, daar men niet mede te doen heeft. Ik was natuurlijk in den begin de man, met wien Hij over alles sprak, dog bij het verlaten van het Buitenlandsch Ministery beval ik nog eenige personen aan, en kreeg een zeer zuur gezicht.

De Prins schreef mij, dat Hij nu maar eens in de week den Kabinetsraad houden zou, dat Hij er slegts die zaken brengen wilde, waar meer dan een ministery in gemengd was, en dat de zaken voorts in den Raad van State zouden komen. Hij gaf eene instructie aan dezen Raad, die mij goed voorkwam, en die denkelijk door Falck ontworpen was. Hij opende denzelven en las er eene aanspraak voor, waarbij de Leden aangemoedigd werden, om vrij te advyseeren. Ik antwoordde voor de vuist, naar mijne gewoonte, en zeide onder anderen, dat Hij volgens de Grondwet vrij bleef om 's Raads advysen al of niet te volgen en dat wij des te vrijmoediger adviseeren zouden. Ik droeg zorg, dat 's Prinsen aanspraak in de Notulen kwam. Dien eersten dag was er niets anders te doen, dan zaken Commissoriaal te maken,

zodat de vergadering schielijk afgelopen was. Ik bemerkte egter wel, dat de Prins de deliberatien wilden bijwonen, dat Hij een tweeden Kabinetsraad beoogde. Zijne verdere bezigheden, audientien enz. lieten Hem egter niet toe er altijd te komen en zo moest Hij wel den draad verliezen. Daar kwam bij, dat Hij mij het beleid opdroeg, zig voorbehoudende om tusschen in te spreken; maar dan behandelde ik alles zoo volledig, dat er weinig te zeggen viel. Vervolgens kwam Hij ook maar bij gewigtige deliberatien, en eigentlijk met een voorneemen om de zaken naar zijnen zin te doen uitvallen. Was ik het eens met Hem, zo was dit niet nodig, en zo bepaalde zig eindelijk zijn verschijningen tot gevallen, waar Hij niet zeker van mij was, of wist dat ik anders dagt. Dan zeide Hij mij te voren: ik zal komen om aan te hooren, ik wil wel eens de gedagten vernemen. Dog niemand was er in bedrogen. Deze gesteldheid van zaken was zelfs buiten den Raad bekend, en de Graaf van Goltz zeide mij al vroeg: ik weet niet wat de Prins in den Raad van State doet, Hij hindert maar de leden in hunne advysen. Toen was Goltz nog niet in het Ministery, en ik gis, dat hij uit den mond van Fagel en van der Duijn sprak. In Engeland wordt het advys van den Raad door den President aan den Koning gebragt en het Besluit des Konings luidt *the King in Council.* Op deze voet had ik in mijn Ontwerp van de Grondwet geschreven, dat de Souvereine Vorst zijn gezag uitoefent in den Raad. Dit had men zo veranderd, dat Hij den Raad hoort, juist omdat zijne tegenwoordigheid niet noodzakelijk voorkwam. In den Kabinetsraad is het wat anders, daar hoort Hij de advysen en doet wat Hij wil, zonder eenig besluit op te maken, zonder dat er notulen gehouden worden. In den Raad van State wordt er op elke zaak een advies bij de meerderheid opgemaakt, aan den Prins gezonden en in de notulen bewaard. De Raad van State is een lichaam bij de Grondwet ingesteld en moet gehoord worden; de Kabinetsraad niet. De Grondwet bepaalde, dat alle zaken, tot het Souverein gezag behoorende,

in den Raad van State kwamen, en dus ook de buitenlandsche. Do Prins verstond dit ook zo, alzo Hij mij eens zeide, dat Fagel voor de buitenlandsche zaken dienen zou. Nogthans heeft Hij er de buitenlandsche zaken niet gebragt, zo als hij die ook gaarne buiten den Kabinetsraad hield. In mijnen tijd zeide ik Hem meermalen, dat ik iets in den Kabinetsraad brengen wilde, en Hij belette het. Een vast plan van bestuur was dit alles niet, maar het lag in zijn karakter om alleen te regeren en om weinige tot de zaken toe te laten. Daarom gaf Hij ook aan de Ministers geene zitting in den Raad van State, liet aan dezen over, om ze daar in te roepen, en gunde hun dan zelfs geene beslissende stem.

De zaken kregen vervolgens dezen loop. Een minister leverde een rapport in, hetzij uit eigen beweging of op last; dit rapport werd of aanstonds goedgekeurd en in een Besluit veranderd, of het kwam in den Kabinetsraad, en werd daar eerst goedgekeurd; of het ging hetzij uit den Kabinetsraad, hetzij aanstonds naar den Raad van State. Het advys van den Raad van State gaf dan aanleiding tot een Besluit, of werd ook altemets wederom in den Kabinetsraad gebragt. Dit laatste egter zelden of nooit. In alle deze gevallen bleef de laatste beslissing aan den Prins, en zijne besluiten waren eens vooral getekend: Willem, en in kennisse: Falck. Copy van alle Besluiten op advysen van den Raad van State werden aan dezen afgegeven en in deszelfs notulen gebragt. De Minister wiens rapport de aanleiding tot een Besluit gegeven had, wist dan niet of de veranderingen in zijne voordragt van den Raad van State of van den Prins kwamen. De Raad van State had nogal de meeste kennis van de zaken maar de Kabinetsraad veel minder, en de eene Minister vernam hoe langer hoe minder van de werksaamheden des anderen. Deze afzondering der Ministerien nam vervolgens gedurig toe, en de deliberatien in den Kabinetsraad liepen eindelijk genoegsaam te niet. Vóór de invoering der Grondwet was de Kabinetsraad de eenige vergadering ge-

weest, en hij zat altemets vijf of zes uren. In de laatste tijden gebeurde het, dat er niets voorgedragen werd, dat de Prins een quartiertje praatte en opstond.

In de eerste vergaderingen van den Raad van State leide ik mij toe, om de bekwaamheid der Leden te leeren kennen, ten einde het werk behoorlijk onder hen te verdeelen. Alle de zaken werden commissoriaal gemaakt, en de Graaf van Bylandt Halt verklaarde, dat de Vice-President de Commissarissen moet noemen, hetwelk dan ook eenparig aangenomen werd. Ik noemde altijd min of meer bekwamen bij elkanderen, meest twee leden, zelden drie, een enkele reis vier. Somwijlen verzogten zij mij in de besognes. Falck zeide mij eens, dat de Prins oordeelde, dat er zes sterke en zes zwakke Leden waren. Het bleek aanstonds, dat degenen, die uit alle posten gebleven waren, althans geen slenter van zaken hadden. De Heeren van der Duijn en Fagel lieten zig daaromtrent tegen mij met zeer veel zedigheid uit. Ik vroeg van den begin aan den Heer Elout, of hij wel werken wilde, en hij werd de spil, daar de zaken meest op draaiden. Hij sloeg mij den Heer de Mey tot Secretaris voor, en op zijne beschrijving van zijnen persoon nam ik hem, schoon onbekend, aan. Hij was volmaakt tot dien post geschikt, en is op mijne aanprijzing naderhand Kabinetssecretaris geworden. De Heer 's Jacob, zijn opvolger, had de regtsgeleerdheid vooruit; maar was te veel van eenen advokaat voor een politiek ampt, zo als het gemeenlijk gaat, en ik heb moeite gehad om hem teregt te brengen. Een Secretaris moet in de oogen van den President lezen en takt hebben, hetwelk aan weinige gegeven is.

Als de rapporten in den Raad kwamen, en er verandering te maken was, zo werd dit meestal aan de rapporteurs opgedragen; dog als het geheel rapport om verre geworpen werd, zo moest gemeenlijk de Secretaris een nieuw advys stellen. De rapporten waren alle concept advysen. Zaken van gewigt kwamen er zelden voor, zonder dat de rapporteurs mij vooraf geraadpleegd hadden. Op deze wijze bragt ik het zo ver, dat ik op het laatst

den naam had, dat de geheele Raad op mij draaide. Beurtelings namen de Leden eenig verlof en raakten dan den draad kwijt; dog ik bleef altijd op mijnen post. Ik liet elk uitspreken zo lang als hij wilde, en wanneer dan de zaak geheel verward scheen, had ik eenen uitweg bedagt, om de meeste stemmen te vereenigen. Zelden kwam het er toe om de stemmen te tellen. Ik verdeelde de zaak in punten, die ik een voor een verhandelde. Dit veroorzaakte wel lange zittingen, dog ook altijd eene afdoening. Mijne gezondheid leed er van, ik kwam doodaf thuis. Hetgeen mij het moeielijkst viel, was om van de eene zaak tot de andere over te gaan, alzo er het grootste verschil tusschen dezelven plaats vond. In de besognes van de Grondwet hing alles aan vaste beginselen en aan elkanderen zo als mijne kabinetsstudien. Het eerst werd ik deze moeilijkheid gewaar in den Kabinetsraad, daar ik mij slegts langzaam gewennen kon aan dit overspringen, en den Prins menigmaal op dit stuk bewonderde, alzo Hij zijne aandagt van de verhandelde zaak aanstonds wist over te brengen tot de nieuwe. Dan hier kwam mij te pas hetgeen mij geholpen heeft in alle moeielijke omstandigheden, eene verheffing van het hart naar boven. De kragt Gods staat altijd gereed voor degenen, die er in den geest en in het geloof om bidden. De denkbeelden zijn mij gedurig als aangewaaid, en dan gebeurde het mij menigmaal eenen glans van genoegen in de ogen van de Mey, die over mij zat, te ontdekken. Als de zaak te omslagtig was, nam ik ze wel eens over, en stelde de deliberatie uit. Maandags, Dinsdags en Donderdags zaten wij, daar altemets de Vrijdag, en zelden ook de Zaturdag bijkwam. Woensdags was er Kabinetsraad.

De eerste zaak van zeer groot gewigt is de vermaarde finantieele wet van 14 Mey 1814 geweest. De Heer Six begon er zijn ministery mede in den Kabinetsraad. Wij hadden nu de zekerheid van vrede, de oorlogkosten waren over, er moest eene vaste Begrooting voor het jaar gemaakt en de kas gevuld worden. Hier kwam het ontwerp bij, om alle de schulden op 2½ te

brengen, zonder schade van de Renteniers, en om de twee derde vernietigde schuld te doen herleven. Deze beide laatste punten konden op zig zelven blijven staan, en afzonderlijk behandeld worden; het eerste alleen kon geen uitstel lijden. Dan er was bij den Prins een verlangen, om de Finantien in eens op een vasten voet te brengen. De groote vraag was bij mij, wie zal de kas vullen? Het ontwerp zeide: de Renteniers. Zij moesten bijleggen, om het voordeel van herlevende twee derden, anders doode schuld, te genieten. De geheele bijgelegde som bedroeg omtrent agt en twintig millioenen, en overtrof maar weinig de agterstallige renten en de renten van dit jaar samengenomen. De Renteniers ontvingen nu deze renten en dus betaalden zij met de eene hand en ontvingen met de andere. Het slot was egter, dat zij een paar jaar zonder renten waren, of veel meer, dat twee jaren Renten tot Kapitaal waren gemaakt. Nu sloeg ik voor, om hun voor de twee jaren renten een papier te geven, hetwelk voor kapitaal op het Grootboek zoude aangenomen worden. Dan konden zij, of hun kapitaal vrijwillig vermeerderen, of dit papier verkopen en de waarde der rente genieten. Hiermede nam ik al het gedwongen weg, en de uitslag was dezelfde voor 's Lands kas. De conversie van alle de interesten tot 2½ en het gebruik van twee millioenen uit de jaarlijksche inkomsten voor de doode schuld, waren maatregelen, die bij eene byzondere wet konden genomen worden, en zo, dat het voordeel van de doode of uitgestelde schuld gehegt werd aan de dadelijke Conversie, ten einde ook hier allen dwang te meiden. Dit alles begreep men niet, en ik ondervond toen reeds hetgeen Falck mij naderhand zeide, dat de Prins zig zodanig met de Conceptwet vereenzelvigd had, dat er geene verandering in te verwagten was. De Heer Six was gemakkelijker op al wat niet tot het wezentlijk behoorde, en liet zig onderscheidene veranderingen welgevallen, zo in den Kabinetsraad als Raad van State. In dezen vond de zaak grooten tegenstand, vooral omdat men daarin zo veel aanleiding tot spel met uitgestelde schuld vond, het-

welk door de uitkomst bewaarheid is. Nadat ik veel verbeterd gekregen had door de toegeeflijkheid van den Heer Six, bleef er bij mij nog eene zwarigheid over, namelijk, dat Renteniers, die niet hadden om bij te leggen, met zware schade zouden moeten verkopen, zo als ook gebleken is. De Heer Six rekende uit van neen, omdat de fondsen zouden blijven staan; maar zij vielen, zo als ik voorzegd had. Ik stemde dus tegen, in bijzijn van den Prins, en de stemmen staakten, alzo er eene twijfelagtig was. Nu moest deze zig voor of tegen verklaren; zij viel uit voor de wet, en ik maakte het Besluit op tegen mijn advies.

De Prins had mij voor de vergadering zeer vriendelijk gezegd, dat Hij mij het beleid over zou laten, en dat ik toch zorgen wilde, dat het geene poolsche rijksdag werd. Alles liep af met de uiterste betamelijkheid en bedaardheid. Dan de Prins kon zijn gelaat niet meester blijven, en met blikken, ja met woorden, ondersteunde Hij die met Hem, en schrikte Hij af, die tegen Hem waren. Ik at bij Hem dien dag, en genoot geen goed onthaal. Overtuigd door al het gebeurde, dat de vrijheid van deliberatien verloren was, dat mijn werk niet meer bestond in het overbrengen van het advys van den Raad van State aan den Prins, maar dat deze van mij vergde, om zijne denkbeelden aan te nemen en in den Raad door te zetten, besloot ik mijn verzoek om ontslag in geschrift te brengen, af te wagten, hoe de Prins mij den volgenden dag in den Kabinetsraad behandelen zou, en het dien volgens al of niet in te dienen. Hij behandelde mij wederom zeer vriendelijk, en ik zag van mijn verzoek af. Een dag later verhaalde ik aan Falck, hoe de zaak in den Raad van State afgelopen was, wees hem de punten, die ik wilde voordragen en verder ontwikkeld hebben, dog die ik op de aangenomen houding van den Prins met stilzwijgen voorbij gegaan was, en betuigde, dat het den Prins zeer nadeelig zou geweest zijn, indien ik mijnen post nedergelegd had. In het gesprek liet hij zig ontvallen, dat volgens den Prins er meer agter deze zaak schuilde. Hieruit bleek mij wederom zijn wan-

trouwen en verders leerde ik uit zijn gedrag, dat Hij mij voor geenen Financier hield. Ik oordeelde daarentegen, dat Hij het slegts in den gewonen zin was, dat is, dat Hij cijferen kon om geld te maken. De regte Financier in mijn oog, is degeen, die de welvaart van een land bevordert, en er niet meer uithalen wil, dan deze dragen kan, teffens zulke middelen gebruikende, die door goede trouw het openbaar crediet vestigen. Dit ontwerp kwam oorspronkelijk van den Heer Saportas, hetwelk algemeen bekend was. De fiskale geest van den Prins, die mij hoe langer hoe meer bleek, was mij reeds uit den mond van een bankier in Engeland bekend gemaakt.

Inmiddels won ik dit, bij de toedragt van deze zaak, dat ik ruimer handen voor andere zaken in den Raad van State kreeg, en ik gebruikte mijn gezag vooral, om de invoering van de Grondwet in alle hare deelen te bevorderen. Wij kregen de ontwerpen van de Provintiale Reglementen, van de Instructien voor de Rekenkamer, voor de Domeinen, voor de Munt, voor den Hoogen Raad van Adel, enz De Grondwet was in mijn hart, zij lag altijd op de tafel voor de Leden, en de beste dienst, die ik in den Raad van State aan mijn Vaderland bewezen heb, is de invoering en de handhaving van de Grondwet geweest. In de eerste dagen droeg ik voor, en er werd eenparig als een beginsel aangenomen, dat geene octroyen, geene regten, geene gewoonten gelden zouden, tenzij op de Grondwet of op wetten, uit deze voortvloeiende, gebouwd.

Wij kregen den Heer Appelius in den Raad, en de Prins schreef het mij Naderhand heeft Hij nieuwe Leden benoemd, zonder mij die kennis te geven, en ik las het uit de Besluiten. Even zo vielen de Graaf van Bylandt en Canneman uit, denkelijk omdat zij in de zaak van de finantieele wet mishaagd hadden. Aan zulke trekken bemerkte ik duidelijk, dat mijn crediet aan het dalen was. Het publiek dagt nog lang daarna, dat ik de voordragt deed tot aanstellingen, ja zelfs tot afstellingen.

Toen de Prins naar Brussel vertrok als Gouverneur-Generaal,

ontbood Hij mij, en vroeg mij welke partij ik oordeelde, dat Hij voortrekken moest. Ik antwoordde: degene, die getrouw aan het Huis van Oostenrijk gebleven is. Daar zijn er zo weinigen, hernam Hij. Dan, zeide ik, is het best om menschen uit alle partijen te nemen, zo als hier, naarmate zij bekwaam zijn. Hij had een papiertje in de hand, zeker met nog andere punten; dog Hij verborg het en brak of. Ik ontmoette Falck in de voorkamer, die zig scheen ongerust te maken over mijne onverwagte verschijning.

Thans had ik geene vaste dagen meer om bij den Prins te komen, en werd zelden geroepen. Ik meldde mij van tijd tot tijd aan, als ik over zaken van den Raad te spreken had. De briefwisseling ging ook uit. Ik zag hoe langer hoe meer, dat er veel buiten mij geschiedde.

Als ik Falck de laatste reis vóór zijn vertrek sprak, riep hij mij aan de deur na: nu heb je 't naar uwen zin, nu ben je alleen baas. Uit Brussel schreef hij mij alsof de geheele rust van Holland van mij afhing, en de Prins niets vreesde uit vertrouwen op mijn beleid. Aan mijne dogters had hij gezegd, dat ik Vicekoning was. Inmiddels had ik geenen regel voor mijn gedrag, dan dat hij mij, als het ware op last, gezegd had: doe maar alles af dat van geen groot gewigt is. Ik had egter niets af te doen, daar ik niet uit vrijen wil om gevraagd was. Mijn staat was onzeker en onaangenaam. Ik hoorde vele dingen uit de openbare gerugten en dan stond elk verbaasd, dat ik ze niet wist. Wat ik meer dan een ander, dat is, buiten mijn vak, doen mogt, was mij volkomen onbekend. Het dubbelzinnige van zulk eene betrekking verveelde mij gedurig. De schuld lag in het karakter van den Prins, en de zaak was voor mij te pijnlijker omdat ik er geen verandering op zag.

Toen de Prins terugkwam, in het najaar, was de Begrooting voor 1815 aan de orde van den dag. De finantieele wet van 14 Mey 1814 was geene Begrooting geweest, en ik had met moeite iets er van er in gekregen. Nu hoorde ik er niets van, voordat

het concept in den Raad kwam, en daar moest het er schielijk door. Ik kon dit ondersteunen, omdat er geen kort was, dat er van het voorleden jaar overschoot, en dat de ontlasting een begin nam met den Koophandel. (Het inkomend regt op de indigo namelijk, was veel lager gesteld. Wat betreft het overschot van de inkomsten boven de uitgaven en dat er dus geen kort was, zo geloofde ik toen met iedereen, omdat wij geen tijd hadden voor onderzoek en overleg. Dog in waarheid was de zaak geheel anders gesteld. Six moest het laatste halfjaar der renten op 31 December 1814 betalen en hij stelde de betaling op 1 Januari 1815. Daarmede werden de uitgaven van 1814 verminderd met een millioen of zeven. Ik meen, dat hij hetzelfde deed met de pensioenen. Heden althans worden zij op deze wijze voldaan. Indien hij deze posten van uitgave op 1814 gelaten had, gelijk hij schuldig was te doen, zoo is het klaar, dat er een aanzienlijk kort zoude geweest zijn. Hij zeide tot mij in den Kabinetsraad: ik ben niets schuldig, en nam daarbij die gewigtige houding aan, daar hij zig veelmaal in behaagde. De Prins las zeker mijne verwondering in mijn oogen en glimlachte. Hij bemerkte namelijk, dat ik het geheim van de mis nog niet ontdekt had. Ik bleef ook nog eenigen tijd in denzelfden waan, en als President van de Staten Generaal wijdde ik uit over de betrachte zuinigheid in het gebruik van 's Lands penningen). Het stiet mij egter, dat de Prins geen advys begeerd had, maar slegts eene goedkeuring. De finantien waren een soort van heiligdom, daar men niet aan raken mogt, en daar Hij met Six alleen in heerschen wilde. Aan tafel sprak hij mij daarover aan; ik zeide, dat er geen getal manschappen voor de armee gesteld was; zijne ogen veranderden op eens verschrikkelijk, en Hij verklaarde, dat Hij dit aantal noemen zou. Zulke veranderingen van gedaante werd ik nu menigmaal gewaar, en er volgden wel kwade woorden op, meestal tegen anderen, dog die ik begreep, dat mij zouden kunnen treffen. Anderen beantwoordden ze met een lachje, als om te kennen te geven, dat men het bittere en

scherpe niet merkte; dog ik nam dan een diep en ernstig stilzwijgen waar.

Ik deed wel mijn best, om den Prins in het begrip te brengen, dat de Raad nog veel kon ophelderen en dat Hij vrij was om deszelfs aanmerkingen te verwerpen. Dog het gewone wantrouwen scheen op de Financien zonder vat, en het controle onaangenaam; Hij dagt, dat Hij het finantieele genoeg doorzien kon, of beschouwde het zelfs als zijn eigen werk. Hij wantrouwde veelmeer mijne beoordeeling, hetzij omdat ik in zijne oogen geen financier was, hetzij omdat Hij mij van wangunst tegen Six verdagt.

Wat ik voor Koophandel en Kolonien dit jaar deed, heb ik reeds gedeeltelijk vroeger onder Buitenlandsche Zaken aangetekend. De Reglementen op Oost en West kwamen ook bij den Raad van State voor, en nu nam ik de gelegenheid waar, om het stelsel, daar ik zo veel over geschreven heb, door te zetten, hetwelk met hulp van den Heer Queijsen volkomen gelukte. Of deze Reglementen door den Prins alleen, zonder de Staten Generaal, konden vastgesteld worden, trek ik heden in twijfel. Ik zag toen de gevolgen daarvan niet genoeg in. Men besloot het uit het artikel der Grondwet, waarbij het opperbestuur over de Kolonien aan den Souvereinen Vorst bij uitsluiting wordt opgedragen. Dan Bestuur is geene Wetgeving. De Grondwet is zo gesteld, omdat men geene Compagnie hebben wilde. De Kolonien zijn thans Provintien van het Rijk, dog ook hier beweert men, dat de Grondwet het Rijk tot Europa bepaalt. In het vervolg zal ik er nog een woord van zeggen. De Heer Goldberg drijft door op dit opperbestuur, en er is voor Suriname naderhand eene wet op den eigendom, volgens dit beginsel, door den Koning alleen gemaakt.

Voor dezen waren de inkomende en uitgaande regten op Europa alleen toepasselijk, terwijl Oost en West onder Compagnieën stonden. De West raakte het eerst vrij, dog behield zijn eigen tarif, en de Staten van Noord Amerika werden daar-

onder gebragt. Dit gaf van de zijde van dezen aanleiding tot vele klagten. Nu Zuid Amerika op het punt is van onafhankelijkheid, werd de vraag van gewigt of men niet de geheele wereld onder hetzelfde tarif brengen moest? En ook dit heb ik gemakkelijk verkregen. Weinige Leden verstonden er iets van; dog ik mogt het hun beduiden. Zo ligt valt het altemets de grootste zaken af te doen, onderwijl beuzelingen altemets ophouden.

De Heer Elout werd benoemd tot Commissaris Generaal, en de Baron van der Capellen tot Gouverneur Generaal voor Oost-Indie. Hierbij verloor de Raad van State zijn werkzaamste Lid, en het verlies is nog niet hersteld. Ik riep de Heeren Goldberg en van der Capellen in den Raad, om hunne gedagten vrij te kunnen zeggen, eer wij tot een besluit kwamen, en alles schikte zig met volkomen eensgezindheid. De Heer van der Capellen was een ogenblik Directeur Generaal van Koophandel en Kolonien geweest, dog meteen naar Brussel voor het bestuur van Belgie gezonden. Hij wist niets van O. I. zaken, en hij bragt eenen geheelen avond bij mij door om er een denkbeeld van te krijgen. Hij was zeer in zijn schik met mijne ophelderingen en zeide mij naderhand, dat hij mijne schriften ook zo klaar vond. Met den Heer Elout ben ik ook op alles eens geweest, en hij schrijft mij nog met lof van deze schriften, welke hij op de reis overgelezen heeft. Zo zijn mijne pogingen van vroeger dagen eindelijk vrugtbaar geworden.

Niet lang na deze bestemming van den Heer Elout was de Heer van Gennep in den Raad gekomen met een oogmerk, om wederom een stem aan de regtsgeleerdheid te geven. De Heer Mollerus verzogt en verkreeg om in den Raad te komen als eene rustplaats na zijne vele ministerieele werkzaamheden, het laatst in het Departement van Oorlog. Beide deze Heeren vonden de deliberatien wat langdurig. Als het rapport uitgebragt was vroeg ik, of er ook aanmerkingen te maken waren, en zeide de mijnen, indien ik er had. Na alles gehoord te hebben

praeadvyseerde ik, en nam des noods de stemmen op Zij wenschten, dat de menigvuldige zaken, die ons toegezonden werden, veelal om spoedig advys, zouden gesplitst worden, zodat de gewigtigsten voor den vollen Raad bleven, en de anderen aan sectien van den Raad, als voor Wetgeving, voor Finantien, enz. ter afdoening zouden worden uitgedeeld, of onmiddelijk door den Prins in handen van de sectien gesteld worden. De Heer Elout was daar tegen, en zijne laatste werkzaamheid in den Raad was eene voorspoedige poging om dit te keren. Uit de geringste zaken, zeide hij, zijn de gewigtigste advysen gesproten, en hij bewees dit met voorbeelden. Geven de onderscheidene Sectien, voer hij voort, afzonderlijke advysen, zo is het gedaan met de eenheid van den Raad, en er zullen zo vele onderscheidene stelselen, als Sectien geboren worden. Op dien tijd, geloof ik, had hij gelijk, en ik viel hem toe. Na eenige jaren denk ik dat alle Concept-Wetten, alle Concept-Besluiten van Algemeen Bestuur voor den vollen Raad kunnen blijven, en alle bijzondere zaken aan Sectien in handen gesteld kunnen worden.

Ongelukkig was het, dat de Raad nooit regt vrij kon delibereren over de gewigtigste zaken, vooral van Finantie, en dat zijne voornaamste werkzaamheid zig hoe langer hoe meer bepaalde tot mindere zaken. Het gebeurde zelfs, dat er eene zaak in den Kabinetsraad verhandeld zijnde, de Prins mij zeide, dat ik nu wist hoe men het begrepen had, en dat Hij de stukken aan den Raad van State zenden zou. Op deze wijze moest deze eindelijk eene schaduwe worden, een bloote vorm, een naam, die indruk maakte op het publiek, op de Staten Generaal in de eerste plaats; maar geen aanzienlijk werktuig blijven van de Regering, daar hij bij de Grondwet toe ingesteld was.

5°. DE STATEN GENERAAL (zomer 1814).

MEI 1817.

Mijn oogmerk bij de Grondwet was, dat alle de standen van menschen in de Staten Generaal zouden zitting hebben, en ik had daarop uitgeweid in het slot van mijne Aanmerkingen. Dit was er met eenige moeite in de Commissie doorgegaan, en eer ontkennender wijze, dan stellig uitgedrukt, met de uitzonderingen alleen te noemen. De Prins had mij alleen van de Ministers en den Generaal Sweerts de Landas alleen van de armee daar in gebragt. Toen deze Luitenant Generaal werd moest hij zijne plaats nederleggen. Alzo voor het vervolg de benoeming aan de Staten der Provintien kwam, troostte ik mij in de hoop, dat zij de egte beginselen verlevendigen zullen. Zij toch kunnen belang stellen in de benoeming van Ministers en Militairen, elk in zijne Provintie.

De vraag of men beginnen zou met de Staten der Provintien, of de Staten Generaal bij een te roepen, was schielijk beslist, alzo de inrigting der eersten nog tijd vereischte, en de vergadering der laatsten nodig was voor de financien. Deze vergadering vertoonde ook aan geheel Europa eene Constitutie in werking.

De Prins bestelde eene voorlopige conferentie van de Heeren van Lynden van Blitterswijk en van Hoevelaken met mij over eenige te maken schikkingen, zo als de keuze van eenen Griffier, het Ontwerp van een Reglement van Orde. Hier ontdekte ik iets van den ouden provintialen geest, die zoveel kwaads in de Staten Generaal onder de Republiek gedaan had. Dan ik verliet mij op den eed bij de Grondwet vastgesteld, en op de hoofdelijke stemming, die alles wel teregt brengen zouden. Het voornaamste punt waren de commissorialen, waartoe Leden uit alle Provintien stonden benoemd te worden, naar de evenredigheid van de Leden uit elke Provincie. Deze laatste evenredigheid was bij de Grondwet naar de Bevolking gesteld, dog zonder dien grondslag te noemen, ten einde niet daaraan gebonden te

zijn, bij de aanstaande vereeniging met de Zuidelijke Provintien. Er werden zo vele Commissien gemaakt als er Ministerien waren.

Ik had gaarne dezelfde wijze van delibereren ingevoerd als ik boven bij den Raad van State beschreven heb, namelijk, dat elk lid zijne gedagten zeggen kon, eer men tot stemming over-ging; dog ik kon slegts in het Reglement van orde de bepaling brengen, dat de President aan ieder lid gelegenheid zoude geven om zijne gedagten te zeggen. De Heer van Lynden van Hoevelaken, die President werd, omdat de Heer van Blitterswijk er voor bedankte, begon egter altijd met de stemmen op te nemen. Had dan iemand iets in te brengen, die tot de laatste helft behoorde, zo was dit verloren voor de eerste helft, die al gestemd had, en die niet terugkomen kon. Nu zaten de Leden volgens de Provintien, hetwelk een aanmerkelijk voordeel aan de eerste Provintie bezorgde. Ik zeide dit aan den Prins, die zig geene partij wilde stellen.

Onder het bijwonen der eerste vergaderingen, was ik getroffen over het gemak, waarmede alle voordragten doorgingen. In het publiek werd er zelfs op gevallen. Er was geen schijn van oppositié. Deze stemming kwam overeen met hetgeen ik in het algemeen bij de Natie bemerkt had. Zij was de revolutien en de onlusten zo moede, dat zij alles aan den Prins overliet. Ik werd er door bevestigd in mijn opgevat denkbeeld, dat zij slegts allengs wederom aan eene vrije Regering kon gewend worden. De opdragt van alle de eerste benoemingen aan den Prins, met uitstel van dezelve door Staten, Steden, Ridderschappen, Eigenerfden, was ook in dit opzigt allernuttigst. Er zoude op deze benoemingen een klad gekomen zijn, en de invloed zou zig aanstonds op de gevaarlijkste wijze gevestigd hebben. Nu zullen dezelve wat later geschieden, maar op eene meer beraden wijze, en nadat de eerste geestdrift voor den herstelden Vorst merkelijk bekoeld is. Nu gevoelt men het voorregt van zijne stem te geven, en zal beter overleggen, wat men doet.

Er was bij gelegenheid van eene wet op de Jagt zeer veel

te doen, zo als altijd op dit stuk, omdat de liefhebbers zig driftig maken. Deze reis was er levendigheid onder de Staten Generaal, en elk had in den mond, dat de Conceptwet zou verworpen worden. Het rapport van de Commissie was tegen. Ik merkte aan den Prins in den Kabinetsraad, dat het Hem verdroot. Ik nam daarop voor de Wet te verdedigen, en deed dit met zulk een onverwagten uitslag, dat zij met de meerderheid van eene stem doorging. Falck zeide mij: de Prins heeft u verpligting.

Op het finantieele alleen was er iets van zulk eene deelneming te bespeuren. Over de wet van 14 Mey [1]) werd nogal uitvoerig geadvyseerd. Er waren meen ik zeventien stemmen op in de vijftig tegen. Daaronder de meeste Hollanders, alzo in Holland de meeste renteniers zijn, en deze de bijlage moesten doen. Ik had dien dag Raad van State en was bij den Prins geroepen in eenen Raad van Gratie. Ik was blij met fatsoen te kunnen wegblijven. In het publiek was de vleug ook niet voor dezen maatregel, en de fondsen daalden gedurig. Naderhand hebben de zoogenaamde financiers, dat is, de lieden, die òf voor zig, of meest voor anderen boedels administreeren, zig voor den maatregel verklaard, en bekend, dat zij de zaak kwalijk ingezien hadden. Toen zijn ook de fondsen merkelijk gerezen. Geheel Europa heeft vervolgens den Prins voor een goeden financier gehouden. Hij heeft er veel lofprijzingen over ontvangen, en dit heeft Hem zo stijf op alle zijne denkbeelden van finantien doen staan, verwagtende altijd dat de uitkomst dezelve bevestigen zoude. Bij deze deliberatien stond de Heer van Stralen aan het hoofd der oppositie.

Eene andere finantieele wet was minder gelukkig, en de eenigste van deze zitting, die verworpen werd. Dezelve behelsde eene Quotisatie voor de Land-Provintien in de plaats van het Gemaal. Deze Quotisatie was den Raad van State te hoog voor-

[1]) Wet tot herstel der Nationale Schuld en tot vinding der Fondsen benoodigd tot stijving van 's Lands kas; gearr. 14 Mei 1814, Staatsblad nº. 58.

gekomen, en hij had ze verminderd; dog de Prins vraagde nogmaals op dit advys de gedagten van den Heer Six, die den Prins bewoog om bij zijn eerste denkbeeld te blijven. Ik droeg bij mijne stemming de redenen voor, die Six gegeven had, op dat zij zouden kunnen overwogen worden naast de redenen tegen, die de Commissie bij haar rapport in het midden bragt. Mijne onpartijdigheid maakte misschien den indruk, dat men den maatregel nog ongunstiger beoordeelde.

Jaarlijks begon de gewone Vergadering in November, en voor elke Vergadering, gewoon of ongewoon, moest er een nieuwe President aangesteld worden. Nu zaten de Leden naar de Provintien; dog men had reeds de gewoonte ingevoerd, dat de nieuwe Leden onderaan gingen zitten, hetwelk met der tijd de orde der Provintien zou gestoord hebben. De orde van het Presidie bleef egter, en men wilde op een Gelderschen President een Hollandschen doen volgen. Ik had er nooit om gedagt, dat dit mij treffen kon, toen ik een briefje van den Prins kreeg, dat de keuze op mij vallen zou. Hij had mij te voren gevraagd, wie het worden kon, en ik had Hem onder anderen van der Heim en van Stralen genoemd. De Heer van Hoevelaken sprak mij bij het nederleggen zeer vereerend aan, namelijk over den opstand, en dit regt uit het hart. Ik hield nu een voorstel, dat ik gemaakt had, om verandering in de wijze van deliberatien te brengen, in den zak, en voerde dezelfde wijze eenvoudig in als bij den Raad van State. Dit behaagde zeer en werd een regel voor het vervolg.

De Prins noemde mij twee dagen, daar ik altijd om negen uur bij Hem komen kon. Dit had Hij voor den Raad van State niet gedaan, zo dat ik Hem nu wederom wat meer te spreken kreeg. Het viel mij druk. Eenmaal kwam ik uit den Raad van State in den Kabinetsraad, en ging van daar, eer hij uit was, in de Staten Generaal. Ik zeide aan den Prins, dat ik niet wilde instaan, dat er geen voorstel onder mijn Presidie zou verworpen worden. De Staten Generaal, antwoordde Hij, verwerpen

niet, zij vragen mijne nadere consideratie. Ik dagt, zoals Hij het opnam, dat ik het gewonnen had, en dat Hij zig het verwerpen zou laten welgevallen. Dit bleek naderhand anders, dog niet onder mijn Presidie, gedurende hetwelk alle de gedane voorstellen zijn aangenomen geworden.

Ik nam altijd eene houding aan, alsof ik niet den minsten haast met de afdoening maakte, en gaf de stukken, om in te zien, aan elk, die ze begeerde. Op deze wijze duurde het eenige dagen langer; dog de Besluiten waren genoegzaam eenpaarig, en alle Leden waren te vreden. De Prins verweet mij, dat ik de Leden wende aan het vragen om papieren. Naderhand, bij de Vereeniging, heeft Hij wel moeten toelaten, dat alles gedrukt werd. Hieruit bleek al wederom, hoe zagtjes men in het begin moest te werk gaan, om de zaken te brengen op het punt, daar ze behoorden. De eerste geestdrift voor den Prins had Hem verwend, en de Staten Generaal hadden nog geen gevoel van hunne waardigheid.

De eerste Begrooting kwam nu in, en moest hier, zo als in den Raad van State, schielijk doorgaan. Ik zag geen middel om het te beletten, en wenschte slechts, dat het zonder gevolgtrekking bleef. Deze zelfde wensch werd, uit dezelfde omstanheden, bij de Commissie van Financie geboren, en de Heer van Stralen stelde een rapport in dien zin. Het werd mij door den Heer van Hoevelaken effen vóór de Vergadering medegedeeld, en hij hoorde mij met een groot genoegen verklaren dat ik het volmaakt vond. Het werd ten eersten uitgebragt, en de Vergadering dagt even zo als de Commissie en ik, zonder eenige deliberatie. Het karakter van den Prins was bekend; men wist, dat Hij de zaken wilde doorzetten, zonder den schijn er van te hebben. Hij zag er vriendelijk uit, zo lang als het naar zijnen zin ging. Iedereen moest er even vriendelijk uitzien. Dog men verstond elkander zonder te spreken. Deze toon bestaat nog, en zal bestaan, zo lang als geene sterke Oppositie komt. Dog de ontwikkeling van dit denkbeeld gehoord tot latere tijden.

Op het stuk van de belastingen en ontlastingen gaf ik aan

de Commissie van Koophandel aan de hand om met den Heer Goldberg te spreken, op dat van de Nationale Militie, om den Heer Elout te onderhouden. Ik schreef het aan den Prins naar Amsterdam, en kreeg den wind van voren. Hem alleen kwam dit toe, voor deze reis egter zou Hij naar mijnen zin die Heeren daartoe authoriseeren. Ik wilde alle de Collegies nader bij elkander brengen; Hij wilde alle dezelven afgezonderd houden. Ik zogt de ware eenheid van de Regering, Hij wilde de eenheid voor zig alleen houden. Dit bleek hoe langer hoe meer, en verwekte aanvankelijk in mij den weerzin, die eindelijk op mijne Retraite uit het Ministery uitgelopen is.

Ik was midden in den zomer doodziek geweest, en werd dit nu wederom. Onder mijne herstelling kwam Buonaparte terug, en hetgeen ik daarop in de Staten Generaal verrigtte, zal met andere zaken later onder een eigen hoofd voorkomen.

De laatste zitting, die ik bestuurde, was voor de beschrijving van eene dubbele Vergadering, welke de veranderingen in de Grondwet te brengen, uit hoofde van de Vereeniging met de Zuidelijke Provintien, onderzoeken zou. Hier bestond deze zwarigheid, dat de veranderingen moesten in deliberatie komen, eer de Staten Generaal tot de beschrijving eener dubbele Vergadering besloten. Aan de andere zijde was dit een eigen geval, dat nooit wederkomen zal, en daar de Grondwet niet op gezien had. De Grondwet had gewone veranderingen van het een of ander artikel op het oog gehad, en geene volslagen Staatsverandering, zo als de Vereeniging met een talrijker volk dan het onze. Het ware beter geweest de zaak op dien voet te behandelen, dog ik was er niet om gevraagd geworden, en het is zeker, dat iedereen het zo scheen te begrijpen als het nu werd ingeleid. Het jongste lid van de Vergadering, de Heer Kuipers van Braband, maakte alleen de zwarigheid hierboven voorgedragen, en niemand ondersteunde hem. Ik maakte dan het Besluit op tot de beschrijving der dubbele Vergadering.

6°. DE HERZIENING DER GRONDWET (voorjaar 1815).

Mei 1817.

Ik was nog ziek, toen de Prins begeerde, dat ik in eene Commissie tot de Herziening der Grondwet voor zou zitten. Mijn dokter gaf mij te kennen, dat Z. H. hem daarover gesproken had; zeker om te weten, of ik er in staat toe was. De dokter zeide mij, dat ik, aan de beterhand blijvende, dit zou kunnen doen; maar dat ik dan ook uitrusten moest en een reisje naar een bad ondernemen. Ik liet vervolgens de voorzitting in den Raad van State aan den Heer Mollerus, en die van de Staten Generaal aan den Heer van Hoevelaken, beide leden van de Commissie, en die ik dagelijks kon spreken, over, ten einde het voorname werk behoorlijk te verrigten.

De Commissie vergaderde wederom in mijn huis, in denzelfden zaal, die er den naam van kreeg.

Alle de Leden van de nieuwe Landen waren mij even vreemd, behalve de Graaf van Mérode, die voor dezen Oostenrijksch gezant in den Haag was geweest De Prins had ze genomen uit den adel, uit Fransche Prefekten en Wetgevers, uit Advokaten, een regt mengsel, zodat de meesten ook onder elkanderen onbekend waren. De Graaf de Thiennes alleen had de Franschen nooit gediend, en wij verstonden ons het best. Hij was het hoofd der Belgische Tusschenregering, een zagtzinnig en wellevend man, zonder grondige kundigheid, godsdienstig, iets zwak. Voor Secretaris was benoemd de Heer Meijer, Lid van de Regtbank van eersten aanleg te Amsterdam, door-kundig, zeer vlug, een Jood. Eenige Leden zagen zeer tegen hem op, en wilden voorstellingen tegen hem doen. De Graaf van Merode, bekend om bigotterie, kwam toevallig naast hem te zitten, en zo aangenaam is Meijer in den omgang, dat de Graaf zig binnen weinige dagen in zijne plaats bij uitstek behaagde. Ik droeg voor, dat de Leden plaats zouden nemen naar de jaren, zooals de eerste reis, hetwelk gaarne aangenomen werd.

Wij hadden bij de eerste Commissie altijd begonnen met een kort gebed, en ik sloeg het wederom voor; dog de roomsche Leden willigden het niet in, zeggende, dat elk dit voor zig kon doen. Ik opende de Vergadering met een tafereel van de Voorwaarden onzer Vereeniging, eerstelijk volgens de agt artikelen, en vervolgens naar de Tractaten. Ik zeide omtrent al wat in de beide eerste hoofdstukken van mijn Advys van 17 April 1816 staat, en ontwikkelde het een en ander nog meer. Na de Vergadering werd ik door de verstandigste Leden daarvoor bedankt. De Heer Elout merkte op, dat ik niet in de minste herhaling vervallen was, en de Heer van Manen riep uit: men moet Mijnheer van Hogendorp zijn, om een half uur lang zo voor de vuist te spreken. Ik had niets op papier gebragt.

Wij moesten wel de Fransche taal gebruiken, alzo eenige Leden geen woord Hollandsch verstonden. Bij deze gelegenheid merkte ik nogthans al op, dat die Heeren zig het Hollandsch of Vlaamsch schamen, omdat het in hunnen mond een patois is; dog dat zij het gesprokene en eene courant verstaan. Een goede stijl in geschrift valt evenwel den meesten moeielijk.

Het Besluit van den Prins gewaagde van noodzakelijke wijzigingen, zodat er niemand van een nieuw ontwerp sprak, en wij de Grondwet aanstonds ondernamen. Het stuk behaagde nogal, zo als klaar te zien is uit het rapport, waarmede wij de herziene Grondwet overhandigden. Dit is van de hand van den Heer de Coninck, den kundigste van alle de nieuwe Leden, en genoegsaam geheel zoals hij mij de eerste schets vertoonde.

Over het geheel schenen de nieuwe Leden maar ééne groote verandering te willen maken, namelijk eene Eerste Kamer van de Staten Generaal. Wij Belgen, zeide de Heer Holvoet, zijn te driftig, te opbruizend, en er moet eene Eerste Kamer zijn, om de Tweede in toom te houden; de Magnaten van Belgie moeten ook iets vooruit hebben. De eerste reden vond ingang, dog de tweede minder. De oude Leden wilden niets weten van eene Kamer van louter Adelijken, en de Heer van Aylva stond er

op, dat wij altijd gemengde vergaderingen hadden gehad. Zo is dan ook de Eerste Kamer uit aanzienlijken saamgesteld, dog die het niet allen door de geboorte zijn.

De inrigting van de Provinciale Staten behaagde zeer, en daar had ik mij mede gevleid, zo als uit mijne Aanmerkingen op de Grondwet kan gezien worden. Het rapport van den Heer de Coninck weid er op uit. De Heerlijke Regten ontmoetten tegenstand bij sommigen, en de Heer Dotrenge las er eene sterke Memorie tegen aan de Commissie voor. De brieven, die ik daarop van de Graven de Thiennes en Merode ontving, heb ik bewaard. Het scheen alsof de harmonie onherstelbaar gestoord was. Dog ik hield mij aan de wijze, op welke deze zaak in de Noordelijke Provincien behandeld werd, namelijk, dat de inrigting van het Bestuur van het Platte Land door de Staten der Provincien aan den Koning werd voorgedragen en door dezen bekragtigd; zo dat zij alles in handen bewaarden. De Regten waren ook zoo bepaald en gewijzigd, dat alles op het welzijn der opgezetenen uitliep. De Graaf de Thiennes verklaarde, dat hij de verzoeken van een grooten honderd Gemeenten om herstel van de Heeren in zijnen zak had. Toen was het Platte Land ook bij ons nog niet ingerigt, en dus de geheele zaak onafgedaan. Het woord alleen stond in de Grondwet, en dit werd gehandhaafd, opdat men nooit zoude kunnen voorgeven, dat de Grondwet geene Heerlijkheden kende.

De meeste moeite had ik met den Godsdienst. De Roomschen hadden reeds tegen de Grondwet gestemd, omdat zij daarin lazen, dat de Regering zig eenig gezag over denzelven aanmatigde. Dit hadden zij verkeerd verstaan en het kon nu verbeterd worden. Maar de Zuidelijke Roomschen hadden meer in te brengen. Zij wilden de Roomsche Kerk laten heerschen in de nieuwe Landen en de Hervormde in de oude. Dit heerschen kon er geenszins door; maar iets vast te stellen voor de Roomschen in het algemeen en voor de Protestanten in het algemeen, ware doenlijk geweest. Dat iets voor de Roomschen zou voornamelijk

hebben bestaan in de wettiging van een Concordaat met den Paus. De Graaf de Thiennes betoogde mij de noodzakelijkheid om palen te stellen aan de eischen van het Hof van Rome, en oordeelde deze gelegenheid daar zeer gunstig toe. Hij verzekerde mij meermalen, dat hij dit aan niemand kon begrijpelijk maken, dan aan mij. Daar moest ook iets van gevoeld worden, dat hij niet zeggen kon, omdat hij niet voor iedereen zoveel vertrouwen hebben mogt. De zaak is zeker, en met den schijn van toe te geven, zou men veel gewonnen hebben. Dan het beginsel van geenen Godsdienst te noemen, en alle dezelven gelijklijk te beschermen, behield de overhand, alzo de flaauwe Kristenen, mogelijk Deïsten, de handen in één sloegen, terwijl de ijverige Hervormden en Roomschen het nooit eens konden worden. Nu zou het Christendom evenwel alleen alle de voorregten hebben kunnen genieten, in plaats van den Godsdienst, welke de Joden en Mohammedanen insluit. Dog hier kwam de Joodsche Secretaris ongemerkt in aanschouwing, en zijne bloote aanwezigheid, bij die genegenheid, die elk hem toedroeg, heeft naar mijn inzien dit punt beslist. Het punt, dat de Koning hervormd moest zijn, was geheel niet te houden, dog zou er mogelijk doorgegaan zijn, indien de Roomschen hun artikel verkregen hadden. Ik sprak met veel kragt voor mijn gevoelen, zo als ik het hier aangestipt heb, dog met zo weinig ondersteuning, dat ik het opgaf. Van agteren beschouwd, vind ik het best zo als het uitgevallen is, omdat wij anders met de Hervorming te bevestigen ook het Katholicismus zonden bevestigd hebben. Nu is er beter kans onder zulk eene vrijheid, dat de Roomschen Protestantsch worden. Dat de Deïsten veld zullen winnen, is geheel onwaarschijnlijk, en moet veeleer plaats vinden onder het Roomsch bijgeloof. Vraagt men, waarom ik dit niet aanstonds heb ingezien en dienvolgens gewerkt, zo is het antwoord, dat ik naar mijn inzigt gewerkt heb, en onder de deliberatien een beter inzigt gekregen heb. Met een gemoed, open voor betere inzigten, dient men alle deliberatien aan te leggen.

Onderscheiden artikelen werden verbeterd door de ondervinding, welke wij reeds verkregen hadden. Zo kwamen er nu de Eigenërfden bij, die wij uit de Provintiale Reglementen overnamen. Zo werd er vastgesteld, dat de verkiezingen bij deze Reglementen aangenomen, na eene ondervinding van tien jaren kragt van Grondwet hebben zouden. Zo werden de plaatselijke Begrootingen aan de bloote goedkeuring van de Staten der Provintien onderworpen, tenzij de Koning de eene of andere begeerde te zien, en dergelijke beschikkingen meer, allen in den geest van afscheiding van Algemeen en Plaatselijk Bestuur.

De gewone uitgaven van den Staat bleven niet onveranderlijk vastgesteld, maar slegts voor tien jaren, en de deliberatien moesten telkens het negende jaar wederom aangelegd worden. De Koning, dit vernemende, zeide mij: dat is eene verbetering.

De Reglementen op het logeren en marcheren der troepen waren goed, dog slegts door den Koning bekragtigd, nu werden eenige vasten beginselen daaruit geligt, en ter verzekering van de burgerlijke regten in de Grondwet gebragt. Deze regten werden in het Hoofdstuk van de Justitie verder uitgebreid, dan te voren geschied was.

Het openbaar Onderwijs werd geheel en al van den Godsdienst afgescheiden. Toen reeds hoorden wij van den eisch der Geestelijkheid, om het onderwijs te besturen, en wierpen het verre weg.

Nadat wij de oude Grondwet door waren, kwamen er voorstellen van Verklaringen van Regten, die menigmaal eene wapenkamer voor onvergenoegden geweest zijn. Ik advyseerde, om al wat er goeds onder was op de regte plaats te brengen, ten einde het onbepaalde en overdreven te mijden. Zo zijn de vrijheid van de drukpers en andere punten er bij gekomen. De Grondwet heeft daar zeker bij gewonnen, en ik had de eerste reis leedwezen, dat sommige punten scheenen vergeten te zijn, die nu bijgevoegd werden. Hier kwam de geest der Belgen te hulp aan den onzen. Wij waren in eene geestdrift voor het Huis

van Oranje, en de Belgen gingen altijd van het beginsel uit, dat wij nu een goeden Koning hadden, maar dat wij de Grondwet voor een kwaden maakten. Ik dorst niet te raken aan dingen, die bij ons door de gewoonte geheiligd waren, en die mogelijk verzwakt zouden geworden zijn, als men ze met woorden had willen uitdrukken. Dan nu de Belgen daarop stonden, kon ik advyseeren om ze in de Grondwet te brengen, voor reden gevende, dat zij tog onder ons algemeen aangenomen waren.

De Koning verlangde zeer, dat Luxemburg mede in de Grondwet begrepen werd, en droeg mij op om het Verdrag van Weenen in te zien, of er ook iets strijdigs daarmede in gevonden werd. Ik meende van neen, ofschoon de Heer Elout onder anderen het nog al twijfelagtig stelde. Toen naderhand Lord Clancarty hier kwam, om over de stad van Luxemburg als bondvesting te handelen, zeide hij mij, dat wij zeer wel gedaan hadden de Grondwet over het Groot-Hertogdom uit te strekken en het daarmede in te lijven. Het Lid van de Commissie uit die Provintie stond op in de volle Vergadering om er mij plegtig voor te bedanken.

De verdere Provintien werden uit agt Departementen gevormd, met telkens twee van dezelven saam te voegen, en er een ouden naam aan te geven. Wij lieten dit gerustelijk aan de Belgen over, die oordeelden, dat de gehouden Registers sedert twintig jaren noodzakelijk maakten om geen stukken van Departementen af te scheuren. Even zoo droegen wij hun ook op, om de stemmen in de Staten Generaal onder de Provintien uit te deelen, waarbij Namen wat karig verzorgd werd.

Wij hadden aan de nieuwe Landen, met Luxemburg, een gelijk aantal stemmen toegelegd, als wij hadden, namelijk vijf en vijftig. De redenen heb ik aangehaald in mijn Advys van 17 April 1816, hoofdstuk Vereeniging. De Koning was op mijn voordragt daartoe overgegaan. De Graaf van Mérode sprak er mij vooraf over en nam er genoegen mede. De Graaf van Mean viel hem in de Vergadering toe. De andere Belgen eischten

meer stemmen dan wij, al was het er slegts eene. Onder de onzen waren er die wankelden. Falck had mij eens gezegd, dat hij voor den eenvoudigen regel der bevolking was. In dat geval had het er schoon uitgezien. Ik was te vreden, dat ik het zo verre gebragt had, ofschoon ik vrij meer begeerde, alzo Lord Clancarty mij lang te voren had gezegd: ik hoop niet dat gij hun de gelijkheid van stemmen toe zult staan. De Heer de Coninck kon niet verdragen, dat zes en veertig duizend Hollanders eenen vertegenwoordiger, en vijftig duizend Belgen ook maar éénen zouden hebben. Naderhand is er meer over geklaagd, vooral in den Observateur, maar daar was geene andere keuze, dan of deze schikking, of dat de Vereenigde Nederlanden hun nationaal bestaan opofferden. Nu waren de woorden van het Verdrag van Parijs, dat Holland zou vergroot worden. Algemeen is het denkbeeld nog in Europa, dat Belgie bij ons gevoegd is. Falck is de eerste geweest, die in eene Proclamatie het compliment aan de Belgen gemaakt heeft, dat Holland met hen vereenigd werd.

Toen het werk gedaan was had de Koning een onbeschrijflijke drift om de Grondwet ter aanneming voor te leggen. De Heer de Coninck verklaarde, dat Buonaparte nooit eenen maatregel met dien spoed doorgedrongen had. Ik houde mij verzekerd, dat de zogenaamde Liberalen de meerderheid zouden gehad hebben, indien er tijd gegund was geworden. Nu was de Geestelijkheid meester, omdat zij er genoeg van wist, ook in zo korten tijd, om tegen te stemmen. Zij las nergens, dat zij zitting als een stand had, maar wel, dat alle Godsdiensten gelijk gesteld waren. De Graaf van Mérode en de Heer Dubois van Antwerpen hadden in de Commissie tegen den eed geprotesteerd, en zig vrij gehouden om den raad van kundigen in te nemen. Had nu de Grondwet meer bekend kunnen zijn, zo ware de tegenstand der Geestelijkheid gedeeltelijk in het water gevallen. Men zie slegts hoe de eeden op de Grondwet sedert vermenigvuldigd zijn, door den geheelen regterlijken stand, door alle de Leden

der Staten, enz. niettegenstaande de Bisschoppelijke Bevelen. Alzo de meerderheid in Belgie eigenlijk tegen was, schoot er niet over, dan de meerderheid te voegen bij de eenparigheid in de Noordelijke Provintien, en eene Nationale meerderheid te stellen.

Men was al in de Commissie bedugt voor de afstemming. De Heer Dotrenge meende, dat zij door eene *intrigue presbytérienne* zoude kunnen veroorzaakt worden. De Heer Mollerus was er voor om het bij het rapport der Commissie te laten, hetwelk voldeed aan de agt artikelen. Dog de groote meerderheid had goeden moed. Inmiddels is hieruit gebleken, hoe weinig de ware gezindheid bekend was, en dat de kundigsten er slegts naar gisten. Dat Volk heeft nog geenen publieken geest. Alzo de stemming voor de Vereenigde Nederlanden noodzakelijk was, geloof ik niet, dat men de Zuidelijke Provintien kon voorbijgaan, zonder het nationaal gevoel aldaar te kwetsen.

Er werden twaalfhonderd Notabelen benoemd, op dezelfde wijze als de zeshonderd te voren bij ons, dog zij kwamen op onderscheidene plaatsen bijeen om tijd en kosten te sparen.

Onze dubbele Vergadering werd op denzelfden tijd bijeengeroepen. De Koning beschouwde dezelve als eene nieuwe Vergadering; anders waren de Leden vrij genegen om de oude te laten voortduren, en het dubbele eenvoudig daarbij te voegen, onder mijne Voorzitting. Nu moest ik als President van de vorige, de nieuwe Vergadering openen, en een drietal tot President van deze voordragen. Daar was het mogelijk op gemunt. De Koning verscheen, en ik beantwoordde zijne aanspraak, zo als uit de couranten te lezen is. Hij ging mij voorbij en de zaal uit, zonder mij te groeten Ik droeg eenen Heer uit Zeeland en de beide volgende Provintien voor, naar de gewoonte, en de Heer Steengragt volgde mij op. Denzelfden avond kwam het podagra uit, zodat ik de dubbele Vergadering niet verder bijwoonde. Eene Commissie bragt een rapport uit met eenige bedenkingen; dog het besluit was om de herziene Grondwet aan te nemen, hetwelk eenparig geschiedde.

De voornaamste bedenking viel op de publieke zittingen der Tweede Kamer. De Koning had dit punt rijpelijk overwogen, in een bijzonderen Raad, waar ik hem agt leden van de Commissie, mij medegerekend, bragt, zonder iemand anders, zelfs Falck niet. Hij luisterde naar alle de advysen met groote aandagt. Elout en Dotrenge spraken er het best voor. De Koning toonde naderhand veel genoegen in de wijze van zijn van Dotrenge. Als alles gezegd was, keerde Hij zig tot mij met een zeer vriendelijk lachje en vraagde om mijn advys. Ik zag, dat Hij zig overgaf, en bevestigde Hem daarin, waarmede de zaak beslist was.

Dit reken ik eene van de gewigtigste zaken, die ik verrigt heb, en volhard in het denkbeeld, dat de openlijkheid der zittingen hoogst nuttig is, niettegenstaande er eenig misbruik van gemaakt is en worden zal.

De Heer Queyssen betoogde in den gemelden Raad, dat hierdoor alleen de Natie gebonden wordt aan de Regering, en ik heb geene andere beweegreden nodig.

In de Commissie toonde ik aan, dat de aanwezigheid van honderd of meer toehoorders niets beteekende, maar dat het wezen van de zaak gelegen was in de vrijheid, om het aangehoorde door de drukpers aan de Natie bekend te maken. Daardoor wordt de geheele Natie tegenwoordig bij de deliberatien van haar Vertegenwoordigers, en de Wetten en Maatregelen worden Nationaal.

7°. DE WEDERKOMST VAN BUONAPARTE.

Mei 1817.

Op een ogtend in het begin van Maart 1815, nog niet hersteld zijnde van eene zware ziekte, ontving ik het bezoek van den Heer van Nagell, die mij de tijding bragt van de landing

van Buonaparte en zijn eerste Proclamatie. Ik vroeg aanstonds naar de laatste tijdingen uit Weenen en den staat van het Congres. Vervolgens daarop nagedagt hebbende, schreef ik na den eten aan den Prins, om hem te bewegen de kroon op zijn hoofd te zetten, indien er geene onoverkomelijke diplomatieke redenen tegen waren. Hij ging er toe over, en den volgenden dag zeide de Heer van Nagell in den Kabinetsraad, dat hij eenen Courier naar Weenen gezonden had met des Prinsen besluit. Ik was er gekomen, omdat ik nu niet ziek mogt zijn, en Nagell zag mij al lachende aan, en voegde nog deze woorden bij: niet om het te vraagen maar om het te melden. Van daar ging ik in den Raad van State, waar ik niet gewagt was, en droeg de zaak op mijne wijze voor, opdat de tijding behoorlijk bekend zou worden. De eerste indruk moest van groot gewigt zijn.

Het duurde niet lang of wij hoorden, dat Buonaparte te Lyons, te Parijs was. Ik verklaarde openlijk in den Kabinetsraad, dat wij oorlog hadden. Met wien? vroeg de Heer van Manen. Met den ouden vijand, antwoordde ik, daar wij twintig jaren mede te doen gehad hebben. Ik sloeg eene reeks van maatregelen voor, die de Prins met genoegen aanhoorde. De Generaal Janssens, toen Minister van Oorlog, toonde aan dat er verscheidene reeds genomen waren. Onder anderen werd toen het besluit genomen tot onderrigt van allen, die vrijwillige diensten aanboden, opdat hunne aanbiedingen gemeennuttig zouden worden gemaakt.

De Heer Kemper liet zig niet lang wagten in zulke omstandigheden. Ik deelde hem het genomen besluit mede, en hij antwoordde in de couranten op alle de aanbiedingen, die hem opgedragen waren.

De persoonlijke diensten zijn van geen groot gewigt geweest, door het aantal strijders, die zig vrijwillig bij het leger voegden, maar wel door den geest der Natie, welke daardoor uitgesproken en tevens aangevuurd werd. De vrijwillige compagnien te voet en te paard werden bij regementen gevoegd en deden ware

diensten. In den eersten oorlog hadden zij dit minder gedaan, en de Prins had er ongenoegen over gevoeld en getoond. De Graaf van Stirum verhaalde mij, dat een korps in den Haag, opgerigt uit de aanzienlijkste lieden van het land, met weinig gratie zijn ontslag bekomen had. Ik denk, dat de Prins deze zaak verkeerd inzag, en dat Hij geene soldatendiensten had behooren te verwagten. Maar de geestdrift, die toen zo nodig was, en het nu wederom kon worden, de geestdrift, die den Opstand bewerkt, en door den Opstand Vorst en Volk hersteld had, is nooit op zijn regte waarde door Hem geschat. Toen Hij mij uit Engeland schreef, dat wij onze plaats onder de volken weder ingenomen hadden, beloofde ik mij daar meer van; dog dit was eer de uitdrukking van het gevoel der Engelsche natie dan van het zijne. In de eerste maanden voelde ik mijn hart gedurig beklemd op zijn gezigt en door zijne woorden. Waren de zaken buiten 's lands niet zo gelukkig afgelopen, hadden wij de Franschen wederom op onzen bodem gekregen, zo zouden de kwade gevolgen van deze uitdoving van den goeden geest gebleken zijn. Ik was daar nu zeer bekommerd voor en de opwekking der oude geestdrift viel mij nog al mede.

De diensten door vrijwillige giften bewezen waren ruimer en zijn van een blijvend nut geweest. De Heer Dassevael kwam mij verzoeken mij aan het hoofd van eene Commissie in den Haag te stellen, om penningen voor den gewapenden dienst te ontvangen. Zulke Commissien werden overal opgerigt en zij bekostigden vele vrijwilligers. Uit dezelve, alzo er vele penningen in kas bleven, door de spoedige uitkomst, is het blijvende Bestuur tot aanmoediging van den gewapenden dienst ontstaan, hetwelk met een groot kapitaal voor de Invaliden zorgt en een waare daad van Regering verrigt uit byzondere middelen.

Mijn oudste zoon nam deze reis de wapenen op, zo als hij de vorige reis gedaan had, nadat hij van Metz was teruggekomen. Toen baande hij zigzelven den weg, door vriend en vijand henen, uit de gevangenis der Gardes d'honneur tot in den Haag, en

trok uit naar Breda. Thans marcheerde hij tot in Frankrijk in eene Compagnie vrijwilligers, en beide reizen keerde hij met den vrede tot zijne studien terug.

De Prins nam de Koninklijke waardigheid zelf aan in de Vergadering der Staten Generaal. Het was een bloote verandering van titel, door den Mogendheden begeerd, en die niets veranderde in zijne betrekkingen tot de Natie, nog in de Grondwet. Deze wijze van de zaak te beschouwen was even gunstig voor den Prins, die van geene deliberatien afhing, als voor de Natie, die geen jota van hare regten overgaf. Hij was er op gesteld, dat ik de vergadering voorzitten en Hem aanspreken zou. Hij liet mij door Falck den inhoud van zijne rede mededeelen, en liet mij vrij om te zeggen wat ik wilde. Mijne aanspraak heeft in de Couranten gestaan. De Heer van der Duijn zeide, dat hij er groote verwagting van had gehad en dat die nog overtroffen was geworden. De Heer van Manen zeide mij: ik had U niet begrepen, maar het stuk lezende vond ik het voortreffelijk. Het had egter niet aan de uitspraak gehaperd, want hij betuigde, dat hij ieder woord verstaan had. Zo weinig kan somwijlen de Regtsgeleerdheid baten, om diep in de Staatkunde te zijn. Ik eindigde met de woorden: Leve de Koning! en was zeer verwonderd, dat niemand ze herhaalde, terwijl ik een levendig gejuich verwagt had. Eer de Prins verscheen werd ik aangezogt, om de aanzienlijkste amptenaren, burgerlijke en militaire, die in een zijvertrek met open deur stonden, in de zaal te laten; dog ik antwoordde, dat ik het Program niet veranderen kon Ik vreesde, dat de tegenwoordigheid van Generaals kwalijk uitgelegd zou worden, als ware de Vergadering niet vrij geweest. Zo als de Koning henen ging, volgde ik en begaf mij op mijne ziekenkamer, alle de verdere plegtigheden aan den Heer van Hoevelaken overlatende.

Nu was er een goede leiding aan de zaak gegeven en de Koning vertrok naar Brussel. Veertig duizend man, onze geheele magt, trok naar de Fransche grenzen, ter bescherming der

Zuidelijke Provintien. Aldaar werd ook eene ligting van Militie gedaan van een goede dertig duizend man, welke gemakkelijk ging, dog in den korten oorlog van geenen dienst was. De Belgische linietroepen bedroegen slegts zevenduizend man. Het Nederlandsche leger gedroeg zig wel, en de overwinning van Waterlo zette ons regt de kroon op het hoofd. Elk weet nu, dat de Hertog van Wellington is verrast geweest; dog het is minder algemeen bekend, dat de Prins van Oranje te Quatrebras met zijn handvol volk den schijn heeft aangenomen van eene voorhoede, en dat de Franschen dagten, dat het bosch agter hem door de Engelschen bezet was. Wellington was in het begin zelf bij Hem, in afwagting van de opmarcheerende troepen. De bekommering voor verraad onder ons eigen volk, dat in Frankrijk gediend had, verdween bij deze gelegenheid. Daarom wil ik egter niet instaan voor hetgeen zou gebeurd zijn, als wij den slag verloren hadden, en vooral indien de Russen en Oostenrijkers dan agtergebleven waren. Er waren gastmalen voor de Franschen gereed in Brussel en Gent, en de Oranjekokarden vielen van de hoeden. Onze Militairen zijn politiek geworden, en op dezelfde wijze, als zij Napoleon op eene zekere hoogte verlaten hebben, zouden zij het ook met Willem den Eerste hebben aangelegd. Er streed nog menig een Nederlander onder Napoleon te Waterlo, en verscheidene kwamen na den slag en 't sedert dienst vragen in onze armee, en verkregen het.

Naar mate Buonaparte zig in Parijs vestigde, schreeuwden eenige van zijne oude aanhangers, of betaald volkje van wege deze, door het geheele land: Leve Napoleon! Iemand uit mijne deur gaande, hoorde mij met naam bedreigen door gewezen officiers, die geenen dienst hadden kunnen krijgen. De Procureur-Generaal klaagde, dat hij volgens de wet geen vat daarop had. Inmiddels was het eene schande voor de Regering en ergernis voor het volk, dat zulke uitspattingen ongestraft bleven. Daar diende voor gezorgd om het volk te vrede te stellen, en te beletten, dat de schreeuwers niet verscheurd werden. Dorst men

deze niet aan, zo scheen de Regering bang voor den blooten naam van den aartsvijand, en zulk een indruk was hoogst gevaarlijk. Ik riep den Kabinetsraad bijeen, en men vond eenparig goed, om eene wet op de omstandigheid te maken. De Staten Generaal waren geadjourneerd, en ik beschreef ze. De Conceptwet, nagezien door den Raad van State, ging naar Brussel, en ik leide alles aan den Koning uit. Deze nam het kwalijk, liet door Falck eenen brief schrijven, dien ik aanstonds aan de leden van het Kabinet rondzond, en dien de Heer van Manen een beleefde knorpartij noemde; dan de zaak ging voort, en niet alleen hier, maar ook te Brussel. Zo was de wet niet gepubliceerd, of de Procureur Generaal berigtte mij, dat men van geene klagten meer hoorde. Ik wagtte deze uitkomst af, daar ik niet aan getwijfeld had, en dicteerde toen op mijn bed eenen brief aan den Koning, behelzende, dat mijne kragten gedurig afnamen, en dat ik, wanneer de Vereeniging haar beslag hebben zou, om *otium cum dignitate* verzogt.

De oorlog liep gelukkig af, onderwijl ik druk bezig was met de herziening der Grondwet. Ik leerde nu onze nieuwe landgenooten uit de Leden van de Commissie kennen. Zij hadden een groot denkbeeld van mijn crediet, en toonden groote verwondering, toen de Koning kwam, dat ik Hem niet aanstonds gezien had. Zulke ontmoetingen had ik gedurig en zij pijnigden mij.

Na den slag van Waterlo wilde men een blijk van nationale dankbaarheid aan den Prins van Oranje geven, waartoe men het Domein van Soestdijk verkoos. Wij konden egter maar weinige Leden van de Staten Generaal verzamelen, en ik liet de eer van de teekening der resolutie aan den Heer van Hoevelaken over. Het is niet te verwonderen, dat het Huis van Oranje staat maakt op zijne vrienden, en meer bedagt is om zijne vijanden te winnen, dan zijne vrienden te behouden. Deze ontvallen het nooit.

De huldiging te Brussel geschiedde naar de voorschriften der

nieuwe Grondwet met eene groote plegtigheid, waarbij de eed eerst door den Koning, dan door de Staten Generaal afgelegd, de hoofdzaak was.

De Koning stelde zijn Ministery ook op nieuw in, waarbij twee Zuidelijken in den Kabinetsraad kwamen, de Graaf de Thiennes als Minister van Staat, en de Hertog van Ursel als Minister van den Waterstaat.

Ik las onverwagts in de courant, dat Z. M. tot Ministers van Staat aangesteld had de Graven van Hogendorp en de Thiennes. Het Besluit voor den graaflijken titel ontving ik later. Het deelde titels uit aan zes of zeven lieden, die in den Opstand van 1813 uitgemunt hadden, en de Heer van Spaen Lalecq was er werkzaam in. Mijn titel erft slegts op mijn oudsten zoon over, en het schijnt, dat de Koning dit tot een regel aangenomen heeft voor de titels, die Hij geeft. Oude titels, die Hij bevestigt, schijnen op alle de zonen over te gaan.

Ik heb zelf aanleiding tot het eerste gegeven, omdat ik tegen de vermenigvuldiging der titels, en voor de bepaling tot den oudsten zoon ben. De Adel moge op alle de zonen overerven, zo als ook reeds beslist was, maar zij behoeven niet allen Graven en Barons te zijn. In de Zuidelijke Provintien was dit onderscheid van ouds bekend, zo als uit de Edicten van Albert en Isabella, vernieuwd door Maria Theresia, te zien is. Ik had dit nog kort voor het vertrek van den Koning tot de huldiging aangedrongen, bij gelegenheid, dat Hij bij mij kwam, alzo ik wederom ziek was, om mij over het adelen van patricische familien te spreken. Bij de Vereeniging toonde Hij zig daar meer genegen toe, dan ik Hem te voren bevonden had, want, zeide Hij, het is nodig uit hoofde van de Zuidelijken. Zo als wij eene Monarchie werden, begreep ik, dat de Patrice familien om zig staande te houden moesten adelijk worden. Bij de eerste benoeming tot de ridderschappen, riep de Koning, toen nog Prins, verscheidene Patriciers in dezelven, naast den ouden Adel, en zonder eenig onderscheid, zo als de Raad van State Hem uit-

drukkelijk geadvyseerd had. Naderhand gaf ik Hem eene lijst van oude Familien over, en nu kwam Hij zig gereed verklaren, om alle dezelve in den Adelstand te brengen. Ik nam op mij om een Besluit te stellen, en had daarbij twee zwarigheden te boven te komen. De eerste was, dat ik zeker moest zijn, dat het aangenomen zou worden, om den Koning niet bloot te stellen. Ik vraagde derhalve aan de hoofden van in de veertig familien, of zij gaarne benoemd zouden zijn, en vond ingang bij de meesten, dog moest het aan sommigen met eenige moeite beduiden. De Heer van der Hoop bedankte volstrekt. De Heer Falck zeide mij, dat hij den Koning eerst nog ettelijke jaren dienen wilde, en dan gaarne een titel ontvangen zou. Nadat de hoofden geadeld waren, verbeeldde ik mij, dat de verdere leden het verzoeken zouden, en sommigen hebben dit alreeds gedaan. De tweede zwarigheid zat in den Hoogen Raad van Adel, waar men niet zo dagt omtrent oude familien; maar gene bedenking vond, om alle vreemde diplomen van de kleinste Vorstjes te erkennen. De Koning keurde mijn Concept goed, behalve dat het woord *verheffen* daarin gelascht werd, hetwelk ik gemeid had omdat eenige familien reeds adelijk waren. Van de mijne kan ik dit met regt doen gelden, het staat ook uitgedrukt in het graaflijk Diploma, dat de jongere tak van de Duitsche Keizers bekomen heeft, en ik leide het aan den Koning uit, die het met genoegen aanhoorde, en zeide: de Raad van Adel ziet maar op Diploma's. Hij ging dan ook deze reis dien Raad voorbij, hetwelk diens President, Spaen Lalecq, zeer speet, en mij meermalen door hem in bedekte woorden verweten is, alzo hij er agter gekomen was, dat het stuk van mij kwam, dien hij anderszins hoog agtte, vooral uit hoofde van den Opstand.

De wederkomst van Bonaparte had voor Europa tot gevolg een nieuw verdrag te Parijs gesloten den 20ste November 1815, waarbij het verhandelde van het Congres, geteekend 9 Junij te voren, bevestigd, en Frankrijk tot vele opofferingen genoodzaakt werd. Wij kregen uit de oorlogscontributie zestig millioen franken

tot den bouw onzer vestingen, en de kantons van de Zuidelijke Provintien, in 1814 daar afgescheurd ten behoeve van Frankrijk, kwamen aan ons terug.

Het politiek stelsel had voorts de kans om ten minste vijt jaren voort te duren, en inmiddels moesten wij onze vestingen bouwen en ons van binnen sterk maken. Toen de vereeniging in 1814 draalde, zeide mij de Koning: als het zo gaat zal Lodewijk XVIII vóór mij gereed komen. Hij zag dus Frankrijk op dien tijd aan als onzen natuurlijken vijand.

8°. HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN.

Mei 1817.

Van de Buitenlandsche Zaken heb ik kennis gehad door de inkomende brieven te zien tot in October 1816. Uit Londen, Parijs en Berlijn kwamen er, geloof ik, bijzondere brieven aan den Koning, waardoor ik minder wist van het wezenlijke.

Na het verdrag van Parijs ontwapenden Engeland, Oostenrijk, Pruissen, van tijd tot tijd, dog Rusland stelde slegts de heffingen van manschap uit, en liet geenen man gaan. Dit is een van de merkwaardigste trekken van de groote politiek.

Te Weenen werd de jonge Napoleon in groote eer gehouden, en de oogen van velen, in Frankrijk en daarbuiten, blijven op hem gerigt, alsof eene groote verandering onder zijnen naam vroeg of laat zou kunnen plaats vinden.

In Frankrijk blijft eene groote partij naar verandering haken, indien wij de roervinken geloven, die op onzen bodem vlugten, en er gebruik maken van de vrijheid der drukpers. De Hertog van Wellington is van een ander gevoelen, dat ik uit zijnen mond vernomen heb, toen hij in het voorjaar 1816 in den Haag geweest is. Hij denkt, dat Buonaparte in 1815 slegts

honderd vijftig duizend militairen voor zig gehad heeft, en dat de Fransche Natie haren Koning bemint. De Franschen zijn, volgens hem, gemakkelijk te regeren. Daartegen heeft de Prins van Oranje mij betuigt, dat Hij niet denkt, dat er rust in Frankrijk komen zal, zolang als de wettige stam regeert, en dat de Natie niet tevreden zal zijn, voor dat zij eenen Koning van hare keuze heeft, Orléans of een ander.

Er lopen geruchten, dat de Franschen den Prins van Oranje tot Koning begeren, dat Keizer Alexander dit ontwerp goedkeurt, enz. De vrijheid, door de Fransche vlugtelingen hier genoten, heeft den schijn alsof de Koning zelf een oog op Frankrijk had. Hij heeft geen bezoek aan Lodewijk XVIII te Gent gegeven. Er wordt met weinig lof van de Bourbons aan ons Hof gesproken. De Fransche Gezant, Letour Dupin, is zeer ontevreden van Brussel vertrokken. De Politieken hebben dus aanleiding om te geloven, dat onze Regering eene verandering in Frankrijk verwagt, en zig overeenkomstig deze verwagting gedraagt.

Hetzij met opzigt tot Frankrijk, of tot alle andere zaken staan Engeland en Rusland heden tegen elkander over, en wij zijn met beide dezelven verbonden. Dit geeft eene groote zekerheid aan ons bestaan, welke gebeurtenissen dan ook mogen voorvallen.

Of de gebeurtenissen naar de oude wijze zullen opkomen, en zich om de Hoven alleen zullen draaien, dan of de Revolutie daar eene verandering in gebragt hebbe, wordt onderscheiden ingezien. Ik geloof, dat de Volksvertegenwoordiging in Frankrijk, Duitschland, de Nederlanden, op het voetspoor van Engeland en dus in het hart van Europa ingevoerd, eene aanmerkelijke verandering in den loop der gebeurtenissen veroorzaken moet.

Daar komt nog een omstandigheid bij, daar de Politieken te weinig op letten, namelijk de denkwijze op het stuk van den Godsdienst. Door de Hervorming heeft de Staatkunde van Europa in de zestiende eeuw een anderen keer genomen, en

wij zijn in de negentiende wederom tot een crisis op dit stuk gekomen.

Eene groote gebeurtenis, die door geen Hof noch Volk in Europa bewerkt is, en daar Europa deel in moet nemen, is de opstand van alle de Spaansche bezittingen in Amerika. Zo gewigtig eene zaak kan alle de andere sluimerende belangen wakker maken en groote gebeurtenissen bespoedigen.

Verder zal ik mij hier niet begeven in onze buitenlandsche betrekkingen, met opzigt tot den algemeenen staat van Europa, dien ik liever eens opzettelijk onderzoeken wil. Ik besluit met mijn gevoelen, dat wij ons inwendig moeten sterk maken om een uitwendig aanzien te behouden, en om ons eigen gewigt in de schaal van het Evenwigt te kunnen leggen.

Den grondslag tot dit aanzien hebben wij gelegd door ons aandeel aan den Slag van Waterlo, door het huwelijk van den Prins van Oranje met eene zuster van Keizer Alexander, en door onze deelneming in den Slag van Algiers.

De zaak van Algiers was geschikt om ons aanzien te bezorgen. Wij sloten eerst een verdrag met Spanje en nodigden alle de zeemogendheden uit om er aan toe te treden. Dit was eene eigen daad, die zelfs in Engeland opzien baren moest. Onverwagt was de beleediging van den Dey aan Engeland gedaan, en nu streden wij met den Engelschen. De uitkomst was voor ons aanzien nog gelukkiger. Ik had van den begin in den Kabinetsraad geadvyseerd om slegts op de wapenen vertrouwen te stellen, en den Dey zo te behandelen als de Amerikanen het sedert deden. Alzo Engeland hem slegts een les heeft willen geven en hem met Staatkundige verschoning behandelt, oordeel ik, dat ons belang hetzelfde gebleven is.

Binnen 's lands waren de benoemingen tot den Raad van State en de Staten Generaal van groot gewigt; dog ik vernam dezelve uit de Couranten, zo als mijne eigen verheffing. Ik bedankte den Koning voor deze met eenen brief. Wat een Minister van Staat eigenlijk was begreep ik toen, noch naderhand. De Graaf de

Thiennes behield de Politie van de Zuidelijke Provintien zolang dezelve nodig zoude zijn. Ik bleef Vice-President van den Raad van State, dog resideerde in den Haag, zelfs wanneer de Raad den Koning naar Brussel volgde. Was dit eene gunst uit hoofde van mijn lichaamsgestel?

Zaken werden in Brussel noch in den Raad van State, noch in de Staten Generaal verhandeld, en de Koning zeide, dat Hij de supplementaire begrooting liever hier zou inzenden, dan zulke zaken voor Brusselsche ooren doen verhandelen.

Met onderscheiden Staatsraden had ik reeds kennis gemaakt in de Commissie van de Grondwet, en met de anderen maakte ik gemakkelijk kennis. Ik zeide alles in het Fransch over en hield de Hollandsche taal de hand boven het hoofd. Met eenig beleid zoude men op dit stuk al schielijk verre komen. Wij hadden nu voor twintig leden meer plaats nodig, en de onafgebouwde zaal op het Plein stond voor den Raad ingerigt te worden, terwijl wij inmiddels eene ruime kamer op het Binnenhof betrokken. Er werd eene teekening voor de nieuwe zaal gemaakt en bij den Raad goedgekeurd; dog op het onverwagtst vernam ik, dat de Koning geene fondsen op de Begrooting aangewezen had.

De eerste groote zaak was de suppletoire Petitie van veertig millioen, 35 voor den Oorlog, en de rest voor de marine en voor het Algemeen Bestuur. De som kwam mij groot voor; dog ik vertrouwde, dat wij daarmede eens voor al geholpen waren uit alle zwarigheden, en dat wij in alle gevallen de afrekening met den tijd zouden zien. De wijze, om de penningen te vinden, kwam mij goed voor. In den Raad van State ging deze zaak gemakkelijk door.

In de Staten Generaal was men het algemeen eens om de som toe te staan; dog velen, meest Zuidelijke Leden, wilden dezelve op eene andere wijze vinden en inzonderheid Domeinen verkopen. De Domeinen in het Noorden, bestaande veelal in Polders en Tienden, zouden met groot verlies verkogt zijn, en in het Zuiden waren het meest Bosschen, die niet zonder schade voor

het Algemeen kunnen gerooid worden, terwijl het bijzonder belang der kopers die rooiing eischte. Ik bereidde mij dus ter verdediging van de Koninklijke voordragt, en sprak dezelve voor de vuist uit, elk bijzonder punt in het Hollandsch en Fransch. Ik had dit eenigermate reeds in de Afdeeling met den besten uitslag gedaan. In de volle Vergadering met bezette tribunes ging het nog beter, en sommige Leden, die voor stemden, bekenden naderhand, dat zij gekomen waren met een voornemen om tegen te stemmen. De meerderheid was groot, bijna tachtig stemmen op een kleine honderd waren voor. De Heer van Manen zeide mij: dit zijn wij aan U verschuldigd. De Heer van Nagell had een middagmaal, en verhaalde mij, dat de Zuidelijke Heeren verklaard hadden: zo moet men ons de zaken uitleggen. De Heer Dotrenge, die tegen stemde, had veel op met de Geestelijkheid, die hij meiden wilde. Ik nam die gelegenheid waar, om van de geöpenbaarde onverdraagsaamheid derzelve te gewagen, en zeide, dat zij zig in dit opzigt voor geheel Europa met schande overladen had, en dat de Regering nu juist tonen moest, dat men oproerigen Bisschoppen geen hairbreed uit den weg week.

In de Eerste Kamer verzetten zig egter de meeste Zuidelijke Leden tegen den maatregel. Als Minister had ik er zitting en advyseerende stem. Ik hoorde er den President, Graaf de Thiennes, een zeer bondig advys voorlezen, waarin de Heer Holvoet hem geholpen had. Dit ontsloeg mij van de moeite, die ik anders zou genomen hebben, en ik nam slegts een verkeerd denkbeeld van een der tegenstemmenden op.

De President van den Hoogen Raad van Adel in de Tweede Kamer gekomen zijnde, ontstond de vraag, of hij er regt op had. De President van Hoevelaken vraagde daarop aan den Koning en kreeg een lijst, daar hij niet op was. Ik bemerkte, dat ik er ook niet op stond, hetwelk voor de Tweede Kamer niets beteekende, omdat ik tot dezelve gehoorde, maar mij van de Eerste uitsluiten kon. Ik merkte ook iets aan den Koning, alsof Hij verwonderd was over mijne verschijning in de Eerste

Kamer. Naderhand beschreef de Heer de Thiennes de Ministers en mij namentlijk mede. Ik voelde mij egter ongerust, of de Koning er mij hebben wilde.

Bij de benoeming van den President voor de Tweede Kamer gaf ik kennis aan den Koning, dat sommige Zuidelijke Leden oordeelden, dat de Heer van Hoevelaken als lid van den Raad van State daar minder geschikt toe was. Hij antwoordde, dat Hij het zijnen loop zou laten. Bij de stemming bleek, dat hij schier alles voor zig had. Voor tweede op de nominatie wilden de Zuidelijke Leden Dotrenge doordringen en de Noordelijken mij. Ik won het met éène stem. De fatsoenlijke lieden van het Zuiden gebruikten van den begin af de advokaten om te spreken, en zij lieten zig op zijn best in de Afdeelingen uit. In een koffijhuis op het Plein kwamen dagelijks vele Zuidelijke Leden en verhandelden er de zaken met een ergerlijke publiciteit; ook daar nam Dotrenge eenen hoogen toon aan.

Bij de Begrooting van 1816 leerde ik nog beter den geest van de Vergadering kennen. Zij kwam zo laat in den Raad van State, dat ik vele moeite had, om ze voor nieuwjaar in de Staten Generaal te krijgen. Daar was ik op gesteld, opdat men den Koning geen verwijt doen zou, alzo de Belastingen in het algemeen eigentlijk met 1815 ophielden, en de toestemming voor 1816 het jaar te voren dient te geschieden al was het op den 31sten December. Ik had geene aanmerking van gewigt op de Begrooting, de Belastingen werden aangehouden totdat de algemeene met 1°. Juli zouden ingevoerd zijn. Op deze algemeene Belastingen kwam alles aan. De voornaamste verandering bestond in de indirecte en in de inkomende en uitgaande Regten, en daarop hield ik mij in mijn geheel. De eisch was twee en tachtig millioenen, en ik zeide aan den Koning in den volle Raad, dat die som groot was. Dog Hij gaf te kennen, dat er slegts voor zes en zeventig millioenen gezorgd werd, en dat deze som denkelijk zou voldoen. De ondervinding en nader onderzoek hebben mij sedert geleerd, dat wij met zes en zestig dienen uit

te komen. Ik gaf den Leden eenige dagen om de stukken in te zien, en beleidde naderhand den Raad 's morgens en 's avonds, totdat de zaak afgedaan was. Dit mishaagde den Graaf van Aarschot, die vooral groote bedenkingen had op de Belastingen op de Dienstboden en Paarden, waaromtrent de meeste Zuide- lijken met hem instemden. Hij bleef uit de avondvergadering en schreef mij, dat hij Z. M. om zijn ontslag verzogt. De Koning verhaalde mij vervolgens, dat hij bij Hem geweest was en aangenomen had bij voorraad te blijven. Naderhand heb ik van geen ontslag meer gehoord. De Koning zeide hem, dat hij tegen Hem en tegen mij gefeild had. Wij bleven goede vrienden. Ik nam van de verdere leden, die tegen de twee Belastingen waren, de geschreven advysen over, met toezegging van ze aan den Koning te vertonen. Zij oordeelden, dat de rijkdom niet alleen werd belast, maar ook de landbouw en de armoede. Inmiddels was de last zodanig verligt geworden, voor al wat geene weelde heeten kan, dat hij niets ondragelijks had.

In de Staten Generaal zag het er slegter uit. Ik woonde mijne Afdeeling bij, zo veel ik kon, en nam de moeite een geschreven stuk van een der leden, den Heer Raiphins, te wederleggen. Deze wilde geene belasting op den arbeid, maar slegts op de weelde, en sprak zeer vloeiende, dog zonder voet bij stek. Als advokaat voerde hij wederom het woord voor allen. Na veel geschreeuw gaven de Zuidelijke leden eindelijk te kennen, dat zij op alles gaaf toestemmen zouden, indien de dienstboden en paarden onbelast bleven, en de Koning gaf toe, mits de som op eene andere wijze gevonden werd. Zo kwam er veertig percent op de Deuren en Vensters en het Personeel en Mobilair, zonder dat ik eigenlijk weet van wie dit denkbeeld zijnen oorsprong nam; zeker is het dat nu de arme eerst regt gedrukt werd. Ik kon niet nalaten het in de volle vergadering te zeggen, en bij die gelegenheid en anderen het oud beginsel aan te prijzen om eerst de weelde te belasten, ten einde een eigen voorbeeld aan het volk te geven.

Inmiddels hadden wij nu zoveel gewonnen, dat de algemeene Belastingen een aangenomen stelsel waren, en dat er met vrugt aan dezelve gewerkt kon worden. Dit scheen mij toe het voornaam oogmerk van den Koning geweest te zijn. Hij wilde stap voor stap vorderen, niet alleen bij de Staten Generaal, maar ook bij den Raad van State. Zijn Ontwerp was gereed, dog Hij deelde het niemand mede, opdat het in zijn geheel niet afschrikken mogt. Voor mij werd er in zoverre een uitzondering gemaakt, dat Falck mij als uit zigzelven kwam spreken. Voor de Indirecte Belastingen schilderde hij mij het groot voordeel af van een geheel vrijen handel en vervoer binnen 's lands, ingevolge van de heffing aan den oorsprong. Dit voordeel erkende ik volmondig, alzo ik den hoogsten prijs stel op den binnenlandschen handel. Voor de Inkomende en Uitgaande Regten oordeelde hij, dat de Noordelijke Provintien de koloniale waren voor den vrijen handel moesten behouden, dog dat men wijders de fabrieken diende voor te staan. De handel was zo gevestigd in Holland, dat hij wel dien schok zou verdragen. Ook was er de Koning zo bemind, dat Hij nu vooral moest tragten zijne Zuidelijke onderdanen te winnen. Verkeerde politiek, riep ik uit, zijne vrienden op te offeren, zonder eenige zekerheid zelfs van zijne vijanden over te halen. Ons gesprek, op deze wijze voortgezet, is natuurlijk overgebragt aan den Koning.

Van dit ogenblik af zag ik den grondslag van onze welvaart wankelen, en ik nam de pen in de hand, om het oude en beproefde stelsel voor te staan. Zo ontstond mijn Advys van 17 April 1816, hetwelk tot eenen grondslag dienen moest voor al wat ik in het vervolg op dit stuk zou te zeggen hebben. Ik schreef er den nawinter aan, en toen men begon het te drukken en te vertalen, werd ik zwaar ziek van den dubbelen arbeid, namelijk in mijne ampten en op mijne kamer.

Van de Indirecte Belastingen sprak ik nog weinig, omdat alles op de wijze van heffing aankwam, en dat ik de wetten zien wilde. Maar des te meer weidde ik uit op de Inkomende

en Uitgaande Regten, alzo ik de gevolgen daarvan doorzag. Onze geheele Huishouding van Staat was bedreigd, en de welvaart, die ik altijd als een gevolg van den Opstand en de Grondwet in het oog had gehouden, stond te verdwijnen.

Ik schreef onder eene gunstige omstandigheid. De Koning had kooplieden en fabriekanten bijeen geroepen, onder den naam van afgevaardigden van de Kamers van Koophandel en Industrie, ten einde met den Raad van Koophandel en Kolonien onder voorzitting van den Directeur Generaal van dat Departement, Goldberg, eene wet en tarief op de In- en Uitgaande Regten te ontwerpen. Daardoor geraakte ik den geheelen winter in gesprekken over die zaak met degenen, die er vol van waren. Men haalde mijne *Gedagten over 's Lands Finantien*, in 1802 uitgegeven, met grooten lof voor den dag. Toen had ik ons egt stelsel van Huishouding van Staat voorgestaan, en getekende en ongetekende brieven wekten mij nu op om het wederom te doen. Ik gaf dat stuk aan den Koning over, en Hij antwoordde, dat hetgeen toen waar was, het na de vereeniging niet meer konde zijn. Nogthans kwam Hij geheel niet voor zijn oordeel uit. Aan tafel liet Hij eens wat meer los, en zeide tot mij met drift: men kan om twee millioenen menschen de keel niet toenijpen aan meer dan drie millioenen. De Heer Goldberg bestuurde de raadslagen der zogenaamde gecombineerde commissie met groot beleid. De Koning kon zig niet genoeg verwonderen, dat schier alle de rapporten van sub-commissien over ijzer, katoenen, enz., zo gunstig waren voor het oude stelsel. Ik bemerkte klaar, dat zijne partij genomen was, hoezeer Hij zig wilde onzijdig houden, iets dat mij in Hem niet meer bevreemdde. Dit bleek vooral uit de genomen proeven van in- en uitlandsch ijzer te Delft, die zoveel gerugt gemaakt hebben. Eene bijzondere Commissie werd daartoe benoemd, en het rapport van dezelve kwam in den Raad van State om advys. Ik las daaruit, dat het inlandsch ijzer bepaaldelijk slegter was dan het uitlandsche, dog anderen vonden er het tegendeel in. De Graaf van Bylandt Halt, lid der Com-

missie, heeft mij nog lang naderhand verzekerd, dat ik zo gelezen had, als de meening van de stellers was; maar in Namen heb ik verstandige lieden zig hooren beroepen op de proeven van Delft als bewijzen, dat hun ijzer zo goed als alle andere is. De Koning liet zig niet uit in den Raad van State, maar zijne goedkeuring op de advysen strijdig met het mijne was zigtbaar. Hoezeer dit gebeurd zij nadat mijn Advys lang geschreven was, heb ik het hier willen aanhalen, om te toonen hoe dringend het geworden was, de wapenen voor het egte stelsel van onze nationale welvaart op te vatten. Ik schreef dan ook met grooten ijver aan mijn Advys, hetwelk naderhand zulke gevolgen gehad heeft.

Zo had ik niet de laatste hand aan mijn werk gelegd, of ik werd hard ziek. Mijne levensgeesten waren uitgeput, hetwelk mij gedurig van tijd tot tijd gebeurde. Ik moest naar bed, zo als ik het noemde in het graf, daar ik gemeenlijk eenige weken lag met het pootje, en slegts door rust en slaap wederom bijkwam. Al wat ik doen kon was te belasten, dat mijn handschrift onder een blooten omslag aan den Koning werd gezonden, met de mondelinge boodschap van mijne ziekte. Na weinige dagen kwam de Heer de Mey vernemen, wat mijne bedoeling was. Ik bemerkte, dat de Koning zeer behebt was met de zaak, en vooral een voornemen bespeurde, om mijne Memorie in de Staten Generaal te brengen. Ik verklaarde mij nog te ziek om er over te spreken, dog deed dit eenige dagen later, en leide toen alles eenvoudig en naar waarheid uit. Toen ik begon te herstellen bragt de Heer de Mey mij de Memorie terug, met de betuiging van het genoegen des Konings. Hij had dezelve in verscheidene avonden aan Z. M. moeten voorlezen, en bij het eindigen van het derde hoofdstuk had Z. M. gezegd: stellen wij nu een byzonderen avond voor de *Algemeene Welvaart*. De Mey verklaarde, dat het geheele stuk een gunstigen indruk op den Koning gemaakt had. In zo verre wenschte ik mijzelven in mijn hart geluk. Maar nu kwam het hinkende paard agteraan. Z. M. begeerde, dat ik de

Memorie nog niet aan alle de Zuidelijken liet zien, zelfs niet in den Raad van State. Ik had egter juist het oogmerk om ze te laten zien, wilde ik eenig nut stigten. Men was reeds aan het drukken en vertalen, en de Concept-Wetten waarop het stuk tot prae-advys moest dienen, waren genoegzaam alle ingekomen bij den Raad. Uitstel was doodelijk voor mijne inzigten. Ik wagtte evenwel nog wat, ik gaf mijn terugbekomen handschrift slegts aan sommige te lezen, terwijl het drukken op een afschrift voortging. De Heer Mollerus vroeg het mij tot tweemaal. De Heer Falck zond het mij terug met een zeer vleiend briefje, mijn stelsel goedkeurende, dog ook dringende op een langzaam gebruik. Hij kwam mij nog in persoon daarover spreken, en scheen voor het publiek een naamloos pamphlet te begeeren. Maar uit dit alles besloot ik veelmeer dat de nood aan den man gekomen was, en dat ik de goede zaak moest voorstaan, zo als ik van den beginne had voorgenomen. Kort nadat het stuk afgedrukt was, deelde ik het uit aan alle de Leden van den Raad van State, oordeelende, dat dit in de orde van de deliberatien was, daar ik niet van mogt afwijken, en dat ik genoeg voldaan had aan het verlangen van den Koning, wiens *nog niet laten zien* nu eenige weken oud was. Den volgenden dag 's avonds kwam de Heer van Spoebergen, Lid der 2e Kamer voor Leuven, ons bezoeken, en van hem hoorde ik, dat de Zuidelijken woedend waren om het hoofdstuk over den publieken geest. Aanstonds besloot ik om exemplaren aan de leden van den Kabinetsraad uit te deelen. Van ter zijde hoorde ik vervolgens dat de HH. van der Hoop en van Maanen er met veel deelneming en genoegen over gesproken hadden en ik kreeg veel aanvraag. Naderhand heb ik gehoord, dat de Hr van Nagell aan den Hr Mollerus gezegd had: toen ik het stuk gelezen had, schreef ik met potlood onder den naam van den auteur, *fuit* [1]). In dezen zin zal hij er ook wel over gesproken hebben met den Koning. Dotrenge moet

---

[1]) Voor niet-latinisten: *het is met hem gedaan.* H. v. H.

aan den Koning gezegd hebben: Sire, votre Ministre veut perpétuer la scission. De Koning zou eens gezegd hebben: ce n'est pas le Roi qui parle, c'est le ministre. Dit komt vrij overeen met het briefje van den Koning aan mij, verbiedende alle verdere uitdeeling, *indien ik eenigen prijs stelde op het beleid van den Raad van State*. Uit zulke dreigende woorden maakte ik op, dat ik niet lang in zijn dienst blijven zoude. Ik had dat hoofdstuk over den publieken geest desnoods kunnen agter laten. Nogthans geloof ik, dat het goeds uitgewerkt heeft, met de geheime ontwerpen aan het licht te brengen. De Ambassadeur Fagel kwam in den zomer 1817, en dus een jaar na dit tijdstip, uit Brussel bij mij, en gaf mij de verzekering, dat degenen, die het sterkst tegen mijn memorie gesproken hebben, nu erkenden dat dezelve had moeten uitgedeeld worden. Eenige maanden te voren kwam de Heer van Stralen mij melden, dat de Heer van Nagell openlijk uitriep, dat ik de Zuidelijken naar het leven geschilderd had. Nogthans was dit hoofdstuk maar eene toegift, en ik had nooit de Belgen in het algemeen genoemd, maar slegts de twee Factien van de Bisschoppen en de Tijdschrijvers. Beide deze maakten een leven zonder wederga; er werd eenige dagen lang in de groote steden van niets anders gesproken en alle de papieren waren er vol van. De Fransche vertaling bleef liggen, het Hollandsch stuk was zeldsaam, uittreksels en valsche vertalingen kwamen er slegts in het publiek. De Koning nam het met mij op den nadeeligen indruk onder de Zuidelijken, dog eigenlijk was Hij gebelgd over mijn stelsel strijdig met zijne nieuwe beginselen. Ik begreep te meer, dat ik nu toegeven moest, wilde ik niet in schijn het slachtoffer worden van vredelievendheid. Ik besloot derhalven de zeilen voor dezen stormwind te strijken, en naderhand te doen hetgeen ik behoorde. Ik antwoordde dus aan den Koning, dat ik geen stuk meer uitdeelen zoude.

Daarmede was de zaak voor het oogenblik stil, en ik kon nu met bedaardheid overleggen, wat mij te doen stond, zo als hieronder blijken zal.

Inmiddels waren de groote zaken van de Indirecte Belastingen en het Tarief al merkelijk gevorderd. Mijn invloed op dezelve werd gefnuikt door voorschriften van den Koning, met welke Leden van den Raad ik dezelve commissoriaal maken moest. Hij verkoos daartoe de Heeren Mollerus, van Gennep, van Fels en Holvoet. Van Gennep was de bol. De Koning zeide van dezen tot den Heer van Enghuizen, dat hij, met de commercie opgebragt zijnde, wel wist wat men van dezelve vorderen kon. Hij kent evenwel de commercie slegts van de zijde der Fiskaliteit. Zoon en broeder van Kooplieden te Rotterdam is hij tot advokaat opgebragt en was Fiskaal van het opperste Geregtshof van zeezaken toen hij in den Raad van State kwam. Fels was eertijds Oostenrijksch Gezant in den Haag, wil veel van finantien weten, en zag vreemd op, toen ik hem eens zeide, dat eene eerste hoedanigheid van eenen Minister van Finantien de goede trouw was. Een ware hoveling is hij ook een vaste jabroer. Op deze commissie kon de Koning staat maken. Alleenlijk werkte zij Hem wat te langzaam. Was daarentegen haar rapport gereed, zo maakte zij grooten spoed om het door te zetten. Ik hoorde niets van hare verrigtingen, totdat Mollerus mij het rapport kwam brengen. Dan zeide de Koning tot mij: het is maar een proef, wij hadden die al veel vroeger kunnen nemen, dan wisten wij er nu al meer van. Hij zelf kwam in den Raad, naar Hij zeide om te hooren, dog zo, dat Hij een schrik onder de Leden bragt, en schier niemand het rapport dorst tegen te spreken. Met de Indirecte Belastingen waren er nog al eenige debatten, die de Heer Appelius bijwoonde. Tot slot zei ik tegen hem, dat hij mij niet verwijten zoude, dat ik hem met kleinigheden opgehouden had; neen, antwoordde hij, gij beschouwt de zaken maar al te zeer in het groot. Dan de wijze, waarop de zaken voorgedragen werden, maakte dit zelfs moeilijk. Wij kregen wet voor wet, bij voorbeeld, de wet op de Heffing der In- en Uitgaande Regten vóór het Tarief der Regten. Het oogmerk was blijkbaar om ons van stap tot stap dáár te brengen,

waar de Koning ons hebben wilde. Even zo ging het in de Staten-Generaal, waar de Heer Gendebien nog lang naderhand de raadslagen op de Indirecte Belastingen *une délibération étranglée* noemde. Sommige Noordelijke leden van de Staten Generaal kwamen mij raadplegen over de indirecte belastingen, die zij niet wisten overeen te brengen met hun geweten. Ik las hun mijn Advys voor, daarop nederkomende, dat men uit vertrouwen op den Koning de proef er mede nemen zou. Uit hoofde van onpasselijkheid kon ik hetzelve niet uitbrengen, dog zond het aan den President van Hoevelaken, die het aan den een en ander vertoonde om den tegenstand te breken. In de Staats-courant mogt het evenwel niet komen; de Redacteur kreeg last om al wat van mij kwam aan den Minister van Binnenlandsche Zaken te wijzen, en deze aan den Koning. Ik kreeg dus mijn Advys met een briefje van Falck terug. Zo werd mij de mond een tweede reis gestopt. Een derde reis geschiedde het in den vollen Raad van State. Mijn advys op het Tarief uitbrengende en willende verstaan worden van de Zuidelijke Leden, liet ik op elke hoofdafdeeling de Fransche vertaling volgen. Aan de derde en voornaamste gekomen zijnde, toen ik Fransch ging lezen (want in deze zaak had ik alles in geschrift gesteld) nam de Koning het woord op, en gelastte mij om de papieren aan de Heeren, die geen Hollandsch verstonden, over te geven. De helft genoegsaam van den Raad had dus niets aan mijn advys toen de deliberatie begon. Ik agtte dit het beslissend ogenblik te zijn, ofschoon ik mij nog niet verklaarde. Drie zittingen na deze hield ik het nog uit, telkens in bijzijn van den Koning, en deed alsof ik niet gewaar werd, dat sommige leden mij met verwondering aanzagen. Ik bragt eindelijk het rapport ter conclusie, tot merkelijk genoegen van den Koning, die zeker dagt, hetgeen ik Hem bij eene andere gelegenheid had hooren zeggen: als het er maar door is. Nu was het in mijn oog tot klaarheid gebragt, dat de Raad van State het oogmerk van zijne instelling geheel miste. De Grondwet wil den Koning eenen Raad toe-

voegen, dien Hij hooren moet, dog zonder eenige verpligting om te volgen. Ten minste dient de Raad dan vrij te kunnen spreken. Daartoe had de Koning denzelven bij de opening aangemoedigd, en ik had dit in mijn antwoord aangenomen, met bijvoeging dat wij des te vrijer konden advyseeren, omdat Hij aan niets gebonden was dan ons te hooren. Maar alles was nu zo aangelegd, dat de Raad advyseren moest naar den zin van den Koning. Ik had al van Februari af aantekeningen gedaan, in de hoop van iets op de besluiten des Konings uit te werken, dog vrugteloos. Nu behield ik mij niet eens de aantekening voor. Ik zou den volgenden dag slegts op de inkleeding, die ik aan mijn verzoek om ontslag geven zou.

Behalven het reeds gemelde, was er nog het een en ander tusschen den Koning en mij in Zijn kabinet voorgevallen. Eens zeide ik tot Hem, omtrent de Concept-wet, heden bekend onder den datum van 3 October 1816, dat ik het zwart inzag, indien het daarbij blijven moest. Hij toonde daarop een groote nieuwsgierigheid. Toen ik het woord van Handel uitsprak, viel Hij mij in de reden, en riep uit: Handel, handel, daarmede wordt de oneenigheid vermeerderd; wij moeten integendeel alles doen om te vereenigen, om de gemoederen bij elkander te brengen; wij moeten geene bloote kruijers blijven; als wij dat zijn, begrijp Ik wel, dat er vele kruijwagens (schepen) moeten gemaakt worden; wij varen zo goedkoop, omdat onze menschen aan slegt leven gewend zijn, enz. Uit deze woorden kon ik eenigzins opmaken, dat Hij eigen producten van nijverheid in den handel brengen, en de werkloonen hooger stellen wilde. Zo verhaalde mij de Heer Steengragt eens, dat de Koning hem op een bal te Amsterdam gezegd had: ja, ik wil met de fabrieken tegen Engeland dingen. De Heer Steengragt antwoordde, dat er bij den scheepsbouw en al wat er toe gehoorde gelukkiglijk geene machines te pas kwamen. Hij wilde namentlijk te kennen geven dat de eigenlijke fabrieken hoe langer hoe meer door machines gedreven wordende, de werkende hand daar niet veel

aan verdiende. Het eigenlijk stelsel door den Koning aangenomen blijkt wel niet geheel uit zulke afgebroken uitingen, dog kan men er evenwel iets uit gissen. In Engeland, zeide Hij eens tot mij, bestaan toch Handel en Fabrieken te samen. Ook in Holland is de twist tusschen beide niets nieuws. Het is dwaasheid zig over de Engelsche Finantien ongerust te maken, alzo men er zig aanstonds uit allen nood redden kan met het *sinking fund* aan te spreken, enz. Het gesprek, dat ik boven bedoelde, werd van Zijne zijde zo driftig voortgezet, dat ik besloot om te zwijgen tot dat Hij gedaan had. Inmiddels nam ik in mijn hart onherroepelijk voor om Zijnen dienst te verlaten. Ik veranderde van onderwerp toen Hij zweeg, en vraagde wat Hij dagt van het ontwerp van afkoop der heerlijke regten, door den Gouverneur Hultsman voorgedragen? „Dat het te gek is om er om er van te spreken", was het antwoord. Mij kwam het toen voor, zo als men gemeenlijk zegt, dat ik mijn crediet kwijt was.

Nadat ik een brief ontworpen had, begon ik wat pijn in de regter hand te voelen, en nu besloot ik om het enkel en alleen op mijne gezondheid te werpen, zo als ik reeds in April of Mei 1814 had willen doen. Ik dicteerde in dezen zin een korten brief en verzond hem aanstonds. De verwondering des Konings was groot. Mij is uit alles gebleken, dat Hij dit nooit verwagt had. Hij stelde al uit om mij te antwoorden, en wilde mij spreken als ik hersteld zoude zijn. Toen ik mij hersteld verklaarde, moest ik nog agt dagen wagten. Eindelijk kwam ik weder in datzelfde kabinet, en ontmoette niet dan zagte woorden en ogen. Dog ik meende er door henen te kunnen zien. Ik bestond er op, dat mijn hoofd zwak was, en dat ik geen half uur agter een werken kon. Op sterken aandrag om het zes maanden in bedenking te nemen, stond ik toe om het zes weken te doen, en mij inmiddels aan alles te mogen onttrekken. Vermits de Koning na die zes weken te Brussel stond te zijn, zeide ik, dat ik het Hem daar melden zou. „Bij een brief" hernam Hij, waaruit ik wederom gewaar kon worden, dat Hij

op mijne verschijning aldaar niet gesteld was. Zijn laatste woorden waren van gewigt: „mijne gezondheid kwam Hem geen voldoende reden voor; maar zo het om een verschil van opinie was, zo kende ik te wel zijne beginselen, om niet te weten, dat Hij niemand in zijne opinie dwingen wilde." Ik zweeg hierop stil, en gaf er daarmede mijne toestemming aan; zodat ik het er voor houden kan, dat ik op dezen voet van den Koning als amptenaar gescheiden ben. Ik sprak egter altijd van Retraite, omdat ik oordeelde, dat ik na mijne bewezen diensten op een pensioen rekenen mogt. De zes weken waren nog niet verlopen, of ik schreef aan den Koning op denzelfden voet, waarvan ik de minute onder de brieven van Z. M. gelegd heb. Als ik naga, wat er in ander landen voor dotatien gedaan zijn aan dezulken, die hun Vaderland hadden helpen bevrijden, zo is een pensioen wel het minst, dat ik verwagten mogt. Heeft men tog hier aan den Generaal von Bülow eene lijfrente van een duizend dukaten in een vast inkomen voor zijne nakomelingen veranderd. Ik dagt dat de Koning mij zesduizend gulden toeleggen zoude, en mijne verwagting is overtroffen geworden door een pensioen van tienduizend. Mijn brief, meen ik, was van 27en October 1816, en het Besluit is van den 13e of 14en November, dus niet bij overhaasting genomen. De Prinses Moeder had vele moeite bij mij gedaan om eene verandering te bewerken. Professor Kemper schreef mij, dat hij door al wat aanzienlijk was te Amsterdam gelast was om mij eene gelijke begeerte te kennen geven. De Koning zond mij Zijn Besluit met een vleienden brief, waarin van Zijn voornemen was melding gemaakt om mij in de Eerste Kamer van de Staten Generaal te plaatsen. Voor dit laatste bedankte ik uitdrukkelijk. Met uit het Ministery te gaan, wilde ik integendeel mijne vrijheid in de Staten Generaal herwinnen en daar mijn Vaderland dienen.

Ik wist te wel wat ik in de Tweede Kamer zoude vermogen, en dat deze Kamer alleen meer indruk op den Koning maakte, dan alle Zijne ministers en raden saamgenomen. Ik was in mijne

meeste pogingen voorspoedig geweest: het Land was vrijgemaakt, het Huis van Oranje hersteld, de Grondwet ingevoerd; dog de algemeene welvaart leed gevaar en deze te herstellen bleef het groote doel van mijn overig leven. In den zomer 1817 zond de Koning mij egter door den Heer Falck een Besluit tot aanstelling in de Eerste Kamer, waarvan deze ook kennis gaf aan de Staten van Holland, ten einde een ander lid voor de Tweede Kamer te kiezen. Ik schreef aanstonds aan den Koning om Hem wederom te bedanken, en aan de President van de Staten van Holland, dat mijne plaats niet open viel. Naar mijne berigten is de Koning hier zeer onvergenoegd over geweest. Op mijne reis in 1817 heb ik Hem niet te Brussel gevonden, en thuis komende in October ben ik Hem mijne opwagting hier komen maken op eene publieke audientie. Hij liet mij het eerst binnen komen, dog met open deuren, bood mij geen stoel aan, vraagde het een en ander omtrent mijne reis, en zeide onder anderen: Ik begrijp niet waar je de kragten er toe gehaald hebt. Staat het U nog voor, dat je niet met mij naar Amsterdam kondt gaan? Daarna werd ik op mijne beurt van Staten Generaal te eten genooid, dog verschoonde mij met het verbod van mijn dokter om uit te eten. De Prinses Moeder had dit verbod zeer goedgekeurd, en verklaard mij niet te zullen nooien. De Koning, is mij gezegd, was er over gestoord, en voegde den Graaf van Heerdt, dien ik ten overvloede verzogt had mij te willen voorspreken, deze woorden toe: „Zie je wel, dat hij niet meer bij mij komen wil!" Van mijn dokter, die Hofdokter is, heb ik sedert vernomen, dat Hij nooit weder naar mijne gezondheid gevraagd heeft. Nu zijn de diners aan het Hof altijd voor mij eene akelige zaak geweest, behalven als ik naast den Koning zat, en Hij aan de praat kwam Mijn dokter verklaarde, dat bij het altijd den volgenden dag aan mij gewaar kon worden. Mijne gezondheid is merkelijk gebeterd, nadat ik aan de groote wereld vaarwel gezegd had.

De Eerste Kamer van de Staten Generaal is hoe langer hoe

meer buiten aanzien geraakt, en het spijt mij nog, dat ik er uit onvoorzigtigheid iets aan toegebragt heb. In het voorjaar 1816 was er eene Conceptwet in de Tweede Kamer doorgegaan, strekkende om de vreemde geldleningen, vooral door middel van de bekende certificaten, van de toestemming des Konings afhankelijk en dus moeielijker te maken. De Heer Schimmelpenning wist deze zaak in de Eerste Kamer uit een ander oogpunt te doen inzien. Men vond daar, dat de wet gemakkelijk zoude ontdoken worden, dat het geld evenwel het land zou uitgaan, en dat de voordeelen daarop te behalen door de ingezetenen slegt gemist zouden worden. Ik was er in den Raad van State voor geweest, omdat elk de vrijheid behield om zijn geld in vreemde effecten te plaatsen, maar dat het gemak om dit met geringe sommen te doen door den Koning kon geweigerd worden. Ik heb sedert een blijk gehad van het nut dezer bepaling. Nadat de H.H. Goll geene certificaten meer naar goedvinden mogten uitgeven, kwamen er groote pakken van Weener effecten over, om hier te lande aan den man te brengen. Een bankier van den Haag kwam mij daarop raad vragen, of dit wel zeker spel was, en of men op die onleesbare naamteekeningen staat kon maken? Hadden wij, zeide hij, daar een Goll en Co. onder dan wisten wij waaraan ons te houden. Is het nu niet een dienst aan de menigte van ligtgeloovige ingezetenen bewezen, dat zij wat moeten nadenken, eer zij geld voor papier geven, dat zo menigmaal en zo algemeen in waarde gevallen is? De Eerste Kamer verwierp de wet, en de Koning gaf er mij de eerste tijding van. Ik boezemde mijne afkeuring daarover onbewimpeld uit, dog schrikte over de uitwerking van dezelve op den Koning. Hij vernam sedert, dat de Zuidelijke Leden gezegd hadden: „Wij hebben de Groot-Officieren van de Kroon, Aylva en Boetzelaer, tegen hooren stemmen, en besloten daaruit, dat de Koning het wel zo hebben wilde." Daarop ontbood de Koning deze beide heeren, en Falck verhaalde mij, dat hij ze met ellenlange gezigen uit het kabinet had zien komen. De zaak werd wederom

op touw gezet en ging door; dog de Eerste Kamer had een knak gekregen. Aylva klaagde bij mij in deze woorden: „ik dagt, dat ik naar mijn geweten stemmen mogt." Van dien tijd af is de Eerste Kamer hoe langer hoe meer in aanzien verminderd.

Terwijl mijn aanzoek om ontslag hangende was, en ik mij van alle ministerieele werksaamheden onthield, bleef ik ook uit de Tweede Kamer, en woonde dus de deliberatien op het Tarief niet bij. In de dertig Leden stemden daartegen, en daaronder de Heer 's Jacob, Secretaris van den Raad van State, hetwelk eene groote vrijmoedigheid was, op welke hij nogthans geheel niet grootsch deed. Ik weet ook niet, dat dit hem kwalijk genomen is. Mij vraagde de Kolonie Raad van de Poll, waarom ik weggebleven was, daar ik mogelijk de meerderheid zou hebben kunnen verkrijgen. Ik dagt niet, dat dit mogelijk was, en wilde liever mijne kragten bewaren voor het vervolg.

Mijn gedagten bepaalden zig voortaan tot de wijze, waarop ik nuttig zoude kunnen worden in de Tweede Kamer, welke nu in Brussel zat. Ik nam aanstonds de pen in de hand, om aanteekeningen te maken op de Begrooting van 1817. Deze werden een gevolg op mijne Memorie van 1816, en beide deze stukken moesten den grondslag uitmaken van mijne werksaamheden in de Staten Generaal. Een groot gedeelte van den winter ziek zijnde, ging dit werk langsaam voort, dog verloor ik het nooit uit het oog en het kwam gereed in Maart. Ik leende het vervolgens uit aan Leden van de Tweede Kamer, en stond toe om er uittreksels en afschriften van te maken, hetwelk in menigte geschiedde. Op deze wijze konden de denkbeelden onderzogt worden en wortelen schieten, terwijl ik teffens verwagtte, dat de Ministers en de Koning zelf er kennis van krijgen zouden. Dit laatste is egter niet vóór October daaraanvolgende geschied, waaruit blijkt, dat er weinig vertrouwelijke omgang plaats heeft. Falck vond een vriend bij toeval daarin lezende, wees het aan den Koning en deze aan Six; allen waren zij er mede verrast. Hun ijver om het te lezen was groot, even zo als van alle degenen, die

het te zien kregen. Ik hoop, dat het hun ook even zo behaagd hebbe, want meer genoegen dan van dit werk heb ik van geen ander ooit gehad.

Ik werd ziek tegen het laatst van December 1816, op een ogenblik, daar ik begon in beraad te nemen of ik ook naar Brussel gaan zou. De groote vraag omtrent een verbod van uitvoer van granen hield de algemeene aandagt bezig. Ik had mij reeds daarop geuit bij den Koning in een brief, geschreven een dag of agt voordat ik mijn ontslag ontving. Mijn advys was den uitvoer van het inlandsch graan te verbieden en den buitenlandschen handel vrij te laten. Ik had er ook op dien voet over gesproken met den Minister Röell, die van hetzelfde oordeel was. Ik heb sedert de bevestiging van mijn gevoelen gelezen in het vijfde deel van Kraus, getiteld *Angewandte Staatswirthschaft*. Nooit zegt hij, bldz. 170, verbiede men den uitvoer, behalven als de drie volgende omstandigheden teffens plaats vinden: 1°. dat er geen invoer hoegenaamd te wagten is, omdat de naburige landen zelven nood lijden, of gesloten zijn; 2°. dat de prijzen hoog genoeg zijn, om den landbouwer zelfs voor het slegt gewas meer dan schadeloos te houden; 3°. dat deze hooge prijzen bij de duurte in andere landen, welke van ons trekken, nog hooger dreigen te gaan. Vroegere schrijvers over de politieke economie hadden reeds erkend, dat er een ogenblik komt, waar de vrije uitvoer mag gestremd worden, ik meen namentlijk A. Smith en Say. Röell verhaalde mij, dat de Koning hem uit Brussel geschreven had, dat het ogenblik scheen te komen, waar Smith het verbod van uitvoer toelaat. Het is vervolgens gebleken, dat de eenige toevoer in Europa uit Rusland gekomen is, en dat de binnenlanden van dat Rijk er veel aan geleverd hebben, omdat de kosten van vervoer goedgemaakt werden door de onmatige prijzen. Deze toevoer zelf was dus iets ongewoons en onderstelde een groote duurte. Daarbij was de invoer in Engeland eensklaps vrijgesteld, uit hoofde van gebrek; en viel er vorst in, zo was het gedaan met de vaart op de Oostzee, en wij hadden den

eersten aanval uit te staan. In zulke omstandigheden was niets natuurlijker, dan den uitvoer der inlandsche granen te verbieden, en de Zuidelijke Provintien smeekten er om. Toen zij zwarigheid bij den Koning ontmoetten, droeg een Zuidelijk Lid van de Tweede Kamer eene wet te dien einde voor. Dan niets mogt baten; de Noordelijke leden hielden het tegen, en de Koning verklaarde, dat Hij er niet in komen zoude, al begeerden het de beide Kamers. Wat dit een kwaad bloed in het Zuiden gezet heeft is onbeschrijfelijk. De scheuring in de Staten Generaal was zodanig, dat de Noordelijke en Zuidelijke leden het omtrent niets meer konden eens worden, en dat de begeerte van de ééne zijde genoeg was om afkeer te verwekken aan de andere. Sommige thuiskomende leden verhaalden mij, dat zij het op sommige wetten eens waren geweest met de Zuidelijken, en evenwel andersom gestemd hadden. Enkelen waren het zelfs met de Zuidelijken eens op het verbod van uitvoer, en bekenden het aan elkanderen. Bij zulk eene gisting schoot er niet over, dan de Vergadering te scheiden. Het Land heeft er veel bij verloren. Het Regt van Successie werd afgestemd uit wêerwraak, en dus drie millioenen dat jaar gemist. De Koning kogt granen in de Oostzee tot hooge prijzen en joeg er de prijzen nog veel hooger mede. Het verlies op deze onderneming is heden (6 Mei 1818) nog niet bekend. De groote zaak van de vereeniging der gemoederen, zonder welke de vereeniging der Landen ijdel is, ging er hard mede agteruit. De Persoon des Konings, welke de hegtste band van vereeniging diende te zijn, viel in den haat. Kort na de scheiding der Vergadering kwam de Heer Kemper bij mij, regelregt uit Amsterdam, daar hij geboren is en vele kennissen in den handel heeft. Hij zeide mij eenvoudig weg, dat men te Amsterdam zou te vreden geweest zijn, indien de Koning in den beginne het verbod zo voorgedragen had, als de Zuidelijken het naderhand voorgedragen hadden. Nu vond ik den tegenstand nog onnatuurlijker, en ik wenschste mij van deze meening in Amsterdam nog nader te overtuigen.

Ik verzogt te dien einde den Kolonie Raad van de Poll, die naar Amsterdam ging, om er naar te vernemen. Hij bragt mij tot antwoord, dat de graanhandelaars vrij onverschillig waren omtrent een verbod van uitvoer van het inlandsche. De Heer van der Hoop bekende mij iets later, dat hij den Koning geadvyseerd had om de zaak haren gang te laten gaan. Hij is in het Huis van Hope, dog dit Huis is cosmopoliet, en ik herinnerde mij bij deze gelegenheid, dat een Engelsch Ambassadeur mij omtrent ditzelfde Huis lang geleden gezegd had, dat overrijke ingezetenen geen goede burgers zijn. Hoe zal ik nu in dezen het gedrag van den Koning uitleggen? Ik geloof dat Hij in den beginne over te halen zoude geweest zijn, en dat Hij naderhand hoofdig is geworden. Mijn advys heeft mogelijk ook meer kwaad dan goed gedaan.

Inmiddels kon ik niet naar Brussel gaan uit hoofde van ziekte, en had ruim tijd om over al het voorvallende na te denken. Ik zag duidelijk in, dat er met de Staten Generaal nooit iets goeds uit te rigten zoude zijn, ten einde den Koning tot die maatregelen van algemeene welvaart te bewegen, die mij noodzakelijk voorkwamen, indien de eenigheid niet onder de Noordelijke en Zuidelijke leden hersteld wierd. Integendeel moest de Koning onder de bestaande oneenigheid altijd alles doorzetten naar Zijnen zin. Zo had Hij het tarief verkregen door de Zuidelijke tegen de Noordelijke leden, en den vrijen uitvoer van granen door de Noordelijke tegen de Zuidelijke. Maar hoe moeielijker de zaak werd, des te meer voelde ik mijnen ijver opgewekt, en toen ik mijne tweede Memorie afgewerkt had, besloot ik een reisje in de Zuidelijke Provintien te doen, om ze beter te leeren kennen en vrijmoedig met de hoofden om te gaan.

Hiermede ving eigentlijk een nieuwe loopbaan aan, en ik sluit hier mijne ministerieele werksaamheden. Mijn oogmerk bij het gedaan verhaal is bereikt, en ik zal er een nieuw beginnen onder een nieuwen titel.

9°. TWEEDE KAMER VAN DE STATEN GENERAAL.

Ik heb deze aanteekeningen lang laten rusten, omdat ik ander werk had. Thans alleen te Brussel zijnde, in October 1820, voor de gewone vergadering der Staten Generaal, heb ik tijd en lust om voort te gaan.

Mijn openbaar bedrijf is volledig bekend door mijne Bijdragen, waarvan het 5e Deel 1e stuk dezer dagen is uitgekomen. In dezelve vindt men van mijn groot Advys af in den Raad van State uitgebragt tot mijn laatste Advys in de Tweede Kamer toe, alle de stukken van eenig gewigt, die ik geschreven heb. Daarin staan mijne aanteekeningen op alle de reisjes, die ik gedaan heb door het Land en naar de baden van Aken. Het een en ander over uitgekomen boeken en dergelijke is er bijgevoegd. Maar hoezeer ik op het laatst nog al uitgeweid heb over den gang der zaken, zo is er egter het geheimste en vooral het personeele uitgelaten. Sommige dingen kunnen nog niet gezegd worden en zijn egter het opteekenen overwaardig. Het zijn ook juist dezulken, waaraan dit geschrift is toegewijd. Deze alleen zouden meest onverstaanbaar zijn, of ik zou moeten herhalen hetgeen reeds in de Bijdragen staat. Daarom kan ik nu niets leveren, dat geheel op zig zelf staat. Ik moet veel meer onderstellen, dat de lezer mijne Bijdragen bij de hand heeft, en met dezelve voorlopig bekend is. Alzo nu de lezers, die ik vooral op het oog heb, mijne kinderen zijn, zo is er niets ongegronds in deze onderstelling.

Er zijn nu bijna vier jaren verlopen sedert het tijdpunt, daar ik mijn verhaal gelaten heb, en over de twee jaren, sedert ik de pen heb nedergelegd. Deze vier jaren zijn voor mij een tijd van vrijheid geweest, zo als de drie voorgaande mij met een juk hadden gedrukt, dat dagelijks zwaarder werd. Van 1813 tot 1816 was ik minister en eindelijk slaaf geworden. Van 1816 tot 1820 heb ik gedaan en gezegd al wat mij pligtmatig voor-

kwam, afhangende van mijzelven alleen. Evenzo heb ik mijn werk ingerigt naar mijne kragten, en gerust als deze het vereischten. Ik heb veel minder stil gezeten, ik heb een andere lugt geschept, ik heb mijne gedagten met nieuwe voorwerpen verzet, en dit alles heeft veel toegebragt tot herstel van mijne gezondheid. In het ministery stierf ik in mijne schoenen, in de Staten Generaal ben ik herleefd.

Den eersten winter na mijn ontslag had ik een zwaren langen aanval van podagra, zodat vele van mijne vrienden niet konden begrijpen, dat ik mij op reis waagde. Op mijn ziekestoel schreef ik toen mijne aanteekeningen op de begrooting van dat jaar, die het tweede stuk uitmaken van mijne Bijdragen, 1e deel. Onder dit werk ontving ik mijn graaflijk diploma, geheel onverwagt. Ik had mijn gewoon wapen bij den Raad van Adel ingeleverd, en nu kreeg ik er een met de uitmuntendste versieringen. Ik had al mijn best gedaan om te vergeten, dat mijn eenigst verzoek aan den Koning had bestaan in het verlof om iets van zijn wapen in het mijne te brengen, zoals dit door Willem V was vergund geworden aan Lord Malmesbury. Na twee jaren of langer kreeg ik het nu veel mooier, dan ik het had mogen wenschen. Ik schreef aanstonds aan den Koning om Hem te bedanken, en voegde er eene beschrijving naar waarheid van den staat van mijne gezondheid bij. Ik dagt namelijk, dat dit keurig diploma een nieuwe poging was om mij van mijn ontslag te doen afzien. Er liepen gerugten, dat ik den Raad van State wederom bijwonen zou, bij deszelfs wederkomst in den Haag. Kort na deze brief aan den Koning werd Mollerus tot Vice-President van den Raad van State aangesteld, en daarmede was mijne plaats vervuld. Het schijnt dus, dat ik wel geraden had. De Prinses-Moeder zeide hardop van dit diploma: *on n'a fait que ce qu'on a dû*. Tot mij zeide zij, na mijne herstelling, dat het grootst genoegen van den Koning daarin bestond, een onverwagte gunst te bewijzen. Van een andere zijde heb ik vernomen, dat deze gunst den Koning afgeperst geworden is door den

Heer van Spaen Lalek, President van den Raad van Adel, en den Heer Yvoy, lid van dien Raad. Ik durf hier niet te beslissen, maar dit is zeker, dat de bewoordingen zo vleiend zijn, dat de Heer van Leiden, die het diploma als Gouverneur van de Provintie geviseerd had, mij een opzettelijk bezoek deed, om mij geluk te wenschen, en verklaarde, dat dit geen gewone stijl was.

Ik ondernam de reis in den grond, om de uitwerking van minerale wateren op mijn gestel te beproeven, maar ik was zeer blijde op deze wijze de gelegenheid te vinden, om de Zuidelijke Provincien te zien. Te Antwerpen aangekomen, was ik innerlijk verheugd den voet op dien grond gezet te hebben.

Ik vond er den Generaal van der Plaat, die er over eene van de groote militaire divisien gesteld was. Dienzelfden zomer ontmoetten wij elkander wederom te Aken. Alzo hij sedert gestorven is, kan ik hem vooral niet benadeelen, door hetgeen ik hier uit zijnen mond opschrijven zal. Hij vond Antwerpen niet sterk, en oordeelde ten minste tien duizend man ter verdediging noodig te hebben. Ik meen zelfs meer. Na den slag van Waterlo, indien hij verloren ware geweest, zou hij zig schielijk in de citadel teruggetrokken hebben. Van den slag van Waterlo wilde hij niet spreken, zoo het mij voorkwam, omdat er niets goeds te zeggen viel van Wellington. Hij was zeer ontevreden over de administratie der armee, toen door Pipers bedreven. De administratie is niet voor de armee, zeide hij, maar de armee voor de administratie. Bij eene andere gelegenheid zeide hij, dat Goltz, commissaris generaal (minister) van Oorlog, niet dorst naar agteren te gaan zonder verlof van den Koning te vragen. Hieruit begreep ik aan wien hij die fraaije administratie weet. Over mijne zaak sprekende, zeide hij: heb jij niet het regt verkregen om zoveel te mogen zeggen? Hij meende mijn bekend advys in den Raad van State. Dat verkregen regt zag op mijn verrigtte in 1813. Hij was mij komen opzoeken in de eerste dagen van December na de komst des Konings, en besloot ons gesprek over al het voorgevallene met deze woorden: jij hebt het alles gedaan. Te

Aken verzogt ik hem mij te zeggen, of er bij de oproeping van de militie wezentlijk, zo als de couranten opgaven, omtrent honderd duizend man onder de wapenen zouden zijn. Hij ging aan het tellen en er kwam zes en negentig duizend man effectief uit, die hij oordeelde onder de wapenen te zijn. Daar waren egter de Kolonien bij. Nu is onze armee op omtrent dat getal berekend, zonder de Koloniën; zodat de ontbrekende manschappen om allerhande redenen volgens hem gelijk stonden met alle de koloniale troepen. Hij had lang onder Suwarow gediend, en gaf genoegsaam te kennen, dat hij zijne vertooning van vroomheid voor schijnheiligheid hield. Hij was geen voorstander van militaire overstroomingen, en kwam er voor uit, dat zijn zwager Krayenhof met dit stelsel van verdediging groote kosten zonder nut maakte. Hij verhaalde mij, hoe hij vóór '87 met de Patriotten medegedaan had. Maar zulk een donquichottery zou hij nooit weer bij de hand nemen. In November '13 was hij te Amsterdam in het gezelschap geweest van degenen, die eene verandering wilden bevorderen, en hij was naar de Russen gezonden om ze naar de stad te geleiden. Hij en zijne vrienden begrepen toen wel, dat de een of ander van het Huis van Oranje zou moeten ingeroepen worden.

Ik vond naderhand zijn zwager Krayenhof te Namen en deze was even beleefd, maar veel vreemder. Hij gaf mij een jong officier mede om de nieuwe werken te bezigtigen, en twee pionniers om mij op een stoel rond te dragen. Het gezigt van den berg is overschoon; van daar zag ik de stad, die niet bevestigd is, en de keten van bergen, die aan de Zuidzijde der Maas loopt, op twee van dewelke de citadel wordt gebouwd, terwijl op den derden de loopgraven zijn geopend in de zeventiende eeuw. Met de ontwerpen in de hand werd mij dit alles zeer duidelijk, maar ik zag vooral met het bloote oog ten klaarste, dat die derde berg hooger is dan de tweede, zoals de tweede hooger is dan de eerste. Nu herinnerde ik mij de woorden van den Generaal Krayenhof, die mij 's avonds te voren gezegd had, dat hij aan-

nam zig twee maanden lang in de nieuwe vesting te houden. Helaas, wat kosten van aanleg, van onderhoud, van verdediging, om eenen vijand twee maanden op te houden — indien hij niet voorbijtrekt. Eenige dagen geleden was er de Prins van Oranje gekomen, 's morgens om vier uur te paard, buiten uniform, en had alles bezigtigd zonder erkend, noch ook gestoord te zijn. Hij moet vervolgens eenig ongenoegen te kennen hebben gegeven, dat er zo gemakkelijk bij het werk te komen was. Dit is een van die eenvoudige trekken, waaruit mij het juist oordeel van den Prins gebleken is Te Hui zag ik wederom ontzachelijke werken maken tot dekking van de brug. Het is wel natuurlijk, dat de ingezetenen ontevreden zijn met de voorgevallen verandering. Onder de Franschen was de oorlog verwijderd van de grenzen en het vertier der fabriekaten ging over half Europa. Nu krijgen zij de rampen van den oorlog in een gedurig verschiet, en de fabrieken staan gedeeltelijk stil. Te Luik al wederom eene citadel, en buiten de stad de Chartreuse en het leger van Cesar. Dit zijn twee bergen zo als de citadel en aan wederzijde der Maas gelegen, waarvan Goddank de laatste nog onaangeraakt blijft. Op de citadel hoorde ik gemeenzaam praten van het nut derzelve om de stad des noods in bedwang te houden. Zulke praatjes in den mond van militairen zijn niet onnatuurlijk, uit hoofde van de nationale Constitutie zijn zij misschien niet gevaarlijk; maar het smart evenwel dat Luik en Antwerpen vestingen zijn, en dat Gent er nog eene worden kan. Dezer dagen (October 1820) is de Koning te Gent geweest, en mij wordt verzekerd, dat Hij de plaats bezigtigd heeft, waar de citadel moet komen.

Ik vond te Gent den Generaal Martuschewitz als Commandant eener groote militaire divisie. Ook hij is nu overleden. Ik kende hem slegts bij naam, uit hoofde van een proces over leverantie van artilleriepaarden. Ik gaf hem een bezoek en heb alle mogelijke dienstvaardigheid van hem ondervonden. Hij zelf wees mij de gelegenheid van Gent, hij stelde orde in Brugge en vooral

in Ostende, waar een officier van de genie, een van de marine, en een van den Waterstaat gereed stonden om mij alles te laten zien. Op een halven dag deed ik nu hetgeen anders verschillende dagen kosten zou. Hier (te Ostende) rekende men zevenduizend man garnizoen te moeten hebben. Voor het derde van dit getal worden dan bomvrije kasematten vervaardigd, omdat twee derden onder de wapenen behooren te zijn. Zo voortgaande en optellende wat getal volks iedere vesting noodig heeft, ben ik uitgescheiden, omdat ik al schielijk onze geheele armee geplaatst had. Zullen wij onze bondgenooten in de vestingen brengen? Dan zijn wij in hunne magt. Zullen wij onze vestingen bezetten? Dan houden de bondgenooten alleen het veld — indien zij willen. Ik heb niemand gevonden, die dezen vestingbouw goedkeurt. Prins Frederik zeide tot mij onder vier oogen: het is jammer, dat zulk een zaak beschikt is met vreemdelingen, die den staat en de belangen van het land niet genoeg kennen. De Generaal van den Bosch ging verder; het is, zeide hij, het belang van Engeland, dat Wellington behartigd heeft; nu kunnen wij ons niet weeren buiten vreemde hulp. Vervolgens schetste hij mij een geheel ander stelsel van verdediging af, langs de Schelde en de groote rivieren, met twee uitwegen om den vijand in den rug te vallen; den eenen over Brugge en Gent, den ander over Genemuiden aan het Zwarte Water in Overijssel. Met dit stelsel stonden wij op ons zelve, en konden ons gemakkelijk weeren, totdat de jaloerschheid der mogendheden eenen redder opwekte.

De Generaal Phuhl, Russisch Gezant in de eerste jaren onzer tegenwoordige regering, verklaarde zig ook aan mij tegen het stelsel om de vestingen nabij het frontier op te rigten. Hij wilde de vestingen meer binnenwaarts brengen, op een derde van den afstand der grenzen van het middenpunt des lands. Dan, zeide hij, moet de vijand zijne lijn van operatien verlengen en zig verwijderen van zijn land en zijne hulpmiddelen. Wij komen daartegen nader aan onze hulpmiddelen, en hebben alles bij de hand. De Generaal Phuhl stond bekend voor een zeer kundig

krijgsman. Hij had een brief van Keizer Alexander uit Frankfort ontvangen, waarin deze hem betuigde, dat hij al wat hij wist van de krijgskunst aan hem verschuldigd was. Hij heeft ook byzondere lessen aan onzen Prins Frederik gegeven.

Ik weet niet of ik elders opgeteekend heb, dat dezelfde Generaal Phuhl den maatregel van eene dubbele residentie met de sterkste uitdrukkingen veroordeelde. Hij zeide onder anderen tot mij, dat de Franschen den Koning konden overvallen op zijn ontbijt in Brussel.

Ik heb van alle deze militaire zaken niets kunnen zeggen in mijne gedrukte reisbeschrijvingen en breng hier liefst alles bijeen. In 1818 ontmoette ik te Aken den Generaal Perponcher, onze Gezant te Berlijn. Hij was verwonderd zo groot een gedeelte van het land te hebben doorgereisd zonder de armee te zien. Dit was denkelijk vooral het gevolg van de inrigting der nationale militie, welke slegts twee maanden onder de wapenen blijft. Hij scheen egter op die verregaande desertie te doelen, daar wij twee of drie jaren ziek aan geweest zijn. Naderhand heb ik daar minder van gehoord, maar des te meer van onwilligheid om dienst te nemen. De tegenzin in den dienst legt alles uit. Eerst vloeit daaruit voort de desertie van duizenden, en als de gaten er zijn wordt men gewaar, dat men ze niet weder aanvullen kan. De Generaal Perponcher had aan een troep van onze deserteurs midden in Duitschland gevraagd, wat zij tegen onzen dienst hadden. Het antwoord was, dat onze regimenten zonder naam, zonder vaandels en zonder muziek waren. Ik geloof, dat het onophoudelijk exerceeren, het geheele jaar lang, en het gemis aan alle eigen beschikking over de soldij veel ongenoegen verwekken. Dit heb ik geleerd uit gesprekken met gemeene lieden, die veel omgang met soldaten houden. Het soldatenleven, hoort men wel, is een slaafsch leven. Officieren zelfs kan men heden moeielijk krijgen. De tegenzin is overgeslagen tot de Zwitsers toe. Men zeide mij onlangs in den Haag, dat vele Zwitsersche officieren naar huis waren gegaan, dat het gouvernement

hun met opzet lastig viel om ze kwijt te raken. Zulk een kwade trouw kan ik niet onderstellen in het gouvernement, en ik geloof veel meer, dat het slegts die algemeene zugt is, om zig met alles te bemoeien, om elk aan den leiband te brengen, om alles te weten en te beschikken, waarmede men ook de Zwitsers plaagt. Ik heb hier en daar in mijne Bijdragen iets gezegd omtrent het leger en het militair, in de hoop van eenig herstel te bewerken. Ik heb mij vooral in dezen zin geuit in mijn advys op het Budget in December 1818, dat ik ongelukkig niet heb kunnen uitbrengen door een podagreuzen aanval van vier dagen, dog hetwelk aanstonds is gedrukt en genoeg bekend geworden. 't Sedert is er muziek aan de armee gegeven en dezer dagen zijn de vaandels uitgedeeld geworden. Deze laatste omstandigheid is waargenomen om den eed te laten afleggen van getrouwheid aan den Koning, gehoorzaamheid aan de wetten en onderwerping aan de krijgstugt. Na de militaire omwentelingen van Spanje, Napels, Portugal, schijnt deze maatregel een behoedmiddel te zijn. De soldaat is teffens vergast geworden, en op de maaltijden der officieren is de gezondheid des Konings gedronken. Mij dunkt dat dit veeleer een verkeerden indruk maakt, en dat de armee in den waan gebragt wordt, dat men haar vleit, haar vreest, en dat zij iets zoude kunnen uitvoeren. Waar de natie eene verandering begeert, die de vorst niet wil maken, daar kunnen de aanzienlijken van alle standen bij een komen, liberalen, carbonari, onder wat naam ook, en de verandering afspreken. De militairen kunnen in die bijeenkomsten op zig nemen om vooruit te gaan, en zo wordt de militaire revolutie gemaakt en door de natie bekragtigd. Maar denken de militairen nu, dat zij de natie kunnen dwingen, denkt een enkel Generaal, dat hij wederom eene revolutie in de revolutie maken kan, zo wagt hem het lot van Riego, en de Koning, die alles moest toegeven aan het leger, kan het nu gelasten om uiteen te gaan, en hij vindt gehoorzaamheid. Wij hebben eene constitutie, wij hebben eene nationale vertegenwoordiging, wij begeeren geen

revolutie. Een slegt finantieel stelsel en andere gebreken willen wij niet met geweld verbeteren. Het leger kan dus hier niets uitvoeren, en het is verkeerd de militairen op zulke denkbeelden te brengen. Ik heb inmiddels nu uit de couranten geleerd, wat eigenlijk de militaire eed is, nadat ik het te vergeefs aan meer dan één officier gevraagd had. Zo veel wisten ze mij te zeggen, dat de officiers den eed deeden bij de intrede in den dienst, en dat den soldaten maar de krijgsartikelen werden voorgelezen. Bij de oprigting van de armee, in 1814, moet er een eed zo als nu zijn gedaan. Er is in dit geheel bedrijf iets willekeurigs, iets buiten .weten van de wet, hetwelk onder ons maar al te veel plaats heeft, en uit het karakter van den Koning voortvloeit. De Grondwet schrijft voor, dat alle wetten zullen gemaakt worden met gemeen overleg van de Staten Generaal; maar de Koning houdt zo vele zaken als hij kan buiten de wet, en regelt ze door besluiten. Zo zeggen sommige Franschen, *que le roi doit régner par des ordonnances*. Dit is niet anders, dan de volstrekte magt wederom invoeren. Wij zijn nog niet zo ver gevorderd, om te begrijpen, dat de wet alleen over ons moet heerschen, dat ook de Koning onder de wet is, en dat zijn geheel bestuur slegts dient te bestaan in de toepassing en uitvoering der wetten. Het is heden een wonderlijk schouwspel, dat de legers, die het werktuig der vorsten waren om een volstrekte magt uit te oefenen, en die eenige eer daarin stelden, thans werktuigen worden van de nationale vrijheid, en hunne eer daarin stellen, dat zij de Vorsten noodzaken om constitutien te erkennen. Wanneer daarbij komt zo als onder ons, dat de armee uitloopt, zo zal de wensch der militairen en der Vorsten zig spoedig met den wensch der volken vereenigen, om alle staande legermagt te laten zakken. Onze infanterie heeft al veel van een bloote landweer, waar de Koning slegts te veel over te zeggen heeft. Anderzins naderen wij reeds daarmede het stelsel van bloote verdediging, hetwelk, hoop ik, binnen kort algemeen in Europa worden zal.

Ik heb mijne militaire denkbeelden den teugel gevierd tot op het punt van heden toe, en zal nu het godsdienstige verhandelen, daar ik in mijne gedrukte reisbeschrijving ook niets van gezegd heb.

Mijn geheele leven lang had ik veel gehoord van het bijgeloof en de dweperij in deze provincien. Een van mijne vrienden zeide mij eens, dat het land over onze grenzen aanstonds van gedaante veranderde, dat de wegen bezet waren met heiligenbeelden, waar de postiljons de hoeden voor afnamen. Lord St. Helens, Britsch Ambassadeur in den Haag, was er geweest bij gelegenheid van de beroerten van 1788, en verzekerde mij, dat de abdijen tot de welvaart van dit land noodzakelijk waren. Met den indruk van zulke berigten was ik nog eenigzins behebt, doch vond alles anders. Heiligenbeelden zijn nog te zien in Antwerpen, op de hoeken van eenige straten, maar in de hoogte. De Engelschen hebben ze daar teruggebragt om de gemoederen te winnen, zo als zij meer dingen met hetzelfde inzigt gedaan hebben. Geen van allen heeft aan het oogmerk beantwoord en zij zijn en blijven gehaat. Te Gent heb ik groote gebouwen zien ledig staan en vervallen: het waren kloosters. Klagten heb ik daar nooit over gehoord. Uiterlijk is het bijgeloof dus veel minder. Maar onder het gemeene volk is er veel van overgebleven, en op den middelstand en de aanzienlijke familien heeft de geestelijkheid eenen grooten invloed behouden. Te Antwerpen is de meeste dweperij. Een jong Hollandsch koopman was er in gezelschap van twee jonge dames, die hem in ernst beklaagden, dat hij naar de eeuwige verdoemenis ging, en zijne bekeering wenschten. De Fransche revolutie heeft egter een groot gedeelte van de natie op andere gedagten gebragt, hetzij door philosophie en literatuur of door omgang der Franschen, hetzij door den onvermijdelijken indruk der gebeurtenissen. Dit laatste middel werkt in schijn langsaam en is misschien het kragtigst in de handen der Voorzienigheid, om de menschen te leiden, en alzoo het menschdom op te voeden. Kwaads heeft dezelfde

Fransche revolutie zekerlijk ook gedaan; maar daar zeg ik niets van omdat het overbekend is. Sommige Belgen hebben mij onbewimpeld erkend en ongevraagd verzekerd, dat wij veel eerlijker dan zij gebleven waren, omdat wij niet zoo lang als zij onder de Franschen gestaan hadden. De meeste gebeurtenissen, vooral de groote gebeurtenissen, doen beide goed en kwaad, dog een van beide wordt het algemeenst bemerkt, en dan zegt men: het heeft goed of het heeft kwaad gedaan. Inmiddels heeft de zaak schier altijd goed en kwaad gedaan; de goeden zijn er beter, de kwaden slegter door geworden. Dit is de ware vordering van den menschelijken geest in goed en kwaad, in deugd en bederf. De wetenschap is op zigzelve noch goed, noch kwaad, maar wordt het een of ander door het gebruik. Nu gaat het menschdom buiten kijf in wetenschap vooruit, maar dezelve wordt ook gedurig op de beide wijzen gebruikt. Indien men deze grondstellingen beter in het oog hield, zoude men niet zoveel twisten over de oude en nieuwe tijden, over gelukkige en ongelukkige voorvallen, over hetgeen te wenschen en te vreezen is. Met opzigt tot den staat van den Godsdienst in Belgie, daar ik nu over handel, moeten bijgeloof en ongeloof eenen zekeren gang gaan volgens de geestgesteldheid der inwoneren; ook hier zal het goede en kwade vorderingen maken naar den eigen aard der menschelijke vrijheid, en het uiteinde zal hetzelfde zijn, als van den geheelen zedelijken staat des menschdoms. Dog hiervan een ander maal.

Ik had in mijn groot advys van 1816, hoofdstuk van den publieken geest, gezegd, dat twee partijen in de Zuidelijke Provincien elkander de hand gegeven hadden tegen de Regering. Deze twee partijen waren anderzins vijandig onderling gezind. De eene was philosophisch, de andere geestelijk. Dit werd in der tijd verdraaid, te meer daar mijn advys niet mogt publiek gemaakt worden. In een Brusselsch dagblad schreef men, dat ik alle de Belgen verdeelde in bijgeloovigen en ongodisten. Men verzekerde mij, dat de advokaat Parte cadet de

schrijver van het artikel was, zo als mij verleden jaar verzekerd is, dat hij een groot artikel tot mijn lof geschreven heeft in een ander dagblad. Dit laatste artikel behelsde onder anderen, dat ik in 1816 eene memorie tot bezwaar der Belgen had opgesteld, dog dat ik in 1817 opzettelijk een reis door het land gedaan had om ze te leeren kennen, en dat ik thuis komende mijne memorie verscheurd had. Verscheurd heb ik het hoofdstuk over den publieken geest geheel niet; maar ik heb het weggelaten uit mijn „Bijdragen", omdat het zo veel aanstoot gegeven had. Ik bedoelde met mijn Bijdragen iets anders, en wilde de denkbeelden vereenigen op het stuk van de Huishouding van Staat. Daarom zal het uitgelaten Hoofdstuk niettemin eene bouwstof voor de geschiedenis blijven, alzoo het oorspronkelijk Advys in zijn geheel onder vele liefhebbers gekomen en in boekerijen opgesteld is. In 1817, op mijne reis, bevond ik, dat hetgeen ik van twee partijen gezegd had, op een grooter menigte toepasselijk was, dan ik gedacht had, en dat het er niet ver af was van hetgeen de Heer Parte mij opgedrongen had. Hij had het misschien geschreven, uit hoofde, dat hij er, min of meer, de waarheid van gevoelde, en omdat het waarschijnlijk was, dat ik mij zo uitgedrukt had. Ik bevond wezentlijk, dat de meeste lieden, of bijgelovig, of ongelovig waren. Ik meende teffens te bemerken, dat daar geen groot gevaar in gelegen was voor de Regering, en dat deze slegts regtvaardig had te zijn om de klem te bewaren. Dit beginsel van regtvaardigheid heb ik in het algemeen en niet op dit stuk alleen den Koning aangeprezen, toen ik hem, na mijne reis, op eene publicke audientie in den Haag begroette. Maar hij luisterde daar weinig naar, hij wilde geheel niet den schijn hebben van naar mij te luisteren. Het gehouden gedrag met den Bisschop van Gent, prins van Broglie, strekt tot bewijs van mijne stelling. Ik heb van den beginne, in den Kabinetsraad, geadvyseerd, om hem geregtelijk te vervolgen; dog men dorst hem niet aan. Naderhand heeft men er toe moeten komen, en op de eerste dagvaarding is de

man gevlugt, en de rust is er nergens door gestoord geworden. Evenwel is de zaak, in de uitvoering, nog zo gekkelijk aangelegd geweest, dat men het volk scheen te tergen. De tegenstand van den Bisschop aan het afleggen van den eed, door de Grondwet voorgeschreven, heeft niettemin veel uitwerking gehad, ja heeft die nog. In 1818 of 1819 zeide een van mijne medeleden in de Tweede Kamer tot mij, dat men moeielijk burgemeesteren in de kleine steden van Vlaanderen kon vinden, omdat zij het bisschoppelijk verbod van den eed niet dorsten overtreden. Onder de aanzienlijke lieden, voegde hij er bij, is dit het geval niet. Zo had ik reeds in 1817 uit den mond van den Heer Ferdinand Dubois te Antwerpen vernomen, dat alle zwarigheid bij hem weggenomen was, door het genoegen, dat de Paus genomen had in de verklaring van den Prins Mean als Aartsbisschop van Mechelen. De Heer Dubois was lid geweest van de Commissie tot herziening der Grondwet, en had daarna geweigerd de benoeming tot buitengewoon Staatsraad aan te nemen. „Wij moeten, zeide hij in 1817, het bevel van onzen bisschop gehoorzamen; in zaken van den Godsdienst komt geen redeneren te pas. Maar nu heeft de opperste bisschop uitspraak gedaan.” Het is opmerkelijk, dat deze uitspraak geene algemeene uitwerking heeft gehad; wij hebben zo even gezien, dat zij geen kragt heeft gehad in de kleine steden, en ik weet, dat ook aanzienlijke lieden hier en daar in dit opzigt vroomer of roomscher zijn dan de Paus. Dit alles evenwel kan den gang der Regering niet stuiten, en deze zal overvloedig menschen vinden, om alle de openvallende ampten aan te nemen. Sommige amptenaren, ja zelfs leden van de beide Kamers der Staten Generaal, vinden zig verlegen tegen Paaschen, zoeken dan naar geestelijken, die ze willen toelaten, en gaan wel naar plaatsen, waar zij onbekend, of min bekend zijn, om er toegelaten te worden. Het ongerijmde van het volksgeloof zal de verbetering aanbrengen, zo als alle kwaad eindelijk zig zelf stuit. De lage geestelijkheid heeft hier algemeen den naam van zeer onkundig

te zijn. Wat moet er dus noodzakelijk worden van het gemeen? Dit kent slegts de heiligen, aanbidt de beelden. Uit de Heilige Schrift wordt het niet onderwezen, maar uit allerlei handboekjes en gebedenboekjes van zijne pastoors. Hetgeen de Engelschman Faber zegt, in zijn werk over de profetien, dat het veelgodendom der heidenen weder opgestaan is in de roomsche kerk, hetgeen Gibbon bijna in dezelfde woorden getuigt, is hier letterlijk waar. Wij hebben het nog dit jaar op de plegtigste wijze bevestigd gezien, in het jubilee van Brussel, hetwelk om de vijftig jaren plaats heeft, en met bijzonder verlof van den Koning is gevierd. Zodanig is dit jubilee in den volksgeest geworteld, dat de Koning zevenduizend guldens vergund heeft voor de illuminatie van zijn paleis. Het heeft verscheidene dagen geduurd met ommegangen, de eene bespottelijker dan de andere, en waar de heiligen met de mythologische godheden door elkanderen zijn rondgereden. Verstandige roomschen zijn er door geërgerd geworden, en men heeft opgemerkt, dat de groote heeren van Brussel deze reis hunne paarden er niet toe geleend hebben. De Bijbelgenootschappen beginnen middelijk een goeden invloed te krijgen op de meerdere verlichting onder dit volk. De verhandeling van den roomschen priester van Es, tot aanprijzing van het bijbellezen, is dezer dagen hier vertaald uitgegeven en wordt hoog geroemd in philosophische tijdschriften. De philosophen denken waarschijnlijk, dat de bijgelovigheid niet regelregt moet aangetast worden door de philosophie, maar dat haar weg tot deze moet gaan over de hervorming. Zo iets heb ik den Heer Dotrenge hooren zeggen, bij gelegenheid van de Commissie tot herziening der Grondwet, onder ons drie of vier, na den afloop van eene zitting. Iets dergelijks moet ook aan professor van Hemert, den bekenden Kantiaan, ontvallen zijn. Heden is er een groote strijd over de leerwijze in de armenscholen. Buiten die van Lacambre, daar ik van gewaagd heb in mijne bijdragen, is er nu eene in Brussel opgerigt op den voet der Amsterdamsche. Daar wordt de hollandsche leerwijze gevolgd in de vlaamsche

taal. Maar hier en in andere steden hebben ook particuliere maatpschappijen scholen voor behoeftigen opgerigt, waar gedeeltelijk het fransch *enseignement mutuel* gevolgd wordt. Deze leerwijze is uit die van Bell en Lancaster geboren met eenige verbetering. Zij is voornamelijk beneden de hollandsche te stellen, omdat er slegts op den geest gewerkt wordt met lezen, schrijven, cijferen, en niet op het hart met zedelessen. Dit is uitvoerig aangetoond geworden door curatoren der Amsterdamsche scholen in eene opzettelijke vergelijking tusschen de beide methoden. De hollandsche is wat kostbaarder, dog de geringe kosten worden ruim opgewogen door het nut. Noch in Engeland, noch in Frankrijk wordt er iets aan den Godsdienst gedaan, maar de ouderen geven zelve de kinderen aan den leeraars, elk van zijn kerk, daar toe over. Dit geschiedt wel ook in de hollandsche scholen, maar de kinderen bidden er gezamentlijk, zingen er godsdienstige liederen, lezen er geschiedenissen uit den Bijbel getrokken. De ontstentenis van alle godsdienstig onderwijs in het *enseignement mutuel* heeft hier vroome lieden doen opstaan, die scholen op hunne hand instellen, met hulp der geestelijkheid, waar de katechismus geleerd wordt. In Frankrijk leenen zig inzonderheid daartoe de frères chrétiens, of ignorantins, en dezulke zijn ook te Luik en elders hier gevonden. Er komen dus op eens drieërlei scholen op, om het volk te onderwijzen, ja, op te voeden, dat is zedelijk te vormen. Deze scholen hebben eenen onderlingen naijver, daar zij gedeeltelijk de geboorte aan verschuldigd zijn, en die gaande blijft. In eene van de drie soorten komt slegts de geestelijkheid te voorschijn, en uit schaamte zal zij het daar niet te grof maken. Hoe veel verschilt dit van den ouden eisch, dat alle opvoeding en onderwijs der jeugd, altoos in het openbaar, aan de geestelijkheid behoort opgedragen te zijn! Zulk eene stelling heb ik nog hooren voorstaan in de Commissie tot herziening der Grondwet door den Heer Raepsaat, die egter niet heeft kunnen beletten, dat het anders beslist geworden is in de Grondwet, en nu anders ingevoerd wordt door de praktijk. Ik prijs ongemeen de

Regering, dat zij de vroomen en de philosophen beide laat begaan, terwijl zij haren eigen weg wandelt. Alle dwang, alle vervolging zoude hier het doel missen, en nu zal de verlichting komen wanneer en zo rasch als het naar den aart der zaak mogelijk is. Proffessor Schrant te Gent geeft een vertaling van den Bijbel in goed hollandsch uit, met korte aanteekeningen. Hij is langen tijd priester in Noord-Holland geweest, en roemrijk bekend door zijne verlichte denkwijze, zijne verdraagzaamheid en de mishandelingen hem door den aartspriester van Amsterdam aangedaan. Ik hoor zelfs van eene vertaling van het Nieuwe Testament zonder aanteekeningen, op de wijze van het Bijbelgenootschap, waaraan de Aartsbisschop van Mechelen zijn toestemming gegeven heeft. Ik heb nog allerlei op dit stuk van den Staat van den Godsdienst aangeteekend in mijn handschrift van de reis van 1817; dog het is met potlood gemerkt om niet gedrukt te worden in de Bijdragen ten einde allen aanstoot te mijden.

Politieke Zaken.

Ik bezogt te Antwerpen de werkplaats van den bekenden schilder de Bree, en hij wees mij de schets van eene Schilderij, vertoonende het begin der omwenteling van november 1813. Daar zat ik voor eene tafel, mijn overleden zoon Karel hield een vaandel en vijf of zes van mijne vrienden leiden er den eed op af. Kemper onder anderen was zeer gelijkende. Het geheel denkbeeld is een verdigtsel, en ik gis, dat het stuk bestemd was voor den uitgeloofden prijs van den Admiraal van Kinsbergen. De Bree verhaalde, dat de Koning en Koningin het gezien hadden, dat zij er haar genoegen over betuigd had, en schoon hij gezwegen had, men op zijn gezigt had kunnen lezen, dat hij het gaarne uitgewerkt wilde hebben. In mijn hart begreep ik dit anders, maar op den Heer Dubois, die mij verzelde, maakte zulk een onverwagt voorval zigtbaren indruk. De Koning was kort voor mij te Antwerpen geweest, zeer koel ontvangen, en op zijne publieke audientie waren maar drie of vier lieden van de stad geweest. Te Gent hoorde ik, dat de jongens op den

weg van Brussel rondom zijn rijtuig Vivat Napoleon geroepen haden. Ditzelfde geroep onderscheidde mijne dogter ook op dien weg rondom ons rijtuig. Ik geloof, dat het eene bloote gewoonte was bij het bedelen, en dat de kinderen er geen erg in hadden. De Generaal Martuschewitz gaf duidelijker blijken van de ongenegenheid der Gentenaren. Hij beschouwde zijn commandement onbewimpeld als bestemd om den kwaden geest in toom te houden. Hij had bij den Koning geklaagd over den Heer d'Hane van Steenhuizen en nog eenen anderen, die het hem moeielijk maakten, meer uit domheid dan onwilligheid. De Koning had geantwoord: ik zal ze in de Eerste Kamer brengen en dan zul je er nooit meer van hooren. Dit was een lichtstraal voor mij, wien de Koning zo onlangs in de Eerste Kamer benoemd had, ofschoon ik reeds in November voor die eer had bedankt. Ik kreeg de weet van de benoeming eenige dagen voor mijn vertrek, en zond aanstonds mijn oudsten zoon naar Haarlem, om aan den Gouverneur, als President van de vergaderde Staten, kennis te geven dat ik bedankt had en dat mijne plaats in de Tweede Kamer dus niet open viel. Het was tijd geweest, alzo er reeds de aanschrijving was om mijne plaats te vervullen. Na dit voorval had ik weinig zin om den Koning te ontmoeten, en nogthans was dit meer dan eens bijna gebeurd. Hij reisde zo wel als ik, en mijne begeerte om hem uit den weg te gaan bleek uit de de couranten. Deze maakten melding ook van mijne aankomst en vertrek, en omdat ik alles bezigtigde noemden zij mijne reis administratief. De Heer Steengragt van de Eerste Kamer maakte openlijk in den Haag de opmerking, dat ik overal kwam, als de Koning vertrokken was, of vertrok als hij stond aan te komen. Te Brussel had ik naauwlijks tijd om alles te zien, en nogthans at ik er bij de Koningin te Laken. Ik had een briefje aan Mevrouw van Estorff geschreven, om te vernemen, wanneer ik haar t'huis zou vinden, en tot antwoord kreeg ik eene uitnoodiging aan de tafel van de Koningin tegen den volgenden dag. Ik vond er niemand, dan hoflieden, en werd uitmuntend wel

ontvangen, eerst door de hofdames, maar vooral door de Koningin zelve. Dat zij mij na tafel een uur lang liet zitten terwijl zij met iedereen stond, scheen de belgische heeren te treffen. Ik teeken dit aan omdat ik er uit besloot, dat de Koningin geene klachten over mij gehoord, althans geen verbod om mij wel te behandelen ontvangen had. Naderhand heeft zij menigmaal, dog altijd zeer beleefd, ontgaan om mij af te wagten, en dan sprak zij mijn vrouw, ja, mijn dogters, zeer vriendelijk aan. Toen dorst zij zeker niet verder te gaan. Maar dezer dagen heeft zij mij afgewagt, ingevolge van mijne gewone aanmelding, daar ik mij geheel geen antwoord op beloofde, te meer daar ik niet ontvangen was geworden bij Mevrouw van Estorff. De Marquis d'Assche scheen er mede verwonderd over te zijn, maar nog meer toen hij zag, dat de Koningin mij in haar kabinet op een armstoel liet zitten, en een quatier uurs zeer minzaam met mij sprak. Hij had mij ingeleid, en bleef in de antichambre twee stappen van de deur staan, zettende een gezigt van verwondering op, dat mij nu en dan vermaakte. Om nu tot 1817 te keeren, zo kwam de Koning in Brussel den dag na mijn vertrek naar Namen, en las in de couranten de valsche tijding, dat ik van daar weder te Brussel gekomen was. Hij gelastte Falck om er onderzoek naar te doen, ofschoon deze hem onder het oog bragt, dat er geen schijn voor was. Na dien tijd tot heden heb ik den Koning nu en dan, gaande of komende, op publieke audientien begroet, en dan was hij beleefd, maar hetgeen hij vooral mijdde was zich in het minst op zaken in te laten. Op de eerste audientie na mijne reis, sprak ik van deze, maar bemerkte toen, en ontbield het wel voor het vervolg, dat zo iets niet meer te pas kwam. Hij liet ook de deuren open en gaf mij geen stoel, tot merkelijken verwondering van de antichambre, die het anders gewend was. Maar nog sterker was dit, dat hij mij zeide: ik begrijp niet waar je de kragten van daan gehaald hebt; heugt je nog dat je niet met mij naar Amsterdam kondt gaan? Hij doelde op de vergadering van

Notabelen in Maart 1814 tot aanneming der Grondwet. Nogthans had ik mij toen aangeboden, mits ik op het paleis kon logeeren met een knegt en meid, alzo er geen hok meer in een logement te krijgen was. Maar het was van mijne zijde een onvoorzigtig aanbod, en een geluk dat de Koning geen zin had in de meid, zo als Falck mij naderhand zeide. Die meid verbond toen mijn been tweemaal daags. Indien ik naar Amsterdam gegaan was, zou ik ligt, zo als de oude Bisdom, van de koude in de Nieuwe Kerk een beroerte hebben kunnen krijgen. Ik kan niet tegen de koude, ik word ziek van zulke plegtigheden, en ik zou denkelijk die vermoeienis niet uitgehouden hebben. Deze zaak werd mij nu verweten, en daarmede kreeg ik den sleutel van de verkoeling, die ik op zijn tijd bemerkt had. Een vorst wil alles hebben. Wat had ik niet gedaan? Maar de minste weigering beledigde, en dat ik het besterven kon, kwam niet eens in de gedagten. Den geheelen winter zag ik den Koning niet, maar hij hoorde veel van mij gedurende het onderzoek van het budjet, alzo ik mij onder een gedugte minderheid bevond. Hij vroeg aan een lid van de Tweede Kamer, of hij ook van die kwade zesde sectie was, die ik namenlijk voorzat.

Het duurde lang evenwel voor dat men gewaar werd hoe het tusschen den Koning en mij gesteld was. Op mijne reis te Brussel komende, zag ik er schielijk de Heeren van Nagell en Falck verschijnen, gevolgd door vele anderen, vooral toen zij hoorden, dat ik bij de Koningin gegeten had. Van Maanen zeide toen tot mij met veel hartelijkheid: je weet, dat wij (Ministers) maar Commiesen zijn. De Thiennes zeide, evenzo: il y a une défiance générale, la réserve est à l'ordre du jour. Die beiden zijn met al hun ongenoegen evenwel in hunne posten gebleven, en gaan dagelijks voort met slangen te slikken. Te Aken ontmoette ik den vriend van mijne jeugd, Schuckmann, nu Pruissisch Minister van Binnenlandsche Zaken. Ook hij scheen nog te denken, dat ik in volle gunst was. Aan zijne vriendschap evenwel schrijf ik toe, dat hij mij uitvoerig uitleide, wat er al gedaan was in

Pruissen, om de burgerlijke vrijheid algemeen te maken, hoe men verder daarmede voort zou gaan, en dat er zeer zeker eene constitutie ingevoerd zou worden, ja zelfs eene waarlijk liberale. Eensklaps meldde zig de Koning van Pruissen te Aken aan, komende van Parijs, en zijn adjudant begeerde dezelfde kamers, die Z. M. te voren betrokken had. Dit waren toevallig mijn kamers. De burgemeester kwam mij plegtig verzoeken, om ze te willen afstaan voor een paar dagen. Ik deed dit gaarne, en bedong een paar kamers in het huis, dat de burgemeester voor de Koning beschikt had. Den volgenden dag kwam Schuckmann met een boodschap van den Koning om mij te verzekeren, dat hij mij nooit verjaagd zou hebben, als hij het vooruit geweten had. Aan de houding van Schuckmann was het zigtbaar, dat zijn meester ook nog dagt, dat ik veel gold. Teruggekeerd in den Haag hoorde ik veel spreken van den Prins van Oranje, die te Brussel wilde blijven. De Koning ging hem zelf opzoeken, en verkreeg de belofte, dat hij volgen zou. Met de grootste verwondering zei de Prinses Moeder tot mij: heeft de Koning U dan zijn briefwisseling met den Prins niet laten zien? Nu moest er het hooge woord uit, en ik antwoordde, onder anderen, dat ik de laatste maanden in het ministery was geweest, alsof ik er niet in was. Dat dagt ik niet, zeide zij, en was ontsteld van tranen in mijne oogen te te zien. Toen had ik evenwel mijn ontslag reeds een jaar lang. Zo weinig vertrouwelijkheid heerschte er tusschen Moeder en Zoon. Zij had mij zo even toevertrouwd, dat de Prins den kleinen Bonaparte wilde spelen. Naderhand en kort voor haren dood sprak zij daartegen van den Prins op een geheel anderen toon, bijvoorbeeld: Willem leest dit of dat boek met groot belang en spreekt er mij dikwijls over. Die nadering van grootmoeder en kleinzoon heb ik meer dan eens met groot genoegen opgemerkt. Men leze wat de Prins mij van zijne grootmoeder schreef kort na haren dood. Zij waren gemaakt voor elkanderen door de overeenkomst der harten, zijnde beide grootmoedig en afkeerig van kleingeesterij. De Prinses heeft zeker moeite gedaan

om mij wederom met den Koning te verzoenen, vooral in het volgend jaar 1818, toen ik van mijn tweede verblijf te Aken thuis kwam, en zij mij wist naar het Loo te lokken, waar zij bij den Koning logeerde. Ik kwam er voor haar alleen, ik nam mijn intrek in de schoone herberg door Koning Lodewijk gebouwd, en meldde mij bij den Graaf Heerdt aan, om geen schijn te hebben van geheim, dog verklaarde, dat ik den Koning niet wilde lastig vallen. Uitgaande van de Prinses Moeder en de Hertogin, werd ik opgelopen door een lakey, die mij ten eten nooide uit naam van Koning en Koningin. De Koning was suikerzoet en gaf mij nu een stoel. Aan tafel moest ik over hem zitten, en hij vroeg mij onder anderen naar den Prins Hardenberg, die te Aken doorgereisd was, en mij had doen weten, dat hij mij bezoeken zou op zijne terugreis. Nu wilde hij mij ook uithooren op den Graaf Bernstorff, die toen in het Pruissische Ministerie gekomen was. Ik sprak door alsof ik niet onderstelde, dat hij beter wist dan ik al wat hij mij vroeg. In mijn hart haalde ik de schouders op. Maar de Prinses Moeder, die naast den Koning zat, begon hem in volle vertrouwen naar ik weet niet welke omstandigheid te vragen. Toen beet hij haar toe: ik weet het niet, je hoort immers dat ik het aan mijnheer vraag. Die bitsche valschheid aan zijn kant, op die vertrouwelijkheid aan haren kant, kwamen mij regt karakteristiek voor. Ik moet mijne gedagten op de natuurlijkste wijze verborgen hebben, want de Prinses meende alles gewonnen te hebben, toen er zo veel praats tusschen den Koning en mij geboren was, en zei hardop tot mij: wel nu, het is dan zo ver met uwe gezondheid gevorderd, dat je weer zo als te voren bij ons komt. Ik protesteerde aanstonds en sprak van het groot onderscheid tusschen zomer en winter. Een maand of twee daarna te Brussel werd ik bij den Koning te eten genooid, daags na een publieke audientie, waar ik drie uren gewagt had met de aanzienlijkste lieden. Elk namelijk baande zig een weg naar de deur met zijne ellebogen. De uitnodiging scheen dit goed te moeten maken;

dog ik verschoonde mij met een briefje aan den Prins van Gavre, uit wiens antwoord mij de spijt van den Koning bleek. Klaarder werd dit nog, toen mijn dogter geschrapt werd van de lijst voor partijen waar ministers kwamen, en slegts bleef op de lijst van de groote partijen, waar ook de Staten-Generaal werden verzogt. Onder deze gekheden verscheen de Keizerin Moeder van Rusland voor eenige dagen. Zij gaf eene audientie bij den Prins van Oranje, waar ik ingelaten werd onder de ministers, zo als mij toen ook toekwam. De Prins noemde haar de menschen, en zeide van mij: voilà le Comte de Hogendorp, à qui notre maison a de si grandes obligations. Nu begon er een gesprek zo vriendelijk en zo hartelijk, dat eindelijk alle de oogen op ons gevestigd waren. De Keizerin vertelde allerhande dingen, tot kleinigheden toe, van haren lieven kleinzoon, en hij zoende al van tijd tot tijd hare hand ten teeken van dankbaarheid. Daarna wilde hij volstrekt, dat ik den volgenden dag bij hem zou komen eten, dog zag er van af op mijne verzekering, dat ik ook niet bij den Koning at. Op den 18den November, den verjaardag der Koningin, was er een der luisterrijkste feesten. Op dien 18den heeft men ook den 17den gebragt, op welken de revolutie in 1813 geschied is De Keizerin liet zig op dat feest door de Koningin bij mijne dogter leiden, om haar allerhande aangename dingen voor mij te zeggen. De Koning stond er niet verre van daan, keek op en verwijderde zig. Toen verzogt ik den Prins van Oranje, om verlof bij de Keizerin te vragen haar een goede reis te wenschen. Zij ontving mij in haar kabinet, liet den Grootvorst Michiel komen, om mijne kennis te maken en overlaadde mij met vriendelijkheden. Ik moest haar de hand geven, dat ik hare kinderen altijd even genegen blijven zou, en zij drukte mijne hand zo hartelijk, dat ik die onwillekeurig zoende. Ik moest haar ook zeggen, of ik zo geen gelukkige moeder vond. Zij was verwonderd, dat ik den Keizer niet gesproken had. Hij was van haar uitgekomen, toen ik binnen geroepen werd, nam mij op, dog sprak mij niet aan.

In dien tijd was er hier een allergekste samenzwering ontdekt om Alexander op te ligten, naar Frankrijk te voeren, enz. Het was slegt volk, en men heeft nooit regt geweten, of het niet maar aangelegd was, om den prijs van het verraad te behalen. Nogthans was men op zijne hoede, en er werden patroeilles van ruiterij in de dorpen verspreid, toen Alexander vertrok. Wat of nu de oorzaak moge zijn van de uitnemende vriendelijkheden der Keizerin Moeder, zo heeft zij hare gunstige gezindheid nagelaten aan hare dogter, die mij reeds te voren, en niet minder naderhand, op de uitstekenste wijze behandeld heeft. Zij ontvangt mij alleen op de bijzondere uren, somwijlen met eene enkele hofdame, laat mij hare kindren zien. Mijn eerste oordeel over haar was, dat zij een groot verstand had, en de Prinses Moeder en de Hertogin schenen te vinden, dat ik te groote gedagten van haar had. Zij is nog weinig bekend in het publiek, dog in de familie verbeeld ik mij, dat men niet meer twijfelt aan haar verstand. Met haren man schijnt zij een gelukkigen echt te beleven. Zij heeft veel gelezen, spreekt er met verstand van en leest nog. Zij heeft mij meermalen aangemoedigd om mijne verhandelingen over de vaderlandsche historie, die tot den dood van Maurits gaan, verder voort te zetten. Zij heeft niet gerust totdat zij mijn handschrift had en zij heeft mij aangesproken over mijn „Holland op het eind der agttiende eeuw", dat ik aan den Prins geleend had. Daarop doelende dat zij gaarne leest, zeide de Prinses Moeder mij eens, dat zij voor haar man zou lezen; ik antwoordde, dat haar zonen daar wel bij varen konden.

De Prins van Oranje heeft mij altijd met hartelijkheid behandeld, en voorleden jaar in den Haag gaf hij mij een bezoek eenig en alleen om mij op den 17den November geluk te wenschen. Ik behoor niet, zeide hij, tot degeen, die dat vergeten. Deze hartelijkheid is hem eigen, en onder de zijnen heb ik slegts zijne Grootmoeder gekend, die ze ook bezat en in dezelfde uitmuntendheid als hij. Zijn hart is mij van het eerste begin af edel voorgekomen. Hij gaat bij de meeste menschen voor een

prins door, die weinig verstand en kunde bezit, in het begin voor een dolleman. Het is alsof hij dit niet weet, of niet agt, of zelfs zo hebben wil. Wie klein denkt van zijn verstand bedriegt zich zeer, want hij is vlug en hij verzamelt veel kunde in gesprekken, ja, sedert eenigen tijd in boeken. In zijn briefwisseling bemerk ik orde en geheimhouding. Hij zendt de papieren op zijn tijd terug, hij verzegelt zelf zijn brieven en maakt het opschrift met eigen hand. Maar houdt hij voor zig wat hij schrijft, men mag weten, dat hij schrijft, en zijn brieven reizen per post. Het is nu zeven jaar geleden, dat ik hem ken, en in dien tijd is hij egtgenoot en vader van drie zonen geworden. Naar mate van deze veranderingen is ook zijn gedrag veranderd, hetwelk te weinig wordt opgemerkt. Hij rijdt nog even hard te paard, en daaruit besluit men dat hij in alles dezelfde gebleven is. Er is voor mij iets geheimzinnigs in zijn gedrag, en juist het tegendeel van losbolligheid. Dat blijven te Brussel in het najaar 1817, toen zijn Vader hem heeft moeten halen, had tog een reden. Twee jaren later zijn er arrestatien te Amsterdam geschied (Boers en Bouwens) daar veel van gesproken is, daar niemand het regte van geweten heeft en daar iedereen den Prins in moeide. Ik heb hem omstreek Januari 1820 gewaarschuwd, dat zijn goede naam er door leed, en om hem zijne vrijheid te laten, om den schijn zelfs te mijden, alsof ik hem verrassen en iets uit zijn oogen lezen wilde, heb ik het met een brief gedaan.. Dienzelfden ogtend zag ik hem toevallig voor mijn huis voorbijgaan, zeker naar den Raad van State, in montering, deftig stappende, geheel alleen, en hij zag naar boven, dog juist op het oogenblik, dat ik nog niet aan het raam gekomen was. Die houding maakte een gunstige indruk op mij, Een paar dagen later kreeg ik zijn antwoord, waarbij hij meldde, ja, dat hij van de zaak wist, de eerste was geweest om er zijn Vader kennis van te geven, maar juist daarom er niet van spreken mogt, wat men er dan ook van denken zoude. Zijn gedrag is na dien tijd even hartelijk en vertrouwelijk jegens mij gebleven. Ik ge-

loof dat er een jaar of drie lang oogmerken in Frankrijk op zijn persoon zijn geweest, dat hij er niet afkeerig van was, noch zijn Vader ook niet. Maar de wenken, die ik hiervan zoude kunnen opzamelen, zijn de moeite van het schrijven niet waard. Eene zekere partij in Frankrijk schijnt de vrijheid in gevaar te agten onder de Bourbons, en geen veilige waarborg voor dezelve te kennen, dan eene verandering van dynastie, zo als in Engeland onder Jacob den Tweeden. Op dit stuk zouden Vader en Zoon het eens kunnen zijn, hoezeer van elkanderen verwijderd in alle andere opzigten. Van karakter verschillen zij als water en vuur. Tweemaal is de Prins Minister van Oorlog geweest, en is tweemaal uitgescheiden, omdat hij geen slaaf wilde zijn. Nogthans verlangt hij naar werkzaamheid, en klaagt, dat hij zijn besten levenstijd bedrijveloos doorbrengt. Maar die geheele wijze van regeren van zijn Vader mishaagt hem. Hij begeert de verantwoordelijkheid der Ministers, en het staat hem tegen de borst, dat nu alle de berispingen, vooral in de Staten Generaal, op den Koning stuiten, en dat het laatste woord van de Ministers is: de Koning heeft het bevolen, dat is, de Koning heeft de schuld. De Koning is zo sterk tegen de verantwoordelijkheid der ministers, dat hij volgens Falck moet gezegd hebben: ik ben verantwoordelijk. Zittende aan tafel naast Mevrouw de Constant te Maastrigt, liet de Koning zig eens even sterk uit. Zij verklaarde, dat zij maar één zaak in de Grondwet miste, namelijk de verantwoordelijkheid der Ministers. Hoe, riep hij uit, wil je mij tot zetschipper maken? Het is nu een jaar geleden, in December 1819, dat de Prins een paar maal 's ogtends bij mij gekomen is, verklarende den hoogsten prijs op mijn meening te stellen, en verlangende om die van tijd tot tijd te vernemen. Wij spraken toen over de finantien, en de regterlijke inrigting beide zaken van zo groot gewigt. Wij zagen de Grondwet er op na, en ik weet, dat zijn gedrag overeenkomstig is geweest met zijne woorden. Maar juist op dien tijd is de eed van geheimhouding in den Raad van State vernieuwd geworden, hetwelk

denkelijk de draad van deze gesprekken heeft afgebroken. Vergeetagtig is de Prins niet. Ik had hem eens uitgelegd, dat noordelijke en zuidelijke leden van de Staten Generaal elkanderen in de sectien kwalijk verstaan, omdat het fransch een ander fransch, en het nederduitsch een ander nederduitsch over en weder is, vooral in de behandeling van Staatszaken; dat er veel gewonnen zou zijn, als die zwarigheid eens overwonnen was, en dat ik mij gedurig daarop toeleide. Na drie jaren vroeg hij mij weder hoe het daarmede ging. De Noordelijken en Zuidelijken te vereenigen is zijn hartewensch, daarom noodigt hij ze altijd te samen. Hij let veel op den publieken geest en verlangt altijd er iets van te hooren. Daar heeft hij ook op gelet in Frankrijk, en hij denkt, dat er nooit rust zal komen onder de Bourbons. Ik verhaalde hem in 1818, dat de Hertog van Wellington mij in 1815 verzekerd had, dat geheel Frankrijk voor de Bourbons was, en dat Bonaparte slegts honderdduizend bajonetten voor hem gevonden had. Lachende riep hij daarop uit: dat weet de Hertog beter.

's Hage, 24 April 1822.

Ik heb een jaar of anderhalf dit werk laten liggen. Eerst kwamen de werkzaamheden van de Staten Generaal in den weg. In April van voorl. jaar ging ik naar Parijs. Daarop is de reis naar Wiesbaden gevolgd. Kort na mijn thuiskomst begon de tegenwoordige zitting der Staten Gl, drukker dan alle de overigen. Op dit ooogenblik is egter mijne gezondheid wederom vrij gevorderd, ik heb het publieke werk redelijk onder de knieën en ik wil mij wel nu en dan met dit geschrift vermaken.

Ik was gebleven bij de aanteekening van *Politieke Zaken*, voorgevallen na mijn ontslag uit het ministerie in November 1816, en niet vermeld in mijne Bijdragen. Ik handelde juist van een hoogst belangrijk onderwerp, den persoon des Prinsen van Oranje. Daar zal ik dan nu den draad opvatten.

Maar de draad is blijven liggen, heelaas.

1814.

De Novemberdagen van 1813 en de daaropvolgende maanden waren belangrijk ook voor kleineren kring. Zoo onderhield de echtgenoote van G. K. eene correspondentie over de gebeurtenissen van den dag met haar nicht Mevrouw Clifford te Amsterdam, waarin eenige bijzonderheden voorkomen, die wel vermelding waard zijn.

La Haye, ce 29 Nov. 1813.

La bonne amitié, Madame, que Monsieur Clifford et vous me témoignez, ainsi que la part que vous prenez l'un et l'autre au rôle que Hogendorp a joué en cette affaire m'a fait infiniment de plaisir; c'est à la Princesse Mère que mon mari doit la bonne éducation, qu'il a reçu; c'est donc elle qui est, après Dieu, la première cause de ce qu'il a été en état d'être aussi utile à son pays et à la maison. Messieurs van der Duyn et de Stirum ont de bien grands droits à l'estime et à la reconnaissance publique; Monsieur Changuion, digne et estimable homme, s'est aussi rendu fort utile. Cette nuit les bonnes nouvelles, que mes filles vous marquent, nous faisaient espérer un réveil paisible; mais vers cinq heures et demi je fus réveillée par kleppen, gens à cheval et des cris répétés, brand, brand. Je me lève et vois flammes et feu à une certaine distance, mais droit en face de notre maison; c'etait celle du petit Voorhout qui a deux ailes qui brûlait; l'on se raconte beaucoup de choses sur cet événement, entre autres que des français cachés dans cette maison en sont les incendiaires; mais au premier moment on ne saurait distinguer le faux et le vrai. Dans le cours de la journée 200 anglais débarqueront à Schevelingen et se rendront aux casernes

du Denneweg; l'on croit que le Prince arrivera par Schevelingen. Je remplirois bien des pages sur la conduite tenue par diverses personnes; mais entre vous et moi ce n'est pas la première classe qui s'est le mieux conduit durant l'incertitude de l'affaire. La jeunesse de la Haye de classe moyenne s'est rendue fort utile comme rustbewaarders; les deux jeunes Stirum se sont distingués par zèle et activité. Monsieur van der Duijn est simple et modeste et le plus estimable homme que je connaisse. Hélas, combien d'ombres à ce tableau; messieurs les cosaques sont crasseux et vilains à l'extérieur, mais soumis à leurs supérieurs; ils payent tout et ont dansé en rue avec les enfants, qui venaient les examiner. L'officier qui les commande ici a été page de l'Empereur; il a vu brûler sa ville natale (Moscou); son père est Général; c'est un joli garçon agé de 17 ans; il parle le français au parfait; comme il se trouvait chez M. de Stirum, arriva le capitaine anglais du bâtiment, dont les troupes vont débarquer; peu après des Hoezee's se firent entendre et je vois ces trois messieurs sur le seuil de notre porte. Woerden est évacué de nouveau, et nos troupes y sont rentrées, ce qui s'est passé dans cette malheureuse ville est affreux; mais quel eût été notre sort en combattant au milieu de notre pays contre les russes; car on a les preuves évidentes que ce pays aurait été défendu, et que les français nous auraient forcés à prendre les armes. Notre officier russe raconte que le corps d'Eckmühl serait battu et presque détruit. Le Gouverneur de mes fils s'est mis dans un corps de cavalerie volontaire; lui et ses compagnons ont délivré quelques paysans, que les français forçaient à conduire environ cent de leurs bestiaux à Gorcum; bêtes et gens s'en sont retournés chez eux. Un jeune homme chez qui ils allaient (mes fils) au collége est aussi en course pour la cause générale; leur maître de dessein (un des jeunes gens du Renswouwer (weeshuis) a le fusil sur l'épaule; le maître d'armes est ordonnance chez Monsieur de Stirum, et le maître de danse est à la tête de 18 musiciens volontaires, pour remplacer ici ceux de la

garde sédentaire qui sont en campagne. Adieu Madame, voilà de grandes et petites nouvelles pêle-mêle; la solitude de la campagne et le loisir dont on y jouit excuseront ces dernières; veuillez être assurée de l'affection de votre très dévouée parente

H. DE HOGENDORP
née CLIFFORD.

P.S. Hesje me voyant la plume à la main m'a laissé le soin d'être votre gazeteur aujourd'hui. Le poste de Hogendorp lui rapportant net quatre exemplaires de la Gazette nous met à même de vous la fournir jusqu'à la fin de nos écritures journalières. J'apprens que durant l'incendie de cette nuit il se trouvait un bateau chargé de poudres au Spui. Hogendorp a tout de suite envoyé l'ordre de l'écarter. Rien de plus n'est parvenu à ma connaissance à 4 heures.

La Haye, 13 Dec. 1813.

. . . . . La santé de mon mari commence à se remettre; si l'ouvrage pouvait se remettre aussi j'espérerais une plus prompte et certaine convalescense. Vous sentez, Madame, que ce serait y nuire, que de l'occuper des détails, que vous voulez bien me confier. Je ne puis donc que vous répéter que j'ai eu l'honneur de dire à M. Clifford, que l'espérance que S. A. R. à donnée que tout esprit de parti avait cessé ne se bornera pas à de vaines paroles; voilà ce que l'expérience a déjà prouvé dans la première quinzaine, et dont j'ose me flatter, Madame, que vous et les vôtres éprouverez l'heureuse influence; rien ne pouvant m'être plus agréable.

20 Dec. 1813.

J'ai vu hier le Prince Héréditaire; il a beaucoup de physionomie, un charmant parler; il rappelle feu le Prince Frédéric. Comme joli garçon, l'on dit que son frére (que je n'ai pas vu) le surpasse. Le peuple a fait éclater sa grosse joie; une femme du peuple lui a demandé la permission de l'embrasser tout au

milieu de la rue; il a tendu la joue, disant: Ja, zoen maar. Les Princesses seront ici au mois de Janvier. Il vient d'anciens visages de tous côtés.

12 Janvier 1814.

. . . . . Je vois Hogendorp moins que jamais. J'ai vu hier matin la Princesse-Mère et celle de Brunswick. J'ai été vers quatre heures chez la Princesse pour être présentée; mes filles ont été des deux présentations et se sont retirées. Madame de Stirum et moi sommes restées au diner, où il n'y avait en femme de la cour que l'épouse du ministre des affaires étrangéres d'Angleterre. Nos Princesses sont affables et aimables autant qu'on le peut être et parlent notre langue comme si elles n'avaient jamais quitté le pays. La Princesse Mère est habillée de pied en cap, tête, bonnet, enfin le tout comme si Madame Boreel était ressortie du tombeau. C'est toujours la même personne, mais un peu moins se tenant droite; elle marche d'un pied ferme, entre parfaitement dans la chambre.

De oude vriendschapsbetrekking was dus weder aangeknoopt door persoonlijken omgang, zoo niet door G. K. zelven dan toch door zijn echtgenoote en dochters; langs schriftelijken weg was die steeds aangehouden gebleven. In de gedwongen rust van de ziekenkamer gingen G. K.'s gedachten in velerlei richtingen. De vriendeiijke brief van de Prinses-Moeder van 6 December (Deel IV bl. 376) kon niet onbeantwoord blijven.

La Haye, 15 Decembre 1813.

Madame!

Je me sers de la plume de ma fille aînée, parce que j'ai la goutte à la main droite,

Monsieur d'Yvoy m'a porté une lettre de Votre Altesse Royale, qui m'a rendu tout confus par la bonté avee laquelle Elle s'explique sur mon compte. Un moment comme celui que j'ai saisi ne

revient jamais, et Dieu m'a donné l'intelligence de le discerner et le courage d'en profiter. Je suis extrêmement charmé d'apprendre que Votre Altesse Royale ait déjà fait pour les prisonniers de guerre Hollandais tout ce que je Lui avois demandé de faire. Ceci est une preuve nouvelle de cet accord de sentimens, qui produira la perte inévitable de notre orgueilleux ennemi. Je ne doute pas que le Prince, Votre Fils, ne fasse passer tout de suite à V. A. R les fonds nécessaires pour accélérer et achever cet ouvrage.

J'ai travaillé trois semaines nuit et jour sans relâche, avec peu d'amis, dont quelquesuns même m'ont abandonné; mais mes forces se sont soutenues jusqu'au moment où le Prince a pris les rênes du Gouvernement. Je lui ai remis trois ministères bien organisés, pour la guerre, pour les finances, pour l'intérieur, un Secrétaire d'Etat très-capable, et dans Monsieur van der Duijn un ami de cœur. J'ai pris le repos qu'exigeoit la nature épuisée, et aujourd'hui convalescant et rempli d'une ardeur nouvelle je m'occupe principalement de deux grands objets, savoir, le département des affaires étrangères, que le Prince m'a confié, et la constitution de l'Etat, que j'ai tenue prête dès l'hyver passé et dans làquelle j'ai concilié les droits du trône, et les libertés de la nation en les fondant non pas sur de vaines déclarations mais sur des institutions antiques et révérées, qui garantissent leur durée.

Je prie V. A. R. de me mettre au pieds des Princesses qui ont daigné songer à moi. Nous espérons de n'avoir bientôt plus à communiquer par lettre.

Je suis etc.

CHARLES DE HOGENDORP
au nom de mon père
WILHELMINA DE HOGENDORP.

Toen de Hooge Vrouwe den 10den Januari 1814 te 's Gravenhage terugkwam na 19 jarige ballingschap kon G. K. wegens

ongesteldheid Haar niet begroeten. Wij danken daaraan het volgend schrijven.

La Haye, 15 Janvier 1814.

Je regrette bien sincèrement d'être privé du plaisir de vous voir chez moi, monsieur, et doublement que ce soit votre santé qui en est la cause; quand elle vous permettra de venir, et quand vos occupations vous en laisseront le loisir, il dépendra de vous de venir à telle heure que cela vous conviendra, et il me suffira d'en être prévenu cinq minutes d'avance, pour écarter les importuns, s'il s'en trouvaient sur mon chemin à cette heure là. Je souhaite du fond de mon cœur, que votre santé vous permette de consolider et d'étayer le grand ouvrage que vous avez si heureusement commencé, mais qui perdrait son plus ferme appuy, si vous deviez lui refuser vos soins; ceci n'est pas un compliment, mais une vérité sur laquelle il n'y a qu'une voix. Après cela je n'ai pas besoin de vous assurer que mes sentimens de reconnoissance et de parfait estime sont inaltérables; vous les connoissez tels d'ailleurs depuis longtems.

WILHELMINA.

Ook in later jaren liet G. K. de Novemberdagen niet onopgemerkt voorbijgaan, zoo als blijkt uit een briefje van de Prinses Douairière van Brunswijk, zuster van Koning Willem I.

Monsieur!

Quand le devoir appelle, on sait comme vous le remplissez avec empressement, fut-ce en vous mettant à la brêche; je ne pouvois donc m'attendre à avoir le plaisir de Vous voir chez moi ce matin, et je regrette d'avoir été privée hier de la bonne intention que Vous aviez de me vénir visiter. Je suis très sensible et reconnoissante des vœux que vous voulez bien former pour moi, Monsieur le Comte, en cette journée. On est trop bon d'y songer encore après tant d'années, et je vous rends grâces de votre souvenir. C'est avec bien d'émpressement, Monsieur, que

nous acceptons, ma Mère et moi, votre invitation pour lundi, afin de célébrer avec Vous l'anniversaire du retour du Roi dans sa patrie chérie, auquel vous avez si puissamment contribué, souvenir toujours cher aux cœurs de toute la famille. Je salue Vos Dames etc.

Ce 28 Nov. au matin (1814).

Votre bien dévouée servante
LOUISE.

In latere jaren maakt G. K. er melding van dat de Kroonprins zich den 17 November bij hem vervoegd had naar aanleiding van den dag.

Zoo was dan de opstand ten einde gebracht, het Vaderland gered, de Prins van Oranje hersteld niet als Stadhouder maar als Souverein Vorst. De Zeven Provincien, weleer een zamenstel van zeven souvereine Staten, waren door den drang der tijden en den vuurkroes der ellende tot één Staat vereenigd geworden. De Bataafsche Republiek en het Koninkrijk Holland hadden daartoe het hunne gedaan, maar zeker niet het minst de tijdelijke berooving van alle zelfstandigheid door de inlijving bij Frankrijk. Als een fenix uit haar asch was Nederland herrezen tot een nieuw leven; maar aan dat nieuwe leven moest een duurzamen vorm gegeven worden, zoude het zich blijvend kunnen ontwikkelen en ontplooien. De geheele huishouding van den Staat moest van meet af aan worden ingericht tot in al haar bijzonderheden; en wat dit organiseeren beteekent kunnen alleen zij bevroeden, die weten hoe ingewikkeld zulk een huishouding is, ook al streeft men met goeden wil naar de grootst mogelijke eenvoudigheid.

Die reuzentaak rustte nu op de schouders dergenen, die door de omstandigheden op den voorgrond waren getreden. In de eerste plaats had de Prins van Oranje als Souvereine Vorst leiding aan de zaken te geven; maar naast hem stonden de mannen, die hem de behulpzame hand moesten bieden. Het voorloopig Bestuur

had den 29sten November reeds eenige benoemingen gedaan en als Commissarissen Generaal aangewezen voor de Binnenlandsche Zaken H. van Stralen, voor de Financien E. Canneman, voor de zaken van Oorlog B. H. Baron Bentinck tot Buckhorst. Toen de Souvereine Vorst na eenige weifeling eindelijk den 7de December de teugels in handen nam bevestigde hij die benoemingen en voegde er nog eenige bij met den titel van Secretaris van Staat, die eerst bij de bevestiging van het Koninkrijk der Nederlanden in 1815 voor dien van Minister zoude plaats maken; het waren Mr. J. C. van der Hoop voor de zaken van Marine en G. K. voor de Buitenlandsche Zaken. Voor de Kolonien en den Koophandel werd den 6de April 1814 een Secretaris van Staat benoemd G. A. G. P. Baron van der Capellen, en Justitie werd eerst een Departement van Algemeen Bestuur in September 1815 onder Mr. C. F. van Maanen. Men heeft er wel eens aanmerking op gemaakt, dat G. K. voor de Buitenlandsche Zaken werd aangewezen en niet voor het Binnenlandsch Bestuur; of er goede grond is voor die aanmerking laat ik in het midden; maar ik wensch er op te wijzen, dat van Stralen reeds door G. K. zelf tot laatstgenoemden werkkring geroepen was, dat hij onder den Raadpensionaris Schimmelpenninck diezelfde functien had waargenomen en er dus goed mede bekend was, dat hij ook onder Lodewijk in ambtelijke betrekkingen had geleefd en den loop der Staatsmachine naar nieuwere begrippen uit ervaring grondig kende. G. K. daarentegen was sedert 1795 niet meer in regeeringszaken werkzaam geweest en zoude zich in de nieuwe wijze van administreeren waarschijnlijk minder op zijn gemak gevoeld hebben; de dagelijksche beslommeringen met kleinigheden en administratieve détails waren ook minder naar zijn smaak; voor hem was het behoefte de gelegenheid te hebben om met arendsblik rondom en voor zich uit te zien en niet door kleinigheden gekluisterd te worden; en die gelegenheid bood hem het Departement van Buitenlandsche Zaken. In de eerste tijden, vooral de eerste maanden, van ons herboren bestaan was

het van groote beteekenis in welke handen de leiding der buitenlandsche betrekkingen berustte. G. K. had blijk gegeven van een scherpen en juisten blik in den algemeenen toestand van Europa, toen hij volstrekt niet toevalligerwijze het oogenblik uitkoos om den Opstand te beginnen; toen hij door dien Opstand het Vaderland zelf zijn plaats deed hernemen in den rij der volkeren en als tijdelijk hoofd van dat Land de betrekkingen met andere Rijken weder had aangeknoopt. Zulk een heldere en universeele blik, zulk een wijde horizont was vooral in die eerste tijden zoo gewenscht, omdat ook buiten het Vaderland zooveel op losse schroeven stond en met elken dag een ander aanzien kreeg. Het wil mij dan ook voorkomen, dat G. K. juist de aangewezen man was om onder de raadslieden van den Prins met de leiding der Buitenlandsche Zaken belast te worden. Administratieve werkzaamheden waren toen nog weinig met dien post verbonden, en in vergelijking met onze hedendaagsche Departementen van Algemeen - Bestuur zal het daar wel huiselijk zijn toegegaan; toen G. K. den 6 April 1814 zijn ambt nederlegde had hij de organisatie vastgesteld; het personeel bestond uit een Secretaris, een eerste Commies, een Commies, een Klerk, een „solliciteur" en een bode Bescheidener kon het bijna niet.

Intusschen stelde het dienen van Willem I eigenaardige eischen. G. K. heeft eenige aanteekeningen nagelaten, wel niet met het doel deze stelling te bewijzen, maar die toch voor de kennis dier dagen van eenig belang zijn. Zij luiden als volgt:

7 Juli 1830.

Bentinck was geen drie maanden aan het hoofd van het Departement van Oorlog geweest of hij was het moede. Dag noch nacht heb ik rust, klaagde hij bij mij. De Prins aan zijn kant was niet te vreden over hem. Bentinck verzocht en verkreeg van mij, dat ik hem eene goede retraite bezorgde. Luitenant Generaal, Gouverneur van Overijssel, enz. Dit ging zeer vlot.

Zijn opvolger was Mollerus, die onder de Republiek Secretaris van den Raad van State was geweest, toen de Prins zitting in dien Raad had. Al spoedig bad en smeekte hij om van zijn post verlost en op stal gezet te worden in den Raad van State. Ik bezorgde hem daar eene eervolle plaats naast mij.

Ik meen, dat de Generaal Janssens toen aan de beurt kwam. Deze verklaarde, dat hij er gek van worden zou; hij verkreeg een glansrijke retraite, de Groot-Kanselarij en het Grootkruis van de Willemsorde.

Naar mijn beste geheugen gaf hij het Departement over aan den Graaf van der Goltz. Deze had in de Hollandsche Garde onder den Prins gediend. Zijn vader was uit eene groote familie in Pruissen en zijne moeder eene Jufvrouw Steengracht uit Zeeland. Hij bestuurde slechts het personeel, de secretaris Piepers kreeg de administratie van het materieel. De Luitenant Generaal van der Plaat zeide mij in 1817 te Antwerpen, daar hij een van de groote divisien commandeerde: Goltz durft niet het minste te doen zonder verlof van den Koning te vragen. Hij kreeg al spoedig zijne retraite in de Eerste Kamer van de Staten Generaal.

Hierop volgde een interregnum in het Ministerie. De Adjudanten van den Koning ontvingen en verzonden zijne bevelen. Een hunner d'Aubrené, een Belg, die kapitein was geweest in de Fransche armée, kreeg eindelijk de portefeuille. Hij verwierf den naam van altijd in den mond te hebben: *le Roi le veut*, en zich in geenerlei redeneeringen in te laten. Onder zijn ministerie werd de infaamste van alle infamien, de diefstal aan den vestingbouw, ontdekt. Bij het publiek deelde hij in de kreet, die tegen Kraijenhof, Generaal van de genie, was opgegaan. Hij kreeg zijne retraite met den graaflijken titel en een pensioen.

Prins Frederik werd Minister, en men zeide, dat zijne gezondheid niet bestand was voor het drukke werk.

Daarop werd de Generaal Eerens aangesteld tot Directeur Generaal van Oorlog, zoo als mede de Schout bij-Nacht Wolterbeek tot Directeur Generaal van de Marine. Prins Frederik bleef

aan het hoofd van beide de Ministerien, woonde als zoodanig den Raad van Ministers bij en voerde het gebied over de land- en zeemacht.

Ik heb deze herinneringen op het papier gebragt, als een voorbeeld van de veranderingen in de meeste Ministerieele Departementen.

15 Juli 1830.

De Graaf van Bijlandt Halt was een oud zeeofficier. Hij had evenwel onder Koning Lodewijk politieke ambten en commissien waargenomen. Hij had vooral den naam van kundig te zijn in de financien. Derhalve benoemde ik hem in de commissie van den Raad van State, die het groote plan van financien van dien tijd onderzoeken en rapport aan den Raad doen moest. Drie van de vier leden keurden het plan af, en onder die drie was de Graaf van Bijlandt. Daardoor viel hij in ongenade. Zijn ontslag uit den Raad was echter verzeld met eer en inkomsten. Zijn nieuwe post bestond in het adviseeren aan den Prins over zaken van de Marine.

De Heer Canneman was dezelfde, die de afzwering van Napoleon had gesteld, en wien ik vervolgens aangesteld heb tot Commissaris Generaal van de Financien. De Prins bevestigde hem in dit ambt. Er kwamen vele klachten tegen hem in. Zijn eigen voornaamste ambtenaren klaagden, dat hij altemets in geen drie dagen voor hen zigtbaar was. Hij werd daarop in den Raad van State gebragt, opdat het Departement van Financien zoude kunnen overgaan in de handen van den Heer Six, die het vertrouwen van den Prins te Amsterdam gewonnen had Ik plaatste Canneman in de bovengenoemde commissie; hij was het eens daarin met Bijlandt en hij onderging hetzelfde lot.

Het blijkt klaar uit de brieven van die beide heeren, dat zij lang niet te vreden waren met hun ontslag. De Graaf van Bijlandt van Marienweerdt, die uit hoofde van podagra en lamme voeten niet meer uitging, doch als een aanzienlijk man en vriend

van het Huis van Oranje tot Staatsraad in buitengewonen dienst was aangesteld, klaagde hard bij mij over onregt zijnen neef aangedaan. Hij scheen te veronderstellen, dat men even vast behoorde te staan in zijn ambt als onder de Republiek, en niet te kunnen verplaatst worden tegen zijn zin. Zulke verplaatsingen zijn naderhand zoo menigvuldig voorgekomen, dat men er thans geringe verwondering over toont.

Reeds te voren was de Heer van Stralen op dezelfde wijze uit het Commissariaat Generaal van Binnenlandsche Zaken geraakt, als de Heer Canneman uit de Financien. Hij was er ook zeer bedroefd om en weinig getroost door zijne plaatsing in de Staten Generaal. Maar de Heer Röell had het vorstelijk vertrouwen bekomen en moest wederom het portefeuille van de Binnenlandsche Zaken krijgen, zoo als hij dat van Buitenlandsche Zaken had gehad onder Lodewijk. De Heer Röell viel uit zijn Ministerie in 1817; de Heer Six viel uit het zijne in 1821.

Bij het ordenen zijner papieren omstreeks 1830 vond G. K. eene nota aan den Engelschen Ambassadeur in antwoord op de zijne van 13 December 1813. Het stuk is van de hand van Falck met eenige handteekeningen, die door den Souvereinen Vorst gestelt schijnen te zijn. G. K. teekent er het volgende bij aan.

's Gravenhage, 28 Juni 1830.

Ik meen, dat ik toen ziek was, en dat de Graaf van der Duijn het Portefeuille van Buitenlandsch Zaken ad interim had. Hoe ik aan dit papier gekomen ben, staat mij niet meer voor. Denkelijk is het mij uit het Departement aan mijn ziekbed gebragt.

Ik bewaar het om een tastbare reden. Men ziet daaruit, hoe schielijk Engeland zich bezig gehouden heeft met ons tarief van regten, en op welk een grondslag ons eerste tarief is gebouwd geweest.

Engeland had in vele jaren geen goederen bij ons kunnen slijten, uit hoofde van den oorlog. Nu wilde het niet daarin

verhinderd worden uit hoofde van hooge regten, of van verbod. Ik heb meer bewijzen daarvan gehad in het vervolg, en heb altijd bemerkt, dat het Ministerie geheel scheen te vergeten, wat ijsselijke beletselen de Engelsche wetten in den weg leiden aan onze vaart en handel op Engeland.

Ik moet evenwel hierbij opteekenen, hetgeen in diezelfde maand December is voorgevallen. De ambassadeur, Lord Clancarty, liet belet bij mij vragen, en bragt mij een boodschap van den Prins Regent, thans Koning, houdende, dat onze vaart en handel alomme genomen was in de bescherming van Engeland, dat alle de Engelsche Consuls en alle de bevelhebbers ter zee aanschrijving dienvolgens ontvangen hadden, en dat onze koopvaardijschepen, zich overal konden aanmelden om konvooi op den zelfden voet als de Engelsche schepen. Ik gaf daar aantonds kennis van aan den baron van der Capellen, toen Commissaris Generaal te Amsterdam, ten einde een zoo goede tijding aan de kooplieden mede te deelen. Hij maakte daar te veel geruchts van, en ik had rede om te vreezen, dat de vreugd van Amsterdam de jaloersheid van Londen had opgewekt. Ik meldde dit aan den Heer van der Capellen, ten einde hem voorzigtig te maken. Hij antwoordde mij op de edelmoedigte wijze, dat ik de geheele schuld op hem kon leggen, indien ik eenig verwijt ontving.

Met opzicht tot ons zelve zijn de volgende woorden van de nota hoogst merkwaardig. „Nederland deed zijn oude wetten „weder te voorschijn komen, die het den bloei van zijn handel in „eene vrije commercie met andere landen vinden deed." Op dat tijdstip, in 1813, zoude men niet anders hebben durven spreken. Ik ben ook altijd met dat beginsel werkzaam geweest. Doch Belgie werd met ons vereenigd, en toen moesten wij ten voordeele der fabrieken vele goederen zwaar belasten, andere verbieden. Eenige jaren later gaven wij daarenboven nog geld aan de fabrikanten, en zoo staat de zaak heden nog. De wet van 12 Juli 1821 beloofde alles te verbeteren, doch het bleef bij de belofte.

Een punt van groot gewigt in deze nota is het verhaal van

de verandering in ons tarief van regten ontstaan uit de vernietiging der Oost- en West-Indische Compagnieën. Ik heb naderhand in den Raad van State den handel met de geheele wereld onder hetzelfde tarief gebragt. Onder de Republiek der Vereenigde Nederlanden stond geheel Amerika met een gedeelte van Afrika onder de West-Indische Compagnie, geheel Azië met een gedeelte van Afrika onder de Oost-Indisch Compagnie. Dit ingewikkelde stelsel moest op zichzelve den handel belemmeren. Het tegenwoordig stelsel is geschikt om den handel te bevorderen. Desniettemin bloeide onze handel voordezen onvergelijkelijk meer dan heden. Dit komt van de hooge regten. Deze brengen heden van een kwijnenden handel veel meer op, dan eertijds van een bloeienden handel. Ik zeide eens aan den Heer P. van der Heim, wàt de regten te Rotterdam hadden opgebragt in een kwade maand. Dit is veel meer, antwoordde hij, dan zij in mijn tijd opbragten in een goede maand. Kwade maanden wil zeggen den tijd van het jaar daar weinig handel plaats heeft, goede maanden, den tijd van drukken handel. De Heer P. van der Heim was lid van de Eerste Kamer der Staten Generaal. Onder Lodewijk Napoleon was hij Minister van de Marine en de Kolonien geweest. In de oude Republiek was hij adjunct-Secretaris van de Admiraliteit op de Maas onder zijn vader geweest. Hij kon dus best over deze zaak oordeelen.

Bij eene Memorie over een handelsverdrag met Noord-Amerika in 1814 teekent G. K. in Augustus 1830 aan:

Toen ik deze memorie schreef was ik al een half jaar geleden uit het Ministerie van Buitenlandsche Zaken gegaan. Alzoo de Ministers weinig gemeenschap met elkanderen hadden en elk zijn eigen zaken zooveel mogelijk bedekt hield, weet ik maar weinig van den voortgang en de uitkomst dezer zaak.

Den 27 December 1815 deelde de Graaf van Aerschot, lid van den Raad van State, aan G. K. mede, dat hij den Koning

om ontslag uit die betrekking had verzocht, daar hij bij den grooten spoed, waarmede de zaken behandeld werden, geen gelegenheid had om zijne plichten naar eed en geweten te vervullen. Bij dien brief teekent G. K. aan:

6 Augustus 1830.

De schrijver was lid van de Commissie tot de herziening der Grondwet geweest. Vervolgens werd hij geplaatst in den Raad van State. Hij was van een middelbaren ouderdom en de jongste van jaren in de bovengemelde Commissie. Daardoor kwam hij te zitten aan mijne linkerhand en was telkens in de gelegenheid om mij een woord toe te voegen. De Graaf van Mérode zeide eens tot hem: vous êtes le cadet et vous jouissez de tous les privilèges de l'aîné. Hij zit thans in de Eerste Kamer, nadat hij een korten tijd Gouverneur van Zuid Brabant was geweest. Hij heeft een goed natuurlijk oordeel, spreekt goed fransch, geen hollandsch en is kundig in Staatszaken. Hij is gevormd onder de fransche Regeering in Belgie, en heeft van dezelve eene blinde verkleefdheid aan het verbodstelsel overgenomen. Zijn ongenoegen wegens de overhaasting van de beraadslaging in den Raad van State was zeer gegrond. Het was niet de eerste reis, dat hij er over klaagde. Alle zaken van eenig gewigt werden mij door den Koning toegezonden met eene aanbeveling om spoed te maken. De zaken van minder belang alleen mochten bedaard onderzocht worden. Mij heugt een woord van den Heer de Coninck, overleden in het Ministerie, doch toen lid van dezelfde Commissie tot herziening der Grondwet. Wij waren ten einde van ons werk, en er was een rapport uitgebragt op de bijeenroeping van aanzienlijken in het Zuiden om het ontwerp aan te nemen of te verwerpen. Ik bragt het besluit van den Koning aan de Subcommissie. Daarop zeide de Heer de Coninck: „jamais Napoléon „n'a préscrit un terme si rapproché pour une délibération de „cette nature." De Graaf van Aerschot werd bij den Koning geroepen, en liet zich overhalen om af te zien van zijn ontslag.

Hij bleef toen een geruimen tijd gedwee; doch onlangs heeft hij sterk gesproken in de Eerste Kamer en de zoogenaamde Nationale grieven met kracht ondersteund. Zoo is hij eenigzins teruggekeerd tot het punt, waarvan hij uitgegaan was. Hij had namelijk in de eerste tijden der fransche revolutie, toen deze in Luik werd nagevolgd, in eene volksvergadering zijne adelijke diplomen voor aller oog verbrand. Zoo als het met hem is gegaan, zoo zal het gaan in het algemeen. Wanneer de Regering hare streng te zeer spant, zoo treft zij op het oogenblik haar doel, maar in het vervolg werkt het zooveel meer tegen en dan blijkt het, dat zij haar eigen groeve gegraven heeft.

Als een bewijs met hoeveel geheimzinnigheid de zaken behandeld werden in de eerste jaren van het Koningschap moge onderstaande aanteekening van G. K. dienen bij een staat van de sterkte van het leger, in 1818 door het Departement van Oorlog aan de Staten-Generaal verstrekt.

Dit antwoord is gegeven onder de deliberatien over de Tienjarige Begrooting, dat is op een tijd, waar de Regering veel deed en veel toegaf om er de zaak door te krijgen. De sterkte van de armée is langen tijd geheim gehouden geworden; in den Raad van State was er niets van bekend. De Haarlemsche Courant kreeg op zijn vingeren in 1814, omdat zij er iets van gemeld had. Ik zeide eens aan den Koning, dat de Raad van State niet kon oordeelen of de kosten voor de armée niet te hoog waren, indien hij niet onderrigt was van het aantal manschappen; hetwelk lang niet vriendelijk opgenomen werd en zonder uitsluiting bleef.

Waar hij medewerking vond wist G. K. zijn dankbaarheid te toonen; daarvan getuigt het volgende schrijven aan den Engelschen Gezant Earl of Clancarty; het ziet op de gemaakte schikkingen in het algemeen, doch inzonderheid op de bescherming aan onze vaart en handel verleend. „Het is de uitboezeming van een dankbaar hart" teekent G. K. zelf bij de gehouden kopie aan:

29 Jan. 1814.

Mylord!

The first lines I write with my sick hand are adressed to your Lordship in order to express you my gratitude for the most agreable communications you have given me just now. I shall immediately transmit all your papers to His Royal Highness, but meanwhile I expect His orders, I cannot bear to remain silent, nor to shut up in my heart my admiration of the loyal sentiments of the Prince Regent and His Ministers. I am not now speaking to the Embassador, but to the Earl of Clancarty, who has settled this business with me like a Friend and a Brother.

I have the honour to be, etc.

Hoewel niet meer Minister van Buitenlandsche Zaken onderhield G. K. toch nog relatien met buitenlandsche staatslieden. Dien ten gevolge ontving hij den volgenden brief van Lord Bathurst, Minister van Oorlog en van Kolonien te Londen.

Downing Street Oct. 31, 1814.

Sir!

I have to acknowledge the receipt of Your Excellency's letter which you did me the honour to write to me.

Your Excellency's wish to have communicated to you an account of the changes, which you have understood have been introduced into the management of Public Revenues and civil administration of Java, shall be attended to. That account is not in my office, but I will apply to the Board of Control, who may be in possession of it.

I ought however to apprise Your Excellency, that whatever changes have been introduced into Java have been of a temporary nature, and therefore probably less worthy of Your Excellency's attention. The East-India Company had only the government of Java for a time, until it was made over to His Majesty, and under these circumstances there was probably no very well con-

sidered system introduced. The instrument by which Java was to be delivered over to His Majesty was signed by me the week in which the account was received of the Revolution breaking out in Holland, and I immediately ordered the instrument to be withheld (and it was afterwards cancelled), because I thought that the act of making it over to His Majesty would give the appearance of our intending to keep it at a Peace, at a time, when the glorious news from Holland gave us a prospect of seeing the House of Orange restored; and I conceived that our appearing to choose that moment to take to ourselves, what I know to be a possession much cherished bij the Dutch Nation, would be prejudicial to the Orange interests and discreditable to the British character.

I have the honour etc.

BATHURST.

Het antwoord hierop luidde:

La Haye, ce 10 Novembre 1814.

Mylord!

Agréez mes remerciments pour la bonté qu'a eue Votre Excellence par sa lettre du 31 Octobre de m'accorder le rapport sur l'Ile de Java, que j'attends avec d'autant plus d'impatience, que je vois par les Gazettes de Batavia combien de nouveaux réglements y ont été introduits.

Je reconnais le caractère anglais dans l'annulation de l'instrument par lequel Java venait d'être réuni à la Couronne la même semaine de notre Révolution. Votre Excellence m'a fait un sensible plaisir en me communiquant ce trait de loyauté . . . . . . Le discours du Prince Souverain à l'ouverture des Etats Généraux est sans doute entre les mains de Votre Excellence, sans quoi je le lui aurais adressé. Il a produit ici le meilleur effet, et je me flatte qu'en Angleterre il fera répéter un mot de Lord Clancarty, que cet ambassadeur me dit dans une autre occasion: *You are not a noisy people.* Nous avons travaillé dans le silence.

J'ai l'honneur etc.

G. C. DE HOGENDORP.

Niet alle Engelschen vonden de handelswijze van Lord Bathurst zoo bewonderenswaardig. Captain Basil Hall R. N. zegt dan ook in zijn Fragments of voyages and travels:

I had previously visited alone about sevenhundred miles of the interior of that noblest of all our insular possessions in the East. It is truly grievous to think how unwittingly we allowed that magnificent possession to slip through our fingers in 1814, at the grand settlement of affairs. But after the downfall of Buonaparte such a game of chuck farthing was played with kingdoms, that even a gigantic country like Java failed to excite its due share of notice, or was totally lost sight of in the haze which obscured every thing at a distance from the scene of excitement.

Wie waakte nu beter voor de eer van „the British character", de Minister of de kapitein t/z?

De te midden van een algemeenen oorlog weder vrij geworden Staat had behoefte aan geld en aan manschappen om de hernomen plaats in den rij der Natien met eere te handhaven. Maar alles moest op nieuw worden ingericht; belastingen en leger konden zoo niet op eens georganiseerd zijn; er was tijd noodig om 's Lands penningen geregeld te doen vloeien, om de manschappen bijeen te brengen door aanwerving of lichting. Aan de offervaardigheid der burgers moest wel in het eerste oogenblik overgelaten worden om in de bestaande leemten te voorzien. Zij liet zich niet onbetuigd; ook G. K. nam er zijn deel aan.

Koninklijk Vorst en Heer!

Vergun mij tot verdediging van het Vaderland Uwe Koninklijke Hoogheid aan te bieden:

1°. mijn tweede zoon George Karel, zeventien jaren oud, een goed ruiter, en die zijn eigen paard medebrengt;

2°. eene som van vijfduizend guldens tot de werving van het staande leger.

Ik ben met den diepsten eerbied
Konininklijk Vorst en Heer!
Uwer Koninglijke Hoogheid
gehoorzame dienaar en getrouwe onderdaan

GIJSBERT KAREL VAN HOGENDORP.

Op last van mijn Vader, die het gebruik van zijn hand mist.

GEORGE KAREL VAN HOGENDORP.

s' Gravenhage den 11 Dec. 1813.

Een eigenhandig schrijven van den Souvereinen Vorst volgde onmiddelijk.

Ik haaste mij UWEG. mijn dankbaarheid te betuigen voor het aanzienlijk en welmeenend geschenk, hetwelk dezelve op het altaar van het Vaderland brengt. Nae de erkentelijkheid der Natie en byzonder de mijne in eenen zoo hoogen graad zig verzekert te hebben, bekomt UWEG. nieuwe aanspraak op dezelve door het stellen van deszelfs tweeden zoon met zijn paard en de ondersteuning der schatkist tot werving van het staande leger. Het is zeer te wenschen, dat zulke schoone en belanglooze voorbeelden menigvuldig gevolgd worden, zijnde het gehouden gedrag gedurende de dagen van onzekerheid van dien aart, dat UWEG. contenance en werkzaamheid de nog niet gerugsteunde zaak van het Vaderland heeft gered en mij daardoor in staat gesteld aan deszelfs behoud te werken. Ik zal zulks nooit vergeeten, het mijne zoonen altoos herinneren, en, zoo ik hoop, altoos van UWEG. goeden raad kunnen gebruik maken.

'sHaage den 12 December 1813.

WILLEM.

Een „offer op het altaar des Vaderlands" bleek het te zijn toen de jonge man in 1816 bezweek aan de gevolgen van

de ontbeeringen en vermoeienissen der veldtochten van 1814 en 1815.

De inspanning en de vele werkzaamheden der November dagen hadden G. K. een hevigen aanval van podagra op den hals gehaald. Hij moest het bed en daarna nog eenigen tijd het huis houden, en kon dus niet aan de dagelijksche regeringszaken zooveel deelnemen als gewenscht ware. De Graaf van der Duijn nam veel voor hem waar aan het Ministerie van Buitenlandsche Zaken. Maar dat G. K., niettegenstaande ongunstige omstandigheden, de ziel was en bleef in vele zaken blijkt uit de gedurende ruim twee jaren gevoerde correspondentie met den Souvereinen Vorst, waarvan het een en ander hier moge volgen.

Monsigneur!

J'apprends que Votre Altesse Royale est en conférence avec Monsieur Canneman, et je La conjure d'ouvrir pour moi le crédit de cinquante mille florins, dont j'ai eu l'honneur de l'entretenir de vive voix et par écrit. Banquier, Courrier, Espions, tous me demandent de l'argent, dus en partie, ou que je puis emploier le plus utilement à Son service. Cette somme assignée je puis maintenir l'ordre et faire marcher les affaires. Du reste je me conformerai sur la partie financière de mon Département et j'attendrai tranquilement les sommes que j'aurai à demander.

J'ai fait tout le travail de la Constitution et du Réglement organique, et Monsieur Metelerkamp est occupé à mettre au net ces pièces. Je prie Votre Altesse Royale de faire expédier à Monsieur Metelerkamp la commission de Secrétaire de la commission pour la Constitution et de lui donner pleine créance toutes les fois, qu'il se présentera chez Elle de ma part sur cet objet.

J'ai fait une organisation du Département des Affaires Etrangéres proportionée aux affaires courantes, sauf à l'étendre à mesure que le travail augmentera. On rédige un projet de décret, que j'aurai l'honneur de soumettre incessament à Votre Altesse Royale.

J'écrirai ce soir à Monsieur de Spaen en conformité à Ses ordres; je dois laisser languir l'Ambassadeur d'Angleterre, parceque Monsieur Canneman ne vient pas chez moi, ce qui m'afflige sensiblement.

Je suis avec le plus profond respect,

Monseigneur,

De Votre Altesse Royale

Le très humble et très obéissant et fidèle sujet

La Haye, HOGENDORP.

22 Décembre 1813.

Lord Clancarty morgen middag 12 uur een courier zendende naar het groote hoofdquartier, zal deze gelegenheid kunnen waargenomen worden om aan de Baron van Spaen te schrijven en hem voorloopig te instrueeren nopens den inhoud der missives van den Ambassadeur Fagel. De nevensgaande missives, welke ik s. r. mededeele, zijn mij te gelijkertijd geworden en kan de inhoud op de te geeve last invloed hebben. Naderhand zal den Admiraal Kinkel verder instructies en informatien bekoomen en zal ik hem morgen spreeken, denkende, dat hij hoe eerder hoe liever naar den Koning van Pruissen en Hardenberg alsdan vertrekke. Lord Castlereagh verlaat Londen aanstaande Maandag of Donderdag en gaat insgelijk naar het Hoofdquartier. Hij blijft eenen dag ten minste hier, zoodat zulks gelegenheid geeft zig over veele objecten te bespreken. Het zouwde misschien goed zijn een gedrukt exemplaar van het project Constitutie aan den Heer Fagel te zenden, ten einde hij exact zouwde kunnen informeeren, wat de gedagten zijn, ook nopens de Notabelen, die zullen tot aannemen der Constitutie te zaamen geroepen worden.

Haag den 24 December 1813.

WILLEM.

De brief aan den Baron van Spaen is verzonden.

De Admiraal Kinkel wenscht hoe eer hoe liever te vertrekken.

De Constitutie wordt gedrukt en Uwe Koninklijke Hoogheid ontvangt Maandag ochtend eenige exemplaren.

De Ambassadeur heeft mij bezocht, mij op alle stukken voldoende verzekeringen gegeven en namentlijk op het stuk van Noord-Amerika, waaromtrent verlangt Uwe Koninklijke Hoogheid mondeling te berigten.

De biddags-brief heeft mij zeer wel aangestaan, Ik zal er eenige weinige regels bijvoegen, om de gemoederen van het public voor te bereiden op het heilzaam werk der Constitutie. Ik weet geene woorden te vinden voor mijne aandoeningen van blijdschap over de teruggaande brieven van den Ambassadeur Fagel; — de orde van successie, door het Engelsch Gouvernement voorgeslagen, is een stuk van de grootste wijsheid en van de zeldzaamste maatigheid; daarmede zullen de gemoederen ook in dit Land met een onvermengde vreugde vervuld worden.

Uwe Koninklijke Hoogheid

's Hage, 25 Dec. 1813. getrouwe onderdaan

HOGENDORP.

Ik zal gedurende den loop van den dag de brieven voor den Ambassadeur Fagel zenden, moetende dan de courier hoe eer hoe liever nae Londen per pink vertrekken. Ik denk ook per estafette naar Cassel en Brunswijk, ten einde de Princessen haar reize naar herwaarts voortzetten. Den Hertog van Clarence zal ook waarschijnlijk binnen kort arriveeren.

's Haage den 26 December 1813.

WILLEM.

Het pinkje ligt klaar te Scheveningen. Heeft Uwe Koninklijke Hoogheid er iets eigenhandigs bij te voegen? Ik zal aan Hoogstdezelve mijn brief aan den Heer van Spaen over Hussem enz. toezenden om met den courier tot Cassel te gaan en aldaar op de post bezorgd te worden.

Ik heb aan den Engelschen Ambassadeur gevraagd of hij iets

mede te geven had op het pinkje, hem de toestemming van UKH. bekend gemaakt op het stuk van de successie, en hem uitgelegd welke verklaaring UKH. aan de Vlaamingen geeven zal, zonder eenigszins de Souvereiniteit aan te raaken, en dus aan niemand een schaduw van ongenoegen te geeven.

Ik heb geschreeven aan den Americaanschen Consul.

26 December 1813. UKH. getrouwe onderdaan

HOGENDORP.

De brieven van UKH. voor Engeland zijn wel bezorgt. Ik heb zo even de Flameners uitvoerig onderhouden; beide zijn van Gend; de eerste ondergeteekende noemt zig propriëtaire, de tweede fabricant en Negotiant. Zij geeven blijken van opvoeding, goede manieren, locaale kennissen en veelvuldige betrekkingen. Zulke menschen uit den deftigen middenstand zijn zeer geschikt om het werk te beginnen. Ik heb hun de concept-verklaaring voorgeleezen, die de Heer Falck gesteld heeft, en die UKH. hun zoude ter hand stellen; ik heb daarin eene kleine verandering na hun zin in gemaakt en nu zijn zij volkoomen te vreden, en verzekeren, dat hunne Landgenooten niets meer begeeren van de grootste tot de kleinste toe. Ik sluit hier in het verzoek, dat zij aan UKH. doen, en waarop de verklaaring van UKH. tot antwoord dient. Deze verklaaring is nu zo ingerigt, dat zij het prikkelbaarste gestel van een Oostenrijks Staats Minister niet aandoen zal. Ik verzoek UKH. om aan ieder van deeze twee Heeren een origineel te doen overhandigen, omdat de eerste ondergeteekende teruggaat naa Brussel om met twee Brabanders weder te keeren, en dat de tweede ondergeteekende met den Heer van Zuylen van Nyevelt naa het Hoofdqartier van den Generaal van Bulow gaat.

De Engelsche Ambassadeur heeft mij verklaard dat alle de ingezetenen van Flaanderen, die wapens en ammunitie van noode hebben, dezelve aanstonds van Engeland krijgen kunnen.

Het rapport van den Heer Wautier was heede ook zeer gunstig

voor deeze zaak, en hoezeer wij een kostelijke tijd verloren hebben door de behoedzaamheid van den Generaal Winzingerode, is het zeeker, dat het oogenblik nu nog daar is om alles te verkrijgen wanneer men geen verder tijd verliest.

's Hage 26 December (1813) 's avonds om half negen.

UKH. getrouwe onderdaan
HOGENDORP.

Le rétablissement des dix- sept provinces produira dans toute la Belgique l' enthousiasme le plus vif; le souvenir de leur ancienne splendeur est renouvelé sans cesse avec le regret que la différence de religion a pu dans un temps diviser ce beau Royaume; maintenant que des idées libérales ont succédé aux convulsions révolutionnaires de la Belgique et l'envahissement de l'ennemi de l'Europe, les Belges n'aspirent qu'au gouvernement d'un Prince pacifique et qui garantit la Liberté des cultes; c'est sous ce rapport que les Notables et le Peuple Belge recevront le Prince d'Orange pour leur Souverain avec la joie la plus éclatante dès que ces dispositions, qui intéressent à un si haut degré leur prospérité et leur bonheur, leur seront connues d'une manière positive, et l'effet de réaliser le vaste plan, qui doit assurer à jamais le bonheur des deux peuples. Nous proposons des moyens sûrs dont nous répondons, afin d' accélérer promptement la délivrance du Pays du joug Français. Il serait nécessaire de former immédiatement une commission que nous offrons de composer si l'on veut nous adjoindre à Monsieur Donker Curtius de Dort, qui nous a paru avoir à cet effet toutes les qualités requises, et être bien pénétré de la situation de la Belgique.

Cette Commission serait établie aux avantpostes pour correspondre avec les personnes influentes de la Belgique et pour fournir des armes et munitions aux Paysans armés révoltés, qui arboreraient partout le Pavillon d'Orange et agiraient au nom du Souverain des 17 Provinces Unies, pour répandre des Proclamations, qui feraient connaitre aux Belges leur bonheur futur, et dans lesquelles

le Souverain promettrait formellement le maintien de la liberté des Cultes et du commerce, la protection des manufactures et que les Belges seront admis dans les Places et Dignités dans la même proportion que ceux des autres Provinces de Sa Majesté, de maintenir l'intégralité de vente des Biens Nationnaux à charge de solder les payemens non échus, qui fournira encore une somme considérable.

Un des objets qui doivent influer le plus essentiellement sur la réussite du but qu'on se propose, et qui doit fixer l'attention la plus particulière, est la formation de l'administration du nouveau gouvernement provisoire dans les différentes villes, par le soin qu'exige la nomination des Membres qui doivent la composer, et qui doivent être choisis autant que possible parmi les personnes qui ont fait preuve de modération tant dans l'ancienne révolution belge, que depuis l'envahissement des Français; car la généralité des Belges ne verraient qu'à regret figurer dans le gouvernement les personnes, qui se sont signalées dans ces deux causes. Le choix devrait se faire indistinctement parmi la Haute Noblesse, les fabriquans et négotians.

Il serait essentiel de mettre quelques troupes légères à la disposition de la Commission pour fournir des armes aux Paysans révoltés dans l'intérieur, surprendre les villes dont nous connaissons les dispositions, y saisir les caisses et prévenir d'effectuer les moyens de défense afin de profiter des bonnes intentions du Peuple, qui sont en grande partie révoltés, crainte que les Français ne parviennent à les rappeler à l'obéissance, et peutêtre même à les armer; on pourrait également dès-à-présent acheter et faire confectionner des fusils à la fabrique de Liège, qui est à la portée de les fournir dans la Campine Liégeoise et le Hageland, pays connu pour son attachement à la bonne cause.

Si le Souverain des 17 Provinces attachait de l'importance à la conservation de la flotte d'Anvers, nous supposons, mais sans garantir le succès, de pouvoir entrer à cet effet en composition avec le Commandant François d'Anvers, Monsieur le Fèvre

Denouettes, avec lequel nous avons par hasard diné Lundi dernie lors de son passage pour Anvers. La conversation a été de nature à nous faire augurer que la chose serait possible. C'est un jeune homme de 28 à 30 ans.

Nous soussignés prions Monsieur le Secrétaire d'Etat de présenter le présent écrit en notre nom à Son Altesse Royale le Prince d'Orange et de Nassau, prince souverain des Provinces Unies des Pays-Bas.

à la Haye,
le 26 Décembre 1813.

ALPHONSE HUYTTENS.
J. BAUWENS.

Brieven van den Ambassadeur Fagel behelzen: 18 December; dat de Overste Panhuis werkzaam blijft omtrent de Hollandsche krijgsgevangenen in Engeland, dat de Spaansche Ambassadeur in Londen bij eene note, bedankt heeft voor de zorg voor de Spanjaards aldaar gedragen; — dat de twee Oranje-bataillons onder Walmode, volgens eene verklaring van Lord Castlereagh ter beschikking van UKH. gesteld zijn;

19 December: dat het Engelsche Gouvernement bedankt voor de opheffing van de sequestratien alhier;

19 December: dat Lord Castlereagh copy gevraagd heeft van de memorie „Sur les intérêts communs de „l'Angleterre et de la Hollande":

19 December: dat de Ambassadeur den Minister van oorlog onderhouden heeft over de wapenen van vier duizend man Cavalery; dat de Minister beloofd heeft zijn best te doen, maar dat het niet zoo schielijk zal gaan, vooral met de carabijnen;

20 December, dat zeekere D. Crane, die alhier valsche wissels gemaakt heeft, reeds gearresteerd is;

19 en 20 December: dat Lord Castlereagh zig geuit heeft over het stuk van de Staaten van America in denzelfden zin als Lord Clancarty teegen mij gedaan heeft, en zelfs een note heeft doen hoopen, dat hij nogthans bijgevoegt heeft: „que de l'état de guerre, dans lequel „ce pays-ci se trouve avec l'Amérique, doive naturellement „résulter des entraves au Commerce des deux Nations, qui sont

„inévitables tant que la guerre dure, et auxquels on doit par „conséquent s'attendre chez nous; mais que le Gouvernement „Britannique sera toujours disposé à diminuer et à alléger."

Indien UKH. op eene van deeze punten eenige beveelen te geeven heeft blijve ik dezelve afwagten.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
27 December 1813. HOGENDORP.

Ingesloten een concept-antwoord aan Lodewijk den agtiende, met verzoek aan UKH. om er het slot onder te zetten en het adres voor te schrijven.

Ik zal deze avond per gewone gelegenheid aan den Ambassadeur Fagel schrijven over het salpeter enz. tenzij UKH. een pinkje verlangt.

Over de eerste zitting van de constitutie zal een mondeling rapport geschikter zijn. Hoezeer het mij nog aan krachten ontbreekt, in die zitting heb ik mijn volle kracht gevoeld.

Het minder moet voor het meerder wijken, en daarom is de organisatie van het Departement nog niet in handen van UKH. dog Haar dienst lijdt er niet door.

'S Hage UKH. getrouwe onderdaan
27 December 1813. HOGENDORP.

P.S. Ik verzoek van UKH. te mogen vernemen of de Heer van Nyevelt uit het Hoofdkwartier van de Generaal van Bulow met mij correspondeeren moet. Ik zie geen ander middel om deze zaak in verband te houden met de groote Politiek, daar zij onafscheidelijk mede verknocht is. — Men verspreidt, dat de Heer van Spaen direct aan UKH. zou geschreven hebben.

Hiernevens een Brief van den Ambassadeur Fagel ter informatie, alsmeede een rapport van den Colonel Perponcher, het eerste bewijs, dat hij existeert. Van den Heer van Spaen hebbe ik niets vernomen. Zoo hij insgelijks met de ordinaire post schrijft en niet de geleegenheden van de Engelsche couriers

waarneemt, is het niet te verwonderen. Ik heb wegens den inhoud van de brief van den Amb. F. het nodige aan de Centrale Casse laten weeten, en is deswegens mij de spoedige terugzending gewenscht. Aan den Amb. zelvers heb ik geen tijd heeden te schrijven. Dog zal hem op te draagen zijn voor deeze nieuwe blijk van deelneeming mijne erkentelijkheid te betoonen. — De nevensgaande memorie is de copy van degeene, die ik eergisteren in antwoord van de vrage van Lord Liverpool heb aan den Heer Fagel gezonden. Ik hoop, dat er geen gebruik van zal gemaakt worden, en wij het *geheele* liever als *een gedeelte* bekomen zullen. Ik zal heeden middag tusschen 6 en 7 ure bij UWEG. koomen om over een en ander object te spreeken. — Het zal misschien het beste zijn te bepalen, dat alle berigten van Ambassadeurs, Envoyés of met extra commissien afgezonden personen hunne berigten in duplo zenden, waarvan een exemplaar voor mij, het andere voor het Departement van Buitenlandsche Zaken bepaalt zij, en aan den Staatssecretair geadresseerd worde; hetgeen tot antwoord dient op de aanvraag wegens den Heer van Nieveld. — Een extract van de missive van 18 December van de Heer Fagel nopens den Lt Colonel van Panhuijs en zijne verrigtingen is aan den Erfprins mede te deelen. Wat voor memorie: „Sur les intérêts communs de l'Angleterre et de la „Hollande" is voorhanden, waarvan Lord Castlereagh eene copy verlangd? Ik wenschte hem ook in te zien. De zaak nopens Amerika is mij aangenaam te hooren herhalen door den Heer Fagel, ziende wel dat met de commercie nog eenige zwarigheid hierover ontstaan zal.

Aan de Prins van Bresil en aan de Regenten van Spanien zal ook dienen binnen kort geschreven te worden.

'S Haage den 28 December 1813. WILLEM.

Ingesloten twee brieven van den Heer van Spaen, die na lektare van UKH. terug verzoeke, met nadere orders, indien Hoogst-Dezelve hem iets te melden heeft.

Mijn voornemen is om met de ordinaire post te antwoorden, indien UKH. geene noodzakelijkheid tot een courier ziet.

28 December voor de middag halftwaalf.

UKH. getrouwe onderdaan
HOGENDORP.

Ingesloten de stukken van de Heeren Fagel en Perponcher.

Ik zal de eer hebben UKH. af te wagten.

Aan alle de orders zal ik voldoen.

De mémoire „sur les intérêts" etc. is het stuk door den Heer van Maasdam aan UKH. voorgelezen bij mijn bed.

28 December kwartier na twaalf ure.

UKH. getrouwe onderdaan
HOGENDORP.

Ik bemerk met leedwezen, dat ik UKH. niet gemeld heb, wat de Ambassadeur mij is komen zeggen kort voor den eten. Het was de bloote communicatie van zijn dépêche over de zaak van Noord-Amerika, volmaakt overeenkomstig met zijne conversatie, daar ik UKH. al lang verslag van gedaan heb. Hij stond wederom zeer sterk op het zenden van een geakrediteerd Persoon naar Amerika. Ik heb naar Amsterdam geschreven om te verneemen of daar ook iemand was, bekwaam voor die zending en aangenaam aan de Commercie.

29 December half zeven uur.

UKH. getrouwe onderdaan
HOGENDORP.

Tien artikelen van de Constitutie zijn gearresteerd. Het stuk van de Domeinen van het land zou zwarigheid voor UKH. kunnen veroorzaken. Ons schijnt het beter te zijn de Domeinen aan het Land te laten en de zes ton evenredig te verhoogen. Men laat dit eenparig aan UKH. verkiezing over en heeft mij gelast UKH. daarover te onderhouden, zo als ik nader doen zal. Men heeft het belang van UKH. nog op andere punten van dit Artikel behartigd. Ik heb den Heer Elout verzogt alles in een Nota bijeen te brengen, die ik UKH. overhandigen zal.

Omtrent de Ambassadeur Fagel heb ik bevonden een brief gesteld door den Heer van der Duyn met een *approuvé* van UKH. Het is een antwoord op een brief van Fagel aan UKH. voordraagende zijn tractement, enz. Ik verzoek dus dien brief te mogen zien om het antwoord te kunnnen verstaan. Dan zal ik UKH. rapport kunnen doen over de beide broeders en mij daartoe bij UKH. vervoegen.

's Haage den 30 December 1813 om 4 uur.

UKH. getrouwe onderdaan
HOGENDORP.

Het zouwde misschien niet ondienstig zijn den Koning van Pruissen of zijn Canselier van Staat door den Heer van Kinkel in het vertrouwen te informeeren van hetgeen met den Generaal van Bulow plaats gehad heeft en nog voorgaat nopens de zending van Nievelt derwaards. Teffens zouwde een brief voor mijn aan den Koning te ontwerpen zijn, door welke ik hem verzoek de Capt. Reiche met zijn Bataillon uit uitlanders geformeert aan mij te willen cedeeren, zoodat zij in dienst overgenomen worden, en zoo zulks zwarigheid had, om ten minste te permitteeren, dat ik den Capt. Reiche in dienst kon nemen, om van zijn talente gebruik te maaken. Beide zaaken dienen per Courier of Estafette derwaards om den spoed gezonden te worden, zullende misschien het eerste preferabel zijn, wegens de onzeekerheid van den oponthoud van den Koning.

'sHaage 31 December 1813.

WILLEM.

Zoo even ontvang ik de ingesloote brieven door een Secretaris van den Ambassadeur; het zeggen van den Kroonprins, dat hij naar den Rhijn trekt, met zijne voorige verzeekeringen, dat hij den wil naar Brabant heeft, behaagt mij zeer. De Courier naar het groote Hoofdquartier is om twaalf uuren vertrokken en ik heb van den avond aan den Ambassadeur Fagel geschreven. Ik heb UKH. dezen morgen niet onderhouden over het Artikel

van de Consitutie, omdat ik daar een pro Memorie over maak, die nog niet in gereedheid is.

31 December UKH. getrouwe onderdaan
19 uuren. Hogendorp.

Ik heb de eer aan UKH. terug te zenden den brief van den Ambassadeur Fagel, alsmede een Engelsche private brief, de eenigste in het pakje, dat UKH. mij gelast had in bewaaring te neemen, op de privaate brieven naa. Indien UKH. begeert, dat ik het een of andere schreeve aan den Heer van Rheede of van Walien, of ook aan den Heer van Nyevelt, zoo verzoeke dit bij het terugzenden der brieven te mogen verneemen.

's Hage 1 Januari 1814. UKH. getrouwe onderdaan
Hogendorp.

Terugzendenden de meedegedeelde pièces voege ik er bij eene brief van den Staat-Kanselier van Hardenberg van eenen voldoenden inhoud. Het is byzonder, dat van de Heeren van Spaen en Perponcher geen nadere tijdingen gekoomen zijn, en dat op mijne schrijvens aan de Monarquen geene antwoorden, betreffende de anerkenning, mij tot nu toe geworden zijn. De Generaal Thieleman wordt van Cassel op Dusseldorp gedirigeert, en is hij aan de Generaal van Bulow aangeweezen. Aan de Heeren van Rheede en van Walien zal het niet noodig zijn te schrijven, daar de een verder gereist en de andere op zijne terugkomst begreepen is. Het bericht van den Heer van Nyevelt is minder satisfactoor als het vorige, dog betreft het gedeeltelijk objecten, die zijne missie niet direct aangaan. Er zoude veel daarop gezegd kunnen worden, dog is het beter te zwijgen. Omtrent het gebrek aan haaver diend het Departement van Oorlog te worden geinformeerd, ten einde hetzelve hierin voorzie. Het opwinden der Bredaenaars en gegend, en de algemeene wapening, zoo als de Land-Militie, is zaak van de Heer Donker Curtius, aan wien het aan te bevelen is. Tot nu toe is er nog geen water in de

Alblasserwaard; de voorslag van den Pensionaris Geullaar is te behartigen en aan den Commissaris Generaal, vervangende den Prefect, meede te deelen om daarvan gebruik te maaken, zoo niet reeds dergelijke mesures getroffen zijn.

'S Haage den 1 Januari 1884. WILLEM.

Ik neem de vrijheid aan UKH. toe te zenden een verzoek van de Ingezetenen van Ameland, Vrije Heerlijkheid van Haar Vorstelijk Huis, alwaar Hetzelve altoos ten hoogste bemind is geweest. Gelezen heb het ik niet, omdat ik geheel geen roeping heb om mij op de zaak in te laaten. Maar die brave en eenvoudige Menschen, die de reis aangenomen hebben om het te overhandigen, zeiden mij zoo hartelijk, dat zij vertrouwden, dat ik het aan UKH. bezorgen zoude, terwijl zij zelve daar weinig kans toe hadden, dat ik hun niet heb kunnen weigeren om de besteller van het stuk te zijn.

De Engelsche Ambassadeur heeft een note ingediend om tot Consul te Rotterdam voor te dragen de Heer Ferier en de goedkeuring van UKH. daarop verzocht. Ik ken dien Heer, die Compagnon is in het Huis van James Crauffurd, broeder van George Cranffurd; hij is een kundig koopman, zeer wel gezind en wel gezien, zoodat ik de goedkeuring van UKH. op deze aanstelling wel durf verzoeken.

Ik sluit voor de informatie van UKH. in het kort en bondig advies van de twee eerste advokaten van den Haag over de verbooden Huwelijken, daar UKH. laatst eene discussie over gehoord heeft. Ik heb hun de vraag eenvoudig voorgelegd, zonder iets van de aanleiding daartoe te melden. Dit korte stuk is overweerdig om door UKH. gelezen te worden. — Ik wensch UKH. hartelijk geluk met den brief van den Minister Hardenberg en ik blijf overtuigd, dat God met ons is, zonder daarop te willen zondigen.

Het erkennen van de weerdigheid van UKH. is eene bloote Formaliteit, een zaak van den tweeden rang, die op zijn tijd

door den Heer van Spaen zal gemeld worden; maar de dadelijke hulp van den Keizer van Rusland, met spoed en kracht verleend, is de hoofdzaak daar al het andere van zelfs uit volgen zal.

Ik zal de orders van UKH. op de verdere punten uitvoeren. De Heer Voute is heden een uur bij mij geweest. De wijze van het geld in Engeland te besteeden en herwaards over te maken heeft mijn volkomen goedkeuring. Omtrent het groote plan aangaande dien handel zal ik de eer hebben UKH. nader bij monde te onderhouden.

Ik ben mogelijk op het spoor van een geschikt man voor de Missie naar Amerika. Ik ben bezig met het tractaat van 1782 te lezen en vinde hetzelve ongeschikt voor deeze tijden. — Aan den jongsten van der Hoeven zal ik het goedvinden van UKH. bekend maken.

1 January (1814) UKH. getrouwe onderdaan
half zeven uur. HOGENDORP.

Ik haast mij UKH. deezen brieven van den Heer van Spaan te zenden. Nu zijn wij erkent door den Koning van Pruissen en den Keizer van Rusland. Aangaande den Keizer van Oostenrijk was physiek onmogelijk. Dog kan men twijfelen, dat het kort daarna geschied is, als men hoort van die groote harmonie tusschen de drie Monarchen? Deze brieven gevoegd bij die van Hardenberg doen in de daad alles af, erkenning en hulp. Ik geef UKH. in bedenking om een artikel in de Staatscourant te plaatsen, ten einde het publiek gerust te stellen op deze gewigtige punten, en daarbij te voegen, welke groote pogingen al de Duitsche Staaten doen om manschappen op de been te brengen, waardoor dan ook bij ons een gelijke geest zal bevorderd worden.

1 January (1814) UKH. getrouwe onderdaan
9 uur. HOGENDORP.

Behalve de meedegedeelde stukken zende ik hiernevens ter informatie de twee brieven van den Colonel Perponcher, welke niet zonder interest zijn. De gedaane opening nopens het neemen

van Zwitsersche Trouppes in soldij staat mij zeer wel aan, en ik zouwde meenen, dat daaraan eenige suite diende gegeven te worden ten einde onze armée tot de nodige sterkte met meer zekerheid te brengen. Ik verwagte hieromtrent UWEG. advies en consideratie. Den Colonel v. Perponcher verlangt ordres, die hij verzocht nae Francfort te adresseeren; zijne terugkomst of langer oponthoud in Duitschland is ook materie van overleg, het begin der operatien en besetten van Zwitserland ook beleegeren van Hunningen is een bewijs, dat de vreedesonderhandelingen ten minsten niet paraliseeren, en Buonaparte zijne attentie aan dien kant vastgehouden wordt. Eindelijk zijn er ook narigten van belang van den Baron van Spaen. Het is opvallend, dat hij niet van de Engelsche missiën spreekt, daar hij dog van een Engelschen Courier gebruik gemaakt heeft. Over zijn ontvangst en de meedegedeelde instructien van Souvereins en Ministers hebben wij alle reden te vreeden te zijn. Maandag als morgen denke ik de deputatie van Ameland op de audientie te zien. Zij schijnen het zeer goed te meenen. Omtrent het accepteeren van den Heer Ferrier is geene zwarigheid en kan hij dus als Consul geadmitteerd worden. Het advies der Rechtsgeleerde hebbe ik met interest geleezen. Zij stippen niet aan welke gronden voor eene exceptie zouwden militeeren; het was te wenschen, dat zij zig daarover een weijnig uitgebreid hadden. Ik verwagte UWEG. voorslag nopens de persoon nae Amerika te zenden. Ook recommandeer ik het expedieeren der nog ten achter zijnde brieven om het aanvaarden der Souvereiniteit aan de respectieve hoven en gouvernementen meede te deelen. Een articul in de courant nopens de erkenning en hulp alsmeede de efforts in Duitschland schijnt mij ook goed om de gemoederen gerust te stellen en aan te moedigen niet minder te doen. Dog of het in de Staatscourant of de andere officieele courant beter geinserreert kan worden, hangt van de materie af en bepaling daaromtrent gemaakt, welker beoordeeling ik aan UWEG. overlaat.

den Haag 2 January 1814. WILLEM.

Ik zou willen opspringen van blijdschap over de brieven van Perponcher. Nu zijn wij ook zeker van Oostenrijk en wat nog meer is, van deszelfs genegenheid omtrent de uitbreiding van grondgebied. Ik adviseer UKH. om in de behandeling van deze geheele zaak met Oostenrijk de houding aan te neemen, alsof die Provintien een gift van die Mogendheid waren. Op die wijze geloof ik, dat wij ons verzekerd houden kunnen van haare toestemming en medewerking.

Perponcher heeft zig zo wel gekweten van deze Missie, zijne wijze van handelen is zo eenvoudig en ter zaake, dat niemand op dit oogenblik geschikter is dan hij om van wege UKH. te resideeren bij den commandeerenden Generaal aan de Opper-Maaze, en men ziet ook wel, dat hij met die post van vertrouwen gevleid zou zijn. Zijne tegenwoordige handelingen met de drie gekroonde Hoofden en hunne Ministers zullen hem een groot crediet bezorgen bij zodanig Generaal, hetzij dan Blücker of een ander, of zelfs de Kroonprins van Zweden. Al bragt Perponcher dépêches over, zo kan men hem aanstonds weer van hier uitzenden.

Het idee om wederom Zwitsers in onze dienst te neemen is uitmuntend; het zal een even goede uitwerking hebben op de Hooge Bondgenooten, die wel weeten wat goede soldaten de Zwitsers zijn, en op onze Natie, die liever ter zee vaaren en voor den dienst te velde betaalen wil. Ik adviseere UKH. om mij te authoriseeren ten einde deze zaak ten eersten door den Heer van Spaen te doen aanbinden, en de vroegere Çapitulatien met de Zwitsers in te zien, om een schets van een nieuw Tractaat te maaken. Vindt de Heer van Spaen dan goede dispositien, zo zendt UKH. hem een officier tot assistentie, met een project Tractaat en volmagt om te sluiten, hem eenige ruimte laatende op punten van minder belang. Ik adviseer wijders UKH. om aan de Zwitsersche cantons stellige orders te verzoeken voor alle de Zwitsers in Fransche dienst, die zich op ons grondgebied bevinden, ten einde op zigt de wapens neder te leggen en, zo zij kunnen, tot ons over te gaan. Dit alleen zou de zending van

een officier naar Zwitserland overwaardig zijn, dewelke dan teffens de Capitulatie zou kunnen voorbereiden, en UKH. tijdingen geeven uit die oorden, waar thans zulke groote dingen staan te gebeuren.

Ik zal aan den Heer van Spaen vraagen of hij niet in alles de concert werkt met de Engelsche Missiën, en hem dit nog sterk aanbevelen.

Ik weet niet of de Amelanders op de audientie zullen komen, noch zelfs of zij nog hier zijn, noch waar zij te vinden zijn. De Heer Falck zou er door Ampt gemakkelijk kunnen agter komen.

Aan alle de verdere orders van UKH. zal ik voldoen.

Het is nu tijd om de Missien naar Weenen, Petersburg en Berlijn te denken. UKH. zal best weeten of de Gezanten naar de gemelde Hoofdsteden of naar de respectieve Hoofdquartieren het eerst moeten gaan Ik neem de vrijheid aan UKH. voor te draagen de Heeren Jacob Fagel, van Rheede en van Spaen, en verzoek van HoogstDezelve te verneemen of hunne personen Haar aangenaam zijn, alsmede, zo ja, voor welk Hof UKH. elk van dezelve het geschiktst oordeelt.

2 January 1814 UKH. getrouwe onderdaan
's ogtends 11 uur. HOGENDORP.

Omtrent de intentien van Oostenrijk nopens onze grenze schijnt in der daad geen twijfel over te zijn. Over de manier van behandelen der Belgische Provincien conformeer ik mij gaarne met UWEG. voorslag. Ik hoor Rusland zal een gesandten zenden om zoodra als de keus zal kunnen geschieden, en Oostenrijk heeft reeds een persoon gedespitieerd. De personen van Jacob Fagel, Willem van Reede en Spaen van Verstonde schijnen mij geschikt voor de 3 Missien. Spaen zoude voor Rusland kunnen gedespitieerd worden, J. Fagel de keus gegeeven tusschen Berlijn en Weenen en Reede tot de andere gedoodverft worden. Over de voet van betaling, houden van Secretarissen, enz. verwagt ik nog eenen voorslag. Hultmann en Goldberg hebben zig gerecom-

mandeert; de eerste is zoo ik hoor voor missien even als voor administratie geschikt. Zijn UWEG. deeze persoonen bekend? Onder wat oogpunt zijn dezelve te beschouwen? Perponcher wenscht ingelijks in de diplomatieke carrière te treden. Hij zouwde voor het tegenwoordige aangeweezen .kunnen worden te Frankfort nog te blijven, zoo hij niet herwaards gezonden wordt en casu quo den Feld Maarschalk Blücher accompagneeren, of, zoo den Kroonprins naar de Maes marcheert, zich bij zijn Hoofdkwartier vervoegen, Het idée van do formatie van Zwitsersche Regimenten zouwde veele voordeelen voor ons kunnen hebben en het is mij aangenaam UWEG. meening met de mijne te zien coincideeren. Den Heer Repelaer heeft reeds dezelve geopperd en ook aan eenen Heer Meij daarover geschreeven. Den Heer van Spaen zouwde ingelijks kunnen gechargeert weezen om voorloopige démarches te doen, dog indien de zaak succès mag hebben diend er eene eigene persoon met de onderhandelingen derzelve gechargeert te worden. Deeze zouwde niet alleen een Tractaat te onderhandelen hebben, maar bijzonder trachten te bewerken, dat de Cantons aan alle Zwitsers nog in vestingen zijnde de nodige orders zouwden zenden tot overgaan aan onze zijde of ten minsten niet meer vegten onder Fransche banieren. Nae afspraak met den Heer Repelaer laat zig de persoon in questie misschien in relatie stellen met den Heer May en hebbe ik gedocht of zig de Heer van der Hoeve tot diergelijke zending zouwde qualificeeren? De oude tractaten kunnen tot basis dienen van eene nieuwe Capitulatie, dog diend er veele verandering gemaakt te worden, daar de formatie en bezoldiging gelijk die der Nationalen te bepalen is, en alleen voor een dépôt of recruteering-personeel ook meerdere onkosten te accordeeren zouwden zijn. Overigens conformeere ik mij met UWEG. advys nopens deeze zaak en verwagte de verdere voorslagen.

's Haage den 2 January 1813. (14)

WILLEM.

De vereeniging van den Waterstaat met het Binnenlandsche Departement heeft vroeger niet plaats gehad en wordt aangegeeven als hebbende inconvenienten, daar hierdoor vertraging in de uitvoer ontstaat, en vooral bij herstel van het oude grondgebied van den Staat, nog meer bij vergrooting van hetzelve, de importantie van dit object de attentie van een persoon geheel vorderd en beezighoud. UWEG. begrippen hieromtrent wensche ik te verneemen, daar het bijzonder schijnt, dat de bezigheeden van het Departement der Binnenlandsche Zaaken zoo talrijk en menigvuldig zijn, dat zelfs bij verminderen van dezelve de Chef altoos zouwde voldoende beezigheeden behouden om bestendig werkzaam te zijn.

'sHaage den 4 January 1814. WILLEM.

Om de aangehaalde redenen door UKH. heb ik niet de minste zwaarigheid om Haar te adviseeren ten einde de Waterstaat van het Binnenlandsche af te zonderen en aan dezelve een bestaan op zigzelve te geeven. Of de tegenswoordige Chef van de Waterstaat in dat vak zeer bedreeven is weet ik niet, maar den Inspecteur Generaal Blanke heb ik dikwijls hooren noemen een erfgenaam van den geest van Brunings. Ik denk, dat Blanke de spil is, waar dit werk op draaien moet. Hij heeft mij eenigen tijd gelede geschreeven, dat hij UKH. te velde in de Artillerie met den rang van Generaal Majoor zou willen dienen. Maar zijn verlies bij de Waterstaat zou moeijelijk goed te maaken zijn. De Binnenlandsche Zaaken zullen zo lang menigvuldig en omslagtig blijven tot dat de Constitutie zal in werking zijn. Op het stuk van de Instructien wenschte ik wel, dat UKH. mij dezen ochtend de gelegenheid gaf om Haar mijne gedagten bij monde meede te deelen.

'sHaage den 4 January 1814 9 uur ('s morgens). UKH. getrouwe onderdaan HOGENDORP.

Ik heb het stuk van den Titel onderzocht en niets aan te merken op den voordragt van een groote en kleine. Maar op de zaak zelve van UKH.'s Recht op alle die Landen, tot schade-

vergoeding gegeeven, zo is mijn oordeel, dat wanneer de Hooge Bondgenooten UKH. niet alleen in de Souvereinitcit van de Vereenigde Nederlanden bevestigen, maar nog daarboven het Grondgebied verdubbelen, zij ook alle de Landen van schadevergoeding tot hunne beschikking mogen houden. Inmiddels volgens het oude Hollandsche spreekwoord, dat men zijne oude schoenen niet wegwerpt eer men de nieuwe heeft, keur ik zeer goed, dat UKH. bij voorbaat alle de Titels blijft voeren.

In gewone tijden zoude ik alle die stukken van den Baron von Gagern gaarne geleezen hebben terwijl ik nu slegts op den inhoud gezien heb, die mij voorkwam niet dringend te zijn. Ik verzeker UKH., dat ik mij stomp werk, en als het uurwerk afgeloopen is, ben ik volstrekt ombekwaam tot alles, en word door rust en slaap alleen wederom opgewonden.

Ik ben UKH. nog antwoord schuldig omtrent Goldberg en Hultmann. Ik vind Goldberg ongeschikt voor buiten 's lands, maar hij heeft finantieele en economische kundigheden. Hultmann is een man van de wereld, die zig naar alles en naar allen schikt, die de zaaken luchtig behandeldt Beide zijn dus te gebruiken, dog met onderscheid.

De groote zaak van van den ogtend is volkomen aan den gang. Ik heb gepermiteerd om wat geld daaraan te besteeden, ten einde de onderhandsche communicatie te openen. La Serre gaat er zelf naar toe in zijn engelsche monteering.

's Hage den 4 January 1814, 's avonds om agt uur.

UKH. getrouwe onderdaan
HOGENDORP.

De ingesloten brief van den Heer van Spaen gaat nog niet zo verre als de laatsten van Perponcher, die UKH. mij medegedeeld heeft, maar dienen tot bevestiging van dezelve, zo dat alles met Oostenrijk gesneden brood wordt. De gedrukte stukken overtuigen mij, dat de zaken in Zwitserland onder de hand geschikt zijn.

Over de geestgesteldheid in Zwitserland kan UKH. oordeelen uit een ingeslooten brief, waarvan verzoeke het P. S. eerst te

leezen. Zo verkrijgen wij de zaken, die wij begeeren, nog voor dat wij ze kunnen vragen. Is God niet met ons?

Gisteren zijn agt artikelen van de Constitutie gearresteerd, het vierentwintigste in deliberatie gehouden om te dienen bij het vijftiende en veertigste, hetwelk mij aangenaam is. Wij zullen heden reeds aan het Derde Hoofdstuk beginnen. De harmonie neemt toe bij elke zitting.

Omtrent de traktementen van de Ministers buiten 's Lands zoude ik aan UKH. voordragen om ze elk te betalen in de munt van zijne Residentie, zo als den Ambassadeur Fagel. Anders, indien er winst op de wissel is, steeken ze die in de zak, en als er schade is vragen zij eene vergoeding. Op dezen voet komen winst en verlies voor UKH., die bij een volgende remise aan Fagel veel winnen zal, zo als op Weenen en Petersburg thans ook het geval zoude zijn. Ik denk, dat vooreerst de drie benoemde Ministers, bij de Souvereinen residëerende, zouden kunnen de kosten declareeren, en als zij naar de Hoofdsteden vertrekken, ieder een present van UKH. zouden kunnen ontfangen. Vervolgens verzoek ik UKH. om hun zelven te mogen afvragen, wat zij ieder noodig zullen hebben, om noch het Land te bezwaren met onnoodige kosten, noch eene veragtelijke figuur te maken, zo voor zichzelve als de Secretaris van Legatie.

Ik verzoek van UKH. te vernemen wat caracter de Heer van der Hoeven zal hebben. Onder Willem den Vierden is mijn grootvader van Haren met een gelijke boodschap als Ambassadeur gegaan. De Missie is temporair en houdt op als het oogmerk bereikt is. Ik zou denken, dat een Envoyé Extraordinaire et Ministre Plénipotentiaire thans noodig zou zijn ten einde de Zwitsers te vleiden, en alle voordeel van hun goede gezindheid te trekken. Zoo ras als ik een schets van de Capitulatie gereed zal hebben, oordeel ik dat van der Hoeven vertrekken kan.

5 January 1814 — UKH. getrouwe onderdaan

's ogtends half 12 uuren. — Hogendorp.

Hiernevens mededeele ik de brieven uit het Hoofdkwartier van den Kroonprins van Zweeden, heeden morgen bekoomen, en door den Heer van Heekeren Walien overhandigt. De brief van de Heer van Spaen alsmeede die van den Capt. Wagner zende hiernevens terug. Het is mij aangenaam te verneemen, dat in Zwitserland dezelve begrippen plaats hebben als hier wegens het oprichten van Regimenten. Daar de Heer Repelaer reeds hierover geschreeven heeft aan de Heer May zouwde het goed zijn hem in die zaak te kennen en den Heer van der Hoeve door zijn canaal in relatie met den Heer May te stellen. Het caracter van de Heer van der Hoeven zouwde kunnen zijn, dat dat hij er alsnog geen gebruik van maakte en alleen de onderhandelingen entameerde hebbende zijne credentialen in de zak, totdat, dezelve gelukt zijnde, hij hetzelve zouwde deployeeren. Zulks heeft het voordeel minder ophef in den beginne te veroorzaaken, en men bereikt doch het zelfde oogmerk.

Ik kan mij niet conformeeren met de idee om ieder Gezant te betalen in de munt, die in het Land zijner residentie bruikbaar is; zulks permitteerd geen rekening te maken. Het schijnt mij ook niet raadsaam de te noeme of genoemde gezandten zelfs over te laten een voorslag te doen omtrend haar tractement. Men heeft daaromtrent leggers, die de voordragt van UWEG. kunnen motiveeren. De oude voet vóór 1795, die onder de Koning, zijn data's, die niet uit het oog dienen verloren te worden, anders wordt alles te kostbaar en wij hebben economie nodig. De rapporten van Zuylen van Nyevelt zende ik terug in de onzeekerheid of en wat daarvan copy is. De titel heb ik volgens UWEG. advies goedgekeurd en zal die den Regs. Raad Hofmann de Commissie geven er een afschrift aan het Departement af te geeven. De expeditie der Notificatien moet ik aanbeveelen. Den brief van de stad Bremen heb ik U doen geworden. Ik hoor de Hanseatische Steeden stellen veel prijs op herstelling der oude commercieele en vriendschappelijke relatien. Goldberg en Hultmann zal ik mij noteeren bij voorkomende gelegenheeden

ieder in sijn vak te emploijeeren. Wij hebben gisteren een bewijs gehad der noodwendigheid de Colonien en Handel aan een Departement te voegen of een eigen Departement te formeeren, want anders komt alles bij Finantie, en voor andere bezigheeden blijft het liggen, of de finantieele zaaken lijden er onder. Om die reeden heb ik gedagt of de Marine met Handel en Colonie te chargeeren zouwde zijn, dan of het niet beter was een ander persoon daarmede te chargeeren, die misschien vooralsnog de Waterstaat meede tot zijn Departement zouwde kunnen bekoomen. De Princes niet koomende, zal ik morgen om 12 uur bij de hand zijn. Het object der Instructien zal alsdan ook kunnen behandeld worden.

'sHaage den 4 Jannarij 1864. WILLEM.

Ik heb de eer UKH. de brieven nit het Hoofdkwartier terug te zenden. Ik vind dien van den Kroonprins zeer overeenkomstig met het rapport van den Heer van Rooden, die met veel verstand over hem geoordeeld heeft.

Nog zende terug twee brieven van den Heer van Nijevelt, die reeds dubbelden zijn. Aangaande de zaak van Zwitserland zal ik alles bezorgen.

Er wordt gedurig gewerkt aan de Notificatien onder opzigt van Delprat, die een Ceremoniemeester is, en met extraordinairis clerken voor extra werk, om er spoediger door te komen.

De brieven van de Prins van Waldeck en van Bremen worden mede beantwoord. Onsen ouden Consul te Bremen zal ik wederom in functie stellen, indien UKH. het goedvindt.

Ik sluit twee gedrukte zeetijdingen in, waaruit UKH. zien kan hoe de koophandel aanwakkert in de slegtste saizoen van het jaar.

Ik heb eenigen tijd geleden met goedkeuring van UKH. een brief geschreeven aan Linarson, Consul van Portugal in Rotterdam. Hij is zig nu komen aanbieden om brenger te zijn aan den Prins Regent van Portugal van UKH. Notificatie, welke

hier insluite met een duplicaat, of UKH. deselve zoude willen tekenen. Linarson heeft mij verzogt hem aan UKH. te presenteeren. Ik hem geantwoord, dat ik geen beenen heb voor zulk een ceremonie, maar dat Nijevelt het doen zal. Ik denk, dat het voor de zaak zelve van onze aanstaande betrekkingen, inzonderheid van koophandel, zeer nuttig zoude zijn, dat die man een woord van aanmoediging uit den mond van UKH. hoorde.

Ik heb gisteren avond den Heer Voute gehad, die op het geheim blijft aandringen, zonder mijn tegenwerpingen op te lossen, doch erkent, dat ik er met eenige leden van UKH.'s Raad over spreeken moet, opdat die ten minsten zich ruiterlijk voor de zaak verklaaren, wanneer men klagten bij hun inbrengt, zonder dat zij echter de zaak bekend maken.

Ik ben het volmaakt eens, dat Koophandel en Colonien op den duur te zwaar vallen voor Financien, en dat zij wel een man alleen vereischen. Gis ik wel, dan zonde UKH. dezelve bij voorraad willen vereenigen met den Waterstaat, en naderhand den Waterstaat aan een ander geven. De Man van de Waterstaat is zeer werkzaam, heeft veel kundigheid verzameld door de praktijk, valt met de borst op al wat men hem te doen geeft, zo veel jaren hem nog toelaten. Justitie, Oorlog, Binnenlandsche, Eeerediensten ook Colonien, nu den Waterstaat, veel, zeer veel heeft hij bij de hand gehad. Liberale denkbeelden vindt men weinig bij hem. Ik weet uit ondervinding, dat zij bekrompen zijn op het stuk van de Colonien. Door de Commercie alleen kunnen wij nu wederom bloeijen. Ik wenschte wel, dat ik UKH. een man kon noemen, geschikt om dat werk aan te vatten. Hij is er wel, maar UKH. gebruikt hem tot iets anders en doet daar zeer wel aan. Misschien zoude men in de Kamers van Commercie in Amsterdam en Rotterdam drie bekwame menschen kunnen vinden om een Opperste Kamer te constitueeren, dewelke in het vervolg, zelfs onder een Minister, noodzakelijk zal zijn en bij voorraad onder een van de tegenwoordige Departementen zou kunnen staan.

Alle deze gedagten deel ik UKH. mede, ten einde Haar tijd te geven, om er zich over te bedenken en om dan morgen Haare bevelen te ontvangen.

'sHage 5 Januarij 1814 negen uren. UKH. getrouwe onderdaan HOGENDORP.

Brieven van den Heer van Spaen tot den 31 December melden zijne audientien bij den Keizer van Oostenrijk en Desselfs Ministers, Prins Metternich en Graaf Stadion. Het onthaal allervriendelijkst, alle mogelijke betuigingen van genoegen over de verheffing van UKH. en de beste vooruitzigten aangaande Belgien. Veele orders tot opmarscheeren van troupen herwaarts. Goede verstandhouding met de Lords Cathcart en Aberdeen. Verscheide Zwitsersche Gedeputeerden in Frijburg laaten zich zeer gunstig uit op het afzenden van drie vierduizend Zwitsers herwaarts binnen eenige maanden, ja zelfs op een order van hun Gouvernement aan vier vijfduizend Zwitsers onder Macdonald om tot ons over te gaen.

Ik heb van der Hoeven ontboden en bij Delprat aangedrongen op de Capitultatie. Dit ijzer komt mij voor heet te zijn en het oogenblik verscheenen om het te smeden.

6 Januarij 1814 's avonds 9 uur. UKH. getrouwe onderdaan HOGENDORP.

Ik heb met genoegen geleezen de rapporten van den Heer van Spaen, en zende hiernevens het bekoomen rapport van den Colonel Perponcher, waernae hij dagelijks kan verwagt worden. Omtrent de op te rigten Zwitsers schijnt mij insgelijks dat de zaak haast heeft, dog kan den Heer van Spaen dezelve prepareeren in afwagting der komst van van der Hoeve. Indien hij in Zwitserland zig eenigen tijd ophoud zouwde hij zelvers de geheele negociatie kunnen voeren. Dat hij het Hoofdkwartier moet volgen en hetzelve niet verlaten is allernootzakelijkst en vooral bij de tegenwoordigheid van Lord Castlereagh. Het beste is, dat hij zig eenige paarden aanschaffe en daarvoor declareere,

tenzij hem eene ronde somme daartoe aangeweezen werde. Hetgeene betreft de verlangende in den militair dienst te treden, wensche ik een extract om daarvan gebruik te maken. Omtrend de te bepalen tractementen mis ik nog de voet naar welke de Buitenlandsche Missien in onzen tijd betaald wierden. De Missie van Constantinopel is spoedig te herstellen wegens den Levantischen handel. Intusschen misschien door de Consul in Amsterdam en eene geallieerde missie in Constantinopel bekent te maken de losscheuring van Frankrijk en het spoedig herstel der oude relatiën. Omtrent de Barbareskische Staaten is ook eene démarche nodig tot bescherming der oude vlag, waartoe misschien het beste vooralsnog te doen is door Engeland, ten einde wij de protectie voor onze handel hebben en als vrienden aangezien worden. Provisioneel zal ik de Waterstaat herwaards ontbieden en van het Binnenlandsch separeeren, dog geloof ik vooralsnog zonder een eigentlijk Departement te formeeren, waarvan de Chef in het Conseil zitting heeft; finaal ben ik nogtans niet bepaald. Het herstel van de oude Consul in Bremen approbeere ik volkomen. In wat voor taal diend gegeschreeven te worden aan de Magistraat? Wegens etiquette en stijl denke ik zullen wij nog informatiën van de Heeren van Spaen en van Gagern bekoomen; intusschen is de courtoisie van den Koning Lodewijk mij bekend geworden, welke tot cynosure zal kunnen dienen. Is de Consul Linarson hier, of wanneer komt hij? Ik zouwde hem Maandag voor de audientie kunnen zien.

's Haage den 7 Januarij 1814. WILLEM.

P.S. Ik ontvang zooeven een estafette uit Brunswijk; mijne Moeder is heeden te Bentheim en zal waarschijnlijk Dinsdag [1]) hier zijn.

J'ai eu une conversation très intéressante avec Mylord Castle-

---

[1]) Dinsdag was 11 Januarij. H. v. H.

reagh, qui me satisfait en tous égards. Il a touché bien des points, mais je n'ai pas le temps de m'étendre en ce moment sur ces différentes matières, me réservant de nous en entretenir de bouche. Le principal est d'informer Mr. de Spaen des vues et de le charger de se mettre sur un pied confidentiel avec le Ministre, qui veut bien lui donner des informations et directions, et particulièrement lui indiquer le moment et la manière de faire des démarches pour être admis dans le Grand Conseil directorial. L'affaire de la Belgique et de ce réunion avec nous ne peut aussi être mis en de meilleur main que celle de Lord Castlereagh Il veut dabord connaitre les vues des autres Puissances, et comme il y a identité de vue et d'intérêt, qu'est ce qu'il y a plus désirable si ce n'est que le Ministre d'Angleterre fait nos affaires en faisant celles de son païs. Je lui ai dit la réponse donnée au sujet de la séparation à déterminer entre l'Angleterre et les Provinces unies, et il a été étonné que le sujet de la succession est vue par nous comme chez eux. Il en fera usage auprès des alliés et désire que l'affaire du mariage reste recrette jusqu' à la rentrée du Parlement, sauf à s'entendre avec le Gouvernement Anglois sur la forme à donner à cette affaire. Je pense écrire demain à l'Ambassadeur Fagel et en ai prévenu Lord Castlereagh, qui profitera de la même occasion pour envoyer un courier en Angleterre. Veuillez donner les ordres requis pour qu'il y aye un courier à nous et un Pink prêt à partir demain à 2 heures. J'ai recommandé à Lord Castlereagh l'affaire du commandement général des troupes employées par les Puissances alliées, nous y compris, aux Païs-Bas. Il en sent la nécessité mais le considère comme une chose délicate, vu la position vis-à-vis du Prince Royal de Suède; cependant pour éviter les conséquences d'un commandement partagé en 5 ou 6 personnes cela est indispensable.

Le 7 Janvier 1814. WILLEM.

Voici des lettres de Mr. Fagel, que je vous communiqe; j'écris en conséquence à mon Cousin.

Uit de erinnering aan de nominatie van de persoon tot de Americaansche Missie bestemd van de zijde van Lord Clancarty, moet ik sluiten, dat zulks door Engeland zeer sterk verlangd wordt. Zulks is een reede te meer om tot bepaaling der keuze te treeden, en daar onder de vier voorgeslagen candidaten Job May mij het beste aanstaat en ik hem ook personeel het meeste kenne, zoo valt mijne keuze op dezelve, en zal hij dienen zig daartoe te berijden, en zoo spoedig mogelijk nae Amerika moeten vertrekken. Indien hij nogtans in commercieele relaties zig bevindt, welke strijdig zouwden kunnen zijn met de plichten en positie, die hij te aanvaarden heeft, diend hij zulks van te vooren op te geeven. Omtrent de voet van betaling zouwde het minimum van het onder den Koning bepaalde tractement daartoe aangeweezen worden, en tot equipage en reisgeld insgelijks het minimum of eene middelsomme tusschen minimum en maximum. Of de reis nae Noord-America direct of over Engeland moet en kan geschieden wensche ik UWEG. gedachte te verneemen. De brief van den resident en de instructie dienen opgemaakt te worden zoodra van de acceptatie van May bekend zal zijn.

De Generaal Bülow moet zederd gisteren te Breda met zijn Hoofdkwartier zijn Heeden zijn zijne troupes verzamelt om te kunnen offensief handelen. Ik denke, dat hij morgen zijne operaties zal beginnen en de invasie van Braband en Vlaanderen schijnt dus op handen te zijn. De opinie en raad van Ld Castlereagh zal tot eenige voorzigtigheid moeten engageeren, dog wanneer de volksstem zig ten onzer faveure zouwde declareeren, meene ik dat het zouwde mogelijk zijn haaren wensch met de égards voor de geallieerden te combineeren en wel door aan dezelve de dispositie over het lot der Belgen voor te behouden en teffens eene soort van administratie in naam der Mogendheeden te arrangeeren. Wanneer de volksstem eene andere wending neemt is van onze zijde het verder afwagten het eenigste wat ons overblijft te doen, zullende zig het eene of andere binnenkort developpeeren. Intusschen is mij leed te

hooren, dat de Roomschen hier in het land, bijzonder in Staats-Braband, vreezen dat hunne geacquireerde voordeelen zullen genoomen worden, en men meent goed te zijn hun daaromtrent meerdere zekerheid te geven. Zouwde UWEG. denken, dat zulks noodig was, en op welke wijze konde het zonder affectatie en disput der Gereformeerde geschieden? Hiernevens zende ik terug de missive van de Heer van Spaen en voege tot informatie bij de door mij bekome brieven van dezelve, van Perponcher en van den Minister van Humbold. Het oprigten van Zwitser schijnt hoe meer de wensch van de Gouvernans te zijn, en dat Engeland hierin niet wil treeden, maar men gaarne zien zouwde, dat wij zulks deeden. Omtrent de provissioneel vorm van Regeering geeft de brief van Humboldt ligt, en zouwde het credentiaal voor van der Hoeve daar nae in te rigten zijn, hetwelk niet belette onderhandelingen met enkelde Cantons, zoo zulks noodig geoordeeld wierd; dog is waarschijnlijk, dat met alle zal dienen onderhandeld te worden, en kan zulks om zoo meer geschieden, als wij de Roomsche ook in dienst neemen kunnen. Ik verwagte over deze geheele zaak UWEG. voordragt benevens project instructie en missive.

'sHaage den 9 January 1814. WILLEM.

De Heer Elout heeft aanzienlijke rechterlijke posten bekleed, doch ook politieke ampten. Hij is Staatsraad van den Koning geweest. Hij is door Schimmelpenninck naar Batavia gezonden als Commissaris Generaal, zo als in onzen tijd Nederburg. In Noord Amerika gekomen, is die Commissie door den Koning thuis geroepen. Daarvan heeft hij een pensioen behouden, volgens accoord van zes duizend guldens 'sjaars. Sedert de reuni leeft hij van zijn pensioen en zijn praktijk met een vrouw en veele kinderen zonder fortuin. Ik geloof, dat een politieke post, daar zijn inkomen niet mede verminderde, hem aangenaam zoude zijn, en ik keur hem bekwaam tot veele posten.

Bij deze gelegenheid kan ik UKH. onder de oude getrouwe

prinsgezinden een man van bekwaamheid, ondervinding, welspreekendheid en kundigheid in herinnering brengen. Dit is de Heer Boers, voor deze Advokaat van de Oost Indische Compagnie, die bijna doodarm geworden is uit afkeer voor de revolutionaire Regeeringen en die niets tegen zichzelf heeft, dan zijn gevorderde jaaren, welke hem echter veel levendigheid van geest overlaaten. Ik men zeker te weten, dat zijn hartewensch op dit oogenblik is, zijne laatste dagen te slijten als Staatsraad van UKH., en ik geloof, dat hij als zodanig zeer nuttige adviezen uitbrengen kan.

Een ander van denzelfden stempel, wat de gezindheid betreft, maar van gewoon vernuft en kundigheden, is de Raadsheer Zwellengrebel, zeer bruikbaar in een Provintiaal Hof.

Een braaf jong man van dezelfde kleur, door wiens bevordering op dezelfde wijze zijn eigen ijver en die van zijne trouwe ouders kan beloond worden, is de Heer Willem Bichon.

Een van de onwrikbaarste Oranjeklanten, die gestaan heeft als een eik, uit wat hoek de stormen ook gebuldert hebben, is de oude Heer de Gijzelaar van Gorcum, thans ziek en naar het schijnt afgeleefd, dog wiens zoon met Gendarmes gevoerd in de Garde d'honneur nooit voor bedreigingen noch verleidingen gezwicht heeft; in dezen kunnen vader en zoon gelijk beloond worden, alzo hij door een verblijf van ettelijke jaren in het groote huis van negotie van Goll te Amsterdam bekwaam is geworden tot posten in de Departementen van finantie en koophandel.

's Hage den 10 Jan. 1814 UKH. getrouwe onderdaan

HOGENDORP.

Ik heb ten eersten mijn werk gemaakt van Noord Amerika, zóó wat de persoon als wat de zaak betreft. Aangaande Belgien heb ik de eer UKH. een brief van den Heer van Zuylen van Nyevelt met een belangrijke bijlaage te zenden; ik heb reeds gisteren en eergisteren in den geest van Lord Castlereagh aan Nyevelt geschreeven, zonder nog iets wezentlijks op te offeren; om aan UKH. verdere wenschen te gemoet te koomen weet ik

geen beeter middel dan een ostensible Commissie te geeven aan Nyevelt, waardoor aan alle de behoeften kan voldaan worden, namenlijk van de Brabanders om vertrouwen te scheppen, van de Hooge Bondgenooten om te toonen dat wij hen niet vooruitloopen, en zelfs van de Roomschen in Staats-Brabant om alle agterdogt weg te neemen. Keurt UKH. deze voordragt goed, zo zal ik deze Commissie met de meest mogelijke voorzigtigheid ontwerpen.

Ik heb al veel voor de Zwitsersche zaak verzamelt, bij ontstentenis van alle archieven, die de Franschen te Parijs getransporteerd hebben; Delprat werkt voor. De Heer van der Hoeven is naar Amsterdam on iemand te spreeken, die hem gewigtige informatien geeven kan. Ik zal geen tijd verliezen om ten minsten zo veel gereed te maken, als hij nodig heeft om met vrugt werkzaam te zijn.

UKH. krijgt terug twee brieven, namentlijk van den Heer van Spaen en Humbold; die van Perponcher heeft UKH. niet ingesloten, en ik verzoek mij dezelve alsnog te willen zenden, omdat ik meen te bemerken, dat zij ook over de Zwitsers handelen. Om dezelfde reden heb ik de lange dépeche voor Humbold gehouden, alzo ik dezelve volstrekt van noode heb voor de Credentiaalen en Instructie van van der Hoeven.

Zo als de zaken zig nu vermenigvuldigen bij UKH. Ministers buiten 's lands, die er zijn en koomen zullen, kunnen zij het onmogelijk afdoen zonder Secretarissen.

Ik geef dus aan UKH. in bedenking om er ten spoedigte een te zenden aan den Heer van Spaen, en om aan den Heer van der Hoeven, die in de kragt van zijne jaaren is, en slegts een temporaire missie heeft, ten minste een copist toe te voegen; voor de verdere missien zal ik tragten bekwame lieden te vinden. De Heer van Zuylen van Nyevelt dient ook een copist te hebben; het maaken van de dubbelden alleen zou deeze voorziening vereischen.

Het is in Weenen bekend, dat de Hollandsche krijgsgevan-

genen losgelaaten worden. Nieuwert, wel bij UKH. bekend en thans te Weenen, schrijft dit aan Scholten en bied zig aan, om alle Hollanders te verzamelen en herwaarts te zenden zonder eenig traktement voor hemzelve. Zoude UKH. kunnen goedvinden om hem een Commissie daartoe te verleenen, met aanbeveeling van groote zuinigheid en met verlof om voor de noodzakelijke kosten op mij te trekken? De wissel is thans ongemeen in ons voordeel.

10 January 1814. UKH. getrouwe onderdaan
HOGENDORP.

Ik zend al wederom aan UKH.

1°. Officieele brieven van den Ambassadeur Fagel, hier en daar van veel belang.

2°. Het Tarif van de Missiën in 1793, hetwelk met de verdere stukken dienaangaande na gebruik van UKH. terug verzoek.

3°. Een lijstje van de Secretarissen van Legatien.

4°. Een brief van den Advocaat van Assen, de tweede zin belangrijk over Friesland.

5°. Het request van den braven Hagenaar, die eer wij eenig canon hadden een batterij van agtienponders aan het hoofd van Boeren veroverd heeft.

's Hage 11 Januarij 1814. UKH. getrouwe onderdaan
's ochtends om 1 uur. HOGENDORP.

Hierbij zend ik een brief van een postulant voor een Zwitsers Regiment. Voor 19 jaar was deze Lt Colonel Schock een braaf en bruikbaar officier. Hij zoude kunnen medewerken tot het doen lukken der projectformatie en behulpzaam zijn tot de formatien van de kleine Cantons. In hoever hij aan den Heer van der Hoeve te renvoijeeren zouwde zijn en zijn aanbod een object van de Instructie van dezelve wordt, overlaat ik aan UW.E.G. overleg en ben deszelfs consideratien afwagtende.

's Haage den 11 Januarij 1814. WILLEM.

Ik zende aan UKH. de concept commissie voor den Heer van Zuijlen van Nijevelt, alsmeede zijne geheime Instructie. Ik verzoek UKH. om de openstaande daggelden en equipement te willen doen invullen.

Ik zal UKH. nader in bijzonder schrijven over de Zwitsersche zaaken.

Ik sluit hier egter in:

1°. Brieven van den Heer Bangeman Huijgens mede over Belgien.

2°. Een brief van Job Meij.

3°. Brieven van den Ambassadeur Fagel zo even ontvangen.

Over al hetwelk ik tragten zal UKH. voor of nae den eeten te onderhouden.

11 Januarij 1814. UKH. getrouwe onderdaan

HOGENDORP.

UKH. ziet, dat die goede oude Spaen een Secretaris hoog noodig heeft. Herzeele verlangt maar om te vertrekken. Zoude UKH. ook kunnen goedvinden om hem aan te stellen? De tarieven, door mij aan UKH. ter hand gesteld, zoude kunnen dienen ter bepaling van zijn daggeld en equipement. Want zoo lang onze Missien ambulant zijn, dunkt mij, dat daggelden verkieslijk zijn boven tractementen, ook uit economie.

's Hage UKH. getrouwe onderdaan

12 Januarij 1814. met een gezwolle hand.

Voor den Secretaris van Staat tot het Departement van Buitenlandsche Zaaken.

C. VAN ZUIJLEN VAN NIJEVELT

Secr. bij het Dept.

Ik bedank UKH. voor de hier teruggaande stukken van den Heer Kinkel. Ik vind zijne tijdingen zeer goed en zijne pro memorie wel gesteld.

Ik wensch UKH. geluk van door Hem en den Heer van Spaen zo wel bediend te zijn. Ik twijfel niet of Lord Castlereagh zal de zaak volkomen klaaren.

Inmiddels mogen wij ons nu verblijden over de orders aan den Heer van Spaen gegeven om den schijn aan te nemen alsof wij de zaak van Oostenrijk alleen verwagten. De raad om geene *officieele* beloften aan de Belgiers te doen, stelt ons op ons gemak omtrent al wat wij met de Belgiers verrigt hebben. Wij mogen ons nu met eene goede uitslag en met eene algemeene goedkeuring vleien.

's Hage — UKH. getrouwe onderdaan

12 January 1814. — Voor den Secretaris van Staat voor het Dep[t]. van Buitenlandsche Zaken.

C. VAN ZUYLEN VAN NYEVELT
Secr. van het Dep[t].

Ik heb nog geen officiëele tijdingen van Breda nopens hetgeen den 11den voorgevallen is bij Hoogstraten, Turnhout en West-Wezel, dog volgens particuliere brieven zouwden de Pruissen in haar attaques volkomen geslaagd zijn en om half twee uur den vijand met het terugtrekken bezig zijn, hebbende de Cavallerie op de hielen. Zoo blijde ik hierover ben, zoozeer wensche ik de officiëele tijding te bekoomen, niet alleen om zekerder te zijn omtrent het gebeurde, maar vooral ten einde naar de gevolgen te kunnen beseffen en te beoordeelen de positie der wederzijdsche kragten. Den inhoud der Spaensche en Kinkelsche missives is allergunstigst, en geeve hoop, dat de aankomst van Lord Castlereagh alles spoedig ten onzen faveure beslissen zal. Intusschen steld zeeker de algemeene opinie zeer op het gemak omtrend het verrigte nopens Belgien, en, behalve het finaal decideeren der hoofdkwestie der Reuni en van officiëele demarches daartoe tendeerend, hebben wij vrijere handen. De geprojecteerde brief aan de Maires, welke hiermede terug zende, kan dus ook niet in dier voege geexpedieert worden en vereischt eene omsmelting. Het is te denken, dat de komst van den Colonel Perponcher of de terugzending van de Courier ons binnen zeer korten tijd nadere interessante

tijdingen van boven zullen medebrengen, en het is misschien raadzaam zoolang te wagten tot het verzenden van een courier nae Frijburg, om zoo meer, daar zig de operatien van den Generaal Bülow intusschen developpeeren; dog zoo deeze van dien aart waren, dat eene spoedige communicatie raadzaam werde, of dat de verdere tijdingen te lang uitbleeven, zal eene verzending moeten plaats hebben, waartoe de nieuwe Secretaris van den Heer van Spaen het geschiktst kan dienen. Ik remitteer de staaten van betaling der vreemde Ministers en wensche, dat voor mij een Generaal Tableau daaruit geformeerd worde, met de noodige opene colommen van agter tot aanmerking of noteeren van de tegenwoordige bepalingen. Daar den oudere Heer van Reede een man is, aan wien ik persoonlijk obligatien heb en zijne finantieele omstandigheeden zeer slegt zijn, zijn lighaams-gesteldheid ook niet eens doet vermoeden, dat hij lang jouisseeren zouwde van een pensioen, hij ook de eenigste oude diplomaat is, die daarop aanspraak zouwde kunnen maaken, Baron Nagel door het herstel der Convoyen en Licenten weder eenen goeden post bekoomende, zoo wensche ik hem op een liberale aart te behandelen en wensche daaromtrent UWEG. gedachten te verneemen, alsmeede eenen voorslag. Het behulpzaam zijn aan de missie liet zig ook bepaalen, zijnde het eenigste, waartoe zijne gezondheid hem qualificeerd. Tegens de keus van Herzeele tot Secretaris hebbe ik niet, daar hij eens gedoodverft zijnde, hetzelfde is of hij de eerste of de tweede is, die in activiteit gesteld werde, en daar hij gereed is om te vertrekken verdiend hij misschien de voorkeur. Hij moet dus gereed zijn alle uur te verreijzen.

's Haage den 13 January 1814. WILLEM.

P.S. De verlangde nieuwstijdingen en bulletins zijn zeer wenschelijk; hoe zulks in te rigten koomt op UWEG. aan, doch de noodzakelijkheid iets nieuws te kunnen vertellen, wanneer wij weder nieuws hooren, is onbetwistbaar.

Ik wensch UKH. geluk met de voorlopige tijding van Hoogstraten. Herzeele is gereed om alle uuren te vertrekken. Ik neem de vrijheid om aan UKH. voor te draagen hem een daggeld te geeven van twaalf guldens, waaronder alles begreepen zal zijn., kosten van de reis, van logement, van tafel, enz. alsmede hem in eens toe te leggen voor equipement een duizend guldens. Bij deze zelfde gelegenheid neem ik de vrijheid UKH. te vragen of er iets aan den Heer van Spaen toegelegd is, hetzij tractement of equipement.

Ik zal het Tableau van alle de Missien voor UKH. doen opmaken.

De brief van de Maires zal ik denkelijk wel kunnen schoeien op de aangenome leest, maar UKH. heeft vergeten hem in te sluiten.

Ik heb order gesteld op het houden van een doorloopend journaal, waaruit de Bulletins voor alle de Gezanten zullen genomen worden. In den grond heb ik dit reeds waargenomen, doch zal het nu nog geregelder doen.

Ik rust uit om wederom op aassem te komen, en vertrouw, dat UKH. de hand van dit schrift genoeg kent, daar de mijne gezwollen en pijnlijk is, en ik niet tekenen kan.

'sHage 13 Januarij 1814
'sochtends half tien.

P. S. Feiler van Hall is druk aan het werk; de desertie op het fort La Salle gaat voort. Wij wagten La Serre alle uuren hier. Ik hoop dus binnenkort een voorloopig berigt aan UKH. te kunnen geeven.

Ik heb de eer UKH. een brief van den Heer van Zuylen van Nyevelt te zenden. Ik gis, dat UKH. wel laater tijding zal hebben.

Ik heb gisteren den Advocaat van Assen bij mij gehad. De ontevredenheid in Vriesland is eenig en alleen te wijten aan degenen, die er thans regeeren, en die meestal onder den

Keizer gedient hebben. Die ontevredenheid is dus een blijk van den goeden geest van het Volk. Men stelt in Vriesland veel vertrouwen op den Heer van Humalda, doch hij gaat er door voor al te zacht, en buiten staat om iemand kwaad te doen. Ik ben met den Heer van Assen afgesproken, dat hij aan zijn vrienden schrijven zal, dat alle de aanstellingen provisioneel zijn, dat de Constitutie denkelijk nog deze maand gereed komt, dat er dan Staaten-Generaal, Staaten van de Provintien en Stedelijke Regeeringen op een vasten voet komen zullen, en er dus gelegenheid zijn zal om plaats te vinden voor alle de Welgezinden, die aangenaam zijn aan het Volk. Van Assen denkt, dat dit de gemoederen tot bedaaren brengen zal. Mij dunkt, dat de Heer van Humalda de regte man zou zijn om met de Constitutie naar Vriesland te zenden en om een lijst te maaken van de Vriezen voor de Groote Vergadering, daar het nu tijd is om in het algemeen aan te werken. Ik heb voor UKH. de veertig artikelen van de Constitutie, die voorloopig gearresteerd zijn, doen afschrijven, en ben verzogt door de Commissie om dezelve uit haar naam UKH. aan te bieden. Mogelijk zoude UKH. bij die gelegenheid de Leden van de Commissie kunnen vraagen om elk voor zijn Provincie een lijst te maaken van Leden der Groote vergadering.

Ik heb ook den heer Job Meij bij mij gehad. Hij is nu aan UKH. voorgedragen tot Secretaris bij het Departement van Marine, en druk bezig onder den Heer van der Hoop. Voor zijn huiselijke omstandigheden, alsmede voor den dienst van UKH. schijnt hij daar regt op zijn plaats te zijn, en ofschoon altijd gereed om Hoogst Deszelfs bevelen uit te voeren, bidt hij om liever niet naar America te gaan. Ik geloof, dat Changuion het gaarne doen zal; dog zal ik zijn laatste woord eerst heden verneemen.

Ik sluit hier uit hoofde van UKH. briefje, hetwelk ik op dit oogenblik ontvang; ik zend het rapport terug en verzoek slechts om den bewusten brief aan de Maires. Het verder,

dat ik te melden had zal ik nog dezen morgen aan UKH. schrijven en inmiddels haar bevelen uitvoeren.

'sHage 14 Jan. 1814 UKH. getrouwe onderdaan
'sogtends 9 uur. HOGENDORP.

Door ongepermitteerde nalatigheid heb ik eerst heden morgen bijgaande brief bekoomen. Nae genoome lectuur wensche ik hem terug om naderhand een extract voor de courant te laten vervaardigen. Mijn zoon schrijft mij, dat in meerdere dorpen de inwoonders genoegen getoont hebben hem te zien, en dat een oud en rijk man hem gezegd heeft, dat men vertelde, dat ik Koning van Braband zouwde worden. Het vertrek van den Heer van Herzeelen zouwde op heeden avond kunnen bepaald worden en dépêches voor Spaen en Kinkel gepraepareert. Indien intusschen iets koomt kan hij altoos eenige uuren later gaan. Ik zal met hem schrijven. Den Ambassadeur Fagel zouwde ook te kennen te geeven zijn, dat het te wenschen is de Duitsche troupes in Frankrijk overgeloopen en naar Engeland getransporteerd dog hoe eer hoe liever herwaards te zenden, kunnende dezelve te Scheveningen debarqueeren, zoo zij niet te Hellevoet binnen loopen kunnen wegens het eis. De tijdingen van Breda zijn hem mede te deelen. Misschien zendt Ld Clancarty een courier per Hellevoet of Schevelingen.

'sHage den 14 January 1814. WILLEM.

De bewuste brief van de Maires is niet bij mij. Ik heb nog alle mijne papieren naegezogt en dezelve niet gevonden. Ook erinner ik mij zeer wel dezelve uit den brief van den Heer van Zuilen van Nieveld genoomen te hebben om dezelve onmiddelijk in het paquet aan UWEG. in te sluiten. Ik moet dus vermoeden, dat de brief in quaestie bij UWEG. onder andere papieren geraakt is of op eene onbegrijpelijke manier verloren gegaan.

Ik hoop dat Changuion zal naar Amerika kunnen verzonden

worden en spoedig daar na toe vertrekken. De voorslag van door Humalda te laaten opgeeven de Vriezen, die tot de Groote Vergadering op te roepen zijn, approbeere volkoomen, ook dat de ander heeren van de Commissie elk in den haare zouwden lijsten formeeren en voordragen. De redactie der geconcludeerde articulen wagte ik af. Ik hoope, dat in Vriesland verder ontevreedenheid zal kunnen voorgekomen, zelver genoegen gegeeven worden.

's Haage 14 January 1814. WILLEM.

Ik zal de Leden van de Commissie respective om de bewuste lijsten verzoeken.

Ik heb de eer UKH. het tableau van de tariven voor de Ministers buiten 's lands te zenden.

Ik had UKH. nog te melden, dat ik uit den mond van Job Mey het volgende aangaande Amsterdam vernomen heb. Daar is ongenoegen onder het Volk over twee punten: 1°. de nieuwe belastingen op brood, zeep en zout; 2°. de uiterlijke gedaante van de Regeering. Omtrent de belastingen klaagt men, dat dezelve op de noodzakelijkste levensmiddelen gelegd zijn midden in den winter, voordat de zeevaart aan den gang kan koomen uit hoofde van het ijs en van de vijandelijke houding van Verheul aan den Helder. Daar nu de de armoede onder het gemeen van die volkrijke stad zeer groot is en nog niet door de open zee kan verholpen worden, zoo komt het mij voor, dat de gemeene man moet te gemoet gekomen worden door vrijbriefjes op het brood of eenige ander dergelijke maatregelen. Men kan het onmogelijke niet vergen. Ik wenschte wel dat zoodanige weldaad direct van wegens UKH., en als van Haar komende, wierdt aangekondigdt en daarbij open gelegt de redenen hierboven gemeld. De tweede klagte over de uiterlijke gedaante der Regeering rust vooral op de Police en op de Prefectuur, waarin men de afgeschafte Fransche Regeering meent te zien met opzigt tot veele persoonen, gebouwen en vooral de handel-

wijze. Een Hoofdofficier, Onderschouten en Dienders voor de Justitie, naar de oude wijze ook de Police waarnemende, zoude misschien voldoen om het bezwaar weg te neemen. Ik herinner mij nog, dat de Police onder andere redenen in de waereld gekomen is, omdat de President van Maanen mij adviseerde om niet aan de Justitie te raaken, geen penale wetten te maaken, bij de Insurrectie en vooreerst de Police alleen te gebruiken tegen kwaadwilligen. Door opvolgende schikkingen is dit geheel verandert. Na de invoering van de Constitutie zal er zelfs geheel geen Police meer noodig zijn. Het Binnenlands Departement kan dan eenige geheime correspondenten betaalen om op Fransch verraad te waaken. Evenzoo is het gelegen met Prefectuur ende Assessoren. Gecommitteerde Raaden, Stedelijke Regeeringen, Ambtsgerechten zullen dan die Fransche couleur geheel uitwisschen. Ik verlang dus hartelijk naar het oogenblik, dat de Constitutie publiek gemaakt en de Groote Vergadering bijeengeroepen zal kunnen worden.

Ik heb de eer UKH. te zenden een berigt van den schoonzoon van den bankier Hagen, pas uit Parijs gekomen, hetwelk na lezing eerbiedig terug verzoeke. Lord Clancarty zendt om twaalf uur een courier aan Lord Castlereagh, aan wien ik bij deze gelegenheid het bewuste stuk van UKH. toezende.

's Hage den 14 Jan, 1814 half twaalf uur. UKH. getrouwe dienaar Hogendorp.

De bijgaande missives zal de Heer van Herzeelen kunnen meedeneemen en bezorgen zonder zig op te houden om zulks personeel te doen. Ik zal niet aan den Admiraal Kinkel schrijven, en verzoeke dus UWEG. zijn brief aan mij van 5 January te willen accuseeren en hem te kennen te geeven, dat ik met het verrigte zeer voldaan ben, afwagtende nadere tijdingen Omtrend traktement en equipagegeld voor den Heer van Herzeelen hebbe geen remarques; nopens den Heer van Spaen is niets bepaald. Omtrent het ongenoegen wat te Amsterdam heerscht, wensche

ik dat het mogelijk zij maatregelen te beraamen, die zullen doen verminderen. Ik zal nopens het brood met Canneman spreken en overleggen wat te doen; dog geen retrograde stap is raadzaam, en hoe vrijbiljets in te voeren zie ik niet wel in, eerder helpen door soupe, uitdeeling van brood of iets dergelijks. Het ander is met het werk der Constitutie verweeven en hangt af van het einde der deliberatien. De meedegedeelde memorie gaat hiernevens terug.

Den 14 January 1814. WILLEM.

Ik haast mij UKH. dépeches van Nyevelt te zenden, die veel attentie verdienen; Reiffenberg is mogelijk bij UKH. zelve bekend. Ik zal bij Repelaer naar hem vernemen. UKH. ziet denkelijk den Heer van der Hoop in den Raad. Reiffenberg is zeker een draaijer, vermits hij zijn rapport aan Langdenau met eenige veranderingen tot een rapport aan UKH. maakt en zig Haren getrouwen onderdaan teekend. Hij is den 12 December over den Rhijn gegaan, zo dat zijne instructien van het begin van die maand moeten zijn, en misschien is zijne geheele missie beslooten geweest, eer men iets wist van den opstand hier, of op de eerste tijding daarvan. Van de goede dispositien van Oostenrijk hebben wij daartegen kennis gekregen op het laatst van December en in het begin van January. Ik vleijde mij derhalven dat de Commissie van Reiffenberg en de berigten, die Lord Castlereagh had, van een en denzelfden tijd zijn, en dat er sedert een gunstige verandering is geboren, die de Prins van Metternich aan UKH. 's Gezanten heeft bekend gemaakt en nog niet aan de Engelsche Ambassadeurs, ten einde de eerste te zijn om Lord Castelereagh daarvan te verwittigen.

Ik wagt Repelaer om iets naders van hem over Reiffenberg te vernemen, alsmede of UKH. zig er iets van herinnert, en zal dan aan UKH. voordragen hoe ik denk, dat met die man te leven is.

Ik sluit nog een berigt in van Captein Owen, hetwelk mij

door den Ambassadeur gezonden is en UKH. veel genoegen geven zal.

Mijn hand is wat beter. Mijn been is nog stijf en pijnlijk. Ik heb gisteren derdehalf uur de Constitutie bijgewoond. Ik heb gisteren avond alle de dépêches gedicteerd aan de Heeren van Spaen, Kinkel, Fagel, Nyevelt en Generaal Bülow en ben toen niet zonder wat koorts naar bed gegaan. Zonder die felle koude zoude ik het kunnen houden, maar ik kan de zaal van de Constitutie niet warm stooken en het zitten en koude lijden boort mij in den grond. Het is mij onmogelijk heden uit te gaan. De Constitutie is uitgesteld uit hoofde van de voorbereiding tot Maandag. Het artikel van den Adel is geheel afgedaan, en dat van de Stedelijke Regeeringen zoo goed als afgedaan. Ik begin land te zien, en denk dat het eenige, dat ons nog een weinig ophouden zal, de Regterlijke Magt is. Het schijnt mij toe, dat de wensch van UKH., mij in de eerste dagen van Hare overkomst bekend gemaakt, vervuld zal worden, om namelijk aan het Land zijne oude gedaante weder te geven, gezuiverd van de gebreken der vorige Constitutie. De Leden van de Commissie zullen lijsten maken van leden voor de Groote Vergadering. Bij het Reglement op de invoering, art. 4, wordt gezegd, dat de Commissarissen Generaal in de Departementen ook zulke lijsten formeeren zullen. Dan krijgt UKH. dubbelde lijsten, dat zeer goed is om te vergelijken. Mij dunkt, dat het tijd is om een aanschrijving te laten doen door den Heer van Stralen aan de Commissarissen Generaal ten gemelde einde.

's Hage 15 January 1814 — UKH. getrouwe onderdaan
's ogtends negen uren. — HOGENDORP.

De Heer Reiffenberg is mij zeer bekend. Hij is intrigant en weinig te betrouwen, dog misschien oogenblikkelijk bruikbaar, kan ten minste ook naedeelig zijn. Het is te bewonderen, dat de Heer van Zuylen van Nievelt niets van de beweegingen der armee bekend maakt. Hij schijnt niets vernoomen te hebben.

Het berigt van Capt. Owen sluit ik bij; het zouwde goed zijn van de Goesenaars in een bulletin melding te maaken. De Heer van de Spiegel, Burgemeester, is geloov ik nog hier en zouwde het zelve kunnen opstellen. Ik voege hierbij de redactie der Constitutie volgens de genome besluiten; mijne remarques heb ik op een appart blad geschreeven; UWEG. zal mij zulke ligt kunnen ophelderen. Ik ben blijde, dat dezelve land ziet; ik zal den Heer van Stralen wegens de lijst der Notabelen spreeken. Het doet mij leed te vernemen, dat UWEG. weder pijn aan het been heeft en niet kan uitgaan, hopende, dat het ophouden der felle koude hieromtrent binnen kort zal verbeetering aanbrengen. In haast.

's Haage den 15 January (1814.) WILLEM.

P.S. In de communicatie van Ld. Clancarty nopens onze vereischten zal UWEG. in de form wel de nodige modificatien maken.

Ik heb de eer aan UKH. toe te zenden eenige papieren, die ik in den (Kabinets) Raad zoude hebben moeten brengen zijnde:

1°. eene voordragt van den Heer Hawker tot Consul te Plymouth;

2°. eene concept-besluit daartoe betrekkelijk;

3°. eene concept-commissie, die tevens tot model kan dienen voor alle zulke aanstellingen;

4°. Een algemeen Reglement voor de Consuls, dienende tot Instructie, is in de maak.

De organisatie van het Departement en de instructien, met de mijne daaronder, had ik mij gevleid ook reeds aan UKH. te kunnen ter hand stellen; maar het is tot nog toe volstrekt onmogelijk geweest.

Ik kan UKH. de allerstrikste verzekering geven, dat het berigt van Kapitein Owen niet onder de teruggezonden papieren is, doch zooals ik het bekomen zal, zoo zal ik den Heer van de Spiegel doen opzoeken Onder bulletin begrijp ik, dat UKH. de Staatscourant verstaat.

De Heer van Zuylen van Nyevelt niets officieels van de militaire operatien vernomen hebbende heeft echter iets aan zijn broeder geschreven, waarvan copy hier ingesloten meedegaat.

Ik zende de stukken van den Ambassadeur Fagel wederom terug, omdat zij dubbelden zijn, volgens UKH. besluit, hetwelk hij even ontvangen had. Ik zal de verdere bevelen van UKH. uitvoeren.

'8 Hage den. 15 January 1814. UKH. getrouwe onderdaan
's ogtends te half twaalf uren. HOGENDORP.

Ik haast mij UKH. de brieven van Kinkel te zenden, alzoo die aan mij ten minste van het hoogste gewigt is en noodzakelijk invloed hebben moet op hetgeen ik heden aan van Zuylen van Nyevelt schrijven zal. Ik ga nu de brieven van Spaen lezen, die lang zijn, en waarvan ik dan oogenblikkelijk berigt zal geeven.

's Hage 15 January 1814. UKH. gehoorzame onderdaan
HOGENDORP.

De ingesloten brieven van den Heer van Spaen zijn van geen gewigt, en het blijkt, dat het zeer nuttig is geweest ook den Heer van Kinkel af te zenden.

Hetgeen UKH. in sommige artikels van de Constitutie geleezen heeft van Staaten Generaal *in dubbele getaalen* ziet op die vergadering van dezelve, welke in het laatste Hoofdstuk beschreeven is.

's Hage, 15 January 1814. UKH. getrouwe onderdaan
HOGENDORP.

Ik heb de eer aan UKH. te zenden over de artillerie, die herwaarts ingescheept wordt.

Vervolgens een Memorie van den Heer Bangeman Huygens over de Landen te voegen bij ons Grondgebied, een stuk daar het een en ander belangrijks in staat.

Eindelijk, de aanspraak van Napoleon terug.

Lord Clancarty koomt morgen tusschen twaalve en twee uuren bij mij om te spreeken over de stukken, die UKH. mij door het Departement van Oorlog hebt toegezonden. Indien UKH. hem nog iets wilde doen weeten, zoo heeft Zij het mij slechts voor twaalve op te geeven. Over de Thee ben ik UKH. niet lastig gevallen, omdat het zig alles schikt, en dat ik denkelijk morgen alles zal afdoen.

'sHage 15 Jan. 1814. UKH. getrouwe onderdaan
½ 8 uuren. HOGENDORP.

Zooeven ontvang ik deze papieren, waaronder een belangrijk rapport; ik zal UKH. heden nog nader daarover schrijven.

Ik hoop de Constitutie waar te nemen en de petitie van het Departement van Oorlog in orde te brengen.

'sHage den 17 Jan. 1814. UKH. getrouwe onderdaan
des morgens te 10 ure. HOGENDORP.

Ik heb alle de papieren voor de Colonel Ditmers gereed. Voor Changuion wagte ik de beslissing van UKH. op mijne vraagpunten. Voor van der Hoeven heb ik nu zooveel bij elkander vergadert, dat ik UKH. eenige punten ter beslissing zal kunnen voorleggen, vervolgens zijne Instructie opmaaken en hem afzenden. Naar mijn oordeel diende hij een officier mede te neemen met de titel van Secretaris van Legatie, dan kan hij een goede Capitulatie maaken. Want die Zwitsers zijn zeer slim, op het geld gesteld, en der zaak doorkundig.

De petitie van het Departement van Oorlog aan Engeland zal wel te schikken zijn, indien UKH. af wil zien van hetgeen daarin rechange genoemd wordt, dat wil zeggen, dat men eerst wapenen vraagt voor vijftigduizend man, en dan nog eens dezelfde quantiteit om in de magazijnen te leggen tot rechange. De nota kan eerst gaan met de paketboot van Donderdag. Ik heb den Ambassadeur de confidentie van Kinkel niet behoeven te maken, omdat hij mij de confidentie gemaakt heeft van de-

zelfde zaak uit een brief van dengeen, die alles aan Kinkel verhaalt en voor hem bedreeven had.

Er is dus alle reden om te denken, dat wij binnenkort een officieele verklaaring omtrent Belgien verkrijgen zullen; inmiddels kunnen wij met voorzigtigheid onder de hand blijven werken; ik zie zelfs, dat Kinkel niet al te veel moet aangespoord worden.

Mijn Dokter zegt mij, dat ik geen medicijnen maar rust moet hebben; als ik langzaam en zonder overhaasting werken mag, zal ik zien wat ik doen kan.

's Gravenhage
17 January 1814.

UKH. getrouwe onderdaan
HOGENDORP.

Ik ben blijde te verneemen, dat het heeden met de gezondheid beter gaat, en wensche maar, dat UWEG. zig niet al te zeer fatigeere. Hiernevens deele ik mede de missives van Humboldt en Kinkel. Jammer is het, dat Bulow niet te Antwerpen in plaets van Breda is; dog het geeft mij meer vrije handen om casu quo te ageeren en te praepareeren de gemoederen bij eene aanstaande zoo wij hoopen gevolgrijke onderneming. Het bulletin kan na genome lecture aan Falck voor de courant, dog s. r. aan mij toegezonden worden. Het belangrijke rapport over Belgien zende terug; zulks geeft goede moet en hoop voor het vervolg. Het zouwde goed zijn een lijst te formeeren en bij de hand te hebben van de personen, dewelke genoemd en willig bevonden zijn zig ook andere te noteeren. Canneman heeft bij mij geinsteerd op de benoeming van een eigen Departement van Koophandel. Naa over de persoon van Commissaris-Generaal gedacht te hebben vind ik geene daartoe geschikter als Bijland Haldt, daar hij kundigheeden bezit en geen aandeel in de commercie neemt, zoo veel ik weet; of anders zijn personeel daartoe past en vroegere relatien het wenschelijk maken, is een tweede vraag, omtrend welke ik huiverig ben en UWEG. meening wensche te hebben, even als in het generaal over zijne

aanstelling. Omtrent Changuion veronderstel ik, dat UWEG. aan den Engelschen Ambassadeur zal gesprooken hebben. Zijn rang zouwde kunnen zijn Env. Extr., dog deselve niet deploijeerende voor en aleer hij zeker is opgenomen te worden; dus eerst de Regeeringsverandering annonceeren, en dit vriendelijk opgenomen zijnde, zijn credentiaal overgeeven. Equipement en reisgeld zouwde kunnen zijn 10,000 fl. en het tractement dezelfde somme als van ouds.

den 17 January 1814. WILLEM.

De post voor welke UKH. mij een dag of tien geleden eenige menschen heeft opgenoemd, en waarvan zij mij in haar laatste briefje wederom spreekt, verlangende van mij te weten omtrend iemand, dien zij mij daarin noemt, of zijn personeel daartoe past of vroegere relatien het wenschelijk maken, deeze post, wanneer ik alle de genoemde naga, wanneer ik nadenk op den aard der bezigheden en in aanmerking neem degene met welke men daarin te doen heeft, kan ik niemand eerder aanbevelen dan Repelaer, wien ik de eerste reize ook aan UKH. voorgedragen heb.

Ik heb gisteren de zaak van de Thee met Voute zoo verre gebragt, dat zij kan afgedaan worden. Men kan alle de verzoeken inwilligen en dus iedereen te vreden stellen met de quantiteït, die in Maart verkocht zal worden, iets te vermeerderen. De prijzen zijn zeer hoog en rijzen alle dag, omdat er geen voorraad is, zoodat een vermeerdering van de quantiteit raadzaam zoude zijn om deze reden alleen. Daar blijft nu de form over, zijnde vele requesten in mijne handen gekomen zonder renvooij van UKH.; toch dit kan ik in weinige woorden met Falck afspreeken, indien UKH. de zaak goedkeurt.

'S Hage 17 January 1814, zes uren. UKH. getrouwe onderdaan HOGENDORP.

Ik heb de eer aan UKH. te zenden het concept-besluit voor

den Heer Changuion; de verdere Instructien op het Tractaat van Commercie zal ik aan UKH. voordragen als Changuion van zijn reisje in de koopsteden zal teruggekoomen zijn. Het tractement heb ik open gelaaten, omdat UKH. dit geschikt wil hebben als te vooren, en dat ik niet weet wat onze Envoyés te vooren gehad hebben. Ik bid UKH. te bedenken, dat alles in Amerika nog duurder is dan in Engeland en dat indien het UKH. te duur uitvalt voor eene permanente Missie, zij bij slot van ieder jaar vrij is om een Resident aan te stellen.

Bij deeze gelegenheid verzoek ik UKH. om de tabel van het Tarif terug te mogen hebben, ten einde een copij er van voor mij te laaten maken en het dan aan UKH. weeder te geeven. Vervolgens heb ik de eer aan UKH. nog te zenden een brief en voordragt over den Levantschen handel met een concept besluit, door middel van hetwelk die zaak aanstonds aan den gang raakt en dan verder kan voortgezet worden naar goedvinden van UKH., hetzij door mijn Ministerie, of door een ander.

Eindelijk moet ik kennis geeven aan UKH. van eene rekening van onkosten voor het transport van meubelen van den Ambassadeur, met bijlagen, mij door den Heer Twent van Kortenbosch overhandigt en bedraagende *f* 955.1.8, waaromtrent verzoeke te weeten, of dezelve rekening aan den Ambassadeur ingelevert of door mij betaalt moet worden.

Gemelde Ambassadeur heeft mij doen weeten, dat ik hem bij eene nota vraagen moest, om de passagie van den Heer Changuion naa Noord-Amerika, die hij dan bezorgen zoude, hetgeen ik dan ook gedaan heb.

De nota over het geschut heb ik hem ook gezonden, nadat ik met hem op de ondubbelzinnigste wijze geconstateert had, dat dat geschut niet gegeeven wordt aan ons alléén, maar aan de legers van de Bondgenooten in de Nederlanden in het algemeen, onder de beschikking van Sir Thomas Graham.

's Hage — UKH. getrouwe onderdaan

18 January 1814. — HOGENDORP

Ik. heb den Heer Repelaer tot Staatsraad gedoodverft en meene, dat die of eene soortelijke post hem beter zal convenieeren als eene ministerieele, zijnde hij, volgens hetgeen wat UWEG. mij vroeger gezegd heeft, uit meerdere oorzaken niet wel te kiezen tot die van den Handel, en vooral wanneer door bijkoomen van Colonien dit departement eene groote activiteit en orde zal vereischen. Eene andere keus is dus noodig en zouwde misschien de zig daartoe wegens kundigheeden het best passende persoon zijn Goldberg; dog ook die aan het hoofd als Commissaris Generaal te plaatsen is niet raadzaam, en verkiezelijker zijne talenten op eene wijze te benutten, die meer overeenkomt met zijne positie. Anderén, die zig daartoe qualificeeren, weet ik op het oogenblik mij niet te herinneren; dat ik wel eerlijke, goede en talentvolle personen kenne, dog moeten dezelve niet volkoomen vreemd aan die beezigheeden zijn, en teffens geen aandeel aan handels speculatien direct of indirect neemen; weswegens ik op mijn vorig berigt terugkoome in zoover UWEG. niet daaromtrend gronden aanvoeren kan, die mij overtuigend daarvan terugbrengen. Het concept besluit voor den Heer Changuion heb ik onderteekend, en het hoogste tractement onder den Koning bepaald, zijnde *f* 15000.—, daar ik anders meene in het algemeene met de laagste te kunnen uitkoomen. UWEG. zal alles ontneemen aan het nevensgaande tableau, hetwelk ik nae genoome afschrift terugverlange. Een Secretaris kan met Changuion gezonden worden, en dient de keuze zoo te vallen, dat hij als Chargé d'Affaires konde blijven, indien Changuion op den duur niet zig ophield in Noord Amerika. De note der meubels van den Ambassadeur kan maar door UWEG. betaald worden, en wensche ik een lijst van de zelve te bekoomen. De memorie van Bangeman Huigens zende ik hiernevens terug en meene, dat het goede zaaken behelst, dog niet met onze ideeën geheel strookt. Hij schijnt dog ook ideeën te hebben, en zouwde wel bij gelegenheid bruikbaar zijn. De brief van den Heer van Humbold sluite ik bij. Ook zende de aan mij geschreve nog eens

aan UWEG., daar ik in de onzeekerheid ben of deszelfs inhoud bekend is. Nae genoome lecture wensch ik de laatste zoo als de vroegere van dien Minister terug, daar ik dezelve beantwoorden wil, en om 12 uur eene geleegenheid van den Engelschen courier zig opdoed. Ook voege ik mijne correspondenten met den Vorst van Weilburg nopens zijne troupes, dewelke naderhand ter beantwoording en neeme van maatregelen nodig hebben zal. Aan Kinkel en Spaen zouwde geschreven kunnen worden, ook aan Humbold, om de Heer de Marschal naar omstandigheeden te supporteeren, zijnde bijzonder voordeelig wanneer wij de Nassauers ter onzer dispositie zouwden kunnen bekoomen. Wegens de krijgsgevangen officiers kan aan den Ambassadeur Fagel met meededeeling der Note en Naamlijst geschreven worden. Dat de Theeaangelegenheid in orde is en tot genoegen van alle geinteresseerden kan bezorgd worden is mij aangenaam. De renvooijen van requesten aan UWEG. is ter beëindiging naar de gewoone arrangementen, kunnende ook de zaak met de Heer Falck afgesprooken worden.

's Haage den 19 January 1814. WILLEM.

Ik heb de eer UKH. alle de stukken terug te zenden en ook eenen vroegeren brief van den Baron Humboldt en eenen van Perponcher, van beide dewelke ik het noodige gebruik gemaakt heb. De kosten van de meubels zal ik betalen en op den post brengen van onvoorziene uitgaven; de lijst is op het Bureau en zal UKH. nog dezen ochtend toegezonden worden.

Aan de Heeren Fagel, van Spaen en Kinkel zal ik aanstonds schrijven. Op het eerste artikel van het briefje van UKH. zal ik nog dezen ochtend een antwoord geven.

's Hage den 19 January 1814, 's morgens half elf uren.

UKH. getrouwe onderdaan HOGENDORP.

Aangaande de personen, naar welke UKH. mij gevraagd heeft, heb ik altijd het goede en het kwade gezegd, dat ik er van

wist, en zo heb ik ook al reeds aan UKH. bekend gemaakt mijne opinie omtrend het gedrag en de sentimenten van den bewusten Heer; ik kan mij dus heden bepalen tot zijn kundigheden en het komt mij voor, dat die op het stuk van Koophandel theoretisch en niet praktisch kunnen zijn. In de Colonien is hij geweest in een militair en geen politieke Commissie. Het groot ongeluk van ons Land is, dat er zo weinig bekwame menschen zijn, en dat men dus diegene kiezen moet, daar het minst op te zeggen valt. Ik heb genoeg in mijn leven geleerd om met allerhande menschen om te gaan, en nadat ik aan UKH. de waarheid gezegd heb, zijn alle Hare keuzen mij aangenaam. Wij zullen heden met de constitutie de Provinciale Staaten besluiten en de Regterlijke Macht beginnen. Ik heb bij deze deliberatien de kundigheden en de sentimenten van veelen nader leeren kennen, en ik kan UKH. van den Heer Elout zeggen, dat er de Advocaat wel wat in zit bij het advizeeren, maar dat hij zeer vatbaar is, nooit gehecht aan zijn eigen opinie, van een zeer helder verstand en minder overgegeven aan politieke theoriën, dan de meeste Patriotten. Ik noem hem in het bijzonder omdat ik geloof, dat UKH. minder gelegenheid heeft gehad om hem te leeren kennen.

'sHage 19 January 1814, 's ochtends half twaalf uren. UKH. getrouwe onderdaan HOGENDORP.

De zending vae van der Hoeven is tot rijpheid gekomen, ik heb alles zoo veel mogelijk voorbereid en geapplaneerd. Uit de bijgaande vragen, mijne concept-antwoorden, zal UKH. ontwaren de uitgestrektheid van de zaak en de menigte van punten. Beroofd van alle archiven meen ik echter niets wezentlijks te missen. Ik sluit hier in een Tractaat en eene Capitulatie, die modellen van alle de volgende zijn geweest. Bij de vragen van van der Hoeven zijn renvooijen tot deze twee stukken en tot andere, die UKH. maar voor 't vragen heeft.

Mijn algemeen advis is, dat eene defensieve alliantie voor

deze tijden ongeschikt is. Ik ben gereed om aan UKH. voor te leggen een eenvoudig verdrag van vriendschap zonder meer. Dan moet er de schets van eene Capitulatie bijkomen, waartoe de antwoorden van UKH. op de vragen van van der Hoeven vereischt worden. Mijn concept-antwoorden kan UKH. goedkeuren of verwerpen, en wat ik opengelaten en aan Haar beslissing gesteld heb invullen. Voorzien van een concept-Tractaat en eene concept-Capitulatie kan van der Hoeven schielijk sluiten en kunnen de troupen marcheeren. Onvoorzien van beide kan hij 6 maanden handelen zonder klaar te komen; de dagen, die hij hier bezig is geweest, zijn een groote winst van tijd.

Mogelijk verkiest UKH. hem zelven te spreken bij gelegenheid, dat zijn vragen beslist worden.

's Hage den 20 January 1814, 's morgens 11 uren.

UKH. getrouwe dienaar
HOGENDORP.

Mijn oudste Zoon is heden naar Breda vertrokken en zal Gorcum en passant meede opneemen. Zijne reise derwaarts was ook reeds bepaald eer mij de aankomst der troupes onder den Hertog van Saxen Weimar bekend was; nu zal hij over derzelver marsch en gebruik insgelijks met den Generaal van Bulow spreeken en zoeken alles af te handelen wat zouwde afspraak en meedewerking vereischen. Den 25 of 26 is den Hertog te Doesburg of Arnhem of bij Emmeric en hoe eerder hij voorwaarts koomt en Belgien helpt meedebezetten hoe beter. Het is mij aangenaam geweest van te verneemen, dat de Constitutioneele besognes vorderen en tot de Regterlijke Magt getreeden is. Het goed getuigenis, aan den Heer Elout gegeeven, heeft mij de idee gegeeven of hij zig tot Postes en wel ministerieele zouwde passen, en of hij ook buiten het vak der regtsgeleerdheid bruikbaar is, en zig zouwde gaarne emploijeerden laten. Wij moeten binnenkort tijdingen van de komst van Ld Castlereagh uit het Groote Hoofdkwartier bekoomen; tot die tijd toe laat zig niets met zeekerheid beoordeelen omtrend

Belgien, alhoewel het rapport van de Heer van Humbold een bewijs der intentien van den Vorst Metternich opleevert en ook autoriseert het voordeeligste te hoopen.

'8 Haage den 20 January 1814. WILLEM.

Ik krijg heden om twaalf uren Lord Clancarty en den Generaal Bentinck bij mij. Vindt UKH. goed, dat ik hun den brief van den Heer van Zuylen van Nyevelt, waarvan het dubbeld hier ingesloten is, mededeele? De Erfprins komt nu te Breda op een belangrijk oogenblik. Indien UKH. dringende orders voor Nyevelt had kan ik een expres zenden. Of een gedeelte van het corps van Weimar voor Gorcum zoude kunnen dienen, zal UKH. beter beoordeelen dan ik; maar dit komt mij zeker voor, dat dit oogenblik dat van een gunstige crisis voor de zaak van Belgie is, en de hoogste oplettendheid verdiend.

'8 Hage den 21 January 1814, half tien ure. UKH. getrouwe onderdaan HOGENDORP.

Het is mij aangenaam geweest de goede intenties van de Generaal v. Bulow verder te verneemen. Door de reis van mijnen oudsten Zoon en zijne inspectie bij Gorcum is alles geschied wat wij in het oogenblik doen kunnen. Het oogenblik voor Belgien schijnt altoos gunstiger te worden, en den Hertog van Saxen Weimar zal met de ander waarschijnlijk vooruit marcheeren. De Kroonprins van Zweeden marcheert met 40000 man op Dusseldorp en hij zet zig den Eerste February op reis om aan de kant van Nederland te ageeren. Binnenkort zal er geene klagt van te weinig troupes zijn, en het schijnt dat Bonaparte den oorlog niet veel langer zal kunnen uithouden. Jammer is het, dat wij niet verder gevorderd zijn in onze militaire aanstalten Zwellingrebel en Vader Bichon Vis zijn genoemd tot het Hooge Geregtshof der Middelen, waarvan Vosmaer President zouwde worden. Waartoe zouwde Gijselaer van Gorcum bekwaam zijn? Den advocaat Boers agte ik zeer

en wensch hem plaisier te doen, dog ik vreeze, dat hij tot veel arbeid niet zeer geschikt is. Hoynck van Papendrecht is gedespicieerd tot Fiscaal der Middelen te water te Rotterdam. Hierdoor zouwde Politie vacant worden. Het is voor alsnog onontbeerlijk, dog ik weet niet wie daarmede te chargeeren. Zouwde UWEG. ook lieden kennen van welker sentimenten en activiteit goede recommandatie zouwde zijn? Elout als tot de andere partij gehoord hebbende, is misschien minder daartoe geschikt als zijne kundigheeden hem anders zouwden maken. Nopens de lijsten te formeeren van Leeden van de Groote Vergadering ben ik ad 1, 2, 3 van UEds. gedagten; ad 4 meene ik niet dat het militair diene uitgesloten te zijn; 5 conform; ad 6 meene ik dat de consanguiniteit niet excludeert van de nominatie, daar bij een groot getal zulks bijna niet te observeeren is.

den 21 January 's middags om 4 uur. WILLEM.

Ik heb niets tegen hetgeen UKH. mij meldt omtrent de lijsten voor de Groote Vergadering en adviseer Haar om een besluit dien conform aan van Straalen te zenden, alzo het tijd is om de circulaires af te zenden. De plaatsing van Zwellingrebel en den ouden Bichon zal een zeer goed effect doen en de menschen zullen zeggen: als de Prins niet removeert, zo denkt hij toch bij nieuwe aanstellingen om zijne vrienden.

Vermits UKH. met veel regt de Policie slegts voor een korten tijd wil aanhouden, zo is er geen groot Heer aan het hoofd noodig. Dit zou onder de hand bekend kunnen gemaakt worden. Ik reken den Directeur Ampt allerbekwaamst om de rapporten van andere plaatsen te ontfangen zonder verandering van titel, doch wel met eenige vermeerdèring van tractement. UKH. zou de zaak op dezen voet in het Conseil kunnen voordragen en als een temporaire veorziening

Op de Gijselaar zal ik mij eens bedenken.

In gevolg van de conferentie met den Ambassadeur en

Minister van Oorlog zal nu de petitie geschieden en ondersteund worden, zo ik vertrouw, tot algemeen genoegen. Morgen krijg ik de stukken waaruit ik de nota moet opmaken.

'sHage den 21 Jan. 1814, 'savonds zeven uren.

UKH. getrouwe onderdaan
HOGENDORP.

De Colonel van Perponcher is gisterenavend aangekomen en heeft mij de nevensgaande brieven ter hand gesteld om welker inhoud ik alle reden heb te vreeden te zijn. Hij heeft Ld Castlereagh te Franckfort bejegend en te Dusseldorp het bezetten van Aaken vernomen; er werd ook gezegd, dat Luik zig tegens de Franschen zoude verklaart hebben. De Generaal Winzingerode passeerde nog den Rhijn. Kleist is in vollen marsch op Dusseldorp en met 1 February begeeft zig ook de Kroonprins van Zweeden derwaards met 40000 man, nadat hij de vreede met Denemarken afgesloten heeft. Zal het niet tijd worden aan de Deensche Majesteit de alhier gebeurde verandering te notificeeren, of zouwde nog daarmeede te wagten zijn, totdat wij weeten, dat de geallieerden, inzonderheid Engeland, ook in vreede met Denemarken zijn? Ik wensch hieromtrent UWEG. meening te hebben.

'sHaage, 22 January 1814.

WILLEM.

Ik wensch UKH. geluk met zo veele aangename tijdingen te gelijk. Ik zoude denken, dat de caart van Denemarken te veel verbroddeld is geweest om aldaar vooralsnog een notificatie te doen.

Ik zende UKH. brieven van den Heer Bangeman Huygens, die Hare onmiddelijke attentie verdienen.

Het blijkt mij nu, dat Changuion behandeld is, in het pecunieele, op den voet van een Resident en niet van een Envoyé. Ik stond UKH. daarover te schrijvan, toen ik de ingesloten brief van hem ontving, welke brief ik UKH. verzoek te leezen.

'sGravenhage
22 Jan. 1814.

UKH. getrouwe onderdaan
HOGENDORP.

Ik heb de eer aan UKH. in te sluiten een brief van den Baron van Hardenberg, waarin dezelfde ronde verklaring wederom gevonden wordt. In zijn mond wil dat voor de Diplomatie minder zeggen, dan voor de militaire operatien. In zo verre ben ik er blijde mede. Ik heb Perponcher bij mij gehad. Ik meen hoe langer hoe klaarder te zien, dat op de form na, Belgien aan ons is. Ik hecht teffens hoe langer hoe meer gewigt aan den raad van Lord Castlereagh om niet in de form te zondigen. Ik zal op dien voet ook aan Nyevelt schrijven. De zaak staat te mooi om ze te bederven, en Nyevelt kan overal even werkzaam blijven met de vereischte form te betrachten. Ik ben nu ook bevestigd in de opimie, die ik reeds voorleden Zondag uit de Confidencie van Lord Clancarty min of meer had opgevat, namelijk, dat de familiaire manieren van Kinkel niet behagen aan de deftigheid van Lord Aberdeen.

Indien UKH. goedvindt de aangebode diensten van Bangman Huigens aan te neemen, zo verzoek ik Haar hem voor zijn vertrek een quartier bij mij te zenden, opdat ik hem wel onderrigte, en zijn goeden iever zo besture, als de omstandigheden vereischen.

's Hage 22 January 1814, een uur.

UKH. getrouwe onderdaan
HOGENDORP.

De Commissie is aan van Straelen opgedragen van de Commissarissen Generaal der Departementen te chargeeren lijsten van Notabelen in te zenden. Den ouden Bichon heeft bedankt; hij wenscht, dat zijn zoon de plaats bekoome, dog ik ben van andere gedagten, en zal trachten een der geweezen raeden van de oude gerechtshoven daar toe te benoemen. Het point der Politie heb ik gisteren in de Raad behandeld. Nae rijpe deliberatien is derzelver verbinding met de Justitie daardoor nader getreeden, dat vooralsnog dezelve aan den fungeerende Procureur Generaal is opgedragen. Dit zal een nieuwe Advocaat Generael vereischen, waartoe van der Kemp voorloopig gedespicieerd is.

Den Ambassadeur Fagel is gisteren te Scheveningen gearri-

veert. Ik zie hem heeden nae kerktijd. Mr. Addington is hier doorgekomen met de officieele tijding van de vreede met Denemarken, alsmeede de marsch van 50000 m. waaronder 10000 Deenen op Dusseldorf onder den Kroonprins van Zweeden. Dit is een groote stap tot verzoening en een reede met de notificatie niet meer lang te wagten. Is er veel te behandelen in commercieele zaaken met Denemarken? De brief van Bangeman Huigens zende ik terug. Hij zouwde als Commissaris voor Venlo en Maestricht met eenen Roomschen benoemt kunnen worden en in die qualiteit bij de Generaal van Winzingerode of Hertog van Saxen Weimar zig ophouden, totdat hij in functie treeden kan, of wel afwisselend van het eene naar het ander gaan. Zijne diplomatische commissie zouwde dog maar temporair en zoodanig moeten weezen, dat zij zig niet kruist met die van Zuilen van Nieveld. Ik wagt UWEG. consideraties om van Straelen de nodige orders te geeven, zullende hij casu quo ook introductie brieven van mijn voor Winzingerode moeten hebben. Indien UWEG. de tabelle naeziet, zal hij zig overtuigen, dat ik voor hem bepaald heb het *hoogste* van de voorheen betaalde Equipage Gelden en Tractementen, dog ik dog anders voor regel neeme bij tegenswoordige Finantie omstandigheeden eerder het laagste te bepalen. Indien UWEG. meend, dat zulks niet genoeg zouwde zijn, kan mij nopens het tractement eene nadere voordragt gedaen worden, dog ik moet recommandeeren daarbij den staat der Cassa in het oog te houden, en niet aan den Ambassadeur Fagel te denken. Vrijdom van uitvoer kan ook geaccordeert worden voor de effecten, dog op eene schappelijke wijze, kunnende de zending van van Berkel geen voorbeeld zijn, daar wij een Marine hadden, en men toen ter tijd met de Americanen een weinig mal was. De missive van Hardenberg voege ik terug. Zij is zeer voldoende en komt overeen met mijn brieven door Perponcher medegebragt. De hoop omtrend Belgien schijnt weinig twijffel meer onderhevig te zijn, maar zoo als UWEG. bemerkt diend niets bedorven te worden door de form. Naar het gezegde

door de Oostenrijksche Keizer aan Kinkel is er vooral zoo te zeggen geen twijfel omtrend zijne meening. Ik wenschte wel, dat wij van Ld. Castlereagh eenige tijding konden bekoomen. Het schijnt, dat de Generaal Bulow in een paar dagen zig in beweeging zal zetten om voorwaards te ageeren en dan zullen misschien onze embarras beginnen. Ik restitueer meerdere stukken en voege bij het request van den Heer Grand, denkende, dat het misschien het beste zouwde zijn, indien UWEG. hem in zijn bureau plaatste; ook eene missive van eene Schaumburg aan mijne Moeder, die wenschte te Stockholm als Consul geplaatst te zijn; dog zulks heeft althans tegenswoordig nog geen haast. Repelaer heeft een antwoord van Mey. Ik gaa mij direct van de Zwitsersche zaak occupeeren.

's Haage, den 23 January 1814. WILLEM.

Uit het bijgaande kan de instructie van van der Hoeve opgemaakt worden. Bentinck is ook op den inhoud te consulteeren, en is door hem de staat te suppediteeren van onze tegenwoordige arrangementen, die v. d. Hoeve meede moet hebben. De credentialen zijn ook te ontwerpen en dan hoe eerder hij vertrekt hoe beter. Misschien zouwde het abouchееren met Constant ook van nut kunnen zijn.

's Haage den 23 January 1814. WILLEM.

Ik ben zeer verheugd aangaande de schikkingen der Policie. De opmarsch van 10000 Deenen maakt zeeker de notificatie noodig en ik zal er nog heede voor zorgen. Voor onze handel in de Oostzee, die allergewigtigst is, hebben wij ook met Denemarken te doen; door den afstand van Noorwegen egter nog meer met Zweede. Ik laat mij reeds informaties van de Commersie geeven omtrent hetgeen tegenwoordig zoude te doen zijn.

De aanstelling van Bangeman Huigens tot Commissaris Generaal voor Venlo en Maastricht koomt mij zeer gepast voor,

zooals ook om hem een Roomschgezinde toe te voegen; als zoodanig kan ik hem bij een missive aan den Hertog van Weimar en den Generaal Winzingerode bekend maaken, en wat het Diplomatische betreft er bijvoegen, dat de Heer van Zuylen van Nyevelt bij de commandeerende generaals van de Hooge Bondgenooten in Belgien geaccrediteert is, en dat de Heer Bangeman Huygens nu benoemd wordt om met overleg van den Heer van Zuylen van Nyevelt de zaaken te behandelen aan het Hoofdquartier of van den Hertog van Weimar of van den Generaal van Winzingerode. Indien UKH. deze schikkingen goedkeurt dan zal ik de brieven goreed maken en UKH. kan nu reeds de orders aan van Straalen geven.

Ik schrijf nu aan Nyevelt in den geest van al hetgeen wij nu met zeekerheid weeten, opdat zijn werkzaamheid in alles nuttig zij en niets bederve. UKH. zal gemakkelijk bemerken uit den brief van Nyevelt, dien ik hier insluite, dat de Generaal Bülow precies dezelfde tijdingen heeft als wij. Ik vleije mij dus, dat wij buiten embarras zullen blijven.

Indien UKH. geneegen is om Kinkel ook bij den Keizer van Oostenrijk de accrediteeren, daar ik niets tegen heb, zo zoude ik na rijp overleg oordeelen, dat hij eenvoudig diende geadjungeert te worden, dog zonder eenig caracter, aan den Heer van Spaen, om hem in zijne menigvuldige bezigheeden bij te staan.

Ik kan den jongen Grand gemakkelijk in mijn bureau plaatsen, maar ik kan het niet doen naar zijn zin; want hij begeert eene belooning en heeft die ook verdient. Ik zal hem eens ontbieden.

Zooeven ontving ik de stukken voor Zwitserland terug en heb reeds van der Hoeven bij mij ontboden.

Ik leg nu te bed met het pootje aan mijn linkerelleboog en hand en aan mijn linkerknie.

's Gravenhage — UKH. getrouwe onderdaan
23 Jan. 1814. — Hogendorp.

Ik heb nevensgaande brief van den Hertog van Saxen Weimar heden bekoomen. UWEg. zal daaruit zien, dat hij het commando over Bulow en Winzingerode bekoomen heeft en zijn aankomst dus eenige verandering in de getroffen mesures zouwde kunnen veroorzaaken. Ik wensch maar, dat hij in de project operatie geene verhinderingen leggen zal en dat dus Bulow den 26 zijne offensieve zal beginnen. Welke instructie aan Zuilen van Nieveld te geeven is ingevolge de verandering van commando, zullen wij eerst in een paar dagen kunnen bepalen. Omtrend Bangemann Huigens en van Hugenpoot heb ik aan van Straelen het nodige door Falck doen weeten en ik denke, de eerste zouwde teffens eene brief voor Winzingerode maar niet voor den Hertog van Weimar hebben, welke des te meer haast heeft, daar volgens tijdingen Macdonald zijn corps in de garnisoenen van Maestricht, Venlo en Wezel opgelost is en den H. v. S. W. mij schrijft, dat Winzingerode reeds te Luik zouwde zijn. Met het accrediteeren van Kinkel bij den Keizer van Oostenrijk kan het wel nog wat wagten. Voor de tijding van de komst van Ld Castlereagh en zijne verrigtingen in het Hoofdquartier dienen wij tegenwoordig geduld te hebben, dog zulks kan dagelijksch komen. Hiernevens een brief van de Gen. v. Suchtelen ter lecture.

den 23 January 1814. WILLEM.

Ik heb den ouden Gijzelaar ondertast; hij zoude gaarne een post in de finantien hebben, die hij naderhand aan zijn Zoon kon overdoen. Die zoon is er zeer bekwaam toe.

Perponcher had gaarne de Missie van Weenen gehad, en ik kan merken, dat hij die van Munchen verzoeken zal.

De jonge Bichon is bij mij geweest. Ik wil nooit de keuze van UKH. vooruit loopen. Ik verzoek maar, dat die brave man, die ook een goede maate van kunde heeft, en die onder Stirum gediend heeft van den beginne af, bij UKH. in aandenken blijven moge.

De Engelsche wapenen, de zaak van de Thee, die van de Zwitsersche troupes, zullen nu allen even vlot gaan.

De zaak van de Constitutie loopt ten einde. Maar hoe kan ik UKH. alles schrijven? Veel daarvan is niet eens vatbaar voor schrift.

Ik ben zeer pijnlijk, dog zo, dat ik des voormiddags werken kan.

's Hage den 23 January 1814 's avonds half agt. UKH. getrouwe onderdaan HOGENDORP.

Het is mij aangenaam te verneemen, dat de zaak van de Constitutie ten einde loopt, en dat dus die wichtige aangelegenheid zal kunnen in weinige weeken zijn volkomen beslag bekoomen. Daartegen heb ik met leedweezen vernomen, dat UWEG. nog zeer pijnlijk is en de gezondheid dus niet beter. Ik vreeze, dat dezelve zig te veel fatigeeren en daardoor niet voldoende rust genieten, hetgeen dog noodzakelijk is. Ik wenschte UWEG. te bezoeken en zal trachten zulks heeden te doen. Indien het nae den eeten tusschen 6 en 7 konde zijn, zal dat uur daartoe bepalen, dog zoo het reeds te laat is en UWEG. alsdan rust genieten moeten, zal ik trachten tusschen 10 en 11 deezen morgen te koomen, wanneer ik het niet te druk heb. Een mondeling antwoord is voldoende.

's Haage den 24 January 1814. WILLEM.

Ik heb heden met den heer v. Yvoy over Reiffenberg gesprooken, daar hij in vroegere tijden met hem heeft te doen gehad. Hij herinnerde mij aan deszelfs oponthoud, plaatsing en ontslag te Fuld en ik meen hoe langer hoe meer, dat hij kan gebruikt dog mag niet veel getrouwt worden. Bij die geleegenheid is ons ingevallen eene Michiels te Utrecht, welke aldaar is of geweest is conservateur des hypothèques, die Roomsch is, veele relaties in Braband heeft en de zoon is van de Rentmeester te Montfoort, eene familie in dienst en seer geattacheert aan het

Huis. Ook is hier eene Dewelaer van Campen, tegenswoordig te Oldenburg als koopman geëtablisseert, dewelke bereid is overal te gaan, zelver nae Parijs als het vereischt wierdt, en die ook kennis in Brabant heeft. Deeze beide persoonen zouwden in Braband kunnen gebruikt worden en aldaar werken in den zin van de brief van de heer Kinkel, vervolgens in relatie zig stellen met Zuilen van Nievelt. De memorie en brief van Reiffenberg sluite ik in, ook de note van Ld. Clancarty en de meedegedeelde brief wegens Goes, welke heeden morgen per abuis in den Raad meedenaam. Nopens de 100 stukken geschut diend eene Note tot bedanken en erkentelijkheidsbetuiging overgegeeven te worden. In het oogenblik erinner ik mij niets verder aan Mylord te zeggen, dan misschien eene vertrouwelijke mondelinge communicatie van den inhoud der missive van Kinkel en de nominatie van Changuion. Ik ben zeer te vreeden, dat hij die zending aangenomen heeft en wensche wel, dat hij de reis zooveel moogelijk bespoedige. Mijne missive van Kinkel deele ik meede en zende terug die aan UWEG., alsmeede die van Spaen. Volgende verder nog bij een hernieuwd verzoek van Gevers voor het Consulaat van Londen.

Den 25 January 1814. WILLEM.

Ik heb gister avond een aangenaam bezoek van den Heer van der Duijn gehad. Hij zeide mij, dat hij wel wist, dat ik zelf mijne verlangens aan UKH. mogt voordragen, maar dat er evenwel dingen waren, die men liever aan een ander opdroeg; dat de Constitutie nu haast ingevoerd zou worden, en dat hij mij kwam vragen of er ook in dezelve een post was, die mij beter aanstond dan mijn tegenswoordige; dat hij het dan gaarne aan UKH. te kennen geven zoude. Ik erkende aanstonds daarin het hart van mijn vriend, maar nog meer de gunst en genegenheid van mijn Vorst, en ik wil zonder dralen mijn warme dank aan UKH. betuigen voor dit nieuwe blijk van Hare goedheid. Wat er verder in deze conversatie voorgevallen is, valt al te lang

voor een briefje, maar bij de eerste gelegenheid, als UKH. den tijd heeft, zal ik het Haar verhalen.

'sHage 27 January 1814, UKH. getrouwe onderdaan
's morgens half negen. HOGENDORP.

Ik haast mij UKH. de ingeslote goede tijdingen te zenden. Ik zal mij niet inlaten op de militaire operatien. Alles is voorbereid, en ik meen, dat nu bewaarheid is hetgeen ik aan UKH. gezegd heb, dat iedere gulden door mij besteed honderd gulden uitsparen zoude aan het Departement van Oorlog. Daar ik UKH. nu op adviseeren moet is de proclamatie van Perez. Met eenige kleine veranderingen kan ik die zoo maken, dat er niet op de vitten is. Vooraf wensch ik te weten, of Perez den naam heeft van op zich zelve te staan en van UKH. onderstand te ontvangen, dan of hij direct staat in UKH. dienst en als zoodanig bekend is. Verders wensch ik te weten, of UKH. aan Perez de order gegeven heeft of geven zal om vooruit te gaan.

'sHage 27 Jan. 1814, UKH. onderdanige en getrouwe
des morgens te 10 uren. Onderdaan

HOGENDORP.

Ik neem de vrijheid UKH. op nieuw aan te spreken over de pecunieele behandeling van den Heer Changuion als Envoyé naar Noord-Amerika. Mijne informatien zijn, dat het in dat land ten minste even duur is als toen ik er voor dertig jaren geweest ben, en toen stond de Dollar gelijk met één gulden Hollandsch, zodat men daar hetzelfde deed met 50 stuyvers als hier met 20. Ik neem de vrijheid aan UKH. voor te dragen om dien Heer toe te leggen bij een nader besluit nog 24000.— Equipement en Reisgeld, en nog 15000.— tractement.

'sHage 27 Jan. 1814, UKH. getrouwe onderdaan
ten vier uuren. HOGENDORP.

Niet alleen de stad maar de Citadel van 's Hertogenbosch heeft gecapituleerd ; 800 krijgsgevangenen en 80 canon is het

resultaat der operatie, waartoe de burgers moeten veel gecontribueerd hebben. Dit gevoegd bij de andere Bredasche tijdingen belooft ons hoe langer hoe meer een aangenaam vooruitzigt. Alleen maar het hooge water en de inundatien verdonkeren hetzelve, en zulks heeft tegenswoordig een groot nadeel, daar de marsch der Saxische trouppes daardoor vertraagd wordt en deswegens de Generaal van Bulow zijne operatie om eenige daagen heeft uitgesteld. Het decreet nopens Changuion zal ik teekenen. Van van der Hoeven hoor ik niets zederd meerdere daagen; zijne zending kan ik niet genoeg pousseeren, vervallende alle termijnen, wanneer zijne aankomst vertraagd wordt, zoodat de Zwitser niet meer bij tijds alhier kunnen zijn. De Bremer Consul wenscht zeer een nieuwe aanstelling bij de Magistraat van die stad. Daar UWEG. ook met zijne activiteit te vreeden is, meene ik het best te zijn aan zijn wensch te voldoen en de noodige acte te laten expedieeren. De Hertog van Clarence en de Graaf van Artois zijn alhier aangekoomen. Ik heb het dus druk van daag, hetgeen ik vrees dat mij beletten zal UWEG. te bezoeken, hetgeen ik anders gedagt zouwde hebben. Ik hoop zulks hoe eer hoe beter te doen, wanneer wij zullen kunnen verder spreeken over hetgeen UWEG. mij nader meededeelen wil nopens het voorgevallene in de conversatie met den Heer (van der Duijn) van Maasdam. Geleegenheid van dank jegens mij kan ik in deezen niet vinden. Indien ik de wensch heb UWEG. talenten tot meeste nut van het Vaderland te zien gebruiken, dog dat zulks geschiede op eene wijze, die overeenkome met de phijsieke situatie, en welke permitteer dat dezelve het uithoude en daardoor aanhoudender en bestendiger tot 's Lands welvaren meedewerken, is zulks alleen maar billijkheid en plicht. De wijze hoe zulks geschieden kan is de groote vraag, alsmeede UWEG. wensch daaromtrend, en alhoewel ik daaromtrend deszelfs consideratie hoope te verneemen en dezelve niet wil vooruitloopen, kan ik dog niet afzijn UWEG. het idee op te offeren, of het niet misschien geraden is een *Vice-President*

bij den Staats-Raad te hebben, welke aan de Staats-Secretarissen gelijk te stellen zouwde zijn, en bij mijne presentie een soort van praeadvîs zouwde hebben.

's Haage den 28 Januarij 1814. WILLEM.

Ik heb maar de bijleggende stukken in UWEG. paquet van heeden morgen bekomen en sluite dezelve met UWEG. brief s. r. hiernevens terug, ten einde beoordeeld kan worden wat ontbreekt aan het geannonceerde. De brief van Zuilen van Nieveld heb ik reeds gisterenavond bekomen, en moet dus zijn het exemplaar voor het Departement.

den 28 Januarij 1814. WILLEM.

Daar is niets verloren noch vergeten geweest. Ik heb UKH. slegts gemeld wat ik gereed had; doch de Generaal Bentinck moest de Capitulatie nog lezen; dit is geschied.

Nu zende ik UKH.

1°. De Capitulatie,

2°. De korte consideratien van den Generaal Bentinck,

3°. Het Tractaat van Unie,

4°. Het concept-besluit van aanstelling,

5°. Eenige punten door UKH. nog te beslissen.

UKH. ontvangt direct van het Bureau de twee credentialen, een algemeen en een om met ieder canton afzonderlijk te kunnen handelen, alsmede, het antwoord van den Luitenant-Kolonel Schok, alles ter teekening.

UKH. Haar laatste orders gegeven hebbende kan de Heer van der Hoeven vertrekken.

Nu is mijn vraag aan UKH. of zij ook verkiezen zoude den Heer van der Hoeven te ontbieden om het laatste werk met hem te doen en Hare laatste orders aan hem zelve te geven.

's Hage den 28 Januarij 1814, UKH. getrouwe onderdaan
's avonds te half 7 uren. HOGENDORP.

UKH. zal nieuwsgierig zijn om iets te weten van het bezoek van den Grave d'Artois. Hij heeft een half uur zeer op zijn gemak gezeeten en openhartig gepraat, hetzij over den algemeenen staat van zaken, of over Buonaparte, of over zijn langdurig lijden, of over de blijde vooruitzigten en de gematigdheid waarmede hij en de zijnen voornemens zijn om de zaken te behandelen, of over het aangenaam gezigt van dit Land, waar de geheele Natie onderling verzoend en opgetogen is met haren Erfelijken Vorst. Hij heeft van het begin tot aan het einde met veel vriendelijkheid altijd zijn fatsoen behouden, een toon, die bij de oude Franschen begon verloren te gaan, en daar de nieuwe Franschen nooit schijn of schaduw van gehad hebben. Het verheugde hem ongemeen het denkbeeld zo algemeen onder ons te vinden, dat de rust van Europa en onze eigen zekerheid aan de herstelling van het Erfrecht in Frankrijk gehecht waren. Hij wilde meer dan eens opstaan en vergat wederom te vertrekken. Eindelijk sprong hij op, uitroepende: Il faut bien partir; en voor mij staande, zeide hij zeer affectueus: Je suis sûr que désormais nous serons bons amis; ik voegde daarbij: et bons voisins; hij: oui, bons voisins. Toen nam hij afscheid met deze woorden: Je vous fais mon compliment sur les services que vous rendez au Prince d'Orange, et les bons conseils que vous Lui donnez.

Ik vleide mij, dat het verblijf van dien Prins aan het Hof van UKH. een goeden indruk op zijn gemoed zal nalaten, en dat wij een langen tijd van rust en vrede mogen verwagten, als de wapenen eens nedergelegd zullen zijn.

's Hage 29 January 1814,
's morgens half tien uren.

UKH. zeer getrouwe onderdaan
HOGENDORP.

Ik heb de eer UKH te melden, dat de vaart op de West Indische Kolonien in concurrentie met de Engelschen officieel toegestaan is, dat op dezelfde wijze aan onze schepen vergund is om gebruik van de Engelsche convooyen te maken, en dat

Engeland ons de behulpsame hand biedt om eene goede verstandhouding met de Barbarijsche Mogendheden te herstellen. De stukken daartoe betrekkelijk onder n°. 1 verzoeke spoedig terug om het noodige gebruik daarvan te maken.

Wijders heb ik de eer onder n°. 2 te zenden de papieren betrekkelijk tot een ander besluit van het Engelsch Gouvernement, om namelijk de allowances van de Hollandsche officieren nog uit te betalen tot 24 December aanstaande, die betaling vooruit te doen aan alle degene, die aanstonds zouden willen vertrekken van Engeland naar Holland, en aan alle degene, die dienst nemen onder de Colonel Panhuijs een equipement te geven.

Welke stukken van het pak n°. 2 mij onder verbetering voorkomen van dit oogenblik bij het Departement van Oorlog te huis te hooren.

Wijders zende aan UKH. vrolijke tijdingen uit Parijs, en twijfele niet of UKH. zal goedvinden, dat ik voortga met aan dat canaal wat geld te besteden. UKH. ziet, dat zij mij door den Directeur Ampt geworden zijn.

Ik maak mijn rekening voor December 1813 op, maar heb daartoe noodig het Besluit van de appointementen, hetwelk mij gezegd wordt op de drukpers te zijn. Daar is dus niets van mijne schuld.

Indien ik ooit twee uren vrij had zoude ik al lang in staat geweest zijn om mijne organisatie met alle Instructien en eene gemotiveerde voordragt aan UKH. voor te dragen; evenwel de dienst lijdt er niet met al door.

De Heer Changuion is op reis naar Amsterdam, Rotterdam en Dordrecht. Uithoofde van het saizoen en de noodzakelijkheid, dat hij over Halifax ga, is er niets met hem verzuimd.

Voor den Heer van der Hoeven solliciteer ik nogmaals, dat UKH. een officier despicieere tot zijnen Legativen Secretaris. De Heer Repelaer heeft de Capitulatie bij mij geleezen en verklaart er geene consideratien op te hebben; dan dat hij vreest, dat de Zwitsers het voor dat geld niet doen zullen.

Wij hebben gisteren en heden Constitutie gehouden op mijne slaapkamer, hetwelk vordert onophoudelijk.

Morgen om twaalf uren komen Lord Clancarty en de Ambassadeur Fagel bij mij. Indien UKH. iets aangenaams voor Lord Clancarty heeft ingevolge van n°. 1 en 2 bovengemeld, zoo verzoeke het morgen ochtend bijtijds te mogen weten.

De Heer Repelaer heeft mij met lof gesproken van twee voormalige Maastrichtenaars, namelijk Panhuijs en de Heer Frijthoff, getrouwd met eene Jufvrouw van den Sandheuvel en thans te Dordrecht; de laatste biedt zich aan om zonder eenig bezwaar van den Lande bij de aanstaande organisatie van Maastricht gebruikt te worden. Mij dunkt, dat hij aan Hugenpoth geadjungeerd zou kunnen worden.

's Hage 29 January 1814, UKH. getrouwe onderdaan
's avonds 8 uren. HOGENDORP.

Ik heb meerdere reflectien op de Capitulatie, die een mondeling onderhoud met van der Hoeve nodig maken, vermits het bijzonder pointes van ordre en kleinigheeden betreffen, die zig zonder weidlopige schriftelijke discussien niet laten expliceeren. Ik verzoeke UWEG. dienvolgens hem te laten weeten van heeden morgen om half een bij mij te koomen, wanneer ik het nodige met hem zal schikken.

Den 30 January 1814. WILLEM.

Met zeer veel genoegen hebbe ik de stukken (gelezen), dewelke Ld Clancarty meedegedeeld heeft, en autoriseere UWEG. zeer gaarne hem daarover iets vriendelijks en aangenaams te zeggen, ook op te draagen bij zijn Gouvernement mijne tevreedenheid en erkentelijkheid te kennen te geeven. Daar zijn nogtans eenige bedenkelijkheeden mij opgekoomen, welke ik niet volkomen oplossen kan, dog die in de hoofdzaak geen onderscheid maaken, en wel ad. 1 het antwoord op de 2° vraag; is daardoor te verstaan, dat onze koopvaardijschepen van hier direct

nae de West-Indien seilen moeten naar de havens in haar Licence bepaalt zonder in Engeland te lacheeren, of kunnen zij des verlangende eerst eene Engelsche haven maaken, ten einde gebruik te maaken van Convoy; ik begrijp, dat de eerste alternatieve de intentie is; ten 2e, ad. 2 Regulation, veronderstel ik, dat ons het Tarief in quaestie zal worden meedegedeeld ten einde deeze uitgaande rechten alhier geheeven worden zoowel als de ingaande, zijnde de intentie alleen maar om gelijke lasten te hebben ten einde allen sluikhandel voor te koomen, maar niet eene finantie speculatie. Den Ambassadeur Fagel zal misschien in staat zijn mijne twijfel omtrend deeze pointen op te lossen of wel de loop der conversatie met Ld. Clancarty eene zeekerheid geeven, zonder dat hij geleegenheid heeft mijne onzekerheid over den zin in quaestie té bemerken. Omtrend de Convoyen en de te etablisseeren goede verstandhouding met de Barbarijsche Mogenheeden geschied wat wij verlangen kunnen. Er is nu maar qaestie, hoe maken wij om de relatien in quaestie te retablisseeren. Het benoemen van Consuls, dezelve te voorzien met credentialen en over Engeland te zenden om onder den invloed van de Engelsche Consuls te worden gepraesenteerd en geintroduceert is misschien het kortste, en voor zoover als de Consuls nog op de kust van Barbarij resideeren zouwde haar volmagt hun over Engeland kunnen gezonden worden. Ik wagte omtrend dit alles UWEG. voordragt alsmeede voorslag, indien iemand gezonden moet worden. Is de Heer van Nieuwekerke niet voordeeze aan een der hoven geaccrediteert geweest of General Consul, of was hij zulks in Spanien? De communicatie omtrend de geallowanceerde officieren diend in copy aan den Generaal Bentinck te geschieden, ten einde hij mij daaromtrent voorslagen doe en mij in staat stelle de nodige dispositie omtrent de geinteresseerden over het jaar 1815 te kunnen maken. De door Ampt meedegedeelde Parijsche tijdingen waren mij reeds bekend en schijnen mij een weinig apocrief, dog indien diergelijke informatien niet veel kosten, kan men wel daarmeede con-

tinueeren, vreesende alleen maar, dat daar de verscheiden renseignementen van de kant van Breda koomen, het noodig is voor te koomen, dat men dezelfde lieden niet dubbeld betale. Ik zal trachten een officier te vinden, die met van der Hoeve zouwde kunnen gaan en hope het werk der Capitulatie heeden te kunnen renvoyeeren. Ik zal ook het decreet laten expedieeren, dog omtrend de Equipagegelden wensche ik van te voren UWEG. gedagten. Het is maar een temporaire commissie, en hij heeft zig dus niet in te rigten om te Zurich te resideeren, weswegens het mij schijnt niet veel nodig te zijn. In vroegere tijd werd geen equipagegeld gegeeven bij diergelijke verzendingen.

Bangemann Huigens en Hugenpoot hebben gezamentlijk de Commissie van Maestricht en overkwartier van Gelderland. Frijthoff zoude evenwel op eene andere wijze kunnen gentiliseerd worden, en ik behoude mij voor zulks nog te overleggen. Ik weet niet hoeveel sous-prefectien het Overmaesche uitmaekt, anders liet zig alles zeer goed maken.

'sHaage den 30 January 1814. WILLEM.

Ik heb dezer dagen een blijk van volharding in de beste gezindheid van den jongsten van der Hoeven ontvangen. Op de begeerte van UKH, dat hij militaire diensten zoude doen en op zekere wenk heeft hij verzocht om Officier van Ordonnance bij Haar te worden. Nu begint hij te twijfelen of ook dit verzoek UKH. wel aangenaam is, en laat zijne gedagten gaan om dienst te nemen in het corps van Jan van Bijlandt, hetwelk ik hem aangeraden heb nog uit te stellen. Dit is inmiddels een waar devouement, waarvan ik UKH. niet onkundig laten kan.

Iets dergelijks heb ik ontdekt in den Heer Volkert van Dort, die nu al verscheiden reizen als courier van Breda gekomen is, die als vrijwilliger op zijn eigen kosten dient, die al lang verzocht heeft om een plaats zoo voor zich als voor zijn uit de krijgsgevangenschap wedergekeerde broeder, en die altijd denzelfden ijver behoudt voor zijn Vorst en Vaderland.

Ik heb dezer dagen bij mij gehad den Heer George Clifford van Amsterdam, getrouwd met eene Juffrouw van Weede, neef van mijne vrouw, thans lid van den Raad der Stad, en die zich gepresenteerd heeft op de audientie van UKH. Hij is een fatsoenlijk man, heeft zeer goede manieren, heeft gereisd, heeft een onberispelijk gedrag gehouden met zooveel zachtheid als fermeteit, zonder zich ooit in te laaten met eenig revolutionair Gouvernement. Hij heeft een matig fortuin, waarvan hij ordentlijk leeft en drie kinderen opbrengt in zijn eigen huis. Iemand van die beschrijving komt mij uitneemend geschikt voor om geplaatst te worden in de Staaten Generaal, waardoor hij maar een korten tijd van huis geroepen wordt. Onder zijne verdiensten reken ik stellig, dat hij geenszins versmaad heeft om in de stedelijke regeering te komen.

Ik heb nog een Amsterdammer bij mij gehad, die eenige melding verdient. Het is de Heer Straalman, een schatrijk man, volmaakt welgezind en die zig evenmin ooit ingelaaten heeft. UKH. heeft zijn overleden Vader, den Burgemeester, zeer wel gekend. De zoon had gedagt dat men hem nu ook wel burgemeester had kunnen maaken. Hij is zeer gevoelig, dat men hem voorbijgegaan is, ook met een bloote plaats in den Raad. Ik zou denken, dat hij in het vervolg zou moeten in aanmerking komen, tenzij er goede redenen tegen waren.

De Advocaat van Assen heeft mij verzocht hem op de lijst van de Legation Secretarissen te zetten, welke lijst bedroefd voorzien is. Zijne uitmuntende hoedanigheden zullen hem wel doen slaan in al wat hij onderneemt, en als de Heer Fagel eens zal kunnen vertrekken, zo dunkt mij, dat men hem van Assen zal kunnen toevoegen.

Onder alle degenen, die ik ooit aan UKH aanbevolen heb, is er misschien niemand, die in een hooger graad de kundigheid, braafheid en welgezindheid vereenigt, dan de Commissaris van het Gouvernement te Rotterdam, 's Jacob. Hij heeft een goede praktijk, daar hij onafhankelijk van geleefd heeft, hij is eens-

klaps de ziel geworden van den mannelijken opstand te Rotterdam, hij is den derden dag van den opstand in den Haag gekomen om met een bedaarde fermeteit te verklaren, dat er een Algemeen Gouvernement en Algemeene Wapening zijn moesten; op zijn moed en beleid niet weinig steunende heb ik het Algemeen Bestuur aanvaard en heb hem vervolgens gebruikt als een der bekwaamste mannen om de zaken gaande te houden. Lang na de komst van UKH. heeft hij mij op mijn sterken aandrang toevertrouwd, dat hij gaarne een post van Procureur Generaal of Fiscaal zal aannemen. Nu werkt hij in stilte als eenvoudig Commissaris en houdt zijn praktijk aan. Hij zal UKH. nooit lastig vallen; maar ik zoude mijn eersten plicht vergeeten, indien ik niet voor hem optrad, zoo als ik doe bij deze.

's Hage, 30 January 1814, 'UKH. getrouwe onderdaan
's morgen tien uuren. HOGENDORP.

Ik zend UKH. gewigtige tijdingen van Breda, waarvan het raadselachtige mogelijk niet duister voor Haar zijn zal. In de proclamatie van den Generaal Bulow wordt tweemaal van Buonaparte gesproken op zulk een wijze als nog nooit te voren geschied was. Ik moet besluiten, dat zijn vonnis in het Groote Hoofdquartier uitgesproken is.

Ik sluit hier in de beschrijving van eenige personen, die UKH. op haar gemak lezen kan.

Nog sluit ik in een brief van den Heer Zwart uit het huis van Negotie van Insinger, een door en door bekwaam koopman en lid van de Kamer van Commercie. Uit dit staaltje kan UKH. zien hoeveel snaren ik gesteld heb om onze commercie met het voorjaar aan den gang te brengen als het wezentlijk en alles omvattende middel om 's Lands Schatkist aan te vullen.

Groote zaken, groote denkbeelden, verre van mij te vermoeijen, beuren mij op en versterken mij. De détails, de expeditien, de minutieuse administratien brengen mij om mijne gezondheid en om mijn leven.

Met mijn tegenwoordige post aan te nemen zonder eenige de minste aarzeling heb ik UKH. mijn goeden wil getoond en Zij heeft nu bij eene klare ondervinding gezien, waar ik goed voor ben, en wat of beter opgedragen is aan een ander.

De post, die UKH. mij nu toegedacht heeft is oneindig beter voor mij geschikt; zoo is het mij voorgekomen op de eerste lectuur, en na twee maal vierentwintig uuren nu en dan daarover gedacht te hebben, komt het mij nog even zoo voor. Ik zal in dien post zelfs al het wezentlijke van mijn tegenwoordigen post kunnen verrigten, dat is te zeggen, ik zal de tijdingen kunnen vernemen en beoordeelen. Ik neem aan mijn Departement wel georganiseerd aan een ander over te geven, aan den zoodanigen in twee uur alles uit te leggen, dat hij weeten moet om de zaaken op een goeden voet aan te houden, ja zelfs om zoodanig een, indien het UKH. begeerte was, aan Haar voor te slaan.

Dit alles zij gezegd ook zonder UKH. gedagten vooruit te loopen, terwijl ik zonder eenig ongeduld het oogenblik afwagt van Hare conveniencie om met mij daarover te spreken.

's Hage, 30 January 1814, UKH. getrouwe onderdaan
's morgens elf uren. HOGENDORP.

De gekoome tijdingen van Brede zijn wigtig, dog de Proclamatie van de Generaal Bulow wil mij niet aanstaen. Hij spreekt aan de Belgen alsof zij Fransch waaren, en uit zig niet op eene wijze, die effect op de Natie doen kan. Door Winzingerode Luik bezet zijnde en Helwig aan de kant van St. Truijen en Hasselt tegen Leuven voortrukkende, zal de marsch van den Generaal van Bulow geenen grooten tegenstand bejegenen, behalve hetgeen Antwerpen en deszelfs voorpoorten zouwde veroorzaken. Mij voorbehoudende over den anderen inhoud van UWEG. beide schrijven mij nader uit te laten voege ik nog bij, dat het mij voorkomt noodzakelijk te zijn, wegens de propositie van den Hertog van Saxen Weimar omtrend Deventer terstond eenig besluit te neemen, en daar de Generaal Lecocq zig daaromtrent

aan de Commissaris Generaal van de Monden van den Yssel zal adresseeren, aan dezelve *spoedig* en *geheim* per estaffette diend te kennen gegeeven worden, dat, aangezien de situatie van Deventer en dispositie der ingezeetenen, het denkbaar is, dat maar eenige ernst de stad spoedig tot overgave zouwde brengen zonder sacrifices van geld, zoo als Hertogenbosch zulks beweezen heeft. Indien dog eenig sacrifice, b. v. 20000.— fl. vereischt wierd, ben ik niet ongeneegen zulks daartoe te verwenden, dog diend alsdan men ook zeker te zijn, dat geene offerten zouwden compromitteeren.

Den 30 January 1814. WILLEM.

De Major Seiffert zouwde den Heer v. d. Hoeve kunnen op zijn reis nae Zwitserland accompagneeren en behulpzaam zijn zonder de titul van Secretaris te hebben. Indien UWEG. daarmeede meent, dat aan het nodige voldaen kan worden, zal ik hem aan de Generael Staf attacheeren, kan hij de militaire détails bearbeiden en ook bij de formatie een wakend oog houden, verder de marsch herwaards arrangeeren, en de nodige aanstalten tot dat einde in tijds treffen.

'sHaage den 30 January 1814. WILLEM.

P.S. Alsdan zouwde maar een clerck tot afschrijven voor beide heeren nog nodig zijn.

Ik kan mij volkomen vereenigen met de gedachte van UKH. omtrent de aanstelling en werkzaamheden van den Majoor Seijffert, en ik zal den Heer van der Hoeven opdragen om een klerk te zoeken.

Ik geloof, dat de proclamatie van den Generaal van Bulow voorgeschreven is uit het Groote Hoofdquartier, en dat hetgeen daaraan ontbreekt om het gewenscht effect te doen ten volle goedgemaakt is door de werkzaamheeden van den Heer van Zuylen van Nyevelt.

De bedenking van UKH. op de navigatie kan ik nu tot Haar

genoegen oplossen, nadat ik dezelve te pas gebragt heb in den loop der conversatie met Lord Clancarty: 1°. onze schepen kunnen Engelsche havens aandoen om convooy te zoeken mits geen last brekende; 2°. het stuk van de gelijke in- en uitgaande regten is geheel financieele speculatie, ook zullen de regten door ons en voor ons geheven worden; het eenigste oogmerk is de bezwaren van die vaart en handel gelijk te maken tusschen ons en de Engelschen, opdat niet het geheel in onze handen alléén valle.

Ik wacht mijn brief van Swarth terug; ik heb reeds alle informatie, dat de Heer Webster Blount, onze oude Consul resideerende te Tanger, de ziel is van het geheele werk op de Barbarijsche kust. Hij is thuis in Gibraltar, en wij zullen iemand derwaarts zenden moeten om hem de intentien van UKH. over te brengen en alles vervolgens met hem uit te voeren. Zoodanig iemand moet gaan over Engeland en daar voorzien worden van brieven van voorschrijving van het Engelsch Ministerie aan de Engelsche Consuls op de kust. Ik voorzie geene andere zwarigheid, dan het bedrag van de presenten, welke een jaar door het andere ƒ 100000 — bedroegen tot bezwaar van 's Lands kas.

De Consuls hebben ƒ 34000.— 's jaars gekost. Vermits nu de geheele Levantsche handel daarvan afhangt, zoo zoude ik mogelijk bij dien handel zelven eenige penningen kunnen vinden, totdat 's Lands kas beter voorzien zal zijn. Eerstdaags wacht ik een voordragt van de Amsterdamsche Kamer van de Levant omtrent de noodigste punten, en dan zoude ik in die correspondentie de snaar kunnen aanraken. Nieuwekerke is Chargé d'affaires de Commerce in Madrid geweest; in vroeger tijden meen ik zeker te weten, dat hij op de kust geweest is; hij heeft nu zijne diensten aangeboden en ik vinde niet de minste zwarigheid om hem in deze zaak te gebruiken en naar Gibraltar te zenden. Indien UKH. zulks goedkeurt, zal ik hem eens bij mij ontbieden en sondeeren.

Van der Hoeven heeft geen huishouden in Zwitserland op te

zetten, zoo min als de Heeren van Spaen, van Rheede en anderen op hunne ambulante missien. Eene geringe som is derhalve voldoende, zoo als ook die Heeren gehad hebben of zullen krijgen. Ik draag daartoe voor eene somma van drie duizend gulden.

In het nader besluit van den Heer Changuion staat veertienduizend Gulden, zoo als hetzelve mij copijlijk door den Heer Falck is toegezonden. Ik had in het origineel vier en twintig duizend Gulden geschreven en heb van UKH. verstaan, dat Zij het aldus geteekend had; nu heb ik het nog niet aan den Heer Changuion overhandigd.

Het zal UKH. niet onverschillig zijn te verneemen, dat Lord Clancarty de proclamatie van Bülow overschoon vond. Z. Exc meende, dat de vaart op de West nog een acte van het Parlement zoude vereischen, en vroeg mij of ik de zaak niet tot den eersten Maart geheim kon houden. Ik heb hem geantwoord, dat zijn officieele kennisgeving nu reeds te Amsterdam en Rotterdam algemeen bekend was; hij lachte en verklaarde, dat ik niet meer gedaan had, dan ik regt toe had. Dit geheim heeft veel van zeeker ander. Hij heeft nog eenige andere punten verhandeld, die ik of bij monde of bij een nader briefje aan UKH. mededeelen kan.

's Hage den 30 January 1814, 's nam. te half 4 uren.

UKH. getrouwe onderdaan
HOGENDORP.

Ik heb van der Hoeve gisteren mijne bedenkingen geopperd nopens het project Capitulatie. Hij zal dienvolgens eenige veranderde pointen mij voordraagen, en ik hoop dus, dat zijn vertrek spoedig zijn zal. Omtrent Seijfferdt is de Generaal gepraevenieerd. De overige door mij geteekende stukken, de Zwitsersche zaak betreffende, gaan hiermede terug. De brief van Schwartz gaat hiernevens terug; daar de hoofdpersoon van den Barbariskischen handel en tractaten te Gibraltar is en deeze weder tot het aanknoopen der relatien met de Mooren goed gerekend wordt, is mijn idee omtrend Nieuwerkerken van geen

belang, daar niet wel alleen maar tot het brengen van informatien aan Webster Blount zouwde te verzenden zijn. Daartoe is het voldoende de paquetten op eene sekure wijze nae Engeland en van daar nae Gibraltar te zenden, tenzij eene persoon, die bij de Consulaten aan te stellen zouwde zijn, derwaarts reize en de paquetten, brieven en instructien meede neeme. Indien den Levantischen Handel de Cassa te gemoet kwam in de kosten ten haren voordeele gedaan, zouwde het eene goede zaak zijn. Ik heb zoo begrepen, dat de intentie was *f* 24000 reisgeld aan Changuion toe te leggen en vinde zulks ook wezendlijk eene aanzienlijke somme. Ik kan ook in gemoede het Land niet meer bezwaaren en indien van zijde van den Heer Changuion op meer geinsisteerd wordt, en buitendien in de Amerikaansche zending vertraaging zouwde ontstaan, wil ik liever een sacrifice doen en zal eene assignatie op van Notten van 1000 £ afgeeven, waardoor hij in Engeland zijnde oogenblikkelijk over die somma zal disponeeren. De hoofdzaak is, dat hij zig spoedig over Londen nae zijne distinatie begeeve. Het hier zijn van de Graave d'Artois en het oogenblik daartoe zal hoop ik, zooals UWEG het meent, een goed effect in het vervolg hebben. Zijne visite bij UWEG is altoos zeer interessant en hij meent, dat wij de buren van Frankrijk moeten worden. Omtrend de aan mij genoemde individus zal ik zoeken successievelijk arrangementen te neemen. De Heer Straalman was niet in Amsterdam woonachtig en dat is de reede, dat hij waarschijnlijk, zoo weinig als de Heer Queisen, op de voordragt van de Heeren van Amsterdam geweest is. Dog daar de Heer van Harinxma bedankt heeft, is reeds met van Straelen voor eenige tijd afgesprooken, dat hij zouwde zijn ontslag bekoomen en door Straalman geremplaceerd worden. Tot Burgemeester is ook de Heer Duitz, welke als ouder als Hogguer en even zoo zuiver, aanspraak gemaakt zouwde hebben tot die post, welke ik meen bij eene eerste gelegenheid daartoe te moeten doen avanceeren. Aangaande de Heer Clifford, zoo heb ik een verzoek van tot

Commissaris Generael bij de C(onvooyen) en L(icenten) aangesteld te worden. Na UWEG. zoude hij zig tot Staate Generael qualificeeren; op eene of andere wijze zal hij zoowel als Jacob gelegentlijk kunnen geplaatst worden. Van Assen kan UWEG. maar bij geleegenheid tot Legatie Secretaris voordraagen. Ik zal altoos erkennen de wijse, op welke UWEG. zig de bezigheeden van deszelfs tegenswoordige post heeft ondertrokken en het is mij aangenaam geweest, dat dezelve meend, dat de voorgeslagene verandering zouwde beantwoorden aan hetgeen dezelve zelvers meend aan UWEG. beter te convenieeren. Ik zal zoo mogelijk UWEG. hierover nog heeden avond koomen spreeken, en het zal mij aangenaam zijn van UWEG. te verneemen wie dezelve meend, dat tot opvolger bij de buitenlandsche zaaken zouwde in contemplatie kunnen koomen.

Den 31 January 1814. WILLEM.

De brief aan de Commissarissen Generaal te Zwolle met de order van UKH. is gisteren om half vier uren vertrokken Ik heb de eer in te sluiten het antwoord van het Engelsch Gouvernement op de aanvraag om salpeter of kruid, hetwelk mij gisteren door den Ambassadeur Fagel is ter hand gesteld. Verzoeke dit stuk terug.

Ik bedank UKH. uit naam van den Heer Changuion en zal hem kennisgeven.

Ik zal zien of ik iemand vinden kan tot Consul op de Barbarijsche kust en hem dan alles voor Webster Blount mede geven.

Daar zijn velen van den naam van Clifford en ik gis, dat het een ander is, die verzoekt om Commis:Generaal te worden.

'sHage 31 January 1814, UKH. getrouwe onderdaan
'smorgens half 12 uren. HOGENDORP.

Ik ben teruggekomen van het idee, dat de Ministers alléén niet zouden opgeroepen worden onder de Notabelen. Hun getal op de 600 is een druppel in den emmer. Zij kunnen dáár van al te veel nut zijn om ze uit te sluiten. Het is ook naar den

geest der Constitutie, welke stellig zegt, dat de Ministers in de Staten Generaal kunnen zitten, à plus forte raison onder de 600 Notabelen. Hunne dubbele qualiteit onder het houden van de Groote Vergadering kan niets dan goed doen.

Zoo even ontving ik de aanschrijving omtrent Sandal Roy. Zoo als UKH. met van der Hoeven gereed is, zal ik UKH. een nader Concept Besluit zenden met eenige nieuwe punten van instructie om te voegen bij de eerste, waarin ik niet geloof, dat eenige verandering noodig zal zijn. Evenwel zal ik ze nazien, indien UKH. het goedvindt; maar in dat geval verzoek ik ze van UKH. terug te mogen hebben.

Ik heb de eer aan UKH. te zenden eene missive van den Commissaris van Lynden, arrondissement Nijmegen, waaromtrent vooraf eenige informatien geoordeeld heb te moeten innemen. Het komt mij voor, dat ik een order van UKH. noodig heb om daarop te antwoorden, en mijne opinie is, dat wij niet voorzigtig genoeg kunnen zijn omtrent het principe van de Hooge Geallieerden, dat elk de hand op het zijne legt; alzoo wij volgens dat principe nog zoo gewigtige steden, vestingen en geheele districten te revindiceeren hebben. Ik zoude dus gaarne antwoorden, dat men de regten van den Graaf van Megen met de uiterste nauwgezetheid te eerbiedigen heeft.

's Hage den 1 Febr. 1814, UKH. getrouwe onderdaan
's morgens 10 uren. HOGENDORP.

Ik heb de eer aan UKH. te melden, dat ik van den Heer Scholten uit zijn naam en uit naam van den Heer van Olden een zeer klare en duidelijke voordragt in geschrifte en voorzien van de noodige specificatien op het stuk van de Domeinen ontfangen heb. Nu neem ik de vrijheid om aan UKH. voor te dragen, dat de Heer Scholten een besogne houde met den Heer Canneman in zijn qualiteit en met één heer uit de Commissie van de Constitutie, ten einde tot een finaal resultaat te brengen: 1°. de restitutie van de Erfgoederen; 2°. het al of niet overlaten

van een vrugtgebruik van 's Lands Domeinen aan den Souvereinen Vorst; waaruit dan 3°. zal blijken, welke somma 's jaars uit 's Lands Cassa zal dienen toegevoegd te worden en zoodoende het bewust Artikel zal kunnen worden gearresteerd. UKH zal best oordeelen, wanneer Dezelve het verslag van den Heer Scholten in persoon zal willen aanhooren, hetzij voor of na het gemelde besogne of wel beiden.

's Hage 1 Febr. 1814, ogtends 11 uur. UKH. getrouwe onderdaan G. K. VAN HOGENDORP.

Ik heb niets tegen het besogneeren van de Heer Scholten met den Heer Canneman en een lid uit de Commissie van Constitutie nopens het stuk der Domeinen, dog weet niet in hoeverre zulks overeenstemd met hetgeen bepaald is bij de Commissie van Constitutie nopens het art. 25. In alle geval schijnt mij de zaak van natuur te zijn, dat een resultaat diend getrokken worden voor en aleer de Heer Scholten mij daaromtrend een voordragt doe. Omtrend den Heer Sandol Roy stelle ik mij geen partij en zal het op de Cantons en verrigtingen van van der Hoeve aankoomen, of hij kan aangesteld worden dan niet. Het besluit omtrend van der Hoeve is reeds geteekend en ter expeditie afgegeeven. Omtrend Megen geloof ik niet, dat wij eenige exceptie kunnen maken. Het zouwde te veel zwarigheid in de executie hebben. Het eenigste wat als conciliatoor kan aangenoomen worden, is alles te doen behoudens het regt van eenen derde, en wanneer deeze klaagt alsdan te zien wat raadsaam is te doen. Aan Souvereiniteit kan hij niet praetendeeren, en omtrend het *utile* laat zig schikkingen, door restitutie of schadeloosstelling, treffen.

's Haage den 1 February 1814. WILLEM.

Ik zende het stuk nopens Salpeter, Zwavel of Kruid hiernevens terug, zijnde noodzakelijk, dat het Departement van Oorlog kennis van hetzelve draage.

Den 1 February 1814. WILLEM.

Ik zal aanstonds het bewust besogne aan den gang brengen en UKH. ten eerste rapport doen van de uitkomst. Hetzelve dient alleen om art. 25 tot conclusie te brengen.

De propositie van den Heer Sandol Roy zoude kunnen gelegenheid geven tot iets geheel nieuws. Ingeval namelijk het Gouvernement tot geene Capitulatie te brengen was, zoude men mogelijk van hetzelve kunnen verkrijgen eene vrije werving door alle de Cantons; dit zouwde een pis-aller zijn, waaromtrent ik UKH. verzoek om Haar gedagten te weten.

Ik heb den Heer van der Hoeven opgedragen om aan UKH. te vragen, wat hij doen moet indien de nieuwe concept Capitulatie geheel verworpen wordt; moet hij dan nader orders afwachten? Of mag hij aanstonds in onderhandeling treden op de oude Capitulatien, en wat heeft hij daarbij in acht te nemen? Of kan hij eindelijk het idée van eene vrije werving opperen?

Over Megen heb ik aan den Commissaris van Nymegen geschreven in den zin van UKH.

Ik sluit hier in een brief van den Heer Wieling uit Alicante in Spanje. Zijn persoon leert UKH. daardoor kennen; daar is één woord nieuws van belang in. Wat zijn verzoek betreft zoo heeft een Envoyé in Spanje zooveel te doen met Commercieele belangen van onze ingezetenen, dat ik er niet gaarne iemand toe voordragen zou, die langen tijd koopman in Spanje geweest is en dus te veel eige belangens heeft. Ik geloof ook, dat UKH. niemand beters voor Spanje gebruiken kan, dan de Heer H. van Nyevelt, die nu te Breda is en Spanje bij ondervinding kent. Wieling zou misschien geschikt zijn voor het Consulaat Generaal te Madrid. Dit Consulaat wordt ook gevraagd door Schwarzmann, die zich in den opstand zeer moedig gedragen heeft, en die als gewezen Consul van St. Andero, alsmede door zijne taalkunde en verdere talenten, er bekwaam toe zoude zijn; doch hij zoude nog liever Consul te Cadix worden, en biedt zich aan om met den Consul Generaal Webster Blount een reisje op de Barbarijsche kust te doen, ten einde alles aldaar wederom aan te

knoopen. Nu is Webster Blount een oud man van 65 jaren, bekwaam, ervaren en welgezind, doch die om zijne jaren wel eenige hulp mag hebben. Ik draag UKH. deze idéeën voor, terwijl ik nog nadere informatien van Amsterdam wachtende ben, en dus om Haar voor te bereiden tot een eindelijk resultaat, als deze zaak geheel rijp zal zijn; want ik heb ondervonden, dat niets meer tijd en moeite spaart, dan af te wachten, dat eene zaak rijp geworden zij ter afdoening.

Ik heb UKH. gisteren avond een brief van Kinkel gezonden. UKH. zal wel bemerken, dat zijn vertrek naar Mannheim met de komst van Lord Castlereagh in het hoofdquartier schijnt in verband te staan. Hij heeft echter UKH. in de hem toebetrouwde Missie met veel ijver gediend, en indien Zij goedvindt hem nu te Mannheim te laten, zoo vinde ik mij onbezwaard om voor te dragen hem een gratificatie in eens te geven van drie à vijfduizend guldens, vergezeld door eenen vriendelijken brief, hetzij van UKH. of van mij uit Haren naam.

's Hage den 2 Febr. 1814. UKH. getrouwe onderdaan
's morgens ½ 11 uren. HOGENDORP.

Ik heb de eer UKH. te zenden een pak brieven van den Heer van Spaan van 24 January, zich beroepende op een vroegere dépêche, die nog koomen moet. Onze zaaken staan heel wel, doch de Heer van Spaan had nog maar summier met Lord Castlereagh kunnen spreken. Het koomt juist op mijne eerste gedachte uit, dat Engeland ons alles bezorgt en er ook eigentlijk de eer van hebben wil, maar dat wij uiterlijk doen moeten alsof wij het van Oostenrijk kreegen. De Heer van Spaan, die ongemeen veel tact heeft, schijnt dit volkoomen wel begrepen en ingeleit te hebben, zoodat ik denk, dat onze groote zaak nu voorspoedig gaan zal. Ik heb teffens den Heer van Zuijlen van Nyevelt ook slegts te bevestigen in zijn tot dusver gehouden gedrag, en het slaat alles volmaakt op elkander.

Ik twijfel niet of UKH. zal de traite van duizend gulden, door den Heer van Spaan op Stagen gedaan, goedvinden.

Bij deze gelegenheid draag ik aan UKH. voor om aan den Heer van Spaan toe te leggen een daggeld van vijftig gulden, reiskosten en alles daaronder begrepen, in te gaan naar gewoonte agt dagen voor zijn vertrek.

2 Febr. 1814, UKH. gehoorzame onderdaan
11 uren 's morgens HOGENDORP.

Door de hiernevensgaande missieve van den Ambassadeur Fagel zal UWEG. (zien) wat mij heeden gebeurt is nopens zeekere brief van een Brusselaer, in twee taalen gedrukt en op den 6 January gedateerd. In de gegeeve omstandigheeden geloove ik, dat wij verplicht zijn volgens het voorgeslagene te ageeren en ik verzoeke UWEG. dienvolgens aan den Heer van Spaan per courier te willen schrijven, ook aan den Heer van Zuilen van Nieveld de noodige prudentie dien conform te recommandeeren. Met terugzending der brieven van den Heer van Spaan bemerke ik, dat van Ld. Clancarty insgelijks vernoomen en gezien heb, dat onze zaaken goed staan, en dat is de reeden dat hij vreest, dat de bewuste brief daaraan nadeelig konde zijn. Geduldig afwagten is de loosing, en zoo als de zaaken staan geloove ik zelvers, dat niets anders overblijft te doen. Omtrent het honoreeren der traite van 1000 fl. en bepalen van zijn tractement op 50 fl. daags heb ik geene remarques. Wat was de betaling van Kinkel vóór 1795? Ik wenschte zulks te weeten eer ik omtrent het hem toe te leggen douceur bepale.

's-Haage den 2 February 1814. WILLEM.

La Haye le 2 Février 1814.

Monseigneur!

Je m'acquitte des ordres que Votre Altesse Royale vient de me donner en Lui transmettant dans cette lettre le précis de la conférence, qui a eu lieu ce matin entre Elle et Lord Clancarty, et à laquelle j'ai eu l' honneur d' assister.

L' ambassadeur ayant d' abord communiqué à VAR. la lettre de Lord Aberdeen au Prince Metternich et les deux réponses de ce Ministre au sujet de l' extension de notre frontière du côté des Pays Bas. mit ensuite sous les yeux de VAR. un imprimé dans les deux langues françoise et flamande, tendant à engager les Belges à suivre l' exemple de leurs voisins les Hollandois en se rangeant sous le drapeau de VAR. Cet imprimé avoit été envoyé à Lord Clancarty par un Agent anglois, qui lui marquoit en même temps, qu'il y avoit lieu de croire, que cette pièce avoit été écrite par M. de Zuylen de Nijevelt, au zêle et aux bonnes intentions duquel l' agent anglois rendoit pleine justice. Cet écrit contenant divers passages propres à donner ombrage à la Maison d' Autriche, l' Ambassadeur témoigna à VAR. dans les termes les plus respectueux mais en méme temps les plus clairs et les plus positifs son entrême regret de ce qu'une pièce pareille, qui ne sauroit manquer de parvenir au Quartier Général des Souverains alliés, paroissoit avoir émané d' une source, qui la feroit naturellement considérer comme exprimant le voeu, et publiée du scu et de l' aveu de VAR. Dans un moment où, á la suite des premières communications entre Lord Castlereagh et le Ministre autrichien l'affaire de la Belgique (qui ne pouvoit pas tenir plus à coeur de VAR. qu'au Prince Régent et au Gouvernement britannique) promettoit de s' arranger à l' extrême satisfaction de VAR. et de l' Angleterre. Il déplora de la manière la plus forte le mauvais effet qu'un tel écrit pourrait produire au Quartier Général en blessant l' amour propre d' une grande Puissance, disposée à tout faire pour VAR. mais voulant avoir le mérite de l' avoir fait elle même et d' obliger V. A. Après avoir discuté cette matière de plus d' un côté Lord Clancarty témoigna à VAR. son vif désir que les ordres nécessaires furent expediés sans delai à M. de Spaen pour déclarer aux Ministres autrichiens, que cet imprimé étant parvenu à la connoissance de VAR. Elle le désavouoit en plein et regrettoit extrêmement qu'il eut été

publié et pu paroitre émaner d' Elle ou avoir en aucune façon son aveu Il n' avoit paru d' abord qu'il pourroit suffire, que M. de Spaen fit cette déclaration au cas que la pièce en question lui fut représentée par le Ministre impérial, mais ayant vu Mylord depuis, il m'a fait observer qu'il ne seroit nullement impossible que cet écrit parvint à la connoissance des Ministres autrichiens, fit sur eux la mauvaise impression, qu'il appréhendait, et cependant qu'ils se sentissent trop pour faire semblant vis-à-vis de M. de Spaen d' en avoir connoissance. L' ambassadeur croyoit donc qu'il faudroit mieux que M. de Spaen reçut ordre de communiquer le premier au Ministre de S. M. Impériale au Quartier Général l' imprimé en question en témoignant combien VAR. regrettoit qu'une pièce pareille, qui pourrait être supposée émaner d' Elle, avoit été circulée dans les Pays-Bas, et que bien loin de l' approuver Elle la désavouoit entièrement, etc. Ensuite l' Ambassadeur déclara souhaiter que M. de Zuylen de Nijevelt reçut de la part de VAR. les ordres les plus positifs d'agir avec la plus grande circonspection et surtout de ne circuler en public aucun écrit, qui pût directement ou indirectement compromettre V.A.R. vis-à-vis la Cour de Vienne ou des autres alliés.

Je suis avec un profond respect, etc.

H. Fagel.

Alle dépêches van den Heer van Spaen zijn te gelijk gekomen. Ik heb de belangrijkste in het couvert van Kirchberger gedaan. Het blijkt alles nog klaarder dan ooit omtrent Belgien. Ik zal morgen ogtend de zaak zien te schikken naar den zin van UKH. en den courier afzenden, ook Nyevelt informeeren. Van der Hoeven moet noodzakelijk de Zwitsersche tijdingen lezen voor zijn vertrek. De Zwitser willen eerst met den vrede in onzen dienst komen.

Nahuis verhaalt, dat er om geen tegenstand van naam in Frankrijk te denken is. Hij is inzonderheid gelast om mij de

gelukwenschen van zijn zwager den Senateur Schimmelpenninck te brengen over de gewenschte omwending. Hij vraagt om aanstonds tegen de Franschen te dienen. Volgens hem houdt Bonaparte de bespottelijkste houding, zat drie uren in de Opera, doet alsof alles wel stond, en wordt met gesprekken, placcaten en pamphlets uitgejouwd. Men begon te Parijs te spreeken van de Bourbons. Hij is den 31sten December uit Parijs gevlucht.

'sHage 2 Febr. 1814, half elf 's avonds. UKH. getrouwe onderdaan Hogendorp.

Zoo als ik vernomen heb is Lord Clancarty bij UWEG. geweest om over het bewuste stuk te spreeken, waarvan hij mij een exemplaar ter hand gesteld heeft, hetwelk ik hiernevens voege. Voor den courier aan Spaen gezonden hebbe wegens gebrek aan tijd niet geschreven; ik vertrouwe, dat UWEG. zijne verscheide missives zal beantwoord hebben, zendende dezelve alle hiernevens terug, in geval het geene duplicaten, daar ik ook meen, dat de Heer van der Hoeve leeze moet alles wat Zwitserland betreft. Naderhand wensche ik dezelve terug met en benevens de later geschrevene en vroeger bekoomen, alsmede de copyen van UWEG. rescripten heeden geëxpedieerd, om te beoordeelen of ik nog iets daaromtrend te voegen heb. Met den vrede wensche ik geene vreemde trouppes te neemen; of terstond, of geheel niet, want naderhand zullen wij het wel alleenig met onze lieden dwingen, indien wij het hebben gedurende den oorlog doen kunnen. Ik had gehoopt, dat van der Hoeve zouwde heeden kunnen vertrekken, maar de affaires en zijn reiscompagnon maaken een uitstel nodig, dog morgen avond of overmorgen vroeg zal het mogelijk zijn. Ik wensche, dat UWEG. hem zulks laat weeten en bij mij bestelle om één uur. Ook dat de objecten, die hij te observeeren zal hebben, opgesteld en tot de tijd toe voorgelegt worden, opdat de geheele oversigt en de laatste arrangementen alsdan klaar kunnen zijn. Omtrend eene dubbele suppositie van Capitulatie, zoowel als omtrend vrije

werving bij ontstentenis van dien ben ik van opinie, dat de Heer van der Hoeve moet arripieeren hetgeen wat nae tijdsomstandigheeden zal mogelijk zijn. De brief van Wieling zende terug en wagte de nadere consideraticn nopens hem en Schwartz, ook Webster Blount, waarvan UWEG. gewag maakt. De brief van Kinkel gaat hiernevens terug. Het schijnt inderdaad, dat hij heeft weinig aan de Engelsche bevallen en dat zulks de reede van zijn teruggaan nae Mannheim is. De missive van Humboldt, gisteren bekoome, meededeele ik hiernevens. Het koomen van Nahuys en het compliment van Schimmelpenninck is niet zonder interest en bewijst zijne meening over de zaak. Bonaparte schijnt van den Hemel hoe langer hoe meer verlaten te zijn, en zijn vertrek nae de armée zal hopendlijk de kans niet doen keeren, maar veeleer de zaak spoedig doen eindigen.

's Haage den 3 February 1814. WILLEM.

Den Baron van Spaen is te informeeren der zending van den Lt Colonel Detmers om de Russische krijgsgevangenen, ook gedeeltelijk Pruissische, af te halen en op Schwedt te dirigeeren, vanwaar zij door den Generaal van Schwartz herwaarts verder verzonden zouwden worden; teffens van die van Lt Colonel Schmidt nae Boheemen om de Oostenrijksche krijgsgevangenen af te halen; alles in conformiteit met het geaccordeerde en gezegde door Gr. Nesselrode en Prins Metternich, moetende hij daarvan kennis geeven aan de hoven ieder voor zooveel hem betreft, Pruissen incluis, verzoekende de nodige ulterieure orders ten einde de officiers voorn. de nodige hulp en assistentie bekoomen. Hem zal teffens copyen moeten meede gezonden worden van het verrigte in deezen. Dit heeft haast, daar het tot nu toe verzuimt is, en diend door de af te zenden courier hem gebragt worden, welke zoo ik meen over 's Bosch, Eyndhoven, Luik nae het Hoofdquartier van den Generaal Blucher zal kunnen gaan en van daar het Groote Hoofdquartier zal bereiken. Ik behoud mij voor UWEG. over de brieven van den Heer van Spaen nader

te onderhouden en haaste mij maar deeze objecten te kennen te geeven om de afgang van den courier zoo min mogelijk te vertragen.

Den 3 February 1814. WILLEM.

Alle de stukken van den Heer van Spaen zijn enkeld. Nu dat hij Herzeele heeft zal hij dubbelden zenden. Hier ingesloten een Concept-Besluit met nadere punten van instructie voor den Heer van der Hoeven overeenkomstig het verlangen van UKH.

Ook mijne missives aan den Heer van Spaen per courier gezonden. De Ambassadeur is bij mij geweest; ik heb hem laten beginnen; hij sprak vrij zacht; ik gaf hem mijne missive aan den Heer van Spaen in originali, die voor mij op de tafel lag, met eene zeer natuurlijke houding in handen. Hij las dezelve met een ongemeene oplettendheid, en daar viel geen woord meer over; maar hij plaagde mij zoo lang om eens een vriendelijk diné bij hem te komen nemen, dat ik niet kon nalaten het tegen dinsdag aanstaande aan te nemen.

's Hage 3 February 1814 UKH. getrouwe onderdaan
's avonds ½9 uren. HOGENDORP.

Het concept besluit is geteekend en aan Falck verzonden ter expeditie. De missive aan Spaen gaat hiernevens terug. Ik heb dezelve met veel genoegen geleezen. De berigten van Zuilen van Nieveld en Bangemann zijn aanhoudend gunstig, en er zouwde zig waarschijnlijk nog wat laten doen, indien het voorzigtig was zig op den voorgrond te stellen. De verdere missives tot reditie van Antwerpen zijn nu af te wagten. Ik hoop, dat het stuk door van Deurne geteekend niet nieuwe representaties van L[d] Clancarty zal veroorzaken. Den inhoud is niet genoeg in mijn geheugen geprend om daaromtrend eene meening te etablisseeren. Daar de Belgen zig niet geprononceert hebben, en het insurrectionele tot onderstand niet plaats gehad heeft, zal de voorzigtigheid altoos meer nodig zijn. De passen voor Limburgers zal

UWEG. in de brief van Bangemann niet geechappeerd zijn. Omtrend de administratie schijnt intusschen niets bepaald te zijn, hetgeen veele confusie en nadeel voor armeeën, land en zaak kan te weeg brengen, indien daar niet bij tijds in voorzien wordt. Wegens Gorcum en de vrije aftocht aan de geboren Franschen te accordeeren hebbe ik gisteren met den Ambassadeur gesprooken; de wigtigheid van de spoedige overgave dier stad wegens de mogelijke inundaties, bijzonder van Alblasserwaard en de enorme verliezen voor Land en particulieren, indien dit ongeluk geschied. Dog hij scheen niet te denken, dat het gevaar groot genoeg was, om van het aangenoomen principe der Mogendheeden, alle Garnisoenen krijgsgevangen te maken, af te gaan en daardoor het beëindigen onzer angsten teweeg te brengen.

'S Haage den 4 February 1814. WILLEM.

Ik heb de eer UKH. in een apart pakje te zenden alle de dépêches, die Zij mij teruggevraagd heeft; die van den Heer van Spaen zijn voor het Departement, en vereischen nog antwoord van mij op eenige punten. Nog gaan hiernevens gesloten twee Concept-Besluiten voor de Heeren van Spaan en Bangeman Huygens. UKH. zal, geloof ik, bemerken, dat ik de nodige zuinigheid in het oog houde, zonder Haare dienaars gebrek te laten lijden.

Ook een brief van den jongen Mollerus, die eenen prijsselijken ijver getoond heeft, maar getrouwd zijnde en kinderen hebbend op den duur niet passen zoude in dit vak; want Legations Secretaris kan hij niet permanent zijn en voor eene Missie is hij veel te onbedreven; maar een goede ijver door de daad getoond behoudt altijd zijn waarde.

Nog sluit ik in een briefje van den Heer van der Hoeven over den Major Seijffert, die zonder adsignatie van eene somme gelds niet schijnt te kunnen vertrekken. Ik meen de beslissing dienaangaande te mogen overlaten aan UKH. of aan den Generaal Bentinck.

De proclamatie van een Belgier aan de Belgiers geloof ik niet, dat bloot staat aan vitterijen. Ik laat er een copy van voor UKH. maken, doch zal moeten wachten, dat ze van Breda overgezonden worde.

Zoude er wel veel geboren Franschen in Gorcum zijn? Mij dunkt het ware de moeite waard daarnaar te vernemen, en dan de vraag te beslissen. Ik meen zeker te weten, dat het garnizoen meestal uit Nationale Gardes van Braband bestaat. Wij zouden moeten den naam van geboren Fransch bepalen tot de oude grenzen van Frankrijk.

De Heer van der Hoeven zal om één uur bij UKH. komen. In de confusie en anarchie van Zwitserland is mijne verwachting deze, dat alles uitloopen zal op contracten met bijzondere officieren, en dat zou mij niet eens berouwen, omdat UKH. dan veel meer meester zijn zal van de voorwaarden. Die lieden verlangen zoo hartelijk om maar schielijk op te trekken tegen den gemeenen vijand, dat er alle partij van die omstandigheid te trekken zal zijn, indien er slegts kleederen en wapenen gevonden worden. Zoo er al niet genoeg daarvan voorhanden is voor 12.000 man, zoo is er mogelijk genoeg voor 6000 of voor 3000. In dit geval maak ik geen zwarigheid UKH. te adviseeren om de menschen bij hun zwak te vatten, ten eerste Regimenten of ook maar één Regiment in Haren dienst te nemen, en als zoodanig te laten marcheeren naar den Prins van Schwarzenberg, deel te nemen aan den strijd onder Oranje vaandels, en bij de eerste bekwame gelegenheid op te marcheeren langs den kortsten weg naar Brussel of naar Mons. Het zal voor UKH. eene eeuwige eer zijn en Haar een groot credit bij de verbonden Mogendheden bezorgen eene diversie gemaakt te hebben uit Zwitserland ten voordeele van de algemeene zaak. Ik bid UKH. dit alles te willen overwegen bij het geven van Hare laatste bevelen aan den Heer van der Hoeven.

's Hage 4 Febr. 1814. UKH. getrouwe onderdaan
's morgens 10 uren. Hogendorp.

De Commissaris Generaal van Oorlog zal aan den Major Seyffert een voorschot op zijn tractement geeven, en zal hij voor het overige behandeld worden volgens de voet van 't Reglement voor officieren op reis, tenzij dat het oorlogsdepartement in dit geval meende eene exceptie te moeten maken. De ordre of instructie hebbe ik heden morgen geteekend en is tot verzending aan het departement van oorlog afgegeven.

's Haage den 4 Febr. 1814. WILLEM.

Ik heb de eer UKH. geluk te wenschen met het arresteeren op gister van het laatste artikel van de Constitutie. Nu blijft het negende van het gedrukte, zijnde het vijf en twintigste van het geschreven stuk, nog te arresteeren. Het besogne daarover is aan den gang, en zoo veel ik kan bemerken zullen wij gemakkelijk een paar hoofdtrekken in de Constitutie kunnen brengen, zakelijk overeenkomende met het reeds gearresteerde bij de Commissie. Nadere bepalingen zullen moeten overgelaten worden aan de Wet. Ik sluit hier in een concept-extensie, die mij voorkomt in den tegenwoordigen staat van deze zaak aanstonds te kunnen worden aangenomen, terwijl indien men thans in nadere schikkingen treden wilde, de Heer Canneman verklaart veertien dagen daartoe noodig te hebben. Keurt UKH. het zoo goed, zoo vleije ik mij zonder oponthoud daarmede voort te kunnen gaan.

De extensie omtrend den Vice-president van den Raad van State zoude ik aldus aan UKH. voordragen: de Souv. Vorst vermag, wanneer hij zulks noodig oordeelt, eenen Secretaris van Staat, Vice-President van den Raad van State aan te stellen. Dan zijn rang en tractement van zelf daarin begrepen, en alle dubbelzinnigheid omtrent den rang verdwijnt. Een Secretaris van Staat, Vice President enz. is eene gelijkluidende benaming van Secretaris van Staat voor Buitenlandsche Zaken, voor Oorlog, enz.

Ik zal dit punt en eenige andere uit UKH. aanmerkingen nu afdoen in de volle vergadering. Hare verdere aanmerkingen van

minder gewigt zal ik overgeven aan eene Commissie benoemd tot de overziening van de algemeene redactie.

UKH. zal ten spoedigste ontvangen het geheele afschrift van de gearresteerde Constitutie, en dan verzoek ik, dat Zij mij hare aanmerkingen toezende op het gedeelte, dat nog niet onder Hare oogen gekomen was.

Door sommige leden is voorgeslagen om in het eerste Hoofdstuk te voegen, dat de Souvereine Vorst van de Hervormde Christelijke Godsdienst is. Bij de omvraag in de voltallige vergadering hebben de stemmen gestaan zeven tegen zeven. Dus blijft het artikel daaruit, tenzij UKH. den doorslag gelieve te geven.

Sommige leden hebben het volgende artikel voorgedragen: dat alle Gezindheden zullen worden toegelaten tot de Regeering en tot ambten en bedieningen. In de voltallige vergadering zijn zes stemmen daarvoor geweest, hoofdzakelijk op grond, dat dergelijke artikelen gestaan hebben in vroegere constitutien. Agt stemmen zijn er tegen geweest, hoofdzakelijk op grond, dat, wanneer de constitutie geen voorregt geeft aan een bijzondere gezindheid, de zaak van zelve spreekt.

Wij zullen nu ook het Reglement op de uitvoering onder handen nemen, waarbij ik UKH. niet onkundig laten kan, dat bij de Constitutie zo vele instructien en andere schikkingen overgelaten zijn aan de wet, dat de Staten Generaal noodzakelijk zullen moeten vergaderen, aanstonds na het aannemen der Constitutie. Deze vergadering zal daarboven een goede uitwerking hebben zo bij onze natie als bij vreemde natien, omdat er duidelijk uit blijken zal, dat wij een Constitutie hebben en dat dezelve in volle werking is.

'sHage 4 Febr. 1814,
ten 3 uur.

UKH. getrouwe onderdaan
Hogendorp.

Ik heb de eer UKH. te berigten, dat de Major Seijffert door het Departement van Oorlog aan mij gezonden is om instructien, en dat hij zelve mij verklaart ten minste agthonderd Guldens

op rekening noodig te hebben ten einde de equipage te betalen, die hij op last van Generaal Bentinck met allen spoed heeft in gereedheid gebracht. Nu zegt mij de Major, dat de Heer van der Hoeven zijne instructien benevens zijn patent door UKH. geteekend gezien heeft. In dit geval behoef ik hem geene instructien te geven, noch voor zijn aanstelling te zorgen. Wat het geld betreft wil ik hem gaarne het voorschot doen en drage aan UKH. voor om hem boven zijn Majors tractement voor alle de kosten van zijne reize een daggeld toe te leggen van vijftien Gulden, ingaande met den dag van zijne terugkomst, alsmede hem voor zijn equipement te vereeren de gemelde som van agthonderd Gulden. UKH. begrijpt beter dan ik, dat hier eene spoedige beslissing nodig is, die ik verzoeke met een regel schrift te mogen erlangen, ten einde de Major morgen ochtend om tien uur moge vertrekken. Het concept-besluit zal ik dan opmaken, opdat UKH. het op Haar gemak teekene.

's Hage 4 Febr. 1814, UKH. getrouwe onderdaan
's avonds 9 uren. HOGENDORP.

Ik wensch UKH. geluk met de overgave van Gorcum. Zeer zeker zullen dezelfde pretensien vernieuwd worden, omdat de buit nog veel grooter is. Ik zie niet duidelijk of ik daarover aan den Heer van Spaen moet schrijven, dan of UKH. zelve dit doen zal; moet ik het doen zoo verzoek ik om spoedige order.

Omtrent den jongen Mollerus zal ik het noodige schrijven.

Omtrent de Constitutie breng ik heden een voorlopig rapport in bij de Commissie, hetwelk mij vleye UKH. nog dezen avond zal kunnen toezenden.

Van de Commissie tot de lijsten heeft de Heer Falck mij niets gezegd, doch zal het misschien dezen ochtend nog doen.

Ik ben alle dagen wachtende naar een confidentieel rapport of de Heer Westrik, een zeer kundig amsterdamsche koopman, doch thans buiten zaken en Secretaris van de Kamer van Commercie, in den bewusten raad zoude willen komen. Ik ben van

goeder hand onderrigt, dat de Heer van der Kemp, doorkundig in de West Indische zaken, meer liefhebberij voor zulk een post dan voor zijnen tegenwoordigen hebben zoude. Een Advokaat Generaal kan UKH. gemakkelijk wedervinden. De Heer Scholten van Aschat, die zijn geheel leven Bewindhebber der Oost Indische Compagnie of Asiatische Raad geweest is en daarboven zeer gehecht aan het Huis van Oranje, schijnt mij toe zeer bekwaam ten zelfden einde te zijn. Doch veel en mogelijk alles zal bij dezen en anderen op het tractement aankomen, waaromtrent ik gaarne de gedagten van UKH. zoude vernemen, ten einde met vrucht werkzaam te kunnen zijn. Hoe het zij, zend ik UKH. een voorloopig lijstje vergezeld van eenige andere, ook voorloopig, eenig en alleen om een grondslag voor UKH. verdere overdenkingen te zijn.

Sluite hierbij in een brief gisteren uit Londen ontvangen, die de oplettendheid overwaardig is. Tot beter verstand voeg ik daarbij kopy van mijn brief, waarop deze tot antwoord dient. Ook sluite nog in het voornaamst papier van de oppositie met eenige kruisjes bij een artikel, dat ik UKH. verzoeke te lezen.

Eindelijk breng ik onder het oog van UKH. een memorie over de zaken van de Barbarijsche kust, geschreven door den Eersten Commies Le Clercq, dien ik wenschte bij de organisatie als Secretaris voor te dragen, overeenkomstig met het besluit van UKH. op dat stuk, verdienende hij deze distinctie door zijnen iever en bekwaamheid.

's Hage den 5 February 1814, 's morgens ½11 uren.

UKH. getrouwe onderdaan
HOGENDORP.

P. S. Ten einde de pretensien van den Generaal Bülow op te ruimen ben ik UKH. den raad schuldig om hem eenige groote personeele distinctie te geven tot een blijk van erkentenis voor zijnen spoedigen opmarsch van Munster naar Utrecht, die buiten twijfel onzen Staat bevestigd heeft, en die hij ondernomen heeft zonder eenige order hoegenaamd. Hij is ongemeen gevoelig op

het stuk van eer, en dit maakt de zaak gemakkelijk voor UKH. Ik geloof zelfs ingevolge verscheidene officieele artikelen omtrent deze expeditie, dat het Pruissische Hof en misschien de Koning in persoon eenige publieke blijken, dat UKH. veel waarde aan den optocht der Pruissische troepen in dat critiek oogenblik hecht, met het uiterste genoegen zoude ontvangen.

Sluite nog in een brief van den Amerikaanschen consul Bourne te Amsterdam. De Heer Changuion heeft mij gisteren avond verhaald, dat de voornaamste Amerikaansche Huizen te Amsterdam van hetzelfde gevoelen zijn. De een en de andere zijn daarin versterkt door de laatste berigten uit Noord-Amerika, welke, buiten en behalve een zeer scherpe aanspraak van den President Maddison tegen de Engelschen, van eene groote verbittering in het publiek gewagen. Nog verneemt men, dat er een Engelsche vloot gereed is om naar Noord-Amerika te zeilen, en men voegt er bij, dat het oogmerk zoude zijn eenige Noord-Amerikaansche havens te bombardeeren. Uit dit alles besluit men, dat onze Minister geene Engelsche scheepsgelegenheid moet aannemen. Indien UKH. zich op dit stuk bepaalt, zoude ik Haar verder mijne gedachten kunnen opgeven over de reis van den Heer Changuion.

Hiernevens zende ik terug de missives van den Heer van Spaen; welke nog eenige onbeantwoorde objecten onthelsen. Dezelve zullen kunnen nador behandeld worden, en het behouden van het geschut, in onze vestingen gevonden, ook aan den Heer van Spaen ter harte gelegd. Ik zal deeze materie ook direct bij den Koning aanroeren en ook aan den Majoor Wauthier nog mondeling in mandatis geeven. De copy mijner missive aan den Koning zal ik aan Spaen ook meededeelen. Den Colonel Constant zende ik nae Luik om de formatie en organisatie van Walen, die tot blocade van Maestricht zouwden kunnen dienen, te bevorderen. Ik zende Hem teffens bij den Generael von Winzingerode om zijne bijstand te verzoeken,

daar ik door een rapport van Bangeman Huigens, gisteren bekomen, vernomen heb, dat zijne en mijne idées daaromtrent coïncideeren. Later is Colonel Constant gedespicieerd Maestricht te observeeren en des noods eenigzins te beschieten; zoodra de overgave van Gorcum ons trouppen disponibel geeft zal ik trachten mij van andere vestingen te occupeeren. De meedegedeelde project-lijsten zal ik met veele attentie bestudeeren. Het zal successivelijk tijd worden aan eenige nominatie te denken. Omtrend het tractement van Raden van Koophandel hebbe ik nog niet gedacht; dog zal het proportioneel der gemaakte bepalingen moeten zijn. De zeer interessante correspondentie met den Heer Brougham zende terug. De inhoud van dezelve doet hoopen, dat de oppositie omtrend onze zaak niet zeer levendig zal worden; ik geloove zelvers, dat het uitstellen naar de vrede menig voordeel zouwde hebben, dog laat zig niet alles tot eene zoo onzekere epoque opschorten. Ik restitueer de Morning Chronicle. De Times spreekt over hetzelfde object, dog zonder reflexies omtrend de aanstaande oponthoud. Omtrend de Generaal van Bülow en deszelfs corps deel ik UWEG. meening, dog de quo modo is de vraag. Ik denke hem een Adjudant te zenden om hem te complimenteeren en bij die geleegenheid die zaak op eene of andere wijze te schikken. De idee over de reis des Heeren Changuion is misschien goed, maar in dit saizoen onmogelijk te executeeren. Het niet toucheeren van Engeland konde daar ook bijzonder aangelegd worden, anders zouwde het mogelijk zijn een klein oorlogsvaartuig te bemannen en te equipeeren om de reis nae Amerika te doen zoodra als het open water het permitteert, of ten minsten zeer vroeg in het saizoen. Ik zal hieromtrent bij het Departement van Marine voorloopige informatien neemen.

'S Haage den 6 February 1814. WILLEM.

Ik heb gisteren aan den Heer van Spaen geschreven over onderscheiden punten, die te beantwoorden waren. Op het stuk

van de ammunitie heb ik een brief van den Heer van Nyevelt gezien, die goed was. Ik heb evenwel nog een artikel in den mijnen gevoegd, om de zaaken aan te dringen, en, zooveel in mij was, den weg te wijzen ten einde wel te slagen.

Ik sluite hierin een artikel van de Morning Chronicle over Amerika, waaruit ik besluiten zou, dat het Bonaparte waarlijk in de hersenen geslagen is.

Ook nog een brief van Mevrouw Tullingh van een ouden datum, terwijl de zaak zelve toch attentie verdient, alzoo het gedrag van haar man in den opstand zeer schoon geweest is, en haar besluit om naar haren man in de krijgsgevangenschap te trekken heldenmoedig was. Ik geloof niet, dat er voor alsnog iets aan te doen valt, maar ik acht het van mijn plicht UKH. van de ware gesteldheid te onderrigten tegen dat er iets gedaan zal kunnen worden.

Zende nog aan UKH. eenige regels van Mevrouw Balneavis, die niet zoo als ik dacht een pensioen heeft, maar zonder onderstand van gebrek vergaan zou.

Ik heb bij mij gekregen den ouden Heer van der Mandelen uit Delft, thans woonachtig in Utrecht, misschien 70 jaar oud maar nog vrij kras, die in 1787 krachtig medegewerkt heeft om er de Franschen uit te houden en het Huis van Oranje te herstellen. In 1795 is hij een post in de financien kwijt geraakt, heeft moeten teeren op zijn vermogen, omdat hij de revolutionaire Gouvernementen niet dienen wilde, en is thans genoodzaakt om een post te vragen, ten einde te leven. Als zoodanig heb ik hem aan den Heer Canneman opgegeven, maar tot nog toe zonder vrucht. Ik bid UKH. zijn naam te willen opteekenen. Het is voor hem om weinige jaren te doen.

UKH. heeft den wensch geuit, dat ik den jonge heer Grand van Rotterdam op mijne bureaux zoude plaatsen. Ik heb hem ontboden en hem aangezegd, dat men bij mij van onder op moet, dat ik niettemin zijne verdiensten in den opstand zeer wel ken en op haren regten prijs waardeere, dat hij naar mijn

oordeel eene belooning te goed houdt, als hij zig tot den eenen of andere post bekwaam zal gemaakt hebben, en ik heb hem gevraagd of hij op dien voet in het Departement wilde aangesteld zijn; waarop hij verklaard heeft van ja. Ik draag hem vervolgens aan UKH. voor tot Geheim Klerk met een duizend Guldens 's jaars tractement. Ik neem deze gelegenheid waar om den jongen Heer Dedel, een kleinzoon van den beroemden Dedel, hoofdofficier en vervolgens Burgemeester van Amsterdam, op dienzelfden voet aan UKH. voor te dragen. Ik heb eene goede opinie van beide deze jongelieden en meene, dat zij aan de verwachting zullen voldoen, zoodat UKH. in het vervolg van tijd zich goede diensten van dezelve belooven kan.

Indien ik nu in het vervolg meerdere aanzoeken van zulke jongelieden krijg, zal ik aan dezelve voorhouden, dat zij een jaar of twee buiten tractement moeten dienen om de proef te nemen van hunne bekwaamheid en ijver. Ik had gewenscht de twee bovengenoemde nominatien te kunnen doen bij gelegenheid van de finale organisatie, die ik sedert lang grootendeels op papier en gedeeltelijk in mijn hoofd heb, dog vermits UKH. mij van tijd tot tijd het vleiend verwijt doet, dat ik te veel werk, zoo hoop ik dat Zij mij vergeven zal die organisatie nog niet te hebben voorgedragen.

's Hage den 6 Febr. 1814. UKH. getrouwe onderdaan
's namiddags 1 uur. HOGENDORP.

De missive van Zuilen van Nieveld is mij van dien aart voorgekomen, dat eene rijpe deliberatie verlangd, en dat niet wel eenig besluit kan genomen worden zonder zig met den Engelschen Ambassadeur te bespreeken. Ik heb hem dus door den Ambassadeur Fagel laten proponeeren om heden om 3 uur bij UWEG. te koomen om de zaak te overleggen, en zoo hij mij niet te vooren te kennen geeft, dat het niet aangaat, zal ik mij insgelijks over een uur bij dezelve vervoegen. Is L^d^.

Clancarty niet thuis, zoo zal ik trachten onze conferentie heeden nae de middag tegen half acht of om die streek te houden, daar de zaak spoed vereischt.

Den 6 February 1814. WILLEM.

De indirecte tijding bekoomen hebbende van de capitulatie van Gorcum zal ik heeden morgen den Major Wauthier expedieeren. Ik meene, dat, buiten de kennisgeving van het zenden van Constant tot de oprichting van Luikenaars en ander uit de gegend van Maestricht, het niet ondienstig zouwde zijn zulks te motiveeren door het dubbeld interest, dat wij hebben, Venlo en Maestricht als tot ons territoir behorende te helpen doen vallen, daar de blocade dier vestingen van zoo groote importantie voor de goote zaak is; teffens praevenieeren of informeeren de getroffen schikkingen om dat gedeelte van het Departement van de Neder-Maas, wat tot ons territoir behoorde, weder te occupeeren, voor zooverre zulks niet tegenstrijdig is met de groote denkbeelden, en verzoekende daarin als eene restauratie te worden gemainteneerd. Omtrent Staats-Vlaanderen, dat gezegd wordt geabandonneerd te zijn door de Fransche, zouwde insgelijks bezit genoomen worden als behoorende tot het oude territoir van den Staat. Ik deele UWEG. mede zeer lange stukken van den Graaf A van Byland. Zij betroffen hem vooral personeel en hetgeene de gemoederen in Brussel enz. betreft, is dus vooralsnog in suspensie en wordt daardoor zonder oogenblikkelijk interest. Het besluit wegens Bangemann Huigens kan geheel in advies gehouden worden, daar hem als Commissaris fl. 20 toegelegd zijn, en hij dus reeds uit een ander fonds zoo als de overige Commissarissen betaald wordt. Hiernevens eenige restituties, waarvan een gedeelte bij abuijs gisteren bij mij is blijven liggen. Ik zal aan de Weduwe Balneavis eene gratificatie accordeeren en aan den Heer Six opdraagen dezelve in voorslag te brengen bij gelegenheid van het reguleeren der pensioenen. Ik heb ook eene missive van

Mevrouw Tullingh van 13 December, waaromtrent vooralsnog nits te doen is, daar de vroegere pogingen niet gelukt zijn en de Franschen niet uitwisselen. Het voorloopig rapport omtrent de Constitutie heeft mij den Heer Metelerkamp gebracht. Ik zal er de Commissie over onderhouden, die heeden bij mij koomt om over de Regterlijke Macht te rapporteeren, ten einde de Commissie betreffende dit point en de wetten in het algemeen benoemd werde. Eene Commissie voor het inrigten der schikkingen te treffen bij geleegenheid der invoering van de Constitutie. Eene andere zal ik ook benoemen tot eliminatie der Lijsten van Notabelen; dog daar alle lijsten niet hier zijn, en ook de werkzaamheeden eenige daagen zullen duuren, zoo zal niet voor Maandag 21 de lijst kunnen in de Arrondissementen ter inzage bekend gemaakt en gelegd worden, zoodat wanneer zij ook maar een week blijven ter inspectie, dog voor 3 Maart niet alle zullen terug zijn en dus voor de 21 of 22 Maart de zaak zelve te Amsterdam zig niet zal laaten invoeren. Omtrent de looting heb ik nog eenige bedenkingen, welke misschien bij nader denken en ook mondelinge conversatie zig zullen laaten wegneemen.

's Haage den 7 February 1814. WILLEM.

P.S. Behalve een gouden deegen heb ik gemeend een realer bewijs van erkentelijkheid aan den Generael van Bulow te moeten aanwijzen, en heb dienvolgens gedocht het best te zijn hem eene levensrente van 1000 Ducaten te offereeren.

Ik had nauwelijks den brief van Byland uitgelezen of ik ontving deze dépêche van Nyevelt met de bijlagen, waarvan de brief van Huygens, 4 February, de belangrijkste is. Het verdient evenwel alles gelezen te worden.

Ik vleije mij heeden om twaalf uren wederom voor het gewoone werk bij UKH. te kunnen komen.

Ik zend aanstonds iemand bij Ampt om die vrouw Calnive

op hare kamer te arresteeren en hare papieren te onderzoeken, waarvan hope UKH. mondeling rapport te kunnen doen.

'sHage 7 February 1814, 'smorgens 10 uren. UKH. getrouwe onderdaan Hogendorp.

Ik heb UKH. heden niet onderhouden over de Constitutie, omdat dezelve mij voorkwam weinig tijd te hebben. Als UKH. eene Commissie benoemt bij gelegenheid van de invoering der Constitutie, die zoo ik meen de uiterlijke plechtigheden moet regelen, zoo neem ik de vrijheid uit onze Commissie voor te dragen den Heer Röell als Amsterdammer.

Over de Commissie aangaande de lijsten is de Heer Falck mij gisteren avond komen spreken, en ik heb met hem eene voordragt afgesproken, die hij zekerlijk heden aan UKH. zal gedaan hebben..

Over de loting hoop ik dan de bedenkingen van UKH. bij monde te vernemen.

Ik heb heden in de Commissie gebragt eene concept-Publicatie voor UKH. om het ter visie leggen der lijsten vooraf te gaan en een concept-Besluit voor de Groote Vergadering ter aanneming van de Constitutie. Daar zal Donderdag over gedelibereerd worden, en inmiddels heb ik de eer dezelve aan UKH. mede te deelen. Deze stukken zullen het voornaam ingredient uitmaken van ons finaal rapport.

Heden is men wederom teruggekomen op de zamenstelling der Provinciale Staten, bevat in de twee eerste leden van het geschrevene 51^e^ Artikel. De Conclusie komt daarop uit, dat die zamenstelling aan UKH. wordt opgedragen om daar een Reglement van te maken, terwijl aan de Staten zelve overgelaten wordt het Reglement op hunne werkzaamheden te ontwerpen en aan UKH. voor te dragen tot approbatie. Ik zal morgen ochtend de concept-extensie maken en aan UKH. zenden.

Omtrend het 9e (artikel) gedrukte, zijnde het 25e geschreven, adviseer ik UKH. om twee Heeren te hooren, die in zeer

verschillende omstandigheden verkeeren, doch nu te zamen daarover gebesoigneerd hebben. De Heeren van Olden en Elout. Ik geloof, dat UKH. dan een klaar denkbeeld van de zaak krijgen zal.

Mij dunkt dat UKH. een zeer goede partij genomen heeft omtrent den Generaal Bulow.

Ik moet niet vergeten UKH. te melden, dat de vraag in de Commissie geopperd is, of de Leden van dezelve wel onder de Notabelen kunnen komen, en of het niet genoeg zoude zijn, dat zij als Commissie alleen in de Groote Vergadering eene aparte zitting kreeg. Ik denk, dat zij volstrekt niet te missen is in de Groote Vergadering; ik zie geene zwarigheid om de Leden van dezelve onder de Notabelen te brengen, en dan meen ik, dat zij van het lot geëximeerd moet zijn, opdat zij onverminkt de Groote Vergadering bijwone.

'sHage den 7 February 1814, UKH. getrouwe onderdaan
'savonds 7 uren. HOGENDORP.

Ik heb de eer UKH. eene dépêche aan den Heer van Spaen te zenden, om aan den Major Wauthier mede te geven, en laat dezelve ongezegeld opdat UKH. dezelve eerst zoude kunnen lezen. De bijgevoegde verzegelde brief is van den Heer (van Bylandt) van Marienweerd over de belangen van zijn zoon te Metz.

Ik heb een verzoek van den Heer Webster Blount gekregen om weder aangesteld te worden tot Consul te Tanger. Alzoo hij in 1803 eene somma, zoo ik meen, van ƒ50.000.— ontvangen heeft voor presenten en die nog niet verantwoord heeft, antwoord ik hem, dat ik eerst rekenschap daarvan hebben moet. Ik neem de vrijheid om hier in te sluiten een brief van den Heer Swarth, associé van het Huis Insinger, eene der eerste huizen en hetzelve dirigeerende. Hij is lid van de Kamer van Commercie en een der kundigste kooplieden van Amsterdam. Ik bedoel daarmede de denkbeelden van UKH. op dit belangrijk stuk nog meer op te helderen. Zoo iemand als de Heer Westrik, die niet meer in

de negotie is, komt mij geschikter voor om in den Haag te resideeren, terwijl ik voor de Kamers in de koopsteden actueele kooplieden verkiezen zoude zonder tractement. UKH. ziet, dat veel aankomt op de bepaling van het tractement voor de leden van den nieuwen Raad. Die Willem Gerrit van de Poll meen ik zeker een zoon van den overleden Burgemeester Jan van de Poll te zijn en gewezen associé in het huis van de Smeth, totdat hetzelve een ongelukkig einde genomen heeft.

Eindelijk sluit ik hier in een brief van den Ambassadeur Fagel over het Consulaat Generaal van Londen. Ik heb hem geantwoord, vooreerst, dat de Heer v. d. Spiegel bij eene missive aan mij persisteert om dat Consulaat te vragen en er dus niet van afziet; ten tweede, dat ik den Heer May niet kan voordragen, voordat ik nader met UKH. over zijn persoon gesproken heb en uit Haren mond vernomen, dat Zij geen zwarigheid meer heeft.

Op dit oogenblik ontvang ik van den Engelschen Ambassadeur de bijgaande missive van den Baron Humboldt zonder datum; denkt UKH. dat ik de zaak nog nader aandringen kan, zoo ben ik er toe bereid. Den brief van den Hertog van Weimar meen ik de vrijheid te moeten nemen om er bij te voegen, alzoo er mogelijk haast bij is, en ik de gelegenheid niet meer heb om denzelven in te sluiten.

's Hage den 8 February 1814, 's morgens 10 uren. — UKH. getrouwe onderdaan HOGENDORP.

Ik heb de eer UKH. in te sluiten een brief aan Haar adres, vergezeld van een ander, waarvan de auteur naar Brussel gaat om nader bij het tooneel te zijn.

den 8 February 1814, ten 12 uuren. — UKH. gehoorzame onderdaan HOGENDORP.

Ik neem de vrijheid om aan UKH. aan te dienen eene deputatie van de Roomsche Geestelijkheid van Breda, lieden, die UKH.

zeer toegenegen zijn, volgens ingeslooten adres en woonplaats. Zij zijn het, die Napoleon zoo mishandeld heeft in Hoogst eigen Persoon, waarvan zij UKH. een naïef verslag kunnen doen. Alzoo zij alleenlijk voor UKH. overkomen, en hartelijk wenschen te huis te zijn eer de watersnood onverhooptelijk toenam, zoude UKH. hen zeer verblijden met de spoedige toelaating aan Haar Hof.

8 Febr. 1814, om 3 uur.

UKH. getrouwe onderdaan
HOGENDORP.

Ik zende hiernevens de missive van Lodewijk XVIII beneevens het accompagnement billet van den Heer de la Serre; een antwoord ter materie dienende zal dienen opgesteld te worden. De Heer Röell is reeds tot de Commissie over de te maken schikkingen van hetgeen bij gelegenheid van de invoering der Constitutie zal moeten plaats hebben. Omtrend de Commissie tot revisie der Lijsten der Notabelen enz. heeft Falck mij gesprooken. Dezelve zouwde reeds gedecreteerd zijn, indien het point van de looting finaal beslist was, waaromtrend ik nog niet volkomen eens ben. De deliberatie van morgen zal ik afwagten op de geproponeerde Publicatie, bevoor eene finale meening te etablisseeren. Oppervlakkig beschouwd koomt dezelve onder eenige modificatien volkomen aan het but te beantwoorden. Wegens het concept-Besluit aarzele ik meer te bepalen of zulks niet te vroeg is daarover zijn gedachte te laten gaan, daar hetzelve nog maar het resultaat der handeling van acceptatie zijn kan, en die wijze, op welke deeze plaats hebben zal, veel invloed op den inhoud moeten hebben. De naam schijnt mij te moeten aanduiden, dat de Vergadering *het geheele Volk representeerd,* hetgeen bij *Groote Vergadering der Vereenigde Nederlanden* het geval niet is. De leeden der Commissie, schijnen mij, moeten onder de Notabelen begreepen zijn; apart daarin te verschijnen is niet zoo à sa place. Ik zende de memorie omtrend ds Barbarijnsche Vorsten terug. In de vroegere smaak zullen wij dienen te werken. Zoodra Webster Blount rekenschap

afgelegd heeft der ƒ 50.000, in 1803 aan hem toevertrouwd, is hij het geschiktste persoon de relaties te retablisseeren, en is door Engeland zoo mogelijk ten onzen faveure bij die Hoven middel, haare Consuls dan ten onzen faveure te laten disponeeren. Zoodra de Heer van Lijnden, die hier is, en welke ik eenige dagen bedenktijd gegeeven heb, mij nader zal gesprooken hebben, wordt het Departement van Koophandel georganiseerd. De brief van Humbold en Fagel gaan terug; omtrend de eerste meen ik niet nodig te zijn verder te urgeeren; aangaande de 2°. wagte ik UWEG. voordragt. Personeel hebbe ik niets tegen May.

'sHage den 9 February 1814 WILLEM.

P. S. Het door Kinkel genoote tractement brenge ik in herinnering.

Ik heb de eer aan UKH. te zenden een paar brieven van den Heer van Rheede, waarvan de eerste niet zonder belang is. Vervolgens een briefje van ten Cate over het scheepstimmerhout aan den Rhijn, daar de Heer van Spaen op doelt, en dat ik zou kunnen zenden aan den Heer van der Hoop tot informatie.

De missive van den Heer van Zuylen van Nyevelt is van den 7den, eer de courier, die ik den 6den 's avonds verzonden heb, hem heeft kunnen bereiken. Nog sluite hier in informatien omtrent Kinkel. Bij de bepaling van de som verzoeke UKH. te voegen een woord van den graad van weltevredenheid, die ik hem betuigen kan.

'8 Hage den 9 February 1814, 's namiddags 3 uren. UKH. getrouwe onderdaan HOGENDORP.

Den Ambassadeur heeft mij te kennen gegeeven, dat het niet ondienstig zouwde zijn door den Heer van Spaen te laaten versoeken aan de Geallieerde Mogendheeden van de Civiele Administratie der Fransche Belgische Departementen aan mij op te draagen als Nabuur, en wel in gevolge de door de Geallieerden opgestelde principien; deeze wensch zouwde algemeen uitgedrukt

kunnen worden, dog bijzonder door eene secreete instructie bepaald worden op de Schelde, Twee Nethen, Dyle en Meuse Inférieure, zoo niet de 9 Departementen successievelijk aan mijne administratie toe te vertrouwen zouwden zijn. Dit verzoek diende aan Lord Castlereagh préalablement meedegedeeld te worden; ook was het nodig om alle misverstand voor te koomen, dat Ld Clancarty kennis van de minute van de dépêche draagd. Ik verzoeke UWEG. dienvolgens te ageeren en de missives, officieel en private, nog heeden avond te bezorgen en aan Ld Clancarty opening daarvan te geeven, ten einde de Heer Gordon, welke deeze nagt of morgen ogtend vertrekt, de brenger van dezelve zijn kan. Ld Clancarty voorgenoomen hebbende UWEG. hierover zelvers te onderhouden, zouwde deeze zaak niet meer vreemd zijn, dog in alle geval herhaal ik het, ten einde dezelve met mijne meening hieromtrend bekend zij, en deeze wigtige demarche dienvolgens kan gedaan worden.

's Haage den 10 February 1814. WILLEM.
In haast.

Ik heb de eer aan UKH het concept-Beslnit aangaande den Heer Kinkel te zenden.

In het voorbijgaan moet ik melden, dat ik gisteren avond aan al het verlangde heb voldaan, en nog deezen morgen nader daaromtrent berigten zal.

Ik heb gisteren avond den Heer Voute bij mij gehad, en daarop gestaan, dat ook de eerste reize een evenredig aandeel in het geheel behoorde te goede te komen.

Na alle de berigten, die ik nu omtrent dien Theehandel vergaderd heb, reken ik, dat het er nu op uit zal komen, om aan de algemeene drift te voldoen, den handel geheel open te stellen, goede inkomende en uitgaande regten van zoo veele stuivers per pond op te leggen, waarvan dan het gevolg zal zijn, dat de zaak zichzelf stuiten zal voor dat drie jaren om zijn, en dat dan de algemeene overtuiging eene Compagnie zal doen inroepen.

De speculanten, die zich geruineerd zullen hebben zullen meest buitenlanders geweest zijn. Met dit gevoelen ben ik begonnen en ik heb alles willen aanhooren eer ik het geuit heb, en maak geene zwarigheid om er nu bij UKH. voor uit te komen.

Omtrent de Constitutie heb ik gisteren alles verrigt naar de begeerte van UKH., en wij zullen heden delibereeren over het finale rapport, dat zakelijk genoegzaam gearresteerd is. Aan eenige Heeren, die bleven bedenkelijk vinden, dat de leden van de Commissie onder de Notabelen zouden komen, heb ik verzocht met UKH. zelve over te spreken. Op het punt van de Provintiale samenstelling zijn eenige deliberatien gevallen, waaromtrent ik UKH. niet dan mondeling berigten kan, doch bij slot is er geene conclusie gevallen.

'sHage, den 11 Febr. 1814, 'smorgens 10 uren.

UKH. getrouwe onderdaan
HOGENDORP.

PS. Ik heb den Ambassadeur op mijn Thee, en ga zoo aanstonds naar beneden om hem te melden, dat Nijevelt op de thuis reis is.

Ik heb de eer UKH. te zenden de minuten van mijn dépêche aan den Heer van Spaen, zoo als de Ambassadeur dezelve goedgekeurd heeft; alzoo hij gisteren avond niet bij mij gekomen is, heb ik ze hem nog om negen uuren gezonden. Ik kan niet anders veronderstellen of Ld Castlereagh is zeeker van zijn zaak, en de administratie kan niet missen. Dit doet mij het grootste vertrouwen in dien Minister stellen. Want toen hij mij mededeelde, dat het noodzakelijk met Belgien op eene temporaire administratie door de Bondgenooten in het gemeen uit moest koomen, was dit juist de middelweg, die ik hem aan de hand gaf, ten einde zooveel mogelijk UKH. belangen te bevorderen.

Hier in gesloten gaat een briefje van den Chevalier La Serre op zijn doorreis te Utrecht geschreven. Hij had mij over dien Franschman onderhouden; hij was voornemens zijn persoon en last te onderzoeken, en ik heb hem gepermitteerd mij een

passepoort voor hem te vragen, indien hij de zaak zuiver bevond. Nu verzoek ik UKH. mij te autoriseeren om een passepoort in blanco aan dien Heer Nepveu te zenden en dien Franschman zijn reis te laten vervorderen.

's Gravenhage 12 Febr. 1814. UKH. getrouwe onderdaan HOGENDORP.

Ter informatie meededeele ik eene missive van den ouden Heer Desarts aan mijne zuster noopens het Gouvernement van Genevia en onze voormalige betrekkingen tot die kleine Staat aan welker hoofd hij zig bevind. Het advies der Advocaten gaat hier meede terug. Het is en blijft eene zeer moeielijke materie, daar het mij niet mogelijk is om bij elk particulier geval behoorlijk in dêtail der omstandigheeden te treeden en ik dus in het geval bij de voordragten, die geschieden en die zig gronden op de rapporten van anderen, heb te volgen. Dit behoorlijk voor te koomen houde ik niet wel voor mogelijk.

's Haage, den 13 Februarij 1814, WILLEM.

Ik kan niet afzijn van in herinnering te brengen de meededeeling der Lijsten van de Notabelen. Daar de Cammissie tot purificatie, eliminatie en keuze heeden vergaderd, diene ik dezelve in tijds te hebben, om voor de verdere bezorging nae genoome inzigt zorg te draagen, hetgeen dus vroeg geschieden moet, daar de de Raad om 10 uuren vergaderd.

's Haage den 16 Febuarij 1814. WILLEM.

Ik heb aan Metelerkamp zoo even geschreven, dat hij de lijsten aanstonds aan UKH. zenden moest, zoo als zij zijn en niet eerst een copij in het net daarvan te laaten maaken, zoodat ik vertrouw dat UKH. ze bij tijds zien zal.

Door pijnlijkheid in de voeten zal ik denkelijk belet worden om in den Raad te komen.

's Hage, 16 February 1814, om 8 uur (voorm.) UKH. getrouwe onderdaan HOGENDORP.

Ik stel geen oogenblik uit om dit verzoek van den Ambassadeur onder het oog van UKH. te brengen en zend het door mijn zoon, om te vernemen of UKH. ook verlangt mij te spreeken of eenige orders daaromtrend te geven heeft.

's Hage, 16 February 1814, om half vijf uur. UKH. getrouwe onderdaan HOGENDORP.

Met terugzending der stukken door L[d] Clancarty meedegedeeld kan ik UWEG. informeeren, dat den Commissaris Generael van Oorlog is opgegeeven heeden avond de nodige ordres naar Hellevoetsluis te expedieeren, en dat ik dus vertrouwe, dat volgens mijne intentie morgen ochtend de Commandant dezelve bekomende terstond anstalten zal maaken om de goederen in questie in magazijnen of lootsen te kunnen plaatsen.

Hiernevens meededeele ik eene missive van den Generael van Suchtelen nopens het Consulaat van Petersburg. Indien geen hoofdreedenen tegens zijn protégé militeeren zal het mij aangenaam weezen hem te obligeeren. De missive voor de Koningin van Engeland zende ik ter fine van expeditie hiernevens terug. De datum zal dienen te zijn dezelfde als die, op welke de credentiaalen aan de Prins Regent geadresseert zijn geweest.

's Haage, den 16 February 1814. WILLEM.

Ik heb de eer aan UKH. te zenden eene dépêche van den Heer Bangeman Huygens, met het gewenschte stuk. Deze Luiksche Courant behelst eindelijk vele byzonderheden, gedeeltelijk officieel, van de groote overwinning van den 1e dezer. Ik bid UKH. om deze courant na lecture te willen zenden aan den uitgever der Staatscourant, alzoo het geheele publiek ingespannen is door de verwachting van deze byzonderheden.

's Hage, den 17 Febr. 1814. 's morgens 10 uren. UKH. getrouwe onderdaan HOGENDORP.

Nadat ik gisteren ogtend van UKH. tehuis gekomen was, is de Generaal Bentinck van Bokhorst bij mij geweest en heeft

mij verzogt een Commissie aan UKH. op mij te neemen. Ik heb vervolgens gister avond aan het Hof gewagt tot half elf uur, in de hoop, dat UKH. beneden komen zoude. Nu neem ik de vrijheid UKH. te vraagen, wanneer ik zoude toegelaaten kunnen worden om mij daarvan te kwijten.

'sHage, 28 February 1814, om 9 uur. — UKH. getrouwe onderdaan HOGENDORP.

Ik ben bereid UWEG. om 12 uur te ontfangen. Ik had den Generaal Bentinck op dat uur geappointeert, maar UWEG. billet bekomende, hem om 7 uuren heden avond verzocht herwaarts te koomen.

18 February 1814. — WILLEM.

Ik neem de vrijheid mij te gedragen aan mijn eigenhandig briefje aan UKH., hetwelk ik de eer heb gehad dezen ochtend aan Haar af te zenden.

'sHage, den 18 Febr. 1814. 's morgens te 11 uuren. — UKH. getrouwe onderdaan HOGENDORP.

Ik heb den Heer Wieling van Alicante bij mij gehad. Hij heeft St. Sebastiaan verlaaten den 26 January. De armee van Lord Wellington was even sterk als die van Soult, doch oneindig beter. Wellington wachtte op eenige schikkingen met de Spanjaards om Bayonne te blokkeeren en verder vooruit te gaan. Hij had alle mogelijke voldoening van de Cortez bekomen, en het commando wederom aanvaard. Suchet, zeide men, was naar Lyons, en dan zou Lord Bentinck op Perpignan trekken. De Hertog van St. Carlos was van Madrid weggezonden met de verklaaring zoo als die in de couranten gemeld is. Zijn komst had alle de partijen vereenigd. Deeze partijen zijn de Liberalen, die de Constitutie gemaakt hebben, wat democratisch, en de Servilen, die den Koning, der Geestelijkheid en den Adel gaarne vele oude regten wilden teruggeven. De Militairen, die zich mede

verkort agten, houden het met de Servilen. Men verwagt dat de Liberalen wat toegeeven zullen, alzoo hunne meerderheid in de Cortez gering is. Het Regentschap heeft zeer weinig magt. In Amerika zijn de insurgenten aan het kortste eind, en men denkt, dat de ontruiming van Spanje hun geheel den nek breeken zal. De Spanjaards willen Amerika houden, dog afgevaardigden in de Cortez opneemen en den handel met het Moederland geheel vrij stellen. Op zee kwam de Heer W. het paquet tegen, daar de Hertog van Angoulême op was; deze wierdt met ongeduld verwagt in het Engelsche leger. Den 15den deezer heeft de Hr. W. Londen verlaaten; hij heeft er gegeten met Lord Holland, die met een spottenden toon zeide: le pacifique Castlereagh changera de ton, quand il aura reçu les ordres guerriers qui lui sont dépêchés. Er was in het publiek maar eene stem voor den oorlog tot de vernieling toe van Bonaparte. Lord Liverpool, de meerderheid in den Raad tegen zijn vredelievend gevoelen krijgende, had zijne demissie aangeboden, doch men meende, dat hij zig had laaten overreden om te blijven. Het mannelijk antwoord van de Spanjaards op de boodschappen van St. Carlos en Palafox had de drift onder de Engelschen gaande gemaakt. De weinigen, die voor den vrede stemden, deeden het op grond, dat men meer opofferingen zoude kunnen bedingen van Bonaparte in het naauw zijnde, dan van de herstelde Bourbons. De oppositie-papieren spraken echter zeer flauw voor den vrede, de ministerieele sterk er tegen.

Ik ben blijde, dat ik UKH. hiermede alles berigt heb, want mijn pijn in de hand belet mij meer te schrijven.

's Hage, 21 February 1814, om 4 uur.

UKH. getrouwe onderdaan
HOGENDORP.

In de Fransche brieven geeft de Koning van Pruissen altoos de Koninklijke Hoogheid, en zulks is ministerieel aanerkend. Bij de militaire Duitsche correspondentie geschied zulks niet, waarschijnlijk uit onweetendheid der courtoisie. Een woord van den

Heer van Spaen aan de Generael van Knesebeck, die de militaire zaaken behandeld, of aan de Baron Hardenberg zouwde dit point van etiquette waarschijnlijk in orde brengen. Ik zende terug de missive voor de Koningin. Den Ambassadeur Fagel zal dezelve aanstaande week, alsdan nae Londen retourneerende, kunnen meedeneemen. Aan de Heer van Spaen weet ik niet bijzonder nieuws te laten weeten, als het dagelijksche. De zending van Palland beoogt tijdingen te bekomen en een goed militair zoo mogelijk van den Koning te erlangen. De interruptie der correspondentie en de tour der couriers over Parijs nae Engeland derangeert mij zeer. De tijdingen uit Brussel staan mij niet aan. Het land wordt geplundert, de goede wil uitgedooft, en de onzekerheid over het lot door niet vaderlijke mesures vermeerderd. Men zegt Laken wordt gemeubleert.

's Hage, 21 February 1814. WILLEM.

Ik ben den geheelen ogtend druk bezig geweest met de laatste redactie der Constitutie. Morgen ogtend om half tien uur beginnen wij weder. Ik hoop egter voor twaalf uur in den Raad te komen. Denkelijk beleggen wij Vrijdag de volle vergadering en dan vlei ik mij deze week er geheel door te komen. Er hapert evenwel nog iets aan het 9e artikel. Ook is het punt van de afscheiding der Kroon van Engeland en der Souvereiniteit der Nederlanden nog onafgedaan. Op beide deeze punten verzoek UKH. morgen na den Raad een oogenblik te mogen spreeken.

Aan het stuk der etiquette met Pruissen heb ik voldaan. Ook heb ik het noodige aan den Heer van Spaen gemeld over den staat van België. Ik begrijp zeer wel, dat UKH. iemand om tijdingen uit het Hoofdquartier afzendt. Ik heb heden een brief van van der Hoeven uit Coblentz ontvangen, veertien dagen oud, en dus zonder eenig belang. Hij vindt de menschen vergenoegd over hunne verlossing en misnoegd over de verlossers.

Ik sluit hier in een concept voor een brief aan den Prins Regent, en den brief aan Lodewyk XVIII ter tekening.

Wanneer UKH. mijne concept Instructie en de Concept-Organisatie met alle de bijlage zal ingezien hebben, ben ik bereid om het een en ander in den Raad te brengen.

's Haage, den 22 Febr. 1814. UKH. getrouwe onderdaan

Hogendorp.

Het zal mij zeer aangenaam zijn van UWEG. te verneemen, dat de conferentie van heeden het arresteeren der laatste redactie finaal gepraepareert heeft, en vervolgens in staat gesteld te zijn mijne bedenkingen nog te kunnen opperen voor de officieele meededeeling. Nae den Raad zal ik UWEG. gaarne nader onderhouden over de punten waarover dezelve mij te spreeken wenscht. Ik zie geene mogelijkheid in dit moment iets in de constitutie te plaatsen over de separatie der Kroon van Engeland en der Souvereiniteit deezer Landen, en zulks bij huwelijks voorwaarden of bijzondere acte bepaald wordende, is alhier overtollig en konde nadeelig zijn in een oogenblik, waar nae eene vergrooting van grondgebied getracht wordt. Ik zende de brief aan Lodewijk XVIII ongeteekend terug, vermits het stijl is, dat de courtoisie beneeden eigenhandig geschreeven wordt, zoo als geschied is in de vroeger aan mij meedegedeelde missive. De concept-instructie en de concept-organisatie is niet noodig in den Raad te brengen. Zulks konde materie van deliberatie voor den Raad van State geeven; dog die ontbreekt nog geheel.

's Haage, den 23 Febr. 1814. Willem.

Ik zende hiernevens terug het project rapport, hebbende eenige bemerkingen in margine gesteld, dewelke mij schijnen te kunnen subintreeren aan de met potlood ondergehaalde passages. Ook koomt het mij voor, dat de Publicatie en het Besluit één stuk zouwde kunnen zijn, wat te zamen gedrukt wordt. Omtrent de pointen in het laatst van het rapport gementioneerd schijnt mij nodig mondelinge explicatie, waarbij

dan voorloopig zouwde bepaald worden op wat wijze de verschillende plechtigheden zullen plaats vinden, ten einde dienvolgens in der tijd geen twijffelingen ontstaan en de nodige insinuatien geschieden kunnen. Ook houde ik het voor nuttig en dienstig met UWEG. en de heeren met de redactie gechargeert nog eene conferentie te hebben, ten einde de art. der Constitutie, omtrend welke mij eenige bedenkingen blijven, te kunnen discuteeren en ajusteeren, bevorens de laatste hand aan het werk geslagen wordt. Ik proponeere tot dat einde, dat de Heeren heeden middag om half een bij mij koomen, wanneer ik mijne begrippen aan dezelve zal kunnen meededeelen en derzelver consideratien verder aanhooren. Daardoor zouwden bijde stukken kunnen zoodanig voorbereid zijn, dat, wanneer de Commissie Zaterdag over de laatste redactie delibereerde, het geheele werk Maandag in Mijne handen kan gesteld worden als een voltooyd stuk.

's Haage, den 25 February 1814. WILLEM.

Ik heb de eer UKH. twee dépêches van Luik te zenden met goede tijdingen uit Rheims tot den 19de dezer.

Ik zal zorg draagen, dat wij om half een bij UKH. zijn.

25 Febr. 1814. UKH. getrouwe onderdaan
's morgens om 8 uur. HOGENDORP.

Ik heb de eer UKH. een rapport van den Heer van Nijevelt te zenden. Ik zie niet, dat er iets aan die zaak te doen is, voordat wij tijding van den Heer van Spaen hebben, en ik hoop, dat de zending van den Heer van Pallandt er ons bezorgen zal.

Aan den Hr. v. d. Hoeven zoude ik, dunkt mij, kunnen schrijven, dat hij gerustelijk met Bern en andere dissideerende cantons handelen kan, omdat wanneer dezelde zig naderhand wederom met de anderen vereenigden, hetzelfde artikel van de Confederatie op hen toepasselijk zoude zijn, waarbij aan de

bijzondere Cantons de vrijheid wordt gelaaten om Capitulatien te sluiten. Met Neuchatel komt het mij voor, dat hetzelfde plaats vindt.

's Hage, 26 Febr. 1814. UKH. getrouwe onderdaan HOGENDORP.

Het nevensgaand stuk van den Heer van der Hoop diend per copie aan den Ambassadeur Fagel meedegedeeld te worden, ten einde hij van de contente gebruik make om casu quo de verlangde restitutie te erlangen en intusschen zoo mogelijk eenige verzeekering daaromtrend. Aangaande de geschenken aan de Barbarijsche Mogendheeden in de laatste jaren van vrede gedaan, wensche ik, dat van zijde van het Buitenlands Departement eene voordragt gedaan worde om mij au fait te stellen van hetgeen plaats gehad heeft, alsmeede een voorslag voor het vervolg behelzende. Het nevensgaand belangrijk stuk van den Heer van Humbold, gisteren avond ontfangen, haaste mij aan UWEG. meede te deelen. De missive no. 6 moet ik niet ontvangen hebben. Het schijnt mij ten minste van de contentas in deeze aangestipt niets bekend te zijn. Het rapport van Nijeveld en bijlagen is zeer interessant; misschien dat nog een weinig geduld en wij zullen exact weeten hoever wij gaan kunnen. Ik heb niets tegen, dat UWEG. aan v. d. Hoeven schrijvt zooals zulks proponeert. Wij hebben vooralsnog met de twisten der Cantons onderling niets te doen; dog moet hij voorzigtig zijn, en het niet met alle verderven om met alle goed te zijn.

'sHaage, den 27 Febr. 1814. WILLEM.

Doorlugtigste Vorst en Heer!

Niet alleen van de Kamers van Koophandel, maar ook van den Commissaris van de Finantien heb ik dezer dagen klagten ontvangen, dat er op het stuk van de sequestratie van Suriname nog niets gedaan wordt, en dat men in Engeland wagt, hoe de

Heer Fagel deeze zaak hier met het Gouvernement schikken zal. Ik heb aanstonds met gemelden Heer daarover gesproken, zoo als ook met den Engelschen Ambassadeur. Uit beide conferentien is mij gebleken, dat er de beste wil in Engeland is om ons genoegen te geeven, dog dat men niet regt weet, hoe de zaak aan te vatten, en ons advys dienaangaande verwagt. Ik heb daarop een der geinteresseerden, der zaak volkomen kundig, uit Rotterdam ontboden, en twijfel geenszins of ik zal morgen met hem alles zoodaanig tot klaarheid brengen, dat de Ambassadeur Fagel volkomen geïnstrueerd zal kunnen vertrekken en de eindelijke afdoening spoedig uitwerken.

Een ander punt, van geen minder gewigt en van dezelfde zijde aangedrongen, is de vaart op de West Indische Kolonien, waaromtrent de Engelsche Ambassadeur en de Consuls nog niet in staat zijn gesteld om de bewuste Licenses af te geeven. Ook de afdoening van deeze zaak hangt van ons zelven af. De Ambassadeur wagt slegts naar ons Tarif, ten einde de bewuste verhoogingen voor te dragen. Ons Tarif wagt naar eene voordracht van den Heer Canneman aan UKH. op de in- en uitgaande Regten voor de West Indien in het algemeen, en deeze voordragt zal, hoop ik, morgen geschieden.

Bij dezelfde gelegenheid vleie ik mij, dat UKH. het Tarif op de Oost Indische goederen arresteeren zal, ten welken einde ik proponeer om de peper op het gewigt belast te laaten, doch de zes guldens op twee te brengen, en wijders naar den geest van de Lijst van 1725 alle de verdere artikelen provisioneel te belasten op de waarde. Naderhand kan de Raad van Koophandel opzettelijk onderzoeken of het grondbeginsel van de waarde, dan wel van het gewigt behoore aangenomen te worden.

Nu zou er dan geen ander artikel overschieten om de Lijst te volmaaken en om alles op het Tarif te brengen, ja zelfs de nagelen over vier jaren, wanneer de voorraad op zal zijn, dan eenig en alleen de thee. Na al wat er dienaangaande voorgevallen is ben ik tot eene bepaalde opinie ook op dit stuk ge-

komen en kan UKH. volmondig advyseeren om den theehandel vrij en open te stellen, onder in- en uitgaande regten, zo als alle andere waaren, waaruit dan van zelfs voortvloeit het verlof door onderscheiden kooplieden gevraagd om op China te vaaren, en waaromtrent het algemeen belang vordert dezelve niet langer in de onzekerheid te laaten.

Een algemeen Besluit op alle deeze punten van Koophandel neem ik aan om met den Heer Canneman aan UKH. voor te draagen, en ik kan Hoogst Dezelve verzekeren, dat hetzelve, op dit belangrijk oogenblik publiek gemaakt, veel toebrengen zal om den Koophandel aan te wakkeren, om Holland wederom tot de algemeene markt van de wereld te maaken, om alle bedenkelijke industrie te verlevendigen, en om eindelijk 's Lands belastingen hoe langer hoe meer vrugtbaar te maaken.

'sGravenhage, Ik ben met den diepsten eerbied

den 27 February 1814. Doorlugtigste Vorst en Heer!

Uwer Koninklijke Hoogheid

Zeer gehoorzame dienaar en getrouwe onderdaan

Gijsbert Karel van Hogendorp.

De Constitutie wordt morgen om twee uur ter conclusie gebragt. Er zijn nog hier en daar betere uitdrukkingen gebruikt, of iets bijgevoegd, doch alles in den geest van elk artikel, en ten einde beter verstaan te worden. Ik laat een gedrukt exemplaar met de bijgeschreeven veranderingen voor UKH. gereed maaken. Mij blijft alleen over aan UKH. te vraagen of in de Artikelen 15, 17 en 34 de uitdrukkingen: Prinsen van den Huize en Prinsen van den Bloede, hetzelfde meenen, dan of er een onderscheid beoogd wordt. Is er een onderscheid gemeend, zoo verzoeken wij UKH. ons hetzelve bekend te maaken, anders slaan wij voor, om altijd Prinsen van den Huize te schrijven. Wij verzoeken teffens te weeten, wanneer het UKH. aangenaam zal zijn om de geheele (Commissie) te ontvangen met de Constitutie, het Rapport

door ons allen getekend en de Publicatie, welke de Heer Elout ongemeen fraai gesteld heeft.

'sHage, den 1 Maart 1814. — UKH. getrouwe onderdaan Hogendorp.

Ik denk, dat de Heer van Reede zeer geschikt zoude zijn om bij den Kroonprins te resideeren. Hij kan nu alle dagen aankomen. Heeft het te veel haast om zo lang te wagten. zoude UKH. of den Kolonel Fagel of J. Fagel kunnen gebruiken, alzo voor den laatsten de Missie van Berlijn nog geen haast heeft. Ook Perponcher heeft zig wel genoeg gekweeten, om wederom te dienen.

De brieven van de HH. van Humboldt en van Spaen zullen UKH. aanstonds geworden met copyen tot Haar narigt. Moet ik niet eene Commissie in forma voor den Heer van Spaen opmaaken ter zitting in het Conseil over de heroverde Landen? Voor de bewuste Memorie of Apologie wagte de stukken van UKH.

De Ambassadeur heeft ijsselijk uitgevaaren tegen Nyevelt op het stuk van zijn broer Hugo, wien hij beschuldigt alsnog in Braband te wroeten, ofschoon zonder instructie daartoe, en wien hij bedreigt met over hem te zullen klaagen bij het Gouvernement. Uit de geheele conversatie, waarvan Nyevelt mij een omstandig rapport gedaan heeft, besluit ik zeker, dat de podagreuse stof hem naar het hoofd gevlogen is.

Van Canneman heb ik reeds een zeer voldoend Pro Memorie ontvangen.

Ik ben aan de deur van den Hertog van Clarence geweest, die mij door zijn Adjudant heeft doen verzoeken om een uur te stellen om wederom te komen, aannemende om dan alleen voor mij thuis te zijn. Ik heb gevraagd welk uur Z. K. H. convenieerde, en dat van tien voor morgen ogtend afgesproken. Heeft UKH. mij iets op te draagen voor dien Prins, zo wagte ik Haar orders.

'sHage, 1 Maart 1814. — UKH. getrouwe onderdaan Hogendorp.

Nevensgaande papieren restitueerende hebbe ik op derzelver inhoud niets byzonders te bemerken, aan UWEG. overlatende het antwoord op de pointen zulks vereischende. De memorie omtrend den Graaf van Quadt hebbe ik nog onder mij behouden. Ik weet niet op wat wijze hij wenscht geemployeerd te zijn, alsmeede hoe de reclame casu quo zoude dienen te geschieden. De memorie van Oorlog laat ik afschrijven en zal voorloopig aan Ld Clancarty kunnen meedegedeeld worden; ook aan den Ambassadeur Fagel meedegegeeven worden. Ik zal ook de pointen van Ld Clancarty trachten te laten beantwoorden en heb dezelve tot dat einde terstond aan Falck afgegeeven. Zouwde het ook niet dienstig zijn iemand aan den Kroonprins van Zweeden te accrediteeren; zoo ja, wie, een militair of een politiek persoon.

'sHage, den 1 Maart 1814. WILLEM.

P.S. Ik voege hier nog bij eene memorie van de Baron van Gagern ter fine van advies. Omtrend de geschenken denke ik, dat wij zullen moeten volgen het laatste gebruik. Het portrait zal noodzakelijk zijn bij verschillende geleegenheeden. Is er hier of in Amsterden een voorraad, of wat is de wijze zig casu quo daarvan te voorzien.

Om de bekendmaking der Publicatie zooveel mogelijk te verhaasten meen ik het best te zijn de Commissie nog heeden te ontfangen, kunnende zulks geschieden of tusschen 2 en 2½ of wel om 3¼ naar mate van de tijd, dat alles gereed zal zijn. Om 2½ heb ik een ander werk voor, weswegens het voor of nae hetzelve kan zijn. Eigentlijk zouwde ik niet met zekerheid kunnen aangeeven wat rigtiger is bij Art. 13, 17, 34, Prinsen van den Bloede of van den Huise. Dog in alle geval schijnt mij ééne uitdrukking alleen maar adequaat, en zouwde die van Prinsen van den Huise de voorkeur geeven. Indien nog eenige gedrukte exemplaaren van de Constitutie voorhanden zijn wensche ik nog een paar te bekoomen. Volgens hetgeen mij den Ambassadeur gezegd en getoond heeft moet Zuilen van Nieveld wezentlijk

onvoorzigtig geweest zijn, en een van zijn correspondenten de titul van mijn minister zig hebben toegelegd. Ik heb aan den Hertog van Clarence niets bijzonder op te draagen. Hij zal waarschijnlijk veel over de keuse der geemployeerden zig uitlaten, dog daar alles provisioneel is valt het andwoord zeer gemakkelijk en kan al het verdere uit dien hoofde onbeslist blijven. Onze exertien is nog een champ de bataille, waar omstandigheeden, saisoene en alles helpen en afdoen. Voor het overige is te bemerken, dat alhoewel hij zig uitlaat alsof hij veele commissien heeft, en hij ook wezentlijk door zijn spreeken wel nadeelige impressies geeven kan, hij dog niet de man van het Gouvernement is en in geene geheime ingewijd wordt.

's Haage, den 2 Maart 1814. Willem.

Ik heb een Note van den Ambassadeur ontvangen over het stempelen der credietbriefjes van de Geallieerden te Amsterdam. Ik ga ten zes uur bij den Heer Canneman om de noodige informatien te bekomen, en zal van daar UKH. komen opzoeken bij de Prinses Moeder, alzo de Ambassadeur groote haast maakt.

's Hage, 4 Maart 1814. UKH. getrouwe onderdaan
Hogendorp.

Op dit oogenblik de ingeslooten ontvangende haast ik mij dezelve aan UKH. mede te deelen. Ik kan het nog niet geloven en zende iemand bij den broeder van den schrijver, om te verneemen langs welk een weg die brief is aangekomen, en of hij er meer van weet.

's Hage, 4 Maart 1814, UKH. getrouwe onderdaan
half twee uur. Hogendorp.

Ik zal UWEG. gaarne heeden middag om 3 uuren spreeken over het important punt waarvan heeden morgen mentie gemaakt heeft.

's Haage, den 4 Maart 1814. Willem.

Ik heb den Ambassadeur gister avond bij mij gehad tot middernagt. Ik stel geheel aan een zijde hetgeen ik te lijden heb van zijn veranderlijk humeur en driftig gestel. Het komt hier aan op het gemeen belang, op de veiligheid van den Staat, op den luister van het Huis van Oranje en van UKH. in persoon. Ik zie dit groot voorwerp alleen, en ik verklaar aan UKH., dat dit moment van groot gewigt is, en dat wij veel goeds of verkrijgen of verspelen zullen. Lord Castlereagh is onze vriend, zijn Gouvernement is het nog meer, het einde van het groot treurspel van Europa nadert, hetzij door een volslagen overwinning, hetzij door een vrede, die slegts een wapenstilstand zal zijn. Welk van deeze beide ook gebeurt, de vrede naar onzen zin, of de vrede van korten duur, zo zal de meerdere of mindere uitbreiding van ons Grondgebied daarbij vastgesteld worden. Ten einde het meest mogelijke te verkrijgen moet Lord Castlereagh bout van ons kunnen spreeken, en de verwijten, die ons gemaakt worden, kunnen beantwoorden. Daartoe eischt hij onderrigting. In de tweede plaats is het wenschelijk voor dit ons zelfde belang, dat wij iets verrigten, hetwelk gerugt maakt, en daar men op roemen kan. Engelsche en Hannoversche troupes zullen zig op onze grenzen vereenigen, en wij dienen er zo veel van de onzen bij te voegen als wij kunnen. Sir Thomas moet weeten wat hij van ons te wagten heeft om er zijne onderneemingen naar te beraamen. Van daar alle die lastige, in schijn indiscreete, vraagen. Ik meen, dat ik tot op den grond van de geheele zaak gezien heb, en ik vinde mij geheel onbezwaard UKH. te advyseeren om rondborstig mede te werken tot ontwerpen, die overeenkomen met ons waar en zeer groot belang. Alle mijne byzondere klagten heb ik in eens en gaarne opgeofferd aan dit belang; door dit belang alleen bezield melde ik deeze mijne consideratien aan UKH., en ik besluit met te verzoeken om Haar in den loop van deezen dag een half uur over dit onderwerp te mogen onderhouden.

's Haage, UKH. getrouwe onderdaan

5 Maart 1814. Hogendorp.

De Heer Prevost gaat zo even van mij uit. Hij is den 26en vertrokken van Chaumont. Het échec van Wittgenstein heeft tot de retraite op Langres doen besluiten. Men maakt egter alles wederom gereed tot de offensieve.

Indien UKH. mij afwagten kan, zal ik Haar veel mededeelen en uitleggen.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
5 Maart 1814. HOGENDORP.

Ik ben geheel vrij van gezelschap, zoo dat ik UWEG. alle oogenblikken ontfangen kan, zullende gaarne verneemen het resultaat van de meedegedeelde informatien door den Heer Prevost.

'S Haage, den 5 Maart 1814. WILLEM.

Behalve de Major Yvoy, welke permanent bij het Hoofdquartier van den Generaal van Bulow is, hebbe ik twee officieren met brieven onder weg, zoodat ik mij flatteeren kan binnen kort tijdingen te bekomen. De eerste, zijnde Capt Panhuys, was den 28sten February te Mons en vertrok nae Laon, waar het Hoofdquartier zig bevinden moet Ik denke morgen een derde officier te zenden om mijn jongsten Zoon terug te roepen ten einde hij bij de Amsterdamsche ceremonie herwaards koome, daarbij assisteere en vervolgens onder zijnen Broeder bij ons aanstaande Arméecorp commandeere. Ik denke heeden nog met Bentinck te spreeken en ben zeer beezig om alles tot in stand hebben van 20 Bataillons tegen 1 April de arangeeren; 12 Bataillons zullen eenige weeken later gereed zijn en intusschen benuttigd worden. In de stad Amsterdam alleen zijn 18 Bataillons Landstorm à 600 man georganiseerd; de andere steeden en dorpen van 't Dept nae proportie. In de Monden van de Maas zijn deeze week 9 à 10.000 man Schutterijen en 20.000 man Landstorm volgens zeggen van den Commissaris Generael georganiseert. De andere Departementen zullen vroeger of later ook dezelve toebereidsels van landverdeediging bewerkstelligen.

'S Haage, den 6 Maart 1814. WILLEM.

Zoo even ontvang ik deezen brief uit Bremen. De inhoud is goed voor de groote militaire operatien. Ik neem de vrijheid om te herhaalen, dat er partij zou te trekken zijn van den gedestitueerden Gouverneur van Hamburg. (G.K's broeder, Dirk). Ik heb Bentinck van den staat des legers onderrigt, en hij heeft mij vol vuurs verlaaten om alle aktiviteit van zijn kant te toonen.

Alzo de Hr. v. Spaen meldt, dat wij nu de spoedigste tijdingen van het Hoofdquartier van Bulow kunnen krijgen, sla ik UKH. voor om een stafofficier bij deezen Generaal, en mogelijk nog later bij Blücher, te laaten resideeren, om ons van alles au fait te houden.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
6 Maart 1814. HOGENDORP.

De Ambassadeur gaat zo even van mijn kamer uit. Het is onmogelijk het belang van UKH. beter in te zien en sterker uit te drukken, dan hij gedaan heeft, toen ik hem UKH. verlangen te kennen gaf om de civiele administratie van alle de Landen te hebben. Ik durf UKH. verzekeren, dat de Ambassadeur zijn voorstel met de meeste kragt van redenen doen zal. Dien onverminderd zijn wij nog afgesproken, dat ik hem ook mijne gedagten zal zenden, en dat hij ze zal medeelen bij een dubbeld aan Lord Castlereagh en aan het Ministerie, opdat er van alle zijden pogingen ten zelfden einde gedaan worden. Ik zal in denzelfden geest aan den Hr. van Spaen schrijven. Ook moet ik den Prins van Metternich een antwoord op zijn verpligtenden brief geeven, en zal zien of ik geen zinspeling vinden kan, die hem ook op een aangename wijze een wenk zij van onze begeerte. De courier vertrekt morgen na den middag, en ik heb den tijd om alles behoorlijk te verrigten.

's Hage, UKH. getrouwe onderdana
6 Maart 1814. HOGENDORP.

Ik wensch UWEG. over eene conversatie, met Ld Clancarty gehad, te onderhouden, en wensche dienvolgens dezelve heeden na den middag om half seven uur bij mij te zien.

's Haage, den 6 Maart 1814. WILLEM.

De Ambassadeur is mij zijne officieele en private dépêche aan Lord Castlereagh komen voorlezen, beide zijn zeer voldoende. Hij sluit daarbij in UKH. briefje en mijn brief, zodat Lord Castlereagh nu volkomen onderrigt is.

Heden mijn brieven geschreeven hebbende, en de geheele zaak overziende, heb ik de inwendige overtuiging nogmaals gevoeld, dat UKH. de goede partij gekozen heeft, dat de prijs dien wij te wagten hebben, groot is, dat wij met Europa staan of vallen zullen, en dat, indien de Hemel onze zaak blijft zegenen, ons Vaderland en het Huis van Oranje grooter dan ooit zullen worden.

's Hage,
den 7 Maart 1814.

UKH. getrouwe onderdaan
HOGENDORP.

Het is mij aangenaam geweest te verneemen dat den Ambassadeur met de gegeeven opening te vreede geweest is, en dat UWEG. hem in dat belang der gedaene ouverture gevonden heeft. Bij de civiele administratie is de militaire in zoo ver nodig om in de besoins der armée te voorzien, alsmeede om troupes te formeeren en dezelve eens geformeerd zijnde aan de dispositie van den Generael der Mobile Armée te stellen, zoodat zulks of onder civiele administratie kan begrepen zijn, of wel maar het sedentaire en vreedens militaire directie te benoemen is. Omtrent den Prins van Zweeden heb ik gemeend geene finale démarche te doen eer en aleer de Heer Thornton zal schrijven aan Ld Clancarty, dat hij met de getroffen schikking te vreeden is. Ik heb hem nogtans een compliment door Constant laten maken, annonceerende, dat in korte dagen hem zouwde nader schrijven. De brief van Vorst Metternich is een credentiaal voor Prevost. Ik weet dus niet of het stijle is

dezelve te beantwoorden. Het schrijven aandezelve kan geen kwaad. Wanneer zal Prevost zig laten presenteeren? Zulks diend, door UWEG. te geschieden, en hij vraagt dag en uur. Wat ik alsdan bepalen zal?

'sHaage, den 7 Maart 1814. WILLEM.

De Heer Prevost verzoekt te mogen weeten, wanneer hij de eer mag hebben om aan UKH. gepresenteerd te worden. Hij geeft mij heden een paket voor zijn Hof om met den bewusten courier te gaan. Ik geloof, dat het een goed effect zou doen, als hij berigten kon, hetgeen UKH. hem zal gelieven te zeggen.

Ik zal op alle de punten letten, die UKH. mij aanbevolen heeft.

'sHage, UKH. getrouwe onderdaan
7 Maart 1814. HOGENDORP.

Ik heb de eer aan UKH. te zenden: 1°. den bewusten Engelschen brief, waarin van de Koninklijke Bruid en Bruidegom gesproken wordt; 2°. een brief van den Heer Röell, die nog drie reflexien op de Constitutie maakt, die naar mijn inzien ad notam kunnen genomen worden voor het vervolg, zonder de minste verandering in de Grondwet zelve te vereischen; 3°. de rapporten van den Heer Yvoy terug; 4°. een brief van Bangeman Huygens van den 5den dezer mij zoo even gebragt door den Heer Vrijthoff van Dordrecht, die mij voorkomt zijne zaken zeer wel te doen, en gereed is om wederom naar Luik te gaan, zoodra als UKH. goedvindt. Het resultaat van zijn mondeling berigt is, dat de Kroonprins van toon verandert; een enkel bewijs onder velen kan UKH. vinden in de ingesloten Couranten; het Journal van Luik behelsde een verbod, op last van dien Prins, om andere cocardes dan die van de stad te dragen; doch onder het uitgeven werden de exemplaren teruggehaald en andere in de plaats gegeven, waarin het verbod uitgelaten was. Hij heeft een Adjudant van den Keizer van Rusland bij zig gekregen, en van dat oogenblik is hij veranderd. De Heer Vrijthof schat de Zweden

op twintig duizend en de troupes daar en in den omstreek op veertig duizend man. De Kroonprins zegt, dat hij zestig duizend man Cavallery verwagt. De reizigers uit Duitschland komende verhalen, dat men niets dan troupes ontmoet, en schatten den aanmarsch uit alle de deelen van Duitschland op tweemaal hondeid duizend man. De laatste tijding van de legers in Frankrijk behelsde de vereeniging van Bulow en Wintzingerode onder het bevel van Blucher. De geest van de Hollandsche boeren rondom Maastricht is uitmuntend voor de wapenen en voor Oranje. Wijders is men in alle die gewesten onzeker en weet niet waaraan zich te houden. De Oostenrijksche Generaal Murray was aangekomen om eenige regimenten Infantery en Cavallery te werven, waaruit het publiek wederom besloot, dat Braband Oostenrijksch worden zou.

Ik denk, dat binnen kort alle twijfelingen zullen ophouden, alle wolken zullen voorbijwaaijen, en het einde goed zal zijn.

'sHage,. den 8 Maart 1814, 's morgens 11 uren.

UKH. getrouwe onderdaan
HOGENDORP.

Alhoewel ik UWEG. over het uur zien zal, hebbe ik dezelve willen schriftelijk praevenieeren van het verzenden van een courier nae de Generael van Bulow, om de ordres nopens het retour van mijne jongste Zoon te brengen. Deeze geleegenheid zouwde waargenome kunnen worden om aan den Heer van Spaen een duplicaat van de dépêches van gisteren te zenden, daar de communicatie van het groote Hoofdquartier open moet zijn. Misschien zal Ld. Clancarty ook van die geleegenheid willen gebruik maaken. Hij vertrekt om 3 uur heeden middag, dog kan eenige uuren opgehouden worden. De dépêches van het Binnenlandsch Departement nopens het territoir in het Departement de Beneden-Maas vereische representaties door Spaen te doen. Wanneer ik het geheele onder mijne administratie bekoome, vervallen dezelve grootendeels, dog in de onzekerheid

moet hetgeene, waaraan wij regt van aanspraak hebben, niet voor het gewenschte genegligeert worden.

'sHaage, den 8 Maart 1814. WILLEM.

Ik heb de eer aan UKH. te zenden; 1°. een brief van den Heer van Zuylen van Nyevelt; 2°. eene tijding van den Directeur Ambt; 3°. het berigt van den Heer Panhuys over de Landen van Over-Maze, hetwelk een goed denkbeeld van hunne gesteldheid geeft en tot nadenken opwekt omtrent de belastingen, die men niet alleen dáár zou kunnen invoeren, maar ook die geschikt zullen zijn voor Belgien. Ik geloof, dat de Commissaris Generaal van Financien niet tijdig genoeg zijne gedachten over die materic kan laten gaan: 4°. een rapport van den Heer Teyler van Hall over zijne mislukte pogingen aan den Helder, waarvan hij de schuld geeft aan tegenwerking van de zijde der Policie in den persoon van den Commissaris derzelve te Alkmaar, van der Ley, en van de zijde der militaire magt in den persoon van den Heer van Lith, kapitein der Landmilitie aan het Zand. De rekening van zijne verteringen, reizen, enz. is er bij gevoegd. Ik zoude denken, wie de schuld ook hebbe, dat het best zal zijn met hem uit te scheiden.

'sHage, den 8 Maart 1814, 's avonds ½ 9 uren. UKH. getrouwe onderdaan HOGENDORP.

Ik zende hiernevens de meedegedeelde brieven terug. Het schijnt mij insgelijks de pogingen van den Heer Taylor van Hall te doen schorsen zeer raadsaam, en hoe eer hoe liever met hem te eindigen. De brief omtrend de Bruid en Bruidegom is geheel anders als de Times, dewelke zoo ik hoor ongunstig over het huwelijk zig moet uiten. De missive van den Heer Röell houde ik terug en zal dezelve met de Art. der Constitutie in quaestie vergelijken. Omtrent de mondelinge berigten van den Heer Vrijthof meene ik raadsaam ietwes te doen en zouwde het zenden van dezelve aan de Prins van Solms, en dit niet

lukkende, aan den Minister Stein het raadsaamste (achten). Ik kan aan bijde schrijven en den eerste casu quo de missive aan de laatste ter bezorging doen afgeeven, dog wensche UWEG. meening hieromtrend voor het neemen eener resolutie besonder, stellende, dat UWEG. nog nader met Vrijthof gesproken heeft. Bij de te maken démarches is de zaak van onze boeren niet uit het oog te verliezen.

's Haage, den 9 Maart 1814. WILLEM.

Ik bekoome deeze nagt de tijding van de innaeme van Bergen-op-Zoom stormenderhand uit de Willemstad, alwaar 200 geblesseerdens verwagt worden, zoo dat dit rapport allen geloof verdient.

's Hage, 10 Maart 1814. WILLEM.

Ik wensch UKH. hartelijk geluk met de goede tijding van Bergen-op-Zoom, en vleie mij dat dezelve gevolgd zal worden door vele anderen.

's Hage, 10 Maart 1814. UKH. getrouwe onderdaan
HOGENDORP.

De Heeren Wauthier en van Palland zijn gezamentlijk wederomgekomen en hebben geen woord van den Heer van Spaen meedegebracht, die zij ook niet gezien hebben, zijnde nae Vesoul vertrokken. Ik heb dus niet anders dan de neevensgaende brieven bekoomen, dewelke mij haaste meede te deelen, zullende ik gaarne UWEG. heeden om een uur spreeken over eene conversatie gisteren met den Ambassadeur gehad. De goede tijding omtrent Bergen-op-Zoom heeft zig in eene kwaade veranderd. Hiernevens de rapporten daaromtrend van de Willemstad bekoomen. Ik heb gisteren avond door mijnen Zoon het oogenblikkelijk marscheeren van eenige Bataillons aan den Ambassadeur laten aanbieden, dog hij meende, dat wij eerst tijding van Sir Thomas Graham zelver dienden af te wagten.

's Haage, den 11 Maart 1814. WILLEM.

Ik heb veel aandoening van de Jobstijding aangaande Bergen-op-Zoom gehad. Dog al was zij zesmaal erger geweest, zo moeten wij bij slot van rekening slegts aangespoord worden tot verdubbelde werkzaamheid.

Gister na den eten ben ik door den Heer (van Lynden) van Blitterswijk en den Heer Elout, elk afzonderlijk aangesproken over eene zaak, waaromtrend zij beide dezelfde gedagten hadden. Zij meenden, dat UKH. een der aanzienlijkste Gelderschen tot President van de Groote Vergadering maaken moest. De Heer v. B. oordeelde zelfs, dat er geen zwaarigheid was om den regten man te vinden en dat UKH. maar te kiezen had tusschen de H. H. (van Lynden) van Hemmen, (van Nagell) van Amsen en (van Spaen) van Biljoen. Nu hoor ik teffens, dat de tweede aanstaande week hier komt. De Hr. Elout oordeelde, dat er niet zoozeer groote kunde, als karakter en menschenkennis vereischt werd, om de lange deliberatien met zagte woorden af te snijden en schielijk tot eene conclusie te komen. Daar UKH. zig zekerlijk met deeze zaak bezig houdt, heb ik Haar niet onkundig van deeze ontmoetingen willen laaten. Wie ook tot Prt. benoemd wordt, zal ik hem gaarne ten dienste staan, om hem naar mijn beste vermogen voor te bereiden.

Onder dit schrijven UKH. briefje ontvangende bedank ik voor de medegedeelde papieren, die terug gaan, en zal maaken tegen één uur bij UKH. te zijn.

'sHage, 11 Maart 1814. UKH. getrouwe onderdaan

Hogendorp.

Ik twijfel of het reeds tijd is eenen officier aan het Hoofdkwartier van den Kroonprins van Zweeden te zenden om de communicatie te onderhouden, ook om kennis te geeven van onze militaire arrangementen, van den ongeveere tijd en plaats der vereeniging van onze eerste veldarméecorps, alsmeede, dat mijn Zoon hetzelve onder zijne directie zouwde commandeeren. Ik denke het beste te zijn den Ambassadeur over dit laatste

te consulteeren, zijnde het de vraag in hoeverre ik de gemaakte communicatie als officieel of confidentieel betrachten moet. Ook of wij moeten eene informatie afwagten, dat de Kroonprins het commando aangenomen heeft, dan of zulks van zelvers spreekt. Het resultaat van UWEG. onderhoud met den Ambassadeur verwagtende, zende ik intusschen s. r. het rapport van van Tets, om daarvan het noodige gebruik te kunnen maken.

's Haage, den 13 Maart 1814. WILLEM.

Ik heb ten eersten een briefje aan den Amb^r^. geschreeven en zal aanstonds rapport doen na de gehouden conversatie.

Uit den brief van Byland zie ik, dat hij goede informatien heeft. Zijn ijver is groot. Ik heb nooit van hem gehoord, dan voor 4 jaren, toen hij hier gekomen is in het gevolg van den befaamden de Celles, en toen sprak men veel kwaads van hem. UKH. zekerlijk wel geinformeerd zijnde aangaande zijn persoon, verlang ik zeer het eigentlijke daaromtrent van Haar zelve te verneemen.

's Hage, 13 Maart 1814. UKH. getrouwe onderdaan
HOGENDORP.

De Ambassadeur komt bij mij om drie uur.

's Hage, 13 Maart 1814. UKH. getrouwe onderdaan
HOGENDORP.

De brief van Testa zende ik benevens de dezelve accompagneerende missive van den Gr. v. Golz. Er zijn verscheiden punten, die voorziening vereischen, waaromtrend deszelfs voordragt tegemoet zie. Omtrend Byland behoude ik mij voor UWEG. mondeling te onderhouden zooals omtrend de geheele Belgische zaak wij over verscheidene punten dienen afspraak te neemen, Ik voege ter informatie bij brieven van den Ambassadeur Fagel en van van der Duyn; zij zijn geheel voldoende. Ik zende de bijlage van de brief van v. d. Hoeve terug; ik vrees hij zal niet veel verrigten, dog moeten wij niet voor den tijd

oordeelen. Ook is Bern het hoofdpunt. De brief aan Ferdinand VII, aan deszelfs Ambassadeur ter verdere bezorging overgegeven zijnde, moet nae stijle een afschrift daarbij gevoegd worden. Dit kan nog geschieden, observeerende, dat het altoos gebruikelijk is, dat wanneer brieven voor Souvereins afgegeeven worden aan Gezanten of door Ministers van Staat bezorgd, een afschrift meedegedeeld wordt.

'S Haage, den 13 Maart 1814. WILLEM.

De Ambassadeur zende deezen avond om negen uur drie couriers af, 1°. naar Hannover, 2°. naar den Kroonprins, 3°. naar het Groot Hoofdquartier. Hij geeft kennis aan den Heer Thornton van de toestemming van UKH. in de schikking van het commando, en denkt, dat UKH. eenige dagen wagten kan met de boodschap aangaande den Erfprins. Ik ben verder tot UKH. dienst deezen geheelen avond om van ons verder gesprek verslag te doen, en UKH. bevelen te verneemen.

'S Hage, 13 Maart 1814. UKH. getrouwe onderdaan

HOGENDORP.

Ik heb om 7 en om 8 uuren appointementen en dan ben ik eerst tegen 9 uuren vrij; indien zulks voor UWEG. niet te laat is zal het mij aangenaam zijn dezelve alsdan te spreeken, en wel om zoo meer als vreeze, dat ik morgen om 12 uuren met de aankomst der Grootvorsten van Rusland geempecheerd zal zijn de ordinaire conferentie te hebben.

'S Haage, 13 Maart 1814
om 7 uur. WILLEM.

Ik heb de eer aan UKH. een brief van den Minister Graaf von Goltz te zenden om te verneemen of er ook iets naders aan hem zou behooren gemeld te worden aangaande de missie van den Lt Colonel Dittmers.

Ik heb exemplaren van de Constitutie verzonden aan deezen Heer en aan de Heeren van Spaen, v. d. Hoeven en Fagel.

'a Hage, UKH. getrouwe onderdaan

15 Maart 1814. Hogendorp.

Ik veronderstel, dat de Generael Bentinck Yvoysche berigten zal meedegedeeld hebben. De tijding omtrend de declaratie van Soult ten gunste van de Bourbons zoude het wigtigste zijn, daar het overige ons reeds en gros bekend was.

Ik restitueer de zoo even meedegedeelde brieven, geloovende geen antwoord aan Gr. v. Golz nodig te zijn, daar zijn brief een antwoord is. Ik zende de copy van den brief van Willem Fagel terug, ten einde voor de verdere reis van de uit Engeland gezonde persoonen gezorgd werde, hetgeen het best zouwde kunnen geschieden met de Politie op te dragen om een wakend oog omtrend hun verdere reis te hebben, dezelve overigens met aenstand behandelende. Ik voege de brief van den Hertog van Weimar. Omtrend de verlangde annonce en wijze zulks te (doen) verlange ik UWEG. consideratie en advies te hebben.

's Hage, 15 Maart 1814. Willem.

Ik heb de berigten van Yvoy gezien; ik heb den jongen Gijzelaer bij mij gehad, die op het laatst van February te Bazel is geweest. De Graaf d'Artois was vertrokken met een paspoort naar het Hoofdquartier. Fransche officieren van zijn gevolg hadden verhaald, dat Dijon het punt van rassemblement was voor de Royalisten, en dat er uit den Elsas meer dan één aanbod was gekomen om de witte cocarde op te zetten, ja zelfs om een vesting over te leveren. Nog bragt Gijzelaer mij de verzekering van den Heer Friederichs uit Bern, die hij zeide aldaar de tweede in de Regeering te zijn, dat er drie Regimenten gereed waren voor UKH. en mooier volk dan er ooit in Hollandschen dienst gegaan was.

Omtrend de zaak van Bagnano heb ik het noodige bij den Procureur G[l] bezorgd.

Ik sluit een brief aan den Hertog van Weimar in of UKH. dezelve ook zoude goedkeuren. Mij komt deeze kennisgeeving de beste voor om die vorm aan de zaak te geeven, die Z. H. begeert.

De Heer Prevost wagt ieder oogenblik hier den Graaf Palfy en den Heer van Westenberg uit Londen. Hij heeft mij gevraagd, waar hij zig adresseeren moest voor de presentatie van dezelve aan UKH. Onder den Koning, zeide hij, zoude hij het mij hebben moeten melden, dan zou ik hem dag en uur van wege UKH. bepaald hebben, en vervolgens zou hij de presentatie hebben gedaan.

Onder het schrijven ontfang ik de ingeslooten brieven van Londen, alsmede een boodschap van den Ambassadeur, dat er deezen avond een courier gaat naar het Groote Hoofdquartier.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
15 Maart 1814. HOGENDORP.

Hiernevens zende ik UWEG. de redactie van het project omtrend de Bank, hetwelk dezelve verzoeke nae genoome lectuur verder aan den Heer van Maenen te willen zenden, hem recommandeerende het geheim, en zijne attentie bijzonder op de rechtspunten vestigende. Ik wenschte dat stuk Zondag weder te hebben en zoo UWEG. of den Heer van Maenen meenen, dat het goed zouwde zijn over deszelfs inhoud eene conferentie te hebben, zouwde Zondag morgen om half twaalf uur daartoe kunnen bepaald worden. Ik verwagte deszelfs meening daaromtrend en denke, dat de Heer Hogguer Maandag zal herwaarts koomen, wanneer ik deeze zaak wensche heel en al bestudeerd en gepraepareerd te hebben.

den 18 Maart 1814. WILLEM.

Ik heb een aardige conversatie met den Heer Prevost gehad over de zaak, die UKH. naast aan het hart ligt. Ik kan er UKH. verslag van doen, wanneer Dezelve goedvindt. Op dit oogenblik

zijnde half twee uur, ga ik een toertje rijden voor mijne gezondheid en ben verder tot UKH. bevelen.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
18 Maart 1814. Hogendorp.

Zo even ontving ik dit briefje van Lord Clancarty. De zaak van de Vries is een verzoek om zekerheid, dat zeker schip onder Pruissische vlag naar Boston bestemd niet gemolesteerd zal worden.

'sHage, 18 Maart 1814. UKH. getrouwe onderdaan
Hogendorp.

Heeden avond om half negen uur zal ik UWEG. kunnen ontfangen. In de onzekerheid of deeze stukken duplicaten zijn of niet, zende ik dezelve terug, kunnende mij wederom gegeeven worden, indien dezelve ter bewaring bestemd waren.

'sHaage den 18 Maart 1814. Willem.

P.S. Ik remitteer immediaat de brief van den Ambassadeur.

Ik zal met den Generaal Bentinck confereeren. Gister heb ik dit voorloopig over de Bank gedaan met den Hr van Maanen, die mij het stuk heden om half twaalf terug brengt, om dan of hetzelve aan UKH. te overhandigen of slegts te adresseeren.

UKH. kan over mij beschikken in zo ver mijne physieke gesteldheid zulks toelaat. Mijn open been moet dagelijks tweemaal verbonden worden. Ik drink tweemaal daags ezelinnenmelk. Door goeden raad van mijn Dokter neem ik dat gemak voor mijne leden, hetwelk mijn hoofd vrij houdt. Indien ik egter de middelen kome te missen, kan ik niet op denzelfden welstand rekenen. En kan ik mij die middelen te Amsterdam bezorgen, zonder veel affectatie en omslag? Nadat ik UKH. de zaak eenvoudig voorgedragen heb, geef ik mij aan HoogstD. over.

'sHage, 19 Maart 1814. UKH. getrouwe onderdaan
Hogendorp.

Ik zende terug de bijlagen van de brief van van der Hoeve alsmeede de tweede door hem geschreven. Voor en aleer mij over den inhoud van deeze correspondentie te uiten, wensche ik dat UWEG. zig omtrend dezelve met de Generaal Bentinck beneeme en mij gezamentlijk daarover rapporteere. Eene instructie voor de te zenden persoonen aan het Groote Hoofdquartier alsmeede aan dat van den Kroonprins van Zweeden diend ook gezamentlijk te worden ontworpen daar hier politico militaire verzendingen plaats hebben, en is bijzonder de relatie met mijnen Zoon, Commandeerende Generael te Velde, niet uit het oog te verliezen. Is eene conferentie omtrend het werk van de Bank nodig en afgesprooken, of bekoome ik het stuk in quaestie met schriftelijke consideratien terug?

'S Haage, den 20 Maart 1814 WILLEM.

P.S. Mijne afreize nae Amsterdam blijft op Donderdag bepaald. Ik zouwde UWEG. nogmaals in bedenking geeven mij derwaards te volgen, niet zoozeer om deel aan de ceremonies en plechtigheeden te neemen, dan om bij voorkoomende gelegenheeden met raad te kunnen helpen, zijnde te voorzien, dat in de agt of tien dagen van den oponthoud aldaar wel een en ander zal voorvallen, waar dezelve bijzonder benodigd zal zijn.

Den Heer Nagell van Ampsen heeden spreekende heb ik hem over het Presidentschap onderhouden. In den beginne zag hij zeer hoog daartegen op, dog ik heb getracht hem te permoveeren zig daartoe te preteeren, en hij heeft zulks ook eindelijk op zig genoomen. Hij wenschte informatien nopens meerdere punten en zal zig met UWEG. abouchceren, waartoe ik hoop, dat zig geleegenheid zal opdoen. Ik praevenieer den Heer van Maanen van deeze zaak, ten einde hij zig ook met

hem beneemen kan om te maken, dat de beide redevoeringen op elkander passen.

'sHaage, den 20 Maart 1814. WILLEM.

Eindelijk versche en beste tijdingen van den Heer van Spaen. Ik verlang zeer naar den inhoud van de dépêche van den Hr. van Humboldt en naar tijding van den Ambassadeur. De benoeming van dien Oostenr. Generaal in Belgie staat mij nu minder kwalijk aan. Het groote werk krijgt nu een beslag boven alle verwagting. De Baron Fels heeft zijn avances gedaan op de brieven, die hij zekerlijk van de Commissie zal gekregen hebben.

'sHage, UKH. getrouwe onderdaan
21 Maart 1814. HOGENDORP.

UKH. gelieve te bemerken, dat nu, 18 deezer, 3 dagen na de vorigen, de opheffing van de sequestratie in Suriname stellig toegezegd wordt. De hemel is dus wederom opgeklaard.

Zo even heb ik den Generaal Constant hier gehad. Deeze keuze van UKH. is voortreffelijk. Ik had mij in den naam vergist, en dagt, dat de Colonel bedoeld was.

'sHage, UKH. getrouwe onderdaan
22 Maart 1814. HOGENDORP.

Deeze brieven ofschoon van denzelfden datum als die van gister avond zijn egter laater geschreeven, zo als uit den inhoud blijkt.

Als men nu in Engeland hooren zal, dat UKH. al troupes aan den Gl Graham gezonden heeft, eer zij gevraagd waren, zal denkelijk het humeur nog beter worden.

'sHage, 22 1814. UKH. getrouwe onderdaan
HOGENDORP.

De aankomst van mijn jongsten Zoon heeft ons zeer aangenaam verrast. Hij is de brenger van goede tijdingen. Blucher

is in het voorrukken tegen Parijs en de Franschen hebben zig geretireerd, waarschijnlijk om zig tegen Schwarzenberg te opponeeren. Lord Wellington heeft Soult bij Pau totaal geslagen, is op Ayer gemarcheerd; ook bij Balzac bevind hij zig en men verwachtte te Parijs, dat hij den 8sten zouwde Bordeaux kunnen bereiken. De Major Dumoulin moet ook aankoomen of is reeds hier. Dit herinnert mij, dat zoo zulks nog niet geschied, hij zoowel als Prevost officieel diend geinviteerd te worden om nae Amsterdam te koomen en de Vergadering van Notabelen te assisteeren. Ook diende hun een kwartier aangeweezen te worden, waar zij die weinige dagen logeeren zullen. Bij de groote dinés, die ik aan de Notabelen goeve, zal ik dezelve nader inviteere laaten. In de onzekerheid of UWEG. kennis draagt van de hiernevens gaande stukken meededeele ik dezelve. Nae genome lecture wensche ik dezelve terug om nae Amsterdam te kunnen meedeneemen, alwaar zij misschien te pas zullen koomen.

's Haage, den 23 Maart 1814. WILLEM.

De Ambassadeur had mij gister deeze papieren voorgelezen, dog ik ben zeer blij, dat UKH. mij in de gelegenheid heeft gesteld om ze wel te bestudeeren. Ik geloof, dat UKH. er een goed gebruik te Amsterdam van maaken kan, dog bid om voorzigtig te zijn met geen afschriften toe te laaten. De tijdingen zijn zeer gunstig; ik bedank UKH. voor de mededeeling. Ik zal den Heer van Aylva verwittigen, dat de Major Dumoulin verzorgd wordo. De Heer Prevost gaat logeeren bij den Heer v. d. Hoop Jr.. Wij zijn gereed in de Commissie van Twaalven; morgen arresteeren wij de extensie en tekenen het Rapport. Zo even heeft de Heer van Buckhorst mij lang over zijn Provintie onderhouden, en hij zou wel komen in $\frac{1}{3}$ voor de Ridderschap, $\frac{1}{3}$ voor de Steden, $\frac{1}{3}$ voor de Eigenerfden. UKH. zal in het Rapport zien dat wij, zonder iets te beslissen aangaande de evenredigheid, de gronden opgeeven, naar welke de evenredigheid alomme diende ingesteld te worden. Ik vleie mij, dat met

over en weder toe te geeven, de zaak met even veel en algemeen genoegen zal kunnen afloopen als de Constitutie.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
23 Maart 1814. HOGENDORP.

Na de conferentie van de St. Gl. is mij nog ingevallen, dat het voorneemen geweest is om ook Militairen, Ministers en Staats-Raden daarin te brengen, hetwelk voor het vervolg al of niet geschieden zal, naar maate UKH. het nu instelt. Zo zoude voor Holland Fagel of Sweerts de Landas, voor Utrecht Reede of Perponcher voor de armee, voor Holland Melvil van de Marine, en dan nog wie UKH. wilde uit het Ministerie en den Staats Raad kunnen benoemd worden. Er zijn nog plaatsen open en er zouden zelfs eenige benoemingen kunnen plaats grijpen. Het nut van de zaak is dunkt mij baarblijkelijk, en ik heb getragt het in mijne Aanmerkingen op de Grondwet te ontwikkelen.

Eene andere zaak van belang zijn de Ridderschappen. Toen ik de besognes over de Constitutie begon, waren zij in het niet verzonken, en ik heb moeite gehad om ze aan de orde van den dag te brengen. Nu zij wederom opgebeurd zijn, willen zij alles hebben. Dit geslagt is door den loop van twintig jaren gewend aan eene ruime representatie. Men kan den landeigendom niet uitsluiten. Onder de groote admiratien van Lord Malmesbury behoort ook de meer gelijke representatie. Ik had wel gedagt om alle de groote landbezitters tot Edelen te maaken en dan Edelen en Steden alleen te behouden. Dit ware het eenvoudigste, en dan bragt men de zaaken terug tot den ouden staat der maatschappij, waarop stelregel van Edelen en Steden gegrond was. Dog dit niet uitvoerlijk zijnde behooren de Eigenerfden een eigen representatie te hebben. In Holland is men redelijker, en de Steden geeven gaarne haar oude evenwigt over. Zullen dan de Edelen in Gelderland en Overijssel alleen tegen alle reden aandruischen? Wil men aanleiding geeven tot vernieuwing der oude klagten, en het Land over 25 jaaren weder-

om over hoop hebben? In Braband enz. zal het zig gemakkelijk schikken; daar is ⅓ van de representatie voor de Geestelijkheid, zo als ons 1e lid in Utregt; en even zo als in Utregt kan het ⅓ overgaan tot de Eigenerfden, zonder dat de Edelen en Steden iets verliezen. Als UKH. het rapport ziet, zal Dezelve alles daarin vinden wat noodig is om tot een goed, billijk en cordaat besluit te komen. Het rapport, dat ik UKH. gister heb gegeeven over den Helder, kwam van Teyler van Hall. UKH kan Wisselius naar deze zaak vraagen. Ik denk dat het goed is om van alle kanten op dat punt werkzaam te blijven. Dog ik stel Wisselius hierin oneindig boven van Hall.

's Hage, 24 Maart 1814.

UKH. getrouwe onderdaan
HOGENDORP.

Ik heb de eer UKH. te zenden een nota van den Engelschen Ambassadeur, die eigentlijk eene klachte is over den Heer Canneman, die hem niet geholpen heeft. Ik voldoe aan zijne instantien met het stuk te brengen onder de oogen van UKH., die denkelijk den Heer Canneman op de zaak hooren zal. Ik sluite wijders hier in een Plein-pouvoir Général, door den Heer Fagel gevraagd, alsmede een Projet de Plein-pouvoir pour conclure un mariage. Omtrent dit tweede stuk beroept de Heer Fagel zig op een schets, den 18de dezer aan UKH. gezonden, doch welke ik niet gezien heb. Indien Hoogst Dezelve verkiest, dat ik ze doe opmaken, zoo verzoeke ik om een woord van last daartoe en om den gemelden brief van den Heer Fagel.
Ik heb gister avond met den Generaal Bentinck afgesproken alwat UKH. begeert te weten omtrent de Missie van den Heer van Rheede, en twijfel niet of er zal reeds rapport van gedaan zijn.

's Hage, den 25 Maart 1814.

UKH. getrouwe onderdaan
HOGENDORP.

Ik heb de eer aan UKH. te zenden:

1° de dépêche uit Londen, waarvan de origineelen langs een anderen weg in handen van UKH. zullen gekomen zijn.

2° het rapport van de Commissie van Twaalve, waar ik een opgave omtrent de Eigenerfden in Gelderland bij gevoegd heb, mij door den Heer Dassevael medegedeeld.

Ik geloof, dat het bij de Ridders voornamelijk op de gelijkheid met de Steden aankomt, en dat zij te vreden zullen zijn, zelfs in Gelderland, als zij een gelijke stem met de Steden behouden, zodat de Steden zowel als de Ridderschappen iets afstaan aan de Eigenerfden en de evenredigheid tusschen de leden van de Staaten der Provintien gesteld worde: $\frac{1}{3}$ voor de Ridderschap, $\frac{1}{3}$ voor de Steden, $\frac{1}{3}$ voor de Eigenerfden.

Wijders heb ik den Heer Falck van veele bijzonderheeden onderrigt, om die mondeling aan UKH. te brengen.

De tijding van Bordeaux komt mij beslissend voor en gunstiger dan drie overwinningen. Het is de Haagsche opstand voor Frankrijk en zal een moreelen indruk maaken, daar geen kragt van wapenen bijkomt.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
26 Maart 1814. HOGENDORP.

Na ingewonnen informatien omtrent de presenten voor de Barbarijsche kust zoude ik denken, dat de bijouterie-waaren het best te bestellen waren bij Grand & Co. te Rotterdam, die altijd die leverantie gehad hebben en waarvan de chef een volle neef is van den jongeling, die zig zo wel gekweeten heeft in den opstand, terwijl hij zelf daarboven mij ook zeer welgezind is voorgekomen. Ik zal een uitvoerig rapport van hem ontvangen aangaande die presenten, welke van een bijzonderen smaak moeten zijn, om aan de Turken te bevallen, en hetzelve dan met mijne aanmerkingen aan UKH. overhandigen. In alle geval zijn er zes maanden noodig om met alles gereed te komen, doch ik vleije mij, dat wij wel vroeger zullen kunnen sluiten

met die Barbarijsche Vorsten, als wij hun presenten maar beloven, en wagt alle dagen het antwoord van den Heer Webster Blount, om daarmede voort te gaan.

Bij deze zelfde gelegenheid heb ik den Heer Grand gevraagd naar andere presenten, die UKH. zoude willen doen, en sluite zijn schriftelijk antwoord hier in. Daar zijn tien portraiten van UKH. in de maak, welke op doozen of anderzins kunnen gezet worden. Ik vleije mij, dat wij ze over 14 dagen zullen kunnen gereed hebben.

Hiermede gaat eene Nota van den Ambassadeur meldende het ontslag van Petrus van Velzen, door UKH. gerestaureerd, alsmede zijn antwoord op de uitnoodiging naar Amsterdam.

Nog een brief van den Heer Bangeman Huijgens waaromtrent ik nog toevoegen kan, dat ik uit den mond van HKH. dePrinces Douairière vernomen heb, dat de Heer Sack Haar de beste betuigingen gedaan heeft van zijne genegenheid om ons dienst te doen.

Op dit oogenblik zendt de Ambassadeur mij zijnen Secretaris met een dringenden brief van den Admiraal Young over de magazijnen van het eiland Zuid-Beveland. Dezelve zijn thans noodig op de drie posten van Goes, Crabbedijke bij Bath en Borselen, waar de zware batterijen staan. Een koopman van Gend, die de leverantien aangenomen heeft, kan alles direct op die drie posten brengen, terwijl de vervoer van Goes naar die twee anderen posten met de kleiwegen, die nu zeer slegt worden en op een oogenblik, dat de boeren hunne paarden noodig krijgen, schier ondoenlijk wordt. Maar de Directeur en Controleur van de Convoyen en Licenten verklarende, dat de magazijnen in Goes alleen mogen verzameld worden, verzocht de Admiraal Young om een spoedige order aan beide die ambtenaren, te meer omdat de rantsoenen den 27sten moeten uitgegeven worden, en hij biedt aan om den ondernemer Heymans te doen geven alle vereischte verklaringen en te doen stellen alle noodige cautien. Ik heb aanstonds kennis van deze zaak gegeven aan den Secretaris bij het Departement der Finantien,

Noel Simons, en hem als mijn gevoelen medegedeeld, dat dit een van die gevallen was, bij het Besluit van UKH. bedoeld, waarin hij onverwijld zoude mogen voorzien; waarop hij dan ook aangenomen heeft mij de gevraagde orders ter hand te stellen, die ik vervolgens oogenblikkelijk aan den Ambassadeur zal toezenden.

's Hage, den 26 Maart 1814. UKH. getrouwe onderdaan HOGENDORP.

Ik heb de eer UKH. oude brieven van den Hr. van Spaen te zenden, dog waarvan de inhoud hoogst merkwaardig is. Niets geeft een beter denkbeeld van den staat der zaaken, ofschoon hij niet in het geheim der handelingen op dien tijd was. Ik denk, dat ik hem onbeschroomd goedkeuren kan omtrent zijn gedrag met Monsieur.

De Heer Huyttens van Gend is bij mij geweest. Hij klaagt over de onzekerheid in denzelfden geest als Spaen. Ik heb hem gezegd, dat de omstandigheeden totaal veranderd waren sedert onze eerste conferentie, dat wij toen den opstand moesten wenschen en aanzetten; dat wij heden ons onderwerpen moeten aan de schikkingen der Hooge Bondgenooten; dat Belgie onder de provisioneele administratie derzelven blijven zou tot den vrede, dog dat UKH. deel hebben zou aan die administratie, en ik heb hem geraden om alle de partijen te helpen vereenigen tot een algemeene wapening tegen de Franschen. Hij dagt, dat er schielijk 20 à 25 duizend man op de been zouden zijn. Zijn schriftelijk rapport van den staat der zaaken op den 20sten deezer sluite hier in.

Ook een brief van Lord Clancarty.

Ik verzoek UKH. om deezen Ambassadeur het regt denkbeeld van de zending der H.H. Constant en van Reede te geeven. De noodzakelijkheid daarvan blijkt wederom uit de brieven van Spaen.

's Hage, 26 Maart 1814. UKH. getrouwe onderdaan HOGENDORP.

Nog voor mijn vertrek uit den Haag hebbe ik UWEG. schrijven bekoomen nopens het beroepen van Hooge Beambten en Militaire in Staate Generaal en zal deszelfs inhoud bij de finale arresteering in het oog behouden. Ook zal ik mij naeder verklaren over het bericht van de Commissie van Zamenstelling. Men ziet hoe langer hoe meer de onmogelijkheid alle Provincien op dezelfde schoen te schoeien, dog zal ik trachten nog met de Geldersche en Overijsselsche Heeren te spreeken ten einde ten minste in deeze Provintien zooals in Utrecht eenige evenredigheid plaats heeft. De indeeling der Ministerieele Departementen zal eene der hoofd- en meest presseerende zaaken zijn. Eer ik hieromtrent finaal besluite wil ik UWEG. nogtans mijne ideën meededelen en wensche deszelfs consideratien over dezelve te bekoomen.

Staatssecretair, Vice President van den R. v. St. UWEG, alsmeede de Staate Generaal,

Buitenlands, in petto Spaen, intusschen door J. Fagel als R. v. S. laten waarneemen;

Binnenlands, Röel, van Straelen kunnende nog eenige zaaken eindigen.

Oorlog, Erfprins, zijnde Mollerus Comm: Gen: hem in cas van absentie vervangende;

Marine, van der Hoop;

Finantien, Canneman; Thesaurier, C. Six van Oterleek;

Handel en Colonien, van der Capellen.

De Raad van dit laatste Departement zouwde ten deele direct benoemd worden, en wel Goldberg als eerste lid en Extra R. v. S., eenige der overige leden uit de vroegere nominatien.

De Gouverneurs der Provintien kunnen blijven volgens afspraak. Ik zal nogthans dezelve het scrutin laaten passeeren voor derzelver benoeming, die nogtans spoedig nae de aanneeming zal moeten geschieden.

Omtrent de te benoemen Edelen, welke in de Hollandsche Ridderschap zouwden koomen, wensche ik UWEG. consideratien

en advies, en dat dezelve mij opgeeve degeene, welke zij, behalve de door mij doodgeverfde, zouwde het meest qualificeeren, zijnde deeze UWEG. in de eerste plaats, vervolgens de familie van Fagel, de Heeren van Leyden van Westbarendrecht, van Foreest, Repelaer van Driel, Huidekoper van Maarseveen, Deutz van Assendelft en Boreel van Hogelande. Indien UWEG. dunkt dat eene of andere der laatste nog diende te wagten, en zig meer gequalificeerden presenteeren, zouwde zulks misschien ook kunnen geschieden. In andere Provintien is niet dezelfde reede zig met benoeming van nieuwe Edelen te haasten, daar geene personen dezelve aanspraak op distinctie uit hoofde van handelingen hebben, en het getal der Ridders meestal overgroot is, ook de vermogende luiden zig meer onder dezelve bevinden.

Amsterdam,
den 27 Maart 1814. WILLEM.

UWEG. schrijven van 25 en 2 van 26 Maart zijn mij successievelijk geworden. Ik zal de klagte van Lord Clancarty in handen van Canneman stellen om dezelve af te helpen en te bericht, etc. UWEG. heeft de copyen bekoomen der brieven en bijlagen, welke den Ambassadeur Fagel en van der Duijn mij hebben gezonden en daaruit gezien, dat alles zoo goed als geklonken is. Het projet plein-pouvoir aan mij van UWEG. geworden zal ik benutten en zoo mogelijk alle expeditien alhier laten bezorgen ten einde de terugzending kan geschieden aanstaande Woensdag. Ik zal alsdan alles aan UWEG. ter verdere bezorging doen toekoomen, en diend immediaat eene pink naar Engeland gezoonden te worden, welke teffens de tijding van het alhier gebeurde meede kan overbrengen. Omtrend de Barbarijnsche presenten zal ik het nadere berigt afwagten, kunnende dezelve zeer voegelijk ten minste voor een groot gedeelte bij Grant & Co. besteld worden. Wanneer de portraiten of ten minste een of twee gereed zullen zijn, wensche ik het te weeten om daarover te kunnen disponeeren.

Amsterdam, den 27 Maart 1814. WILLEM.

P.S. De brieven van den Heer van Spaen zijn interessant, alhoewel oud. Zijn gedrag omtrend Monsieur verdiend volkomen approbatie. De informatien van Huitens hebben mij genoegen gegeeven. Ik denk het retour der gedeputeerden zal tranquiliseeren. Felz en Vilain XIII schijnen ook te weeten de resolutie van Oostenrijk. Vlaanderen is in eene ongelukkige situatie. Indien de maatregelen goed getroffen worden zal binnen kort geholpen kunnen worden.

De pink zal gereed liggen om aanstonds te vertrekken als de tijding komt.

Ik zal punt voor punt de gevraagde consideratien aan UKH. geeven:

1°. Ministerieele Departementen.

Voor mijzelve leg ik nu voor alsdan mijnen dank aan UKH. af, en daar Dezelve mij ook in de Staaten Gl brengt, zal ik nu kunnen doen, hetgeen ik, ofschoon op eene andere wijze, voorgenomen had, namelijk de maatregelen van het Gouvernement uitleggen en voorspreeken bij de representanten der Natie.

Buitenlandsche Zaaken; deze inrigting komt mij zeer geschikt voor. Wanneer UKH. naderhand zal komen goed te vinden om den Hr van Spaen te benoemen, zal dit zijne consideratie bij de Hoven vermeerderen, al bleef hij nog wat in zijne tegenswoordige functie.

Binnenlandsche Zaaken; mede zeer goed. Ik heb van Straalen als zieken een bezoek gegeeven. Hij vraagde mij of het waar was, dat UKH. van Tets tot zijn opvolger benoemd had, en wenschte, dat het Röell mogt zijn. De zaaken, die hij nog wilde afdoen, zijn de inrigting van den Godsdienst, van het Openbaar Onderwijs, van het Geneeskundig Toezigt, en dergelijken. Vermits UKH. dit wel hebben wil, zoo kome ik terug tot UKH. eerste denkbeeld om hem in den Raad van Staate te brengen, omdat die zaaken hem dan natuurlijk kunnen toevallen op eene korte voordragt van Röell, door hem verder uit te werken. Wickevoort Crommelin is een man van de weereld, geen werk-

man en beter geschikt voor de Staaten Gl. Deeze beide zouwden dus kunnen ruilen.

Bij deeze gelegenheid moet ik UKH. nog voordraagen, dat indien er bij den Raad van Staate nog een Secretaris buiten den Heer Falck noodig is, de Heer 's Jacob van Rotterdam zig ongemeen daartoe qualificeeren zouwde.

Oorlog. Ik zie met genoegen, dat de Erfprins aan het hoofd komt. Op Mollerus heb ik mij ook geuit. UKH. zeide mij toen, dat de Erfprins voor het Personeel en de militaire bewegingen een kundig officier onder zig zoude krijgen. Ik hoop alsnog, dat zulk een verdeeling plaats zal vinden. Met den Erfprins aan het hoofd van het geheel zullen de tegenwoordige botsingen komen te vervallen.

Marine en Finantien; zeer goed. Ik herinner mij, dat Falck iemand in den Raad van State voor de Finantien miste, en ik weet, dat van Straalen ten tijde van den Koning een goed controleur van den Minister van Finantien geweest is.

Handel en Colonien; v. d. Capellen zal kunnen geïnstalleerd worden eer hij in Brussel noodig is. Dan weet Goldbrg waaraan zig te houden. Onder de Raaden zoude UKH. ook Bourcourd, die nu te Rotterdam in de Finantien is, kunnen brengen. Hij heeft altijd hoog gestaan onder de welgezinden, is Bewindhebber van Oost en West geweest, heeft commercieele kundigheeden en verdient zulk een plaats.

2° De Gouverneurs; voor het geheel Provintiaal werk dient met deezen begonnen te worden. Zij kunnen aanstonds in de Provintiaal Commissien presideeren. Zij brengen ten eersten eenheid in de zaak van elke Provintie. Onder anderen zal ook de Heer Canneman moeten bedagt zijn op de veranderingen in zijn Departement uit de verdeeling in Provintien spruitende.

3° Edelen; UKH. heeft gelijk, dat er bij Holland alleen haast is. Voor Zeeland zou bij de een of andere gelegenheid een woord dienen gezegd te worden, dat de organisatie wagten moet naar de ontruiming van Walcheren.

Ik leg in de eerste plaats mijn dank af aan UKH. voor de goede genegenheid mijwaarts. Ik reken, dat het voor de eerste reis bij de gedoodverfden blijven kan, zonder het geval uit te sluiten, dat UKH. nog op den een of ander stiet, die er geschikt toe voorkwam. Ik weet, dat Styrum hartelijk wenscht zijne zoonen in de Hollandsche Ridderschap te brengen, hetwelk gevoegelijkst zoude geschieden met er hemzelven in te plaatsen, als getrouwd met een erfdochter van der Does, zodat het dan op zijne zoonen versterven zoude. De Styrums zijn sedert lang in geen Ridderschap meer. Mij valt nog de familie van der Goes in, die tot de oudste adelijke geslagten van Holland behoort. De tegenwoordige Colonel van de Haagsche Schutterij, H. van der Goes, komt mij zeer geschikt voor om deeze distinctie van UKH. te bekomen. Ik heb zijn cordaat gedrag van den eersten dag van den Opstand af waargenomen. Het is hoogst aangenaam voor UKH., dat er voor de Edelen en Ridderschappen geen bepaald getal is en dat de benoeming niet voor een eerste reis alleen is, zodat dezelve ten allen tijde Familien daarmede verpligten kan. Het verlangen daarna zal denkelijk toeneemen, en het gunstbewijs daarmede op hooger prijs komen.

Aangaande Portraiten twijfel ik niet of de schilder Gaspari te Amsterdam heeft er al een of meer gereed. De Hr Falck zal hem wel uitvinden alzo het dezelfde is, die hier vrugtelooze pogingen gedaan heeft om hem te crayonneeren, ofschoon hij met Styrum, Kemper, Changuion, v. d. Duijn, mij, en anderen wel geslaagd was.

UKH. heeft mij eens naar den Generaal Sandick voor een zekere stad gevraagd. Ik oordeel hem meer bekwaam voor de administratie van Oorlog, indien er een bekwame plaats voor hem open viel. Secretaris Gl komt mij evenwel beneden zijn tegenwoordige functie voor.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan

27 Maart 1814. HOGENDORP.

Ik heb de eer UKH. een dépêche van den H[r] v. d. Hoeven te zenden. Ik heb hem laatst de bewuste orders van wege UKH. gegeven. Op de een of andere wijze zal hij zig wel schikken. De brief is een dubbel, de bijlaagen niet. Zij zijn evenwel nuttiger in UKH. handen dan in de mijne. De vraag daaromtrent is: *waar* het beter uitkomt voor de klederen en de wapenen te zorgen.

Ingeslooten een korte aanspraak, die of te pas kan komen of niet. Ik heb niet willen nalaaten hetgeen mijn geest getuigde.

's Hage, 27 Maart 1814. UKH. getrouwe onderdaan.

HOGENDORP.

Edel Mogende Heeren!

Ik verheuge mij ongemeen de geheele Natie in Haare Representanten te mogen aanspreeken. Ik sta gereed met mijne zoonen om ons bloed voor Haar te storten. Ik bied Haar heden Wetten aan, naar mijn oordeel de meest geschikte om Haar welzijn te bevorderen. Mijn hartelijke begeerte is de opregtste eenigheid tusschen ons allen voor altijd, en ik bid God Almachtig, dat Hij ons dezelve schenke, als een onderpand van de herleeving der oude tijden van welvaart en heil.

Mijne gevoelens zullen U nader door deezen Heer voorgedraagen worden.

UKH. zal de Engelsche tijdingen vóór mij ontvangen hebben, alzo het paket van den Amb[r] Fagel denkelijk onder het adres van Lord Clancarty aan mij afgezonden is. Zo even verhaalt mij de H[r] van Tets, dat er in de Engelsche couranten staan zou, dat er langs de geheele Fransche kust vreugdevuren gezien waren. Ik kan er niet veel aan hegten, omdat de allarmeerende tijdingen altijd schielijk genoeg in den Haag bekend worden, en er thans geen gerugten hoegenaamd hier rondloopen. Ik schrijf aan UKH. eenig en alleen om dit te melden, daar ik zonder da bezoek van dien Heer niets te zeggen zoude

hebben. Hij kwam eigentlijk bij mij om over het onthaal van UKH. in deeze Residentie tegen Zaterdag aanstaande te spreeken. Ik heb geen brieven van Amsterdam gekreegen, behalve van een der Heeren Clifford, een welgezinden, die begeert in de Provintiaale Staten te komen. Een nieuwe blijk van den goeden geest, daar ik UKH. meer dergelijke voorbeelden van opgegeven heb.

Eenige rust, die ik nu geniet, en wat beweging van het lichaam op het warme zand in duin, doen mij veel goeds. Ik voel nu hoezeer ik afgemat was, en ben blijde, dat ik mij voorbereiden kan om nieuwe werksaamheeden uit te houden. Indien ik mij dan niet forceer zal het, hoop ik, wel gaan.

Mijn hart is bij UKH.; ik kan niet twijfelen of alles loopt in Amst^m wel af; en als wij allen onzen pligt doen, mogen wij verder op den Goddelijken bijstand vertrouwen

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan

29 Maart 1814. HOGENDORP.

UKH. plaatst overal, en met regt, eenige Roomschen. Als zoodaanig zou de een of ander oud-Hollandsche Edelman ook dienen in de Ridderschap te komen, en dan weet ik er geen beter dan Roest van Alkemade. De Heer de Smeth, thans in de vrijwillige garde du corps, wiens Moeder Hartsing is, heeft altijd onder de welgezinden uitgeblonken. De andere tak van zijn familie heeft zig aan den Koning en Keizer gehouden. Hij is een man op distinctie gesteld, heeft meen ik ergens een Baronie opgedaan en komt anderzins tot heden in geen aanmerking voor een post. Ik geef aan UKH. in consideratie, of hij in de Ridderschap zoude kunnen komen.

Onder de leden voor den Raad van Koophandel enz. heb ik UKH. den Heer Westrik, thans Secretaris van de Kamer van Commercie te Amst^m, genoemd. Hij is deezer dagen over het Engelsch Tarif hier geweest en heeft mij onderhouden over zijn ongelukkige omstandigheeden. Hij heeft namelijk eenigen tijd geleden moeten ophouden met betaalen, uit hoofde van den

stilstand van alle betrekkingen met de West-Indie. Zijn boedel wordt, bij conventie met zijne crediteuren en voor derzelver rekening, geadministreerd door sequesters, onder welke ook mijn broeder te Amst^m is. Hij heeft de commercie vaarwel gezegd, en is niettegenstaande zijn ongeluk Secretaris van de Kamer geworden. Nu vreest hij, dat UKH. hem niet zal waardig agten lid van den Raad te worden en verzoekt dan om er Secretaris van te zijn. Mij dunkt, dat de Kamer van Commercie zijn admissibiliteit tot een post reeds beslist heeft. UKH. zoude nogthans de publieke opimie daaromtrent kunnen polsen, en als die niet volstrekt tegen is, zoude ik geene zwarigheid maaken om bij mijn voordragt te blijven.

In de Commissie van Twaalve heeft men de vraag geopperd, of de leden van de Provintiaale Staaten ook eenig tractement of daggeld uit 's Lands kas zouden genieten. Ik heb daartegen geadvyseerd, alzo het eene nieuwigheid zoude zijn, op eenige uitzonderingen na, en het is er bij gebleeven. Daartegen zoude ik denken, dat het goed ware, aan de Gouverneurs eenig tafelgeld toe te leggen, ten einde de leden te vergasten en hun verblijf in de Hoofdstad der Provintie te veraangenaamen. UKH. geeft er thans het voorbeeld van met de Notabelen en is dus bekend met het nut daarvan. Willen de Steden en de Eigenerfden eenig daggeld aan hunne leden toeleggen, zo staat hun dit vrij en er is geen Reglement op noodig.

Onder de leden van de Staaten G^l heb ik UKH. ook Frans van Hees hooren noemen, dog ik herinner mij niet of hij op de lijst gebragt is. Ik heb altoos volstrekt niets tegen hem en wensch, dat hij dit of iets anders krijge, omdat zijn gedrag altijd zuiver is geweest, en dat ik voor het oogenblik geen ander van zijn naam weet, terwijl die familie evenwel altijd verknogt is geweest aan het Huis van Oranje.

Nadenkende over de Lijsten, zo van de Staaten Gl als Raad v. St. twijfel ik of er wel genoeg zoogenaamde Patriotten op gebragt zijn. Voor Rotterdam, dunkt mij, diende Hoogstraaten

een plaats te hebben, alzo hij den Keizer niet heeft willen dienen. Ik weet wel, dat er veel Patriotten bij den Opstand in functie waren, en dat zij allen gebleeven zijn, zodat men nu eenig meerder gewigt in de andere schaal mag leggen. Dog er is een maate in alle zaaken, en vooral bij de eerste benoemingen door UKH. is het goed alle de omstandigheeden wel te wikken en te weegen, ten einde de publieke opinie te voldoen.

Ik voege hier nog bij eene voordragt van den Heer Changuion aangaande zijne reis, welke mij aanneemelijk voorkomt.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
29 Maart 1814. HOGENDORP.

P.S. Twijfele niet of UKH. heeft mijne dépêche voor den Ambassadeur ontvangen.

Wij zijn hier zeer verheugd met de aanneeming der Constitutie. De Pink is gereed om te vertrekken, zo als ik de dépêches van UKH. en de volmagten ontvang. Inmiddels wensch ik UKH. geluk met deeze zaak, die gelijk als zo veele andere wel afgeloopen is.

De tijdingen van Bar-sur-Aube zijn naar mijn hart, de handelingen afgebrooken, de legers voorspoedig. Ik vind, dat de diensten van den Baron Humbold zeer wel beantwoorden aan de verwagting van den Baron Gagern, die voor UKH. dat geld wel besteed heeft. Morgen geef ik een militair Bulletin in de Staats-Courant. Het afbreeken der handelingen had ik er gaarne bijgevoegd, dog uit voorzigtigheid nagelaaten.

Het antwoord van Lord Castlereagh op mijn particulieren brief toont, dat deeze geen kwaade uitwerking gedaan heeft.

Ik heb UKH. nooit aangesproken over mijn broeder van Amsterdam en ik verzoeke, dat dit stilzwijgen hem niet benadeele. Degeenen, voor welke ik UKH. aangesproken heb, zijn, 1°. die in den Opstand uitgemunt hebben, 2°. die 19 jaaren lang stil gezeeten hebben. Onder geen van beide behoort mijn broeder,

en daarom heb ik zelfs hem niet voorgesproken. UKH. heeft egter aan Röell en veele anderen gezien, dat ik ook andere reedenen van bevordering gaarne instem. Indien UKH. derhalve mijn broeder tot iets nuttig vindt, zal het mij natuurlijk verheugen.

's Hage, 30 Maart 1814. UKH. getrouwe onderdaan HOGENDORP.

Het is bij tien uur 's avonds en ik heb nog geen dépêches van UKH. voor Engeland; dog alles is gereed om ze oogenblikkelijk te verzenden.

Ik meld dit bij gelegenheid van een Estafette, die de Heer Piper afzendt, en daar hij mij kennis van gegeeven heeft. De brief van de Jonge is onaangenaam, dog de tijding van het garnisoen te Rijssel een bloot gerugt. Ik kan niet denken, dat de Hertog van Weimar zo zwak zou zijn, om zulk een uitval te moeten toelaaten. UKH. weet dit alles beter dan ik.

Ik heb den kapitein van de Artillerie, de la Saussaye, gezien, en mij verheugd, dat een officier, die mij zo knap voorkomt, geplaatst is bij Prins Frederik, wien ik hartelijk goede hulp toewensch, alzo zijn goede dispositien mij ongemeen voor Hem ingenomen hebben.

's Hage, 30 Maart 1814. UKH. getrouwe onderdaan HOGENDORP.

Ik maak gebruik van een estafette van het Dep^{t}. van Oorlog, om UKH. te melden, dat het pinkje altijd gereed ligt, dat er een expres te paard staat, maar dat ik nog geen dépêches noch volmagten van UKH. ontvangen heb. De Hr. Hofman heeft niets medegebracht.

Verneemende, dat alles gister wel is afgeloopen dog zonder eenige bijzonderheeden, wensch ik UKH. in het algemeen hartelijk geluk.

's Hage, 31 Maart 1814. UKH. getrouwe onderdaan HOGENDORP.

Ik heb de eer UKH. de dépêches van den Heer van der Hoeven te zenden. Hij zwemt tegen den stroom op, en hij zal er misschien komen, want de grootste hinderpaal is de aanval van de Franschen op Zwitserland om een afwendig te maken juist zo als in Vlaanderen, en het P. S. van zijnen brief bevestigd de overwinning van Bianchi, die alle gevaar verdrijven zal. Ik heb de Capitulatie niet gelezen om geen oogenblik te verliezen en aan het verlangen van UKH. te voldoen; maar uit zijn brief besluit ik, dat de zwarigheden niet onoverkomelijk zullen zijn. Mijn pinkje en mijn expresse blijven alle oogenblikken gereed om te vertrekken op de orders, die ik van UKH. wachtende ben.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
31 Maart 1814. Hogendorp.

Het ingeslooten rapport is mij voorgekomen belangrijk voor UKH. te zijn, al stemde het overeen met officieele berigten. Mijn pink blijft wagten naar de beschikkingen van UKH., die ik morgen om drie uur ga afwagten aan het Huis in 't Bosch.

's Hage, UKH. gehoorzame onderdaan
1 April 1814. Hogendorp.

Ik heb den ouden Heer van Blitterswijk bij mij gehad, die nog vol vuurs is om van nut te zijn. UKH. heeft hem gesteld onder de Staaten Gl. Ik oordeel, dat UKH. onder de eerste benoemingen ook die van den President van de St. Gl. zal mogen doen, en ik geef nederig in consideratie of het Presidie niet aan gemelden Heer zoude kunnen opgedraagen worden.

De redacteur der Fransche Leidsche Courant heeft den Hr. Delprat verzogt om hem nu en dan een artikel op te geeven. Deeze heeft zig voor nieuwstijdingen verschoond, uit hoofde van zijne instructie, dog mij teffens gevraagd of ik niet goed zou vinden, als men op de een of andere zaak de denkbeelden buiten 's lands wilde leiden of teregt brengen, dat hij een artikel van raisonnement leverde. Mij dunkt, dat de zaak goed is, en dat men het dien man wel toebetrouwen mag.

Voor een Roomsch lid in de Ridderschap van Holland heb ik aan UKH. den Heer Roest voorgeslaagen, dog ik hoor, dat hij niet veel middelen zoude over hebben en hij dient gegoed te zijn. Nu heeft hij ook al de Staaten Gl. Daartegen zoude UKH. een Amsterdamsch familie daarmede kunnen begunstigen, alzo daar verscheiden Roomschen van ouden Adel zijn. Roest heeft geen zoon, op wien het vererven kan en iemand, die zoonen had, zou er dubbel mede verpligt worden.

Ik heb heden, om tien ure 's ogtends, nog niets van UKH; ik hou dus mijn pinkje gereed en wagt met geduld de dépêches af. Inmiddels herhaale ik mijn gelukwenschen en verheuge mij in de blijdste vooruitzigten op eenigheid en goeden wil, daar alles goeds van te voorspellen is. De aanspraak van UKH. en de Publicatie heden in de Staatscourant verscheenen zullen wederom den besten indruk maaken. Het slot van die Courant is een artikel van Dort, over het gewoel der Hollandsche troepen oversteekende naar de Willemstad, en geen schooner eind is er te bedenken, om het werk te bekroonen, dan dat wij nu den vijand gaan onder de oogen zien.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
1 April 1814. Hogendorp.

P. S. Het ingeslooten rapport omtrent Vlissingen en Walcheren beweegt mij om een expres te zenden.

Hiernevens zende de brieven van den Ambassadeur Fagel terug, hebbende den inhoud der courant alsmede de opinie van Sir J. Macintosh met veel genoegen daaruit vernoomen. Met den Heer Röel hebbe ik gesprooken en in eenige dagen zijn antwoord bekoomen. Hij ziet tegen de Binnenlandsche Zaken, vooral met bijvoeging der Eerediensten, op. Dog ik denk, dat hij eindigen zal met aannemen, en des noods chargeert zig Capellen van de Eerediensten bij Handel en Colonien. Omtrend de Buitenlandsche Zaken heeft mij het gehouden gedrag in deeze dagen en de hernieuwing van de personeele kennis van

den President der Notabelen doen denken, dat Nagell meer geschikt daartoe zal zijn dan wel Spaen. Zijne opinie, zoowel binnen- als buitenlandsche zaken betreffende, is altoos onveranderlijk gebleeven, en hij heeft meer caracter dan den ander, daar de talenten insgelijks zig gelijk koomen. Of hij zig daarvan chargeeren kan, weet ik nog niet; dog nae de opname der eerste propositie meene ik, dat hij het insgelijks aanneemen zal, bij de voorbehouden hebbende nadere beantwoording derzelve. Ik denk, dat in de week nae Paaschen de Raad van Staate zijne zittingen zal kunnen beginnen, en de Staate Generaal veertien daag of drie weeken later. Misschien is de eerste Maandag in Mey de geschikste dag.

's Haage, de 3 April 1814. WILLEM.

Ik heb de eer UKH. in de courant van 1 dezer zoo groote en goede tijdingen te zenden als wij nog niet gehad hebben. Uit den brief van Huigens moet ik denken, dat er altoos veel waar van is. Ik heb de berigten op de kaart nagezien, en kan niet twijfelen, als de groote helft waar is, of de Bondgenooten zijn in Parijs. Uit de Engelsche couranten over Bordeaux zie ik, dat de opstand in deeze stad lang afgesprooken werk met een partij te Parijs is. Napoleon trekt op den weg naar Nancy, zeker naar Metz, om zig in verband te brengen met Luxemburg en Mentz. In Vlaanderen is alles volgens deeze tijdingen gered, en die wanhopige streek tot eigen verderf uitgevallen. Ook de brief van Bremen is van belang, geschreeven zijnde een dag voor dien van gister. Men ziet er uit hoe de zaaken toen beschouwd wierden, eer de allarmantste tijding bekend was, en dienvolgens kan men besluiten, dat er troupes genoeg op de been zijn tusschen de Weser en den Rhijn, om Davoust te slaan. Ik heb den L^{t}. van der Smieden, mij door den G^{l}. Bentinck om instructien toegezonden, alles duidelijk uitgelegd, en ik weet uit de dagen van den Opstand, dat hij zulk een boodschap wel uitvoeren kan.

Ik ben zeer wel te vreden met de despectie van den Hr. van Nagel. Het verwondert mij van Röell, dat hij daartegen opziet, en van Capellen, dat hij zooveel hooi op den vork neemen durft.

UKH. kan mij voor den R. v. St. gebruiken, wanneer Dezelve wil, en zal zekerlijk nog vooraf eens een uur besteeden om mij te onderrigten van den aanstaanden gang van het werk.

Nu zoude ik denken, dat Spaen met de meeste vrugt kan werkzaam zijn op een te wagten Congres en vervolgens te Weenen.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
3 April 1814. HOGENDORP.

De acte, waarbij mijn oudste Zoon aan de jongere zijne rechten aftreed op de Nassausche Staaten met voorbehoud der reversibiliteit zoo den deeze of deszelfs nakomelingen de Vereenigde Nederlanden te beurt vallen, denke ik heeden om half een uur te onderteekenen en te laten onderteekenen. Tot dat einde zullen mijne Zoons en de verder tot die plechtigheid noodige getuigen bijeen koomen, rekenende ik UWEG. onder deeze, weswegen ik een oogenblik bepaald heb nae de gewone conferentie. Indien UWEG. nogthans meende meerder tijd nodig te hebben, proponeere ik zooveel vroeger als oordeele zal best te zijn bij mij te koomen.

's Haage, den 4 April 1814. WILLEM.

Alzo de stukken vermenigvuldigd zijn in de afgelopen week, zal ik gebruik maaken van het verlof, en om half twaalf uur bij UKH. komen.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
5 April 1814. HOGENDORP.

Ik heb de eer UKH. de concept-Instructie terug te zenden, welke mij zeer goed voorkomt.

Gaarne zal ik UKH. verder onderhouden over de wijze, waarop nu alles voortgezet kan worden.

Dog veel schrijven valt mij niet mogelijk in de groote vreugde over de gewigtige en voorspoedige verrigtingen van deze dagen. Welk een zigtbare zegen van de aanbiddelijke Voorzienigheid.

'a Hage, UKH. getrouwe onderdaan
5 April 1814. HOGENDORP.

Door de bezetting van Parijs door de geallieerden op 31 Maart, het uitroepen van Vive de Bourbons en geallieerden bij hunne intocht, het vervallen verklaeren van Bonaparte, alsmeede het opdraagen van het formeeren eener Constitutie voor Frankrijk aan den Senat, schijnt mij de positie omtrend de krijgsgevangenen Franschen alsmeede de vijandelijke garnisoenen veranderd te zijn en dat diegeene, die willen zig voor de nieuwe ordre der dingen declareeren, als vrienden te behandelen zijn en naar hun Vaderland kunnen teruggaan, mits zig engageeren voor de Bourbons te dienen. Het is mij dienvolgens gescheenen raadzaam te zijn de krijgsgevangene en gearresteerde Franschen van de evenementen bij hun geschied te informeeren, en vervolgens aan diegeene, die zig verklaren voor Lodewijk XVIII de reis nae huis toe te geven, nemende eenige schikkingen hieromtrend. Verder de voornaamste onder hen als Truguet, Rostolant, enz. te employeeren om nevens officieren door mij benoemd nae de bezette vestingen te gaen om de daarin goedgeaarde Franschen tot declaratie voor hunnen wettigen Souverein te laten declareeren, zullende deeze alsdan kunnen als geformeerde trouppe nae Frankrijk marcheeren en ons de vestingen overgeeven. Zeeland en Staats Vlaanderen, ook Grave en zoo mogelijk Maastricht en Venlo hierbij niet te vergeeten. Met terugzending of geeving van het nevensgaande stuk wensche ik UWEG. gedagten hieromtrend te verneemen, welke misschien in de Raad zouwde kunnen een object van overleg zijn. Ook is de vraag of de Ambassadeur hier in te kennen zouwde zijn, eer gehandeld wordt.

's Haage, 6 April 1814. WILLEM.

Ik vind, dat UKH. de zaak volkomen wel inziet. Over de wijze van uitvoering zoude een opzettelijke deliberatie in den Raad nuttig kunnen zijn. Den Ambassadeur te consulteeren houde ik mede voor noodzakelijk, omdat het een gemeen belang van de Hooge Bondgenooten betreft. De declaratie van Keizer Alexander drukt het zegel op de wijsheid der overwinnaars van Bonaparte.

'S Hage, UKH. getrouwe onderdaan
6 April 1814. HOGENDORP.

De Admiraal was zeer beleefd, schielijk kennis, zeer nieuwsgierig naar de laatste tijdingen, zeer bevreesd voor Bonaparte, overhellende egter tot de meening, dat de zaaken nu in Frankrijk denzelfden keer als hier neemen zullen. Volgens afspraak met den Ambassadeur heb ik alle mogelijke gelegenheid aangeboden om uit te komen, zonder eenigzins te kennen te geeven, dat ik iets van hem begeerde. Eindelijk begon ik van zijne personeele zaak te spreeken, hoorde zijne redenen aan, dog liet het bij algemeene betuigingen van de genegenheid van UKH. om aan een man van zijn aanzien genoegen te geven. Hij heeft toen zeer aangedrongen op verlof om wederom bij mij te mogen komen, dat ik eindelijk in het algemeen heb toegestaan. Mogelijk wordt de verwachting van den Ambassadeur vervuld en zal het nu beginnen te werken. Het was altoos niet noodig, dat ik hem zijne belangens voor oogen hield, daar het mij gebleken is, dat hij die algemeen wel verstaat.

'S Hage, UKH. getrouwe onderdaan.
6 April 1814. HOGENDORP.

Hiernevens zende ik UWEG. de meedegedeelde stukken terug en bemerke, dat hetgeen den Consul te Bremen nopens de veepest meededeelt aan het Departement van Binnenlandsche Zaaken zouwde dienen gecommuniceerd te worden. Het is mij aangenaam geweest, dat de conferentie met den Ambassadeur

goed afgelopen is en hij in onze sentimenten zig bevindt. Op Sir T. Grahams meening is het niet nodig te wachten. De Admiraal zal zig waarschijnlijk ook binnen kort schikken, anders kunnen wij wel buiten hem handelen. De vertaling van de Constitutie, door de Graave van Goltz verlangt, schijnt mij ook wenschelijk te zijn. Ik heb heden om één uur geen audientie, dus meer tijd als gewoonlijk op deezen dag, weswegen ik UWEG. langer zal kunnen onderhouden en dus verhandelen hetgeen dezelve mij nopens de R. v. S. wenscht te zeggen.

'sHaage, den 7 April 1814. WILLEM.

Ik heb zo even extract gekreegen van de aanstelling van den Heer van Nagell, en hem aanstonds met een vriendelijk briefje het Portefeuille aangeboden.

Ook mijne aanstellingen ontvangen hebbende bedank ik UKH. en ben gereed om den dienst te aanvaarden.

De Chevalier de Couilleboeuf is mij komen zeggen, dat hij meende UKH. dienst te kunnen doen in het gevolg van Lodewijk XVIII, met wien hij uit E. naar Frankr. wil oversteken, en dat hij ten dien einde verzoekt om een brevet de L[t] Colonel. Ik heb hem geantwoord, dat hij zijn gedrag in onze insurrectie gehouden en zijn verzoek direct aan UKH. kon te kennen geven.

'sHage, UKH. getrouwe onderdaan
8 April 1814. HOGENDORP.

Ik restitueer de brieven van Bangeman Huigens. Zij behelsen zeer belangrijk nieuws. De hoop vermeerderd daardoor, dat onze vestingen binnen kort zullen zonder slag of stoot in onze handen koomen. Rostoland is nae de kant van Naarden vertrokken. Het wondert mij, dat de Ambassadeur geen nieuws bekoomt, en ik rijkhalse nae eenige uitvoerige en officieele tijdingen. Ondertusschen gaan de onderscheide trouppes voort met Belgien op alle wijse uit te zuigen en uit te putten. Het is hart zulks aan te zien en niet de depredatien van geemployeerden te kunnen

beletten, nadat de intentie der Gouvernementen bekend is. Wanneer men maar wist waar zig Lord Castlereagh bevind en of wij hem hier nog verwagten moeten, zoo zouwde de een of andere partij dienen gekozen te worden, bijzonder omtrend drie Departementen, welke heereloos zijn. Ook van de Oostenrijksche Gouverneur en deszelfs meedehelpers hoort men niet. Omtrend de Colonien en de handel op dezelve is misschien ook binnen kort het oogenblik van de intentien te verneemen, daar de Conventie, dewelke gesloten is, ten minsten een gedeelte van onze aenstaende grense bepaald, en deeze de latitude geeft van hetgeen wij zullen zijn, alsmeede onze middelen om ons binnen en buiten Europa te defendeeren. Het zal altoos nodig zijn den Ambassadeur en zijn Gouvernement in goed humeur te houden, en alles wat daartoe contribueeren kan is wenschelijk.

Aanstaande Dinsdag denke ik de Secretarissen van Staat en Hoofden van Departementen in eed te neemen, ook de presente Leden van den Raad van Staate. Deeze zullen alsdan naderhand hunne eerste sessie kunnen openen en houden, zoo als de nieuwe ordre der arbeid mij schijnt van dat oogenblik te beginnen, wanneer niet byzondere bepalingen voorhanden zijn. Woensdag zal dan ordinaire zitting van de (Kabinets) Raad kunnen zijn, welke vervolgens mij schijnt voldoende te zijn eens in de week, om zulke objecten daar in voor te draagen, waar meerdere Departementen geconcerneerd zijn, of materies van groot gewicht, welke het wenschelijk is, dat de geheele Raad op gehoord werde, eer het stuk aan de R. v. St. afgegeven wordt. Met de Chefs van Departementen zal ik daartegens eens of tweemaal in de week arbeiden, waar zij mij alsdan mondelinge berichten kunnen maken en Project-Besluiten afgeeven, waardoor mij voorkoomt tijd bespaard te worden, zonder nadeel voor de zaak. Bij specieele gevallen wordt de Raad of eenige der Ministers beroepen tot eene extraordinaire conferentie.

's Haage,
den 8 April 1814. WILLEM.

Een gedeelte van hetgeen UKH. verlangt gaat hier ingeslooten, dat is, goede tijdingen van Dijon tot 29 Maart met een Engelschen courier. De Ambr weet mogelijk nog meer. De depredatien in Belgie geeven een goede aanleiding om eens openhartig aan Lord Castlereagh te schrijven en de gunstige staat van zaaken zal ons in de hand werken. Ik wil gaarne een particulieren brief in den zin van UKH. stellen.

Met zulk een leiding van zaaken kan UKH. veel tijd winnen. Al doende zal het werk zijn plooi krijgen.

De Hr van Nagel wil eerst op het laatst van deeze maand de zaak aanvaarden. Van morgen af zal hij dagelijks op het bureau gaan leezen. Voor den eed wenschte hij eerst opgeroepen te zijn als hij uit Gelderland thuis komt. Mijn wil is goed, maar ik zal dat bezwaarlijk volhouden.

De volmagten zullen gereed zijn en kunnen dan getekend worden.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
8 April 1814. HOGENDORP.

De Ambassadeur had geen nieuws. Hij heeft mij de tijdingen uit Bremen, die UKH. al lang wist, bevestigd uit een brief van den Hertog van Cambridge. Deeze heeft een corps Landwehr bij Hannover saamgetrokken om op alle punten te kunnen werken. Zo dat deeze zaak, zeide de Ambr, nu wederom over is.

Bentinck heb ik gesproken. Hij viel mij in de reden met te zeggen: Falck is mij uit naam van den Prins komen zeggen, dat ik nog veertien dagen blijven kon, en dat Mollerus aan en af zou gaan. Ik beken, dat ik een ander antwoord verwagt had.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
8 April 1814. HOGENDORP.

Mijn oudste Zoon overmorgen vertrekkende en wenschelijk zijnde, dat hij van te vooren de volmacht op de Heer Fagel en van der Duijn onderteekene, zouwde zulks wel op morgen kun-

nen geschieden, wanneer ook de zegels nog niet gereed zijn. Ik verzoeke UWEG. dienvolgens de expeditien der onderscheiden volmachten te willen laten bezorgen, zoo dezelve niet reeds geschied zijn, en dezelve mij ter teekening te laten toekoomen. De tijdingen heeden morgen gekoomen zijn zeer aangenaam en het resultaat der vroegere evenementen. Nu schijnt de groote tragedie ten einde te loopen, en omtrend het lot der Bourbons geen twijfel meer over. Op de brieven van deezen morgen behoude ik mij voor nader te antwoorden, hebbende tegenswoordig geen tijd.

'S Haage, den 8 April 1814. WILLEM.

De Ambassadeur heeft mij als in het voorbijgaan gezegd, dat de restitutie van onze Kolonien afhing van dat wij sterk genoeg zouden zijn om onze onafhankelijkheid te bezwaaren, en dat ik zeer wel wist wat Engeland voor had om ons sterk te maaken.

Hij heeft mij teffens aangekondigt, dat bij de nieuwe schikkingen op den Oost. Ind. handel wij meede tot denzelven toegelaaten waren, en dat hij mij eerstdaags de Parlementsacte overhandigen zou.

Ik heb hem mijn bestemming meedegedeeld en voorgedragen om een dag in de week te bepalen ten einde een uurtje over zaaken te spreeken. Hij was daarmede ongemeen in zijn schik, en ik zal daardoor de gelegenheid vinden om hem en zijn gouvernement in goed humeur te houden, met alles wat zij weeten moeten in het regte daglicht voor te draagen.

s' Hage, UKH. getrouwe onderdaan.
8 April 1814. HOGENDORP.

Men schrijft al aan het Perkament. Bevalt deeze Minuut aan UKH? Ik drijf den zilversmit geduurig, en nog vraagt hij eenige dagen. Men kan egter de doozen gemakkelijk nazenden.

Mijn oude costumiers zweeren, dat zij in alles de gewoonte gevolgd hebben. Ik heb hun geantwoord, dat zij nu de gewoon-

ten van het Huis van Oranje zullen volgen, en alles zo maaken als ik met mijn oogen het gezien heb.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
9 April 1814. HOGENDORP.

Hiernevens eene missive van Humbold van 30 Maart, dus eene dag later als die van Spaen, dog zij behelst niet veel meer nieuws. Het is nu de vraag, wanneer zal de communicatie tusschen Parijs en Dijon open zijn. Wij hebben misschien het gepasseerde in de Hoofdstad spoediger dan de Keizer van Oostenrijk en de bij hem resideerende Ministers. Het afleggen van den eed schijnt mij niet te beletten, dat de Heer van Nagel zig nae Gelderland terstond naderhand begeeve. Daar het van UWEG. niet te vergen is twee Departementen voor te staan, en vooral in de eerste weeken bij de R. v. S. veel te doen zal zijn om alles op touw te zetten en zig tot de Vergadering der Staate Generaal te praepareeren, zoo zouwde J. Fagel kunnen intusschen de beezigheeden van de Heer van Nagel tot aan zijne terugkomst waarneemen, daar hij dog gedestineerd is in dit vak het meeste te werken en de Heer (van Nagell) van Ampsen desverlangende te adintreeren. De volmachten dienen per Courier verzonden te worden, en daar de paquet morgen vertrekt is geen pinkie nodig; dog zoo hij te Hellevoet niet in tijds kan zijn, diend een vaartuig voor hem klaar gemaakt te worden. Ik zal ook aan de Heeren gevolmagtigden schrijven.

's Haage, den 9 April 1814. WILLEM.

Mijn zoon is weerom. [1]) Op dit oogenblik meldt hij zigzelven aan. Hij heeft Metz verlaaten den 2den deezer. Het geheele garnisoen is er uit. Van 9000 man was het door ziekten tot 3500 geslonken. Het heeft zig doorgeslaagen met 200 man verlies. Op mijns zoons rapport, denke ik, dat de Bondgenooten de stad

---

[1]) G. K's oudste zoon Willem, als Garde d'honneur naar Frankrijk gevoerd en te Metz geïnterneerd, vanwaar het hem gelukte te ontsnappen. H. v. H.

gaan bestormen. Hij heeft ladders zien gereed maaken. Te Coblentz heeft een Engelsch koopman hem op zijn blooten naam zo veel geld gegeeven als hij maar hebben wilde. De burgerij van Metz is goed. Er was officieel aangeplakt, dat Napoleon de Bondgenooten over den Rhijn gejaagd had. Mijn zoon heeft voor zijn vertrek de gestelde cautie doen opzeggen. Het geheel Bestuur schijnt verlamd te zijn. Indien UKH. mijn zoon wil zien, zal ik hem brengen.

Ik zeg UKH. dank voor de schikking met het Departement en den Heer J. Fagel. Het ware niet te doen geweest. Er is een verandering met de paketbooten, zij vertrekken een dag vroeger. Wij zullen dus een vaartuig moeten bestellen. Indien ik dit doen moet, zo verwagte de order van UKH.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
9 April 1814. Hogendorp.

Ik feliciteer UWEG. van harte met de terugkomst van deszelfs zoon, en zal hem met genoegen heeden om 3 uuren zien, indien UWEG. hem alsdan meedebrengen wil. Wanneer de expedities alsdan klaar zijn, zouwde dezelve ook meedegebracht kunnen worden, zullende alsdan mijn Zoon praevenieeren om ter onderteeking bij de hand te zijn. Alhoewel het bulletijn niet voor publicatie geschikt is en confidentieel is, kon een gedeelte gedrukt worden en met de post versonden en bekend gemaakt worden, tot wat einde ik hetzelve aan de Heer Falck zal afgeeven.

'sHaage, den 9 April 1814. Willem.

P.S. Ik zal J. Fagel praevenieeren van de intermediaire schikking. Dog het is beter misschien zulks door UWEG. aan den Heer van Nagel en aan hem bekend gemaakt werde, en hunne consideraties daar omtrend casu quo verlangt.

De volmagten zijn gereed ter tekening, en ik ben alle oogen-

blikken ten dienste van UKH., verzoekende slegts van 2 uur tot ¾4 in de Walenkerk ter voorbereiding te mogen gaan.

Hoogstaangenaam is het mij, alsdan mede mijn zoon aan UKH. te mogen voorstellen.

De order omtrent het verhaal van Parijs gegeeven komt mij zeer gepast voor.

Aan de H.H. van Nagel en Fagel zal ik de voordragt doen.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
9 April 1814. Hogendorp.

Daar UWEG. nae de kerk heeden gaat zoo verzoeke ik dezelve heeden nae den middag om half zeven uur in de plaats van 3 uur voor de middag bij mij te koomen.

's Haage, den 9 April 1814. Willem.

De Heeren van Nagel en Fagel zullen doen hetgeen UKH. begeert. Fagel komt om 2 uur bij mij, ten einde inlichting te ontvangen.

Het pinkje ligt klaar.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
10 April 1814. Hogendorp.

Ik ontving zo even van Luik deeze couranten zonder een woord schrift. De bovenste van 12 deezer komt mij voor *laater* berigten te bevatten, dan wij nog hadden, en die alles afdoen.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
14 April 1814. Hogendorp.

Ik heb de eer UKH. de komst van de Heeren Ziegler en May aan te kondigen. Ik zend den gelijkluidenden brief van den Heer v. d. Hoeven aan den Hr. van Nagel of Fagel.

UKH. vergunne mij te herinneren, dat de voordragt van mijn oudsten zoon tot den militairen dienst alsnog buiten dispositie schijnt gebleeven te zijn.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
14 April 1814. Hogendorp.

Ik heb de eer UKH. te zenden een credentiaal voor den Colonel Ziegler. Alsmede twee portraiten gemaakt door den schilder Temminck alhier; Pieneman maakt er vier en Gaspari te Amsterdam 6, alle welke genoegsaam gereed moeten zijn. Ik zal er den Heer Fagel kennis van geeven.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
15 April 1814. HOGENDORP.

P.S. Ik bedank UKH. voor de aanstelling van mijn zoon. Indien het Hoofdkwartier van den Erfprins indedaad te Antwerpen is wensche ik UKH. hartelijk geluk daarmede.

Ik heb de eer UKH. te verwittigen van een bezoek der HH. Zwitsersche officieren. *Zij* hadden de HH. J. Fagel en R. Fagel opgezogt, dog niet thuis gevonden. De Heer Ziegler heeft een brief van aanbeveeling aan UKH. van den Landamman Reinhart, en Mey een soort van credentiaal aan mij in mijn voorige qualiteit, dat hij nu aan Fagel overhandigen zal. Zij zijn vervuld van het verlangen om hun opwagting bij UKH. te maaken. Ik heb van hen verstaan, dat het engagement van zes Louis d'or voor zes jaaren zoude kunnen zijn, en dat eene continuatie van dienst op vier stuks zou komen te staan. Meer dan twee of drie regimenten, anders gezegd vier of zes bataillons van een duizend man elk, zien zij geen kans om te bezorgen.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
15 April 1814. HOGENDORP.

Ik heb deezer dagen eene menigte sollicitatien ontvangen, daar ik UKH. niet mede ophouden mag. Er zijn er egter twee onder, daar ik UKH. van verwittigen moet.

Bij gelegenheid, dat de Heer 's Jacob bij mij was om te verneemen, wanneer UKH. en de Princessen te Rotterdam zullen komen, waar men voorneemens is Dezelve uitmuntend te onthalen, heeft hij mij zijn hart geopend en verklaard, dat UKH. hem ongemeen verbinden zou met hem eene particuliere audientie te

verleenen, ten einde zijn verzoek te mogen voordraagen. Hij heeft mij dit ook toevertrouwd, en het bestaat in de benoeming tot Staatsraad extraordinair en in het vervolg tot Hoofd-Officier te Rotterdam. Mag ik mij nu vleiden, dat UKH. die audiëntie verleenen en mij de bepaling van dag en uur goedgunstiglijk meededeelen zal?

In de tweede plaats heb ik een brief van den ouden Heer F. W. Boers ontvangen, dien ik de vrijhied neem om in te sluiten, alzo hij zijn zaak beter voordraagt, dan ik zou kunnen doen.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
16 April 1814. HOGENDORP.

Alle Maandag geeve ik audientie, aan diegeene, welke zig aan den opperkamerheer adresseeren om op dezelve geadmitteerd te zijn, zoodat wanneer de Heer Jacob mij wenscht te spreeken zulks geene zwarigheid rencontreerd. De missive van den Heer Broers zende ik terug. Hij heeft eene provisioneele autoriteit en is gedespiceerd om Curator of iets dergelijks te worden nae organisatie van het Hooger Onderwijs, waaromtrend ik eenen voorslag ben afwagtende van eene Commissie tot welke hij behoord.

's Haage, den 16 April 1814. WILLEM.

Ik heb de eer inliggende aan UKH. mede te deelen en Dezelve geluk te wenschen met het behoud van zo kostelijke Archiven van drie Departementen.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
17 April 1814. HOGENDORP.

Ik heb de eer UKH. kennis te geeven, dat de Heeren van Hambroick en Rengers aangekomen zijn en mij gevraagd hebben, wanneer zij den eed doen en in de vergadering zouden kunnen komen. Vervolgens neem ik de vrijheid aan UKH. voor te draagen of de Heeren morgen zouden kunnen zitting neemen, in afwagting van de convenientie van UKH. voor het afneemen van den eed.

Er is een stukje over de réunie in Brussel uitgekomen, hetwelk

alle blijken draagt om door het publiek gezag geauthoriseerd te zijn. Ik heb er eenige aanmerkingen op gemaakt, die ik meen, dat UKH. 's attentie verdienen, vooral de punten van den Godsdienst en de Belastingen. Mij dunkt, dat ons belang vordert om eenige correspondentie daaromtrend met Engeland te beginnen, en ik heb niet willen verzuimen, om dit bij tijds onder het oog van UKH. te brengen.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
17 April 1814. HOGENDORP.

Geen Staatsraad kan geïntroduceerd worden en aldaar zitting neemen, alvorens hij den eed afgelegd heeft. Desniettegenstaande kan hunne introductie heeden plaats hebben, mits UWEG. dezelve voor de vergadering en wel om halftien uur tot den eed presenteere, zullende ik den Heer Dassevael waarschuwen om bij absentie van den Heer Falck deszelfs functien bij die geleegenheid waar te neemen.

Ik twijfel zeer of het stuk in quaestie betreffende de réunie met publiek gezag geauthoriseerd is. Den schrijver is mij bekend, een Hollander, misschien twee, te Brussel zig ophoudende en woonende. Zij hebben hier op de geesten willen werken en de réunie smakelijk maaken. UWEG. consideraties omtrend dit stukie hebbe ik met veel genoegen geleezen. Er zal nog veel te doen zijn eer onze zaak in ordre zij, dog wij zijn nog te veel in het donker over het quo modo, even als over die geene, die de initiatieve hebben zal of moet neemen, om hieromtrend een vaste meening op te maaken.

'Haage, den 18 April 1814. WILLEM.

Ik heb de eer aan UKH. te zenden een kort verslag van het verhandelde in den Raad, alsmede vier portraiten van den schilder Pieneman. Lezende hetgeen de Fransche papieren verhaalen van de blijde inkomst van Monsieur te Parijs, herinner ik mij Deszelfs woorden: Talleyrand est un homme de beaucoup d'esprit, mais sans principes; il m'a dit peu avant mon émigration:

c'est le moment où le gouvernement doit montrer de l'énergie, et s'il ne le fait pas, chacun doit se sauver comme il peut. Cela est fort spirituel, mais fort immoral. Cet homme est nul dans la suite, car dans notre religion un évêque qui se marie a perdu toute sa considération. Ik verwagt, dat Talleyrand en veele anderen over drie of zes maanden er onder zullen zijn.

's Hage, 18 April 1814. UKH. getrouwe onderdaan HOGENDORP.

Ik zie, dat de Heer Kemper in de stad is. Hij zouwde dus ook tot den eed kunnen toegelaaten worden en door UWEG. daartoe geïnviteerd worden. Hij woont gewoonlijk bij den Fisc: van de Casteele, alwaar hij zal kunnen gevonden worden.

'S Haage, den 18 April 1814. WILLEM.

Den Heer van Lynden van Blitterswijk heeft mij voor eenige dagen te kennen gegeeven, dat hij vreesde tot Praesident der Staate gedispiceerd te zijn, en zulks hem niet ontkennende, instantelijk verzogt hiervan gedispenseert te zijn, voorslaande den Heer (van Lynden) van Hoefelaken als hem kunnende volkomen remplaceeren. Ik konde mij niet aan zijnen wensch onttrekken; ook teffens toegeevende, dat bij zijn volharden de neef mij zeer geschikt voorkwam om hem te kunnen vervangen, heeft hij verzogd deezen daarvan te kunnen praevenieeren. Deeze is hierop hier nae toe gekomen, en ik heb hem over een en ander de vergadering betreffende onderhouden. Hij wenschte het nodige vooraf te spreeken over sommige punten, en zal ook hieromtrend met UWEG. en eenige andere Heeren spreeken, en vervolgens zouwde ik hem nog nader onderhouden voor zijn vertrek nae Hoefelaeken, werwaards hij zig voor eenige daagen wenschte te begeeven eer de Vergadering plaats heeft.

'S Haage, den 19 April 1814. WILLEM.

Ik heb den Heer Appelius bij mij gehad. Hij heeft Parijs den 12den verlaaten. Bonaparte had zijn abdicatie eerst den 11den

gedaan. Een capitulatie van Parijs had er denkelijk nooit bestaan en was zeker nooit publiek gemaakt. Er was een algemeene kreet over de dwaasheid van Bonaparte en van veragting voor den Senaat, die zig geperpetueerd had. Men was verlangende te weeten of de Koning dit bekragtigen zoude. De adhesien kwamen bij duizenden aan, en van menschen daar men het nooit van verwagt zoude hebben. De desertie onder de troupes was groot. Te Rijssel was er oproer onder het garnisoen, schreeuwende de soldaten, dat zij van B. vrij zijnde naar huis wilden gaan. Maison had het met moeite gestild. Bedaarde en verstandige lieden in Parijs gevoelden zig diep vernederd. Ik had A. nooit gesproken.. Oppervlakkig komt hij mij voor te zijn laag, slim en valsch.

Vervolgens is de Heer Toulon bij mij geweest, die zeer ongaarne zijn post in het Hof van Cassatie heeft aangenomen, die veel deelneemt in de gelukkige omwending, die als een opregt Hollander schielijk thuis gekomen is, die zijn dienst aan UKH. zal aanbieden, en die liefst verlangt buiten het judicieele gebruikt te worden. Ik bemerk, dat wij de Heeren van Parijs met weinig schaamte en veel eigendunkel thuis zullen krijgen. Van Antwerpen wist hij niets; te Zierikzee had hij gehoord, dat de communicatie met Walcheren stond geopend te worden. Hij is grenadier geweest, dog heeft zig gered met een been in 't kussen. Van Reuven was fusilier, enz.

Eindelijk heb ik het ingeslooten briefje van den Admiraal Truguet ontvangen, waaromtrent ik de ordres van UKH. afwagten zal.

Uit den mede ingeslooten brief van Demerary zal UKH. zien, dat men in de Kolonien begeert wederom Hollandsch te worden.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan.
19 April 1814. Hogendorp.

Ik heb de eer aan UKH. de komst van den Heer Alberda te melden, en te verneemen wanneer hij den eed kan doen.

Sluite hier in een van de aardigste brieven, die ik in langen tijd ontvangen heb.

's Hage, 19 April 1814. UKH. getrouwe onderdaan HOGENDORP.

De meedegedeelde brieven zende ik terug. Die van Truguet zouwde wel nog eene dag kunnen onbeantwoord blijven en morgen een bejaend antwoord gegeeven. Behalve Appelius en Toulon is ook een De Bie van Parijs gekoomen. Er zullen nog meer volgen, en het zal waarschijnlijk onder zulke allerlij soorten van menschen zijn. De vader van A. hebbe ik te Middelburg gezien; hij was toen ter tijd onbekend, en maar door zijn volgende levensloop het naderhand geworden. Verschillend wordt over hem geoordeeld, dog UWG. eersten indruk bij de eerste conversatie is niet gemaak om de voordeelige opinie, die zijne vrienden etablisseeren, te vermeerderen. De portraiten zijn mij wel geworden. Lodewijk XVIII heeft de Constitutie aangenoomen. Ik meen ook, dat binnen zes maanden er nog veel gebeuren kan en zal; zoolang geen Congres of Tractaat der Hoofd-Mogendheden het sort van Europa beslist heeft en de grenzen van Frankrijk bepaald, moet men aan geen ontwapening denken. De goede Schinne heeft, meen ik, zijn denkbeelden eenigzins verward en zijn geheugen verloren. Vrijdag voor de vergadering op zijn laatst, misschien morgen, zal ik Alberda in eed kunnen neemen, dog alsdan diende Kemper gewaarschouwt te worden om zulks te gelijkertijd te doen.

's Haage, 20 April 1814. WILLEM.

Bij abuis hebbe ik een papier in plaats van het ander aan UWEG. heeden middag gezonden en zoeke zulks hiermeede te repareeren, zoo het nog tijd is.

's Haage, 20 April 1814. WILLEM.

Ik heb de eer UKH. te melden, dat de Heer van Lamsweerde nu ook aangekomen is, zodat UKH. drie StaatsRaaden

te gelijk zal kunnen beëedigen. De HH. van Blitterswijk, van Hoevelaken en Aylva komen om half zeven bij mij, en ik verzoek nederig om de bewuste punten.

's Hage, · UKH. getrouwe onderdaan
20 April 1814. Hogendorp.

P.S. Op dit oogenblik ontvang ik van UKH. terug de aanmerkingen op de *Réunion de la Belgique.*

De punten zijn nog bij tijds gekomen. De Heer van Hoevelaken zal UKH. verslag doen, 1°. van het ceremonieel; 2°. van de Orde op de vergadering; 3°. van de Instructie voor den Griffier; 4°. van het gebed. Alle de Heeren waren voor den Heer van Pabst tot Griffier, die, zeiden zij, ook aan UKH. aangenaam was; waarop ik hem gaarne mijn stem gegeven heb.

Wijders heb ik op mij genomen aan UKH. te melden, dat volgens art. 8 en 51 een dubbele vergadering noodig is voor het Tractaat van Successie met Engeland. Alles noopt UKH. om dit Tractaat spoedig te doen homologeeren. Het heeft de beste gratie voor Engeland. Het zal ook de Bondgenooten gerust stellen, dat het grondgebied aan ons te geeven nooit aan Engeland komen kan. Een uitstel daartegen zoude kwaade vermoedens baaren.

De buitengewoone leden van de St. Gl. zullen kunnen benoemd worden door de Staaten der Provintien. Zij kunnen reisgeld trekken volgens het Tarif.

Wat de verdere punten aangaat, die in de eerste vergadering te pas komen, zo hebben wij er nog een paar gevonden: 1°. de Domeinen voor UKH., 2°. de nadere bepaling der grenzen tusschen de Provintien. Ik geef aan UKH. in bedenking, dat ik alle deeze punten eens in den Kabinetsraad voordraage, opdat elk Departement zig voorbereide om zijn werk gereed te maaken. Hij zal anders dezelve overvallen.

De oude Heer de Gijzelaer heeft mij gezegd, dat UKH. hem aan mij geweezen had om een ampt voor hem uit te zoeken.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
21 April 1814. HOGENDORP.

Omtrent het object der successie ingevolge der met Engeland nog te sluiten conventie, meene ik, dat geen dubbele vergadering noodig weezen zal, daar door art. 8 reeds voorzien is nopens de quo modo. Ik heb nogtans niets daartegen, dat de zaak nog in overlegging koome. De door UWEG. beoogde punten zouwde zeer voegelijk aanstaande Woensdag in de Raad kunnen gebracht worden, ten einde de verschillende Departementen attent gemaakt worden op hetgeen zij voor te slaan of te bearbeiden hebben voor de Staate Generael, en hetwelk nog eerst de R. v. S. moet passeeren. Indien Woensdag UWEG. te laat schijnt, konde een andere dag expres ad hoc bepaald worden. Omtrend de oude Gijselaer wensche ik UWEG. gedachten te hebben, en zal op zijn persoon misschien bij verschillende geleegenheeden kunnen regard geslagen worden.

's Haage, den 21 April 1814. WILLEM.

Om de reden door UKH. aangehaald zoude ik denken, dat de punten voor de St. Gl. liefst vroeger dan Woensdag in den Kabinetsraad moesten komen.

De Baron Brockhausen heeft mij zeer uitvoerig verzekerd, dat wij in zijn oog veel gedaan hebben, en dat Belgie met ons vereenigd moet worden.

Van den ouden Gijzelaer geloof ik, dat UKH. de beste partij kan trekken in de Rekenkamer, alzo hij dat soort van werk nog al verstaat.

Ik heb eenen Ruisch van Delft bij mij gehad, die in 1794 braaf gestreeden heeft bij Loevestein, als bloot vrijwilliger aan het hoofd van eenige Overschienaars, onder welken hij procureur was. Hij is vervolgens deerlijk uitgeplunderd. Sedert 3 jaaren

loopt hij met een kruk, uit hoofde van een rheumatismus in een been, dog is vlug en gezond van harte. Ik melde UKH. dit alles omdat hij mijn getuigenis verzogt heeft, bij gelegenheid, dat hij vraagt om Schout en Secretaris van Naaldwijk te worden.

Ook de Heer de Bije is bij mij geweest. Hij komt mij ronder voor, ofschoon het te vergeefsch is, dat die HH. zig geheel vrij willen pleiten. Zij deden beter om de volle waarheid te bekennen. Aan verstand en talenten, ook aan ondervinding in het judicieele en finantieele schijnt het de Bije in het geheel niet te ontbreken.

De ingeslootenen zijn aan mijn adres gekomen. Ik heb de dubbelden aan den Heer Fagel gezonden. De brief van Bangeman Huigens en Vrijthoff schijnt aanstonds UKH. oplettendheid te verdienen.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
21 April 1814. HOGENDORP.

Er zijn verscheiden fatsoenlijke jongelieden, die tegenwoordig hunne carrière beginnen, hetzij dat zij van de studien komen, of dat zij stil gezeten hebben uit afkeer voor het Fransche Gouvernement. Aan dezelve de gelegenheid te bezorgen om zig bekwaam te maaken tot ampten en vervolgens daarin zo ver op te klimmen als hunne talenten zullen toelaaten, is eene zaak de zorg van UKH. overwaardig en van een groot algemeen belang. Mij dunkt, dat deeze gelegenheid zig opdoet in de Algemeene Staats Secretary, dewelke zig reeds uitstrekt over den Raad van Staate volgens deszelfs Instructie, en zig denkelijk mede uitstrekken zal over de Staten Gl., zo als wij in het voorloopig besogne van eergister daarover gesproken hebben. Jonge, fatsoenlijke lieden kunnen daarin opgenomen, na eenigen tijd gegeven worden ter assistentie van den Raad van State en van de Staten Gl. en op deeze wijze de vereischte kunde verkrijgen om als Secretarissen bij de Departementen, als Gouverneurs, als Secretarissen van Staat te dienen. In de Algemeene Secretary zoude men kunnen den titel van Commis van

den Raad van State, Commis van de Staten Gl. invoeren. Ik heb gemeend dit idee aan UKH. te moeten voordraagen, zoals ik in de Buitenlandsche Zaaken iets dergelijks gedaan heb, met even hetzelfde oogmerk, namelijk een kweekschool van fatsoenlijke jongelieden aan te leggen.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
22 April 1814. HOGENDORP.

Ik heb de eer UKH. zeer belangrijke stukken van de Kamer van Koophandel te Rotterdam te zenden, waaruit veel te leeren is omtrent de ziel van onze commercieele betrekkingen met Engeland. Weetende hoe gaarne UKH. zig met zulke zaaken in den grond bekend maakt, breng ik ze onder Deszelfs oog, terwijl er teffens geen groote haast is met de terugzending. Ik zou denken, dat ik copy van de officieele stukken aan Buitenlandsche Zaaken en van de officieele en secreete aan den Raad van Koophandel zou dienen te geeven.

Voege hierbij eenige papieren van Demerary, die een soortgelijk belang hebben.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
23 April 1814 HOGENDORP.

Aan den Helder is de witte cocarde opgestoken, maar of de ontruiming zal geschieden bij capitulatie, dan of er een order van Parijs zal gewagt worden, zal eerst morgen blijken.

De commandanten van de Graaf en Naarden willen nog geen communicatie zelfs ontvangen. Een uitval uit de Graaf is afgeweerd. Een jonge Rengers is daarbij gekwetst.

De handeling met de Zwitsersche Colonels gaat vooruit.

De volmagten van den Ambassadeur Fagel zijn heden verzonden, en de conventien voor het huwelijk zullen nu spoedig getekend worden.

De Engelschen hebben zwaar verlies bij Toulouse geleeden, onder anderen twee Generaals gesneuveld. Zij hebben egter die stad ingenomen. Lord Wellington was naar Parijs ontboden.

Lodewijk XVIII zal een plegtige intrede in Londen doen en de Prins Regent hem te gemoet rijden.

Alle dagen komen er van onze Hollanders uit Parijs aan. Zij hebben alles gedwongen gedaan. Zij zijn nu regt verheugd. Zij maakten mij veel complimenten, en bieden hunne diensten aan Zijne Koninklijke Hoogheid aan.

De Gouverneurs neemen hunne Provintien over. De Raad van State is sedert veertien dagen werksaam. De Staten Gl. worden verwagt. De Heer van Hoevelaken is gedespicieerd tot President.

Er zijn zeer lieve en gelijkende portraiten van Prinses Charlotte aangekomen. Ik verlang zeer om ze te zien.

De Pruissische Minister van Brockhausen heeft mij gezegd, dat de vereeniging van Belgie met Holland zeer natuurlijk en overeenkomstig het belang van geheel Europa is.

Bonaparte, zegt men, speelt den ganschen dag piquet. Joseph en Jerome schuilen in de bosschen tusschen Parijs en Bourges.

Er zijn in Londen vijftienhonderd paspoorten naar Frankrijk afgegeven. Lady Castlereagh heeft een loge in de Comedie en de Opera te Parijs genomen.

Men verwagt veel Engelsche kraamen op de Haagsche kermis.

Wij maaken een wet gereed op de Landmilitie om die voor te draagen terwijl de harten nog warm zijn.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan

24 April 1814. Hogendorp.

Aanstaande Vrijdag hoop ik de vergadering van de Raad van Staate bij te woonen en ik wensche dat de discussie over het plan van finantie konde op dien dag tot rijpheid gebracht worden, ten einde het Advies van de Raad van Staate in staat stelde deeze zeer gewigtige zaak aanstaande week aan de Staate Generael te kunnen meededeelen. Of het raadsaam is dat den Heer Six bij deeze deliberatie assisteere is eene vraag voor welkers beantwoording ik UWEG. meening wensche te verneemen.

's Haage, den 26 April 1814. Willem.

Ik heb mijn best gedaan om de Commissie te beweegen tot het uitbrengen van een rapport op Vrijdag, al was het maar voorloopig, dog zij vinden het volstrekt onmogelijk. Ik heb hun redenen doen optekenen door den Secretaris, en zal dezelve aan UKH. zenden, zo rasch als ik het extract bekomen zal. Ook de verdere leden konden niet aanneemen om op een rapport van dat gewigt aanstonds te delibereeren, vooral daar het op zijn best prealabel zoude zijn. Mij dunkt, dat de invitatie van den Heer Six dus liever tot een volgende vergadering uitgesteld moest worden. Ik wagt egter daaromtrent de bevelen van UKH. af.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
27 April 1814. HOGENDORP.

Ik heb de eer aan UKH. te zenden een menigte brieven uit Zwitserland en Duitschland, ja zelfs van den Heer Spaen, meest van oude data. De dubbelden hebbe aan den Heer van Nagel bezorgd.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
28 April 1814. HOGENDORP.

Ik word zoo even door mijn neef van Sandick onderrigt, dat de Magazijnen te Middelburg zeer geregeld zouden geformeerd zijn, tegen uitgegeven bons, en dat er nog niet aan geraakt is, zodat alles kan aan de eigenaars teruggegeven worden. Zijn zegsman is zijn kennis en geweezen buurman, dien hij zeer prijst, en van wien hij mij het ingeslooten adres gelaaten heeft. UKH. zoude den man kunnen ontbieden, hetzij om zelf met hem te spreken, of om de Heeren Röell en Mollerus daartoe te gelasten, te meer omdat hij tot een en ander schijnt genegen te zijn.

Ik neem de vrijheid UKH. te herinneren, dat Dezelve nog de stukken van de Kamer van Koophandel te Rotterdam onder zig heeft.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
28 April 1814. HOGENDORP.

Ik heb de eer aan UKH. een missive en memorie van den Admiraal Kinkel te zenden. De memorie is geschreven terwijl de conferentien van Châtillon nog duurden. De missive komt daarop neer, dat hij naar Parijs vertrekt om UKH. diensten te kunnen doen, wanneer het Denzelven hehaagen mogt hem bevelen te geeven. Indien UKH. dagt, dat zijn verblijf te Parijs nadeelig was, of omgekeerd indien Dezelve het goedkeurde, kan ik hem eenig antwoord dienovereenkomstig geeven.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
29 April 1814. HOGENDORP.

Ik ben deezen ogtend in het Besogne (Afdeeling van den R. v. St) van Finantie geweest om de tijding te brengen, dat een half jaar intresten voor 1 Juli aanstaande op de Begrooting gebragt was. Ik heb voorgedragen, dat hierdoor 1°. omtrent een vierde van de bij te betaalen som aan de schuldeischers wierd in handen gesteld; 2°. ruim zevende half millioen meer in omloop wierden gebragt; 3°. het fonds van reserve om zo veel meer verminderd wierd. De Heeren hebben daarop mij hun Rapport doen voorleezen, zo verre het gereed was, en ook mijne gedagten gevraagd, die ik natuurlijk medegedeeld heb. Hun rapport bevat twee punten; 1°. een onderzoek van de gronden der project-Wet; 2°. aanmerkingen op dezelve, indien de gronden wierden aangenomen. Het 1e punt alleen is gereed. Hunne voornaamste zwaarigheid bestaat in het leggen van den geheelen last van het kort op de schouderen van een enkele classe van ingezetenen, en wel van diegeen, welke het meest geleden heeft, waarbij zij dan aantoonen, dat de staat van dezelve door middel van de conversie niet verbeterd maar verslimmerd wordt. Een tweede zwaarigheid is het voedsel, dat er wordt gegeven aan speelzucht der Natie door de aanhoudende speculatie op de Uitgestelde Schuld. Mijne gedachten, die ik hun mededeelde betroffen: 1°. de aanmerkelijke veranderingen in de projectwet gemaakt staande de deliberatien en die ik beschouwde als wezenlijke ver-

beteringen, hetwelk zij ook toegaven; 2°. de overblijvende zwarigheid, die ik voor het radicaal gebrek van de zaak houde en die dezelfde is als hunne bovengemelde voornaamste zwarigheid, dog waaromtrent ik hen in bedenking gaf, dat alzo het kort volstrekt moet gevonden worden, of zij niet nogmaals wilden overleggen, des noods met de hulp van den Heer Six, om een meer gelijke verdeeling van den last uit te denken.

Ik heb de Heeren van Bylandt en van Hambroik zeer aangedaan gevonden, en de laatste zeide mij onder anderen, met diepe gemoedsbeweging: indien de staat der renteheffers wezentlijk verbeterd wordt, zo als de steller voorgeeft, is er een dubbeld nut, want het Land wordt er bij gered; dog indien het andersom is, zo is het een dubbelde onrechtvaardigheid; want niemand heeft te voren zoveel geleeden als zij, ja veele landeigenaren zijn zelfs vooruitgegaan. Nu vertrouw ik niet genoeg op mijzelven, om alle die uitrekeningen na te cijferen; ik heb dan sommige van mijn vrienden aangesproken, lieden die bij UKH. voor de braafste ingezetenen bekend staan en als Denzelven van harte toegedaan, lieden die er veel belang bij hebben en zeer kundig zijn en zij hebben mij eenparig verklaard, dat zij verre van met die conversie te verbeteren, hunne ruïne daaruit voorzien, en verwagten, dat eene menigte van de beste Familien van het Land, daarmede te gronde gaande, de schuld zullen geeven aan UKH.

Ik heb met deeze opening aan UKH. mij gekweeten van het verzoek der Commissie om Dezelve van den staat der zaak te informeeren, en voege slegts voor mijzelve daarbij, dat onder de beweegredenen, die mij aanspooren om deeze zaak in den grond na te gaan, geen van de minste is geweest mijne hartelijke verknogtheid aan den Persoon van UKH.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
30 April 1814. HOGENDORP.

Ik bedanke UWEG. voor de opening aan mij gedaan op vor-

zoek der Commissie om mij van den staat der zaak te informeeren. Ik verlange slechts een rapport over de wigtige zaak in haar handen gesteld, en wanneer mij de meening en de consideratien van de Raad van Staate bekend zijn, zal ik dezelve rijpelijk overleggen, vervolgens mijne resolutie neemen, blijvende tot dat oogenblik lijdelijk, daar ik de gronden der Commissie niet ken, ook niet beoordeelen kan of de Raad van Staate zig met dezelve zal conformeeren en dus mij wagten moet voor eene of andere meening ingenomen te zijn. Alles wat ik ongaarne zie is iedere vertraging, daar zoo ik het middel als wet proponeer, hetzelve met 1 Juni diend te werken, en op andere middelen moet ten spoedigste gedacht worden, indien een declinatoir rapport van de Raad van Staate mij beweegde van het geproponeerde af te gaan, of persisteerende de Staate Generael difficulteeren hetzelve aan te neemen. Hetgeene wat mij bij deeze zaak het meeste wonderd dat is hoe of het mogelijk is, dat de aanzigt der objecten zoo verschillend zijn kan, dat hetgeen de een als een voordeel beschouwd, door anderen als zeer bezwaarend aangezien wordt, en dat diegeenen, die tegen het voedsel geeven aen de speelzucht der Natie, prefereeren veertien verschillende fondsen, welke nooit in eene rigtige proportie tegen elkander staen, en daardoor aanleiding aen speculaties geeven, aen een soort van fondsen dewelke de crediteuren alle gelijksteld. De tegenswoordige zaak wil ik eerst laten afloopen, om in mijn geheel omtrend dezelve te blijven, dog naderhand wenschte ik UWEG. over den aart der behandeling van dezelve te spreeken, daar mij hieromtrend eenige bedenkingen zijn ontstaan, dewelke voor het vervolg zouwden kunnen te pas komen.

'sHaage, den 30 April 1814. WILLEM.

Ik heb de eer UKH. een copy te zenden van het rapport zo als het deezen ogtend geresumeerd en gearresteerd is. De Commissie heeft gemeend, dat deeze volledige opening UKH.

aangenaam zoude zijn, vermits de eerste en algemeene Denzelven genoegen heeft gegeven.

De Heer van Leyden heeft mij gezegd, dat hij UKH. verzogt heeft zijne zwager van Pallandt in de Hollandsche Ridderschap te brengen. Bij die gelegenheid heb ik mij herinnerd aan zijn cordaat aanbod van dienst in de eerste dagen van den Opstand. Ik geloot dat UKH. op weinig menschen meer staat kan maaken. Pallandt Graaf van Kuilenburg was een van de ijverige vrienden van Willem den Eersten en heeft gezeten in de Ridderschap van Holland.

'8 Hage, UKH. getrouwe onderdaan

1 Meij 1814. Hogendorp.

UKH. heeft begeerd, dat ik nog eens zou denken over de titulatuur. Ik heb er zo even nog over gesproken met de Heeren van Blitterswijk en van Hoevelaken. Ik zou denken, dat de eenvoudigste weg zou zijn om aan de Staten Gl een titel te geven: E. M. HH. en aan alle de anderen: Mijne Heeren de Staten van Gelderland, enz. Mijne Heeren van de Regeering der Stad Amsterdam, enz. Veelal zal dit egter in de schriftelijke communicatien wegvallen, volgens het bekende Besluit van UKH. naar hetwelk de Staten Gl. zig mede rigten zullen. Ik heb den Heer du Tour van Alkmaar, den jongsten, bij mij gehad, die nog vóór zijn oudsten broeder in den opstand werkzaam is geweest, en zig nu verbeeldt, dat Verschuer hem zoude zwart gemaakt hebben bij UKH. en in zijne sollicitatie om een post van Commiss. Gl. bij de Convoyen en Licenten benadeelen.

'8 Hage, UKH getrouwe onderdaan

1 Mey 1814. Hogendorp.

Ik heb de eer UKH een extract uit de geresumeerde Notulen te zenden. Het advies over de geheele materie, die eerst heden geheel afgedaan is, zal na de eerstvolgende resumptie verzonden worden.

'8 Hage, UKH. getrouwe onderdaan

3 Mey 1814. Hogendorp.

Ik neem de vrijheid UKH. een brief van den Consul te Bremen te zenden, in zijn particulier aan mij geschreeven. Alsmede een brief van Brussel, denkende, dat beide dezelven eenig belang voor UKH. kunnen hebben.

Ik voege daarbij een brief van mijn neef, eenigen zoon van mijn broeder te Hamburg, en verzoeke UKH. hem als Hollander wederom in genade aan te neemen.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
3 Mey 1814. Hogendorp.

Ik heb de eer UKH. de brieven van Zwitserland en Duitschland, die nog aan mij geadresseerd waren, toe te zenden. Het dubbeld van den Heer v. d. Hoeven heb ik aan den Heer van Nagell bezorgd.

Gister avond is mij de Heer Kruissen, laat uit Amsterdam gekomen, nog komen verzekeren, dat het leventje in die stad niets betekend had, dat er niemand gesneuveld noch gekwetst was, en dat het gemeen bij het planten van meiboomen slegts eenige voormalige patriotten had doen dansen, op dezelfde wijze als zij te voren gedaan hadden om de vrijheidsboomen.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
4 Mey 1814. Hogendorp.

Ik heb de eer UKH. te berigten, dat de Raad van State morgen om tien uur 's ogtends buitengewoon vergaderen zal over de gewigtige zaak der admodiatie van het Gemaal. Wij misten heden ten dien einde twee leden, waaronder de Heer Elout, en de Commissie, voor en aleer een finaal rapport te kunnen uitbrengen, heeft noodig geoordeeld eenige punten in den vollen Raad te moeten discutieeren.

Ik wagt heden nog ter tekening het advys op de Instructien der Gouverneurs.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
6 Mey 1814. Hogendorp.

De HH. Fagel en Queysen hebben een rapport uitgebragt op de admodiatie, strekkende om dezelve in te voeren in Gelderland, Overijssel, Groningen, Drenthe en Braband. Indien dit aangenomen werd, zouden zij voortgaan met de noodige informatien in te winnen, ten einde een grondslag vast te stellen voor het quantum. De Raad heeft het beginsel aangenomen en wijders zijn de deliberatien aangehouden.

Men heeft algemeen begrepen, dat de Tabellen, in geschrifte overgelegd, hoogst nuttig zullen zijn in het algemeen, ook in vervolg van tijd, dog inzonderheid voor de Gouverneurs bij de uitvoering van de admodiatie; weshalve mij opgedraagen geworden is om den Heer Falck te verzoeken de Tabellen te laaten drukken.

's Hage, 7 Mey 1814. UKH. getrouwe onderdaan
HOGENDORP.

N.B. Niet drukken.
(Aanmerking van de hand van den Souv. Vorst)

Ik kan mij niet conformeeren met de meening, dat de Tabellen in geschrifte overgelegd bij de project-verandering in de Wet op het Gemaal vooralsnog gedrukt worden, schijnende mij niet raadzaam te zijn gelegenheid tot het publiek worden derzelve te geeven. Uit hoofde der tegenstrijdige belangens is deeze zaak zeer delicaat.

's Haage, den 8 Mei 2814. WILLEM.

Door de evacuatie van Zeeland en Staat-Vlaanderen schijnt de tijd geboren aan de organisatie van die Provintie te denken, ook deszelfs Gouverneur te benoemen, althans final te despicieeren. Het nevensgaande concept-besluit is mij gisteren geproponeerd, dog voor en aleer ik hetzelve onderteeken wensche te verneemen of UWEG. nopens den tijd of de persoonen eenige consideratien heeft. Alle projecten van zamenstelling der overige Provincien zijn in handen van den Heer Röel, zoodat ik denke

nu binnen kort een algemeen rapport van dezelve hieromtrend te bekoomen. Zouwde UWEG. denken, dat hetzelve direct aan den R. v. S. of wel aan de alhier zijnde leden van de Centrale Commissie diende gerenvoyeerd te worden?

's Haage, den 13 Mey 1814. WILLEM.

P.S. UWEG. zal waarschijnlijk reeds weeten, dat de Heer van der Capellen net op zijn tijd te Brussel gearriveerd is en wel ontfangen, en zijne beezigheeden oogenblikkelijk even als de Pruissisch-Russischen Commissaris begonnen heeft. Anders heb ik het genoegen het aan dezelve te annonceeren.

Het komt mij voor de juiste tijd te zijn om Zeeland te organiseeren en den Gouverneur te benoemen, op dezelfde wijze als zulks bij de andere Provintien geschied is. De Heer de Superville, bij wien ik naar den geschiktsten man tot Gouverneur vernam, noemde Schorer en gaf er goede redenen van. Het schijnt mij toe, dat de Commissie wel gekozen is, dog Canisius is mij geheel onbekend, zo dat ik goeds noch kwaads van hem zeggen kan.

Het eerste voorneemen van UKH. is geweest om alle de rapporten aan de presente leden der Centrale Commissie in handen te stellen; dog alzo daar niets van aangekondigd, veel min beschreeven is, kan UKH. de stukken aanstonds in den Raad van State brengen, waarmede tijd gespaard zoude worden. De Raad van State bestond op dien tijd nog niet, en dezelve is nu door de deliberatien over de Instructien van de Gouverneurs zeer wel bekend geraakt met deeze materie. De Commissie in wier handen de rapporten zouden gesteld worden, zou des noods kunnen raadpleegen met de Heeren van Leiden, van Humalda of andere leden van de Centrale Commissie, hier present, en geen Staats-Raaden zijnde.

Ik heb gister avond den Ambassadeur in admiratie gevonden

van de dépêche van den Heer van de Capellen, en hij heeft mij den last aan den Generaal Vincent gegeven uitgelegd.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
13 Meij 1814. HOGENDORP.

Ik heb de eer aan UKH. te zenden twee brieven van mijn broeder te Hamburg, de een geschreeven voor ontvangst van den mijnen, de ander daarna, en met belangrijke bijlagen omtrent de Hollandsche militairen in die stad.

Alzo mijn broeder ieder uur kan aankomen spoedde ik mij om UKH. te informeeren. Ik ga naar den Raad, die gister uit hoofde van den Raad van Gratie, te midden van de deliberatien heeft moeten geadjourneerd worden tot heden. De zaak is het Synode.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
14 Mey 1814. HOGENDORP.

Het advys op het Synode is anders uitgevallen dan het zig liet aanzien. De Heeren, die de stukken thuis wilden nazien, van Bylandt, Elout, Canneman en Queijsen hebben de zaak als zo gewigtig en gevaarlijk voorgedraagen, dat niet alleen de HH. van Lamsweerde en Rengers zig tegen een Nationaal Synode verklaard hebben, maar dat ook de Hr van Hambroick nadere informatien heeft ingewonnen en daarop geadvyseerd, dat niet alle de Leeraars eenstemmig op het stuk dagten. Dit laatste is zeker van gewigt, alzo men door een nieuwe instelling tweedragt en partijen zoude kunnen verwekken. Het advys zal nu voornamelijk hierop neerkomen, dat de Raad geen noodzakelijkheid tot veranderingen in de inrigting van het Hervormde Kerkgenootschap ziet, dog dat, indien er gebreken waren, UKH. zoude kunnen een Commissie uit de Kerkeraaden of Classes of Synodes, of Hooge Schoolen benoemen, ten einde die gebreken te onderzoeken en middelen tot redres voor te draagen. Na de conclusie heb ik de secretesse aangaande de deliberatien opgelegd, om goede redenen, die uit de Notulen blijken zullen.

Voor UKH. kan ik nog bijvoegen, dat mij uit de veele redeneeringen over de zuiverheid der Leer, die ieder oogenblik op het tapijt kwam, gebleeken is, dat sommigen het waaken op de zuiverheid der Leer ongaarne zien. Wat mij betreft, terwijl ik alle bemoeiing van de zijde der Regeering met de Leer afkeur, oordeel ik egter, dat de Regeering alle gelegenheid aan de Kerk bezorgen moet, om de zuiverheid der Leer te bewaaren door gepaste Kerkelijke Inrigtingen.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
15 Mey 1814. HOGENDORP.

Ik heb de eer aan UKH. een brief te zenden van mijn broeder, die zo even aangekomen is, en die aan UKH. in korte woorden meldt, hetgeen hij mij geschreeven had in een brief, die nog niet aangekomen is. Ik voeg mijn verzoek bij het zijne, dat UKH. de goedheid hebbe zijn rapport bij monde te ontfangen. Hij heeft alles weggesmeeten wat de verklaaringen van Lodewijk den XVIII hem als officier verzekerden, en heeft geen oogenblik geäarzeld om als Hollander onder de oogen van UKH. te verschijnen, vast bepaald om niets meer te hebben en niets meer te zijn, dan hetgeen UKH. behaagen zal.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
15 Mey 1814. HOGENDORP.

Hiernevens zende ik terug de eergisteren meedegedeelde brieven van UWEG. broeder alsmeede die van den Consul te Bremen. De bekende weg van den Opperkamerheer is het middel om tot mij te gelangen, en wanneer deszelfs broeder eene audientie wenscht te erlangen, diend hij zig tot dat einde aan den Heer van Boetselaar te adresseeren. Het wonderd mij geenzins dat de zaak van de Synode groote debatten veroorzaakt heeft, en het is mij direct voorgekoomen, dat bijzonder het object van de zuiverheid van de Leer zwarigheid zouwde bejegenen, die zig op de Grondwet laten baseeren. Als Gouvernement laat

zig eigentlijk ook hieromtrent niet veel doen; als lidmaat van die Kerk kan deel aan hetgeen dezelve in deze betreft genomen worden, dog wonderd mij niet, dat zelver predikanten en wel misschien van de meest gevolgden in eene congregatie der geheele Kerk zouwden kunnen vinden de oorzaak van vele dissentien, welke beter voor te koomen zijn, want de grootste kleinigheid geeft dikwerf geleegenheid tot het hoogste dispuut.

Ik oordeele nodig de Raad van Staate met een goed financier te completteeren, en daar nog geen Zeeuw in dezelve zig bevind, denke ik met eene klap twee vliegen te vangen, door het benoemen van den Heer Appelius, van wien ik veel goeds van verschijde persoonen en geloofsgenoote heb hooren zeggen. Bij geleegenheid hoope ik UWEG. nog meede te deelen eenige reflecties, dewelke bij mijn zijn opgekoomen ter gelegenheid van de discussies van de Raad van Staate over het plan van financie.

's Haage, den 15 Meij 1814. Willem.

Ik neem de vrijheid om mijn lang beloofd berigt aan UKH. te zenden. Het is zo laat gereed gekomen, omdat ik er zelden aan heb kunnen werken. Vermoeid van den arbeid kon ik er niet aan gaan, en dus bleven er slegts nu en dan quartiertjes toe over. Ik vleije mij, dat UKH. het met een gunstig oog inzien zal.

Wij zijn gister en heden bezig geweest met de admodiatie. De Commissie zal nog over eenige punten met den Heer Six spreeken, en dan zal het in staat gebragt worden om bij de Staten Gl. te komen.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
17 Meij 1814. Hogendorp.

Ik heb de eer UKH. het aangenaam nieuws te melden, dat er geen nieuws is. Het Publijk schijnt zeer natuurlijk te vinden, dat UKH. de Vergadering der Souvereinen eens gaat bezoeken, eer dezelve scheidt.

De Senateur Schimmelpenninck is gister hier aangekomen, en

heeft aan den Heer de Meij, Secretaris van den Raad van St., gezegd, dat hij zeer verheugd was over dit besluit van UKH. en dat hij er zig veel goeds van voorspelde. Hij scheen te vreezen, dat Pruissen het oog op een gedeelte van Belgie had. Hij had goede gedagten van de zaak der Bourbons, en meende dat zij zig algemeen bemind zullen maaken door hun gedrag en goede manieren.

De Hr. Dassevael heeft mij berigt, dat UKH. vooreerst maar een courier om den anderen dag begeerde, tenzij er iets buitengewoons te melden viel.

Op een gelijk berigt zal ik Maandag den Heer Appelius in den eed neemen.

De Heer van Pallandt van Keppel stond UKH. te verzoeken om voor dringende zaaken eenige dagen naar Gelderland te gaan, toen hij Deszelfs vertrek vernam. Ik heb gemeend mij niet tegen dit reisje te moeten verzetten, alzo de Directie van de Posterijen inmiddels opgedraagen is aan den Secretaris Donker Curtius, mij zeer wel bekend.

Gister is in den Raad van State een advys aan UKH. zonder resumptie gearresteerd, strekkende om een algemeen pardon aan de deserteurs te verleenen, en om een voordragt aan de Staten Gl. te doen tot voorkoming van de desertie. Andere stukken zijn tot meerdere rijpheid gebragt, zo dat ik mij vleije met alles gereed te koomen Maandag of Dinsdag aanstaande, op de stukken na, die deeze week ingekomen zijn.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan

21 Mey 1814. HOGENDORP.

Ik heb met veel genoegen bemerkt, dat mijne Memoire niet te laat gekomen is, en dat de Engelsche, voor welke zij gemaakt was, de eenigsten zijn, die nog moeten overreed worden. Het zij mij geoorloofd voor mijne opinie aan UKH. uit te brengen, dat Lord Castlereagh zeer vatbaar is voor het argument, dat de Souverein van alle de Nederlanden in geen om-

standigheeden moet geplaatst worden om ooit zijn belang te vinden in de alliantie met Frankrijk.

Deeze aanmerking heeft iets gemeens met eene deliberatie, die heden den Raad van State van 10 tot 4 ure bezig gehouden heeft, namelijk de Lijst van 1725 bij gelegenheid van de Belastingen en Ontlastingen. Het kwam daarbij voornamelijk aan op de veranderingen in die Lijst gemaakt door Koning Lodewijk in het jaar 1809. Sedert 1795 had men die zaak van de Commercie hoe langer hoe meer aan de Fabryken opgeofferd; dog in 1809 geschiedde dit zonder iets meer te ontzien. Inkomende Regten, schier gelijk staande aan Prohibitien, vielen als hagel op de buitenlandsche manufactuuren. Het Continentaal Systeem was toen aan de orde van den dag. Bij de wederkomst van UKH. waren de Douanen weg, de Convoyen en Licenten moesten er de plaats van inneemen, 's Lands oude systema van vóór 1795 diende hersteld te worden; dog ongelukkig voegde men in de Publicatie ven 7 December 1813 de Wetten van de revolutionaire Gouvernementen, en voornamelijk de wet van 1809, bij de Lijst van 1795. Vandaar gedeeltelijk de klagten, die zo van onze Kooplieden als ook van het Engelsch Gouvernement tegen de Publicatie van 7 December ingekomen zijn. Nu is er een rapport in den Raad van State uitgebragt op de Belastingen en Ontlastingen, waarbij de Wet van 1809 in veele stukken wordt afgeschaft en de Lijst van 1795 hersteld, dog slegts voor dit loopend jaar en hangende de revisie van de Lijst, die hoogst noodzakelijk is. Schier alle de leden van den Raad zijn op de hoofdzaak ééns, en het weinig verschil bestaat daarin, dat sommigen de zaak nog dit jaar wilden laaten rusten, en dan de Lijst op den duur herstellen. De meerderheid oordeelde daartegen, dat het moment voor de Commercie critiek is, en dat de buitenspoorige regten op de vreemde manufactuuren reeds voor dit jaar dienen gemaatigd te worden. De meerderheid is dus conform het uitgebragte rapport, en het advys zal op dien voet UKH. voorgelegd worden.

Ik ben deezer dagen door mijn naaste vrienden aangesproken geworden. Mijn broeder te Amsterdam klaagt, dat zijn inkomen van *f* 6000.— op *f* 2500.— verminderd geworden is. Mijnzwag er van den Santheuvel vraagt om het Ampt van Directeur der Directe Belastingen te Maestrigt. Mijn oudste broeder, die een inkomen van 58000 francs met veele rangen, titelen, enz. in franschen dienst weggeworpen heeft en hier en daar in couranten gegispt wordt, wenschte wel, dat ik melding maakte van zijn gehouden gedrag, aan het hoofd der verdere Hollandsche officieren te Hamburg, in de Staats Courant. Ik bid UKH. mij ten goede te houden, dat ik deeze aanspraaken in Deszelfs schoot nederlegge.

Ik wensch UKH. hartelijk geluk met de aangenaame tijding, dat de Erfprins dagelijks met de Prinses Charlotte omgaat.

's Hage, 31 Mey 1814. UKH. getrouwe onderdaan

Hogendorp.

Zo veel mij bewust is kan ik UKH. melden, dat alles stil is in het Land, zo als gemeenlijk wanneer de Koophandel aan den gang is en alle menschen bezig zijn. In vergelijking van andere Landen is het onze, geloof ik, het rustigste, zonder gisting en zonder partijgeest. Het algemeen is in het opkomen, dog veele individuus zijn ongelukkig door geledene omstandigheeden en ik wenschte wel, dat er middel was om hen te helpen.

De gebeurtenissen van Madrid zullen denkelijk niet zonder een goed gevolg in Frankrijk blijven. De verheffing van de Koningen van Frankrijk en Spanje, die zelven een Constitutie aan hunne volken geeven, moet iets streelends voor UKH. hebben, wiens voorbeeld die Vorsten eigentlijk volgen. Ik haal het hier aan, omdat het invloed hebben kan op op het gedrag van UKH. ten opzigte der Belgiers. Ik hoor, dat deezen te Parijs bij UKH. toevloeien, en het zoude mij niet verwonderen, dat zij een eind aan de handelingen omtrent hun lot maakten, met zig vrijwillig en eenstemmig aan Deszelfs beslissing te onderwerpen. Zulk een uitkomst zoude luisterrijk en heilzaam zijn, en het zoude mij

geenzins verwonderen, dat dezelve met eenig geduld en goede woorden te verkrijgen ware. Mij dunkt, dat de aart der zaak deeze uitkomst aanbrengen zal.

Wij hebben in den Raad van State het avdys op de Belastingen en Ontlastingen gearresteerd. Nu de Koophandel door hetzelve min of meer kan gered worden van de revolutionaire besluiten en aan Hamburg de loef afgestoken, zo zoude UKH. ook iets voor de fabryken kunnen doen. Ik neem de vrijheid om aan UKH. voor te draagen om de voornaamste fabrykanten te doen oproepen door den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaaken ten einde te raadplegen over zulke middelen van opbeuring, welke de Commercie niet stremmen. En zulke middelen zijn er.

Het ware wenschelijk, dat de Raad van Koophandel en Kolonien aan den gang kwame, te meer alzo veele requesten door mij in handen van dat Departement hebben moeten gesteld worden. Het ontbreekt slegts aan de Instructie, die de Heeren geconcipieerd hebben, en die ik eerbiedigl¡jk voordraage, dat op last van UKH. aan den Raad van State overhandigd worde, opdat dezelve daarop advyseere. Dan kan alles ter beslissing van UKH. voorbereid worden.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
2 Juni 1814. Hogendorp.

Ik heb de eer aan UKH. te zenden de erkenning van Denzelven door den Koning van Denemarken.

UKH. heeft mij heden eenige bekommering te kennen gegeven, dat de Fabryken zouden kunnen lijden door de bevordering van den Koophandel. Ik heb deeze zaak langen tijd naauwkeurig onderzogt, ik heb er in 1803 over geschreven, toen men den koophandel aan de fabryken begon op te offeren. Mijn eenig doelwit is de algemeene welvaart, die alleen UKH. in staat kan stellen om een groot inkomen uit de middelen te verkrijgen. Het geld uit de zakken te kloppen is een geringe kunst bij de

kunst van het geld in de zakken te brengen, en op deeze laatste heb ik mij het meeste toegelegd. Als het er is, vloeit het overvloedig in 's Lands Schatkist door den weg der gemeene middelen. In deezen zin heb ik aan de Finantien gewerkt sedert den eersten dag van de gelukkige verandering.

Ik neem eerbiediglijk de vrijheid UKH. aan den eed van den Generaal Sweerts te herinneren.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
6 Juny 1814. HOGENDORP.

Ik neem de vrijheid UKH. te verzoeken om een vlugtig oog te laaten gaan over de volgende gedagten betrekkelijk het onthaalen van Keizer Alexander.

In de onderstelling, dat het zeer belangrijk is het verblijf hier te lande aan Z. M. aangenaam te maaken, komt dunkt mij in de eerste plaats in aanmerking, dat het volk veel vreugd bewijze, en dit zal gemakkelijk te verkrijgen zijn met den geringsten wenk daarvan te geeven, waartoe de HH. Gouverneurs slegts aan te schrijven zijn.

In Amsterdam wordt de herdenking aan Saardam aanstonds levendig, en eene partij op het water kan de vlijende gedaante aanneemen van eene bedevaart naar de plaats, waar Peter de Groote zig in den scheepsbouw onderweezen heeft. Bij deeze geleegenheid zoude men een gedenkpenning kunnen slaan, met de beeltenis van Peter aan de eene zijde en het omschrift: „naves „construxit Saardami Petrus Magnus" en de beeltenis van Alexander aan de andere zijde met het omschrift „pacem condidit „Parisiis Alexander victor." Deeze medaille zoude kunnen gevonden worden als bij toeval op een tafel in het huisje door Peter in Saardam bewoond en tot eene aangenaame verrasching strekken. Indien dit denkbeeld aan UKH. behaagde, zouden de toebereidselen tot de waterpartij en vooral de vervaardiging der medaille geen uitstel lijden.

Ik heb een en andermaal van UKH. vernomen, dat Dezelve

mij iets wilde meededeelen omtrent de behandeling van zaaken in den Raad van State. In afwagting van UKH. 's goedvinden dienaangaande, hetwelk ik gemeend heb niet te mogen vooruitloopen, kan ik Denzelven verzekeren, dat ik steeds verlang om alle zaaken tot UKH. 's meest genoegen te behandelen.

Wij hebben eindelijk niet zonder groote moeite ook de zaak van de admodiatie afgedaan, waarbij ik zo veel mogelijk de belangen der Schatkist heb voorgestaan. Ik vleije mij, dat wij aanstaande week alles zullen afdoen, dat vóór deeze week ingekomen was.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
10 Juny 1814. Hogendorp.

Ik ben verzekerd, dat ik aan het verlangen van UKH. voldoe met den ingesloten brief ten spoedigste aan Denzelven te zenden. Ik voeg er een concept-antwoord bij, en heb er het slot afgelaaten ten einde er nog te kunnen bijvoegen hetgeen UKH. noodig vinden mogt.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
12 Juny 1814. Hogendorp.

Omtrent UWEG. project antwoord hebbe ik geene consideratien, dog ik meen dat de vreese der Rotterdammers voorbarig en ongegrond is, daar er vroeger al quaestie geweest is der voor Belgien door den Gouverneur Generael te bepalen in- en uitgaande rechten. Den Heer van Nagell zal UWEG. daaromtrend van het gebeurde beter kunnen informeeren dan ik, die zonder stukken alleen maar uit het geheugen deeze materie behandele, en ik twijffel niet of de te bekome informatien geruststellend zullen zijn. Wegens de voorgeslagen gedenkpenning hebbe ik reeds den Heer Six onderhouden. Omtrend de R. v. S. hebbe ik geen gevolg gegeeven aan mijne eerste opening, daar de Parijsche reis tusschen beide gekomen is; morgen na de middag om 7 uure zouwde ik UWEG. hieromtrend gaarne onderhouden.

Volgens ingenomen informaties is het vast tractement van deszelfs jongste broeder 4000 fl., en heeft dezelve daarenboven eene somma voor bureaux onkosten. Indien den oudsten meent eenige pretensien wegens pensioen of andersins aan den Lande te hebben, diend hij dezelve aan het inslaand Departement in te leveren ten einde dezelve onderzogt en vervolgens naar bevind van zaaken daaromtrend gedisponeerd werde. UWEG. schoonbroeder wenschende aangesteld te worden als Directeur der Belastingen zal waarschijnlijk zijn verzoek reeds ingeleverd hebben en door UWEG. in handen van den Heer Six gesteld zijn. Anders diende zulks nog te geschieden ten einde zijn verlangen op de gewone wijze onderzogt werde.

'sHaage, den 12 Juny 1814. WILLEM.

(Het begin van dezen brief doelt op een schrijven van de Kamer van Koophandel te Rotterdam, waarin geklaagd wordt, dat te Antwerpen en Ostende goederen in- en uitgevoerd worden zonder betaling van rechten).

De Heer van Hoevelaken heeft mij gister onderhouden over een idee om kennis te geeven aan de Staten Gl. van den vrede. Alzo UKH. nog niet ter aanneeming van denzelven is geroepen geworden, zo zou het naar de letter der Grondwet, art 37, nog geen tijd zijn. Dog daar er hier publyke vreugdebedrijven zijn gedaan, zo is de zaak officieel bekend, en uit de analogie schijnt een kennisgeeving natuurlijk te zijn. De Conventie van 23 April en het Tractaat zelf hebben een grooten invloed gehad op onzen Staat, alle de Steden zijn bezet, de vloot aan ons overgeleverd, de handelsbetrekkingen hervat. Eindelijk zou bij het kennisgeeven van den vrede door UKH. een woord kunnen gesproken worden, waardoor het dwaas gerugt van den afstand van 3 Provintien aan Pruissen, hetwelk zig staande houdt, vervallen zoude.

Eene andere zaak van belang in het algemeen, dog in het bijzonder voor UKH., is het stuk van de Domeinen. Ik heb aan

UKH. naar Parijs geschreeven, dat het niet doenlijk is voor alsnog derzelver product te bepaalen, ten einde het patrimonieel goed en het vrugtgebruik te ziften, volgens artt. 13 en 14. Er schijnt een jaar van administratie daartoe noodig te zijn. Inmiddels dunkt mij, dat het voor UKH., raadsaam is om nu reeds bij een wet te doen vaststellen, dat er een Patrimonieel Goed zal zijn, en dat UKH. zig omtrent het vrugtgebruik tegen een bepaalde som verstaan zal, om niet over dit laatste gedeelte tot een jaarlijksche afrekening te moeten komen. Daarbij ontstaat dan de vraag, of het niet delicaater zijn zoude, dat de initiative in deze genomen werd door de Staten Gl., die een voordragt daartoe zouden kunnen doen aan UKH., waarop Dezelve zoude kunnen antwoorden in den bovengemelden zin.

De Burgemeester van Hogendorp heeft mij gevraagd of het UKH. ook aangenaam zoude zijn, dat de bewuste partij te Rotterdam werd gegeeven als er de Keizer van Rusland zal zijn. Alzo mij dit voorstel vrij overeenkomstig met UKH's gedagten is voorgekomen, heb ik aangenomen om Deszelfs goedvinden daaromtrent te verneemen.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
13 Juny 1814, Hogendorp.

Ik heb geene duplicata's van de missives van den Heer v. d. Capelle. Deeze onthelzen ook tot nu toe weinig interessantes over de pointen in de conferentie van voorgisteren behandeld. De wijze op welke de geheele zaak van Belgien tot nu toe is vastgesteld is oorzaak, dat wij in het generael ontbreeken de soort van stukken en papieren, die UWEG. wenscht tot deszelfs informatie over de zaak in quaestie te bekoomen.

'S Haage, den 15 Juny 1814. Willem.

Ik heb aan mijnen broeder vier kapitale vraagen omtrent de Oost-Indische bezittingen voorgelegd, en alzo het antwoord op de eerste mij voorkomt van dienst te kunnen zijn op dit oogen-

blik, meen ik hetzelve onder het oog van UKH. te moeten brengen.

'S Hage, UKH. getrouwe onderdaan
19 Juny 1814. HOGENDORP.

Hiernevens zende ik UWEG. terug de memorie van deszelfs broeder, dewelke met veel genoegen gelezen heb. Morgenavond zal ik eenige Heeren te zamen roepen ten einde over eenige punten te spreeken, en ik versoeke UWEG. ook om half agt uur daarbij te assisteeren, zullende de objecten, daarbij verhandeld, om het gewigt der materie moeten zeer geheim gehouden worden.

'S Haage, den 21 Junij 1814. WILLEM.

Ik heb de eer aan UKH. het antwoord op mijn twee volgende vraagen over de O. I. Bezittingen toe te zenden, behelzende de militaire magt benoodigd tot het bezetten en bewaaren van dezelve. Het is mij voorgekomen, dat de zaak beschouwd is uit een oogpunt UKH's. attentie waardig. Bij gelegenheid der nu volgende vraag zullen ook de Middelen aangewezen worden, om de uitgaven uit de inkomsten van de Bezittingen zelven te dekken.

'S Hage, UKH. getrouwe onderdaan
22 Juny 1814. HOGENDORP.

Onder het handelen over de bezittingen, die gemist kunnen worden, is het mij toegeschenen, dat het voor den Ambassadeur Fagel nuttig zoude zijn een korte en zakelijke beschrijving te hebben van iedere Bezitting. Ik heb deeze beschrijvingen aan mijn broeder gevraagd, als een nadere uitlegging van zijn antwoord op mijn eerste vraag, en leg dezelve over of zij tot het bovengemeld einde zoude kunnen dienen. Nog meer bijzonderheeden kan de schrijver altijd geeven, al ware het, dat UKH. hem naar Londen wilde zenden.

'S Hage, UKH. getrouwe onderdaan
27 Juny 1814. HOGENDORP.

In verscheidene der vorige brieven wordt gedoeld op de onderhandelingen met betrekking tot een huwelijk van den oudsten zoon van den Souvereinen Vorst met Prinses Charlotte van Engeland. In Juni 1814 ontving G. K. het volgende uittreksel uit een Engelsche courant:

(Ministerial paper). It was insinuated the other night, but denied in the most distinct manner by us, that the rupture of the marriage negotiation between the Prince of Orange and the Princess Charlotte was produced by the situation of the Princess of Wales, and her exclusion from the Drawingroom. — Lord Castlereagh directly stated last night that the treaty of marriage was in active progress after such exclusion, that up to the 10th of June, after the Drawingroom had been held and the debate upon the subject had taken place, the treaty had been going on. What had occasioned its being broken off his Lordship did not state. A morning paper gives the folowing account.

(Then follows the article of the Times.)

We do not believe the above account to be quite correct. We have heard, though not officially of course, that the Princess certainly did not wish to go out of the country, and stated that wish both to her Father and the Earl of Liverpool, wishing a clause to that effect to be introduced into the Act of Parliament on the marriage settlement. After some discussion it was signified, that the wish of the Princess Charlotte would be complied with. Her Royal Highness then, so rumor states, desired a provision to be made in the same deed, that the Prince of Orange, her husband, should not go out of the Kingdom. To this the Prince could not consent. He could not separate himself from those, whom he was destined to govern, and bind himself never to see his own subjects. Some other objections were urged of the nature of which we were not informed, and the negociation was then finally broken off. The Prince of Orange immediately left London and arrived at Dover yesterday, where it is understood he will remain till the arrival of the

Emperor of Russia and King of Prussia, with whom he will proceed to the Continent. The Emperor of Russia and the Grand-Duchess of Oldenburgh have taken great interest in the match, wishing to promote it as much as possible. On Friday last, we believe, they had an interview of an hour and a half with the Princess Charlotte upon the subject, and the Grand-Duchess besides is said to have written a long letter to Her Royal Highness. The rupture of the negotiation will be very generally regretted. It seemed to be the most eligible match that could be made. The House of Orange is always dear to this country. The young Prince had distinguished himself in the field and is of a very amiable and engaging disposition.

Deze officieuse mededeeling komt geheel overeen met de berichten uit andere betrouwbare bronnen. Gaan wij thans voort met de correspondentie tusschen den Souvereinen Vorst en G. K.

De ingesloten, dien ik op dit oogenblik uit Constantinopel ontvang, zal UKH. mogelijk in staat stellen om de eerste tijding van het gebeurde aldaar aan den Hoogen Gast te geeven.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
1 July 1814. HOGENDORP.

Ik neem de vrijheid om den ingesloten brief aan Lord Castlereagh ter goedkeuring van UKH. aan te bieden. Hoezeer ik niet precis van alle de omstandigheeden onderrigt worde, heb ik er genoeg van vernomen om te begrijpen, dat een hartelijk woord van pas kan zijn.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
4 Julij 1814. HOGENDORP.

La Haye ce 4 Juillet 1814.

Mylord!

J'ai attendu quelque temps pour féliciter votre Excelençe de l'heureuse issue de ses négotiations pour la délivrance de l'Europe et je Lui porte aujourd'hui l'hommage de ma reconnoissance et

de mon admiration. Je me suis acquitté de ce même devoir envers S. M l'Empereur de Russie, qui a recueilli sur son passage en Hollande le tribut de la gratitude nationale, que nous lui avons apporté de la manière la plus franche. Ce Prince a pu voir dans l'enthousiasme excité par sa présence tout le secret de notre révolution. Les Hollandois sont animés d'un sentiment profond, ordinairement calme et presque renfermè dans les coeurs, mais qui dans les grandes occasions se manifeste avec d'autant plus d'énergie. C'est un sentiment de ce genre, qui les attache à la Maison d'Orange et qui les rend amis de l'Angleterre; car il y a un lien intime entre l'Angleterre et cette Maison, resserré particulièrement par le Roi Guillaume, et qui est à l'abri de toute atteinte. Des jours aussi beaux que ceux de 1688 vont peutêtre luire pour nous, et j'ose assurer votre Excellence que cela ne dépend que de l'Angleterre, et qu'elle tient entre ses mains la plus intime union avec nous. Des *trois grands* objets, dont il s'est agi dans les conférences que j'ai eu l'honneur d'avoir avec Elle cet hiver *il en est un qui s'est évanoui de la manière la plus déplorable. Je plains du fond de mon coeur le jeune Prince, dont la sensibilité a souffert une si rude épreuve, mais je me plais dans l'idée, que devenu plus cher à sa nation il n'est pas moins aimé de la Vôtre.* Il reste les deux grands intérêts de la Belgique et des Colonies. L'incertitude et les délais sont à cet égard tout ce qu'il y a de plus à craindre. Vous avez, Mylord, traité la France avec beaucoup de magnanimité. Vous avez établi la paix sur les bases les plus libérales. J'ose dire que vous vous trouverez bien de suivre les mêmes maximes dans votre alliance avec nous. Loin de l'Angleterre, si puissante aujourd'hui, les petits moyens et les futiles appréhensions. Vous voulez que nous soyons forts et vous pouvez nous le rendre. Nous ne le serons jamais que par l'opulence et par le commerce maritime, ainsi que vous l'avez dit. Notre commerce et nos colonies sont pour vous un garant de plus de notre fidélité, car tous deux seront toujours entre vos mains, considérables par votre protection, ou anéantis

par votre ressentiment. Règlez nos intérêts maritimes et territoriaux avec autant de sagesse que de grandeur, et attachez-vous une nation simple et loyale, qui est plus capable qu'aucune autre de reconnoissance. Si j'étois Anglois je ne vous parlerois pas autrement, et vous savez que je professe le maxime qu'on bon Hollandois doit être Anglois. Nous posons aujourd'hui les fondements d'une union, qui doit braver les sciècles, et les hommes d'état de celui-ci ont à travailler pour les générations futures. Votre nom, Mylord, est honorablement attaché au Traité, qui va fixer le sort de ma patrie, et je me réjouis de voir ses intérêts entre vos mains. — Les conditions seront aussi justes, aussi nobles, aussi simples, que le caractère de celui qui les dictera. On assure que Votre Excellence se rend au Congrès de Vienne; que ne puis-je jouir une seconde fois du bonheur de l'entretenir. J'aurais un plaisir extrême de l'assurer encore des sentiments invariables avec lesquels je serai toute ma vie,

Mylord,
de Votre Excellence
le trés humble et trés obéssant serviteur
CHARLES DE HOGENDORP.

P.S. Si Elle me fait la grace de m'écrire je prie que ce soit toujours en Anglois.

Onder aan deze minuut schrijft G. K.: N.B. 8 Juillet. J'ai montré cette lettre à S. A. R. et par son avis j'ai rayé ce qui regardoit le marriage.

Indien UWEG. noodig oordeelt in de tegenswoordige omstandigheeden aan Lord Castlereagh te schrijven, wensche ik dat hetgeen het huwelijk van mijn oudsten zoon betreft niet aangeroert werde. Ik houde mij overtuigd, dat Ld C. het met ons zeer goed meend en byzonder het interest van Holland behartigt, dog eene vreemde zijnde en niet de noodige informatien beko-

mende of wegens gebrek aan tijd kunnende erlangen, zoo beantwoorden de resultaten niet altoos aan de verwagting.

's Haage, den 6 July 1814. WILLEM.

Ik neem de vrijheid om te verneemen of UKH. goedvindt, dat ik Denzelven een verslag doe van de vorderingen der Conferentien over de Provintiale Reglementen en van de afgeloopen zitting der Staten Generaal, waaromtrent ik dan Deszelfs convenientie hoope te verneemen.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
7 July 1814. HOGENDORP.

Ik had gedagt UWEG. gisteren nae den middag te spreeken over de materien het onderwerp van deszelfs briefie uitmakende. Dit zig niet hebbende kunnen realiseeren proponeere ik aan dezelve heden avond om 7 uuren bij mij te komen om het geintentioneerde verslag te doen.

's Hage, den 9 July 1814. WILLEM.

De Princes zijnde met de Pruissische Princes nae Noordwijk en Catwijk gegaen en nog niet thuis gekomen, zal zoo ik vreese het diné laat worden en het uur van 7 voor mij niet disponibel zijn. Ik versoeke dus uit dien hoofde UWEG. morgen in plaats van heden op het uur van 7 's avonds bij mij te willen komen.

's Hage, den 9 July 1814. WILLEM.

Wij zijn heden wederom gevorderd met de Provintiale Reglementen, dog er is een punt hetwelk ophoudt en stremt, namelijk dat de Eigenerfden en Steden kunnen kiezen uit de drie standen. Het is noodzakelijk, dat ik op dit stuk UKH. onderhoude ten einde dien struikelblok weg te neemen, en de zaak af te doen. Hetgeen ik daaròmtrent aan UKH. te zeggen heb is onmogelijk bij geschrift af te doen.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
11 July 1814. HOGENDORP.

Heden uit de stad gaande kan ik UWEG. niet voor morgen nae den Raad over het punt in quaestie, hetwelk bij het formeeren der Reglementen ophoud, spreeken, wanneer ik dezelve zal wagtende zijn.

's Hage, 12 July 1814. WILLEM.

Ik betuige UKH. mijn hartelijken dank voor het verleende pension aan mijn oudsten broeder, en hoope, dat dezelve nog eenmaal in de gelegenheid zal komen om UKH. te dienen, terwijl hij inmiddels altijd gereed blijft om op voorvallende zaaken, daar hij kunde en ondervinding van heeft, te dienen van consideratien en advys.

De Generaal Daendels is nu bezig met zijn berigt te doen drukken en zendt mij het manuscript bij stukken om na te zien of er ook iets moet uit gelaaten worden. Ik neem dit op mij, zonder eenigzins in te staan voor hetgeen hij zegt, daar natuurlijk personaliteiten onder loopen. Ik kan niet tusschen hem en zijne vijanden beslissen. Ik heb slegts een algemeene zwaarigheid, namelijk of dit Berigt het licht mag zien, voor dat ons de Kolonien teruggegeeven zijn, omdat het de oplettendheid op het gewigt derzelven trekt. Mij dunkt, dat het veiliger zoude zijn zolang met de uitgave te wagten, dog een exemplaar voor UKH. te vraagen. Het stuk is belangrijk en het strekt mijn oudsten broeder voorzeker tot geen geringen roem, dat hij de eerste aanleiding tot verbeteringen en den grond tot een goed bestuur gelegd heeft.

Wij zijn nu op Drenthe en Braband na gereed gekomen met de concept- Reglementen, welken wij dan allen agter elkander revideeren zullen, denkelijk Maandag na den Raad. Dan zullen zij rondgaan bij vier of vijf leden, zodat de finale resolutie, hoop ik, vallen zal Maandag over agt dagen. Alzo buiten Friesland geen eene Commissie een Reglement ontworpen en niet eens op elk der punten geadvyseerd had, maar de eene op dit, de andere op dat punt, is ons werk niet gering geweest. Het

rapport van den Heer Röell en zijn geconcipieerd algemeen Reglement zijn ons egter van groot nut geweest, zelfs wanneer wij van zijne denkbeelden afgeweeken zijn. Sedert de decisie van UKH. op de drie standen zijn de deliberatien eenpaarig afgeloopen.

'sHage,
17 July 1814.

UKH. getrouwe onderdaan
HOGENDORP.

Gister uit den Kabinets Raad in de Staten Gl. komende, vroeg mij de President of er niets omtrent het sluiten van de Vergadering bepaald was. Ik kan UKH. berigten, dat ik nu geen stukken meer weet, die bij de Staten Gl. moeten komen. Omtrent de authorisatie tot weering van het misbruik der bakkers heeft de Heer Elout uitvoerig geadvyseerd, dat geen voordragt aan de Staten Gl. noodig zal zijn, en de stukken gaan rond. In die onzekerheid de Vergadering nog een week op te houden komt mij niet raadsaam voor. Zij heeft nu veel afgedaan en met grooten spoed, hetwelk in deeze omstandigheeden, daar zo veel nieuwe gronden te leggen waren, zeer gelukkig is. In het vervolg agt ik het wenschelijk, dat de zaaken langer en dieper onderzogt worden, alzo het vertrouwen van het publyk in het Bestuur van het Gouvernement daardoor bevestigd wordt. Dit vertrouwen is de beste steun der Regeering; het wordt bij de Staten Gl. geboren uit de overtuiging, dat de zaaken wel bekookt worden onder het oog van UKH., en het ontstaat bij het publijk uit eene gelijke overtuiging omtrent de toestemming der Staten Gl. Ten dien einde is er in al, wat tot de Wetten behoort, eene zekere ruimte van tijd vereischt, welke in deezen drang van omstandigheeden niet heeft kunnen betragt worden. Voortaan zal dit beter gaan, en ik geef met eerbied den raad aan UKH. om nu den Raad van State alle de wetten voor de ordinaris Vergadering van November met rijp overleg te laaten overwegen, en dan goed te keuren hetgeen ik laatst aan UKH. voorgedraagen heb omtrent eene betere form

van deliberatien bij de Staten Gl. Ik ben gereed om deeze denkbeelden, indien UKH. het verlangt, nader en bij monde voor Denzelven te ontwikkelen.

Indien UKH. goedvindt om nu de Vergadering te sluiten volgens art. 65 der Grondwet, zo kan dit of door UKH. of door eene Commissie gedaan worden.

Men heeft mij verzekerd, dat er gedagt wordt om aan den Commissaris Gl. van de Convooyen, Vaillant te Amsterdam, een adjunct toe te voegen en daartoe voor te slaan den Heer du Tour, ontvanger te Alkmaar. UKH. weet wel, dat ik Denzelven niet lastig val met sollicitatien, en dat ik slegts de vrijheid neem om goede lieden in het algemeen bij UKH. bekend te maaken, vertrouwende, dat UKH. best weet waar elk bekwaam toe is. Zo meen ik ook bij deeze gelegenheid aan UKH. te mogen bekend maaken, dat deeze du Tour een van de beide broeders is, die uitgemunt hebben in den Opstand, en dat hij in zijn moreel gedrag onbesproken en verre boven zijn broeder verheven is. Ik bedoel geenzins om hem deezen post te bezorgen, wensch alleen maar, dat hij op zijn tijd in aanmerking kome, te meer daar hij mij voorkomt in goede faam te staan bij de Administratie van de Middelen.

Indien ik nu met dit een en ander onvervankelijk voor te draagen te verre ben gegaan, zo verzoek ik om verschooning, alzo ik uit mijn hart gesproken heb, naar dat ik meende, dat met den dienst van UKH. best overeen kwam.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
20 July 1814. HOGENDORP.

Ik ben heden gestoord geworden in het verslag van een gesprek, dat ik gehad had met den Heer Peters in de Staten Gl. Hij zeide mij, dat de Provintiale Commissie, waartoe hij behoort, zich verlegen had bevonden met de letter van UKH's. Besluit omtrent de verkiezing der Edelen voor de Staten der Provincie. Hetzelve luidt, dat de verkiezing ten *Platten Lande* door

kiezers zal geschieden, uit hoofde van het oude denkbeeld, dàt de Edelen zowel als de Eigenerfden door de kiezers moesten verkozen worden. De meening is egter buiten twijfel, dat de kiezers voor de Eigenerfden alleen moeten dienen. Hij was zeer blijde dit te verneemen, en men zal algemeen in die Provintie gaarne zien, dat de Ridderschap haare eigen keuze doe.

Ik heb gemerkt, dat de Heer van Hoevelaken mijne gedagten omtrent de deliberatien bij de Staten Gl. bij UKH. heeft willen tegenwerken, en de vrijmoedige wijze, waarop hij dit in mijn bijzijn deed, heeft mij zeer aangestaan. Wij hebben er onder elkanderen over geredeneerd, zonder het eens te worden. Als men zig tot het oogenblik bepaalt, heeft hij gelijk, en men zal de zaaken een korten tijd zoo draagende kunnen houden. Als men verder ziet is het wijzer reeds nu een vrijer deliberatie in te voeren, dan het laater te zien gebeuren tegen zijn zin. Daar moet een overtuiging bij alle de leden zijn, die slegts uit een vrije deliberatie kan gebooren worden. De tegenwoordige wijze geeft aanleiding tot onderaardsch wroeten, zo als bij de zaak van de jagt gebleeken is. Had ik tien plaatsen lager gezeten, zo had ik het niet meer kunnen herstellen.

UKH. neeme mij niet kwalijk, dat ik stil vóór de tafel ben naar huis gegaan. Met dit warm weer moeten de raamen wel open staan, dog ik kan er niet tegen, en ben voorleden week met zwaare pijnen aan de voeten thuis gekomen, die gelukkig met zweeten verdreeven zijn. Dog ik kan mij daar niet aan waagen zonder mijn dienst in gevaar te stellen. Met vóór den eten te komen maak ik mijn hof, hetwelk ik gaarne doe, en ik hoop, dat UKH. mij niet kwalijk neemen zal, dat ik dan in dit saizoen verdwijne.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
21 Juli 1814. HOGENDORP.

Ik neem de vrijheid bij UKH. te verneemen, wanneer de Heer van Gennep kan beëedigd worden. Hij heeft mij groot

genoegen over zijne aanstelling betuigd, en dezelve is mij zeer aangenaam.

De Memorie adstructief bij het advys op de Provintiale Reglementen is gister gereed gekomen. Indien UKH. den tijd heeft, durf ik dat stuk ter leezing aanbeveelen. Ik vlije mij Maandag de zaak geheel ter conclusie te zullen brengen.

UKH. heeft mij eenige weeken geleeden opgedragen om mijne gedagten nader te laaten gaan over de Belgische zaaken. Er is thans een punt van gewigt, waaromtrent ik de vrijheid neem bij deezen mijne opinie aan UKH. te onderwerpen. In den laatsten Kabinets Raad heeft UKH. Deszelfs voorneemen bekend gemaakt om naar Brussel te gaan. Ik denk, dat deeze reis zeer nuttig kan zijn, dat UKH. tot Gouverneur Generaal voor de Hooge Bondgenooten aanstellen kan hetzij een Particulier, hetzij den Erfprins, dat UKH. dan aldaar verschijnen kan als Souverein der Vereenigde Nederlanden en als aanstaande Souverein van Belgie; dat eindelijk op deeze wijze het nuttige van de zaak met de waardigheid in de formen best zal vereenigd zijn. Indien UKH. mijne redenen daarvoor gelieft te hooren ben ik op alle uuren daartoe bereid.

's Hage,
23 July 1814.

UKH. getrouwe onderdaan
HOGENDORP.

P. S. Zo even ontvang ik de bestelling van den Heer van Gennep tegen Maandag om 1 uur. Alsmede een brief van mijnen broeder, die ziek geweest is, en wiens verzekering ik wel durf te waarborgen.

Zo even verhaalt mij de Heer Cantzelaer, dat hij een brief uit Londen ontvangen heeft van de HH. Broom en Taylor, groote kooplieden, houdende: You may depend upon, you will get your Colonies back — en wijders: Surely the marriage will go on.

Hierbij zende de broodjes, waarvan UKH. mij den naam ge-

vraagd heeft; zij gaan onder den naam van Cadetjes, dog moeten telkens besteld worden.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
25 Julij 1814. HOGENDORP.

Ik neem de vrijheid aan UKH. te zenden een Memorie over de uit te zenden troupes naar Oost-Indie. Alzo de bezitneeming van Java schijnt te naderen, oordeel ik dit het tijdstip te zijn om aan UKH. vrijmoedig kennis te geeven van eenige gedagten omtrent het Gouvernement van die kostelijke gewesten. Zij hebben langen tijd gekwijnd onder de Compagnie; de Commissie van Nederburg heeft niet veel verandering aangebragt; Daendels heeft er een Revolutie gemaakt, zo veel ik zien kan, tot nut van het Algemeen, dog niet zonder geweld aan individuus. De Engelschen schijnen de revolutie van Daendels voltooid, misschien boven de maate uitgebreid te hebben. In welk een staat moet zig de talrijke Inlander bevinden, na al wat hij in dertig jaaren heeft zien gebeuren? Om die moreele kragt te herstellen en te bewaaren, door welke wij op zulk een afstand met een geringe magt geheerscht hebben, is er een Gouverneur noodig, die het land, de natie, de taal, de vooroordeelen kent. Tot heden toe hebben wij nooit een goede partij van dat Land getrokken, en Daendels, die begonnen had, erkent wiens beginselen hij ingevoerd heeft. Om dan de klem der Regeering te herneemen, om partij van het Land te trekken, weet ik niemand aan UKH. te noemen, die eenigzins bij mijn broeder komt, en ik agte mij verplicht hem dit getuigenis te geeven, omdat het algemeen welzijn en de dienst van UKH. er mede gemengd zijn. Naast aan de plaats van Gouverneur, indien er polityke redenen tegen waren, zoude hij zeer geschikt zijn tot Commissaris Gl. om een vast stelsel van Regeering in te voeren.

Heb ik mij niet te veel vermeeten met vrijmoedig te zeggen wien ik geschikt oordeele, zo vraag ik dezelfde verschooning, wanneer ik er iets bijvoege omtrent iemand, die mij ongeschikt

voorkomt en die naar mijn oordeel alles in de war zou stuuren. Ik erken de verdiensten van den Generaal Jansens in de administratie van Oorlog; ik heb hem leeren kennen als een zwak Gouverneur van een Kolonie [1]), die de orders van zijn Gouvernement niet durft ten uitvoer te brengen, en die zig door alle de partijen heen en weer laat slingeren. Daarbij komt, dat hij totaal geslagen zijnde op Java weinig aanzien bij den Inlander genieten kan. UKH. zal zig niet herinneren, dat ik ooit den Gl Jansens benadeeld heb, ofschoon hij mij door zijn zwakheid de grootste schade heeft toegebragt. Voor mijzelven kan ik vergeeven; als het aankomt op den dienst en het publijk welzijn ontzie ik niets. Ik wensch hartelijk, dat onze kostbare bezittingen welrasch onder het Bestuur van UKH. mogen bloeien.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
8 Aug. 1814. HOGENDORP.

Ik heb de eer aan UKH. twee stukken te zenden, die mij voor Denzelven zijn toegekomen, en waarvan het stuk over de grensscheidingen van de Maas altoos mij toeschijnt opmerkzaamheid te verdienen.

De vrugtbaare pogingen van UKH. om de harten van de Belgen te winnen gevoegd bij de onmogelijkheid, waarin Dezelve zig bevindt om voor Deszelfs verjaardag herwaarts over te komen, zoude kunnen eenige jaloersheid bij de oude Hollanders verwekken, weshalve ik eerbiediglijk voordrage, dat UKH. tegen Deszelfs verjaardag eene korte en hartelijke Proclamatie verzende.

Het Podagra in mijn regterhand gevaren zijnde kan ik deeze niet tekenen, dog vertrouwe, dat UKH. mij wel in den stijl herkennen zal.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan.
18 Augustus 1814.

---

[1]) Aan de Kaap de Goede Hoop tijdens de colonisatieplannen van G. K. H. v. H.

Ik zeg Uwe Koninklijke Hoogheid hartelijk dank voor de benoeming tot de Ridderschap van Holland. Ik heb mijn zonen bijeengeroepen en hun die gunst aangekondigd als zig uitstrekkende over hen. Ik heb hun de verpligtingen voorgehouden, welke daaruit voortvloeijen, om met verdubbelden ijver hun Vorst en Vaderland te dienen en zig van de jeugd af daartoe bekwaam te maaken. Zij hebben allen de liefde voor het Huis van Oranje met de melk ingezogen en zullen nu meer dan ooit in dit gevoel voortleven.

Mijne gezondheid hersteld zig, en de kragten komen langzaam weder. Ik heb mijn hand nog niet tot mijn dienst. Inmiddels neem ik bij alle de vriendelijke bezoeken, die ik ontvang, de gelegenheid waar om den dienst van UKH. te bevorderen. De dringendste zaak op dit oogenblik schijnt mij te zijn het werk van de Colonien vooral van de Oost. UKH. heeft vrugtbaare besluiten genomen. Hetgeen nu, naar mijn inzien, weinig uitstel lijdt is de inrigting van het Departement hier, en de benoeming van de Hooge Regeering daar. Het werk zal veel beter vlotten als de baazen bekend zijn.

Het geheele Land is in rust en alles schikt zig allengs tot herstel en tot welvaren. Er is een algemeen vertrouwen, dat de lasten ook minder en beter ingerigt zullen worden. De last van de Landmilitie wordt noodzakelijk geoordeeld en zal geen misnoegen verwekken, indien het blijft bij de gelegde gronden en gemaakte bepalingen. Er lopen gerugten alsof de vrijwilligers uit de Landmilitie voor de armée en voor de Colonien zouden aangevuld worden door een nieuwe loting.

Ik heb daarover gesproken met de trouwste raadslieden van UKH. en wij vleijen ons, dat daar niets aan is. Ons Land heeft altijd vreemde troupes moeten in dienst houden en de menschen ontbreeken thans meer dan ooit voor de noodzakelijkste neeringen.

Lord Castlereagh heeft mij geschreven, dat hij met veel genoegen bemerkt had welke vorderingen UKH. dagelijks maakt

in de genegenheid der Belgen. Ik wensch UKH. hartelijk geluk met deezen aanvankelijken uitslag van Deszelfs pogingen. Zo als UKH. dit aanlegd zullen met den tijd de beide volken in één groeijen.

UKH. gehoorzame onderdaan

'S Hage, Voor mijn Vader

1 Sept. 1814. WILHELMINA VAN HOGENDORP.

Nadat ik veel geschrift en gedrukts van den Generaal Daendels gelezen had, heb ik hem gisteren wederom onderhouden en hem ongeveinsd mijn oordeel over zijne verrigtingen in de Oost medegedeeld, namelijk dat hij het ijs gebroken, een monster van bestuur vernietigd en een goede politieke administratie in de plaats gesteld heeft. Ik had sedert nog meer van zijne violentien gehoord, dog al was het alles waar, zoo neemt het niets weg van zijne politieke verdiensten, en al had de Mensch het slecht gemaakt de Gouverneur Generaal heeft wel voldaan. Alzoo geen menschelijk werk volmaakt is, zoo blijft er ook aan dit werk iets te verbeteren. Hij maakt b. v. de Justitie eenigzins afhankelijk van het Gouvernement; maar in die landen kan de Justitie zoowel onafhankelijk zijn van den Gouverneur Generaal, als de Hoven Provintiaal het bij ons zijn zullen van de Gouverneurs der Provintien. Er zullen wel eenige prerogativen op een afstand van vierduizend ueren aan den Gouverneur Generaal moeten medegedeeld worden, die de Souverein hier te lande zelf uitoefend, zoo als het regt van gratie, van surséance, enz, doch onder de stiptste verantwoordelijkheid aan den Souverein. Evenzoo is het gesteld met de teelt van koffij en eenige andere producten. Volgens hem geschiedt dezelve nog voor rekening van den Souverein, welke dus de groote, eenige Planter is, de koffy in zijn magazijnen opslaat, vervoert en verkoopt. Met den tijd zullen de particulieren Planters kunnen worden, zo als in de West Indien, en de Souverein zal uit een verponding op de landerijen en uitgaande rechten zo veel en meer kunnen haalen, dan zijn tegenwoordige zuivere

winst, die altijd afhangt van de wisselvallige prijzen der koffy in Europa. Doch deze verandering dient de uitwerking van tijd en goed beleid te zijn. De Generaal Daendels is met zijn geheele hart gesteld op het behoud van zijne instellingen, die volgens zijne informatien ook door de Engelschen gehandhaafd zijn. Deze hebben volgens dezelve informatien de koffyteelt geheel laten vallen, omdat toen de koffij geen prijs in Engeland had; dog in April verneemende de omwending hier te lande, hebben zij alles terstond hersteld, zo als mede de belangrijke administratie der houtbosschen. De Generaal Daendels heeft mij toebetrouwd, dat hij gaarne als Commissaris Generaal met de expeditie naar de Oost zoude gaan om den Gouverneur bij te staan, ten einde zijn instellingen te handhaven, om bij die gelegenheid zijne uitstaande schulden aldaar in te trekken, en om dan terug te keeren, zonder iets meer daarvoor te begeeren, dan het vrij transport. Hij is voornemens over agt dagen naar Brussel te vertrekken, ten einde zijne Memorie met alle de bijlagen, welke dan gereed zullen zijn, UKH. aan te bieden. Ik durf UKH. wel opwekken om hem dan over de Oost te onderhouden. Het is een groot rijk, daar wij een politiek en militair etablissement kunnen onderhouden ten koste van die Landen, vanwaar wij een jaarlijksch subsidie in geld kunnen ontvangen, en hetwelk jaarlijks voor twintig millioenen aan producten in den schoot van het Moederland kan afwerpen, terwijl voortdurend een menigte van groote en kleine fortuinen van daar herwaards over kunnen vloeijen tot herstel en vermeerdering van onze nationale welvaart.

Aangaande hetgeen op dit oogenblik te doen staat, zelfs voor de tegenswoordige expeditie derwaarts, zo zijn de gronden van alles te vinden in de Memorie en Bijlagen van den Generaal Daendels. De eenigste uitzondering daarop is, dat hij eenige jaren geleden en in geheel andere omstandigheeden is werkzaam geweest. Dan ik heb aan UKH. de consideratien van mijn broeder toegezonden, welke van dezelfde gronden uitgaan, dog op dit

oogenblik geschreeven zijn, naar de omstandigheeden van dit oogenblik. Mijn broeder is eigentlijk de auteur van het Charter van 1803, vervaardigd door eene Commissie, waarin hij met Nederburg zat, en waarin de Compagnie's denkbeelden van Nederburg voor de administratieve beginselen van mijn broeder gestreeken hebben. De instructien van Daendels zijn daaruit voortgevloeid, zo dat alle de verrigtingen van Daendels en alle de voorslagen van mijn broeder in het algemeen op een en hetzelfde uitkomen. Wij hebben nu slegts de zaken zo te laten als Daendels ze ingesteld heeft, onze tegenwoordige expeditie in dien geest te beschikken, een Gouverneur aan te stellen, die met kunde van de zaak al verbeterende voortgaat. Ten einde dit in alle zijne byzonderheden te ontwikkelen denk ik, dat mijn broeder en Daendels gezamentlijk aan het werk dienden gesteld te worden, en dat dit stuk zoude kunnen worden onderzogt door den Raad van Koophandel en Colonien, terwijl die Raad naar mijn inzien niet opgewassen is om zulk een stuk te maken. Misschien zoude de kortste weg deeze zijn, dat UKH. de leden van den Raad, met welke deeze zaak commissoriaal gemaakt is, authoriseerde om de Generaals van Hogendorp en Daendels te consuleeren.

Ik heb gedurig gedacht om een bekwaam persoon aan UKH. voor te dragen, ten einde als Secretaris van Staat voor de Colonien te fungeeren in de afwezigheid van de Heeren van der Capellen en Falck, doch onder den blooten titel van Directeur Generaal en ondergeschikt aan den Heer van der Hoop. Thans komt mij zulk een provisioneele aanstelling hoogst wenschelijk voor, en na de ondervinding, die ik sedert eenigen tijd heb van de heldere denkbeelden en de verkregen kundigheeden ook in deeze zaak van den Heer Goldberg, weet ik geen beter, ja zelfs geen ander aan UKH. voor te dragen.

Ik heb UKH. nog het een en ander te berigten, dog zal dit liever op een ander blad doen.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
6 September 1814. HOGENDORP.

Het platte land ondervindt het eerst de heilrijke gevolgen van de open zee en den vrijen handel. Boter en kaas zijn hoog in prijs. De granen rijzen. Er is voor eenige dagen zooveel meekrap te Rotterdam aangevoerd, dat er voor vijftig duizend Pond sterling aan traites op Londen op eenen beursdag verhandeld zijn. Het vee is zo overvloedig in Noord Holland als nooit bij menschen geheugenis. Het hooi is verdubbeld in prijs bij voorleden jaar. Nu verheugen zig de boeren met een vooruitzigt van vrijen uitvoer van vee naar Braband.

De Engelsche couranten van gisteren brengen mede, dat er eene Conventie geslooten is over onze Colonien, waarvan de ratificatie door UKH. dagelijks te gemoet gezien wordt. De Kaap, Demerary, Essequibo en Berbice zouden aan Engeland blijven. Ik heb sedert vele maanden bemerkt, dat vele dingen, die hier geheim gehouden worden, eensklaps met een Engelsche Mail publyk worden. Dit voorziende heb ik van tijd tot tijd met verstandige leden van de Regeering op eene bedaarde en zagte wijze over deeze zaak gesproken, ten einde de gemoederen voor te bereiden, en heb telkens bevonden, dat de gronden, die er bij te brengen waren, wel ingang vonden. Als dit van boven af naar beneden werkt, kunnen schadelijke indrukken voorgekomen of ten minste eene eerste gevoeligheid gelenigt worden. Ik zou denken, dat het tijd was, dat ik in den Raad van State eene vertrouwelijke opening gaf, indien UKH. mij daartoe geliefde te authoriseeren.

Ik neem de vrijheid een brief van Professor Kemper in te sluiten. Ik heb daarop geantwoord, dat ik gaarne van mijne zijde daartoe medewerken zoude. Ik heb er vervolgens den Heer van der Duijn over onderhouden, hetwelk ik meen de behoorlijke form in deezen te zijn. Nu beoog ik niet anders dan UKH. bij tijds te onderrigten, ten einde Deszelfs keuze vrij te houden, indien een ander zig vroeger dan de Heer van der Duijn tot UKH. wendde.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan

7 September 1814. Hogendorp.

(In bedoelden brief deelt Kemper mede, dat van Assen, de latere professor te Leiden, gaarne aan Prins Frederik zoude toegevoegd worden als repetitor, gedurende diens verblijf aan de Academie; hij ondersteunt tevens dien wensch. H. v. H.)

Ik neem de vrijheid UKH. aan te bieden de memorie van mijn broeder uitgegeven over zijn gehouden gedrag te Hamburg. Het komt mij voor, dat hij zich daarmede van den aangewreven blaam gezuiverd heeft. UKH. vergeve aan mijn broederlijke liefde mijn vrijspostigheid in dezen.

12 September, UKH. getrouwe onderdaan
's Hage. HOGENDORP.

Ik heb gisteren en eergisteren in den Raad van State eenige zaken gevonden, waaromtrend de gedagten nog al verre uit elkander liepen, en heb het geluk gehad dezelve ter conclusie of genoegzaam ter conclusie te brengen met een vrij algemeen genoegen, zodat de adviezen in deze en de volgende week op elkander volgen zullen.

De Heeren Rengers en van Lunenburg maken eene absentie van weinige dagen om de installatie van de Staten hunner Provintie bij te wonen. De Heer Elout is dezen ogtend naar Gelderland vertrokken om zijne kinderen te zien, en komt Maandag in den Raad. Ik denk dat wij er Vrijdag den Heer van Gennep zien zullen. De geest van werkzaamheid is zeer goed. Mij is verhaald, dat de Heer Queijsen aan Koning Lodewijk gezegd heeft, dat dezelve van geen Staatsraad vergen konde om een pen op het papier te zetten, maar voor UKH. heeft hij in meer dan eene Commissie vellen vol geschreven.

Dezer dagen is een Heer van Amsterdam bij mij geweest. Ik vroeg hem waarover men klaagde; hij antwoordde: over het verlies van Demerary en over het onderscheid van de inkomende regten in Braband en Holland, waardoor Ostende en Antwerpen opgestopt werden met goederen.

De drie Princessen hebben gisteren een schip te Rotterdam zien afloopen en mooi weder op de reis gehad.

's Hage, UKH. getrouwe onnderdaan
14 September 1814. HOGENDORP.

Brussel den 18 Sept. 1814.

Ik heb UWEG. verscheide brieven bekomen en deszelfs receptie reeds door den Heer Falck laten accuseeren. Ook is mij ter hand gekomen het boek van deszelfs broeder over de Hamburger aangeleegenheden, voor hetwelk ik UWEG. verzoek hem te willen bedanken. Het is mij aangenaam geweest te zien, dat UWEG. benoeming tot Ridder van Holland aan dezelve genoegen gedaen heeft. Het is niet meer dan schuldpligtig bij alle geleegenheden te erkennen de groote verdiensten, die UWEG. heeft voor het Vaderland en mijn persoon en familie. Wegens de Oost-Indien zal zig UWEG overtuigd hebben, dat ik niet ben stil geweest, en dat alle de anstalten, die van mijn meedewerking afhangen, getroffen zijn. Nu is het uitwerken en doen van voorslagen aan de genoemde personen en Commissien. De activiteit aanbeveele ik dagelijks, en ik hoop in dit jaar nog alles gereed zal zijn voor de eerste expeditie. De keus der personen, die UWEG. bekend is, zal hoop ik aan de verwagting beantwoorden en wanneer in vroegere jaren uitschot nae de Colonien gezonden werd, zoeken wij tegenwoordig puik daar nae toe te bezorgen. De Generaal Daendels is hier en geeft mij heden zijn boek; zijne ervaring en antstalten zullen zoo ik hoop niet verloren zijn voor de aanstaande Gouverneur Generaal. Wanneer men zal horen spreeken omtrend de West, is het denkbaar, dat het publijk zig zal overtuigen, dat het interest der ingezeetenen en belanghebbende zooveel mogelijk is behartigd. Het finale is daarenboven niet af te sluiten, dan na het Congres van Weenen. Omtrend de jonge van Assen zal ik mij nader bepalen, wanneer mijne finale dispositie omtrend het oponthoud van mijn zoon te Leyden zal getroffen worden. Het is mij aan-

genaam, dat UWEG. gezondheid weder beter is, en dat dezelve verder aan de ordinaire arbeiden deel neemt.

WILLEM.

Bij gelegenheid der onderscheidene requesten ook tot admissie in de Ridderschap van Braband heb ik mij een woord herinnerd, dat gevallen is in de besognes op de Provintiale Reglementen, namelijk dat het misschien staatkundig zonde zijn in Hollandsch Braband zooveel Protestantsche families als mogelijk, aldaar gezeten zijnde, in de Ridderschap te brengen, opdat zij vervolgens bij de vereeniging van Hollandsch en Belgisch Braband een tegenwigt zouden opleveren met opzigt tot den Roomschen Adel. Ik heb gemeend bij nader overleg, dat dit denkbeeld van genoegzaam gewigt was om het aan het oordeel van UKH. te onderwerpen.

De Heer van de Spiegel, Districts-Commissaris van den Haag, heeft mij gezegd, dat zooveel hij weet in alle de Provintien, ja zelfs in Noord-Holland, de Districts-Commissarissen in de Provintiale Staten gekomen zijn, doch dat dit niet het geval is met hem en de Heeren 's Jacob, Heeneman en Donker Curtius, en hij gaf de duidelijkste blijken van zijn leedwezen daaromtrent. Het verlangen in het algemeen naar posten, die slechts honorabel zijn, is eene gemoedsgesteldheid onder de Natie, waarmee ik UKH. geluk mag wenschen als een blijk van groote vastigheid van het Gouvernement. In het bijzonder zijn de Districts-Commissarissen doorgaans onder de bestgezinden gekozen en hebben zeer veel en moeielijk werk met de Landmilitie en den Landstorm gehad. De vier eerstgenoemde zijn van de eerste dagen van den opstand af openlijk opgetreden, en hebben alle de gevaren van dien tijd met mij gedeeld. Heeneman stond in 1795, naar mijne informatie, op het punt gecommitteerd Raad te worden. Nu zijn er nog vijf plaatsen open, een voor elk van de steden Amsterdam, Rotterdam en den Haag en twee voor de Eigenerfden. Hoezeer ook onkundig van eenige beschikking,

welke UKH. mogelijk ten aanzien van dit een en ander mogt gemaakt hebben, meen ik evenwel Denzelven geen ondienst te doen met de zaak eenvoudig voor te dragen, zonder ander oogmerk dan informatie te geven.

Ik heb zo even UKH.'s brief van den 18de ontvangen en ben beschaamd over de vriendelijke uitdrukkingen, waaronder Dezelve mij vereert, en die nog meer waarde bijzetten aan de bewezen gunst. Ik hoop in alle gelegenheden te toonen, dat mijn ijver in Deszelfs dienst nooit verflaauwen zal, en zal stiptelijk en gaarne voldoen aan al wat Dezelve mij nu te kennen geeft van mij te verlangen.

De eerste vergadering van Holland is bijna voltallig geweest. Van de vijf en tachtig leden ontbraken er maar drie. Alle de zaken zijn er zeer gemakkelijk afgeloopen. De Heer van Leyden heeft een diné van honderd en vijftig couverts gegeven, daar elk ongemeen voldaan van opgestaan is. Hij heeft de toasts zeer wel ingesteld en telkens volgde er muzijk op. Die van UKH. en het Huis zijn met geestdrift gedronken. De Landmilitie, Landstorm, Koophandel, Landbouw en ook de ingezetenen der Landen, welke haast onder de Souvereiniteit van UKH. zullen komen, hebben elk zijn beurt gehad. Om zeven uur was alles afgedaan en er bleef een zigtbaren indruk van genoegen en weltevredenheid onder alle de gasten.

De Heer Elout is Zaterdag al thuis gekomen. De Heer van Gennep Donderdags te voren, nog zeer zwak, vooral van hoofd.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
20 September 1814. HOGENDORP.

P. S. UKH. gelieve mijne vrijpostigheid omtrent de O. I. zaaken te vergeven uit hoofde van het gevaar, dat ik zag in een langer uitstel van de noodigste benoemingen. Na de wijze schikkingen door UKH. beraamd, twijfel ik niet of de zaak zal zig nu zelve redden.

Wij zijn deezen ogtend bezig geweest in den Raad van State met de Landmilitie en zullen morgen daarmede voortgaan. De twee Wetten en Reglementen zouden wij liefst tot een enkele Wet ineen smelten, waarmede de duidelijkheid veel winnen zoude. De loting over de jaren 18 tot 22 verkiezen wij boven die van het 20ste jaar alleen. Indien het advys van den Raad UKH. behaagt, geheel of gedeeltelijk, zo zullen wij een conceptwet kunnen maaken.

Bij mijn weeten is hier alles wel, en ik ben ten dienste van UKH., wanneer Dezelve gelieft.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
17 October 1814. HOGENDORP.

In de afwezigheid van UKH. heb ik nu en dan aanspraak gehad, en dan naar gewoonte eenige aantekening daarvan gehouden. Ik neem de vrijheid om dezelve onder het oog van UKH. te brengen.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
20 Oct. 1814. HOGENDORP.

Ik heb de eer gehad UKH. een stuk van veel gewigt over de Pomeron te zenden en neem nu de vrijheid om te verneemen wanneer ik UKH. mijne gedagten zoude kunnen bij monde voordragen hoe deeze zaak best aan te vatten zoude zijn. Dan kan ik teffens UKH. over eenige andere zaken berigt doen.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
22 Oct. 1814. HOGENDORP.

Indien UWEG. morgen ochtend om half tien uur bij mij komen wild, zal het mij aangenaam zijn dezelve alsdan te onderhouden over de onderwerpen, waarover UWEG. wenscht mij te spreecken.

's Hage, den 23 October 1814. WILLEM.

Ik heb de eer de Memorie over de Pomeron aan UKH. te zenden. Morgen hoop ik gereed te komen in den Raad met de extensie over het advys over de Militie en den Landstorm.

'8 Hage, UKH. getrouwe onderdaan
24 October 1814. HOGENDORP.

Wij hebben heden tot drie uur gezeten over den Landstorm, en nog de Krijgstugt overgehouden, waarop ik een buitengewone vergadering belegd heb op Donderdag, zo als wij ook voorl. Donderdag gedaan hebben. Het advys is in een goeden geest gesteld, en wij hebben getragt de menigvuldige zwaarigheeden van de zaak op te ruimen.

'8 Hage, UKH. getrouwe onderdaan
25 Oct. 1814. HOGENDORP.

Ik heb het genoegen aan UKH. te melden, dat het advys op de Landmilitie enz. gister is ter conclusie gebragt, en dat wij vervolgens tot andere zaken zijn overgegaan, zodat heden ook het advys op den haven van Middelburg is gearresteerd.

Nu verzoek ik de vrijheid te mogen hebben om UKH. bij monde het een en ander omtrent de Landmilitie en den Landstorm te berigten.

Het zal UKH. mogelijk niet onaangenaam zijn het regte te weeten van het groote Plan van den Generaal Daendels.

Eindelijk heb ik nog vier miniatuur portraiten van UKH. te overhandigen.

'8 Hage, UKH. getrouwe onderdaan
28 Oct. 1814. HOGENDORP.

Ik heb de eer UKH. te kennen te geeven, dat ik eene conversatie gehad heb met de HH. van der Duijn en van Spaen La Lecq en dat mij gebleeken is, dat laatstgemelde sterk op *opene* Ridderschappen staat, in *deezen* zin, dat een Edelman van de eene Provintie naar eene andere verhuizende aldaar admis-

sibel zoude zijn. Hieruit zoude zekerlijk en schielijk volgen, dat Holland opgepropt zou raaken met Edelen uit de andere Provintien. Hetzelfde gevoelen had gemelde Heer reeds geuit in de besognes met den Raad van State. Wanneer de Raad van eene *opene* Ridderschap gesproken heeft, zo is het daartegen geweest in een *anderen* zin, namelijk dat elke Ridderschap zoude openstaan voor alle de Edelen van haar eigen Provintie, indien zij slechts de vereischten hadden, welke vereischten staan vastgesteld te worden bij Provintiale Reglementen onder de goedkeuring van UKH. Ik heb gemeend UKH. dit berigt schuldig te zijn, opdat de gelijke uitdrukking van *open* Ridderschap geen aanleiding zoude geeven om te denken, dat de gedagten overeenstemmen.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
30 Oct. 1814. HOGENDORP.

Daar den Heer van Spaen La Lecq heden om een uur bij mij komt zal ik waarschijnlijk in het geval zijn van de gegeve informatie gebruik te maken, voor dewelke ik UWEG. dankbaar ben. Met den President van de Staate Generael over zijn opvolger gesproken hebbende, zijn wij overeengekomen het best te zijn, daar de Heer van Boetselaer buiten staat is het presidie waar te nemen, dat hetzelve onder de hand aan den Heer van Wassenaer aangeboden werde, welke waarschijnlijk wenschen zal daarvan gedispenseerd te zijn; wanneer UWEG. daartoe gedespicieerd zoude kunnen worden. Uit hetgeen UWEG. mij laatst gezegd heeft is het mij gebleken, dat dezelve zig casu quo niet daarvan onttrekken zoude, en ik geloove, dat het zeer nuttig zijn kan, dat UWEG. presideerde bij de quaestien, die gedurende de aanstaande vergadering van groote importantie zijn zullen, alhoewel de nog bestaande sluijer over de Europeesche zaken niet toelaat het oogenblik der werkzaamheid te bepalen.

'sHaage, 31 October 1814. WILLEM.

UKH. oordeelende, dat het geval, waarin ik mijne diensten aangeboden heb, aanwezig is, of in den loop van deeze vergadering kan worden, zo stel ik mij dan ook ter beschikking van Denzelven.

De Heer Elout wenscht aanstaanden Woensdag met den Heer v. d. Capellen naar den Helder te gaan, en om UKH. den last van eene personeele opwagting te sparen, heeft hij mij verzogt de goedkeuring van UKH. daarop te vraagen. Indien Dezelve het mij dan niet afzegt, zal ik morgen de goedkeuring aan genoemden Heer aankondigen.

Na al wat ik UKH. van 's Raads veranderingen in de concepten op de Militie berigt heb, moet ik ook dit regt aan de Commissie laaten wedervaaren, dat er veel goeds in haar werk gevonden en behouden is. Ik heb er een paar belangrijke gesprekken over gehouden met den Heer Snoekhart, die de schrijver is van de twee Memorien van adstructie, en die ook aan UKH. goed bescheid zou kunnen geven van de deliberatien der Commissie op het een of ander stuk.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
31 Oct. 1814. HOGENDORP.

Uit de publijke tijdingen ziende, dat er van een Koninkrijk van *Belgie* gewaagd wordt, heb ik gemeend (indien er iets aan dien naam is), dat een artikeltje in de Staats Courant van nut zoude kunnen zijn, om kwaade indrukken voor te komen, en neem de vrijheid hetzelve hier in te sluiten.

Een tijding uit de Engelsche papieren, dat op den 16 Mey tweeduizend man van Batavia naar Makassar ingescheept zijn, schijnt alle bekommering voor de rust op Java weg te neemen, en ons de bevestiging en de uitbreiding van onze magt op het eiland Celebes te belooven.

De Burgemeester Slicher heeft mij aangesproken over den wensch der Haagsche Burgerij om den 17de deezer, op welken voorl. jaar de Oranje Standaard hier geplant is, te vieren. Hij

oordeelt dat evenwel de vreugdebedrijven over den 17den best over te brengen waren op den 18den, zijnde de verjaardag van Hare Koninklijke Hoogheid (Echtgenoote van den Souvereinen Vorst), en dat men voor den 17den een dankuur in een van de Kerken zoude kunnen houden. Op zijn verzoek draag ik zulks aan UKH voor, en kan er bijvoegen, dat de zaak mij wel gepast voorkomt.

's Gravenhage, UKH. getrouwe onderdaan
3 Nov. 1814. Hogendorp.

Tot sluiting van de vergadering meene ik het best te zijn twee Staats Raden met den Secretaris van Staat voor Binnenlandsche Zaken te committeeren. Dienvolgens verzoeke ik UWEG. de twee eerst benoemden onder de presente leden van den R. v. S. daartoe mijnentwegen te inviteeren, zullende dezelve morgen tegen half een uur zig te begeven hebben om gezamentlijk met den Heer Röel naar de vergadering te rijden. Omtrent den 18den heb ik dezelfde idée als den Heer Slicher gehad, en ook dienvolgens de Heeren Röel en Mollerus onderhouden, bepalende voor het geheele land dien dag, als dewelke algemeen de verlossing van 't Vaderland zoude gevierd worden door diegeenen, die zulks wenschen te doen. Omtrent het Dankuur waren eenige bedenkingen opgestaan, daar in de loop van het jaar reeds twee dankdagen geweest zijn, en dezelve niet al te veel moeten vermenigvuldigd worden. Voor de medegedeelde afhandeling nopens de naam van Belgien ben ik UWEG. zeer dankbaar. In de Staats Courant als een officieel blad schijnt mij dezelve niet passend te zijn, eerder 15 andere Couranten of bladeren.

's Hage, den 4 November 1814. Willem.

Ik heb de eer UKH. te bedanken voor de mededeeling van de bepalingen voor den 18den.

De Heeren van Lunenburg en Hambroick zijn van wegens

UKH. uitgenoodigd geworden om de Vergadering te helpen sluiten.

Een besogne over de O. I. zaken in handen van den R. v. S. gesteld bijgewoond hebbende, ben ik verzogt om een teder punt onder het oog van UKH. te brengen.

's Gravenhage, UKH. getrouwe onderdaan

5 Nov. 1814. HOGENDORP.

Wanneer UWEG. heeden middag om twee uuren bij mij komen wil, zal ik dezelve kunnen onderhouden over het teder punt, hetwelk UWEG. verzocht is mij te meededeelen.

'sHage, den 6 November 1814. WILLEM.

Ik zal de eer hebben heden na de Vergadering der St. Gl. mijne opwagting bij UKH. te maaken, tenzij Dezelve goed mogt vinden om een ander uur te bepaalen.

Inmiddels neem ik de vrijheid om twee brieven van Lord Bathurst tot informatie van UKH. in te sluiten.

'sHage, 8 Nov. 1814. UKH. getrouwe onderdaan

HOGENDORP.

Ik vertrouwe, dat UWEG. op zijn tijd bekomen hebben de project wet met het advies van den Raad van Colonien nopens de Convoyen en Licentien, in 't bijzonder het Veilgeld; de Commissie in wiens handen hetzelve gesteld is zal, zoo als ik reden heb te vertrouwen, haar rapport Maandag in de Raad van Staaten uitbrengen, en, daar de Concept wet omtrend te begrooting reeds Donderdag in de volle Raad is voorgelezen, zullen de Heeren, in wiens handen hetzelve gesteld is, insgelijks volkomen tijd gehad hebben om hunne meening te bepalen en dezelve insgelijks Maandag in de Raad van Staaten uit te brengen

Dienvolgens gedenke ik aanstaande Maandag de deliberatien van de Raad van Staaten bij te woonen en ik hoop, dat ik alsdan het genoegen hebben zal deeze gewigtige objecten te horen bediscuteeren. Ik heb niet willen afzijn UWEG. hier, van te willen praeveuieeren ten einde dezelve, zulks nodig

oordeelende, de zaaken daarhenen kan dirigeeren, dat, zoo eenige zwarigheeden zig tegen opdoen, dezelve in tijds kunnen uit den weg geruimd worden.

's Hage, den 19 November 1814. WILLEM.

Ik zal alles voorbereiden, opdat UKH. Maandag aanstaande de deliberatien van den Raad met genoegen bijwoone.

's Gravenhage, 19 November 1814. UKH. getrouwe onderdaan HOGENDORP.

Nader overlegd hebbende hetgeen UWEG. mij gezegd heeft eenigen tijd geleden, zoo trachte ik daarin eenigermate te voorzien door de getroffen schikking, ingevolge welke deszelfs tractement als Secretaris van Staat met 1815 om fl. 3000 vermeerdert wordt. Ik hoop, dat UWEG. zulks betrachten zal als een bewijs van mijnen wensch dezelve bij alle gelegentheden te obligeeren en daardoor te erkennen deszelfs verdiensten om 't Vaderland en de verknochtheid aan zijne belangens.

's Hage, 20 November 1814. WILLEM.

Ik heb de eer UKH. te bedanken voor de vermeerdering van mijn tractement met f 3000. - en zal deeze som volgens het oogmerk aan de Representatie besteeden.

De besognes zijn afgelopen, de beide rapporten zullen morgen uitgebragt worden, en ik zal de vrijheid neemen UKH. een oogenblik vóór de vergadering op te wagten.

's Gravenhage, 20 Nov. 1814. UKH. getrouwe onderdaan HOGENDORP.

Nadat ik het uitvoerig rapport van het verrigte door den L Gouverneur Generaal Raffles met oplettendheid gelezen heb, agt ik mij verpligt een oogenblik aan UKH. te vraagen, ten einde aan Denzelven een zakelijk berigt bij monde te geeven.

's Gravenhage, 21 November 1814. UKH. getrouwe onderdaan HOGENDORP.

De dag van gisteren is zoo bezet geweest, dat het mij onmogelijk is geworden UWEG. volgens deszelfs verlangen over het boek van den Gouverneur Generael Raffles te onderhouden. Den inhoud is mij reeds bekend, en het zal mij bijzonder aangenaam zijn UWEG. over hetzelve bij mijn retour te spreeken.

'sHage, den 23 November 1814. WILLEM.

Het is is mij aangenaam geweest te vernemen dat de finantieele wet op de deftigste wijze is overgebracht, en UWEG. te vreeden geweest is van de oplettendheid der talrijke vergadering bij die gelegenheid; dog hebbe ik met leedwesen vernomen, dat UWEG. rekend, dat eerst in het laatst van aanstaande week alles zal kunnen afgedaan worden, daar zulks mij voor mijn aanstaande reis derangeert en HEM. noodzaakt langer te zamen te blijven dan ik had gemeend nodig te zijn. Eene voorslag, Woensdag aan de Vergadering overgebracht en commissoriaal gemaakt, had dog wel het onderwerp van de bezigheden van het Besogne nog in dezelve week kunnen zijn, wanneer het rapport in het begin van de aanstaande week had kunnen plaats hebben. Hun EM. hadden alsdan in de midden van die week op reces kunnen scheiden en ik nog voor mijn vertrek zulke schikkingen treffen als ingevolge de geconcludeerde wet nodig zal oordeelen. Ik moet bekennen, dat ik ook geen liefhebber ben van het drukken van stukken, wiens publiciteit niet wenschelijk is, en wanneer tegenswoordig ook geen groot gevaar daaruit ontstaat, is het niet goed de menschen te gewennen aan zaken, die in andere omstandigheden zeer bedenkelijk kunnen worden, en althans vertragingen veroorzaken.

Amsterdam, 26 Nov. 1814. WILLEM.

De Staten Generaal hebben zig gaaf geconformeerd met UKH's voordragten 1°. op den Haven van Middelburg, 2°. op het veilgeld.

De Heer van Hoevelaken heeft mij verzogt om de leden te ontslaan van de geheimhouding omtrent de aanspraak over de

Begrootingen, alzo hij die aanspraak beschouwt als zeer geschikt om gunstig op den publyken geest te werken. Ik heb aangenomen om hem morgen daarop te antwoorden. Ik zal de eer hebben om morgen vóór den Kabinets-Raad mijn opwagting bij UKH. te maaken.

's Gravenhage, UKH. getrouwe onderdaan
29 Nov. 1814. HOGENDORP.

Ik heb den aangenamen last van den R. v. S. bekomen om bij UKH. te verneemen of en wanneer UKH. ons op den 30n deezer zoude gelieven af te wagten, ten einde onze vreugd te kennen te geven over de verjaaring van den dag, op welken UKH. onder ons terug gekomen is.

's Gravenhage, UKH. getrouwe onderdaan
29 Nov. 1814. HOGENDORP.

Het is mij aangenaam geweest van UWEG. te vernemen, dat de Staten Generaal de voorslagen omtrend de haven van Middelburg en het Veilgeld hebben aangenomen. Omtrend de aanspraak der concept wet zie ik geen zwarigheid de secretesse op te heffen, en heb ik ook alleen maar geoordeeld, dat de berekeningen bij dezelve gevoegd niet voor publiciteit geschikt zijn. Ik ben zeer gevoelig aan de attentie van den Raad van Staten mij heden te willen complimenteeren, dog versoeke de Heeren niet de moeite te neemen, daar ik geen mensche ontfange en de dagelijksche bezigheeden haaren voortgang hebben moeten. Hetgeene ik aan deezen dag voorlede jaar gevoeld heb laat zig niet zeggen. Men moet omtrend twintig jaar uit zijn Vaderland door geweld gedreven geweest zijn en er op die wijse terugkomen, om het te begrijpen. God geve maar, dat gedurende de volgende jaren de Natie de vrugte plukke van haar daden in het vorige, en van al hetgeen, waartoe zij zig verstaan heeft, om hare vrijheid en onafhankelijkheid te mainteneeren en te verzekeren! Hare en mijne erkentelijkheid zal nooit groot genoeg kennen zijn voor

die mannen, die het werk der regeneratie ondernomen hebben, en altoos volhard hebben hunne pogingen tot derzelver voltooying aan te wenden.

's Hage, den 30 November 1814. WILLEM.

De Staten Generaal hebben de voordragt van UKH. op de Finantieele Wet voor 1815 zo even aangenomen. Eene Commissie is mede benoemd om de drie Wetten van gister en heden over te brengen, alsmede om UKH. te bedanken voor de uitvoerige mededeeling van den staat des Lands. De Griffier zal morgen belet bij UKH. vraagen.

Thuis komende vind ik eerst het biljet van UKH., waarvoor mijn opregten dank betuige.

's Gravenhage, UKH. getrouwe onderdaan
30 Nov. 1814 om 4 uur. HOGENDORP.

P.S. Morgen scheiden op reces tot 29 December.

Heden is de moeielijke zaak van de Heerlijke Regten op de Jagt bij den R. v. S. tot conclusie gekomen. Na rijpe overweeging is er met een groote meerderheid begreepen, dat de Jagt op particuliere gronden moest teruggegeven worden, onder bepaalingen, die alle overlast voorkomen.

Andere advysen van minder belang worden er dagelijks gearresteerd.

De H[r] Elout is gister met den H[r] de Mey van 10 uur 's ogtends tot 10 uur 's avonds bezig geweest aan de redactie der Wet op de Militie, en heden na den eten begonnen zij er weer aan.

De Burgem[r] van Enkhuizen, van der Willigen, die in de Commissie op het Reglement van de Staten van Holland gezeten heeft en gehoopt had in de St. en vervolgens in de Gedep. St. te komen, had nu het oog op de post van Douzy, die naar O. I. gaat, dat is, Commissaris bij Koophandel en Kolonien. Dog ik heb hem dit afgeraaden uit hoofde van zijne jaaren en ook van zijne omstandigheeden, alzo hij voor 1795 in den Kolonialen

Raad gezeten heeft. Zulke administratieve posten vereischen jeugd en meerdere kragt, en daar hij van ouds voor een aankleever van het Huis bekend staat, mag hij wel hoopen om nog eens in het een of ander collegie te komen.

De Hr Scholten heeft mij verhaald, dat zijn vriend de Bye zijn eigen huis in den Haag komt betrekken, en dat hij zeer verlangt om aan het werk te geraaken, al ware het in een Commissie zonder tractement, hopende niet te zullen vergeeten worden bij de Judicieele Inrichting. In den loop van den zomer heeft UKH. eens om hem gedagt bij gelegenheid der revisie van Ordonnantien op de Belastingen, of zo als hij het noemde van Finantieele Wetten.

Ik heb met de HH. van Maanen en Röell de vereischte Middelen beraamd om te beletten, dat de Gereformeerde Kerk te Leimuiden niet, hangende UKH. deliberatien, bij executie verkogt zou worden.

Met den Heer Röell heb ik nog gesproken over de ingekomen stedelijke en plaatselijke Reglementen, over de magt der Steden in het vaststellen van boetens, en over het opneemen en sluiten van plaatselijke rekeningen, zaken die bij de Grondwet slegts in het beginsel geregeld zijn, en die nu in de byzonderheeden dienen bepaald te worden.

Mij is gezegd, dat het door brand beschadigde huis van den Hr v. d. Capellen te Utregt wel zoude kunnen gebruikt worden tot een Dans en Comediezaal. Zulke speculatien zijn blijken van een terugkeerende welvaart.

's Gravenhage, UKH. getrouwe onderdaan
12 December 1814. HOGENDORP.

UWEG. verschillende schrijven zijn mij wel geworden, en ik vertrouw, dat dezelve reeds daarvan onderrigt is door den Heer Falck. Het is mij aangenaam geweest te vernemen, dat de werkzaamheden bij den Raad van State met zoo veelen ijver en naarstigheid voortgaan, vooral in zaken, die bij de Staten

Generael moeten gebracht worden, ten einde HEM. bij het einde van hun reces bezigheden in gereedheid vinden. Eenige project wetten zijn mij reeds geworden, ook dispensaties, die ik aan den R. v. S. gerenvoyeerd heb, dog er mankeeren nog verscheide en wel de voornaamste; maar ik vleije mij, dat dezelve nog zullen inkomen ten einde de ordinaire loop van dergelijke dingen in tijds te kunnen gaen. Er zal nog altoos werk overblijven en vooral wanneer, zoo als het zig laat ansien, het Congres binnen kort ten einde loopt; omtrend de hoofdpunten geheel Europa betreffende zoude eene vermeerdering van wigtige zaken plaats hebben, die verdubbelde werkzaamheid zal verlangen, om aan den spoed der evenementen en aan het ongeduld de volkeren te antwoorden. Het is voor deeze gewesten bijzonder te wenschen, dat den provisorischen staat spoedig een einde neemt, vermits de bepaling van derzelver sort alleen een einde zal maken aan de tegenswoordige agitatie, waarvan menschen zoeken te profiteeren, en die oorzaak geeft aan allerlei gerugten, welkers ongegrondheid buiten allen kijf zoude zijn, wanneer men maer met bepaaldheid kon uitspreeken hetgeen sederd seven maanden gearresteerd is. De post van Dousy zoude zo weinig den Heer v. de Willige convenieeren als hij voor dezelve geschikt zijn. Wanneer hij Burgemeester blijft zal zulks hem reeds verbetering aanbrengen. Later zal het misschien mogelijk zijn hem op eene andere wijze voort te helpen. Van de kerk van Leimuiden is mij tot nu toe niets bekend, en derzelver gevaar verkogt te worden heb ik eerst door UWEG. vernomen.

Brussel, den 15 December 1814. WILLEM.

Mij is UKH's missive van 15 deezer wel geworden. Wij waren juist in den R. v. S. bezig met de geredigeerde Wet op de Militie te arresteeren. Die op den Landstorm is op dit oogenblik in de maak. Beiden moeten zij te gelijk aan UKH. voorgelegd worden. Morgen buitengewone zitting voor het loopend werk. Zulke zittingen hebben wij thans gedurig. Aan onze vlijt zal

het niet ontbreeken. Ik heb den H_r Goldberg reeds lang gemaand omtrent de Belastingen en Ontlastingen, dog dit vereischt in zijn Raad ook overleg. Ik wacht op dit oogenblik een lijstje van de stukken bij ons voor de St. Gl. gereed te maaken, ten einde het hier in te sluiten. Ik denk, dat alles gereed zal komen, en dat wij den tijd voor nieuw werk zullen over hebben.

Ik wensch UKH. geluk met de afflooping der zaken van het Congres, die UKH. aanziet als op handen zijnde, en die alleen de gemoederen in Belgie tot bedaardheid brengen kan. Hoe vroeger ik onderrigt kan worden van hetgeen er alsdan zal te verrigten zijn, hoe beter ik de snaaren daartoe zal kunnen stellen.

Wij hebben nu de couranten van Batavia tot 18 July, die van een groote geestdrift getuigen, zodat het Oranje Boven op Java niet minder is geweest dan in Holland.

Van zaken zo als de kerk van Leimuiden en dergelijke meer zeg ik slegts een woord aan UKH., ten einde geen kostelijken tijd te verliezen.

Hier gaat alles een goeden en stillen gang en de byzonderheeden zijn best aan UKH. bij monde gemeld.

's Gravenhage, UKH. getrouwe onderdaan
16 Dec. 1814. HOGENDORP.

P.S. Op dit oogenblik het bovengemelde lijstje inziende, vinde ik er slegts de Wet op de Militie op, die van groot gewigt is en gereed gemaakt wordt. Al het verdere zal ook gereed komen.

Het advys ten geleide van de wetten op de Militie en Landstorm kan eerst morgen gereed zijn, weshalven ik overmorgen, tweeden Kerstdag, den Raad na de kerk belegd heb om die zaak af te doen. De Heer Goldberg brengt mij morgen het advys op de Belastingen en Ontlastingen, zo dat het naar ik mij vleije Dinsdag zal kunnen in den R. v. S. gearresteerd worden. Inmiddels hebben wij met den Heer Röell in den Raad over de keuren der Plaatselijke Bestuuren geconfereerd en vervolgens ook deeze zaak afgedaan. Het advys op de Armen Bestuuren bekomt UKH.

met deezen courier. Op de geheele Provinciale Administratie zijn wij in de beginselen eens, en de advysen zullen op elkander volgen.

Wij hebben deezen middag een groot diné bij den Russischen Minister gehad, op den Naamdag van den Keizer, waar Prins Frederik met goede gratie de gezondheid van Z. M., en de Gl. Phull die van UKH. ingesteld heeft.

's Gravenhage, UKH. getrouwe onderdaan
24 December 1814. HOGENDORP.

Wij hebben de conceptwet op de Belastingen en Ontlastingen Maandag comm[l] gemaakt en gister daarop geadvyseerd. Wij hebben Maandag de wetten op de Militie en Landstorm met een advys gearresteerd. Beide deeze stukken vindt UKH. dus gereed.

De Vergadering der St. Gl. is belegd tegen Donderdag om 1 uur.

Ik heb de boodschap voorloopig ontvangen, dat UKH. Zaterdag om 2 uur den Hr Cuijpers beëedigen zal, en zal zorgen voor de presentie ten Hove van eenige Staats Raden. Gelieft UKH. dan tevens den Hr de Mist voor den eed opgeroepen te hebben?

Ik heb met de HH. Queijsen en de Meij de stukken van de Oost zeer nauwkeurig nagezien en in staat van conclusie gebragt. Alles ligt gereed ter beschikking van UKH. Ik geloof, dat Dezelve tijd en moeite spaaren zal met mij te vergunnen om een mondeling verslag er van te doen.

Het vertrek van het Esquader naar de Middelandsche zee en van zo veele schepen is in groote letteren te Amst[m] aangeplakt geworden, en heeft een zeer goeden indrukt gemaakt. Het verzamelde volk heeft Oranje Boven geroepen.

Hier is alles stil en wel. Wij hoopen dat het weêr de reis van UKH. noch moeilijk, noch gevaarlijk gemaakt hebbe.

's Gravenhage, UKH. getrouwe onderdaan
28 Dec. 1814. HOGENDORP.

Daar ik morgen ogtend tot een uur bezet heb en dus UWEG.

niet wel voor de Vergadering kan spreeken, verzoeke ik dezelve nae deszelfs scheiden bij mij te komen, wanneer UWEG. gaarne onderhouden zal over de aangegeven objecten. Het uitzeilen van 180 vaartuigen in twee dagen uit de monden van de Maas en Texel is mij zeker byzonder aangenaam geweest, en uit de destinatie der scheepen kan men ontwaren, dat de Hollanders weder overal speculeeren en varen. De gesloote vreede op 24 December 's avonds 5 uur tusschen Engeland en America geeft eene nieuwe aanleiding tot tevreedenheid en uitgebreidheid van handel.

's Hage, den 28 December 1814. WILLEM.

Ik heb de eer UKH. te berigten, dat ik gister met pijn in mijn been van het Paleis thuis gekomen ben, en dat die pijn erger is geworden des avonds bij de Princes Moeder, hoe kort ik er ook gebleeven ben. Ik ben heden niet in de kerk geweest, en durve mij niet naar de audientie te begeeven, alwaar ik mij aan togten en eenigzins aan staan zoude moeten bloot stellen. UKH. vergunne mij dan om bij geschrifte mijne wenschen uit te storten voor Deszelfs Persoon en geheele Huis, die ik den Hemel bid om zo te blijven zegenen, als sedert eenigen tijd zigtbaarlijk geschied is. De gelegenheid om deeze hartelijke wenschen bij monde te bevestigen hoop ik nog te vinden op het diner, waar tk mijn best zal doen om te komen.

Ik neem de vrijheid om voor mijn Nieuw Jaar te solliciteeren een Order van UKH. (indien dezelve niet alreede gegeven is) om uit de galeijen te Antwerpen te verlossen den ongelukkige Anthony Green, ingezeten van den Haag, gevonnisd in April 1813 om deelneeming in den toemaaligen onberaden opstand, door UKH. te Parijs gereclameerd, en dienvolgens naar Antwerpen vervoerd, dog aldaar wederom in de ijzers geslaagen.

Ik heb zulke berigten dienaangaande, eerst van den Hr. Philipse en naderhand van den Hr. van Nagell, dat naar mijn inzien alles van hunne zijde driedubbeld gedaan is om het oog-

merk van UKH. te bereiken Evenwel is de man niet vrij gelaaten, hetwelk mij onverklaarbaar voorkomt. Dog juist dit beweegt mij om de onmiddelijke aandagt van UKH. op dien ongelukkigen in te roepen.

'8 Gravenhage, UKH. getrouwe onderdaan
Nieuw Jaarsdag 1815. HOGENDORP.

P. S. Op de 4e bladzijde van de *Times* hier ingesloten zal UKH. een artikel vinden.: *Insurrection in China.*

De leden van het besogne over de Plaatselijke Keuren de zaak niet wel begrijpende heb ik ze bewogen om een conferentie met den Hr. Elout te vraagen, hetwelk dan ook aanstaande week geschieden zal.

De HH. van Blitterswijk en Steengragt, medeleden van het Besogne over de Belastingen en Ontlastingen, mij gezegd hebbende, dat zij nog al reflexien hadden, heb ik hen verzorgt om des noode den Heer Goldberg in het Besogne te roepen en deezen laatsten heb ik daarop voorbereid en verzogt, dat hij met voorbijgaan van zijn opinie de wet voor zoude spreeken zo als zij ligt, waarin ik hem met eigen voorbeeld ben voorgegaan.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
7 January 1815. HOGENDORP.

Ik kan niet het principe aannemen, dat Ministers, Chefs van Departementen en Leeden van den Raad van Staate met de Besognes van de Staate Generael kunnen confereeren en hun elucidatien geven, zonder mijne voorkennis en speciale autorisatie.

De voordragten, die ik doe aan Hunne Edele Mogenden, zijn niet die van de Raad van Staate of van een Departement, maar de mijnen. Dus ik alleen kan, zulks nodig oordeelende, nader opheldering laten geven, en daartoe despicieeren de persoon of personen, die ik goed vinde. In het tegenwoordig geval wil ik mij wel laten welgevallen, dat de Heer Elout het besogne over de straffen, door de Keuren der Steeden te bepalen, bijwoone

en zal hem daartoe gemagtigen; ook laat ik toe, dat de Heer Goldberg over de ontlastingen inlichtingen geve; dog begrijpe niet hoe hij daartoe in staat is, daar zijn werk en dat van den Raad van Handel en Colonien door de Raad van Staate en het Departement van Finantien naderhand geexamineert is, en aldaar veranderingen ondergaan heeft, die hem onbekend zijn, en welke hij dus bezwaarlijk zal kunnen verdedigen en expliceeren.

'S Hage, den 8 January 1815. WILLEM.

Ik bedank UKH. voor de vergunning aangaande de beide gemelde Heeren, en zal in het vervolg vooraf het goedvinden van UKH. vraagen, als er zwaarigheeden opkomen.

's Gravenhage, UKH. getrouwe onderdaan
8 January 1815. HOGENDORP.

Ik heb de eer UKH. te berigten, dat de wet op de Belastingen en Ontlastingen bij de St. Gl. is aangenomen op een favorabel rapport van de Commissie. En neem teffens de vrijheid om een brief uit Gent in te sluiten, waarvan de schrijver mij geheel onbekend is.

's Gravenhage, UKH. getrouwe onderdaan
10 Janary 1815. HOGENDORP.

Ik heb de eer den brief van den Heer Podevin aan UKH. te zenden.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
14 January 1815. HOGENDORP.

Ik maak gebruik van het eerste oogenblik van eenige beterschap om aan UKH. te melden, dat de kortste weg om te herstellen is, dat ik mij een dag of wat aan alle bezigheeden onttrekke.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
14 January 1815. HOGENDORP.

Ik neem de vrijheid aan UKH. te berigten, dat de natuur zig gered heeft met het weder opengaan van mijn been, en dat mijn hoofd vrij geraakt is. Mijn hart stond bij het zagte weer van gister om heden uit te gaan, dog met de ingevallen vorst en sneeuw is het mij volstrekt verboden, daar het been nu wil gevierd zijn. Ik zal inmiddels zooveel ik kan op mijn kamer medewerken om de zaken te bevorderen, en niet verzuimen om mijn herstel te bespoedigen.

's Gravenhage, UKH. getrouwe onderdaan

18 January 1815. HOGENDORP.

Voor de medegedeelde brief van den Heer Podevin ben ik UWEG. zeer dankbaar. Wanneer eerst ons onderwijs alhier zal zijn gereguleert en de reunie volbracht, zal het mogelijk zijn gebruik van zijne gedagten te maken, misschien ook van zijn persoon. Ik wensche van harte dat de zneeuw en koude aan de herstelling van UWEG. geen beletsel zij. De menagementen moet ik aanbevelen. Het is beter eenige dagen thuis te blijven, dan blootgesteld te zijn aan de gevolgen van 't te vroege uitgaan.

's Hage, den 21 January 1815. WILLEM.

Ik heb de eer UKH. te melden, dat mijn oudste dochter met onze goedkeuring hare hand toegezegd heeft aan den Heer de Witte van Citters, en ik neem de vrijheid op de nederigste en hartelijkste wijze beide mijne dochter en aanstaande schoonzoon in de goede gunst van UKH. te beveelen.

Ik ben zeer zwak en heb nog geen gebruik aan handen en voeten, dog de pijnen zijn genoegzaam over. Ik verlang zeer naar den tijd, wanneer ik wederom ten dienste van UKH. staan zal.

's Gravenhage, UKH. getrouwe onderdaan,

3 February 1815. Voor mijn Vader

HESTER VAN HOGENDORP.

Voor de meededeeling van het aanstaande huwelijk van deszelfs oudste dogter ben ik UWEG. zeer dankbaar, wenschende

van harte, dat hetzelve tot geluk van wederzijdsche partijen mag strekken en tot satisfactie der ouders. Met leedwezen verneem ik, dat de zwakte voortduurt en UWEG. nog geen gebruik van handen en voeten heeft. Dog daar de pijnen nagelaten hebben is het te horen, dat de kragte gelegenheid hebbende toe te nemen, daardoor de belemmeringen, die UWEG. nog leid, binnen kort zal overgaan, wenschende insgelijks het deelnemen aan publyke bezigheden, dog aanbevelende UWEG. zulks niet te vroeg te doen, om daardoor het spoedig herstel niet te vertragen.

'sHage, den 4 February 1815. WILLEM.

Ik neem de vrijheid UKH. te melden, dat ik een brief ontvangen heb van mijn neveu (Hogendorp) Colonel in Franschen dienst, van wien ik een request aan UKH. overgegeven heb in het geleden voorjaar. Ik heb Denzelven in al dien tijd daarmede niet lastig willen vallen, maar slegts van tijd tot tijd bij het Departement van Oorlog vernomen of er ook rapport op gedaan was. Nu mijn neveu al wederom aanklopt, en nu ik van alle kanten verneem, dat de Armee georganiseert wordt, bid ik UKH. niet kwalijk te neemen, dat ik mijn sollicitatie vernieuw. Mijn neveu heeft vrouw en kind en een tweede kind dagelijks te wagten, hij durft zijn bestaan niet te verlaten eer hij een ander heeft. Ik neem dan de vrijheid om deeze zaak, die UKH. de eerste reis met goedheid aangehoord heeft, voor een tweede reis onder Deszelfs aandacht te brengen en in Deszelfs goede gunst te bevelen.

Ik sluit hier in een dankadres van den Heer A. Vereul te Amsterdam voor het verleende verlof om zijn groot schip naar UKH. te noemen. Alsmede een tweede brief uit Gent van mij onbekende personen, doch die mij voorkomt misschien van eenig belang voor UKH. te zijn.

's Gravenhage, UKH. getrouwe onderdaan
12 Febr. 1815. HOGENDORP.

Het is mij aangenaam geweest door deszelfs handteekening een bewijs te hebben, dat UWEG. weder begint eenigen gebruik te bekomen van derzelver handen. Ik wensch van harte, dat het dagelijks beter gaan zal en dat de kragten in de beenen ook toe zullen neemen. Omtrend UWEG. neveu den Lt. Colonel in Franschen dienst kan ik alleen maar inhaereren hetgeen ik vroeger te kennen gegeven heb. Het is natuurlijk, dat de Hollanders, welke de vroegere oproepingen gevolgd hebben, de Fransche dienst verlaten en althans aangekomen zijn zonder conditien te maken en zig vertrouwende op de billijkheid van het Gouvernement, de voorkeur hebben boven diegenen, die voorzigtiger zijn. Ook wordt voor deezen gezorgd en in zooverre het niet mogelijk is wegens het groote getal sollicitanten alle terstond in active dienst te plaatsen, is hun toegestaan een wachtgeld, hetwelk zij genieten totdat de gelegenheid van plaatsing zig opdoet. Of zulks UWEG. neveu convenieert kan ik niet beoordeelen, te minder daar ik reden heb te vermoeden, dat er quaestie is hem een Majorat in Frankrijk te bezorgen, in welk geval hij misschien nieuwe banden met dat Rijk zoude formeeren, dewelke zijn in dienst blijven zouden wenschelijk maken. Ik moet het dus aan UWEG. en deszelfs neveu overlaten welke partij hij kiezen wil en aanneemelijker zal vinden, kunnende niet ontveinzen, dat het niet mogelijk is voor het tegenwoordige aan actieve dienst te denken, vermits de organisatie der cavallery niet begint, maar zoodanig voltooid is, dat geen eene vacature in dit oogenblik aldaar open is.

's Hage, den 12 February 1815. WILLEM.

Ik heb gisteren een bezoek gehad van den Advocaat Lelyveld, die bij UKH. gesolliciteerd heeft om de openvallende plaats van Commis van Staat. Ik had al verscheide goede getuigenissen van hem gekreege, als Rechtsgeleerde en Letterkundige, onder anderen van de Heeren Elout en van Assen, en mijn oudsten zoon verhaalt mij dat er nog groot gerucht is te

Leijden van zijn goede studien. Hij is zeven en twintig jaren oud, heeft vier jaren lang hier gepractiseerd en heeft nooit iets onder de Franschen gezogt. Ik heb gemeend niet te mogen verzuimen deze berigten onder het oog van UKH. te brengen.

Het doet mij wel leed, dat mijn beenen zoo zwak blijven, en dat ik er nog niet eens op staan kan, want om de handen zoude ik niet thuis blijven. Ik troost mij met de ondervinding, dat mijn slappen knieën altemets in weinig dagen worden opgerigt.

's Gravenhage, UKH. getrouwe onderdaan
21 Febr. 1815. HOGENDORP.

Ik heb in den Observateur van Brussel een vrij ongunstig oordeel over onze Grondwet ontmoet en gemeend hetzelve kort en bondig te moeten wederleggen. Ook heb ik een ontwerp van Grondwet, dit jaar in Brussel uitgekomen, geleezen en bij diezelfde gelegenheid iets daaromtrend gezegd. Ik neem de vrijheid mijn geschrijf onder het oog van UKH. te brengen en eerbiedig te verneemen of er eenig nuttig gebruik van gemaakt kan worden.

Ik heb brieven van de Kaap de goede Hoop ontvangen, in dato 27 November laatsleden, waarbij de Heer Beelaerts van Blokland mij zijn stellig besluit mededeeld om te repatrieeren en om emplooi bij UKH. te verzoeken. Alzoo hij een kundig en bekwaam man is, zoo voor het regtsgeleerde als voor het anderzints, acht ik mij verplicht UKH. daarvan te verwittigen.

Tot nog toe vorderen mijn beenen langzaam zoodat ik er nog niet op staan kan, en ik kan geen woorden vinden om het leedwezen uit te drukken waarmede ik dit aan UKH. melde.

's Gravenhage, UKH. getrouwe onderdaan
23 February 1815. HOGENDORP.

Monsieur!

Voici le résumé de mes observations sur ce que dit l'Observateur dans son n°. 6, p. 84, de la Constitution Hollandaise.

Une nouvelle organisation des pouvoirs et une nouvelle exposi-

tion des Droits publics s'est introduite en Hollande le 29 *Mars* 1814. Cette organisation et cette exposition ne sont pas du tout nouvelles. Ce sont les anciennes Lois fondamentales, qui existaient sous la République et sous les Maisons de Bourgogne et d'Autriche ou même à des époques plus reculées. Elles sont modifiées et perfectionnées suivant les lumières de notre sciècle et sur l'expérience des sciècles passés.

Cette constitution Hollandaise n'a point encore subi l'épreuve du temps. Nous venons de voir que cette Constitution a subi l'épreuve du temps durant plusieurs sciècles, et sous des formes tantôt monarchiques, tantôt républicaines, ou plutôt tous ces deux formes à la fois.

Elle n'a point comme la Constitution Anglaise le mérite inappréciable de s'être formé lentement et sous la dictée de l'expérience. L'histoire entière de la Hollande prouve que sa constitution actuelle a ce mérite inappréciable, qu'elle s'est formée plus lentement que la constitution Anglaise et qu'elle est dictée par l'expérience des sciècles.

Elle n'a point comme les Constitutions des divers Etats, qui composent la fédération Américaine et comme la Constitution française le mérite d'une lunineuse simplicité. Cette lumineuse simplicité se trouve dans les constitutions Américaines, parce qu'elles sont des théories tirées de Locke, et parceque dans ce pays nouveau on a pu faire des lois politiques sans égard ni pour les usages, ni pour les droits, qui n'existaient pas encore. Cette lumineuse simplicité se trouve dans la Charte française parce qu'elle ne pose que des principes très généraux, qu'elle conserve sans les nommer mille institutions de la constitution impériale, et qu'elle laisse beaucoup à régler au pouvoir législatif. En Hollande toute l'ancienne constitution avait été détruite pour faire place à une Constitution étrangère; tout devait être reconstruit suivant le génie national. Cette immense réconstruction est en partie faite par la Constitution, mais comme tout ne pouvait pas se faire à la fois pour éviter la confusion, une partie

est commandée par la nouvelle Loi fondamentale à des époques indéfinies, et les autorités constituées sont respectivement chargées de l'éxécution sous l'approbation du Souverain. C'est ce qui rend la Consitution Hollandaise moins lumineuse pour les étrangers, mais tout Hollandais instruit n'y voit rien qui ne lui soit très connu, et il préfère infiniment ce qu'il y a de vraiment national dans toutes ces institutions aux théories les plus lumineuses qui à leurs yeux ne font qu'effleurer la matière.

Elle est très réglementaire et semble la pierre d'attente de beaucoup de réglemens. Elle est très réglementaire par rapport à tout ce qui devait être réglé dabord et qui pouvait être tout de suite soumis au jugement de la Nation. Elle a déjà donné lieu à un grand nombre de réglemens, discutés dans les Conseils, approuvés par le Prince et les Etats Généraux, et toujours fondés sur des principes posés par la Constitution.

Elle n'est, pour nous du moins, autre chose que l'essai d'une théorie. Nous pardonnons aux étrangers de la regarder comme l'essai d'une théorie. Pour nous, qui sommes versés dans notre histoire et dans notre droit public, nous savons qu'elle n'a rien, ni d'un essai, ni d'une théorie, comme nous l'avons déjà fait voir plus haut.

Elle est par la multiplicité même de ses détails réglémentaires d'une application tout à la fois difficile et dangereuse. Jusqu'ici nous n'avons aperçu dans son application ni difficultés, ni dangers. Les étrangers, non pas ceux, qui jugent chez eux notre Constitution, mais ceux qui viennent nous visiter, témoignent leur surprise de voir marcher si facilement une Constitution nouvelle. Leur suprise cesse, quand ils apprennent que cette Constitution, dans le fait, est très ancienne, qu'elle rappelle toutes les Lois fondamentales des sciècles passés, et qu'elle sanctionne les droits et les usages reçus de la Nation.

J'ai lu le projet de Constitution pour les Pays-Bas réunis par M. Barthélémy, projet qui vient de paraître à Bruxelles. J'y ai remarqué deux points principaux; l'un c'est le Gouvernement général, et l'autre l'administration provinciale et municipale. Cette

grande division se trouve de même dans la Constitution Hollandaise. J'ai très bien compris le premier point et j'ai remarqué que les étrangers comprennent de même assez bien ce point dans notre Constitution. Je n'ai compris le second point, qui m'a paru enveloppé d'une obscurité impénétrable. Tous les étrangers m'assurent qu'ils ne comprennent rien au second point dans notre Constitution. J'ai remarqué par rapport au premier point une grande conformité entre le projet de M. Barthélémy et la Constitution Hollandaise, et cette conformité est apparemment beaucoup plus grande qu'il ne s'en doute. A l'égard du second point au contraire tout paraît également différer. Mais que les amis des deux Pays, qui vont se réunir, se consolent de cette différence, qu'elle existe chez nous, même entre les Provinces et entre les villes d'une même Province. La différence sur le second point de nos Constitutions, loin d'être nuisible, conduit directement à la prospérité de chaque partie de l'Etat et par conséquent à la prospérité publique. Toutes les localités diffèrent, toutes les administrations locales sont différentes, toutes tendent à élever au plus haut point la population et la richesse nationale. En attendant le Gouvernement général est là pour faire de tant et de si grands moyens l'usage convenable pour maintenir l'indépendance au dehors et la tranquilité au dedans. Il se compose de la législation, de l'administration de la justice, de la diplomatie, de la défense par terre et par mer, des finances, et sur tous ces objets il n'y a pas le moindre embarras à craindre de la part des administrations provinciales et municipales; mais le Prince de concert avec les Etats Généraux est toujours assez fort pour faire tout le bien possible sans trouver la moindre opposition.

In zijne geheime gedenkschriften vermeldt GK. dat hij eens zijn aanvraag om ontslag gereed gemaakt had; uit eene andere aanteekening blijkt, dat dit in April of Mei 1814 moet geweest zijn; het concept van GK's eigen hand is bewaard gebleven en luidt aldus:

Doorlugtig Vorst en Heer!

Alzo de staat van mijne gezondheid mij niet toelaat om langer in mijnen dienst te blijven, neem ik de vrijheid om mijne ampten in den schoot van Uwe Koninklijke Hoogheid neder te leggen.

Ik verblijve met den diepsten eerbied

Doorlugtig Vorst en Heer!

's Hage, Uwer Koninklijke Hoogheid
den 1814. getrouwe onderdaan
Gijsbert Karel van Hogendorp

Met verzending van den nevensgaanden officieeleu brief heb ik de eer UKH. te melden, dat ik de verandering heb waargenomen, die in Deszelfs hart is voorgevallen, eu dat ik overtuigd ben, dat deze stap Denzelven aangenaam zal zijn.

Ik beveele mijne kinderen in Deszelven aandenken naar maate zij zig wel gedragen zullen.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
den 1814. Hogendorp.

Op den omslag staat: „Zijne Koninklijke Hoogheid" in den hoek links onder: Hogendorp. Alles was dus gereed ter verzending; de datum alleen behoefde nog ingevuld te worden.

Wij willen deze correspondentie hier tijdelijk laten rusten, om die naderhand weder op te vatten, het kwam mij voor, dat zij een te goed beeld geeft èn van den tijd, èn van den Souvereinen Vorst, èn van GK. om haar niet als een aaneengesloten geheel te geven, al komen er bijzonderheden in voor, die op zichzelf niet altijd van groot belang zijn. Ongemerkt hebben wij daarmede een geheel tijdvak doorloopen, waarvan nog eenige punten afzonderlijk dienen toegelicht en behandeld te worden. Vooraf echter zij er plaats gegeven aan eenige aanteekeningen en herinneringen aangaande dit tijdvak door GK. in latere jaren op het papier gebracht.

Door onzen opstand hadden wij feitelijk onze plaats bernomen in den rij der volken. In Engeland haastte men zich met de erkenning daarvan; reeds den 8sten December 1813 werd die geteekend en luidde:

Sir my Cousin! Being desirous to give to Your Royal Highness the earliest testimony of the satisfaction I feel at the return of Your Royal Highness to your native Provinces, and of the pleasure I experience in acknowledging Your Royal Highness in the Name and on the Behalf of his Majesty as Prince Sovereign of the United Provinces of the Low Countries, I have selected for that purpose Our Right Trusty and Wellbeloved Cousin and Counsellor Richard Earl of Clancarty, a Member of the Committee of His Majesty's Privy Council for affairs of Trade and Foreign Plantations, and one of the Representative Peers of that part of His Majesty's United Kingdom called Ireland, whom I have invested with the Character of His Majesty's Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary to Your Royal Highness; and I request Your Royal Highness will accept, through him, the assurances of my sincere congratulations on the late memorable Events, which have restored Your Royal Highness to Your Country, and which promise not only to it, but to the general Cause of Europe, the most beneficial Results from the Independance of the United Provinces, which under Your Royal Highness auspices and the Cooperation of the Allies, I trust will be speedily and finally established. Etc.

Given at my Palace of Carlton House, the eigtth day of December 1813.

Your good cousin and Brother
GEORGE. P. R.

Volgens gebruik werd deze missive door Lord Clancarty aan den Minister van Buitenlandsche Zaken gezonden met een begeleidend schrijven, waarin o. a. het volgende voorkomt:

The undersigned is farther commanded to assure His Royal Highness the Prince of Orange, that it is with the highest satis-

faction that the Prince Regent readily gives the example to the Sovereigns of Europe, by an acknowledgement of that rank and authority in the House of Orange, which their long and distinguished career in the history of Europe and their exertion in the cause of her Independance have amply merited, and which under the particular circumstances of the times give the surest pledges for the security of the United Provinces and for their speedy and successful restoration to that rank among the nations of Europe, which is of the highest importance to the independance and tranquillity of the nations of the Continent.

Twee jaren later schreef L[d] Clancarty den volgenden brief aan G. K.

Paris, 27 July 1815.

My dear Sir!

. . . . Believe me I shall ever consider as the most honorable as well as the most important part of my public life that in which I was selected as the humble instrument of my government to attend the Prince of Orange to Holland, to reside at his Court, and subsequently under the orders of my Sovereign to endeavour to obtain for the King of the Netherlands and his people the means of upholding that independance, which they had so gallantly and loyally won, and in the attainment of which you, my dear Sir, have acquired such universal and well merited renown. That I should have been permitted to bear a part, however humble, in these transactions, I shall allways consider as the brightest part of the history of my family.

Mede op den 8[sten] December accrediteerde Louis van Bourbon den Chevalier de la Serre (wiens naam in de vorige bladzijden verscheidene malen voorkomt) als politiek agent bij den Souvereinen Vorst „sans que sa mission soit connu ou ostensible" wegens de tijdsomstandigheden; want Lodewijk XVIII

was nog niet te Parijs. De erkenning door de andere Mogendheden liet niet lang op zich wachten. G. K. mocht daarin zien een vrucht van zijn werk; ook de erkenning van dien arbeid door mannen van beteekenis in het buitenland zal hem aangegenaam geweest zijn, zoo b. v. wanneer de Russische Generaal Benkendorf hem den 4 Januari 1814 uit Bommel schrijft: Je suis bien heureux de m'être vu mis à même par les circonstances de contribuer à l'affermissement d'une époque, que votre Excellence avoit si glorieusement commencée, et qui sera sans doute celle d'un bonheur stable pour la Hollande; je suis heureux d'avoir pu soutenir les efforts généreux d'une nation, qui a toujours tant fait pour sa liberté. Je ne manquerai point de porter á la connoissance de Sa Majesté l'Empereur, mon auguste maître, ceux des officiers Hollandois, dont j'ai eu le plus à me louer pendant la défense de Breda, et je ne doute point, qu'il ne leur donne des marques publiques de son estime.

Ook Generaal van Bülow schreef hem in denzelfden geest, 20 Januari 1814: Quoique votre maladie m'ait privé de l'avantage de faire votre connoissance, j'ai l'honnour de vous connoître beaucoup de réputation; — je sais toute la part que vous avez eue au beau mouvement du peuple hollandois vers sa régénération, et je me réjouis beaucoup pour la cause générale, pour la Hollande et pour son Souverain, de voir à la tête des hommes qui réunissent ainsi aux voeux patriotiques l'énergie et la vigueur nécessaires à leur exécution; votre appui ne nous sera pas inutile.

Toen Lord Castlereaegh, de Engelsche Minister van Buitenlandsche Zaken, in Januari 1814 door den Haag kwam stond hij er op zijn opwachting bij G. K. te maken alvorens diens bezoek te ontvangen.

In de voorgaande bladzijden is verscheiden malen melding gemaakt van een Memorie in 1812 opgesteld over de gemeenschappelijke belangen van Engeland en Nederland, een stuk, waarvan G. K. veel genoegen gehad heeft bij mededeeling aan

den Sovereinen Vorst en aan Lord Castlereagh; het vinde hier zijn plaats:

Memoire

sur les intérêts communs de l' Angleterre et de la Hollande.

1812.

La Balance de l'Europe existait encore au commencement de l'an 1812, mais elle était sur le point d' être détruite. Si la Russie, dernière Puissance indépendante du continent, était vaincue, la Monarchie universelle existait de fait en Europe. — Les évènemens de la guerre ont été contraires au projet de cette Monarchie et la balance est maintenue. La France perd tous les jours de sa supériorité. La Russie se soutient. L'Autriche peut recouvrer sa puissance et son rang.

L'intérêt évident de l'Angleterre est que ces trois grandes Puissances se balancent, afin que le continent ne soit jamais asservi par aucunes d'elles.

Autrefois l'équilibre était conservé par la rivalité de la France et de l'Autriche, et la Russie n'était pas entrée si avant dans le systême de l'Europe. Aujourd'hui cet équilibre sera mieux conservé par la rivalité de ces trois Grandes Puissances.

Tant qu'il n'y eut que deux Puissances il était possible qu'elles s'unissent pour dominer sur le continent et pour faire la loi à l'Angleterre. — Les anciens politiques ne l'avaient pas soupçonné, et cependant la chose arriva en 1756. Alors l'équilibre ne fut continué que par les exploits de la Marine Anglaise et de l'Armée Prussienne. Mais ces exploits, qui tiennent du prodige, ne sont pas faits pour entrer dans les calculs de la Politique.

Aujourd'hui que la Russie se trouve placée au rang des Puissances Prépondèrantes il est politiquement impossible que les trois grandes Puissances s'unissent jamais dans le même bût. Il en résulte directement qui le rétablissement de l'Autriche

dans le Rang des Puissances prépondérantes, est d'un intérêt majeur pour l'Europe et pour l'Angleterre.

Frédéric II, par son génie et sa grande réputation, maintint jusqu'à sa mort l'équilibre sur le continent. Alors la fameuse Révolution donna à la France un nouvel essor, et elle se rendit formidable à l'Europe entière. Tous les souverains se réunirent successivement contre elle, mais elle trouva des alliés dans une partie de leurs sûjets. A travers ses victoires et ses defaites elle s'organisa en Puissance militaire, et elle règna depuis la Vistule jusqu'au Tage. Il n'y eut enfin sur le continent que la Russie qui put lui résister. — Mais ces guerres mêmes, qui depuis vingt-cinq ans ensanglantent l'Europe, ont fourni à la Russie l'occasion de se mêler de la grande politique, et désormais elle a pris sa place parmis les Puissances prépondérautes. Toutes les fois que la France et l'Autriche se ligueront avec des vues ambitieuses, la Russie s'y opposera comme elle le fait en ce moment. Sa puissance est essentielle au maintien de l'équilibre, qui ne dépendra plus comme en 1756 du génie et de la fortune d'un seul homme. Il est également de l'intérêt de l'Europe et de l'Angleterre que la Russie conserve sa place au rang des trois grandes Puissances prépondérantes.

Dans cette situation des Grandes Puissances tous les États de l'Europe sont mis à l'abri des invasions et des spoliations. — L'Angleterre, en s'alliant, suivant les circonstances, soit avec la Russie, soit avec l'Autriche, couvrira tous les États inférieurs de son égide. — La Paix sera moins troublée que jamais, et le commerce refleurira.

Mais pour assurer cet équilibre, et pour profiter de cette situation, il est absolument nécessaire que l'Angleterre rétablisse sa communication avec le centre du Continent par le moyen de la Hollande. Les Alliances entre l'Angleterre et les Pays-bas datent de plusieurs siècles; elles ont fait la grandeur de l'Angleterre à l'époque de la maison de Bourgogne, et depuis elles ont essentiellement contribué à la conservation de l'équilibre.

Les Traités de Barrières n'ont pas eu d'autres principes, et ces traités ont parfaitement rempli leur but, tant qu'a duré la rivalité entre la France et l'Autriche. — Mais lorsqu'en 1756 ces deux Puissances s'allièrent, la Hollande fut à leur merci. L'Angleterre ne fut plus en état de la défendre, et elle fut réduite à désirer sa neutralité.

Aujourd'hui qu'il y a trois Puissances prépondérantes, la France ne peut plus s'allier à l'une sans se faire une ennemie de l'autre et la Hollande trouve dans cette dernière une alliée naturelle, qui, de concert avec l'Angleterre, veille à sa conservation. La Hollande sert nécessairement de lien entre cette Puissance, soit la Russie, soit l' Autriche et l'Angleterre. Son intérêt et celui de l'Angleterre sont absolument les mêmes; la Hollande assure son indépendance, et l' Angleterre ses liaisons avec le continent.

Désormais l'Angleterre ne sera plus réduite à désirer la neutralité de la Hollande, de peur qu'elle ne soit conquise, et la Hollande pourra prendre une part active au maintien de l'équilibre. Elle l'a toujours fait pendant la rivalité entre la France et l'Autriche, elle a dû s'en abstenir depuis 1756, mais dorénavant elle pourra le faire en s'appuyant, soit de la Russie, soit de l'Autriche.

Dans le fond, cette neutralité de la Hollande depuis 1756 était très précaire; elle ne pouvait subsister que par la jalousie de la France et de l'Autriche quoiqu'alliées, et la Hollande devait nécessairement finir par devenir francaise comme elle l'a fait.

Maintenant qu'elle a un fondement plus assuré, il ne reste qu'un seul danger, auquel il faudra pourvoir, et qui est celui du premier choc de la part de la France, si la guerre vient à éclater. Ce danger n'est pas nouveau; c'est le même auquel on a pourvu par les Barrères, mais il est plus grand qu'autrefois, parce qu'une attaque ne peut plus venir de la France seule, et qu'elle se ferait par la France réunie soit à l'Autriche, soit à la Russie. — Si la France est unie à l'Autriche, leurs forces combinées sont infiniment à craindre; si elle est unie à la

Russie, l'Autriche aura peu de secours a prêter, parce qu'elle sera menacée par la Russie sur ses propres frontières. Ainsi dans tous les cas, la France aura plus de facilité que jamais pour pénétrer en Hollande. Le seul moyen de parer efficaciment à ce danger, est de rendre la Hollande plus forte, et après lui avoir rendu tout ce qu'elle possédait de frontières et de Colonies, d'ajouter encore à son territoire tout les Pays-Bas et quelques Pays sécularisés sur la rive gauche du Rhin.

Les Pays-Bas Autrichiens ajoutaient si peu de force à la Maison d'Autriche, et il lui était si difficile de les défendre, qu'ils lui étaient effectivement à charge; aussi l'Autriche parutelle charmée d'obtenir à la place de ses possession lointaines des Provinces sur le Golfe Adriatique. La même compensation pourrait encore avoir lieu et la Monarchie Autrichienne y gagnerait non moins que les Pays-Bas.

A cet accroissement de forces réelles de la Hollande on peut joindre encore une force fédérative. Tous les États protestans de l'Europe ont un lien commun qu'on appellait autrefois la cause protestante, et qui subsiste toujours. Il faudrait un mémoire particulier pour faire voir qu'une alliance pour la conservation de l'Eglise protestante est en ce moment très-nécessaire. Nous en supposerons ici la nécessité, et nous nous bornerons à remarquer les avantages, qui en résulteraient pour la sûreté de la Hollande. Les États protestans sont principalement situés au Nord, et les États Catholiques au Sud. Les premiers sont par leur position à portée de porter du secours à la Hollande, comme ils ont fait souvent dans le seizième et dix-septième siècle. Ils seraient encore, en qualité de membres d'une nouvelle union protestante, plus enclins à mettre leur poids dans la balance du côté de l'Angleterre et de la Hollande. Ils formeraient par la Hollande, une communication de l'Angleterre avec l'Autriche ou avec la Russie.

3 April 1830.

Ik had dit stuk naar Engeland gezonden. Kort daarna kwam

Lord Castlereagh hier door, reizende naar het Hoofdkwartier der Bondgenooten in Frankrijk, en verzocht mij om een afschrift van hetzelve, alzoo hij het zijne thuis vergeten had.

(Aanteekening van GK. bij het nazien zijner papieren).

In eene dépêche uit Londen van den 15 Maart 1814 deelt H. Fagel mede, dat door de Verbonden Mogendheden te Chatillon aan den Kroonprins van Zweden is verzocht een aanval op Antwerpen te doen, ten einde die vesting te veroveren met het maritime arsenaal en de vloot; deze verovering zoude daarom zooveel waarde hebben, omdat naar men zeide Buonaparte verklaard zoude hebben, die plaats bij een vredesverdrag nooit te zullen afstaan. De positie bij vredesonderhandelingen zoude dan ook veel sterker zijn als men, in plaats van den afstand van Antwerpen te vorderen, de teruggaaf er van kon weigeren. Behalve het corps van den Kroonprins van Zweden zouden tot den aanval medewerken de Engelsche troepen onder Sir Thomas Graham en het corps van Walmoden, mede in Engelsche soldij. Lord Clancarty ontvangt uit Londen de opdracht, om aan te dringen op de medewerking van ongeveer 10000 man Nederlandsche troepen. De reden waarom Fagel deze mededeeling doet is de volgende:

Je sais à n'en pouvoir douter, que, si contre toute attente on se refusoit de notre côté à accéder à la demande que Lord Clancarty est chargé de faire, ou même si, après y avoir accédé, les mesures qu'on aurait ainsi consenti à prendre n'étoient pas mises en exécution avec le zèle et la bonne volonté qu'on se croit en droit d'attendre de nous, puis qu'il s'agit d'un objet qui nous intéresse de si près, en un mot, si à la paix on était obligé de laisser Anvers et ses ressources maritimes entre les mains de l'ennemi, on est fermement résolu ici non seulement de ne nous rendre aucune des Colonies ci-devant Hollandaises, mais même de ne pas donner effet aux arrangemens, qui vous ont été communiqués relativement à la navigation provisoire des sujets hollandais avec les Colonies Occidentales. Le principe sur

lequel se fonderoit ce refus est celui qu'on a toujours avancé du côté de ce pays, c'est qu'on ne seroit disposé à faire ces restitutions à la Hollande régénérée, qu'en autant q'elle acquerroit une frontière assez forte pour assurer véritablement son indépendance. Je n'ai pas besoin de vous dire, Monsieur, combien il me seroit douloureux de voir un pareil cas réalisé, et combien je souhaite ardemment qu'en acquiesçant aux demandes, que Lord Clancarty est chargé de faire, l'on prévienne chez nous la nécessité des instructions ultérieures, que je sais qu'il recevra, si celles, qui lui sont transmises aujourd'hui, ne sortoient pas leur plein effet.

J'avais déjà écrit cette Dépêche lorsqu'on a reçu ici la facheuse nouvelle du malheur arrivé à Bergen-op-Zoom. En diminuant considérablement la force du corps d'armée Anglois, cet échec ne rend que plus urgente la demande que Lord Clancarty est chargé de faire.

Avant de finir j'ai encore à vous observer, Monsieur, que, si cette demande est accordée, je pourrai avec bien meilleure grâce et plus d'espoir de réussite m'acquitter des instructions contenus dans votre Dépêche du 1 de ce mois, en demandant la restitution des vaisseaux et effets, successivement tirés par les Français du Departement de la marine à Rotterdam et transportés à Anvers. . . . .

H. Fagel.

Het behoeft wel geen betoog, dat zulk een mededeeling indruk maakte en het antwoord aan Fagel daarvan bewijs gaf. Deze trachtte dan ook den indruk te verzachten door het volgend particulier schrijven aan G. K.

Londres, 29 Mars 1814.

Monsieur!

Je vois avec plaisir que le Prince d'Orange a trouvé bon de déférer aux voeux des Puissances alliées et nommément de la Grande Bretagne à l'égard des opérations combinées à entre-

prendre contre Anvers. Au reste il n'y a pas eu de ce côté l'ombre de menace dans cette affaire; c'étoit pour en éviter jusqu'à l'apparence que j'ai cru devoir vous faire la communication secrette et confidentielle, qui faisoit l'objet de ma dépêche du 15. . . . . .

Je suis etc.

H. Fagel.

Uit de correspondentie met den Souvereinen Vorst en uit de aanteekeningen van G. K. blijkt, dat de in deze brieven van Fagel vermelde stemming in Engeland weerkaatst werd in de houding van Lord Clancarty te 's Gravenhage; deze verlangde' dat de Vereenigde Nederlanden meer deel namen in de internationale verwikkelingen en met troepen op het oorlogsterrein medewerkten. G.K. schrijft dat het hem gelukt is den Engelschen Ambassadeur te vreden te stellen; daarbij zal hem wel van dienst geweest zijn een nota van den Minister van Oorlog, blijkbaar in de maand Maart opgesteld; zij is belangrijk, minder om de militaire toerustingen, waarvan verslag gedaan wordt, dan wel om de beschrijving van den toestand hier te lande in de eerste maanden na den Opstand. Niet onwaarschijnlijk is het, dat Lord Clancarty na van den inhoud dezer nota kennis genomen te hebben de woorden gebruikt heeft: *You are not a noisy people.*

Note.

Lorsqu'au mois de Novembre dernier les Peuples de la Hollande se soulevèrent pour secouer le joug Français, on reconnut bientôt, que le Païs se trouvait dans l'état de dénuement le plus absolu.

Les provinces unies ayant fait pendant trois années partie intégrante de l'Empire français, toutes les ressources, qu'elles offraient avec profusion dans les tems les plus reculés, ont été anéanties et dètruites.

Il est assez connu, qu'au moment de la révolution, par le fait

même de la rupture de nos liens avec la France, il n'existait pas une ombre de Gouvernement central. Les autorités locales s'efforcèrent de maintenir dans l'intérieur des villes le bon ordre et la tranquilité, mais ne pouvaient rien au delà, jusqu'à ce que des hommes distingués par leurs talens et leur mérite se chargèrent provisoirement des rènes du Gouvernement.

Ils acquirent bientôt la certitude, que les caisses publiques avaient été enlevées et emmenées en France.

Il s'agissait cependant de procéder de suite à une levée de troupes, dans le double but de s'opposer aux efforts que l'ennemi pourrait vouloir tenter pour la réoccupation du territoire, et coopérer à son expulsion finale des places fortes, qu'il continuait de garder.

Cette levée fut ordonnée. On eut recours pour les frais à des dons patriotiques, puisqu'il était même impossible de faire rentrer les impôts par le départ précipité des administrations et d'un nombre considérable d'employés français.

Dans cet état de détresse les citoyens se présentèrent en foule pour prendre les armes. On vit alors avec peine que l'embarras n'avait fait qu'augmenter.

Par une suite naturelle de la réunion le Gouvernement Français avait fait usage des approvisionnemens de tout genre, qui existaient autrefois dans ce Païs.

Il n'y avait donc ni armes, ni munitions, ni affuts, ni attelages pour le service de l'artillerie, ni effets d'habillement et d'épuipement, ni fournitures, ni rien en un mot de ce qui est indispensable pour la formation d'une armée et pour faire la guerre.

Il fallait suppléer à tout cela sans ressources pécuniaires, et la difficulté devenait plus grande, en ce que les matières premières manquaient à plusieurs égards aussi bien que les objets confectionnés.

Par les secours généreux du Gouvernement Anglais des armes portatives et des munitions de guerre ont été fournies, ainsi que quelques pièces d'artillerie.

Ces armes ont dû être distribuées en partie aux habitans du Païs, non militaires, mais qui en conséquence de l'appel, qui leur a été fait, font le service pour le blocus des Places. Les autres ont été destinées aux corps de l'armée.

Indépendemment de celle-ci, il a été formé une milice, pour laquelle les hommes ont été désignés au sort. Elle sera également armée au moyen des armes Anglaises, qui ont été reçues.

L'Angleterre a envoyé en outre des habits et effets d'habillement complets pour quinze mille hommes. Cet envoi n'étant arrivé que lorsque les uniformes des corps de l'armèe avaient été déjà réglés, et que quelques uns d'entre eux avaient déjà passé des marchés, en conséquence on a du réserver les habits pour la Milice; des capotes, des pantalons, des souliers et autres effets d'équipement ont néanmoins été fournis sur cet approvisionnement et selon l'urgence des cas à l'armee proprement dite.

Il s'est élevé alors une nouvelle difficulté. La rigueur excessive de la saison a empêché le transport de tous ces objets par voie d'eau. Pendant le séjour des armées Russe et Prussienne sur le territoire de l'Etat, presque toutes les voitures sans exception ont été mises en réquisition pour le service des vivres, et l'expédition d'effets d'habillement ou d'armement aux corps de l'armée, quelqu' urgent qu'il put être, devint physiquement impossible. Jusqu'ici cet obstacle dure encore. L'éxécution des ordres pour complèter les approvisionnemens en vivres ne laisse que très peu de moyens de transport de disponible, et les inondations causées par la grande crue des eaux et les débordemens de quelques fleuves rendent l'accès de plusieurs points très difficile.

La confection des effets d'habillement, pour laquelle les corps ont pris des arrangemens comme il a été dit ci-dessus, bien qu'on s'en occupe avec zèle, a également rencontré des obstacles de plus d'un genre; sous le régime Français et par suite du système destructeur de tout commerce et de toute industrie, qui faisait gémir le Peuple, il a été porté une atteinte mortelle à nos manufactures. De là une disette inconcevable de matières

premières dans nos meilleurs établissemens et un manque absolu de bons ouvriers, qui, forcés par les circonstances, ont abandonné pour la plûpart les villes, où ils trouvaient jadis par leur travail une existence honnête. Pour s'assurer de ce fait, on n'a qu'à jeter les yeux sur les villes de la Hollande où les démolitions des maisons et édifices se succédaient presque journellement et dont les décombres attestent assez la ruine.

Il a donc fallu des efforts extraordinaires pour parvenir seulement à faire travailler, et ici la saison rigoureuse offrait de nouvelles entraves.

Dans l'énumération, qui a été faite plus haut de tout ce qui nous manquait, il n'a pas été question encore de chevaux et de leur harnachement et équipement.

Par des mesures extraordinaires et des réquisitions forcées plus de deux mille chevaux de grosse cavallerie et du train ont été fournis ou doivent l'être encore par le Païs, mais on a du avoir recours pour ceux de Hussards à des marchés pour les tirer du nord de l'Allemagne, qui jusqu'ici n'ont pas pu arriver, retardés également par les inondations et les difficultés des chemins.

Quant au harnachement et équipement de ces chevaux, à cet égard, comme pour les autres objets, tout était à faire, et on rencontrait partout les mêmes obstacles.

D'un autre côté la formation des corps entièrement composés de recrues et d'hommes de nouvelle levée ne pouvait faire de grands progrès. Il n'existait aucun noyau, dont on pouvait tirer les sous-officiers, et l'instruction de ces nouveaux corps devait nécessairement en souffrir.

D'ailleurs l'arrivée des prisonniers de guerre, parmi lesquels on aurait sans doute trouvé de bons instructeurs, a été également retardée. Retenus sur les frontières de la Bohême, ou dans l'intérieur de la Prusse, ces hommes, dont on espérait tirer beaucoup de parti, sont devenus inutiles jusqu'ici pour l'instruction des corps nouvellement formés.

En dernier résultat et pour mettre fin à cet exposé on croit

qu'il y a été beaucoup fait en présentant sous les armes environ vingt mille hommes. Au commencement du mois d'Avril prochain un corps d'armée de ce nombre sera mis en campagne, armé, habillé et équipé; un mois plus tard ce corps sera augmenté ou suivi d'un autre de dix mille hommes, et cela, à un millier d'hommes près, tous Nationaux, tirés d'un petit pays, d'où l'ennemi a enlevé dans l'espace de trois années sept conscriptions de l'age de 19 à 22 ans, et qui à la mi-Novembre était encore entièrement occupé: mais on ne doit pas se dissimuler que les soldats, qui composeront ces corps et parmi lesquels on a du prendre un grand nombre de jeunes gens de 17 ans, ne seront point en état de faire dabord une guerre active contre des troupes exercées et instruites, le tems et surtout les moyens de compléter l'instruction ayant absolument manqué.

B. H. Bentink de Buckhorst.
Commissaire Général du Département
de la guerre.

Het bovenstaande zal wel aanleiding geweest zijn voor een brief, dien G.K. aan Lord Castlereagh richtte.

La Haye, 9 Avril 1814.

Mylord!

On ne peut être plus sensible que je le suis à la lettre obligeante que vous avez eu la bonté de m'écrire le 22 du mois passé. J'ai la satisfaction de pouvoir annoncer à V. E. que nos conseils sont plus qui jamais animés de l'esprit et conduits par les principes, que vous recommandez. La Constitution est vraiment populaire et elle n'a de censeurs que parmi ceux, qui donnent dans les extrêmes et qu'on ne doit pas désirer de gagner. Le Prince vient de recomposer son ministère, de nommer un Conseil d'Etat et de faire les premières nominations aux Etats Généraux, qui seront ensuite élus par les Etats des Provinces. Dans tous

ces corps il y a des hommes de tous les partis et de toutes les religions, mais les anciens amis de la Maison d'Orange y dominent. Le public s'y est attendu, la chose est juste, et tous les partis s'y attendoient, contents de n'être pas exclus.

Nous avons reçu avec la plus profonde reconnoissance la communication des traités que V. E. a conclus en notre faveur; nous en attendons l'exécution avec impatience, non seulement la cession du territoire, mais encore notre part au Gouvernement civil provisoire, d'autant plus que ces pays sont épuisés par toutes les troupes qui y passent nécessairement et par les invasions et les déprédations de l'ennemi. Si notre Prince avoit obtenu seulement le Gouvernement civil provisoire, il est apparent qu'il auroit prévenu ces derniers désastres, dont vous avez entendu parler.

Le Ministère Britannique a paru désirer que les observations, que vous connoissez, sur notre Constitution fussent publiées, et nous l'avons fait aussitôt. Nous espérons, qu'elles feront dans la Belgique l'effet qu'on s'en promet, surtout par rapport à la Religion.

Maintenant que nos limites futures sont déjà fort étendues, que notre armée se rassemble, et que nous allons assiéger Anvers, tandis que d'un autre côté Louis XVIII est proclamé, n'est-il pas tems, Mylord, de songer à nos Colonies. Pardonnez-moi un peu d'ardeur sur ce point, parce qu'il tient à nos intérêts les plus chers et qu'il m'a semblé que la Grande Bretagne, toujours grande et généreuse, n'y met d'autre condition, que celle de nous voir assez forts pour nous défendre et pour maintenir nos possessions. Vous ne voulez que notre indépendance pour la conserver, vous désirez que nous soyons riches, vous déclarez que nous devons recouvrer nos richesses par le commerce, et ce commerce ne redeviendra ce qu'il fut jadis que par les Colonies. Encore une fois, Monsieur, pardonnez à mon patriotisme, que vous approuverez, cet élan peutêtre indiscret.

Aprés avoir touché de si grands intérêts, s'il est permis de dire un mot de ma personne, j'ai l'honneur d'informer V. E. que S. A. R. m'a nommé Secrétaire d'Etat, Vice-Président de son

Conseil d'Etat, ce qui me met en relation avec tous les Ministres. Celui que j'avois est donné au Baron de Nagell, ci-devant Envoyé de Hollande à Londres, et aussi distingué par ses lumières que par ses talens. J'apporte dans ma nouvelle place tout le zéle, que j'ai déployé dans le premier.

Agréez etc.

(naar de minuut.)

In het nieuwe rijk kwamen de Domeinen ter sprake, zooals uit bovenstaande bladzijden gebleeken is. In latere jaren bracht G. K. zijn herinneringen te dien aanzien op schrift.

12 Juli 1830.

Volgens bijgaande tabel van 19 April 1814 krijgen wij ruim zestien ton voor jaarlijksche ophrengst der domeinen.

Onder deze domeinen staan die van het Vorstelijk Huis van Nassau vooraan, en brengen ruim zes ton op. De domeinen van het Huis van Nassau waren veroverd geworden door de Franschen in 1794 en 1795. Zij hadden dezelve bij den vrede afgestaan aan de Bataafsche Republiek, die ze duur genoeg betalen moest. Zij waren derhalve een eigendom van het land geworden, even zooals de oorspronkelijke landsdomeinen.

Het huis van Oranje had niets bij deeze schikking verloren. Zijne domeinen waren zoodanig bezwaard met schulden, dat zij niets meer aan Prins Willem V opbragten. Dit is mij in den tijd gebleken uit den mond van meer dan één deskundige. De Heer van Lynden van Hemmen, Vader van den tegenwoordige, heeft het ook meermalen aan zijnen zoon gezegd. Hij was President van den Raad van Domeinen onder Willem V. De schulden op de domeinen gingen over met de domeinen aan de Bataafsche Republiek. Het Huis van Oranje verloor dus niets. De ongelukkige houders van obligatien zijn alleen te beklagen. Zij hebben slechts een tijd lang 3 pct. rente genoten. Bij de inlijving zijn hunne obligatien beschouwd geworden als Natio-

nale schuld, hetwelk zij ook wezentlijk geworden waren, en als zoodanig zijn zij getierceerd geworden.

Op dezen staat der domeinen worden er onderscheidene gemist. Ik moet dit ten minste besluiten uit hetgeen ik naderhand heb zien gebeuren. Toen het Huis van Oranje is teruggekomen in 1813 heeft het zich in bezit gesteld van het zoogenaamde oude Hof in den Haag (Paleis in het Noordeinde), van het Huis in het Bosch, van het Loo, en naar ik gehoord heb ook van andere goederen. Ik heb daaruit moeten besluiten, dat alle de zoodanige domeinen niet zijn begrepen in dezen staat. Want indien zij daarop gebragt waren geweest zoo zouden zij slechts bij eene wet kunnen zijn overgegaan in het bezit van den Souvereinen Vorst. Niet lang daarna is het domein van Soestdijk (vóór 1795 een bezitting der Oranjes) geschonken geworden aan den Prins van Oranje (later Willem II). Dit is geschied bij eene wet, omdat Soestdijk op de lijst der Nationale domeinen stond.

Een ander domein en van geheel anderen oorsprong is het zoogenaamde paleis te Amsterdam. Iedereen weet, dat dit het beroemde Stadhuis was, in de zeventiende eeuw gebouwd geheel op kosten van de stad en met opoffering van ontzaggelijke sommen. Lodewijk Napoleon verliet den Haag en vestigde zich in Utrecht met zware kosten. Van Utrecht sloeg hij het oog op Amsterdam en wist zich meester te maken van het Stadhuis. Onderstellen wij, dat hij regtmatig eigenaar zij geweest van dat gebouw, daar hij een paleis van maakte. Dan zelfs is het met alle zijne eigendommen veroverd geworden door zijnen broeder Keizer Napoleon. Men moge het paleis houden voor een eigendom van Lodewijk of voor een nationaal domein, in beide deze onderstellingen is het in handen van Keizer Napoleon gevallen. Aan wien is het vervolgens overgegaan toen wij de Franschen uit het land gejaagd en ons bestaan als Natie herwonnen hebben? Het is gevallen in handen van de Natie, die opgestaan is, die Napoleon van zijne overheersching ontzet

en het Huis van Oranje weder ingeroepen heeft. Wat was toen de pligt der Natie in de beschikking over dit gebouw? Hierop is slechts een enkel antwoord te geven. Het gebouw moest wederom in handen gesteld worden van den oorspronkelijken en beroofden eigenaar, de stad van Amsterdam.

Den derden dag na zijne aankomst uit Engeland begaf de Prins zich uit den Haag naar Amsterdam. Des morgens vroeg in mijn bed, daar ik aan het podagra lag, ontving ik een boodschap van den Prins met zijn verlangen om mijn advies, hoe zich te gedragen omtrent het paleis. Ik antwoordde oogenblikkelijk, dat ik hem den raad gaf om het paleis aan de stad terug te geven Ik voegde daarbij als een nieuwe drangreden en ten overvloede, dat diezelfde stad Amsterdam hem op dienzelfden dag stond uit te roepen tot Souverein Vorst.

Behalve de vermelde vaste goederen heb ik evenveel redenen om te onderstellen, dat ook vele roerende goederen op deze tabel gemist worden. In den Haag, in het Huis in 't Bosch, op het Loo, in het Stadhuis van Amsterdam was een schat van mobilair verzameld geworden. Niet alleen waren alle de paleizen er van opgepropt, maar wij vonden nog magazijnen van meubelen. Al dit roerend goed was van denzelfden aard als de vaste panden, dat is of nationaal eigendom of eigen en geroofd goed van Napoleon. Het was derhalve op den overheerscher heroverd door de natie. Daar kon slechts door de natie over beschikt worden, deze beschikking vereischte eene wet, en wij hebben nooit van zulk een wet gehoord. Het roerend goed heeft eenvoudig het lot ondergaan van het onroerend goed.

Toen het Koningrijk der Nederlanden vervolgens is opgerigt geworden hebben de Zuidelijke gewesten nog veel meer domeinen aangebracht. In de eerste begrootingen van het Rijk zijn de inkomsten van de gezamentlijke domeinen op een millioen of vier geschat geworden. De kosten van het bestuur over dezelve afgerekend, bleef er omtrent twee en een half millioen aan zuiver inkomen over. De kapitale waarde van alle de do-

meinen wordt gemeenlijk geschat op de aanzienlijke som van honderd millioen.

Heden is het geheele kapitaal verteerd. Het is gedeeltelijk besteed aan den vestingbouw voor het Zuidelijk frontier, met name twintig milloen. Het is gedeeltelijk gebruikt om het kort van eenige jaren te dekken. Het heeft gediend om Koninklijke paleizen te bouwen, b. v. Tervueren. Er zijn vele millioenen van verdeeld geworden onder de Ministerien van Marine, van den Waterstaat, enz. gelijk te zien is uit de wet ter oprigting van het Amortisatie Syndicaat, laatste dagen van December 1822.

Het verlies van dit kapitaal staat gelijk met eene vermeerdering der Nationale Schuld. Het gemis van de zuivere inkomsten staat gelijk met eene vermeerdering van de renten op het Grootboek. De twee en een half millioen inkomen moeten gevonden worden uit belastingen. Voorleden jaar heeft de nieuwe Minister van Financien aan de Staten Generaal verklaard, dat wij in het verloopen tienjarig tijdvak onze Nationale Schuld vermeerderd hadden met vier en een half millioen 's jaars, zoodat wij vier en een half millioen meer aan jaarlijksche renten te betalen hadden, dan tien jaar geleden. Bij dezelfde gelegenheid had hij behooren te melden hoeveel inkomen uit domeinen wij verloren hadden, en deze som had hij behooren te voegen bij de vier en een half millioen.

Ik heb deze historische schets op het papier gebragt, onderwijl de zaken nog levendig zijn in mijn geheugen. De tijd wischt vele belangrijke zaken uit, en ook deze zijn denkelijk bij de meeste tijdgenooten en ooggetuigen alreeds vergeten. Ik oordeel, dat ik een dienst bewijs aan mijn Vaderland met eene herinnering levendig te houden, welke aanleiding geven kan tot nuttig nadenken.

Aangaande het paleis te Amsterdam teekent G. K. op eene andere plaats nog het volgende aan:

Mon beau-fils Warin (een amsterdammer) m'a dit hier que le

Roi offrit effectivement l'hôtel-de-ville au Conseil (d'Amsterdam), mais que celui-ci ne l'accepta pas, parce que l'entretien est trop onéreux.

Bij den brief van 8 December 1813 (zie Deel IV. bldz. 275) had GK. aan den Heer Fagel te Londen kennis gegeven van zijn benoeming tot Minister van Buitenlandsche Zaken en daarmede de officieele en officieuse correspondentie geopend. Eenige dier brieven zijn bewaard gebleven en geven getuigenis van de arbeidzaamheid van G.K.

La Haye 22 Dec. 1813.

Monsieur!

J'ai l'bonneur de vous transmettre une copie d'une lettre expédiée ce matin par une voie extraordinaire. (verzoek om zijn gedachten mede te deelen over een consul-generaal te Londen).

J'ai de plus à vous communiquer, Monsieur, que c'est dans les désirs très pressants de Son Altesse Royale, que vous vous emploiez autant que possible à obtenir auprès du gouvernement anglais la levée du séquestre sur les possessions hollandaises aux Isles de Suriname et de Demeraire. Le désir des hollandais de l'inappréciable avantage, que procurent nos nouvelles liaisons avec l'Angleterre, est trop légitime pour ne pas me tenir assuré que vous vous occuperez avec empressement de cette affaire

J'ai l'honneur etc.

Ch. de Hogendorp.

La Haye 24 Decembre 1813.

Monsieur!

Je reçois en ce moment par le courier Veldhorst vos lettres adressées à Monsieur van der Duijn jusqu'au 21 de ce mois. Je vais tout de suite lui demander toutes vos lettres précédentes, parce-que je vois que vous l'avez déjà entretenu sur le point délicat des Etats Unis. Tout ce que vous lui dites sur les communications à faire à Lord Clancarty est infiniment juste, et très facile à observer. Jusqu'ici l'Ambassadeur n'a fait que me

combler d'honnêtetés, et je prévois que nous vivrons dans la meilleure instelligence. Je fais copier en ce moment la minute de ma réponse à sa Note du 13 sur les relations commerciales. Il sait, il m'a écrit, qu'il n'y a pas de ma faute au délai, qu'elle a éprouvé.

L'ennemi a reçu un renfort de quatre mille hommes dans Anvers. Il s'est avancé avec cinq mille hommes jusque sous les murs de Bréda. Il y a trouvé la plus vigoureuse résistance, et tout-à-coup il a fait une retraite précipitée en abandonnnant même ses postes avancés. Il a été poursuivi et a perdu du monde dans sa retraite. Un de nos officiers avec soixante et dix hommes de nos nouvelles levées a fait une sortie audacieuse et a repris à la bayonette le village du Haagje.

Le corps du Général Wintzingerode s'est avancé de Bremen jusqu'à Munster, et a poussé des postes jusque sous les murs de Wezel.

Monsieur de Kinkel, qui nous est venu de Francfort, y retourne avec une lettre de Son Altesse Royale au Roi de Prusse pour presser les diversions et gagner tous les suffrages au projet des Pays-Bas.

Monsieur de la Serre aura une réponse de Son Altesse Royale pour son Maître. Je lui ai procuré des relations, qui le mettent en état de déployer toute son activité.

Ma goutte va mieux, mais les forces reviennent lentement, parce-que je fais un travail qui exigeroit deux hommes.

J'ai l'honneur etc.

HOGENDORP.

La Haye le 26 Décembre 1813.

Monsieur!

Je suis chargé par Son Altesse Royale de vous transmettre ses ordres le plus promptement possible sur le contenu des lettres, que Votre Excellence Lui a écrites le 21 de ce mois, et je Lui dépêche à cet effet un bateau pêcheur de Scheveningen.

Son Altesse Royale a été tres agréablement affectée des principes libéraux du Gouvernement Britannique dans les arrangemens proposés pour la succession dans la Maison d'Orange. Elle y donne son parfait consentement et vous charge, Monsieur, de l'annoncer officiellement. La déclaration loyale de l'Angleterre, qu'elle désire que la Couronne de la Grande Bretagne et la Souveraineté des Provinces Unies ne soient jamais réunies sur la même tête, dissipera même parmi nous une ombre d'inquiétude, qui pouvoit s'être élevée, et la joye publique dans ce pays-ci sera parfaite aussitôt qu'il n'y aura plus de secret.

J'ai l'honneur de vous envoyer une copie de la première Note que j'ai remise à l'Ambassadeur Britannique, et dont il m'a témoigné beaucoup de satisfaction. Je lui en remettrai incessamment une seconde sur le même sujet pour Lui annoncer de nouvelles extensions de la liberté de Commerce. Il m'a fait l'honneur de passer chez moi une heure et demie, et nous nous sommes séparés extrêmement contens, ensorte qu'il n'y a plus aucun doute que nous vivrons dans la plus parfaite intelligence et dans une confidence sans bornes. J'a pris les mesures nécessaires pour que la maison de l'Ambassadeur soit mis en état d'y recevoir Milord et Milady Castlereagh, mais si j'étais trompé dans mon attente, ils seront reçus dans une autre maison des mieux montées de la Haye. Lord Clancarty m'a parlé le premier de nos relations avec les Etats Unis; il désire que nous reconnoissions le Consul Américain établi à Amsterdam, comme nous avons fait tous les autres Consuls, moyennant quoi nous renouons d'abord les relations commerciales; il approuve si fort que Son Altesse Royale communique son avènement aux Etats-Unis, qu'il nous conseille d'envoyer à cet effet une personne accréditée en Amérique comme nous avons fait dans les principales Cours de l'Europe. Nous ne voulons pas, dit-il, que vous soyez embarrassés d'une guerre maritime, pendant que vous devez faire les plus grands efforts sur le Continent; nous désirons que vous vous enrichissiez par le commerce, et il est de notre intérêt que vous redeveniez riches. Il croit seulement

que nous ne devons pas reconnoître le traité fait avec l'Amèrique par un de nos Gouvernemens révolutionaires et qui est réclamé par le Consul; ce traité est égalcment inconnu à l'Ambassadeur et à moi, et je vais m'en faire donner une copie pour l'examiner ensemble. Ce n'est donc pas sur le fond du traité que porte sa réflexion et je dois conclure qu'il regarde comme nuls tous les rapports de nos Gouvernemens révolutionaires avec l'Etranger.

Je n'ai pas poussé la conversation sur ce point, mais en méditant le principe il me paroit juste, et je serai charmé, Monsieur, d'apprendre votre avis sur ce sujet.

Demain la Commission pour la Constitution tient sa première séance, suivant le Décret dont j'insére la copie. Le Prince offre à la nation une constitution aussi libre que celle de l'Angleterre, mais entièrement fondée sur nos antiques institutions et décorée de tous les noms, qui de tous temps ont été révérés parmi nous. On en tire vingt cinq exemplaires et je vous en enverrai un par la première occasion. Au premier février prochain six cent Notables seront convoqués à Amsterdan pour émettre leur voeu, pour se constituer en grande Assembleé des Etats Généraux, recevoir le serment du Prince, suivant l'usage immémorial de nos anciens Souverains, et Lui prêter hommage au nom de la Nation.

Nous comptons au premier jour reprendre l'affaire dans le Brabant; le voeu des habitans s'y prononce tous les jours davantage; des Flamands sont venus jusqu' à la Haye pour implorer notre protection. Le Prince d'Orange est prêt à leur déclarer, qu'il employera ses propres moyens et son influence auprès de la Grande Bretagne et des Hauts Alliés pour les délivrer du joug abhorré des Français. Ces peuples auront en Lui un Libérateur et un Protecteur; ils pourront ensuite se donner eux-mêmes un Souverain, et de cette manière tous les intérêts sont conciliés et toutes les prétensions ménagées.

J'ai l'honneur etc.

HOGENDORP.

La Haye, 28 December 1813.

Monsieur!

Je suis autorisé par Son Altesse Royale, notre Souverain, à vous charger de faire des démarches auprès du Gouvernement Britannique pour obtenir l'envoi à Rotterdam d'un million de livres de salpêtre, et de trois cent mille livres de souffre, moyennant lesquels nos fabriquants de poudre pourront livrer un million et demi de livres. Si vous rencontriez des obstacles à cet envoi, Votre Excellence est chargée de faire les plus vives instances pour obtenir le plus promt envoi à Rotterdam d'un demi million de livres de poudre tout au moins.

J'ai communiqué cette sollicitation à Lord Clancarty. Son avis était d'attendre l'arrivée de Lord Castlereagh, à moins que nous ne fussions trop pressés pour cela. J'ai répondu qu'effectivement nous étions trop pressés. En effet, Monsieur, les moments sont précieux, et la règle générale dans la guerre, où nous sommes engagés, est que nous pouvons faire la même chose avec plus de facilité et avec plus d'effet aujourd'hui que demain.

J'ai l'honneur etc.

Charles de Hogendorp.

privé. La Haye 28 Décembre 1813.

Monsieur!

Je ne puis rien ajouter à ma dépêche officielle sur le salpêtre, etc.

Les vents contraires m'ont permis de vous envoyer encore par le bateau pêcheur d'hier l'exemplaire de la Constitution, dont vous pouvez faire des communications confidentielles. Dans la première séance, qui a eu lieu hier dans ma maison, on m'a fait l'honneur de me nommer unanimement Président, ce que j'ai accepté dans l'espoir de pouvoir presser d'autant mieux

l'affaire. Vous verrez, Monsieur, par cette Pièce, que nous abandonnons les notions abstraites et les vaines théories pour nous tenir à l'expérience et aux sages institutions de nos ancêtres. Dans les conversations que j'ai eues avec les chefs des deux ci-devants partis, qui ont longtemps divisé la Patrie, j'ai rencontré parmi les Patriotes plus d'attachement que je ne désirais à une Metaphysique politique, dont je m'efforce de leur démontrer la vanité et les dangers.

S. A. R. a donné à des insurgés de la Flandre, qui sont venus implorer notre secours jusqu'à la Haye, une déclaration dans les termes dont je me suis servi dans ma dernière lettre dépêchée par le bateau pêcheur. Il n'y a pas de Ministre Autrichien qui puisse s'en offenser, et en même temps toutes ces Provinces sauront à quoi s'en tenir, et obtiennent par là le point d'appui qui mettra tout en mouvement. L'un de ces Flamands réside au quartier général du Général Bulow. S. A. R. a nommé pour l'assister Monsieur Hugo de Nijeveld, qui a fait un long séjour en Espagne pendant l'Insurrection, qui s'y connoît, qui est susceptible d'enthousiasme, et qui est capable de l'inspirer.

J'ai l'honneur etc.

HOGENDORP.

privé. La Haye, 31 Décembre 1813.

Monsieur!

S. A. R. m'a communiqué la lettre que vous Lui avez écrite en date du 25 de ce mois, qui fait mention de négociations avec la France, sur un rapport de Monsieur de St. Aignant et la communication, que S. A. R. doit avoir reçue de Lord Clancarty. Le dernier n'a parlé que vaguement sur ce point à S.A.R. et ne m'en a jamais rien dit. Nous concluons, qu'il est moins bien informé que vous ne supposez. Je vous prie, Monsieur, de nous donner des informations les plus précises sur

ce sujet, qui nous intéresse si vivement. En attendant nous sommes charmés d'apprendre que l'Angleterre a pris notre cause avec chaleur.

J'ai pris les ordres de S. A. R. sur votre demande de pouvoir présenter Monsieur votre frère Guillaume comme Ministre plénipotentiaire en votre absence. Elle trouve que par le départ du Prince-Régent et de Lord Castlereagh toutes les affaires sont suspendues et que la chose ne vient pas à point dans ce moment. Elle préfère vous entretenir sur ce sujet quand vous viendrez ici. Je me borne donc à vous envoyer une lettre qui constitue Monsieur votre frère Secrétaire d'Ambassade. A cette occasion S. A. R a confirmé les arrangements pécuniaires proposés par vous et agréés par Elle, mais dont je n'avais pas encore été informé.

Le Général Wintzingerode approche du Rhin. La division de Bulow, qui blocque Wesel, entre le 3 de ce mois à Arnhem, et le Général Bulow ne tardera pas à se porter dans la Belgique. Nous faisons les derniers efforts pour lever trente mille hommes de troupes régulières, vingt mille hommes du Landwheer, et pour organiser le Landstorm. Nous mettons de l'ordre dans nos finances; nous rendons le systhème d'imposition plus conforme aux habitudes nationales et en même temps plus productif; mais nous avons été réduit aux derniers abois, et nous sommes très loin de pouvoir faire la moindre partie de ce que nous faisions jadis.

En attendant, Monsieur, je me fais une véritable fête de vous voir. J'ai reçu avec beaucoup de satisfaction votre lettre du 25 de ce mois. Je puis vous annoncer que le travail de constitution avance tous les jours, et que l'esprit public demeure très bon.

J'ai l'honneur etc.

Ch. de Hogendorp.

L. S. Je suis encore affligé de la goutte à la main droite.

privê. La Haye, 8 Janvier 1814.

Monsieur!

J'ai l'honneur de vous envoyer copie d'un décret de Son Altesse Royale et d'une lettre de la Chambre de Commerce d'Amsterdam, qui vous mettront parfaitement au fait de cette affaire; j'y joins la copie du Décret touchant le grade militaire de Monsieur votre frère.

Le point essentiel, Monsieur, est dans ce moment le séjour de Mylord Castlereagh, que j'ai eu l'honneur d'entretenir hier deux fois. Il est impossible d'avoir de meilleures dispositions et de persuader davantage par la sincérité et par la loyauté des procédés. Vous apprendrez sans doute, Monsieur, par Son Altesse Royale Elle-même qu'il a toute sa confiance. Nous avons donné en conséquence des instructions à Monsieur de Spaen et à Monsieur de Kinkel; ce dernier, il est vrai, n'est pas accrédité auprès de Sa Majesté prussienne que par une simple lettre, et s'occupe principalement d'objets militaires, mais nous le tenons toujours au courant. S. A. R. est très satisfaite de Monsieur de Spaen, qui a successivement reçu le meilleur accueil du Roi de Prusse à Francfort, de l'Empereur de Russie à Carlsruhe et de l'Empereur d'Autriche à Fribourg, ainsi que tous leurs Ministres. Nous croyons, Monsieur, sur les rapports, que nous avons reçus, que les dispositions de ces Souverains relativement à la Belgique en particulier nous sont encore plus favorables, que ne le pense Lord Castlereagh.

Ce Ministre est naturellement très occupé de tous les objets qui tiennent à la guerre et à la politique du moment; c'est aussi par quoi nous devons tous commencer. Il nous a parlé du mariage, comme une affaire qui doit demeurer secrète, jusqu'à ce qu'elle soit communiquée au Parlement dans six ou sept semaines. Nous n'avions pas compris cela par vos lettres, et cependant nous n'avons pas ébruité la chose; par tout ce que me rapportent ceux qui viennent de l'Angleterre, il me paroît que c'est le secret de la comédie. Lord Castlereagh m'a prié

de vous donner tout ce que les Anglois nomment des informations sur ce sujet, pour en faire usage auprès du Ministère. Je m'en suis chargé trés volontiers, d'autant plus que je considère toutes les stipulations à faire, et toutes les formes à leur donner comme trés faciles, vu que toutes les parties sont d'accord.

J'ai commencé avec Lord Castlereagh un discours sur le séquestre de Suriname, sur la navigation de ces Colonies, et il m'a donné en général les assurances les plus flatteuses; mais je me suis apperçu qu'il entrera dans les détails de cette affaire à son retour du voyage, qu'il entreprend aujourd'hui à quatre heures. Il a voulu absolument me faire l'honneur de prendre congé de moi avant son départ. Je l'attends, et c'est ce qui m'empêche d'aller au devant de Madame la Princesse, avec qui j'aurai l'honneur de diner aujourd'hui.

Les premiers mouvemens en avant des Prussiens du côté de Bréda et des Russes sur le Bas-Rhin ont produit l'évacuation de Nimègue par les François.

J'ai reçu, Monsieur, vos lettres sur les Consuls, dont je ferai mon affaire, et j'attribue votre silence sur tous les objets intéressans au passage de Lord Castlereagh.

J'ai l'honneur etc.

CH. DE HOGENDORP.

Bij het ordenen zijner papieren vond G. K. ook eenige brieven van den Heer E. van der Hoeven geschreven in Januari 1814; hij teekent daarbij aan:

Deze is dezelfde, die in de eerste dagen van den opstand naar de hoofdkwartieren van de Russische Generaals en van den Kroonprins van Zweden gezonden was. Nu werd hij benoemd tot onzen Gezant in Zwitserland, alwaar hij met roem gediend heeft en in de eerste plaats de capitulatien heeft gesloten.

Het blijkt uit deze stukken hoedanig de draad van deze zaak

afgebroken was.[1]) Het moest noodzakelijk eenigen tijd duren, voor dat wij bekend genoeg waren met de vroegere inrigtingen.

De onderhandeling aan te vangen, onzen Gezant af te zenden, voordat wij wisten wat wij wilden, voordat wij het hem konden uitleggen, zoude eene dwaasheid geweest zijn. Maar deze redenen golden niet bij het ongeduld van den Prins. Hij dacht, dat mij niets moeijelijk vallen kon, omdat ik den opstand als met een tooverroede bestuurd had. Maar ik wist alles wat noodig was voor den opstand, en in andere zaken, zoo als ook in deze, waren er narigten te verzamelen. Ik heb menigmaal in zijn bestuur waargenomen, dat zijne voortvarendheid hem genoodzaakt heeft terug te treden. Hiermede verliest men zesmaal zooveel tijd als men eerst denkt gewonnen te hebben.

Het is een belangrijke vraag of wij Zwitsersche troepen, en in het geheel vreemde troepen, noodig hebben. Men heeft langen tijd gedacht van ja; men heeft in 1814 Zwitsers en Nassauers in dienst genomen, en bij de tienjarige begrooting van 1830 waren zij niet meer te vinden.

In de oude republiek konden wij niet blijven buiten vreemde troepen. Ons land was zeer volkrijk, doch er was een groote nijverheid, een groote zeevaart, een groote trek naar alle onze kolonien, en er schoten niet genoeg menschen over voor het leger. Dit leger was niet evenredig aan onze bevolking, maar veel meer aan onze welvaart en onze rijkdommen, ten einde dezelve te beschermen tegen magtige buren.

In 1814 begonnen wij wederom met de zeven oude Neder-

---

[1]). In 1795 werd besloten de Zwitsersche troepen in dienst der Republiek af te danken, ten einde uit deze bezuiniging te vinden voor een gedeelte het onderhoud van 25000 man fransche troepen; de Zwitsers waren duurder dan de troepen uit het eigen land en uit andere landen getrokken: in 1792 waren er in dienst der Republiek 68 Compagniën, of 7200 man, kostende f 1458000.— 's jaars; een Colonel genoot f 12000.— 's jaars. De capitulatien of overeenkomsten met de Zwitsersche Cantons voor het leveren van manschappen dateeren van 1712. In 1814 ging de werving niet vlug omdat Napoleon een betrekkelijk groot contingent Zwitsers in zijn legers had, dat slechts met moeite voltallig gehouden werd.

H. v. H.

landen. Wij hadden derhalve dezelfde behoefte aan vreemde troepen. De vereeniging met de Zuidelijke gewesten bestond slechts in het verschiet. Op hunne bevolking te rekenen midden in den oorlog zoude onvoorzigtig zijn geweest.

Maar na de vereeniging veranderde ook al spoedig de staat van deze zaak. Wij hadden kunnen dertig duizend man in die gewesten ligten, ofschoon geen derde van dezelve gereed was vóór den slag van Waterloo. In 1816 was er dus eene overtuiging geboren, dat de bevolking van het Koningrijk zoude kunnen voldoen en dat wij vreemde troepen zouden kunnen missen.

De Zuidelijke gewesten drongen het sterkst daarop aan in de Staten Generaal, gedeeltelijk uit een geest van zuinigheid, gedeeltelijk uit een drift voor vrijheid

Onze Zwitsers zijn echter in grooten getale genaturaliseerd geworden en bij de inlandsche afdeelingen ingestoken.

De Vereeniging.

In de vorenstaande correspondentie wordt veelvuldig melding gemaakt van de Zuidelijke Nederlanden en van de plannen om die te vereenigen met de Noordelijke Provincien. Bij een Alliantie-tractaat, in 1806 tusschen Groot-Britannie, Rusland en Zweden gesloten, schemerde door een herstel van het Huis van Oranje in Holland en eene vergrooting van grondgebied door de toevoeging van Belgie. In 1810 werd deze zaak in eene brochure besproken. Het bleven nog ijdele luchtbeelden, want de omstandigheden waren er nog niet naar om eene verwezenlijking zelfs maar van verre te doen bevroeden. Toen echter aan het einde van 1812 de mare zich verspreidde, dat Napoleons macht in de sneeuwvelden van Rusland was gebroken begon men allerwege zich voor te bereiden op nieuwe toestanden. In de Cabinetten der Staatslieden beraadslaagde men welke leiding er aan de de zaken te geven ware, waarheen het schip op de zoo fel bewogen zee gestuurd moest worden. De kaart van Europa, in de laatste tientallen van jaren zoo aanhoudend gewijzigd, werd weder in handen en onder handen genomen, om na te gaan hoe die na den val van den Veroveraar op duurzame wijze konde worden ingedeeld. In onzen tijd kost het moeite zich te verplaatsen in de begrippen, welke heerschende waren in den aanvang der negentiende eeuw; het is ons vreemd eenige Staatslieden de kaart van Europe te zien verknippen naar hun goeddunken en in onderling overleg te bepalen: dat volk komt onder dien vorst, die landstreek komt onder dien gebieder, dat rijk wordt op die wijze vervormd. Het kwam niet eens in de gedachte op, dat de bevolkingen een woord mede te spreken zouden hebben. Van Lodewijk XIV tot Napoleon toe was Frankrijk steeds de aanval-

lende partij in Europa geweest; dat lastige, woelige Frankrijk moest onschadelijk gemaakt worden, onder welken vorst het ook bleef voortbestaan. Intusschen was het niet wenschelijk, dat Pruissen of Oostenrijk er onmiddelijk aan grensden, om gevaarlijke wrijvingen te voorkomen; veel beter ware het eenige kleine rijken tusschen de grootmachten in te leggen, die als stootkussens dienst konden doen, maar die tevens sterk genoeg waren om een eersten aanval tegen te houden, totdat een groote mogendheid te hulp kon komen Deze was de leidende gedachte, die vooral in Engeland voorzat, wanneer de vereeniging van al de Nederlanden tot één Koninkrijk werd overwogen.

Reeds in 1812 werd hierover ernstig beraadslaagd in het Engelsche Cabinet; er werd zelfs over gedacht of men Holland wel zoude kunnen toevertrouwen aan den Prins van Oranje, die na den vrede van Amiens de knie gebogen had voor Napoleon, en als vergoeding voor zijn verloren zaak in de Vereenigde Nederlanden uit diens hand het geseculariseerde bisdom Fulda en aanhoorigheden had ontvangen; ware het misschien beter den vader voorbij te gaan en den zoon te bestemmen tot hoofd van den nieuwen Staat? Hendrik Fagel wist dit af te wenden door er op te wijzen, dat de Prins van Oranje de door hem begane fout dubbel had goedgemaakt door zijn houding in 1806, toen zijn trouw aan den Koning van Pruisen hem het verlies gekost had èn van Fulda èn van zijn Nassausche erflanden. Toen de Prins daarop in Engeland kwam werd hij beschouwd als de aanstaande Souvereine Vorst der Vereenigde Nederlanden. Mochten er nog eenige twijfelingen zijn blijven bestaan, de opstand in November 1813 onder leiding van G.K. maakte er voor goed een einde aan.

In April 1813 richtte de Prins van Oranje een schriftelijk vertoog aan de Engelsche Regeering, waarin hij zijne gedachten over een verandering van den regeeringsvorm in de oude Zeven Provincien uiteen zette en ook de uitbreiding van het grondgebied ter sprake bracht. Naar aanleiding daarvan zond Engeland

een Memorandum aan de verbonden Mogendheden, waarin de eerste trekken der latere vereeniging van al de Nederlanden werden aangegeven, en tevens hulp in geld en troepen voor dat doel werd toegezegd.

Dit Memorandum van het eind van October 1813 was in de volgende bewoordingen vervat.

Comme les brillants succès remportés en Saxe rendent probable que l'armée française sera bientôt forcée de ce retirer derrière le Rhin, le Gouvernement britannique désire fixer l'attention de ses alliés sur l'importance de diriger promptement leurs efforts pour déloger l'ennemi de la Hollande . . . . . . S'il est question de rétablir la Hollande quant à son territoire et ses frontières de manière à pouvoir maintenir son indépendance, le Gouvernement britannique soumet à la considération de ses alliés, que dans ce but le territoire des Povinces Unies ne peut être réduit en quoi que ce soit de ce qu'il était en 1792. Si l'état des choses peut être rétabli dans les Pays Bas tel qu'il était au temps lorsqu'une des grandes puissances militaires de l'Allemagne était placée comme un protecteur entre la France et la Hollande, le Gouvernement britannique ne trouve pas qu'il soit nécessaire d'insister sur une déviation des limites anciennes. Mais si les circonstances rendraient cet objet, bien que désirable, impraticable, et que par là les frontières de la France restassent en contact avec celles de la Hollande, le Gouvernement britannique pense, qu'il est essentiel qu'Anvers et une extension de territoire soit accordée aux Provinces Unies, afin de leur procurer une frontière militaire convenable.

Bij het tractaat van Chaumont, 18 Februari 1814, vonden Oostenrijk, Rusland en Pruissen het goed, uit consideratie voor Engeland, dat Belgie eventueel aan de Vereenigde Nederlanden zoude toegevoegd worden.

Het bleven intusschen plannen op het papier, totdat in het begin van 1814 de verbonden legers voorwaarts rukten en lang-

zamerhand ook de Zuidelijke Nederlanden bezetten. G. K., voortvarend als altijd, wilde dat de Belgen het voorbeeld van hun Noordelijke broederen zouden volgen en zelven hunne vrijheid zouden veroveren. Hij zond daarom den Heer H. van Zuijlen van Nyeveld naar het Zuiden om leiding aan de zaak te geven, en op de plaats zelve de draden in handen te houden. Maar hierin had hij buiten den waard gerekend; zijn plannen strookten niet met de berekeningen der Engelsche politiek. Lord Castlereagh wilde, dat die landen veroverd werden, ten einde er dan over te kunnen beschikken, al was het ook zijn voornemen ze met Holland te vereenigen. Engeland moest de eer daarvan hebben.

In de vroeger medegedeelde correspondentie tusschen den Souvereinen Vorst en G.K. worden vermeld de pogingen van eenige Vlaamsche Heeren om in de Zuidelijke Nederlanden eene volksbeweging uit te lokken, en hun bezoek te 's Gravenhage te dier zake. De verklaring hun door den Souvereinen Vorst medegegeven luidde als volgt:

A Mr. Huyten de Beaufort et consorts.

Le rapport, Messieurs, que vous nous avez adressé sur l'état actuel de la Belgique est trop intéressant par son objet et par sa conformité avec les notions, qui me sont parvenus d'ailleurs, pour ne pas attirer mon attention particulière.

Croyez, Messieurs, et répétez à vos compatriotes, que je vois avec le plus vif regret les malheurs, auxquels ils sont encore en proie, et qui ne finiront qu'avec l'entière déstruction du joug funeste, que la France a fait peser sur tant de nations. Il faut, qu'à l'exemple de vos frères, les Hollandois, vous commenciez vous-mêmes le grand ouvrage de votre délivrance. Dès lors les troupes des puissances alliées en dépassant vos frontières ne verront en vous que des amis, et traité par eux avec les mêmes égards, qu'ils ont eu pour la Hollande, votre beau pays ne se ressentira pas des fléaux, qui accompagnent une guerre ordinaire. Je faciliterai volontiers toutes les demandes, que vous ferez dans ce sens, de même que je suis déterminé à employer pour

le bien de la Belgique tous les moyens, que la Providence vient de me rendre, et tous ceux de ce brave peuple, qui a tant de points de contact et une si grande ressemblance avec le peuple belge.

Mon intervention auprès des Souverains alliés et ma protection garantiront à vos compatriotes une entière liberté du culte, l'admission des Belges aux places et aux dignités, qui vaqueront parmi eux, l'affranchissement de votre commerce et de vos manufactures de toutes les entraves, qui les ont gênées si longtems, le maintient de toutes les acquisitions de biens nationaux, et finalement tous les autres avantages, que vous jugerez devoir réclamer en raison de votre position et des circonstances générales.

Comptez sur moi, comme je compte sur vous et sur la brave nation dont vous faites partie.

Fait á la Haye, le 26 Decembre 1813.
GUILLAUME PR. D'ORANGE.

Wegens de ongesteldheid van G.K. nam de Graaf van der Duijn het Ministerie van Buitenlandsche Zaken waar, maar zoo als zich wel laat denken voerde hij de correspondentie niet zonder medeweten van den titularis.

La Haye, ce 17 Décembre 1813.

Monsieur l'Ambassadeur! (Fagel te Londen).

Je profite de l'occasion, que m'offre le départ du courier porteur de vos lettres de créance, pour avoir l'honneur d'entretenir confidentiellement Votre Excellence sur un objet de la plus haute importance pour le service de Monseigneur le Prince, notre Souverain. Il s'agit, Monsieur, de la conduite à tenir au moment de l'invasion très prochaine, d'aprés les nouvelles, qui nous arrivent successivement des Pays-Bas ci-devant autrichiens, surtout au cas très possible d'après des données assez sûres, que le peuple de ces contrées témoignât le désir d'être réuni à ce pays-ci sous le gouvernement de S. A. R. Il y a plus; ne serait-il

pas de la politique générale comme de l'intérêt particulier de notre patrie de mettre à profit dès le premier moment les dispositions favorables à ce futur contingent, que l'on connait, et à un grand nombre de personnes en Brabant et à notre généreux allié, le Gouvernement de S. M. Brittannique? Votre Excellence sentira dabord, que, quant au premier point, il sera indispensable de s'assurer, si non de la coopération des troupes Anglaises à un mouvement populaire dans ce sens, au moins de n'avoir pas à craindre de leur part des mesures différentes ou seulement indécises sur la grande question. Ayant été dans le cas de causer, de mon propre mouvement, sur cette matière avec Milord Clancarty, je n'ai pû douter que, quelques que puissent être les opinions et dispositions personelles de Son Excellence à l'égard de ce cas peut-être imprévu, ses instructions officielles ne vont point jusqu'à faire appuyer ouvertement une telle acceptation d'un voeu populaire de la part de notre Gouvernement non seulement, mais encore que l'intention est jusqu'à présent de faire prendre possession d'Anvers par exemple purement et simplement au nom des Hauts Alliés, au nombre desquels se trouve notre Souverain.

D'après ce détail, Monsieur, il sera inutile d'appuyer chez Votre Excellence sur l'importance de l'objet en question, et sur l'intérêt qu'il y a pour nous à être instruit exactement des intentions peut-être plus décisives, d'après les derniers évènements, du Gouvernement Brittannique. Vous voudrez donc bien employer, Monsieur, tous les moyens que vous dictera votre zèle pour le service du Prince, afin de nous faire parvenir le plus tôt possible les éclaircissements nécessaires pour guider notre marche non seulement, mais aussi, en donnant à cette affaire importante la suite que votre prudence suggérera, nous mettre à même de saisir les occasions favorables, qui pourraient se présenter d'étendre les limites de notre patrie renaissante, pour le plus grand bien de la cause commune. Je saisis bien volontiers, Monsieur, cette occasion de vous offrir mes félicitations sincères sur le poste de confiance intime que S. A. R. a jugé à propos de vous con-

férer, par un choix que ne peut qu'être généralement approuvé, et vous prie de vouloir bien être persuadé des sentiments de considération distinguée avec lesquels j'ai l'honneur d'être etc.

VAN DER DUYN DE MAASDAM.

P.S. D'après les ordres exprès de S. A. R. j'ajoute encore, Monsieur, que d'après les indications, que vous donnera le rapport ci-joint d'un de nos émissaires dans ces Pays-bas, sur l'esprit, qui commence à se manifester sur les confins de l'ancienne France, Elle désire que vous mettiez en avant où il conviendra l'idée d'employer un des Princes de la maison de Bourbon à faire fructifier l'idée de la possibilité du rétablissement de cette dynastie de l'aveu de l'Angleterre. Ceci du reste n'étant pas de nature à en faire le sujet d'une négociation directe et ostensible, d'autant moins que de vous à moi les éspérances à cet égard me paraissent encore bien vagues, S. A. R. s'en remet parfaitement et entièrement à votre prudence sur cet objet délicat; seulement Elle voudrait que Monseigneur le Duc de Berry fut informé, que l'on ne néglige aucune occasion de faire parvenir le plus loin possible l'idée de suivre notre exemple.

Het in dit schrijven bedoelde rapport behelst na verschillende mededeelingen over troepenbewegingen enz. het volgende:

De landtroepen (te Antwerpen) begroot men op nagenoeg 9000 man; dezelve bestaan uit een regiment garde-lanciers en en een regiment garde jagers compleet, voorts alle depôts van de garde en andere troepen, welke men uit Rijssel, Valenciennes, Brussel en omliggende plaatsen in de stad heeft geworpen, circa 400 Douaniers, en eindelijk bestaan dezelve uit het 13e of 113e regiment infanterie, zijnde manschappen (kinderen) van de jongste conscriptie, welke niet alleen niet in staat zijn een geweer te gebruiken, maar zelfs onwillig hetzelve te dragen. Toen op den 19 dezer aan deze onbedreven jongelieden scherpe patronen werden uitgedeeld, wierpen de meesten dezelve met verachting weg;

die echter daarna door dwang genoodzaakt werden ze wederom op te rapen. Antwerpen is in den volstrekten zin niet geproviandeerd; alles wat men in de magazijnen had, bestond in eenig roggemeel, tarwe en bier, hetwelk op den 21 van het Vlaamsche Hoofd in de stad is gevoerd, dan hetgeen de ingezetenen voor weinig beduidend hielden; dezen zijn met den besten geest bezield, trachten slechts naar het oogenblik om van de Franschen verlost te worden; de aanzienlijke, zelfs overtollige, hoeveelheid buskruid, welke men in de schepen, die in het bassin liggen, heeft gebracht, maakte hen huiverig iets te ondernemen.

Ten aanzien van de attaque, welke men op Breda gedaan had, verspreidde men publiek in de estaminets te Antwerpen, dat al de troepen, behalve de Garde-Lanciers en de Jagers, hadden geweigerd om tegen Breda op te rukken, en dat alleen het verlof van hunnen Commandant, om alles wat de troepen in Breda zouden vinden als het hunne te beschouwen, die ongelukkigen heeft aangezet om aan de orders te voldoen. De aanval geheel buiten rekening van den Commandant uitgevallen zijnde, heeft men zich gewroken op de ongelukkige inwoners van het Ginneke, het Haagje, Rijsbergen en zoo men zegt Groot Zundert, alwaar alles geroofd, geplunderd of vernield is niet alleen, maar de weinige jongelieden waarvan men zich heeft kunnen meester maken zijn even als hunnen geroofden buit naar Antwerpen gevoerd geworden.

's Hage, 16 Dec. 1813. G. T. Wauthier
Capitein.

Particulier. Londres, ce 21 Decembre 1813.

A M. le Baron van der Duyn.

Monsieur!

Je n'ai pas manqué d'entretenir LordCastlereagh de l'importante question, qui fait le principal sujet de votre lettre particulière du 17, savoir la conduite à tenir de notre part en cas

que lors de l'entrée des troupes alliées dans la Belgique les habitants de ces provinces exprimassent le désir de se réunir à nous sous les auspices du Prince d'Orange. Vous comprenez, que cette question est d'autant plus délicate pour ce pays-ci, que la décision en exige un concert avec les Alliés, qui n'était pas aussi absolument indispensable pour ce qui regardait notre pays. Aussi Lord C. m'a dit que, quoique pénétré de l'importance de la question, il ne pouvait encore prendre sur lui de me donner une réponse, et que préalablement il soumettrait la question à la considération du conseil du Cabinet.

Je crois pouvoir vous assurer, qu'on verra ici de bon oeil tout ce qui pourra fortifier et consolider notre nouvelle existence politique; mais on doit, je le répète, se concerter avec les Alliés sur un point aussi delicat, et il faut attendre le résultat de ce concert.

Je vous prie d'assurer S. A. R. le Prince d'Orange, que je ne perdrai pas de vue le contenu du P. S. de votre lettre qui se rapporte au rétablissement éventuel de la maison de Bourbon en France.

J'ai l'honneur etc.

H. Fagel.

Op denzelfden datum schreef Fagel in een officieel rapport: „Je suis très porté à croire que cette réunion des 17 Provin„ces serait vue avec grand plaisir par le ministère britannique, „mais les choses ne sont pas assez avancées pour qu'il puisse „s'expliquer positivement là dessus, et cela devra aussi dépendre „de la tournure, que les évènements prendront et des vues „des alliés."

Ook van andere zijde werd instemming betuigd met de voorgenomen vereeniging. Zoo schreef de Prins van Hardenberg, Kanselier van Pruissen aan G. K. uit het Hoofdkwartier te Freiburg, 11 Januari 1814: „Votre Excellence peut être per„suadée que je négligerai rien pour être utile autant que pos-

„sible à S. A. R. votre gracieux Souverain et à un pays, qui „intéresse autant que la Hollande tant l'Europe en général „que la Prusse en particulier. Je regarderai l'acquisition de la „Belgique pour ce pays comme infiniment importante et dési-„rable, et Votre Excellence peut compter, que je saisirai avec „empressement toute possibilité d'y contribuer."

In Maart 1814 verscheen eene brochure over de Vereeniging van Holland en Belgie. G. K. schreef er de volgende aanmerkingen op.

Il est dit à la page 36, que les Belges étaient parfaitement les maîtres de leur destinée avant le départ des François, etc. Nous le leur avons assez dit, mais sans succès. Comme cette brochure est presque officielle, nous y voyons l'approbation de nos efforts pour faire soulever les Belges.

Il est dit à la page 37, que la grande majorité des Belges se prononceroit apparemment pour l'Autriche. Une lettre particulière de Bruxelles, qui accompagne la brochure, affirme qu'une grande partie des Belges est pour la Hollande.

Il est dit à la page 51, que, si la Belgique était réunie à la Hollande, les quatre cinquièmes du royaume seroient catholiques, et que leur prépondérance s'établiroît par le fait, sans que le Souverain pût en diminuer l'influence. Voilà un point très-délicat et sur lequel j'ai toujours entretenu des appréhensions. A cet égard cependant il est heureux pour nous que les Belges ne se soient pas rendus les maîtres de leur sort. A présent leur réunion ne sera pas leur propre ouvrage, mais bien plutôt celui des Alliés, et principalement celui de l'Angleterre. A présent les Puissances leur prescriront les conditions et elles consulteront leurs propres intérêts. Or l'intérêt direct de l'Angleterre est, que nous ne devenions pas une Puissance catholique. Nous avons fait de notre côté ce que nous pouvions faire, en déterminant par notre constitution le nombre de Membres des Etats-Généraux pour chaque Province. Si au lieu de déterminer ce mombre nous avions dit

que les Etats des Provinces nommeroient les Membres des Etats-Généraux en proportion de leur population respective, il en seroit résulté que la Belgique auroit eu d'emblée la majorité dans l'Assemblée législative. Maintenant dans le Traité de Réunion on pourra fixer entre les anciennes et les nouvelles Provinces une proportion convenable, et stipuler tout au moins que les Membres catholiques des Etats-Généraux ne soyent pas plus mombreux que les protestants. L'Angleterre dans sa sagesse pourra prendre d'autres mesures encore pour prévenir au grand mal.

Il est dit à la page 56, que la Hollande payera facilement les intérêts de sa dette sans le secours de la Belgique. Je ne puis conclure cependant de ce seul passage, que l'Auteur prétend libérer la Belgique de la dette de la Hollande. Il me paroît au contraire, en relisant tout cet article, que l'Auteur trouve la charge très supportable pour la Belgique, dès qu'elle recouvre son commerce. Je ne prétends faire ici qu'une seule observation, c'est que si la Hollande conserve une dette particulière, indépendamment de la Belgique, il lui faudra supporter des impôts particuliers et dont la Belgique sera exempte. Mais un tel systême d'imposition exigeroit une ligne de douanes très onéreuse à l'Etat, et qui à d'autres égards seroit diamètralement opposée à la Réunion. En évaluant la dette de la Hollande à treize millions, en défalquant celle de la Belgique en compensation, qu'est-ce qui resteroit à supporter à la Belgique pour sa part? Cette part, quelle qu'elle soit, exprimée en chiffres, sera une faible charge en comparaison des avantages qu'offre à la Belgique la Réunion.

Dans l'article suivant sur les taxes, je crois voir clairement, que l'Auteur suppose que la Belgique sera imposée tout comme la Hollande, et qu'il n'y trouve pas d'inconvénient.

A propos de notre Constitution, il est dit à la page 77, qu'elle rétablit les Etats Provinciaux, et on ajoute, c'est donc rétablir l'essence de la constitution à laquelle les Nobles Belges

étoient si attachés. Je me suis attendu à cet effet sur les esprits dans les Pays qui seroient réunis à nous, et je vois avec plaisir que je ne me suis pas trompè. Le rétablissement des Etats Provinciaux a causé la même satisfaction chez nous. Le Gouvernement du Prince en sera d'autant plus aimé, sans rien perdre de son énergie. Je regarde ce chapitre comme un des plus sages de notre Constitution.

Il est dit à la page 79, que la Belgique doit être garantie elle-même par la ligne de Vauban, qu'elle a droit de réclamer de la France pour tous les trésors, qu'elle lui a sacrifiés, etc. J'ai proposé et expliqué cette idée a Mylord Castlereagh à son passage par la Haye. Comme cette bochure est évidemment protégée par l'autorité, je commence à me flatter que mon idée a germé dans l'esprit du Négociateur. Elle est aussi simple que juste. Une chaine de places fortes, bâties sur le territoire acquis des Pays-Bas, défendoit la France contre la Belgique et l'Europe; cette même chaine va servir à la défense de la Belgique et de l'Europe contre la France.

Je termine mes observations sur cette brochure par une question. Si tel est l'état des choses, pourquoi l'Angleterre et l'Autriche n'ont-elles pas avoué et appuyé nos plans de soulever la Belgique et de transporter le théâtre de la guerre immédiatement dans l'ancienne France?

Bij het ordenen zijner papieren voegde G. K. het volgende er aan toe.

8 Juli 1830.

Toen ik deze aanmerkingen schreef wist ik nog niet van wien het stuk was. De schrijver is naderhand hier gekomen en ik heb zijn kennis gemaakt. Het is een graaf A. B. C. van Bylandt, die te Brussel woonachtig was. Van het oogenblik af, dat de opstand hier uitgebroken was, begon hij ook onder de hand werkzaam te zijn, doch met dit gevolg, dat de Franschen hem gevangen zetten. Hij werd bevrijd door de wapenen der Bondgenooten, en schreef toen dit stuk. Hij is vervolgens gezonden

geworden door den Prins aan het Russisch hoofdkwartier. Van daar teruggekomen verhaalde hij mij, dat de Keizer Alexander hem midden in Frankrijk gezegd had: *la politique a bien changé depuis Coblence.*

De Baron Vincent werd aangesteld als Gouverneur Generaal in Belgie in naam der Verbonden Mogendheden om het burgelijk bestuur in handen te nemen naar mate de legers voorwaarts rukten; als Commissarissen werden hem toegevoegd door Rusland en Pruissen de Baron von Scheele, door Oostenrijk von Haiken, door Engeland Mr. Johnson. De Souvereine Vorst zond den Baron van der Capellen in het begin van Maart als Commissaris met een uitgewerkte instructie en de opdracht nog van geen vereeniging te spreken, daar deze nog geheim gehouden werd. Vincent ontving hem zeer welwillend, naar het uiterlijk als Commissaris van een der verbonden Mogendheden en als zoodanig toegelaten tot den Raad van Commissarissen, maar in werkelijkheid als den vertegenwoordiger van den toekomstigen Souverein dier Provincien. Bijna dagelijks werd de voorgenomen vereeniging meer en meer bevestigd. Zoo schreef H. Fagel den 13 Mei uit Londen: „J'ai appris que l'affaire de la réunion des Pays Bas „en tout ou en partie aux Provinces Unies est l'une des plus „importantes, qui entrent dans ce moment en considération à „Paris dans la discussion des préliminaires de la paix; que le „Prince de Bénévent se montre disposé à accéder à cet égard „aux vues de l'Angleterre en faveur de Mgr. le Prince d'Orange, „et qu'il y a tout lieu de croire que Bruxelles nous tombera en partage." En vier dagen later; „Le Comte de Meerveldt, am„bassadeur de l'Empereur d'Autriche, m'a parlé de la réunion „de la Belgique à la Hollande, comme d'une affaire décidée et „sûre, en disant qu'à son passage à la Haye pour se rendre ici „il en avait déjà donné connaissance au nom de l'Empereur „son maître". Van het begin af had trouwens Oostenrijk zich niet begeerig getoond naar de Oostenrijksche Nederlanden, vooral niet nadat een schadevergoeding in Noord-Italie was voorgespiegeld.

Baron Vincent ging zeer vertrouwelijk om met van der Capellen, wijdde hem in alle zaken, ook de geheimste, in, buiten medeweten der andere Commissarissen, ten einde de toekomstige regeering van Belgie in de gelegenheid te stellen te zijner tijd met kennis van zaken te handelen. De brieven van van der Capellen geven daarvan de bewijzen. Zoo schrijft deze den 18 Mei 1814:

Avant même d'ouvrir la lettre, dont j'etais chargé, M. de Vincent me témoigna de la manière la plus gracieuse que mon arrivée lui était fort agréable, puisqu'il avait attendu avec impatience une démarche de la part de S. A. R., qui facilitait l'exécution des intentions très prononcées des Souverains alliés relativement à la Belgique, intentions qui lui avaient été manifestées dans ses instructions, et dont il avait reçu de nouvelles assurances il y a fort peu de jours. D'après tout ce qu'il me dit à cet égard il ne me parût avoir aucun doute sur le sort de ces provinces, et considérer comme une chose entièrement décidée que S. A. R. allait en devenir le Souverain. M. Johnson, que j'ai voulu voir avant ma première conférence avec M. de Vincent, m'a répété que la cause de l'Angleterre était ici celle de S. A. R. le Prince d'Orange; qu'il se ferait un plaisir et un devoir de me donner constamment tous les renseignements, qui pourraient m'être utiles tant sur les affaires que sur les personnes qu'il avait eu l'occasion d'apprendre à connaitre ici; qu'il userait envers moi de la plus grande franchise.

Deze en meer dergelijke berichten zond van der Capellen aan den Minister van Buitenlandsche Zaken van Nagell, zoodat hij den Prins goed op de hoogte bracht van den geest der bevolking, van hetgeen deze te doen, en nog meer van hetgeen hij na te laten had om zich van haar goede gezindheid te verzekeren. Hij deelde uitvoerig mede de grieven tegen de vereeniging: 1°. de godsdienst, 2°. sluiting van de Schelde; 3°. belastingen tot delging van de schuld van Holland. Verder wees hij er op,

dat een deel der bevolking gaarne weder onder Oostenrijk ware gekomen.

Ten opzichtte van dit laatste schrijft hij:

M. Vincent comme M. Johnson sont d'avis, que S. A. R. doit plus compter sur ces partisans de l'Autriche, qui y vont de bonne foi, que sur un grand nombre d'intrigants, qui, sous l'apparence de travailler à tout ce qui peut faciliter la réunion, n'y sont guidés que par des motifs d'intérêt et d'égoisme. L'opinion pour la réunion aurait gagné d'avantage et serait devenue plus générale, si dans les commencements on ne s'était pas servi de petits moyens et d'intrigues pour la propager d'une manière, à ce que l'on m'assure, au dessous de la dignité d'un gouvernement loyal et libéral, comme est celui de notre Souverain.

In een anderen brief lezen wij:

Ce qui fait redouter à quelques classes d'habitants de la Belgique la réunion avec la Hollande, c'est d'abord l'article de la religion. Si on connaissait davantage notre constitution et l'éxécution qu'y donne S. A. R. en protégeant également toutes les religions, il est plus que probable que cette crainte disparaîtrait. Le clergé, qui après avoir perdu par la réunion à la France la plus grande partie de ses revenus, et se trouvant réduite à de très minces appointements, craint, qu'en se trouvant soumis à la souveraineté d'un prince protestant, son sort ne soit guère amélioré; ce clergé ayant beaucoup d'influence sur plusieurs classes de la société, M. de Vincent est d'avis qu'on ne peut trop s'empresser de songer aux moyens de lui assurer une meilleure existence comme un moyen efficace de concilier les esprits en notre faveur.

Vincent beschouwde zijn administratie als een overgangstoestand en nam geen ingrijpende maatregelen. Op de vertoogen van van der Capellen, dat de Prins besluiten moest nemen aangaande de vrije vaart op de Schelde, de regeling der Nationale schuld, het onderhoud der dijken, enz. gaf van Nagell ten antwoord:

het is de tijd nog niet; de Souvereine Vorst heeft nog geen souvereine rechten in Belgie, hij kan en mag er nog niets doen.

Na den veldtocht in Frankrijk en de verdrijving van Napoleon waren de Vorsten van Rusland, Pruissen en Oostenrijk te Parijs zamengekomen met hun eerste ministers. De grondslagen van een nieuwen toestand in Europa zouden daar gelegd worden; later zouden die in een congres breeder worden uitgewerkt. De Souvereine Vorst vond het geraden na de gebeurtenissen van de laatste zes maanden zich mede te vertoonen, en aanvaardde de reis naar Frankrijks hoofdstad met den Staatssecretaris Falck ter behartiging zijner belangen.

Een schrijven van Baron van Spaen toont, dat er wel aanleiding bestond voor den Souvereinen Vorst om zich persoonlijk met de zaken te gaan bemoeien, terwijl het tevens een beeld geeft van het diplomatiek leven dier dagen.

Paris, ce 26 Avril 1814.

Monsieur!

Je n'ai reçu qu'il y a quelques jours la lettre par laquelle Votre Excellence me fait part de sa rénonciation au Département des Affaires Etrangères. Je l'avais déjà appris à mon arrivée à Paris de M. de Reede, ainsi que par la feuille du 9, qu'il m'avait fait lire. La lettre de M. de Nagell pour m'annoncer sa nomination m'est venue encore un jour plus tard. Toutes ces dépêches arrivées ici avant moi, ont été envoyées à la Chancellerie du Prince de Metternich, où il n'est pas possible qu'il n'y ait quelquefois un peu de confusion.

Permettez-moi, Monsieur, de vous remercier de toutes vos bontés et de l'indulgence que vous avez eues pour moi, durant ma mission ambulante. J'aurais été bien charmé que vous eussiez gardé le portefeuille, mais les deux places, que vous allez occuper, ne sont pas moins importantes ni, à quelques égards, moins intéressantes. Les intérêts de notre Patrie sont très difficiles à soigner à l'époque actuelle; nous ne faisons que de renaître, et

l'on nous traite un peu en conséquence. Les grandes Puissances ne se sont pas seulement réservés exclusivement la direction de toutes les affaires, mais les Ministres ont une telle réserve et sont si mystérieux dans tout ce qu'ils font, qu'il est fort difficile d'en tirer la moindre information, et l'on passe presque pour importun ou pour indiscret chez eux, quand on tâche d'en savoir quelquechose. Si seulement ils voulaient un peu consulter en cas de besoin, et qu'on fût bien sûr, qu'ils ne s'écarteront pas de leur premier projet et de leurs premières promesses, on pourrait être plus tranquille. Il y a tant de différents intérêts à régler, et tous les Princes, surtout les plus influents, ont tant de prétensions ou de droits, que je crains toujours qu'on ne finisse par retrancher les parts. Le grand mystére sur les affaires de la Belgique, même depuis quelque temps de la part de Mylord Castlereagh, me rend un peu soupçonneux et défiant. Même encore avanthier je n'ai rien pu tirer de positif de lui sur cette affaire, et en toutes choses on est constamment renvoyé à l'arrangement définitif. Je pense souvent à la conversation que j'ai eue avec M. le Baron de Stein à Dijon. Outre les prétensions de quelques autres puissances je crains encore la finesse et l'adresse du Duc de Bénévent, et les suites de la coquette galanterie, si je puis m'exprimer ainsi, de l'empereur Alexandre envers la France. C'est le héros, c'est l'homme par excellence ici; il semble qu'il a seul tout fait. On le flatte, on l'encense, on le cajole, comme il a commencé lui-même par cajoler. C'est peutêtre le seul Souverain, qui n'ait point d'intérêts à démêler avec ce pays ci, et qui ne peut avoir aucunes prétensions que celles des louanges, dont on est très prodigue envers lui, et que sans doute il mérite à plusieurs égards.

Il se vend ici une petite brochure, qui a pour titre: *La réunion de la Belgique à la Hollande.* Elle est sans doute très connue chez nous, si elle n'en vient pas. Elle fera sans doute très bon effet, surtout dans la Belgique-même, pour laquelle elle paraît particulièrement écrite.

Veuillez croire etc. G. C. De Spaen.

P.S. le 28. Depuis que j'ai écrit ceci j'ai reçu la lettre de Votre Excellence du 19 de ce mois, expédiée le 22 par M. de St. Georges. L'éloge que vous y faites de *Monsieur* [1]) est entièrement juste, et j'y souscris du fond de mon coeur. Je ne puis exprimer combien j'ai été charmé de Lui, dès la première fois, que j'ai eu l'honneur de Lui faire ma cour à Vésoul, et quand je L'ai vu ici, ce qui n'a pu être que hier par un malentendu, je l'ai été bien davantage encore. Aux traits de votre pinceau je voudrais seulement ajouter encore cet air et ce ton de franchise extrêmement aimable et cette noble affabilité, qui doivent Lui gagner tous les coeurs. Je suis impatient de voir le Roi, et de savoir comment il se conduira. On dit beaucoup de bien de Lui et on est assez généralement prévenu en sa faveur. Il aura besoin de beaucoup de prudence, de modération, de douceur et de fermeté dans la position délicate où il se trouvera. Sa Majesté se trouve dans ce moment à Compiègne, et Monsieur nous a dit hier qu'Elle arriverait Dimanche ou Lundi à Paris. La présence et la conduite ici du Comte d'Artois Lui ont bien préparé les voies et font le plus grand bien à la cause des Bourbons, qui malheureusement n'est pas aussi généralement ou plutôt sincèrement embrassée en France qu'elle devrait l'être. Messieurs de Keller, de Turkheim et moi, les trois Ministres, qui Lui avaient fait notre cour anticipé à Vésoul, avons été hier ensemble aux Tuilleries après nous être adressés pour être admis par le même billet. S. A. R. nous a reçus de la manière la plus gracieuse, nous a beaucoup distingués, et Elle est revenue trois fois à nous pour nous dire quelque chose.

Je ne puis vous dire combien je suis occupé ou plutôt combien le temps me manque ici pour faire de suite quelque chose. Les visites à recevoir, qui ne finissent pas, car on laisse monter tout le monde, les visites à faire, qui prennent des demi journées, ne laissent guères de loisir. Je ne jouis pas du tout de Paris, et je n'y ai presqu'encore rien vu. Les Hollandais ici me font

---

[1]) De Graaf van Artois, later Karel X.

beaucoup d'accueil; les diners qu'ils me donnent, et qu'au fond je n'aime pas beaucoup, mais que je ne puis honnêtement refuser, me prennent le reste de mon pauvre temps.

Om zijnen Souverein de behulpzame hand te bieden bij het voeren der onderhandelingen zond G. K. Hem de navolgende

Memoire

Sur la réunion de tous les Pays-Bas.

Les Hauts Alliés, victorieux de Bonaparte et de la Révolution française, ont toujours professé qu'ils combattaient pour le rétablissement de l'Equilibre, et l'Europe attend en ce moment un second traité de Westphalie.

Le système de l'Equilibre est né des appréhensions qu'excitait une des Grandes Puissances. Avant la paix de Westphalie on supposait à la Maison d'Autriche le projet de s'asservir l'Europe; après la paix de Westphalie on a constamment fait le même reproche à la France.

De nos jours Bonaparte a presque obtenu la domination de l'Europe, et tandisqu'il l'asservissait par les armes, les écrivains à ses gages attaquaient le systême d'Equilibre par des raisonnements spécieux et par des sarcasmes.

Les Hauts Alliés, dans le cours de leur victoires, ont proclamé que la France est nécessaire à l'Equilibre de l'Europe, et par une Convention rendue publique, ils lui ont assigné ses anciennes limites.

Ces limites ne sont pas celles du temps de François premier, ni même celles de la paix de Westphalie; ce sont les limites posées par Louis XIV et Louis XV.

Ainsi la France redevient ce qu'elle était au moment de la révolution, et comme aucun pays du monde ne se refait plus promptement des malheurs de la guerre, elle sera pour nos enfants aussi formidable qu'elle l'a été pour nous.

Je ne crois pas que les Princes actuels de la maison de Bourbon concevront des projets dangereux pour le repos de

l'Europe. Je suis persuadé que l'adversité a fait germer dans leurs coeurs des vertus, et que leur gouvernement paternel n'aura en vue que la prospérité publique et le bonheur de leur peuples.

Mais le systême d'Equilibre, d'où dépend le repos de l'Europe n'est pas fait pour une seule génération ; il les embrasse toutes. Ce systême est d'ailleurs défensif de sa nature ; il n'offense aucune Puissance qui ne menace pas les autres, il n'est pas besoin d'y recourir tant qu'il ne se manifeste pas de projets ambitieux ; mais il faut qu'il subsiste toujours afin de s'en servir au premier besoin, et de cette manière il tend même à prévenir le danger.

De ces considérations préliminaires il en résulte qu'à l'occident et au midi de l'Europe la France après une si longue lutte demeure la Puissance prépondérante, qui peut un jour troubler le repos de ses voisins, et qu'il faut dès à présent lui opposer des barrières qui l'empêchent de franchir ses limites. L'expérience des guerres d'Espagne lui aura sans doute appris à ne plus méditer la conquête de ce pays, et à se renfermer en deça des Pyrénées. Il n'en est pas de même des Pays-Bas, de l'Allemagne et de l'Italie.

A l'Orient de la France et au centre de l'Europe deux grandes Puissances sont capables de contenir la France dans ses limites ; c'est l'Autriche et la Prusse. La plus intime union, tant entre elles-mêmes, qu'avec la Russie et l'Angleterre, a terminé la grande lutte. Auparavant leur jalousie mutuelle a favorisé les desseins ambitieux, dont elles ont été tour à tour les victimes.

Puisque sans donner aucune offense nous avons pu supposer que la France redevint un jour formidable à ses voisins, nous pouvons supposer de même que l'ancienne jalousie renaîtra quelque jour entre l'Autriche et la Prusse.

Il en résulte, que pour le repos de l'Europe il faut rendre chacune de ces Puissances assez forte pour maintenir l'Equilibre contre la France. C'est ce qui ne peut se faire que par des Alliances avec des Etats du second ordre, placés entre elles et

la France. Par le moyen d'Alliances, fondées sur des intérêts evidents et réciproques, l'Autriche peut conten ir laFrance en Italie et sur le haut-Rhin, la Prusse du côté des Pays-Bas.

Il est évident que ni l'Autriche, ni la Prusse ne s'en tiendront aux seules alliances et qu'elles occuperont respectivement une partie de l'Italie et de l'Allemagne. Il n'en est pas moins certain que les alliances feront leur principale force pour maintenir l'Equilibre contre la France.

C'est dans ce sens qu'il est utile que le Roi de Sardaigne rentre dans la possession de tous ses Etats.

La Suisse n'a plus d'existence politique active depuis que sa population sert à recruter les armées de tous ses voisins. Il est de l'intérêt général qu'elle demeure neutre le plus longtemps possible, et il est inévitable quc dans une grande crise le plus fort y entre le premier.

Les Princes d'Allemagne se partagent entre l'Autriche et la Prusse. Si jamais l'Allemagne se réunissait en un corps de nation, elle serait une Puissance du premier ordre, et l'Equilibre de l'Europe n'en serait que plus solidement établi.

Les Pays Bas par la réunion de la Hollande et de la Belgique orment la plus belle barrière contre la France. Nous avons vu de nos jours que les Français maîtres de la Belgique le sont aussi de la Hollande. Nous avons vu, que, par la conquête de tous les Pays-Bas, la France a séparé l'Angleterre du continent, et que celui-ci en est devenu plus aisément sa proie. Si donc les Puissances de l'Europe et l'Angleterre en premier lieu sont intéressées à conserver l'indépendance des Pays-Bas, elles ont le même intérêt à la réunion, qui les rend assez forts pour soutenir le premier choc.

Il peut y avoir des difficultés dans cette réunion, mais il n'y en a pas une d'insurmontable.

Pour le maintient de l'Equilibre il importe aux Puissances et singulièrement à l'Angleterre, que le nouvel Etat, en acquérant toute la consistance possible, n'ait jamais d'intérêt majeur

à rechercher l'alliance de la France. Il peut entretenir la meilleure intelligence avec elle tant que les cabinets sont calmes; mais il ne doit jamais pouvoir s'allier avec la Puissance la plus formidable au repos de l'Europe, dès qu'elle se laisse entrainer par des vues ambitieuses.

Afin d'obtenir ce point il faut de toute nécessité, que les Pays-Bas demeurent Puissance maritime et Puissance protestante.

Dans la période des trente-cinq dernières années une funeste expérience a démontré à la Hollande qu'elle ne peut se soutenir comme Puissance maritime, que par son alliance avec l'Angleterre.

Comme Puissance protestante elle est l'alliée naturelle de l'Angleterre, de la Prusse et d'une grande partie de l'Allemagne et de la Suisse.

Relativement à l'Equilibre de l'Europe la réunion des Pays-Bas doit donc se faire sur ces principes, que l'Angleterre ne saurait jamais perdre un moment de vue sans le plus imminent danger.

Les Pays-Bas resteront Puissance maritime et protestante aussi longtemps que le centre du pouvoir et de l'autorité se trouvera dans les provinces de Hollande, de Zélande et de Frise, qui ont été le berceau de la République des Provinces Unies, qui ont glorieusement résisté aux armes victorieuses de Louis XIV et qui ont brisé le joug de Bonaparte. C'est là que la Maison d'Orange est adorée, c'est là que se trouvent une population, une industrie, qui bientôt y ramèneront l'antique opulence. On peut accorder aux Belges tout ce qui ne portera pas d'atteinte aux principes que nous avons établis, mais on doit leur rien accorder de plus, si on désire de conserver son propre ouvrage.

La Haye, 22 Mai 1814.

Te Parijs werd dit stuk met dankbaarheid ontvangen, zoo als blijkt uit het volgend schrijven.

Hooggeachte vriend!

Z. K. H. laat U vriendelijk bedanken voor Uw Memorien.

De zaken zijn nog niet zoo verre gevorderd of wij zullen van de excellente gedachten, welke er in voorkomen, partij kunnen trekken in de behandeling der questie over de Belgische voorwaarden met Ld. Clancarty; want het is deze alleen en de door hem geinspireerde Ld. Castlereagh, die, zoover ik zien kan, dat heele spel gebrouwen heeft en daarmede nog voortgaat. Rusland en Pruissen zijn er volmaakt onverschillig in, en Oostenrijk verlangt zelfs, dat de Pr. v. O. hoe eer hoe liever en gaaf in het bezit van de Belgique kome, en de vereeniging met Holland naar zijn billijken zin en naar de mutueele convenientie der onderdanen regele. Men moet dus zien het met de Britten te vinden, die het wèl meenen, maar niet zoo zeer uitblinken door verstand als door gehechtheid aan eens gevormde denkbeelden. Hieruit blijkt, dat van Z. H. terugreize nog niets bepaalds kan worden opgegeven.

Parijs,
Vrijdag 27 Mei 1814. A. R. Falck.

Hierbij sluit zich aan de brief van G.K. aan den Souvereinen Vorst van 31 Mei.

De vrucht der onderhandelingen te Parijs was art. 6 van het protocol van den vrede van 30 Mei 1814: La Holland placée sous la Souveraineté de la Maison d'Orange recevra un accroissement de territoire. Le titre et l'exercice de la Souveraineté n'y pourront dans aucun cas appartenir à aucun prince, portant ou appelé à porter une Couronne étrangère.

Bij alle zaken, die te regelen vielen in die tijden, werd de Vereeniging niet vergeten; Engeland stelde zich daarvan een groot voordeel voor. Fagel rapporteert dienaangaande aan den Minister van Buitenlandsche Zaken van Nagell.

Londres, 23 Juin 1814.

Monsieur

. . . . Je puis avoir aujourd'hui la satisfaction d'informer Votre Excellence que l'affaire de la Belgique est en bon train

d'être bientôt terminée d'une manière, qui sera, je l'espère, satisfaisante à Son Altesse Royale Je reviens dans ce moment de chez Lord Castlereagh, qui m'a communiqué les détails, dont je vais avoir l'honneur de vous transmettre la substance. Ayant commencé par lui demander s'il pouvoit me dire quelque chose au sujet de la Belgique, il prit sur sa table et me lût la minute d'une Dépêche qu'il venoit d'écrire à Mr. Johnson à Bruxelles en réponse aux représentations, qui Lui avoient été adressées par ce Chargé d'Affaires. Cette réponse portoit, que les troupes Prussiennes alloient recevoir l'ordre de passer la Meuse pour occuper (si j'ai bien compris) le Pays entre le Rhin et la Moselle, celui entre la Moselle et la Meuse devant l'être par les Autrichiens; que M. de Bulow, Ministre des Finances de Sa Majesté Prussienne alloit se rendre à Bruxelles pour y régler l'affaire de la Contribution imposée par le Baron de Horst, d'une manière raisonnable et qui ne sauroit manquer de contenter les habitans de la Belgique. Lord Castlereagh me dit ensuite qu'il espéroit pouvoir incessamment adresser une dépêche à Lord Clancarty pour l'information de Monseigneur le Prince Souverain, relativement aux mesures à prendre pour faire passer le Gouvernement provisoire des mains du Général Vincent dans celles de Son Altesse Royale. Lord Castlereagh me témoigna être pleinement convaincu de la nécessité de faire cesser à cet égard l'état de doute et de suspens, qui avoit duré jusqu'à présent; il approuvoit beaucoup l'idée que S. A. R. allât passer quelques semaines à Bruxelles accompagné de Lord Clancarty, qui y prendroit une Maison. Il observa que de cette manière, et en accueillant avec hospitalité les gens du Pays, il étoit impossible qu'il ne se formât bientôt un parti considérable en faveur du Prince d'Orange et de la réunion avec la Hollande sous le Gouvernement de S. A. R.; qu'il s'étoit donné infiniment de peine (lui Lord Castlereagh) pour arranger cette affaire, et il me dit à ce sujet en riant, qu'il pouvoit m'assurer, qu'il s'y étoit montré et conduit *en véritable et bon Hollandois;* il m'a promis de me communiquer

ce qu'il écrivoit à Lord Clancarty dès que cela seroit finalement réglé. Quant aux arrangemens pour les Pays entre la Meuse et le Rhin, il me dit qu'il ne seroit rien définitivement conclu à cet égard avant le Congrès de Vienne, mais que son idée étoit que lorsque le Prince seroit en possession du Gouvernement provisoire, S. A. R., se trouvant sur les lieux et à même de prendre les informations les plus exactes, pourroit se décider sur la frontière militaire, qu'Elle désireroit de ce côté-là, et qu'alors ce point et les autres arrangemens relatifs à l'union de la Belgique pourroient être redigés en forme de Convention pour être signée par le Plènipotentiaire de S. A. R. au Congrès conjointement avec les Ministres des quatre Grandes Puissances alliées; que cette *Convention préliminaire* pourroit être signée quelques jours avant l'ouverture du Congrès, comme le résultat d'arrangemens préalables faits entre le Prince d'Orange et les Alliés, considérés comme étant par droit de conquête en possession des Pays-Bas, et par conséquent autorisés à en faire la cession à S. A. R.; que de cette manière tout ce qu'il pourroit y avoir de facheux, pour quelque partie que ce fût dans l'arrangement de la réunion, seroit attribué à ce Pays-ci et aux Alliés sans retomber sur le Prince d'Orange; et que S. A. R. étant en possession du Gouvernement provisoire seroit dans le cas d'apprendre à connoître de plus près les intérêts et les voeux des Belges et à se concilier leur bonne volonté en écoutant et accueillant leurs représentations; qu'ensuite les stipulations de cette Convention préliminaire seroient ratifiées par le Congres, et que le Prince ainsi fermement établi dans ses nouveaux Etats pourroit commencer en forme son nouveau règne, en convoquant une assemblée des Etats Généraux des anciennes et des nouvelles Provinces. Telle est, Monsieur, la substance de ce que Lord Castlereagh m'a communiqué. Cette communication m'ayant été faite verbalement et un peu à la hâte, je ne réponds pas d'avoir parfaitement saisi ou rendu tout ce que sa Seigneurie m'a dit, mais j'ai cru, qu'il ne vous seroit pas désagréable d'être informé

préalablement de ce que vous apprendrez avec plus d'exactitude et de précision par Milord Clancarty. . . . . .

Je n'ai pu refuser au Baron Goubau de Bergeyck, Député de la ville de Bruxelles, de me charger de la Requête ci-jointe pour S. A. R., vous priant, Monsieur, de vouloir bien la mettre sous les yeux du Prince. Ce Député me paroît un homme sensé, sans préjugés surtout sur l'article de la Religion, et fort porté pour la réunion et le nouveau Souverain. Il croit qu'un séjour à Bruxelles fera grand bien à S. A. R. et que tout en admettant sans distinction de religion les personnes les plus habiles aux prmiers postes, il sera très utile de concilier le bas peuple en laissant dans les villes et les campagnes les petits emplois aux Catholiques. Cette réflexion m'a semblé simple et juste.

J'ai l'honneur etc.

H. Fagel.

Aangaande de houding der Mogendheden ten aanzien der Nederlanden schrijft Falck 16 Aug. 1814 (zie diens „Brieven" bl. 210): „de geallieerden hebben zig in den kop gehaald, dat „zij voor voogden der Belgen moesten spelen, en als zoodanig „wilden zij voor hunne pupillen voorwaarden bedingen, die de „twee partijen, vooral ten aanzien der schuld op een zeer onge„lijken voet zouden gebracht hebben, zaden van jaloezie gestrooid, „eene ineensmelting onmogelijk gemaakt. Daardoor werd de reize „naar Parijs noodzakelijk, alwaar het mij na oneindig veel schrij„ven en wrijven gelukte acht artikelen zoodanig te redigeeren, „dat de Bondgenooten ze aannamen en als grondslag onzer werk„zaamheden in Belgie vaststelden." Het zijn deze „Acht Artikelen" die behoudens eenige wijzigingen in de redactie door de Groote Mogendheden te Londen zijn vastgesteld als basis der Vereeniging, en den 20sten Juli 1814 aan de goedkeuring van den Souvereinen Vorst zijn onderworpen. Zij luiden:

Art. 1.

La réunion de la Hollande et de la Belgique devra être intime

et complette, de façon que les deux pays ne forment qu'un seul et même état, régi par la constitution déjà établie en Hollande, et qui sera modifiée d'un commun accord d'après les nouvelles circonstances.

Art. 2.

Il ne sera rien innové aux articles de cette constitution, qui assurent à tous les cultes une protection et une faveur égales et garantissent l'admission de tous les citoyens, quelle que soit leur croyance religieuse, aux emplois et offices publics.

Art. 3.

Les Provinces Belgiques seront convenablement représentées dans l'assemblée des Etats généraux, dont les sessions ordinaires se triendront, en temps de paix, alternativement dans une ville Hollandaise, et dans une ville de la Belgique.

Art. 4.

Tous les habitans des Pays Bas se trouvant ainsi constitutionnellement assimilés entre eux, les différentes Provinces jouiront également de tous les avantages commerciaux et autres, que comporte leur situation respective, sans qu'aucune entrave ou restriction puisse être imposée à l'une au profit de l'autre.

Art. 5.

Immédiatement après la réunion les Provinces et villes de la Belgique seront admises au commerce et à la navigation des colonies sur le même pied que les Provinces et villes Hollandaises.

Art. 6.

Les charges devant être communes, ainsi que les bénéfices, les dettes contractées jusqu'à l'époque de la réunion par les Provinces Hollandaises d'un côté, et de l'autre par les Provinces Belgiques seront à la charge du Trésor général des Pays Bas.

Art. 7.

Conformément aux mêmes principes les dépenses requises pour l'établissement et la conservation des fortifications sur la

frontière du nouvel Etat seront supportées par le Trésor général, comme résultant d'un objet, qui intéresse la sûreté et l'indépendance de toutes les Provinces de la Nation entière.

Art. 8.

Les frais d'établissement et d'entretien des digues resteront pour le compte des districts, qui sont plus directement intéressés à cette partie du service public, sauf l'obligation de l'Etat en général de fournir des secours en cas de désastre extraordinaire, le tout ainsi que cela s'est pratiqué jusqu'à présent en Hollande.

Deze regeling werd den Souvereinen Vorst voorgelegd en door hem uitdrukkelijk aangenomen den 21 Juli 1814, doch tevens werd zij strict geheim gehouden. Daarmede was de vereeniging nog niet tot stand gekomen; het was slechts een basis voor die vereeniging, welke door het Congres van Weenen zoude vastgesteld worden. Intusschen nam de Souvereine Vorst het civiel bestuur over; eerst wilde hij Baron van der Capellen benoemen tot gouverneur generaal; maar vooral Engeland verzette zich daartegen en deed hem gevoelen, dat in werkelijkheid hij zelf de gouverneur generaal was in naam der groote mogendheden, die gezamentlijk souvereine rechten op Belgie hadden als een door hen veroverd land. De Prins vond dien titel van gouverneur beneden zich en nam er dan maar geen aan; hij oefende eenvoudig de macht uit als Souvereine Vorst van de vereenigde Provincien der Nederlanden. Hij verbleef eenige dagen te Brussel en had verscheidene zamenkomsten met den Baron de Vincent. Bij het afscheid nemen zeide deze: „Monseigneur, permettez „que, malgré l'inconvenance qu'il puisse paraitre y avoir, j'eusse „le privilège que me donne mon age, mon expérience et la „parfaite connoissance que j'ai de ce pays, pour vous donner „le conseil suivant: pour gouverner facilement un peuple bon „mais irascible et remuant mènagez sa religion, ses préjugés „même, et attachez-vous surtout sa noblesse, plus influente

„encore qu'on ne pourrait le croire au premier abord et d'après „l'esprit du sciècle." Hier viel de Prins hem in de reden: „Général, mes ancêtres et moi nous nous sommes toujours „appuyés sur le peuple; nous sommes les hommes du peuple „et non les chefs de la noblesse." Vincent zweeg, maar men zegt hem het woord toe: Le Roi est trop libéral pour être roi, et trop roi pour être sincèrement libéral.

Van dit verblijf te Brussel schrijft Falck aan G. K.

Hier ziet de Prins nog wat rond eer hij schikkingen maakt op het inwendig bestuur. Op derzelver harmonie met onze inrigtingen en het gemak van den eventueelen overgang zullen wij daarbij vooral bedacht zijn. De eindelijke zekerheid omtrent hun lot heeft op deze menschen een goeden indruk gehad en onze zaken in de laatste dagen merkelijk vooruit gezet. De verstandigen zijn op het stuk van reunie met ons eenstemmig. De staatsgezinden twintig jaar ten achteren en dus belachelijk. De adelijken des te gemakkelijker winbaar door ambten en onderscheidingen omdat zij zich onderling benijden en tot geene verstandhouding kunnen geraken. Bezorgt men eens aan de Pastoors zooveel inkomen als de middelbare Predikanten bij ons hebben, zal van de religieuse zijde geen gevaar te duchten zijn. Alles komt dus aan op de financieele ressources en hiervan een andermaal.

Brussel, T. a. v.
6 Augustus XIV. A. R. Falck.

Den 12en Augustus verscheen een besluit van den Prins, waarbij van der Capellen als Secretaris van Staat met het bestuur werd belast, met een Ministerie, waarin plaats namen voor Binnenlandsche Zaken de Hertog van Ursel, voor Financien de Staatsraad Appelius, en voor Justitie de Graaf van Thienne van Lombyse; er werd ook een Geheime Raad ingesteld, bestaande uit de Heeren Baron van de Velden van Melroy, Graaf van Mérode Westerloo, Limpens, de la Vielleuse, de Jonghe, Graaf

van Marnix, en Holvoet. Eenige dezer namen komen later in deze bladzijden meer voor. De Erfprins commandeerde de Engelsche troepen tusschen de Noordzee en de Moezel.

De vereeniging was nog niet tot stand gekomen, noch rechtens noch feitelijk; doch het was duidelijk dat men haar te gemoet ging. Onverdeelde instemming vond zij niet. De Belgen hadden allerlei bezwaren en vreezen; de Hollanders hadden moeite zich met de gedachte te verzoenen, dat zij door uitbreiding van grondgebied een geheel nieuwe toekomst te gemoet gingen, waarin zij van zeemogendheid landmogendheid zouden worden.

Intusschen waren de onderhandelingen van het Congres te Weenen in de maand September begonnen. De Souvereine Vorst der Vereenigde Nederlanden werd daar vertegenwoordigd door den Baron van Spaen, en voor zijn belangen in Nassau door den Baron van Gagern; later ging van der Capellen er ook nog heen. In werkelijkheid waren het echter Castlereagh en Clancarty, die daar voor ons optraden. De uitgebreidheid der landstreek, die ons toegevoegd zoude worden, was nog lang onzeker. Bij de oude Oostenrijksche Nederlanden, dat is het land ten Westen van de Maas, zoude het niet blijven; het oude Bisdom Luik zoude er bijkomen, ook Luxemburg; aan de gedachte getrouw Frankrijk geheel met kleine staten te omringen was er een tijdlang sprake van den Rijn tot aan Coblentz en vervolgens de Moezel als onze grenzen aan te wijzen. Welk een heerlijk mengsel van alles en nog wat zoude het Koninkrijk der Nederlanden dan geworden zijn. Gelukkig werd dat plan gewijzigd door de hebzucht der Mogenheden. Deze wilden uit den rijken buit ieder een ruime belooning genieten voor hun arbeid in het bevrijden van Europa. Oostenrijk was voldaan met Lombardije en Venetie; men meende dat Polen groot genoeg was om Rusland en Pruissen te vreden te stellen, maar Rusland wilde het Koninkrijk Warschau geheel voor zich. De oneenigheid hierover liep zoo hoog, dat een oorlog tusschen de Verbondenen niet onmogelijk scheen en de wenk gegeven werd met ontwapening niet

al te groote haast te maken. Eerst werd er aan gedacht het Koninkrijk Saxen aan Pruissen te geven, maar toen eenige vrienden voor dat Koningshuis in de bres sprongen, besloot men den linker Rijnoever van de Moezel tot Luxemburg, Aken en Kleef aan de Pruissische Kroon toe te wijzen.

Fagel wilde Nederland opgenomen zien in de Duitsche Confederatie, omdat hij daar heil in zag: Castlereagh raadde het echter af, omdat hij het gevaarlijk en nutteloos achtte, dat wij betrokken zouden kunnen worden in al de twisten en verdeeldheden der kleine Duitsche Staten; een verbond was goed maar geen band. Ware ditzelfde stelsel toen toegepast op onze verhouding tot Belgie, dan zoude veel betreurenswaardigs niet gebeurd zijn. Maar de menschheid is traag in het leeren; er moest nog een halve eeuw verlopen, alvorens het recht eener bevolking om over haar lot te beslissen erkend, zoo niet altijd geëerbigd, zou worden.

Voor den Souvereinen Vorst was het niet aangenaam concessies te doen; hij had zich blijkbaar voorgesteld aan het hoofd van een betrekkelijk grooten Staat te komen, en zoude zich nu met de Nederlanden te vreden moeten stellen.

Onder datum van 18 November 1814 schreef Lord Clancarty hem: Nous avons été conduits par la situation des affaires d'arrêter le licenciement de la force armée dans la Grande Bretagne et en Irlande, même celle de la milice, quoique nous espérons et croyons que la paix pourra toutefois être maintenue, bien plus que nous appréhendons le retour de la guerre; Lord Castlereagh et moi nous sommes pourtant d'avis que le meilleur moyen de conserver la première est de se tenir prêt à entreprendre la seconde. Et pour ce même motif je recommande humblement que les moyens pour augmenter la force armée dans les domaines de V. A. R. ne soyent point négligés.

Daar Pruissen geen schadevergoeding kon erlangen in Polen, was het nu de vraag of het die verkrijgen zoude aan den linkerrijnoever dan wel door het Koninkrijk Sacksen bij zich aan te

trekken, in welk laatste geval de Koning van Sacksen den linkerrijnoever zoude verkrijgen.

V. A. R. doit s'appercevoir, zoo gaat Clancarty voort, que le feu pourrait facilement être rallumé et que la réalisation de nos espérances du maintien de la paix doit être principalement obtenu en faisant des propositions d'indemnité à la Prusse et à la Russie en faveur de la première, qui puissent enfin conduire la dernière à retirer son appui à son allié.

Des noods moesten de Nassausche erfstaten opgeofferd worden voor het grondgebied of eenig grondgebied aan den Rijn. De Stad Luxemburg zoude Duitsche bezetting kunnen krijgen maar civiel Nederlandsch zijn.

Het antwoord van den Souvereinen Vorst van 17 Januari 1815 luidde:

Le parti à prendre à l'égard de l'alliance défensive du 3 Janvier (triple alliantie van Engeland, Frankrijk en Oostenrijk tegenover de aanmatigende houding van Pruissen en Rusland) ne peut être douteux, et tout en regrettant que les choses en soyent venus au point de nécessiter une semblable mesure, je m'empresserai d'autoriser mes ministres à Vienne à y accéder du moment que cela sera jugé convenable. Je suis du reste profondément affligé et peiné de la position actuelle des affaires, et ressens plus que je ne peux exprimer la délicatesse et la difficulté de ma position. Les sacrifices que j'ai déjà été dans le cas de supporter et ceux qui me sont encore demandés sont positifs, les avantages incertains et relatifs; ils pourraient bien ne pas contrebalancer le prix, auquel ils sont acquis.

. . . Je me serais empressé de venir vous entretenir moi-même à Vienne, si la grande distance et les inconvéniens d'une absence prolongée ne m'en empêchaient, et en conséquence j'envoie le Baron de Capellen, qui suivra dès demain le présent courrier. Tout ce que je crois espérer avec fondement c'est de ne pas perdre mes états pour l'agrandissement de ceux des uns et le maintien de ceux d'un autre, sans être suffisamment

dédommagé après les pertes essuyés l'année 1813 par la non restitution de Fulda, Dortmund et Weingarten, sans admettre seulement mes réclamations. La position de la Belgique exige attention et ménagements; l'état provisoire nuit, entrave, et les inconvénients se font de plus en plus sentir. Il m'empêche d'effectuer ce qui pourrait être préparé pour la défense du pays, à quoi se joignent des charges pécuniaires extraordinaires. La prononciation du sort arrêté devient donc journellement plus désirable, et je me flatte, Mylord, que l'exemple de Gênes avec le Piémont ne tardera pas d'être suivi à notre égard.

Deze brief maakte geen aangenamen indruk, vooral niet dat gedeelte, waarin hij klaagt geen vergoeding te erlangen voor Fulda, etc. Met dat al werden de Nassausche erflanden geruild tegen Luxemburg, dat tot Groothertogdom werd verheven, terwijl de Souvereine Vorst toetrad tot de defensieve alliantie, onder verbindtenis 40000 man te stellen in geval van oorlog. Het geheim hiervan werd zeer streng bewaard.

Van der Duyn teekent hieromtrent aan:

Il y avait trop d'empressement à acquérir la Belgique; cette avidité montrée impolitiquement par le chef de la Maison d'Orange fit perdre l'avantage incalculable de la position, où se trouvait en 1814 la dite Maison vis-à-vis des alliés. On pouvait et il fallait, ce semble, négocier la *réunion* sur le pied d'une *acceptation*, et non d'une *demande* et pire encore d'une *sollicitation*. En suivant cette marche et en usant de quelque feinte vis-à-vis de ces alliés embarassés de ces provinces dites autrichiennes, que l'on ne voulait pas laisser à la France, et qui ne pouvaient convenir qu'au nouveau Souverain de l'ancienne république, on évitait de se laisser imposer les fameux huit articles, oeuvre de l'impérieuse et jalouse ignorance de l'Angleterre.

Het was niet de bedoeling een geschenk aan Holland te doen, maar een nieuwen staat te vormen op de grenzen van Frankrijk,

waarvan Holland een deel zoude uitmaken. Dit werd in dien tijd niet altijd goed begrepen in de Noordelijke provincien; daar verkeerde men in de meening, dat Belgie werd toebedeeld als schadevergoeding voor het verlies van eenige kolonien; en van hooger hand werd die misvatting niet tegengegaan.

De Souvereine Vorst omschrijft in de volgende bewoordingen de plaats, die het nieuwe Koninkrijk zoude innemen. Het is een brief aan Lord Clancarty te Weenen: Il est heureux pour nous, que quelle que soit la manière dont les Puissances se séparent de Vienne et quelque système d'alliance elles adoptent, notre position géographique nous permettra toujours de réunir nos intérêts les plus chers avec nos inclinations; étant la sentinelle de la Grande Bretagne sur le Continent, nous serons toujours à même de profiter de ses grands moyens militaires pour le soutien et la consistance d'un nouvel état, qui lui devra son existence et le bien-être, qui en résultera pour ses habitans.

Al was veel in beginsel vastgesteld, de grenzen moesten nog met juistheid worden aangewezen. Eerst won de gedachte veld aan den Souvereinen Vorst toe te kennen als integreerend deel van het nieuwe Koninkrijk de oude Belgische Provincien tusschen de Fransche grenzen en de Maas met de landen tusschen den Rijn en een rechte lijn getrokken van Maastricht door Aken en Duren tot aan Keulen, en de overige landen op den linkerrijnoever aan den Prins van Oranje af te staan, zóó dat zij aan het Koninkrijk der Nederlanden en aan Noord-Duitschland tot zekerheid en bescherming zouden strekken. De loop der onderhandelingen bracht hierin telkens wijziging, totdat eindelijk den 31 Mei 1815 het Traité des limites door Engeland, Rusland, Oostenrijk, Pruissen en Nederland te Weenen werd geteekend, waarbij de grenzen werden vastgesteld.

Er waren ook nog eischen van schadevergoeding in geld wegens de verovering van Belgie. Oostenrijk en Pruissen lieten de hunne vallen, die van Zweden nam Engeland over. Rusland

verkreeg, dat de helft van zijn schuld voor rente en aflossing betaald zoude worden door Engeland en Nederland ieder voor een vierde, doch zoo, dat de schuld toch Russisch zoude blijven; voor Nederland zoude deze verplichting verbindend zijn zoolang de Prins van Oranje of zijn familie aan het hoofd zoude staan der Vereenigde Nederlanden. Toen na 1830 de scheiding plaats vond, verviel deze verplichting van zelf.

Lord Clancarty schreef den 14 Februari 1815 dat hij na al het gebeurde nog verwonderd was zooveel verkregen te hebben; bij de hooge eischen van Pruissen was het een plan d'arrangement, que je me flatte, quand toutes choses seront bien considérées, paraîtra aussi acceptable que satisfaisante à V. A. R.

De Prins toonde zich dankbaar al was niet alles verkregen wat hij gewenscht had. Le public d'ici à la Haye a éprouvé une vive satisfaction de voir la fin d'un état d'incertitude inquiétant. Je me flatte qu'à Bruxelles, où je me suis empressé de donner une première ouverture, celle-ci aura été recue avec contentement.

In 1830 teekent G. K. hieromtrent aan:

Ik moet alsnog betreuren, dat wij niet tot grensscheiding bekomen hebben de Maas, van waar zij uit Frankrijk stroomt, tot aan Maastricht, en van Maastricht een regte lijn tot aan den Rijn, insluitende Aken en Keulen. Er schijnt weinig overleg noodig te zijn om de voordeelen van zulk een frontier te beseffen, 1°. wij hadden nooit getwist over het garnizoen van Luxemburg; 2°. wij hadden de Rijnvaart met gemak geschikt; 3°. wij hadden veel meer protestantsche ingezetenen gehad; 4°. Belgie was veel ligter geworden in de schaal; 5°. het Koningrijk was ronder geworden en ligter te verdedigen.

Tot de regeling der zaken van het nieuwe Koninkrijk behoorde ook de beschikking over de Kolonien der oude Republiek, die allen in handen der Engelschen gevallen waren krachtens het recht van verovering. De afstand van eenige dier kolonien

kwam ter sprake; van Nagell als Minister van Buitenlandsche Zaken wilde zich daartegen verzetten, maar werd door Lord Castlereagh spoedig afgescheept met een: „C'est à nous de juger ce qu'il nous convient de rendre ou de garder." Den 13 Augustus 1814 werd de overeenkomst getroffen, waarbij Engeland de kolonien zoude teruggeven met uitzondering van de Kaap de Goede Hoop, Demerary, Essequibo en Berbice, maar daartegen de schadevergoeding aan Zweden op zich zoude nemen, en contant zoude uitbetalen *drie* millioen pond sterling, waarvan *twee* millioen besteed moesten worden voor den bouw van vestingen aan de Fransche grens, eene verplichting, die aan Nederland was opgelegd.

In verband met een staat van producten van Demerary over Januari 1814 teekent G. K. in latere jaren aan:

Zulke staten van de West Indische landbouwende kolonien heb ik al vroeg noodig gehad. De Engelschen hadden het oog op dezelve om er ons geld voor te geven. Zij namen groote schulden van ons over, namelijk tien millioen guldens aan Zweden voor de hulp in de verovering van Belgie, de helft in vijftig millioen guldens aan Rusland voor dezelfde hulp. Deze beide schulden betaalde Engeland voor ons, en bedong Berbice voor de eerste, Demerary en Essequibo voor de tweede.

Voor het Huis van Oranje was dit als het ware eene ruiling. Het gaf die kolonien weg voor het bezit van Belgie. Voor de oude Vereenigde Nederlanden, voor Holland en Zeeland inzonderheid was het een zuiver verlies, alzoo er voor dezelve geen de minste magt over Belgie uit voortgesproten is, noch voortspruiten kon. Integendeel wij hebben daarvoor uit Belgie ontvangen de zware regten op den koophandel en de entrepôts.

Eer deze zaak bij een verdrag met Engeland tot stand was gekomen, vroeg mij de Prins, thans Koning, welke van de kolonien de meeste waarde voor ons had. Ik antwoordde: Suriname, omdat de plantagien daar meestal in handen van Nederlanders

zijn en de meeste kapitalen op de plantagien geschoten uit Nederland komen. In Demerary zijn vele Engelschen gezeten; op de nieuwe plantagien aldaar is veel geld uit Engeland geschoten, en zelfs de meerderheid van de bevolking is Engelsch.

Inmiddels hebben wij bij het verdrag de vaart behouden op de Nederlandsche plantagien, hetwelk in de omstandigheden een blijk van edelmoedigheid aan de zijde van Engeland was.

Doch een verwijt van het geweten der Engelsche Ministers heeft er zeker aanleiding toe gegeven. Wij zouden Belgie hebben doen opstaan, zoo als wij zelve opgestaan waren. Dan hadden wij de verovering niet behoeven te betalen aan Rusland en Zweden. Maar Engeland heeft ons dat belet; wij hebben in den aanvang van dit werk moeten uitscheiden; wij wisten toen niet regt wat het oogmerk der Engelschen was. Nu blijkt het zonneklaar.

De vereeniging hing nu geheel af van het welgevallen van den Souvereinen Vorst. Von Gagern schrijft den 14 Februari 1815 aan Z. H.: On n'était pas bien d'accord sur le mode de porter la couronne sur la tête de V. A. R.; on l'est davantage de lui seul accorder le droit de donner au Prince Royal tel titre qu'elle jugera à propos. Ayant lu les articles dans le courant du jour, je vois qu'il ne dépend que d'Elle de se faire proclamer Roi et de notifier. Je salue pour un moment et je félicite V. M.

Baron von Brockhausen, Pruissisch Gezant te 's Gravenhage, overhandigde afschrift der artikelen door de Mogendheden geteekend aan den Prins en drong er op aan, dat hij de Koninklijke waardigheid zoude aanvaarden. Naar aanleiding daarvan schreef de Prins aan Lord Clancarty: „J'ai cru devoir m'y refuser et attendre une communication ultérieure." Waarop de Ambassadeur antwoordde: „Le moment de prendre le titre de roi me paraissait entièrement dépendre de V. A. R.; toutefois le Duc de Wellington et moi nous pensons que V. A. R. a agi avec sa sagesse et sa modération ordinaire en refusant de le prendre immédiatement (8 Maart 1815).

Hoe nederig en schuchter de Prins zich ook mocht voordoen, hij schijnt toch het voornemen te hebben gehad de kroon spoedig te aanvaarden, al werd de dag nog niet vastgesteld, en daarvan mededeeling te hebben gedaan aan GK., die weder de podagra had. Althans wij vinden van dezen een briefje als volgt:

Ik zal mijn best doen om het Presidie (van de St. Gl.) op den grooten dag waar te nemen, en verzoek UKH. om mij een afschrift van de aanspraak toe te vertrouwen, ten einde mijn antwoord daarop te doen slaan.

's Gravenhage, UKH. getrouwe onderdaan
6 Maart 1815. Hogendorp.

Het is mij bijzonder aangenaam te vernemen, dat UWEG. denkt wel genoeg te zijn om op den grooten dag de Vergadering der Staaten-Generaal te kunnen presideeren. Mijne aanspraak aan H. E. M. is nog niet opgesteld, zoodat dezelve aan UWEG. niet kan mededeelen, dog omtrent den tekst of inhoud zoude de Heer Falck kunnen elucideeren.

's Gravenhage, Willem.
10 Maart 1815.

Dienzelfden dag schijnt de tijding van Bonaparte 's landing in het Zuiden van Frankrijk aangekomen te zijn. Even als overal had die ook te 's Gravenhage een groote uitwerking, waarvan een schrijven van G.K. de blijken draagt.

De tijding van de ontscheping van Bonaparte in het Zuiden van Frankrijk komt mij voor te vereischen, dat UKH. de aanneming der Koninklijke waardigheid zoo veel mogelijk bespoedige. Indien dit zonder tijding uit Weenen geschieden kan, zoo dunkt mij, dat het geen dag uitgesteld mag worden. Elk is in de gespannen verwachting er van, en deze geestgesteldheid vloeit uit van hier naar alle oorden van het land.

In Belgie is de zaak nog dringender, alzo UKH. eerst door de proclamatie Souverein aldaar wordt. Indien Bonaparte niet

schielijk bij den kop gevat wordt, dat is, in andere woorden, indien hij een aanhang vindt, zoo komt er een burgeroorlog, en dan eischt Lodewijk de 18de de hulp van zijn nieuwe bondgenooten, eene hulp, die hun belang ook zonder alliantie gebieden zou.

De Koning der Nederlanden zal in alle geval krachtiger maatregelen kunnen nemen, en het aanvaarden van de kroon zal eene vastigheid aan de zaak en een edel zelfsvertrouwen te kennen geven.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
10 Maart 1815. HOGENDORP.

Inmiddels ging de correspondentie zijn gewonen gang.

Ik heb de eer UKH. een zeer belangrijken brief van Batavia te zenden, van den 19 September, en wiens schrijver voor dezen Secretaris Generaal van het Gouvernement geweest is. Indien UKH. zulks goed vindt, ben ik gereed om mijne gedagten daarop te zeggen, naadat de brief door Denzelven geleezen zal zijn. Ik zou er wel een uittreksel voor UKH. van gemaakt hebben, doch, hoe lang ook, is er haast niets in, dat in deeze omstandigheeden geen aanmerking verdienen zou. Inmiddels kan ik dit voorloopig aan UKH., berigten, dat hoezeer deeze brief tot inlichting aan de Commissarissen Generaal kan medegedeeld worden, er evenwel niet de minste reden is om iets in hunne Instructien te veranderen.

's Gravenhage, UKH. getrouwe onderdaan
11 Maart 1815. HOGENDORP.

Voor de medegedeelde brief uit Batavia ben ik UWEG. zeer dankbaar, en zal mijn aangenaam weezen derzelver consideratien te verneemen op dit sujet, komende mij overigens ook raadzaam voor den inhoud aan Commissarissen Generaal te communiceeren, ten einde pro re nota vervolgens te handelen, hunne instructie genoeg vrijheid aan dezelve overlatende om hunne démarches naar de omstandigheden te weizigen.

's Hage, den 12 Maart 1815. WILLEM.

P. S. De voordeelige tijdingen uit Frankrijk gekomen nae die der Bonapartische landing geeft hoop, dat de gevolgen niet van bosen aard zullen zijn. Bij die omstandigheeden is het raadzaam gevonden geene overhaaste stap te doen zonder de toestemming van Engeland, en daar den Ambassadeur niet meent deeze te kunnen geven zonder zijn Hof geconsulteerd te hebben, zal zulks geschieden zoo spoedig doenlijk.

Ik heb de eer UKH. mijne aanmerkingen op den bewusten brief te zenden. Dien brief zal ik aan de Heeren Elout, Goldberg en vervolgens aan den Heer van der Capellen mededeelen. Indien UKH. goedvindt, dat ik er deeze mijne aanmerkingen bijvoege, zal ik het gaarne doen.

Mij dunkt, dat UKH. de beste partij gekozen heeft met antwoord uit Engeland te wagten. Alzo Paaschen op handen is, zoude men nu mogelijk wel doen met een paal aan de onzekerheid te stellen, en bekend te maken, dat er nog in geen 14 dagen om te denken is.

's Hage, UKH. getrouwe onderdaan
13 Maart 1815. Hogendorp.

Voor de meedegedeelde aanmerkingen ben ik UWEG. zeer dankbaar en zende dezelve hiernevens terug, schijnende mij insgelijks nuttig te zijn dezelve aan de Commissarissen Generaal meede te deelen, daar deeze, hierdoor met UWEG. begrippen meer vertrouwd, des te eer gelegenheid bekomen tot overleg, informatie en voorzigtigheid.

's Hage,
den 14 Maart 1815. Willem.

Hoezeer ik nog met moeite voortkruip wagt ik echter maar naar een dag mooi weêr, daar ik zonder onvoorzigtigheid uitgaan kan, om mijn hof aan UKH. te maken, en vervolgens de vergaderingen zooveel mogelijk wederom waar te nemen. Inmiddels verzoek ik UKH. om verlof ten einde den Raad, als

ik zal kunnen uitgaan, vooreerst tegen elf uur 's morgens te beleggen, van welk verlof ik niet langer gebruik zal maken dan noodzakelijk is, en door hetwelk de zaken geen nadeel zullen lijden.

's Gravenhage, UKH. getrouwe onderdaan
14 Maart 1815. HOGENDORP.

De van Parijs nader gekomen tijdingen, alsmeede de opinie van de vertrouwden uit Brussel, hebben doen besluiten in eenen buitengewone Kabinets-Raad de Proclamatie op morgen te bepalen, de omstandigheeden in Frankrijk noodzakende zig boven de formes te stellen. Ik heb UWEG. hiervan willen verwittigen, in hope, dat zulks tot welzijn van 't algemeen moge strekken.

's Hage,
den 15 Maart 1815. WILLEM.

P. S. Het is mij aangenaam te verneemen, dat de gezondheid zig zoodanig gebeterd heeft, dat UWEG. denkt de Vergaderingen weder te kunnen bijwoonen. Ik meene niet, dat de leeden van den R. v. S. eenige zwarigheid zullen vinden in 't later vergaderen, zoolang als dezelve zulks voor deszelfs gezondheid zal noodig oordeelen.

Ik heb de eer UKH. te melden, dat ik op mijn post zal zijn. Onder degeenen, die den Koning der Nederlanden zullen geluk wenschen, zal zig heden ook bevinden mijn broeder, die zijn bloed aanbiedt voor zijn Vaderland, en wat ook het goedvinden van UKH. daaromtrent zijn moge, hoop ik dat het blijk van zijne gezindheid een goeden indruk maken moge.

's Gravenhage, UKH. getrouwe onderdaan
16 Maart 1815. HOGENDORP.

Den 16e Maart 1815 waren de Staten Generaal vergaderd in de Treveskamer op het Binnenhof te 's-Gravenhage; het Koninkrijk der Nederlanden zoude ingesteld worden.

Met het noodige ceremonieel trad de Souvereine Vorst binnen en op den troon gezeten hield hij de volgende aanspraak:

Edel Mogende Heeren!

Het vredestractaat in den voorleden zomer te Parijs gesloten, had aan dezen Staat onder mijne Souvereiniteit eene vergrooting van grondgebied toegezegd. Maar de wijze, waarop die toezegging door opgevolgde overeenkomsten is verklaard en uitgebreid, zal buiten twijfel de verwagting van velen te boven zijn gegaan. Het is niet eene enkele strook lands, het zijn niet eenige weinigen districten, die aan het Vaderland worden toegevoegd. Een geheel volk, en een volk reeds vooraf door zijne zeden, taal en nijverheid en door zijne herinneringen zelve met ons verbroederd, komt ons te gemoet en betuigt zijn verlangen, om alle die betrekkingen door den band eener gemeenschappelijke regering te bevestigen.

De vereeniging en ineensmelting van al de Nederlandsche Gewesten tot denzelfden Staat, is in meer dan één tijdgewricht onder Karel den Vijfden, bij Vader Willem, later nog, het voorwerp der wenschen en pogingen van verlichte en vaderlandlievende mannen geweest. Eene ernstige beschouwing heeft ook mij overtuigd, dat, zonder zoodanige vereeniging, zonder wederkeerige trouw en onderstand, de onafhankelijkheid dier Gewesten op te zwakke grondslagen rust, en het ééne gedeelte na het ander de speelbal worden moet van iederen naburigen Staat, die zijn regt naar zijne overmagt zoude willen afmeten. In deze overtuiging deelen mijne Hooge Bondgenooten. Duitschland in het bijzonder ziet, zoowel als Engeland, in het onafhankelijk bestaan der Nederlanden een voornaam rustpunt der algemeene veiligheid, en wanneer de tijd der mededeeling van de hiertoe betrekkelijke staatsstukken zal gekomen zijn, zullen UEdel Mogenden met genoegen de blijken ontwaren van het dadelijk en ongeveinsd belang, dat de magtigste Hoven in de vrijheid en welvaart der Nederlandsche Natie stellen.

Bij de staatkunde der verbondene Mogendheden en bij de wenschelijkheid der bedoelde vereeniging in mijne eigene oogen voegt zich de niet twijfelachtige gezindheid der Belgische Ingezetenen. Slechts voorloopig onder mijn bestuur geplaatst zijn zij, door veelvuldige bewijzen van genegenheid en vertrouwen, het oogenblik te gemoet gegaan, waarop mijne Souvereiniteit werkelijk konde worden ingevoerd. In hunne woorden en handelingen straalde niet zelden een voorgevoel door van het duurzaam geluk, dat de vrucht eener naauwe verbindtenis tusschen Holland en Belgie wezen moet.

Op zoodanige gronden besloten hebbende het oppergezag over al de Nederlanden en tevens de Koninklijke waardigheid te aanvaarden, maak ik het tot mijn eerste zorg, die bepaling aan de trouwe Vertegenwoordigers mijner Landgenooten mede te deelen. Heeft Uw doorzigt, Edel Mogende Heeren, en uw onbezweken ijver mijne pogingen voor 's Lands welzijn tot dusverre krachtdadig ondersteund, niet minder verwacht ik van uwe medewerking in het regelen der nieuwe betrekkingen van den Staat. Geene der wijzigingen echter, die in de Grondwet vereischt worden, kan de heilzame beginselen betreffen, waarop zij is gebouwd, en op welke onze landaard te regt een zoo hoogen prijs stelt. Al wat thans geschiedt, al wat U mijnentwege zal voorgeslagen worden, moet integendeel strekken om het bezit dier reeds verkregen panden van vrijheid, eendragt en verdraagzaamheid te verzekeren en bestendig te maken. Mijn titel alleen verandert; mijn hart blijft zoo vurig en vaderlijk als ooit voor het heil mijner onderdanen kloppen, en alle deze gevoelens zullen zij wedervinden in de Proclamatie, bij welke ik hun in dit merkwaardig tijdstip, hunne bestemming en mijne uitzigten voorgehouden heb.

Deze aanspraak werd door G.K. als Voorzitter van de Staten Generaal beantwoord.

Sire!

Wij bedanken Uwe Majesteit voor deze voorloopige mede-

deeling van het verhandelde op het Congres en wij zien het verdere op zijn tijd te gemoet.

Wij hebben met een bijzonder genoegen waargenomen, dat de staat van ons Vaderland op ruimer grondslagen dan ooit te voren gebouwd, en onze geliefde Souvereine Vorst, door de begeerte van geheel Europa geroepen is geworden om de Koninklijke waardigheid aan te nemen.

Wij wenschen Uwe Majesteit hartelijk geluk met dezen nieuwen luister voor uwen Persoon en voor het Huis van Oranje, en wij begrijpen, dat de luister van dit Volk, in het midden van hetwelk Uwe Majesteit geboren is, niet dan toenemen kan door het meerder aanzien van deszelfs opperhoofd.

Het Volk van Nederland had, bij het vaststellen eener Grondwet, geen gewag gemaakt van den titel van den Souvereinen Vorst, wel wetende, dat eene bepaling daaromtrent meer afhing van de overeenstemming der Mogendheden, dan van zijne beslissing; doch de wensch en de verwagting van alle brave Nederlanders is steeds geweest, dat wanneer zij tot welzijn van het algemeen het opperste gezag aan Uwe Majesteit opdroegen, Hoogstdezelve ook eene plaats zoude innemen onder de gekroonde hoofden van Europa.

De vereeniging van alle de Nederlanden is eene treffende gebeurtenis onder alle degenen, waarmede deze nieuwe eeuw haren aanvang neemt. Zij is niet geschied om onzentwege, maar is een gevolg der overtuiging van alle Mogendheden, dat het evenwigt van Europa de versterking van ons Vaderland vorderde.

Door de handhaving van dat evenwigt inmiddels is deze vereeniging voor ons allerheilzaamst. Wij bestaan slechts in gevolgen van het staatkundig evenwigt; onze Vaderen hebben hetzelve helpen ophouden met hun bloed en met hunne schatten, en toen het eindelijk verbroken is geworden, hebben wij de bittere vruchten der overheersching gesmaakt, waarvoor zij zich hadden weten te hoeden. Een van de krachtigste middelen in hunne handen om beide onze onafhankelijkheid en het staat-

kundig evenwigt te bewaren, zijn diezelfde Nederlanden geweest, met welke wij nu hereenigd zijn. Willem de Eerste wilde den grond leggen tot aller onafhankelijkheid, en zag de afscheuring van sommigen met weemoed aan. Prins Maurits hoopte nog de afgescheurden te winnen en verklaarde aan hunne afgevaardigden, dat de godsdienst geen hinderpaal zijn zoude. Nadat zij onherstelbaar verloren moesten geacht worden vingen onze grootste staatsmannen aan ze te beschouwen als een voormuur, dien zij niet dan in handen van onze vrienden mogten laten. Getuigen de oorlogen van bijna anderhalve eeuw onder Willem den Derden, onder Jan Willem Friso en onder Uwe Majesteit zelve en deszelfs geliefde broeder Frederik in jeugdigen ouderdom met geen ander oogmerk gevoerd. De gebrekkige voormuur heeft nu plaats gemaakt voor het oorspronkelijke ontwerp van den Grondlegger van den Staat. Alle de Nederlanden zijn wederom geworden zooals ten tijde van Karel den Vijfde, eene Monarchie onder een Nederlandschen Koning, en alle de deelen van dezen uitgestrekten Staat kunnen, meer dan voormaals, dienen om elkander hulp toe te brengen. Onze onafhankelijkheid is gevolgelijk beter verzekerd, dan zelfs Willem de Derde zich ooit daarmede had kunnen vleijen.

Onder het schilderen dezer onafhankelijkheid zijn wij eerst recht in het gerust bezit van onze vrijheid, van onze goederen, van de vruchten onzer nijverheid; en bij alle de voordeelen, waarover wij ons heden mogen verheugen, is deze onafhankelijkheid naar buiten het voornaamste en gewigtigste, alzoo niet een van de anderen zonder dit kan bestaan.

Zonder eene vaste onafhankelijkheid in het hart van den Staat zijn ook onze kostelijkste bezittingen in andere werelddeelen de gemakkelijke prooi of van de Mogendheid, die ons zelve overweldigt, of van haren vijand; gelijk als gebleken is in onze dagen. Door de handhaving onzer onafhankelijkeid in Europa waren wij daartegen, in den loop van twee eeuwen, gebleven in het bezit van onzen koophandel en kolonien. Wij hadden met

de uiterste inspanning, dan eens den vijand van onze grenzen gekeerd, dan eens hem midden uit ons land gedreven; doch nimmer hadden wij ons deel in de heerschappij der zee verloren. Onze wijze Vaderen, aangevoerd door de Prinsen van Oranje, hadden dit bewerkt door middel van de keuze van bondgenooten onder de Mogendheden, en hun beproefd staatkundig stelsel is op dit tijdstip mede herboren. Wij deelen in de vrije vaart op alle de zeeën des aardrijks; ook onze nieuwe broederen zullen, na een langdurig gemis, daarin deelnemen; en de algemeene welvaart, voor allen daaruit te voorzien, zal ons aller krachten tot eigen verdediging verdubbelen.

Nog kort geleden dachten wij niet, dat de gelegenheid nabij konde zijn, om de proef van zulk eene verdediging te nemen. De algemeene vrede beloofde aan ons Vaderland diezelfde vruchten van nijverheid, welke gedurig in tijd van vrede eene groote welvaart onder ons voortgebragt hebben.

De instelling van eene goede Regering, gegrond op oude nationale wetten en gewoonten, en een gewrocht der ondervinding van vele eeuwen, voorspelde ons inwendige rust en aanmoediging voor vele nuttige ondernemingen. De wijze gematigdheid van Uwe Majesteit, die alle partijen en alle gezindheden vereenigd heeft, streelde ons met de hoop, dat er voortaan, met opzicht tot de burgerlijke Maatschappij, geene partijen meer bestaan zouden en geen onderscheid van gezindheden zoude bemerkt worden.

Dan, nieuwe gebeurtenissen in een naburig Rijk, van welke Uwe Majesteit gewag heeft gemaakt, kunnen den fakkel des oorlogs wederom op onze grenzen brengen, en dan zal aanstonds de kracht van den nieuwen Staat onverdeeld kunnen dienen, in de handen van Uwe Majesteit, om den schat onzer onafhankelijkheid ongekrenkt te behouden.

Welke waarborgen hebben wij niet reeds in het geledene van hetgeen wij, in het vervolg, onder deszelfs bestuur verwachten mogen?

De aloude Nederlandsche deugden van zedigheid, orde, zuinig-

heid, in de hoogste mate eigen aan Uwe Majesteit, worden alomme door Uw voorbeeld aangekweekt. Uwe Majesteit plukt niet alleen de vruchten van den heldenmoed en de staatkunde Uwer groote Voorvaderen, maar gaat ook met een vasten tred voort op de roemrijke baan door dezelve geopend. Wij zitten hier, omringd door hunne eerwaardige beelden, en zij schijnen met zelfvoldoening te oogen te slaan op hunnen gelukkigen Nazaat, die met krachtiger middelen uitgerust, zoo als zij voor de vrijheid van den Staat en Europa handelen en streden, even zoo deze onwaardeerbare panden zal bewaren, en eene kroon zetten op het Hoofd van den Oranjestam, nog luisterrijker dan de koninklijke. Uwe Majesteit geniet baarblijkelijk dezelfde gunst des Hemels, als zij, op Uwe ondernemingen, en Uw kort bestuur is reeds verzeld van eene reeks van wonderen waarvan de wedergade naauwelijks op te speuren is in onze Vaderlandsche geschiedenissen. Een vrijwillige opstand, de hulp van alle zijden toegesneld, de Souvereiniteit in het Huis van Oranje gevestigd, de Grondwet voorgedragen en aangenomen, onze bittere vijand veranderd in een vriend, alle de vestingen en havens door dezen ommekeer ontruimd, de voorloopige vrede geteekend, en heden alle deze weldaden bevestigd door een verdrag van geheel Europa; wie erkent niet in dit alles de zigtbare hand des Almagtigen?

Ga dan voort, Sire, onder zulk een Goddelijken zegen, ga voort op Uwe glansrijke en deugdzame loopbaan, omringd van eene tedere Echtgenoote, uitmuntende in heldenzin en zachte zeden, van eene schandere en grootmoedige Moeder, van eene lievende Zuster en Dochter, van dappere Zonen, Uwe en onze hoop; ga voort, toegejuicht door alle Volken, krachtiglijk ondersteund door Uw volk, welks harten zich allen vereenigen tot één gevoel, welks monden allen uitroepen met ééne stem: *leve de Koning!*

Van deze handeling werd mededeeling gedaan aan den Keizer van Oostenrijk.

Monsieur mon Frère!

D'après les voeux unanimes des puissances assemblées au Congrès de Vienne et l'intérêt des peuples que la Divine Providence m'appelle à gouverner, je me suis déterminé à ne plus différer de prendre les titres de Roi des Pays-Bas et Duc de Luxembourg. Je considère comme un premier devoir d'en donner connaissance à Votre Majesté.

Les relations d'amitié et d'alliance, qui nous unissent et celles si heureusement établies entre nos états me persuadent que votre Majesté applaudira à ma démarche, qui doit donner, à ce que je souhaite ardemment, à ces relations une nouvelle énergie et intimité.

Je me flatte que Votre Majesté accueillera cette notification comme un nouveau gage des sentiments qui m'animent, et qu'elle y trouvera des motifs d'y répondre par des dispositions réciproques, dont les témoignages seront toujours pour moi du plus grand prix.

Veuille la bonne Providence prendre Votre Majesté sous sa sainte et digne garde et rendre son règne aussi long que glorieux.

La Haye, Votre bon frère
ce 28 Mars 1815. GUILLAUME.

Gelijkluidende brieven gingen aan den Keizer van Rusland, de Koningen van Frankrijk en Pruissen en aan den Prins-Regent van Engeland. Vooraf echter had de Koning mededeeling gezonden aan het Congres te Weenen; den 23 Maart bracht de Hertog van Wellington die ter tafel; bij protocol werd de Prins van Oranje erkend als Koning der Nederlanden en Groot-Hertog van Luxemburg.

De Koning ging spoedig naar zijn nieuwe staten en schreef van uit Brussel aan Lord Clancarty den 4 April: Je n'ai pas attendu plus longtemps à opérer la réunion des Pays-Bas en m'en faisant proclamer roi. Sans les circonstances inouies, dont depuis un mois nous sommes témoins j'aurais patiemment attendu

la conclusion du traité, qui règlera les destinées de l'Europe; mais l'arrivée et le succès de Bonaparte m'ont paru nécessiter une autre conduite, et j'ai jugé, qu'en fixant toutes les incertitudes des habitants de la ci-devant Belgique, j'étais plus à même de veiller à leur bienêtre et de prendre les mesures requises pour répondre à la confiance et à l'attente de l'Europe, en déterminant l'érection du royaume des Pays-Bas.

